

„Un critic social mult prea puternic
pentru a mai putea fi tolerat [în țara ei de origine]
și o susținătoare a drepturilor femeilor,
dar și un critic vehement al extremismului islamic.“

THE NEW YORK TIMES

NECREDINCIOASA

AYAAN HIRSI ALI

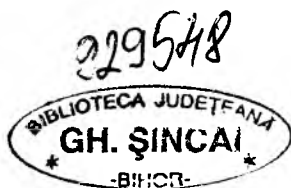
396
H 65

Ayaan Hirsi Ali

NECREDINCIOASA

Traducere din limba engleză
MARIA DOBRINOIU

S.A.

editura rao

929548

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HIRSI ALI, AYAAN

Necredincioasa / Ayaan Hirsi Ali; trad.: Maria Dobrinou. --

București: Editura RAO, 2011

ISBN 978-606-8255-82-8

I. Dobrinou, Maria (trad.)

396

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

AYAAN HIRSI ALI
Infidel
Copyright © Ayan Hirsi Ali, 2006
Toate drepturile rezervate

© RAO International Publishing Company, 2007
pentru versiunea în limba română

2011

ISBN 978-606-8255-82-8

*Lui Abeh, Ma, Ayeeyo (bunica), Mahad
Și în memoria iubitei Haweya*

Cuprins

Introducere	9
Partea I: Copilăria	
Capitolul 1: Legături de sânge	15
Capitolul 2: Sub copacul talal	35
Capitolul 3: De-a prinselea în palatul lui Dumnezeu	58
Capitolul 4: Orfani și văduve care plâng	82
Capitolul 5: Întâlniri secrete, sex și parfum de <i>sukumawiki</i>	89
Capitolul 6: Îndoială și provocare	125
Capitolul 7: Deziluzie și înșelăciune	171
Capitolul 8: Refugiați	200
Capitolul 9: Abeh	223
Partea a-II-a: Libertatea mea	
Capitolul 10: Fuga	251
Capitolul 11: Consiliul înțelepților	274
Capitolul 12: Haweya	289
Capitolul 13: Leiden	320
Capitolul 14: Părăsindu-l pe Dumnezeu	352
Capitolul 15: Amenințări	382
Capitolul 16: Politică	409
Capitolul 17: Uciderea lui Theo van Gogh	427
Epilog: Litera legii	453
Mulțumiri	472

Introducere

Într-o dimineață de noiembrie din 2004, Theo van Gogh se pregătea să meargă la lucru la compania lui de producție de film din Amsterdam. Și-a scos vechea lui bicicletă neagră și s-a îndreptat spre strada principală. În apropiere, îl aștepta un marocan cu un pistol și două cuțite de măcelărie.

În timp ce Theo pedala pe Linnaeusstraat, a fost abordat de Muhammad Bouyeri. Acesta și-a scos arma și l-a împușcat pe Theo de câteva ori. Theo a căzut de pe bicicletă și s-a clătinat pe stradă, apoi s-a prăbușit. Bouyeri s-a apropiat. Theo probabil că l-a implorat: „Nu putem vorbi despre asta?“, dar Bouyeri l-a mai împușcat de patru ori. Apoi a scos unul dintre cuțitele lui de măcelărie și i-a tăiat beregata. Cu celălalt cuțit, i-a înfipt o scrisoare de cinci pagini în piept.

Scrisoarea îmi era adresată mie.

Cu două luni înainte, eu și Theo făcuserăm un scurtmetraj împreună. L-am numit *Submission*¹, *Partea 1*. Eu intenționez ca într-o zi să facem și *Partea 2*. (Theo m-a avertizat că va lucra la partea a doua doar dacă accept și puțin umor). *Partea 1* era despre nesupunere, despre femeile musulmane care au trecut de la supunerea totală față de divinitate la un dialog cu Dumnezeu lor. Ele se roagă, dar, în loc să-și coboare privirile, aceste femei se uită în

¹ Supunere (n.tr.)

sus, la Allah, având cuvintele Coranului pictate pe piele. Îi spun deschis că, dacă supunerea față de El le aduce atâta nefericire, iar El rămâne tăcut, s-ar putea să înceteze să I se mai supună.

În film este prezentată femeia biciuită pentru adulter; o alta dată în căsătorie unui bărbat pe care îl urăște; alta este bătută de către soțul ei în mod repetat, și alta care este repudiată de tatăl ei atunci când află că fratele lui, deci unchiul ei, a violat-o. Fiecare abuz este justificat de către cel care îl comite în numele lui Dumnezeu, citând versetele din Coran, care acum sunt scrise pe trupurile femeilor. Ele reprezintă sute de mii de femei musulmane din întreaga lume.

Amândoi știam că este un film periculos, dar Theo era un bărbat curajos, un luptător, oricât de puțin probabil ar părea. Era și foarte olandez, și nici o altă națiune din lume nu este atât de profund atașată de libertatea de expresie precum olandezii. Sugestia de a-i șterge numele de pe genericul filmului din motive de siguranță personală l-a înfuriat pe Theo. Odată, mi-a spus: „Dacă nu-mi pot trece numele pe genericul propriului film în Olanda, atunci Olanda nu mai este Olanda, și eu nu mai sunt eu“.

Oamenii mă întrebă dacă sunt în vreun fel fascinată de moarte, încât continui să spun lucrurile pe care le spun. Răspunsul este nu: vreau să trăiesc. Cu toate acestea, unele lucruri trebuie spuse și sunt momente când tăcerea devine complicele nedreptății.

Aceasta este povestea vieții mele. Este o relatare subiectivă a experiențelor mele, pe atât de exact pe cât le pot reda; relația mea cu restul familiei e atât de fărâmițată, încât acum nu pot să-mi împrăpătez aceste amintiri cerându-le ajutorul. Este povestea a ceea ce am experimentat, a ceea ce am văzut și motivul pentru care cred în felul în care o fac. Am ajuns să înțeleg că este util și poate chiar important să spun această poveste. Vreau să clarific câteva lucruri, să îndrept anumite informații și să le vorbesc oamenilor despre un alt fel de lume și despre cum este ea cu adevărat.

M-am născut în Somalia. Am crescut în Somalia, în Arabia Saudită, în Etiopia și în Kenya. Am venit în Europa în 1992, când aveam douăzeci și doi de ani, și am devenit membră a Parla-

mentului din Olanda. Am făcut un film cu Theo, iar acum trăiesc înconjurată de gărzi de corp și de mașini blindate. În aprilie 2006, un judecător olandez a hotărât să-mi părăsesc locuința în care trăiam în siguranță și pe care o închiriasem de la stat. Judecătorul le-a dat dreptate vecinilor mei care susțineau că sunt în nesiguranță din cauza prezenței mele în clădire. Hotărâsem să mă mut în Statele Unite încă înainte de izbucnirea scandalului provocat de circumstanțele în care obținusem cetățenia olandeză.

Această carte este dedicată familiei mele și, de asemenea, milioanei și milioanei de femei musulmane care trebuie să se supună.

PARTEA I

Copilăria

CAPITOLUL 1

Legături de sânge

– Cine ești?

– Sunt Ayaan, fiica lui Hirsi, fiul lui Magan.

Stau împreună cu bunica mea pe o rogojină din iarbă sub copacul talal. Casa noastră e în spate, iar ramurile copacului talal sunt tot ce ne protejează de razele soarelui care pârzolesc nisipul alb.

– Continuă, spune bunica, fulgerându-mă cu privirea.

– Iar Magan a fost fiul lui Isse.

– Și apoi?

– Isse era fiul lui Guleid, care era fiul lui Ali. Care era fiul lui Wai'ays. Care era fiul lui Muhammad. Ali. Umar. Ezit preț de o clipă. Osman. Mahamud. Îmi țin respirația, mândră de mine.

– Bah? întrebă bunica. Cu cine s-a însoțit?

– Bah Ya'qub, Garab-Sare. O numesc pe cea mai puternică dintre soțiile lui Osman Mahamud: fiica lui Ya'qub, cea mai înaltă în rang.

Bunica dă din cap morocănoasă. Mă descurcasem bine pentru un copil de cinci ani. Reușisem să-mi enumăr înaintașii de-a lungul a trei sute de ani, parte care este extrem de importantă. Osman Mahamud este numele subclanului tatălui meu și implicit al meu. E locul de unde aparțin, este ceea ce sunt.

Mai târziu, când am crescut, bunica mă îndupleca și chiar mă bătea, să învăț descendența tatălui meu cu opt sute de ani în urmă, până la începuturile marelui clan al lui Darod. Eu sunt un Darod, un Harti, un Macherten, un Osman Mahamud. Sunt din tovărășia numită Umăr Înalt. Sunt o Magan.

– Învăță corect, mă admonestează bunica, aruncându-mi câte o privire. Numele acestea te vor face puternică. Reprezintă legătura ta de sânge. Dacă le prețuiești, te vor păstra în viață. Dacă le vei disprețui, și ele te vor repudia. Vei fi un nimeni. Vei avea o viață nefericită și vei muri singură. Ia-o de la capăt.

Copiii somalezii trebuie să memoreze aceste genealogii: acest lucru e mai important decât aproape orice altceva. Ori de câte ori un somalez îl întâlnește pe un străin, ei se întreabă: „Cine ești tu?“ Fiecare își trece în revistă genealogia până găesc un strămoș comun.

Dacă descoperi că ai un strămoș comun cu un somalez – poate chiar al optsprezecelea –, îți este văr și faciți parte din aceeași mare familie care formează un clan. Îl servești cu mâncare și ești ospitalier. Chiar dacă un copil aparține clanului tatălui său, poate fi util să-ți amintești și detalii despre legăturile de sânge ale mamei, în cazul în care călătorești și ai nevoie de ajutorul unui străin.

Așadar, deși sudoarea ne curgea șiroaie pe spate în după-amiezile acelea lungi, împreună cu fratele meu mai mare, Mahad, învățam cântând la unison numele ambelor noastre genealogii. Mai târziu, bunica a început să o învețe și pe sora mea cea mică, Haweya, să facă același lucru, dar cu ea nu a ajuns niciodată prea departe. Haweya prindea repede și era isteasă, dar stătea cuminte mai puțin decât mine și Mahad.

Adevărul este că aceste cunoștințe ancestrale ni se păreau fără sens nouă, copiilor moderni, crescuți în case din ciment, cu acoperișuri solide, în spatele zidurilor împrejmuite de garduri. De cele mai multe ori, noi făceam pe grozavii, fentând loviturile prin care bunica atenta la picioarele noastre cu nuiaua ruptă din pomul

de lângă casă. Mai degrabă aveam chef să ne cocoțăm în copac și să ne jucăm printre ramurile lui.

Mai presus de toate, ne plăcea să ascultăm poveștile bunicii în timp ce mama gătea la o sobă de cărbuni, iar noi stăteam întinși pe o rogojină, sub copacul nostru. Nu ne spunea niciodată poveștile acestea atunci când o imploram. Ele veneau pe neașteptate. Bunica împlotea o rogojină, șoptind ca pentru sine, și deodată realizam că vorbele nedeslușite se transformaseră în poveste.

– Era odată un tânăr nomad care și-a luat o soție frumoasă și care avea un fiu, începea bunica.

Noi trei știam că trebuie să ne așezăm și să pretindem că suntem ocupați cu ceva; cea mai mică întrerupere putea să-i strice cheful și să o facă să înceapă să mormăie și să revină la țesutul firelor de iarbă uscată pe care le împlotea zi și noapte în rogojinile mari și minuțios lucrate.

– Ploaia se lăsa așteptată, așa că nomadul s-a hotărât să străbată deșertul, căutând o oază unde să se stabilească împreună cu familia sa. Aproape de îndată ce a pornit, a dat peste un petic cu iarbă proaspăt crescută, pe care se afla o colibă, construită din ramuri puternice, acoperită cu rogojini proaspăt țesute și bine măturată. Coliba era goală. Bărbatul s-a întors la nevasta sa și i-a spus că la doar o zi de mers găsise locul perfect. Dar două zile mai târziu, când a ajuns la oază împreună cu soția și copilul său, au găsit un străin care stătea în ușa colibeii. Străinul nu era înalt, dar era bine făcut și avea dinți foarte albi și o piele fină.

Haweya tremura de plăcere, iar eu de frică.

– Străinul a zis: „Ai soție și copil. Ia tu casa, ești bine-venit în ea“, și apoi a zâmbit. Tânărul nomad și-a spus că străinul era extrem de prietenos și i-a mulțumit; l-a poftit să vină în vizită oricând voia. Dar soția lui nu se simțea în largul ei în preajma străinului. Copilul, de asemenea, plângea când își ridica ochii către acest om. În noaptea aceea, un animal s-a strecurat în colibă și a furat copilul din patul lui. Bărbatul mâncase bine și dormea dus; nu auzise nimic. Străinul i-a vizitat pe nomad și pe soția

lui, ca să le spună că-i părea rău pentru ce li se întâmplase. Dar când vorbea, soția a observat că avea bucăți de carne roșie printre dinți, iar unul dintre dinții lui albi era puțin spart. Bărbatul a mai zăbovit în casă împreună cu acest cuplu. Un an întreg, iarba a rămas verde și a plouat, așa că nu aveau nici un motiv să se mute. Femeia a născut un alt copil în coliba aceea, un alt fiu superb. Dar din nou, când copilul a împlinit un an, un animal a venit noaptea și a înșfăcat copilul în fălcile sale. De data aceasta, tatăl copilului a alergat după creatură, dar prea încet ca să-o poată prinde. A treia oară, nomadul a ajuns din urmă creatura și s-a luptat cu ea, dar animalul l-a învins. Din nou i-a mâncat copilul. În cele din urmă, după ce și cel de-al treilea copil a fost mâncat, soția i-a spus nomadului că îl va părăsi. Așa că acum nomadul cel nătâng pierduse totul!

– Așadar, ce ați înțeles voi? striga bunica la noi.

Noi știam răspunsul. Nomadul era leneș. A profitat de prima oază pe care a găsit-o, chiar dacă era ceva în neregulă cu ea. Era prost: nu știa să interpreteze semnele, indiciile pe care le-au simțit instinctiv femeia și copilul. Străinul era într-adevăr creatura monstruoasă, cea care se transforma într-o hienă și devora copii. Nomadul era prost, încet, slab și ca greutate, și ca valoare. Merita să piardă totul.

Poveștile bunicii îți dădeau fiori. Erau povești despre o vrăjitoare urâtă și bătrână al cărei nume era Asasina sau Măcelarul, care avea puterea să se transforme, să ia chipul cuiva pe care îl respectai sau îl plăceai și care, în ultima clipă, te lovea, răsându-ți în nas – HA-HA-HA – înainte să te ucidă cu un pumnal lung și ascuțit și apoi să te mănânce. Bunica ne spunea povești de când era ea tânără, povești despre cetele de luptători care călăreau în trecut în deșert, furând animale și copii și arzând așezăminte. Ne-a spus despre toate dezastrele nemărturisite din viața ei și din viața părinților ei: epidemia de ciumă și malarie și seceta care a lăsat regiuni întregi pustiite.

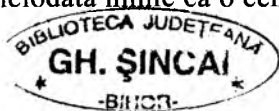
Ne-a spus despre viața ei. Despre vremurile bune, când ploua și totul era verde, când șiroaie de apă își croiau pe neașteptate drum prin albiile secate ale râurilor și când erau lapte și carne din abundență. A încercat să ne explice cum toate astea ne-au dus la pierzanie: cum atunci când iarba crește deasă, văcarii se lenevesc, și copiii se îngrașă. Cum bărbații și femeile se adună laolaltă, cântând din gură și din tobe la apus, și cum asta le distrage atenția și nu mai văd pericolul. Această amestecătură – ne avertiza ea – duce la rivalitate, conflict, dezastru.

Uneori, în poveștile bunicii apăreau femei curajoase – mame, precum mama noastră – care își foloseau istețimea și curajul pentru a-și salva copiii de la pericole. Asta ne făcea, într-un anumit fel, să ne simțim în siguranță. Bunica, la fel ca și mama, era deșteaptă și curajoasă: cu siguranță puteau să ne salveze când venea vremea să ne confruntăm cu monștrii.

În Somalia, copiii învață de mici și foarte repede să fie atenți la înșelăciune. Lucrurile nu sunt întotdeauna ceea ce par a fi; chiar și o greșală nevinovată poate fi fatală. Morala fiecăreia dintre poveștile bunicii stătea în onoarea noastră. Trebuia să fim puternici, deștepți, suspicioși, trebuia să respectăm regulile clanului.

Suspiciunea e de folos, mai ales dacă ești fată. Căci fetele pot fi răpite sau pot ceda tentației. Și, dacă fecioria unei fete este întinată, nu numai că-și pierde onoarea, dar distruge și onoarea tatălui, unchilor, fraților și verilor ei. Nu există nimic mai rău decât să provoci astfel de catastrofe.

Chiar dacă iubeam poveștile ei, de cele mai multe ori o ignoram pe bunica. Ne aduna în jurul ei, în mare parte cum făcea cu caprele pe care le priponea de copacul nostru, dar noi eram mult prea neastâmpărați. Ne trecea vremea stând la taclale și sporovăind; nici măcar nu cred că am văzut vreo jucărie până la vârsta de opt ani, când ne-am mutat în Arabia Saudită. Ne tachinam reciproc. Haweya și Mahad se uneau împotriva mea ori eu și Haweya ne aliam împotriva lui Mahad. Dar eu și fratele meu nu am făcut niciodată nimic ca o echipă. Ne uram. Bunica

mea spunea mereu că asta se întâmpla fiindcă eu m-am născut doar la un an după el: îi furasem culcușul lui Mahad din poala mamei, ca să zic așa.

Tată nu aveam, pentru că tatăl nostru era la închisoare.
Nu am deloc amintiri cu el la acea vârstă.

Majoritatea adulților din Somalia pe care îi cunosc au crescut în deșert. Cea mai estică țară din Africa și cea mai săracă, Somalia pătrunde în Oceanul Indian ocrotind capătul Peninsulei Arabiei ca o mână protectoare, înainte de a coborî spre coasta Kenyei. Membrii familiei mele erau nomazi care se mutau întruna dintr-un loc în altul prin deșerturile din nord și din nord-est în căutare de pășuni pentru turmele lor. Uneori, se stabileau pentru un anotimp sau două; când nu mai era destulă apă sau pășune, sau dacă ploaia se lăsa așteptată, își strângeau coliba, își așezau rogojinile teanc pe cămile și plecau, încercând să găsească alt loc, mai bun, ca să-și țină vitele în viață.

Bunica a învățat să țesă fire de iarbă uscată atât de strâns, încât poți căra apă kilometri întregi în vasele făcute de ea. Își putea încropi singură un mic cămin, cu acoperișul rotunjit din crengi îndoite și rogojini țesute, apoi le desfăcea și le încărcă pe cămilă pentru o călătorie destul de aspră. Când bunica mea avea vreo zece ani, tatăl ei, un văcar pe nume Isaq, a murit. Mama bunicii s-a căsătorit cu unchiul ei. (Acesta este un obicei destul de întâlnit. Te scutește de zestre și de probleme.) Când bunica avea treisprezece ani, unchiul acela a primit o propunere pentru mâna bunicii mele, din partea unui nomad bogat, pe nume Artan, care avea în jur de patruzeci de ani. Artan făcea parte din ramura Dhulbahante, care era o ascendență bună a lui Darod. Era foarte respectat, priceput la animale și un bun explorator: își cunoștea împrejurimile atât de bine, încât știa mereu unde să se mute și încotro va găsi apă. Alți membri ai clanului veneau cu el ca să le arbitreze disputele.

Artan era deja însurat, dar el și soția lui nu aveau decât un copil, o fiică, doar cu puțin mai mică decât bunica mea. Când s-a hotărât să-și mai ia o soție, Artan l-a ales mai întâi pe tatăl miresei, care trebuia să fie un om dintr-un clan bun, cu o reputație decentă. Fata trebuie să fie muncitoare, puternică, tânără și pură. Bunica mea, Ibaado, era toate astea la un loc, iar Artan a plătit un preț de mireasă pentru ea.

La câteva zile după ce Artan s-a căsătorit cu ea și a luat-o cu el, bunica a fugit. A reușit să meargă aproape tot drumul până la tabăra mamei ei înainte ca Artan să o ajungă din urmă. El a fost de acord să o lase să se odihnească puțin împreună cu mama ei și să-și revină. Apoi, după o săptămână, tatăl ei a dus-o în tabăra lui Artan și i-a spus: „Acesta este destinul tău“.

Tot restul vieții ei, bunica mea a fost genul de persoană căreia nu aveai ce să-i reproșezi, din nici un punct de vedere. A crescut opt fete și un băiat și nu s-a auzit niciodată vreo vorbă despre virtutea sau despre munca lor. Le-a insuflat copiilor ei un remarcabil simț al determinării, supunerii și onoarei. Creștea vite, aducea lemne de foc, construia garduri din bețe legate între ele cu ramuri spinoase. Avea mâini dure și capul tare, iar când soțul ei găzduia întruniri ale clanului în calitate de arbitru, le ținea pe fete departe de bărbați, de cântece și de tobe. Doar de departe puteau asculta concursurile de poezie și-i putea privi pe bărbații care vindeau mărfuri și depăneau povești. Bunica mea nu nutrea gelozie față de cealaltă soție mai în vârstă, deși o evita; când soția mai în vârstă a murit, bunica a tolerat prezența fiicei vitrege înfumurate, Khadija, fata care era aproape de aceeași vârstă cu ea.

Artan avea nouă fiice și o soție tânără. Să vegheze la onoarea femeilor sale era ceva de maximă importanță. Le ținea strașnic departe de alți nomazi, hoinărind săptămâni întregi ca să găsească un loc de pășune fără bărbați tineri. Hălăduiau la nesfârșit prin cele mai îndepărtate părți ale deșertului. În timp ce noi ne așezam sub copacul talal de lângă casa noastră din Mogadiscio, bunica deseori ne povestea despre cât de simplu și frumos era să stea în fața unei

colibe pe care o construiseră cu propriile mâini, uitându-se la întinderea vastă și nesfârșită.

Într-un fel, bunica trăia în Epoca de Fier: nu exista nici un sistem de scriere printre nomazi. Artefactele din metal erau rare și prețioase. Britanicii și italienii pretindeau că ar conduce Somalia, dar asta nu avea nici o importanță pentru bunica mea. Pentru ea, importante erau doar clanurile: clanurile mari, nomade, ale lui Isaq și ale lui Darod, cele mai mici, ale fermierilor Hawiye, și chiar cele mai mici, inferiorul Sab. Când a văzut prima dată un alb, bunica avea treizeci de ani și și-a închipuit că pielea acelui om se tocise.

Mama mea, Asha, și sora ei geamănă, Halimo, se născuseră pe la începutul anilor '40. Bunica le-a născut singură, sub un copac. Erau al treilea, respectiv al patrulea copil al ei; avea vreo optsprezece ani și își ducea caprele și oile la păscut când au apucat-o durerile. S-a așezat și a născut, apoi a tăiat cordonul ombilical cu cuțitul pe care îl avea la ea. Câteva ore mai târziu, a strâns caprele și oile și a reușit să mână turma acasă, înainte să se facă noapte, ducându-le în brațe și pe cele două fice nou-născute. Nimeni nu a fost impresionat de isprava ei: nu făcuse decât să aducă acasă alte două fete.

Pentru bunica, sentimentele erau un răsfăț prostesc. Mândria era importantă – să fii mândru de munca și de puterea ta – și încrederea în sine. Dacă erai slab, oamenii te vorbeau de rău. Dacă gardurile tale din ramuri spinoase nu erau destul de puternice, animalele erau hăituite de lei, hiene și vulpi, soțul ți se însura cu alta, fetelor tale li se fura fecioria, iar băieții erau considerați lipsiți de orice valoare.

În ochii ei, noi eram copii nefolositori. Crescute într-o casă construită din ciment, cu un acoperiș zdravăn, noi nu aveam deprinderi de valoare. Noi mergeam pe drumuri; drumul din fața casei noastre nu era pavat, dar totuși era o cărare bătătorită de praf. Beam apă de la robinet. Niciodată nu am fi fost în stare să găsim drumul

de întoarcere cu animalele către casă prin deșert; nu puteam nici măcar să mulgem o capră fără să fim lovite.

Bunica mă disprețuia. Eram îngrozită de insecte, așa că în ochii ei eram un copil cu adevărat prost. Când fetele ei au împlinit cinci sau șase ani, bunica le învățase deja îndeletnicirile de bază de care aveau nevoie ca să supraviețuiască și pe care eu nu le cunoșteam deloc.

Și mama ne spunea povești. Învățase să aibă grijă de animalele familiei sale, le ducea la păscut în deșert prin locuri sigure. Caprele erau o țintă ușoară pentru un animal de pradă, la fel era și o fată tânără. Dacă mama sau surorile ei erau atacate de către bărbați în deșert, era vina lor: trebuiau să plece de cum vedeau o cămilă necunoscută. Dacă erau vreodată prinse, trebuiau să spună de trei ori: „Allah îmi este martor că nu vreau să am nimic de-a face cu tine, te rog să mă lași în pace“. Să fie violate era cu mult mai rău decât să moară, deoarece aceasta întina onoarea întregii familii.

Dacă invocarea lui Allah nu avea nici un efect, bunica le-a învățat pe fetele ei să fugă în jurul bărbatului, să se lase în jos, să-i atingă partea dintre picioare, de sub brâu și să-l tragă tare de testicule. Dacă nu scăpau, bărbatul putea să le lovească, dar ele trebuiau să-și protejeze capul ca să încaseze loviturile numai în spate și să sperie că rezistă suficient de mult până leșină atacatorul. Mișcarea aceasta se cheamă *Qworegoys*, iar femeile din familia bunicii mele le învățau la rândul lor pe ficele lor, exact așa cum le învățau să facă garduri din ramuri spinoase ca să protejeze coliba de hiene.

Îmi amintesc de o după-amiază când eu și Haweya eram copii și ne uitam la bunica noastră cum unge cu seu de oaie un nod de funie țesută înainte de a o înmuia în vopseala din plante care avea să o facă rezistentă și să o coloreze în negru.

— O femeie singură este ca o bucată de seu de oaie în soare, ne spuse ea. Grăsimea aceea va atrage totul. Înainte să-ți dai seama, furnicile și insectele o acoperă, până nu mai rămâne altceva decât o pată de grăsime. Bunica arăta către o bucată de grăsime care se

topea la soare, chiar sub umbra copacului talal. Era neagră de furnici și musculițe.

Ani de zile imaginea asta mi-a populat coșmarurile.

Ca fetiță, mama mea a fost mereu ascultătoare, mereu obedientă. Dar când a crescut, lumea a început să se schimbe. Vechile tradiții ale nomazilor se schimbau pe măsură ce viața modernă îi ademenea în sate și orașe. Și astfel, când avea cam cincisprezece ani, mama mea a părăsit deșertul. Și-a lăsat în urmă părinții și surorile mai mari, și chiar și pe sora ei geamănă, și a plecat. Apoi a urcat într-un camion și a ajuns în portul Berbera, de unde a luat vaporul spre Arabia, traversând Marea Roșie.

Khadija plecase înainte. Khadija era sora vitregă mai mare, copilul primei soții a tatălui ei. O altă soră mai mare a mamei mele făcuse și ea călătoria asta. Nu știu ce le-a determinat să o facă; mama rareori se încredea în propriile emoții. Dar în anii '50, viața modernă înghiontea cu coatele ei ascuțite cele mai îndepărtate părți ale lumii. Mama era tânără, la urma urmei, și mă gândesc că poate nu-i plăcea să rămână în deșert când toți tinerii plecaseră la oraș.

A ajuns la Aden, unde Khadija se stabilise deja: un oraș mare, un centru al dominației coloniale britanice în Orientului Mijlociu. S-a angajat ca servitoare la o englezoaică. A învățat despre furculițe, scaune, căzi de baie și perii de curățat. Îi plăceau ritualurile stricte – curățenia, împăturitul, călcatul – și înzorzonarea elaborată a vieții de familie. Mama devenise cu mult mai scrupuloasă față de astfel de lucruri decât femeia pentru care lucra.

Deși era singură în Aden și nesupravegheată de părinți, mama era extrem de virtuoaasă. Era hotărâtă să nu dea nimănui vreodată prilejul să spună că ea, Asha Artan, s-a comportat necuviincios. Niciodată nu a luat taxiul sau autobuzul, de teama de a nu se așeza lângă un bărbat necunoscut. Fugea de bărbații somalezi care

mestecau *qat*¹ și de fetele care le făceau ceaiul și care glumeau în preajma lor, în timp ce pe ei îi cuprindea euforia frunzelor mici și grase care îi făcea să vorbească și să râdă. În schimb, în Aden, mama mea a învățat să se roage în maniera islamică potrivită.

Trăind în deșert, bunica nu avusese niciodată cu adevărat timp să se roage. Printre nomazi, femeile nu trebuie neapărat să se roage. Bărbații erau cei care își întindeau rogojinile pentru rugăciune pe nisip de cinci ori pe zi, cu fața la Mecca, recitând din Coran. Dar acum, în Peninsula Arabă, unde Profetul Mahomed a avut revelația, mama a învățat purificările ritualului. A învățat să se acopere cu o pânză simplă și să se roage: stând în picioare, stând jos, prosternându-se, întorcându-se, când la dreapta, când la stânga, în baletul supunerii față de Allah.

În deșert, femeile nomade nu se acopereau. Ele *munceau*, și e greu să muncești acoperită cu un văl lung. În timp ce bunica păștea vitele sau gătea, se înfășura într-o pânză aspră și lungă care se numea *goh* permițând să i se vadă doar mâinile, părul și gâtul. Pe vremea bunicii, bărbații erau de obicei de față în timp ce femeile alăptau copiii; dacă se-ntâmpla ceva văzând câțiva centimetri de piele dezgolită a vreunei femei, bărbații nu lăsau să se observe.

Mama mea nu avea nici un protector în Aden: nici tată, nici frate. Pe stradă, bărbații o priveau chiorăș sau o necăjeau. Începuse să poarte un văl, la fel ca femeile arabe care, atunci când ieșeau din casă, se îmbrăcau în robe dintr-un material lung și negru și aveau doar o deschizătură prin care li se vedeau ochii. Vălul o proteja de bărbații care se uitau pe furiș la ea și de sentimentul de dezgust pe care i-l trezeau astfel de priviri. Vălul era un simbol al credinței ei. Ca să fii iubită de Dumnezeu, trebuia să fii modestă, iar Asha Artan voia să fie cea mai decentă și mai virtuoasă femeie din oraș.

¹ Qat-ul sau Khat-ul, numit și „drogul verde“ este un drog provenit de la arbustul *Catha edulis*, care crește în Africa de Est. Mestecarea frunzelor verzi este foarte răspândită în această zonă. (n.tr.)

*

Într-o zi, bunicul meu, Artan, a venit la Aden. I-a spus mamei că primise o cerere în căsătorie pentru ea, iar el o acceptase. Mama avea cam optsprezece ani; nu-l putea înfrunta pe tatăl ei. Așa că a tăcut. Tăcerea unei fecioare este răspunsul cel mai potrivit în cazul unei cereri în căsătorie; simbolizează un consimțământ demn.

Așadar, mama s-a căsătorit cu acest bărbat, al cărui nume era Ahmed, chiar dacă atunci când l-a văzut nu l-a plăcut: era prea scund și avea tenul prea închis, unde mai pui că și fuma, ceea ce pentru ea era cel puțin la fel de rău ca și când ar fi mestecat *qat*. Ahmed era un Darod, ca și ea, și era și un Harti, la fel ca ea; doar că, în loc să fie nomad Dhulbahante, ca mama, el era negustor, un Wersengeli. Așa că mama îl disprețuia pe bărbatul acesta, chiar dacă era bogat.

Acest bărbat Wersengeli a luat-o pe mama în Kuweit, unde a devenit stăpâna unei case mari cu gresie pe jos, apă caldă curentă și electricitate. Primul lucru pe care l-a făcut mama a fost să le concedieze pe toate servitoarele: nimeni nu putea face curățenie destul de bine pentru Asha Artan. S-a apucat să creeze gospodăria perfectă. A născut un fiu și l-a numit Muhammad, ca pe profet, numele cel mai potrivit pentru băiatul cel mare.

Apoi tatăl ei, care acum era bătrân, a murit, și mama a făcut ceva extrem de surprinzător: i-a spus soțului ei că vrea să divorțeze.

Sigur că mama nu avea dreptul la divorț după legea musulmană. Putea să ceară divorțul doar dacă soțul ei era impotent sau dacă o lăsa complet săracă. Toți membrii clanului ei din Kuweit îi spuneau că e ridicolă. Soțul ei era bogat și, deși își putea permite câteva soții, venea acasă, la ea, în fiecare noapte. Ce altceva își mai putea dori? Dacă ar divorța, ar deveni marfă folosită – nemaifiind virgină. Mai mult decât atât, ziceau ei, ar fi căpătat reputația de a nu fi *baarri*.

O femeie *baarri* este ca o sclavă pioasă. Respectă familia soțului ei și o hrănește fără să pună întrebări și fără să se plângă. Nu se

văicărește niciodată și nu are pretenții de nici un fel. E puternică în tot ce face, dar își ține mereu capul plecat. Dacă soțul ei este violent, dacă o forțează să se culce cu el și apoi o tachinează, dacă hotărăște să-și ia o altă soție sau o bate, ea trebuie să-și coboare privirea și să-și ascundă lacrimile. Și muncește din greu, fără să i se poată reproșa ceva. Este un animal de trudă, devotat, bine antrenat și primitiv. Asta înseamnă să fii *baarri*.

Dacă ești somaleză, trebuie să înveți să-ți spui că Dumnezeu este drept și atâteștiutor și că te va recompensa în viața de apoi. Între timp, cei care știu despre răbdarea ta și despre toate câte înduri, îi vor felicita pe tatăl și pe mama ta pentru modul desăvârșit în care te-au crescut. Frații îți vor fi recunoscători că le păstrezi onoarea și se vor lăuda la alte familii cu supunerea ta eroică. Și poate că, în cele din urmă, familia soțului îți va aprecia obediența și, într-o bună zi, soțul tău te va trata ca pe o ființă umană.

Dacă în tot acest timp cât ești o *baarri*, simți durere, umilință, și-e rău sau ai o senzație că felul în care ești exploatată nu mai ia sfârșit, trebuie să ascunzi toate astea. Dacă tânjești după iubire și mângâiere, trebuie să te rogi în tăcere la Allah ca să-l facă pe soțul tău mai ușor de suportat. Rugăciunea este cea care îți dă ție putere. Mamele nomade trebuie să încerce să transmită fiicelor lor acest talent și această putere: *baarri*.

Ani de zile, mama mea fusese perfectă. Virtutea ei devenise legendară, obiceiurile ei legate de muncă erau impecabile. Într-o oarecare măsură, făceau parte din natura ei: mama a găsit putere și mângâiere în regulile bine trasate și în certitudinea relativă potrivit căreia, dacă se va dovedi un om bun, va ajunge în rai. Totuși, eu cred că ea se temea și că tatăl ei ar putea să o blesteme dacă nu i se supunea. Blestemul unui tată e cel mai rău lucru care ți se poate întâmpla, biletul care te duce direct în iad.

Dar, după ce a tatăl ei a murit, mama și-a înfruntat soțul. S-a îndepărtat de el cu forța disprețului pe care îl acumulase atâta amar de vreme. Refuza chiar să-i vorbească. În cele din urmă, el a fost de acord să nu conteste cererea ei de divorț. Judecătorul

kuweitian i-a dat dreptul la alți șapte ani împreună cu fiul ei. Când acesta avea să împlinească zece ani, trebuia să se întoarcă să trăiască împreună cu tatăl său; până atunci, mamei i se dădea voie să-și crească singură fiul.

Când mama s-a maturizat, Somalia n-a mai existat. Deși toate clanurile vorbeau aceeași limbă, deși în dialecte diferite, trăiau pe propriile teritorii și se considerau deosebiți. Ceea ce se numește acum Somalia era împărțită între britanici și italieni, care au ocupat țara, separând-o în două colonii. În 1960, coloniștii au plecat, lăsând în urma lor un stat nou-nouț și independent. Se născuse o națiune unificată.

Această țară nouă, Somalia, avea o democrație, un președinte, un steag, o armată, chiar și o monedă proprie: bancnote sepia cu imagini ale unor animale domestice și ale unor oameni care lucrau pământul, cu scene pe care mama nu le văzuse niciodată. Familii care nu cunoscuseră alt tip de viață decât cel rural au început să se îndrepte către noua capitală a țării, pe care coloniștii o numiseră Mogadiscio. Erau încântați de ideea de a construi o națiune nouă, mare și puternică. Atât de multe speranțe s-au năruit în anii care au urmat din cauza luptelor interne din cadrul clanurilor, din cauza corupției și a violenței din țară, ca în multe altele din Africa. Dar mama nu putea să anticipeze ce avea să se întâmple și, ca mulți alții, a împachetat, și-a luat fiul și zestrea pe care i-o dăduse soțul ei când s-a căsătorit cu el și s-a întors în Somalia, la Mogadiscio, capitala în care nu mai fusese până atunci.

Tot restul vieții ei, bunica a ocărât-o pe mama pentru decizia ei. Mogadiscio nu era pământ al lui Darod, nici măcar al lui Isaq. Era în inima teritoriului Hawiye, de care mama mea nu aparținea. Bunica spunea mereu că fostul soț al mamei trebuie să o fi blestemat, ceea ce a determinat o alegere atât de prostească. Sau poate că vreun jinn a scăpat din cauza feței descoperite și atitudinii sfidătoare a mamei față de căsătoria pe care tatăl ei i-o aranjase. Bunica ura casele dure, din ciment, străzile înguste, lipsa orizontului din Mogadiscio, după cum ura să știe că familia ei nu mai era

în siguranță pe teritoriile Darod din nord. Dar, încă o dată, mama se depărtase de tradițiile părinților ei. Și, din nou, o urma pe sora ei vitregă Khadija Artan, care se stabilise în Mogadiscio împreună cu soțul ei.

Khadija era o femeie uimitoare, la fel de înaltă și de slabă ca și mama. Avea o față osoasă, ochi ca de vultur și un fel dominator de a fi. Vocea îi era puternică, iar gesturile demne și calculate. Bunica o ura. Khadija era îndrăzneță; purta rochii lungi, din Vest, care îi coborau către glezne, dar care erau mulate pe corp și aveau fermoare și nasturi. Dar se înfășura și în pânzeturile rurale *goh* sau în *dirha* de oraș. Dar costumele ei erau din cele mai bune materiale, cele mai scumpe mătăsurii sau șifon – față de bumbacul obișnuit –, iar felul în care le purta le făcea pe celelalte femei să pară neîngrijite și stângace. Ea era modernă, fermecătoare când era vorba despre independență, politică și discuții noaptea, în stradă. Mergea grăbit și sigur pe străzile noii capitale, cu un aer de superioritate.

Deși era căsătorită (și mai ales, căsătorită bine), Khadija se simțea pustiită: avea un destin teribil. Unii oameni ziceau că e din cauză că era o vrăjitoare și o încăpățânată. Bunica mormăia că un blestem se abătuse asupra ei din cauza lipsei de supunere și a capriciilor. Dacă era sau nu un blestem, ea reușea să-l ignore.

Khadija a sfătuit-o pe mama să cumpere un lot de pământ vizavi de o companie de autocamioane deținută de fiul cel mai mare al soțului ei, cu cealaltă soție. Era un cartier nou, și acum, când Mogadiscio devenise capitală, clanul Darod a început să emigreze într-acolo. Această zonă, Hoden, era mai curată și mai sănătoasă decât centrul orașului, unde grațioasele clădiri vechi, italiene erau înconjurată de străzi murdare și aglomerate. Drumurile nu erau pavate în cartierul nostru, iar de electricitate nu beneficiau multe case; a noastră n-a avut niciodată. Dar mama a cumpărat pământul. S-a mutat acasă la Khadija și a început să facă planuri de a-și construi propria casă.

Ideea despre cum să arate casa i-a venit mamei pe rând, pe măsură ce făcea rost de materiale. Nu erau decât două camere mari,

cu pereți zugrăviți în alb, din plăci de zgură și podea din ciment. Porțiunea din fața intrării principale era tot din ciment; restul era din nisip. Construcția acestei case a necesitat mult timp. Totul a fost zugrăvit în alb, cu excepția ușilor și a obloanelor, care erau verzi, culoarea pe care mama mea o considera potrivită pentru o ușă musulmană decentă. Soba de gătit era afară, sub o apărătoare de soare, lângă un copac talal înalt, în care un bărbat își putea întinde rogojina la umbră în după-amiezile fierbinți.

Khadija era băgăcioasă, mereu dirija destinele altor oameni și aranja căsătorii. Mama era tânără și nu avea prea multe de făcut; nu s-ar fi convenit să muncească. Khadija i-a sugerat să-l lase pe micul Muhammad cu ea și să plece, să facă un curs ca să învețe să scrie și să citească. Un tânăr pe nume Hirsi Magan tocmai se întorsese de la o universitate din America și îi învăța pe oamenii obișnuiți din Mogadiscio să scrie și să citească.

Tânărul acela, Hirsi Magan, avea să devină tatăl meu. Când eram mică, pentru mine era ca un erou din legende, cu foarte puțin mai real decât vârcolacii buniciei. Sora mai mare a tatei, mătușa Hawo Magan, venea la noi acasă și ne spunea povești despre el, cum a crescut el în partea de nord a deșertului. Tatăl lor, Magan, fusese un războinic legendar. Numele lui însemna „Protectorul“ sau, și mai exact, „Protectorul Celor Pe Care Îi Cucerise“. Magan era un Osman Mahamud, din subclanul Darod, care își revendicau dreptul de a cuceri și de a conduce oameni. Magan luptase pentru regele Boqor, care a domnit peste pământurile Macherten, de lângă mare, și apoi, cam pe la 1890 a început să se supună rivalului lui Boqor, Kenaidiid, care era mai tânăr și mai dornic să poarte război și să invadeze teritorii. (Boqor, Magan și Kenaidiid erau toți veri).

Kenaidiid și Magan își conduceau războinicii prin teritoriile de la sud Senag și Mudug, care erau ocupate de clanuri mai mici, inclusiv clanul Hawiye, care erau oameni pașnici, în cea mai mare parte fermieri, și care nu aveau armată. Magan îi disprețuia. Există o poveste potrivit căreia, odată, i-a pus pe sătenii Hawiye să adune

pietre pe care să le așeze sub formă de cerc și apoi i-a împins în interiorul cercului, ca să fie uciși. Apoi le-a ordonat războinicilor lui să le ia pe femei și să se stabilească acolo, pe teritoriul Hawiye, la nord de Mogadiscio. După spusele bunicii, populația Hawiye din ținutul Mudug nu a uitat niciodată numele lui Magan.

Tatăl meu a crescut în nordul deșertului, fiul ultimei și celei mai tinere dintre soțiile lui Magan. Ea avea doisprezece sau trei-sprezece ani când s-a căsătorit cu bătrânul războinic, care avea aproape șaptezeci. Tatăl meu a fost fiul cel mai mic al lui Magan, iar bătrânul pe el l-a iubit cel mai mult. Când Magan a murit, tatăl meu a fost crescut de către frații lui mai mari, unii atât de bătrâni, încât aveau chiar și nepoți. Îl lua cu ei călare prin deșert chiar înainte să poată merge în picioare.

Fiii lui Magan erau negustori și războinici bogați și puternici. Tatăl meu a crescut bine îngrijit: inteligent, sigur pe sine și răsfățat. S-a împrietenit cu un bătrân, Osman Yusuf Kenaidiid, nepotul lui Kenaidiid pentru care luptase tatăl său. Magan mereu îl copia pe omul acesta; era tăcut și își acoperea gura cu o pânză, pentru că nu trebuia să irosească vorbele, pentru că ele trebuiau să iasă ca urmare a unei reflecții profunde.

Elocința, folosirea unei limbi elegante sunt foarte admirate în Somalia; lucrările marilor poeți sunt laudate și memorate de către săteni, uneori de către generații întregi. Dar doar câțiva poeți sau oameni au scris vreodată în somaleză. Școlile pe care coloniștii le-au lăsat în urmă erau pur și simplu prea puține pentru a educa o națiune care acum era reprezentată de milioane de oameni.

Osman Yusuf Kenaidiid era învățat. Inventase o scriere în care consemna sunetele limbii somaleze pentru prima dată și pe care oamenii o numeau Osmanyia. Se scria înclinat, ondulat și ingenios, iar tata se apucase să o învețe.

Osman era un profesor bun și avea multe legături cu coloniștii italieni care conduceau sudul Somaliei. Tatăl meu, protejatul lui, a început să se ducă la o școală din Mogadiscio, capitala colonială a italienilor. S-a înrolat în Liga Somaleză pentru Tineret și

a însuflețit discuțiile despre viitor, când puterile coloniale care domneau peste marea națiune somaleză puteau să dispară și să se formeze o singură țară, care să uimească Africa. A învățat italiană și chiar s-a dus să studieze la Roma o perioadă: ceea ce era o ocazie rară pentru un somalez, dar descendenții lui Magan erau bogați. S-a căsătorit cu o femeie pe nume Maryan Farah, din subclanul Marehan, al lui Darod.

Apoi tatăl meu s-a hotărât să meargă la universitate în Statele Unite: Universitatea Columbia, din New York. America l-a inspirat. Obişnuia să spună: „Dacă au putut realiza ceea ce au realizat după doar două sute de ani, atunci noi, somalezii, cu puterea noastră de a îndura și de a ne schimba, putem să creăm un fel de Americă în Africa“. Tatăl meu a insistat ca soția sa, Maryan, să-l însoțească, și așa a început și ea să studieze acolo. Fiica lor, Arro, abia un bebeluș atunci, fiind născută în 1965, a rămas în Somalia, cu bunica.

După ce a absolvit la Columbia, cu diplomă în antropologie, s-a întors în Somalia, ca mulți alți tineri privilegiați, ca să ajute la clădirea viitorului națiunii. Maryan nu a reușit să promoveze examenele, iar el i-a cerut să rămână în America până își termină studiile. Lui i s-a părut firesc să se îndrepte către noua capitală, Mogadiscio.

Tata se gândea că, din moment ce o nouă națiune curajoasă avea să se creeze, atunci oamenii trebuiau să fie învățați, așa că a inițiat o campanie în care să-i învețe să scrie și să citească. Pentru a reprezenta el însuși un exemplu, a intrat la clasă să predea.

În Somalia, limba este prețioasă. Este tot ceea ce leagă clanurile rivale în ceea ce se cheamă o singură națiune. Oamenii s-au îndreptat către ora de scriere și citire a lui Magan Hirsi, în Mogadiscio. Cu tenul închis, nasul lung și o frunte înaltă, tata avea mai degrabă farmecul unui trubadur intelectual. Deși nu era înalt, avea prestanță. Oamenilor le plăcea să stea în preajma lui și îl ascultau cu respect.

Pe de altă parte, în felul ei, mama era o poetă grațioasă și deșteaptă și a devenit una dintre studentele lui cele mai bune. Învăța

repede. Într-o zi, ea chiar a îndrăznit să pună la îndoială felul în care profesorul pronunțase un cuvânt somalez, scuturându-și ușor șalul spre spate, cu un dispreț arogant. A fost un lucru îndrăzneț din partea ei, și surprinzător. Era și foarte frumoasă, zveltă și înaltă, cu spatele drept ca tulpina unui copac tânăr.

Tatei îi plăceau limba ascutită a mamei și opiniile ei inflexibile. Atracția era reciprocă și, desigur, Khadija îi încuraja.

Părinții mei s-au căsătorit în 1966. Mama știa că tata era căsătorit cu Maryan, prima lui soție. Dar Maryan se afla la New York, iar tata nu i-a spus despre noua lui soție. Maryan a aflat despre asta când s-a întors în Somalia, desigur. Nu știu sigur când a fost asta.

Întotdeauna a existat o atracție puternică între mama și tata. Se tachinau și se provocau reciproc. Într-o cultură care dezaproba să-ți alegi singur partenerul, ei au făcut-o: legătura lor era puternică.

În octombrie 1968, s-a născut fratele meu, Mahad. Părinții terminaseră de construit casa pe terenul pe care mama îl cumpărase în Mogadiscio și s-au mutat, aducându-l cu ei pe fratele meu vitreg, mai mare, Muhammad, care avea șase ani. Mama a rămas însărcinată cu mine foarte repede, iar bunica a venit din deșert la Mogadiscio ca să o ajute, în ultimele luni de sarcină.

Tata era curajos, învățat, popular, era născut ca să-i conducă pe oameni. A candidat pentru Parlament în orașul nordic Qardho, dar nu a câștigat. A cheltuit sume uriașe din banii proprii sponsorizând campanii de alfabetizare și a investit într-o fabrică de zahăr. Era implicat într-un proiect de a construi un dig în partea de nord, astfel încât oamenii să poată avea apă tot timpul anului și să nu mai asiste neputincioși cum seacă râul și cum se scurge printre crăpăturile din nisip.

Pe 21 octombrie 1969, guvernul a fost răsturnat, în urma unei lovituri de stat. Peste douăzeci și trei de zile, m-am născut eu, cu șase săptămâni mai devreme și cântărind cu puțin peste un kilogram

și jumătate. Pesemne că părinții mei erau fericiți. Tata probabil că mă dezmierda pe genunchi din când în când; nu-mi amintesc. Mahad zice că și-l amintește pe tata pe atunci, dar că nu are decât niște amintiri vagi: tata era atât de des plecat!

Sora mea, Haweya, s-a născut în mai, 1971. La câteva luni după asta, prima soție a tatălui meu, Maryan Farah, a născut-o pe sora noastră vitregă, Ijaabo. A existat un fel de dispută, iar tata și Maryan au divorțat. Apoi, în aprilie 1972, când eu aveam doi ani, tata a fost ridicat și trimis în cel mai cumplit loc din Mogadiscio: vechea închisoare italiană numită „Văgăuna“.

CAPITOLUL 2

Sub copacul talal

În copilărie, încercam să-mi imaginez cum arăta tata. Mama, când o întrebam, îmi spunea doar că noi doi nu ne întâlniserăm niciodată. *Afwayne*, care era un monstru adevărat, nu precum cei din poveștile bunicii, îl aruncase pe tata în pușcărie. *Afwayne* sau Gură Mare era numele după care toți îl știau pe președintele Siad Barré. Erau portrete uriașe cu el în fiecare magazin și în fiecare loc public din Mogadiscio; avea o gură uriașă, cu dinți mari și lungi. Uneori, poliția specială a lui *Afwayne* năvălea în casele oamenilor și îi ducea departe. Îi torturau până recunoșteau lucruri groaznice și apoi îi omorau. Chiar și eu știam asta. Adulții din familia mea împietreau cu toții când auzeau armele celor care îi executau în Piața Tribunka.

Siad Barré a ajuns vicecomandant al armatei somaleze încă din timpul independenței, din 1960, iar mai târziu, după un stadiu de pregătire cu ofițeri sovietici, a devenit marxist. El era un Marehan, un mic subclan al lui Darod, și avea o descendență foarte umilă. Circumstanțele în care s-a desfășurat lovitura de stat nu se cunosc prea bine; nu e limpede dacă Barré a ordonat asasinarea președintelui sau dacă pur și simplu a preluat puterea după asasinarea acestuia. Regimul lui era de tip sovietic, cu un singur

partid, un singur sindicat, o organizație a femeilor și grupuri de pionieri. S-au cheltuit sume mari de bani pe arme în detrimentul dezvoltării, dar, cu toate acestea, se investea constant și în școli, atât pentru a-i învăța pe copii să venereze regimul, cât și pentru a-i educa pur și simplu.

În fiecare noapte până am împlinit șase ani, în timp ce mama stătea lângă sobă, noi, copiii, ne așezam în genunchi în semicerc și îl imploram pe Allah să-l elibereze pe tata. Pe atunci, asta nu avea prea mult sens. Mama nu se obosea niciodată să ne spună prea multe despre Dumnezeu; El *exista*, pur și simplu, și lua în seamă mai ales rugăciunile copiilor. Dar, deși mă rugam cu ardoare, nu părea să aibă vreun rezultat. Când am întrebat-o pe mama de ce Allah nu l-a eliberat încă pe tata, ea nu a făcut decât să ne îndemne să ne rugăm și mai mult.

Mama îl putea vizita pe tata la pușcărie, dar numai fratelui meu, Mahad, i se permitea să o însoțească. Eu și Haweya rămâneam acasă, cu bunica. Eram prea mici ca să ieșim în oraș cu mama și mai eram și fete; orice se întâmpla, Mahad avea prioritate. Fratele nostru era mereu furios când se întorcea din aceste vizite, iar mama îl puneă să promită că nu ne va povesti nimic: ar fi putut să ne scape în mod prostesc ceva, și poliția secretă putea să audă.

Odată, în timp ce ieșea de la pușcărie împreună cu mama, din clădirea închisorii, Mahad a atacat un portret imens din carton de-al lui *Afwayne*, atârnat la intrare. Cred că avea vreo șase ani. „Azvârlea cu pietre în el și țipa“, i-a spus mama bunicii când a venit acasă, în noaptea aceea. „Slavă lui Allah că gardianul de la închisoare era din clanul nostru“.

Mama părea că își stăpânește cu greu admirația față de spiritul de luptător al lui Mahad. Dar gardianul ar fi putut să o acuze că-și învață fiul să se opună sistemului, să fie disident. Știam că, dacă nu ar fi fost Allah și protecția clanului, eu și Haweya am fi putut rămâne singure sub copac în noaptea aceea, cu bunica, implorându-l pe Allah să-i elibereze și pe mama, și pe fratele nostru din închisoare.

Allah era pentru mine un mister. Una dintre primele mele amintiri de când aveam vreo trei ani este aceea de a o urmări pe bunica făcând ceva ce mi se părea inexplicabil. Se ghemuia cu fața la pământ, pe o rogojină din dormitorul ei, cu nasul la podea. Eu credeam că juca vreun fel de joc cu mine, așa că alergam în jurul ei și mă strâmbam la ea, înghiontind-o. Ea mă ignora și continua să se aplece și să se ridice, mormăind lucruri care păreau cumplit de ciudate. Nu le puteam înțelege. În cele din urmă, când termina, se întorcea către mine cu o privire extrem de speriată pe chip. „Copil bastard ce ești!“ înjura ea, lovindu-mă și mușcându-mi brațele. „Lua-te-ar Atotputernicul Allah! Să nu ajungi vreodată în Rai!“

Verișoara mea, Sanyar, fiica de treisprezece ani a surorii gemene a mamei mele, mă elibera din strânsoarea fioroasă a bunicii și mă scotea din încăpere. Sanyar o ajuta pe bunica să aibă grijă de noi când mama era plecată. Îmi spunea cu blândețe că o deranjem pe bunica de la rugăciune, care era un fel de discuție cu Dumnezeu, cel mai important moment din viața unui adult.

Am tresărit: eram sigură că nu se mai afla nimeni în afară de bunica și de mine în camera aceea. Dar Sanyar zicea că eram prea mică pentru a înțelege. Mai târziu, aveam să simt prezența lui Allah.

Viziunea bunicii despre univers era complexă. O întregă cosmologie de entități magice coexista laolaltă cu unicul Dumnezeu, Allah. *Jinnii*, care puteau fi de sex feminin sau masculin, locuiau într-o sferă de mijloc, vecină cu a noastră, și ar fi putut fi responsabili de nefericire și boală. Sufletele persoanelor înțelepte și ale înaintașilor noștri morți puteau, de asemenea, să intervină pe lângă Dumnezeu în numele nostru.

Într-o după-amiază, când eram puțin mai mari, eu și Haweya ne pierdeam vremea pe sub copacul talal, când am auzit-o pe bunica vorbind. Se dusese în patul ei, nu se simțea bine, iar noi știam foarte

bine că nu trebuia să o deranjăm. Ne-am târât până la ușa camerei ca să ascultăm.

„Dragi strămoși, lăsați-mă să plec“, zicea bunica noastră, cu o voce sugrumată.

Nici un răspuns. Apoi s-a auzit o lovitură.

„Abokor, lasă-mă să plec.“ Lovitură.

„Hassan, lasă-mă să plec.“ Lovitură.

„Dragi strămoși, lăsați-mă să plec.“

Eu și Haweya muream de curiozitate. Voiam să-i vedem pe oamenii aceia. Am deschis încet ușa. Bunica stătea întinsă pe spate, îmbrăcată în haine frumoase, de sărbătoare, de parcă ar fi fost Aid-ul. În cameră mirosea a tămâie care fumega, iar ea își lovea pieptul cu mâinile, implorând înfundat după fiecare lovitură. „Dragi strămoși, lăsați-mă să plec“, suspina ea adânc, de parcă o sugruma cineva.

Priveam în jur, confuze. Nu era nimeni în încăpere, nimic care să semene măcar de departe cu un strămoș – nu că am fi văzut vreodată vreunul. Am împins-o pe Haweya înapoi și am închis ușa cât de ușor am putut, dar eram buimace. Câteva zile mai târziu, am început să punem în scenă ceea ce am văzut. Ne-am întins una lângă cealaltă în pat și i-am implorat pe strămoșii noștri imaginari să ne lase să plecăm, cu niște voci înăbușite. Atunci bunica a dat năvală în cameră, însoțită de mama.

„Să ardeți în Iad!“ a strigat ea către noi. „Să vă ia naiba!“ Ne-a fugărit prin cameră și ne-a amenințat că își face bagajele și pleacă. Mama a trebuit să ne pedepsească. Avea nevoie de bunica. Ea era mereu plecată de acasă, și asta tot din cauza lui *Afwayne*.

Siad Barré a creat un stat polițienesc în Somalia, după cum a încercat să creeze o pretinsă economie. S-a aliat cu Uniunea Sovietică, așa că Somalia trebuia să devină un stat comunist. În practică, pentru familiile obișnuite, asta însemna să stea ore în șir la coadă sub razele neîndurătoare ale soarelui din Mogadiscio, pentru a primi cantități limitate de alimente de bază: făină, zahăr, ulei, sorg, orez și fasole. Nu putea fi vorba despre carne, cu atât mai puțin

despre ouă, fructe, legume, ulei de măsline sau unt. Oricare dintre acestea trebuia să fie procurate de pe piața neagră.

Mama nu ne anunța niciodată când pleca. Astăzi, era acolo cu noi, apoi dispărea brusc, uneori săptămâni întregi. Am descoperit chiar că exista un fel de tipar al plecărilor ei. Mama mea, rece din fire și destul de puternică, era copleșită de tristețe. „Ce să mă fac acum, oh, Allah? se văita ea. Singură cu trei copii și o bătrână. Oare chiar merit să fiu astfel pedepsită?” Mama plângea, și bunica o liniștea; eu mă urcam în poala ei și o mângâiam ușor, ceea ce o făcea să plângă și mai tare. Apoi dispărea pentru o vreme în vreun sat îndepărtat, călătorind cu unul dintre verii tatălui ei, un negustor care cu mult timp în urmă își vânduse cămilele, cumpărase un camion și acum transporta alimente la oraș.

Uneori, o vedeam când se întoarce acasă, în spatele camionului, imediat după asfințit. Bărbații descărcau saci cu mâncare: orez, făină, zahăr și cutii din aluminiu cu bucăți mici de carne de câmilă conservată în untură, cu usturoi și curmale. Descărcarea acestor provizii se făcea repede și în secret și erau practic singurele momente când aveam legătură cu vreun bărbat. Ni se amintea să nu spunem nimic despre mâncarea care era păstrată sub paturi, altfel mama și vărul ei ar putea fi închiși.

Odată, soldații din temuta brigadă Guulwade au venit acasă la noi. A ieșit mama. Erau gărzile speciale ale lui *Afwayne* – mai răi chiar decât poliția. Un bărbat tânăr într-o uniformă verde, cu un pistol, a intrat în curtea noastră. Bunica stătea sub copacul talal. Surprinsă și furioasă, s-a ridicat în picioare. Era doar cu puțin mai înaltă decât mine, dar impunătoare. „Nenorocitul!” a început ea să strige. „Arma n-o să-ți redea onoarea pierdută!” Bunica ura guvernul. „Nu sunteți buni decât să le amenințați pe femeile bătrâne și pe copiii ai căror tați i-a închis conducătorul vostru laș!”

Am alergat în casă, îngrozită. Observasem că mai erau alți trei bărbați în uniforme lângă gardul nostru. Soldatul s-a îndreptat către casă, iar bunica a încercat să-l oprească. Era cu mult mai scundă decât el, dar avea o privire înfiorătoare; și-a înălțat gâtul spre el și

I-a înghiontit cu acul lung și ascuțit pe care îl folosea ca să facă rogojini și coșuri și pe care îl ținea strâns în pumn.

Soldatul i-a ordonat să se dea la o parte din calea lui. „Lașule“, i-a strigat bunica. Apoi el a împins-o. Ea a căzut, apoi s-a repezit la el cu acul în mână. „Lașule! Lașule!“ i-a șuierat ea. El a ezitat pentru o clipă. I-a privit pe colegii lui de la distanță. Credeam că va pleca. Apoi a împins-o pe bunica cu forță. Ea a căzut pe spate. El împreună cu ceilalți au venit și au răvășit totul.

Apoi au plecat. Bunica a strigat după ei: „Fii de târfe! Allah va face să ardeți în Iad!“ Părea extenuată, și expresia de pe chipul ei m-a speriat suficient cât să-mi păstrez întrebările pentru altă dată.

Mult mai târziu în seara aceea, mama s-a întors din vizita pe care i-o făcuse tatei la închisoare. Se ducea des acolo. Gătea mâncare specială pentru el, alegând cele mai bune părți de la un animal, tăind carnea în bucăți mici, cât un deget, le marina și le înăbușea timp de zile întregi.

Sora mea mai mică, Quman, s-a născut când eu aveam trei ani, dar singurul lucru pe care mi-l amintesc despre ea este moartea ei. Am în minte imaginea unui bărbat înalt care stătea în ușă, ținând în brațe un copil înfășat. Toată lumea șoptea *Innaa Lillaahi wa innaa Illaahi raaji'uun* – „Noi suntem ai lui Allah și noi la Allah ne întoarcem“. Îmi amintesc că o trăgeam pe mama de șal și îi spuneam că acest bărbat vrea să o ia pe sora noastră; de asemenea, îmi amintesc că mama nu făcea decât să rostească întruna aceleași cuvinte, împreună cu ceilalți. Apoi, în memoria mea, bărbatul pleacă împreună cu Quman, care țipă, iar mama îl urmează, cu fața golită de durere.

Peste ani, când am crescut destul de mult ca să înțeleg ce fel de moarte fusese aceea, am întreat-o pe mama de ce micuța Quman țipa dacă era moartă. Mama îmi spunea că țipetele erau doar în mintea mea. Țipătul a continuat și nu puteam să-l fac să înceteze.

Au existat atâtea înmormântări în copilăria mea! Soțul mătușii Khadija, unchiul nostru Ied, a murit când eu aveam patru ani. Avea

„Nu mai apară niciodată în mașina lui neagră ca să ne legene în brațe și să ne spună glume. Apoi, mătușa Hawo Magan, sora tatei, s-a îmbolnăvit. Era foarte afectuoasă, iar dacă spuneam numele strămoșilor corect ne dădea dulciuri și ouă fierte. Eu și Haweya aveam voie să mergem cu mama la spital. Când a murit, am plâns fără nici o consolare. „S-a dus. Nu mai e nimic de făcut“, mi-a spus mama. „Nu mai plânge. Așa se întâmplă. Dacă ne naștem înseamnă că într-o zi vom și muri. Există un paradis, și oamenii buni precum mătușa Hawo își găsesc liniștea acolo.“

Sora cea mai mare a mamei, pe care o chema tot Hawo, a venit să locuiască la noi când s-a îmbolnăvit. Avea ceva la sân care o obliga să stea întinsă pe o rogojină de pe podea toată ziua. Nu voi uita gemetele de durere, nesfârșite și înăbușite care țâșneau printre dinții scrâșniți ai mătușii Hawo care zăcea întinsă acolo zi și noapte. Bunica, mama și sora geamănă a mamei, mătușa Halimo, făceau cu rândul ca să o ungă pe piept cu ierburi *malmal*. Când această mătușă Hawo a murit, s-au adunat acasă la noi foarte multe femei. Au aprins câteva focuri și multe dintre ele găteau și vorbeau. Altele își balansau brațele sau și le fluturau pe deasupra capului și strigau într-un mod ritmat:

<i>Allah ba'eyey</i>	O, Doamne, am murit
<i>Allah hoogayeyey</i>	O, Doamne, sunt distrusă
<i>Allah Jabayoo dha'ayeey</i>	O, Doamne, m-am sfârâmat și am căzut
<i>Nafta, nafta, nafta</i>	Sufletul, sufletul, sufletul.

Când ajungeau la versul al treilea, femeile cădeau în genunchi, în accese teatrale de isterie. Apoi se ridicau, se apuca fiecare de gât și strigau cu voci ascuțite *Nafta, nafta, nafta* – „Sufletul, sufletul, sufletul!“

Mama era îngrozită, îmi dădeam seama de asta. „Câtă lipsă de respect față de mort!“ spunea ea șuierat. „Femeile Isaq! Nu au nici un pic de simț al onoarei sau maniere! Cum se pot abandona pe sine atât de rușinos?“ Mama jelea în tăcere, într-un colț, așa

cum se cuvine printre rudele Dhulbahante, un subclan al lui Darod. Era atât de absorbită de durerea ei pentru Hawo, și furia ei față de femeile Isaq era atât de mare, încât abia a observat că eu și Haweya urmăream fascinate toată scena.

Cam peste două săptămâni, mama și bunica ne-au prins bătându-ne peste piept, țipând prin toată curtea și aruncându-ne pe nisip: „O, Allah, am murit, O, Allah, sunt distrusă!“ Strigam: „Sufletul, sufletul!“ și izbucneam în chicote frenetice.

Bunica era mai mult decât furioasă. Ea credea că provocam soarta, poate chiar prin trezirea jinnilor nevăzuți, spirite care erau tot timpul prezente și care nu făceau decât să aștepte astfel de incantații ca să-și dezlănțuie forțele devastatoare. Ca să înrăutățească lucrurile, se simțea insultată din cauza snobismului Darod al mamei față de femeile Isaq. Femeile acelea erau din același clan ca bunica.

Când mama era acasă, fiecare dintre noi avea program. Micul dejun și prânzul nu se negociau; un pui de somn după-amiaza; apoi, în timp ce ea pregătea cina, ne rugam lui Allah ca să convingă guvernul nostru cel rău să-l elibereze pe tata și să-i odihnească pe morți. Apoi eram obligați să mâncăm și să ne spălăm, iar în cele din urmă obligați să ne culcăm. Când aveau grijă de noi bunica și Sanyar, nu mâncam dacă nu doream. Eram cam neglijate, dar ne făceam de cap.

Eu eram fascinată de radio, o cutie pătrată, cu un mâner. Vocile ieșeau din niște cercuri sub forma unor găuri negre. Îmi imaginam că în aparat erau niște omuleți și voiam să-i scot folosindu-mi degetele. Așa că-mi băgam degetul în fiecare orificiu. De vreme ce nu ieșea nici o ființă pe acolo, freecam radioul de ureche și încercam să-i conving să iasă. Îl rugam pe Allah să mă ajute. Cum nu se întâmpla nimic, odată am umplut găurile cu nisip, apoi m-am ridicat și am lăsat radioul să cadă pe pământ, sperând că se va desface. Radioul acela însemna foarte mult pentru bunica. Și ea, ca și mine, a crezut că e ceva magic când a văzut unul pentru prima dată. În Somalia, bărbatul care citea știrile în fiecare seară la postul BBC somalez se numea „cel care-i sperie pe bătrâni“. Era acea părțică de viață

modernă pe care bunica știa să o controleze, așa că atunci când am stricat-o, m-a bătut.

Într-o dimineață, când aveam patru sau cinci ani, un camion a venit acasă la noi, dar, în loc să descarce mâncare, mama ne-a împins pe toți înăuntrul lui. Unul dintre verii mamei ne ridica și ne dădea drumul pe platforma cu oi și capre. Nimeni nu ne spusese că vom pleca undeva; nimeni nu se gândise să ne explice ceva nouă, copiilor. Dar, după ce valizele, oalele și tigăile au fost încărcate odată cu noi, camionul a pornit. Mă gândesc că bunica a convins-o pe mama că ne-am fi purtat mai cuviincios dacă am fi trăit o vreme în atmosfera benefică de la țară. Sau poate era vreo problemă legată de afacerile mamei pe piața neagră.

Drumul a fost zgomotos și plin de gropi. Adulții se plâneau, iar animalele behăiau îngrozitor. Dar a fost o experiență extrem de captivantă pentru noi, copiii, și ne bucuram de fiecare clipă a ei. După câteva ore, am adormit.

M-am trezit într-un loc ciudat, în interiorul unei case cu pereți construiți din iarbă amestecată cu pământ și băligar lipit peste o structură din lemn. Pământul bătătorit era acoperit cu rogojini, iar interiorul era întunecat, fără electricitate. Am intrat să o caut pe mama, iar în locul ei am găsit niște femei ciudate. Pământul din fața casei era roșu și nu exista nimic în jurul nostru în afară de pământ lipsit de vegetație, cu doar câțiva copaci și câteva colibe împrăștiate care arătau exact ca aceea în care tocmai intrasem.

Ne aflăm în Matabaan, mi-a spus mama când am găsit-o, un sat la vreo optzeci de kilometri de Mogadiscio, nu prea departe de râul Shabelle. Păstorii, cei din clanul Hawiye, locuiau acolo și era destulă apă pentru a ajunge cel puțin pentru o parte din terenul destinat pășunatului din ținutul acela nisipos. Vărul mamei mele, negustorul, probabil că avea cunoștințe în acest sat și cred că mama s-a gândit că aici vom fi în siguranță și nu vom suferi de foame. Oricum, ne-a spus că se săturase de Mogadiscio, de tranzacțiile cu alimente și de secrete. Aici, zicea ea, nu mai trebuie să ne vorbim șoptit sau să ne ascundem de cei de la putere. Spunea: „Uitați-vă

cât de mare e pământul acesta. Avem tot ce ne trebuie, iar voi puteți alerga cât vreți. Allah va veghea asupra noastră“.

Cu cât stăteam mai mult în Matabaan, cu atât mai plăcut mi se părea. Eu și Haweya făceam plimbări lungi împreună cu bunica, pășteam caprele și oile. Dar pe mine mă îngrozea tot ceea ce mișca: fiecare insectă, fiecare animal. Bunica încerca uneori să mă înduplece. „Un cal sălbatic care o ia la fugă la fiecare lucru care se mișcă se împiedică și își rupe piciorul“, îmi explica ea. „Pentru că fugi și de cea mai mică insectă, poți cădea peste tufa asta și poți muri, căci este otrăvitoare. Poți cădea peste movila asta și poți muri, pentru că înăuntrul ei stă ascuns un șarpe. Trebuie să înveți de ce să te temi și de ce nu.“

Când ești singur, în deșert, te descurci singur. Teama trebuie conștientizată. În Matabaan bunica a încercat să ne învețe regulile necesare pentru a supraviețui. În ce privește unele animale, ne spunea ea, cel mai bine este să fugi și să te ascunzi – cum sunt hienele, bunăoară, șerpii și câteva specii de maimuțe cărora nu le place să răătăcească prea departe de familiile lor. În ce privește alte animale, trebuie să te cațări repede într-un copac, alegându-ți ramurile cu pricepere, astfel încât să nu poată urca după tine. Dacă întâlnești un leu, trebuie să te ghemuiești și să eviți să-l privești în ochi. De cele mai multe ori, ne zicea ea, leul nu vine după om: doar în vreme de secetă mare sunt atrași de carnea de om. Îți vor lua oaia sau capra, iar dacă o fac, vei fi pedepsit sau vei rămâne fără hrană. Însă nu uitați: majoritatea animalelor nu vă vor ataca dacă nu simt că vă e teamă de ele sau dacă vă doriți să le atacați voi primii.

Dar lumea bunicii nu era și lumea noastră. Sfaturile ei nu făceau decât să mă îngrozească și mai tare. Lei? Hiene? Nu văzusem niciodată asemenea creaturi. Noi eram copii de la oraș, ceea ce, potrivit standardelor ei nomade, ne plasa sub fermierii de condiție joasă sau clanurile modeste ale fierarilor.

Din cauză că eram total nepricepută la meșteșugurile manuale și pășunat, singura mea îndatorire în Matabaan era să aduc apă

de la lacul mare care se afla cam la un kilometru și jumătate de coliba noastră. Mă duceam acolo zilnic împreună cu copiii vecinilor. Adunam frunze de henna pe drum; le mestecam și le foloseam pentru a ne colora mâinile cu desene portocalii stângace. În găleata mea, apa de la lac era murdară de nămol, dar, de îndată ce o aduceam acasă, mama puneă în ea o tabletă specială efervescentă după care devenea atât de limpede, că puteai vedea prin ea fundul găleții.

Oamenii își spălau hainele în lac, iar băieții înotau în apa aceea. Mama se temea mereu că băieții Hawiye aveau să-l înec pe Mahad, căci nu știa să înoate. Liber să hoinărească, pentru că era băiat, fratele nostru era acum mai mereu plecat de acasă. Mama nu ne lăsa niciodată, pe Haweya și pe mine, să hoinărim. Oricum, Mahad nu ne lua cu el; nu voia ca prietenii lui să știe că el se joacă cu surorile lui.

Mahad era din ce în ce mai conștient de onoarea de care te bucurai ca bărbat. Bunica îl încuraja: obișnuia să-i spună că el este bărbatul casei. Mahad nu cerea niciodată permisiunea să plece; uneori, se întorcea târziu după căderea nopții, iar mama era atât de nervoasă încât încuia poarta. Se așeza lângă gard, urlând, iar ea striga pe un ton foarte rece: „Gândește-te la onoarea ta, bărbații nu plâng“.

Fratele meu a început să devină coșmarul existenței mele. Odată, în timpul Aid-ului, care sărbătorește sfârșitul lunii de post a Ramadanului, fuseseră sacrificate animale pentru un praznic fastuos, și noi purtam haine noi. Aveam o rochie nouă și lucioasă, cu o fundă albă, șosete înflorate și pantofi noi, negri, din piele, foarte ingenioși. Îmi dădeam aere și mă mândream, ocolind praful. Fusesem a doua la rând ca să fac baie și să mă îmbrac; era rândul surorii mele, Haweya, să se spele, când Mahad m-a strigat.

– Ayaan, vino să vezi! a țipat el.

Am alergat către el.

– Ce?

Mahad era la intrarea în toaletă.

– Privește, zise el, întinzând mâna să mă ajute să mă ridic pe trepte.

În Matabaan pereții closetului nu erau decât niște bețe legate între ele. În mijlocul podelei din pământ bătătorit era o gaură mare cu două pietre de o parte și de alta. Trebuia să-ți așezi picioarele pe câte una din acele pietre și să urinezi sau să ai scaun, în fața unui public mare și ostil alcătuit din muște. Eu și Haweya eram îngrozite de gaura respectivă când trebuia să o folosim; mai mult decât atât, picioarele noastre nu erau destul de lungi ca să le întindem. Așa că, sub supravegherea mamei și a bunicii, ne făceam nevoile în tufișurile din apropiere.

Acum, mă urcasem totuși și mă uitam la gaura neagră și adâncă a latrinei. Mirosul era îngrozitor, și muște uriașe zumzăiau împrejur. Deodată, Mahad a alergat în spatele meu și m-a împins înapoi. Am țipat cum nu mai făcusem niciodată. Latrina era cu adevărat dezgustătoare și foarte adâncă, pe deasupra, îmi venea aproape până la umeri. Când mama m-a pescuit de acolo, eram într-o stare de nedescris și la fel erau și hainele mele noi. A început să-l bles-teme zgomotos pe Mahad.

– Să te ia Atotputernicul Allah! Să putrezești într-o groapă! Să mori în flăcări! La ce mă puteam aștepta vreodată de la tine? Comunistule! Evreule! Ești un șarpe, nu ești fiul meu!

Mahad o făcuse să își piardă complet cumpătul. Într-un acces de furie, l-a apucat pe Mahad și l-a aruncat în latrina respingătoare.

Apoi, bunica a trebuit să-l pescuiască pe Mahad și așa o bună parte a dimineții festive s-a scurs ca să ne redea din nou curățenia. A trebuit să mă despart de rochia și de pantofii mei. Măinile îmi erau iritate și mă dureau un picior. S-a hotărât să nu plec de lângă mama, în cazul în care m-ar prinde Mahad. Așa că, mai târziu, în dimineața aceea, în timp ce mama și bunica curățau împreună carnea măcelărită, eu stăteam pe lângă ele, pe pământul roșu.

– Mahad nu are simțul onoarei, a spus mama, pe un ton de dezgust profund.

– Nu e decât un copil, a replicat bunica. De unde să învețe despre onoare când singurii bărbați pe care îi vede sunt fermierii proști din clanul Hawiye?

– O să o omoare pe Ayaan într-una din zilele următoare, a zis mama.

– E vina ei, Ayaan este *doqon*, la fel de proastă ca un curmal.

– Nu sunt proastă, am ripostat eu.

– Fii respectuoasă cu bunica, m-a plesnit mama.

– Mamă, dar el m-a chemat să mă duc și să mă uit, asta a fost tot, m-am plâns eu.

Bunica a rânjit.

– Așa că te-ai dus și te-ai uitat.

– Da, *Ayeeyo*, am răspuns eu, cu termenul politicoș și respectuos, însoțit de tonul potrivit adresării către bunica.

Bunica a scos un sunet cotcodăcit și malițios.

– Vezi? E proastă, și numai Allah o poate ajuta. Oricare copil de șase ani știe mai bine cum să procedeze, Asha. Nu ai decât să-l blestemi pe băiat cât vrei, dar Ayaan este proastă și n-o să-ți provoace decât necazuri.

Mahad greșise, dar și eu fusesem nepermis de credulă, ceea ce însemna că am fost proastă. Mi-a scăpat din vedere că trebuie să fiu suspicioasă. Meritam disprețul bunicii. Nu aveam voie să-i răspund necuviincios bunicii, iar mama nu a spus nimic ca să mă apere. Nu puteam decât să suspin și să fierb în sinea mea.

Ne-am întors la Mogadiscio la fel de subit și de inexplicabil cum pleasem. Adulții nu ne explicau niciodată nimic. Ei îi tratau pe copii ca pe niște animăluțe, creaturi care trebuiau târate după ei spre etapa de maturizare înainte de a fi vrednici să primească informații și să participe la discuții. Într-o oarecare măsură, tăcerea mamei era de înțeles. Cu cât știam mai puțin, cu atât mai mici erau șansele să trădăm ceva față de Guulwade.

În Mogadiscio, zilele ne păreau din nou mai lungi și mai goale, animate doar de vizitele ocazionale ale rudelor mamei. Mătuși și

veri, și verii mătușilor – femei de acolo, din deșert, care veneau la Mogadiscio ca să se căsătorească sau bărbați în căutare de slujbă. Dar, în atmosfera aceea de oraș, ei erau pur și simplu stângaci. Erau pierduți în trafic și chiar la toaletă; mama a trebuit să-i învețe să nu-și facă nevoile pe jos. Erau neciopliți, purtau haine care îi făceau să pară stingheri, iar femeile își puneau tot felul de obiecte sclipitoare în păr. Mama le învăța mereu: să stea pe scaun, să ștergă masa cu un burete, să nu mănânce ca niște sălbatică și să-și acopere umerii, în loc să meargă cu pașii lor mari purtând *goh*, o fâșie lată din pânză pe care și-o înfășurau femeile din deșert în jurul corpului și apoi și-o aruncau peste umăr, lăsând să se vadă o parte din umeri și din gât.

Ca toți oamenii de la oraș, mama se simțea superioară acestor țărani din *miyé*. Știa că vor trebui să accepte faptul că ceea ce-i învăța ea era mai bine decât ceea ce făceau ei, pentru că și ea se mutase la oraș. Dar, ca toți oamenii de la țară, rudelor ei *miyé* le displăcea să li se vorbească de sus. Dacă mama era prea tăioasă cu ei, se supărau și plecau.

Mahad începuse școala generală, iar eu, micul meu război cu bunica. Uneori, mă urcam în copacul talal când ea se așeza sub el, și apoi scuiam în jos. Nu pe bunica, pentru că nu aveam voie să fac așa ceva, ci lângă ea, pe nisip. Bunica i se plângea mamei; apoi urma o discuție fără sfârșit, dacă saliva era pe bunica sau lângă ea. Asta ducea la interzicere totală a scuipatului. Așa ne trecea nouă timpul, cu genul acesta de ceartă inutilă.

Ignorate de către cei mari, eu și Haweya inventam jocuri special ca să-i enervăm. Dacă ne dădeau afară din casă, ne jucam de-a Guulwade. Una dintre noi se comporta agresiv și tiranic, pretinzând că avea o armă, o flutura în aer cerând să vadă ce se afla sub paturi. Cealaltă făcea tot ceea ce interzicea *Afwayne*, adică ascundea mâncare sau le cerea copiilor imaginari să-l imploare pe Allah să elibereze anumiți oameni.

Noi ceream, destul de tare, răsturnarea lui *Afwayne* și a regimului lui. Uneori, urcam în copacul talal și strigam către Haweya:

„Ha ha, eu sunt un Darod, Harti, Macherten, Osman Mahamud și fiica lui Hirsi Magan!“ *Afwayne* a interzis sistemul de organizare în clan, și oamenilor nu li se mai permitea să se întrebe din ce clan proveneau. Acum se presupunea că suntem doar somalezi, o națiune glorioasă, fără organizare pe clanuri, pe care o unea venerația pentru Siad Barré. Să vorbești despre clanul tău te făcea să fii catalogat drept „anti“ – un oponent al regimului – și puteai ajunge la închisoare și torturat. Zarva aceasta îi făcea pe adulți să-și piardă mințile, în special pe mătușa Khadija, care era singurul membru al familiei care îl sprijinea cu adevărat pe *Afwayne*. După astfel de ieșiri, atât ea, cât și ceilalți ne izgoneau în casă ca să ne jucăm.

Dormitorul nostru era mare și aproape gol, cu pereții atât de înalți, încât se auzea ecoul. Inventaserăm jocul de a ne lua la întrecere cu ecoul, făcând zgomote mai ciudate și mai puternice decât el. Asta răsuna asemenea unei rachete cumplite, încât bunica ne dădea iarăși afară din casă.

Mătușa Khadija a venit cu o soluție pentru aparenta noastră energie nesfârșită. Khadija era perfect de acord cu toate lucrurile moderne, inclusiv școala locală nou-nouță. „Ayaan trebuie să meargă la școală dimineața, iar la școala coranică după prânz“, a decretat ea. Mama era refractară la a-și lăsa fetele să plece de acasă, unde eram protejate de orice rău sau păcat. La școală, aș fi fost în pericol de amândouă. Cu toate acestea, Mahad se ducea deja la școală, iar tata, consultat fiind în legătură cu acest subiect, probabil i-a spus să mă lase să fac asta. În cele din urmă, contrar dreptei ei judecăți, a fost de acord.

Așa că, la vârsta de cinci ani, am primit o uniformă aspră. Aveam să cresc și să ies singură în lume. Mama m-a avertizat că la școală mi se va cere să cânt imnuri de loialitate față de Siad Barré, dar că nu trebuia să fac asta. „Mișcă-ți buzele sau spune doar primul verset din Coran“, mă instruia ea. „Poți să nu cânti osanale pentru *Afwayne*. Învață doar să citești și să scrii și nu vorbi

cu ceilalți copii, ar putea să ne trădeze. Stai singură.“ Repeta asta în fiecare dimineață.

În prima zi, învățătoarea m-a lovit în cap când am refuzat să deschid gura ca să cânt cântecele. M-a durut, așa că am repetat după ea. Mă simțeam groaznic: îi înșelam atât pe tata, cât și pe mama. În fiecare dimineață, în rând cu ceilalți copii, încercam doar să-mi mișc buzele și aceeași învățătoare mă scotea din rând și mă bătea. Spunea întregii clase, ca o introducere, că eram fiica unuia care era împotriva sistemului și că și eu eram împotriva, căci tot ce învățam la școală era să aducem osanale lui Siad Barré și comunismului. Ca urmare a acestui lucru, nu aveam prieteni.

Școala coranică era o baracă în josul drumului. Ceilalți copii erau din vecinătate. La început, mi-a plăcut. Am învățat să amestec cerneala de cărbune cu apă și puțin lapte și scriam alfabetul arab pe plăci lungi din lemn. Am început să învăț Coranul pe de rost, rând cu rând. Era înălțător să participi la o treabă pentru adulți.

Dar copiii de aici erau puternici. Se băteau. Pe una dintre fete, care avea cam opt ani, o strigau *kintirleey*, adică „cea cu clitoris“. Eu habar n-aveam ce era acela clitoris, dar copiii nici măcar nu voiau să fie văzuți cu fata aceasta. O scuipau și o ciupeau; o frecau cu nisip la ochi și odată au prins-o și au încercat să o îngroape în nisip în spatele școlii. Învățătorul nu i-a sărit în ajutor. Din când în când, o striga și el *dammin*, adică nătângo, și *kintirleey*.

Verișoara mea adolescentă, Sanyar, obișnuia să mă ia de la școală. Într-o zi, a ajuns chiar când una dintre fete m-a lovit în față. Sanyar m-a luat acasă și a povestit.

– Ayaan nici măcar nu s-a apărat, a zis ea îngrozită.

– Lașo! m-a batjocorit toată familia.

În ziua următoare, Sanyar m-a așteptat în fața școlii, cu o altă colegă, de aceeași vârstă cu ea, sora mai mare a fetei care mă lovise în ziua anterioară. Ne-au prins pe amândouă și ne-au târât către o zonă liberă, apoi ne-au pus să ne batem.

– Scoate-i ochii. Mușc-o, îmi șoptea Sanyar.

– Haide, lașo, gândește-te la onoarea ta.

Cealaltă fată primea aceleași încurajări. Ne-am năpustit una asupra celeilalte, cu pumnii strânși, ne-am lovit, ne-am trântit, ne-am tras de păr și ne-am mușcat.

–Ayaan, niciodată să nu plângi! striga Sanyar.

Ceilalți copii aclamau. Când ne-au spus să încetăm, rochiile ne erau sfâșiate, și buza îmi sângera, dar Sanyar era încântată.

– Nu vreau să mai lași niciodată vreun copil să te mai lovească sau să te mai facă să plângi, a spus ea. Luptă-te, dacă nu te lupți pentru onoarea ta, ești o sclavă.

Apoi, în timp ce ne îndepărtam, cealaltă fată a strigat după mine:

– *Kintirleey!*

Sanyar a tresărit. M-am uitat la ea, simțind cum mă apucă groaza. Eram ca cealaltă fată? Aveam și eu chestia aia groaznică, un *kintir*?

În Somalia, ca în multe alte țări din Africa și din Orientul Mijlociu, fetițele sunt purificate prin tăierea organelor genitale. Nu există o altă modalitate de a descrie această procedură care în mod normal are loc în jurul vârstei de cinci ani. După ce clitorisul și labiile sunt tăiate și îndepărtate sau, în cele mai compătimitoare zone, doar tăiate sau străpunse, toată zona este apoi cusută, astfel încât o bucată grosă de țesut alcătuiește o centură de castitate formată chiar din pielea cicatrizată a fetei. I se lasă cu grijă o mică gaură care să permită un jet mic de urină. Doar o forță puternică poate să lărgească țesutul cicatrizat pentru sex.

Mutilarea genitală a femeii precedă Islamul. Nu toți musulmanii fac asta, iar cei câțiva care nu o fac nu sunt islamiști. Dar în Somalia, unde realmente toate fetele sunt excizate, obiceiul este deseori invocat în numele Islamului. Se spune că fetele necircumcise vor fi posedate de diavol, vor cădea pradă viciilor și pierzaniei și vor deveni prostituate. Mai-marii religiei islamice niciodată nu descurajează această practică: ea asigură puritatea fetelor, spun ei.

Multe fete mor în timpul sau ulterior exciziei, din cauza infecției. Alte complicații provoacă durere enormă, care durează mai mult sau mai puțin toată viața. Tatăl meu era un om modern și considera această practică barbară. El a insistat mereu ca fetele lui să fie lăsate netăiate. Din acest punct de vedere el a fost de-a dreptul un vizionar. Deși nu cred că din același motiv, Mahad, care avea șase ani, nu fusese încă circumcis.

Nu la mult timp după acea primă bătaie a mea de la școală, bunica a hotărât că venise vremea ca și noi să suportăm demnitatea necesară și adecvată a purificării. Tata era la închisoare, iar mama era departe perioade mai mari de timp, dar bunica se asigura că vechile tradiții sunt respectate după vechile norme.

După ce a făcut toate aranjamentele, bunica a fost veselă și prietenoasă toată săptămâna. A fost pregătită o masă specială în camera ei și numeroase mătuși, cunoscute și necunoscute, s-au adunat acasă. Nu eram îngrozită, doar curioasă. Habar nu aveam ce avea să se întâmple, cu excepția faptului că era o atmosferă festivă în familie, și noi – toți trei – aveam să fim purificați. Nu aveam să mai fiu strigată *kintirleey*.

Mahad a fost primul. Eu am fost scoasă din cameră, dar, după ceva vreme, m-am furișat la ușă și m-am uitat. Mahad era întins pe podea, cu capul și brațele în poala bunicii. Două femei îi țineau picioarele întinse și un bărbat ciudat stătea aplecat între ele.

Era cald în cameră și mirosea a transpirație și tămâie. Bunica îi șoptea lui Mahad la ureche:

– Nu plânge, nu păta onoarea mamei tale. Aceste femei vor vorbi despre ce au văzut. Scrâșnește din dinți.

Mahad nu scotea un sunet, dar i se scurgeau lacrimile pe față în timp ce mușca șalul bunicii. Fața îi era încleștată și torsionată de durere.

Nu puteam vedea ce-i face străinul acela, dar vedeam sânge. Asta m-a îngrozit.

Eu urmam. Bunica își flutura mâna dintr-o parte în alta și spunea:

– De îndată ce *kintir*-ul acesta lung îți va fi scos, tu și sora ta veți fi pure.

După cuvintele și gesturile bunicii, am crezut că acest *kintir* hidos, clitorisul meu, ar crește într-o zi atât de lung încât mi-ar atârna între picioare. M-a apucat și mi-a imobilizat partea superioară a corpului în aceeași poziție cum făcuse și cu Mahad. Alte două femei îmi țineau picioarele desfăcute. Bărbatul, care era probabil o persoană tradițională care se ocupa de lucrul acesta prin diverse localități și care făcea parte din clanul fierarilor, a ridicat o pereche de foarfece. Cu cealaltă mână, m-a apucat de locul dintre picioare și a început să mă ciupească, așa cum mulge bunica o capră.

– Uite-l, acolo e clitorisul, a zis una dintre femei.

Apoi a coborât foarfecele între picioarele mele și mi-a tăiat labiile interioare și clitorisul. Am auzit, așa cum taie un măcelar grăsimea de pe o bucată de carne. O durere sfredelitoare, de nedescris, m-a săgetat între picioare și am urlat. Apoi au urmat: coaserea cu acul lung, bont și neîndemânatic îmi străpungea labiile exterioare care sângerau, protestele pline de angoasă și cuvintele de alint și încurajare ale bunicii.

– E doar o dată în viață, Ayaan. Fii curajoasă, aproape că a terminat. Când a terminat de cusut, bărbatul a tăiat firul cu dinții.

E tot ce-mi amintesc despre asta.

Dar chiar îmi amintesc urletele înfiorătoare ale surorii mele mai mici, Haweya. Deși era cea mai mică – avea patru ani, eu cinci și Mahad șase –, Haweya probabil că s-a zbătut mult mai mult decât Mahad și decât mine sau poate că femeile erau obosite după ce s-au luptat cu noi și au alunecat, astfel încât bărbatul a făcut niște tăieturi urâte pe coapsele ei. A purtat cu ea cicatricile acelor tăieturi toată viața.

Probabil că eu am adormit, căci în ziua aceea nu era cu mult mai târziu când mi-am dat seama că mi se legaseră picioarele, ca să mă împiedice să mă mișc și să facilitez formarea unei cicatrici. Era întuneric și vezica îmi exploda, dar mă durea prea tare ca să pot

urina. Durerea aceea ascuțită era tot acolo, iar picioarele îmi erau pline de sânge. Transpiram și tremuram. Abia a doua zi bunica a reușit să mă convingă să urinez, măcar puțin. Dar atunci totul mă durea. Și când stăteam nemișcată durerea zvâcnea îngrozitor, dar când am urinat, străfulgerarea durerii a fost la fel de ascuțită ca atunci când m-a tăiat.

Ne-au trebuit cam două săptămâni ca să ne revenim. Bunica ne îngrijea mereu, brusc cu blândețe și afecțiune. Răspundea fiecărui urlat de durere și fiecărui scâncet, chiar și noaptea. După fiecare urinare de tortură, ne spăla cu grijă rănilile, cu apă călduță, și le tampona cu un lichid roșiatic. Apoi ne lega din nou picioarele și ne reamintea să stăm complet nemișcați, altfel ni se desprindeau rănilile și trebuia să-l cheme din nou pe omul acela și să ne coasă la loc.

După o săptămână, omul a venit și ne-a consultat. Se gândise că eu și Mahad eram bine, dar, zicea el, Haweya trebuia să fie cusută din nou. I se desfăcuse rana când a urinat și s-a zbatut în brațele bunicii. Am auzit cum se întâmpla asta, era în agonie. Toată procedura a fost o adevărată tortură pentru noi toți, dar, fără îndoială, cea care a suferit cel mai mult a fost Haweya.

Mahad se ridicase deja și era aproape vindecată când bărbatul s-a întors ca să scoată firele cu care m-a cusut, ceea ce a fost, din nou, foarte dureros. A folosit o pensetă ca să scobească firele, trăgându-le brusc. Bunica și cele două femei m-au imobilizat din nou. Dar după asta, chiar dacă aveam o cicatrice groasă și denivelată între picioare, care mă durea dacă mă mișcam mai mult, cel puțin nu mai trebuia să-mi fie legate iar picioarele și nu mai trebuia să stau întinsă, fără să mă mișc toată ziua.

Pentru Haweya a fost nevoie de încă o săptămână ca să ajungă la stadiul scoaterii firelor și patru femei au trebuit să o imobilizeze. Eu eram în cameră când s-a întâmplat asta. N-o să uit niciodată panica de pe chipul și din vocea ei în timp ce țipa cu toată ființa ei și se zbătea să-și țină picioarele strânse.

Haweya nu a mai fost niciodată ca înainte. A zăcut de febră timp de câteva săptămâni și a slăbit foarte mult. Avea coșmaruri groaznice, iar în timpul zilei începuse să se teamă să rămână singură. Surioara mea care altădată era veselă și jucăușă era acum schimbată. Uneori, nu făcea decât să se holbeze absent în gol ore întregi. Toți am început să facem în pat după circumcizie, iar în cazul lui Mahad a durat multă vreme.

De data asta, când s-a întors, mama a fost furioasă.

– Cine ți-a cerut să-i circumcizi? a țipat ea, mai furioasă pe mama ei decât am văzut-o vreodată. Știi că tatăl lor nu vrea să li se facă asta! Allah mi-e martor că niciodată în viața mea nimeni nu m-a trădat cum ai făcut-o tu. Ce forță te-a posedat în halul ăsta?

Bunica s-a întors și ea furioasă către mama. Țipa că-i făcuse mamei o mare favoare.

– Imaginează-ți-le pe fetele tale peste zece ani – cine s-ar căsători cu ele cu *kintir*-urile lor lungi atârnându-le între picioare până la jumătate? Crezi că vor rămâne copii pentru totdeauna? Ești nerecunoscătoare și lipsită de respect, iar dacă nu mă vrei în casa ta, o să plec. De data asta, chiar vorbea serios.

Mama nu voia ca bunica să plece, așa că a chemat-o pe sora ei geamănă, Halimo, mama lui Sanyar. Mătușa Halimo și mama arătau exact la fel. Amândouă erau înalte, slabe și cu tenul închis la culoare, cu părul care nu era creț, ca al meu, ci le încadra grațios fața și era purtat strâns într-un coc, la ceafă. Toate femeile din familia Artan aveau brațele și mâinile lungi și slabe și o ținută perfectă, dar, în ciuda trăsăturilor lor identice, mătușa Halimo era mult mai blândă decât mama. Au stat de vorbă ore în șir, așteptând ca bunica să se calmeze. Apoi toată lumea, inclusiv Mahad, a început să o implore pe bunica să rămână.

După asta, nu s-a mai discutat deloc despre circumcizie. Era doar ceva care se întâmplase – trebuia să se fi întâmplat. Toată lumea trecuse prin asta.

A urmat o perioadă intensă de șoptit în casă la noi. Se întâmplase ceva cu tata. Părea să fi fost ceva bun. La câteva luni după toate astea, mama ne-a părăsit din nou, iar când s-a întors, a venit cu cadouri, nu cu făină și legume. Ritualul rugăciunii de sub copacul talal din fiecare seară, pentru eliberarea tatălui meu, încetase brusc. Chiar mama părea mai puțin disperată și mai puțin nefericită și apatică.

Pe atunci nu știam, dar tata evadase din închisoare.

Se părea că însuși directorul închisorii îl ajutasese. Abdi Aynab era un Osman Mahamud, ca și tata, iar ceea ce a făcut el a fost cu adevărat nobil. În ciuda pericolului trădării, Abdi Aynab a reușit să-l scoată pe tata din pușcărie și chiar a continuat lucrul acesta prin a-l însoți o bucată de drum către granița cu Etiopia, ascuns de-a lungul drumului, printre membrii clanului.

Când Abdi Aynab s-a întors la slujba și la familia lui, în Mogadiscio, a fost trădat de către un subaltern. A fost executat de către o patrulă în piața Tribunka. La momentul acela, tatăl meu ieșise deja din țară, ajutat de câte un întreg sat sau o așezare și în cele din urmă de către membrii clanului său de-a lungul Etiopiei, deși granița era înșesată de soldați. Era prin 1975, cred; Etiopia și Somalia erau la un pas de război.

Tata a ajuns într-un final în capitala etiopiană, Addis Abeba. Împreună cu alți insurgenți, a format o mișcare politică a celor exilați din Somalia care se opuneau modului în care Siad Barré guverna Somalia. L-au numit Frontul Democrat de Salvare a Somaliei, SSDF.

Războiul Ogaden se apropia. Somalia și Etiopia, dușmani vechi – nomazi și oameni ai muntelui, musulmani și creștini –, s-au trezit într-o altă criză oribil de violentă. Grupul de exilați ai tatălui meu a început să primească ajutor de la guvernul etiopian. Președintele Mengistu era un dictator cel puțin la fel de crud ca Siad Barré, dar era bucuros să-i finanțeze pe dușmanii lui Barré. S-au achiziționat arme și s-a înființat o bază de luptă în Diridawa, lângă graniță.

Mie povestea asta mi s-a spus pe bucățele, în timp ce creșteam. Nu era treaba unui copil să știe astfel de lucruri. Tot ce știam atunci

era că la ora cinci în fiecare zi, mama dădea drumul la radio în secret și asculta foarte încet. Toți adulții se furișau pe patul bunicii pentru a asculta postul BBC somalez și știrile de la SSDF, mătușile apărute din senin erau acolo, oamenii din *miyé* – toată lumea, în afară de Khadija, care sprijinea încă guvernul lui Siad Barré. Noi, copiii, eram dați afară, sub supravegherea lui Sanyar, care ne păzea de brigăzile Guulwade.

Au trecut luni de zile înainte ca eu și Mahad să ne putem da seama exact de ce i sa întâmplat tatei. Mama era hotărâtă să ne știe în siguranță ascunzându-ne totul. De fapt, nu am idee cât de mult știa chiar ea despre locul unde se afla tata. Când au venit soldații lui Siad Barré la ușa noastră să ceară informații, și-a făcut foarte bine treaba țipând la ei că ultima dată când l-a văzut pe soțul ei fusese când era încă în custodia lor: ei erau cei care-i datorau informația acesta, nu ea lor. Dar, după asta, a plecat în călătorii mult mai lungi și noi știam că aceste călătorii erau lucruri despre care nu trebuia să vorbim absolut deloc sau să punem întrebări.

Mama se întâlnea cu tata clandestin, în Arabia Saudită.

CAPITOLUL 3

De-a prinselea în palatul lui Dumnezeu

La vremea aceea, relațiile dintre Somalia și Etiopia ajunseseră extrem de încordate. Războiul avea să ucidă mii de cetățeni din ambele țări, distrugând rădăcinile și așa firave ale celor două sisteme financiare care abia începuseră să funcționeze. Nu se putea călători de la Mogadiscio la Addis Abeba. Era evident că părinții mei trebuiau să se întâlnească în altă parte dacă voiau să se mai vadă vreodată.

Liniile aeriene somaleze nu mai aveau zboruri decât către puține destinații. Una dintre ele era Jeddah, Arabia Saudită. Trimițându-și mesaje prin rețeaua clanului, părinții mei au convenit să se întâlnească acolo. Clanul i-a făcut mamei rost chiar și de un pașaport fals. Se dădea drept o femeie Dhulbahante oarecare, în pelerinaj la Mecca. Îmi place să mi-i imaginez: tata și mama, tineri și fericiți, întâlnindu-se în Jeddah, tânjind să trăiască din nou împreună ca o familie.

Mama nu voia să se mute în Etiopia, deoarece etiopienii erau creștini: necredincioși. Arabia Saudită era țara lui Dumnezeu, patria natală a Profetului Mahomed. O țară cu adevărat musulmană,

În rezonanță cu Allah și cel mai potrivit loc pentru a-ți crește copiii. Mama învățase arabă în Aden; dar mai important era faptul că dobândise o viziune conform căreia Islamul era mai pur, mai profund, mai aproape de Dumnezeu în țările din Peninsula Arabică. Legea în Arabia Saudită provenea direct din Coran: era legea lui Allah. În mod inevitabil, viața familiei noastre, reunită în Arabia Saudită, avea să fie previzibilă, sigură și bună.

Îl convinsese și pe tata cumva de planul acesta, el își găsisese o slujbă în Arabia Saudită, la un minister. Îmi amintesc că aceasta consta în descifrarea codului Morse pentru un birou guvernamental. S-a mutat la Riyadh și a locuit în casa unui bărbat din același clan ca și el în timp ce aștepta definitivarea pregătirilor pentru sosirea noastră.

Mama s-a comportat eroic. A reușit să facă rost de un alt pașaport fals, în care erau trecute și numele și datele de naștere ale celor trei copii, așa că asta însemna că puteam pleca din Somalia împreună cu ea. A împachetat în secret. A aranjat ca noi să fim conduși la aeroport cu discreție. Într-o dimineață de aprilie, în 1978 – eu aveam opt ani –, bunica ne-a trezit devreme, lumina cenușie abia începea să se strecoare în cameră. Ne-a pus rochiile bune în loc să ne îmbrace în uniforme. Fiul cel mai mare al Khadijei, care avea un garaj vizavi, a sosit cu mașina lui neagră și ne-a înghesuit repede în ea; bunica a rămas acasă. Când ne-am îndepărtat, după câțiva kilometri, mama a arătat către un obiect imens din metal din care țâșneau aripi întinse și de care ne apropiam. „Uite un avion“, a zis ea. „O să zburăm cu el.“

Nu mai văzuserăm un avion atât de aproape până atunci, cu excepția mașinăriiilor îndepărtate care sărbătoreau regimul lui *Afwayne* și care aruncau fum deasupra orașului o dată pe an, de ziua națională. Noi strigam și alergam, fluturând din mâini; perspectiva zborului era atât de încântătoare, încât ne imaginam chiar că ar putea însemna că vom zbura ca niște păsări. Cu un pașaport fals și un interogatoriu obositor din partea oficialilor aeroportului care stăteau în fața ei, mama nu mai avea nevoie

de alte probleme. Și-a ridicat mâna deasupra capetelor noastre și ne-a înghiontit să tăcem.

N-am stat cuminți prea multă vreme. Noi, copiii, aproape niciodată nu plecam nicăieri – nu eram luați niciodată în excursie –, iar acum, în sfârșit, aveam și noi parte de o adevărată aventură. Băgați de-a valma în avion, ne-am zvârcolit în scaune, eliberându-ne de centurile de siguranță, bătându-ne pe scaunele de la fereastră, mușcând, zgâriind și dând peste oameni care ne erau complet străini. În timp ce avionul se ridica la cer, mama ne arunca priviri furioase. „Allah, prăbușește avionul acesta“, ne-a strigat ea. „Ia-i. Nu-mi doresc viața asta! Fă să murim cu toții!“ Asta era mai rău decât să ne bată, era cel mai rău lucru pe care-l auzisem vreodată.

Urechile ne zvâcneau din cauza altitudinii și am țipat tot timpul zborului. Toate persoanele din avionul acela ne urau. Apoi, chiar înainte să aterizăm, la fel ca toate celelalte femei din avion, mama s-a acoperit cu o pânză mare, de culoare neagră, care nu lăsa să i se vadă decât fața. Lucrul acesta ne-a făcut să tăcem. Am urmat-o în terminalul aeroportului din Jeddah unde, în mijlocul unei mulțimi copleșitoare, cu tot felul de haine și culori ale pielii, mama și-a dat seama că tata nu venise să ne ia. Eram singuri, abandonăți în aeroportul din Jeddah.

Nu sunt sigură dacă așa au stat lucrurile, dar eu asta am înțeles că s-a întâmplat. Tata ne aștepta să sosim – deși nu știa data exactă –, apoi a fost chemat pe neașteptate la Addis Abeba.

În ziua în care am părăsit noi Somalia, a existat o tentativă de lovitură de stat împotriva lui *Afwayne*. Spațiul aerian al Somaliei a fost închis și se dădeau lupte. (Ulterior loviturii, liderii au fost executați și a urmat o perioadă de supraveghere mult mai intensă. Dacă nu am fi plecat atunci, cine știe când am mai fi putut ieși din țară.) Din motive care nu pot să nu aibă legătură cu tentativa de lovitură de stat, tata se întorsese de urgență în Etiopia. În graba lui, probabil că neglijase să aranjeze ca altcineva să ne aștepte la

următorul zbor dinspre Somalia către Jeddah, zborul pe care reușisem să-l luăm.

Mereu și mereu, în anii care au urmat, mama i-a scos ochii tatei, acuzându-l. Deocamdată, eram complet blocați. Asta era Arabia Saudită unde își avea originea Islamul, guvernată strict după scripturile și exemplul Profetului Mahomed. Iar conform legii, toate femeile din Arabia Saudită trebuia să fie în grija unui bărbat.

Mama s-a certat zgomotos cu oficialul saudit de la imigrări, dar el nu făcea decât să repete cu o voce și mai răstită că ea nu putea să părăsească aeroportul fără să fie în grija unui bărbat. Nu a privit-o deloc în ochi, doar undeva, deasupra capului.

Am petrecut ore întregi în aeroportul acela ciudat. Ne-am jucat de-a prinselea. Mahad s-a rătăcit. Eu am vomitat. Mama zicea că avem pe dracu' în noi și ne-a blestemat până în iad și înapoi. Părea diferită, istovită; părea să nu mai dețină nici un fel de control. Plângea și spunea lucruri neplăcute despre tata, lucruri pe care n-o mai auzisem niciodată să le rostească. Pesemne că se simțea trădată. Se descurcase atât de bine punând la cale plecarea clandestină și făcând rost de pașapoarte false, iar acum era abandonată.

Chiar înainte de lăsarea serii, un bărbat somalez a apărut și a întrebat-o pe mama ce se întâmplase. Era, ca și ea, un Dhulbahante, așa că s-a oferit să ne ajute. Mama l-a rugat doar să ne ducă la Jeddah, acasă la o familie Dhulbahante pe care o cunoștea, unde să putem sta. Nu avea nevoie decât de ajutorul lui la biroul de emigrare și la taxi; fără un bărbat care să o aibă în grijă, nici un taximetrist nu ar fi luat-o în mașină.

Ne-am trezit în casa acestei familii necunoscute din Jeddah. Dormitorul era mic și sufocant, dar mama se temea: trebuia să fim cuminiți. Asta însemna să stăm în cameră, pe pat. Dacă vorbeam mai tare decât șoptit, eram bătuți, iar dacă ne foiam prin încăpere, eram, de asemenea, bătuți. Puteam să privim afară pe fereastră, într-o curte mare unde șase femei somaleze de toate vârstele găteau și vorbeau.

Una dintre ele, o femeie tânără, s-a oferit să ne scoată la o plimbare. Afară era o lume complet diferită. Drumurile erau pavate; traficul era uimitor. Și toate femeile din țara aceasta erau înfășurate în negru. Nu aveau decât forme de oameni. Și fața, și spatele le erau negre. Nu puteai vedea în ce parte se uită decât după direcția în care le erau îndreptați pantofii. Puteam spune că sunt femei pentru că doamna care ne ținea strâns de mână ca să nu ne îndepărtăm era și ea înfășurată în negru. Îi puteai vedea fața, pentru că era somaleză. Femeile saudite nu aveau față.

Ne-am smuls și am alergat către siluetele negre. Ne-am holbat la ele, încercând să ne dăm seama unde le puteam fi ochii. Una dintre ele și-a ridicat mâna, acoperită în negru, iar noi am țipat: „Au mâini!“ Ne-am strâmbat la ea. Ne-am purtat deplorabil, dar ceea ce vedeam era atât de nepământean, atât de sinistru, încât încercam să împlânzim acea imagine, să o facem să pară mai puțin groaznică. Iar ceea ce vedeau acele femei saudite erau niște copii negri care se purtau ca niște babuini.

După două sau trei zile, au sosit doi oameni din clanul lui Osman Mahamud cu vești de la tata. Era în Etiopia și era posibil să rămână acolo preț de câteva luni. Au întrebat-o pe mama unde voia să locuiască până se va întoarce. În noaptea aceea, părea că s-a rupt ceva în ea. A plâns și a blestemat și ne-a lovit cu furie. Azvârlea cu pantofii în oricine îndrăznește să deschidă gura. Ne temeam de ea acum, chiar și Mahad, care era preferatul ei.

Când bărbații s-au întors, în ziua următoare, mama le-a spus: „Mecca“. Probabil că a simțit că viața ei o apucase pe un fâgaș atât de greșit, încât, dacă ar fi sărit în brațele lui Allah, el ar fi îmbunătățit lucrurile. Mecca, orașul natal al Profetului Mahomed, era locul cel mai apropiat de Allah la care puteai ajunge. O săptămână mai târziu, toate lucrurile ne erau urcate într-o mașină.

Ne-am trezit în fața unei clădiri înalte. Era gunoi împrăștiat peste tot pe străzi, mormane de resturi acoperite cu muște grase, care bâzâiau. Duhoarea de pe casa îngustă a scării era insuportabilă.

Gândacii păreau atât de satisfăcuți, încât nici nu catadicseau să fugă. Tata trimisese bani ca acești gardieni să ne închirieze un apartament, dar Mecca era foarte scumpă: singurul loc pe care l-au putut găsi pentru noi a fost un mic apartament într-o clădire ocupată de muncitori constructori egipteni.

Nu mai fusesem niciodată până atunci într-un apartament. În timp ce urcam scările, mama ne-a spus mie și Haweyei: „Dacă leșiți de aici neînsoțite, oamenii care locuiesc în spatele acestor uși vă vor răpi, vă vor tăia în bucăți și vă vor mânca“. A avut efect: nici măcar o dată nu ne-am aventurat să ieșim singure din casă.

A deschis ușa către un apartament cu două camere. Urma să avem electricitate! Pe perete erau întrerupătoare care făceau să se aprindă niște becuri – ceva ce noi nu mai văzuserăm – și un ventilator în tavan. Când mama s-a întors cu spatele, noi am început să ne jucăm cu ventilatorul. Aruncam cu haine și mici obiecte către el ca să le vedem cum se învârt și, desigur, acesta s-a defectat.

În cea primă săptămână, parcă am fi locuit într-un cuptor. Ne era atât de cald încât spatele Haweyei s-a umplut de bășicuțe și preț de o săptămână ea a plâns întruna de durere.

Unchii plățiseră deja chiria în avans pe cinci luni; nu mai era nimic de făcut în legătură cu apartamentul. Tot ce-au putut să facă a fost să ne ducă la bazar ca să ne cumpărăm ce ne trebuia. Aici eram prea șocați ca să mai fim obraznici. Erau lumini, mult sclipici și jucării – jucării pretutindeni –, și prăvălii mirosind a sânge și mirosdenii, zgomote de animale și dulciuri apetisante. De foarte puține ori fuseserăm într-o piață somaleză și dispunerea asta fără sfârșit de standuri și dughene era cel mai minunat lucru pe care îl văzuserăm vreodată. Unchii ne țineau strâns de mână în timp ce ne plimbam prin locul acesta magic și cumpăram saltele, cearșafuri, perne și un mic ventilator. În ziua următoare, ne-am întors să târguim ceva de mâncare, covorașe pentru rugăciune, oale și tacâmuri, un lighean pentru spălat rufe, o perie, săpun și o găleată.

Apoi am rămas doar cu mama – era pentru prima dată când se întâmpla asta. Cum bunica se afla în Somalia, mama nu mai avea cu cine să se consulte sau cu cine să împartă treburile. Nu putea face nimic de una singură. Nu putea să iasă pe stradă fără acești gardieni, unchii noștri, și nici noi nu puteam. Ca să-i sune, trebuia să dea o fugă la magazinul din colț, însoțită de fratele meu de zece ani care îndeplinea rolul de bărbat care să o protejeze.

Toată ziua așteptam ca acești unchi să ne facă o mică favoare, iar mama îl blestema pe tata. „Fie ca Allah să nu-l aducă niciodată înapoi“, îmi amintesc că striga ea. „Fie ca Allah să-l facă să devină steril. Fie să capete o boală incurabilă. Fie să nu ajungă niciodată în rai.“ Cel mai rău dintre toate era „Fie ca *Afwayne* să-l prindă și să-l tortureze. Să fie renegat de rudele lui de sânge și să moară singur“.

În realitate, nu puteam face altceva decât să așteptăm. Mama s-a apucat să reinstaureze disciplina în gospodăria ei. Noi, copiii, deveniserăm foarte obraznici în lunile în care ea ne lăsase singuri cu bunica. Mama ne vedea în mare parte ca pe niște cămile: ca să ne îmbânzească trebuia să țipe și să ne bată zdravăn. Dacă alergam, urla și ne cerea să stăm jos, iar noi ne făceam mici la podea; apoi ne plesnea cu cablul de la radio peste brațe și peste picioare. Când plângeam, țipa la noi să tăcem și ne lovea din nou.

Nu era prea plăcut, dar loviturile nu erau fără motiv și, deși dureau, erau controlate. Pentru mama, pedeapsa corporală era partea rezonabilă și necesară a educației unui copil. Pe atunci, pe măsură ce învățam să fim mai cuminți, ne bătea mai puțin.

Când moscheele din Mecca ne chemau la rugăciune, formau un gen de lanț sincronizat pe care îl auzeam în fiecare zi: mai întâi moscheea din cartierul nostru, apoi următoarea, și următoarea, chemând întreg orașul și țara, și lumea. Am creat un joc prin care ne grăbeam de la o fereastră la alta, întrecându-ne să vedem cine își poate aminti cel mai bine din ce direcție avea să vină următoarea chemare.

În Somalia deși musulmani, islamul nostru era diluat, relaxat în ce privește rugăciunea obișnuită, amestecat cu credințe mult mai

vechi. Acum, mama începuse să insiste să ne rugăm la chemarea moscheei, de cinci ori pe zi. Înainte de fiecare rugăciune, trebuia să ne spălăm și să ne îmbrăcăm în robele de rugăciune, apoi trebuia să stăm la rând și să-i urmăm instrucțiunile. După rugăciunea de seară, trebuia să mergem la culcare.

Mama ne-a înscris și la o școală coranică locală, deși, practic, nu vorbeam deloc arabă. În Somalia, atât școala obișnuită, cât și școala coranică erau mixte; aici totul era segregat. Mahad a trebuit să meargă la o *madrassa* pentru băieți, iar eu și Haweya la una pentru fete. Toate fetele de la școală erau albe; eu le consideram albe, iar eu, pentru prima dată, mă consideram neagră. Ne strigau, pe mine și pe Haweya *Abid*, adică sclave. Să fii numit sclav – prejudecata rasială pe care o transmitea acest termen – era în mare parte ceea ce uram mai mult în Arabia Saudită. Profesoara nu ne învăța să scriem, doar ne recita din Coran. Noi trebuia să învățăm pe de rost fiecare verset.

Noi memoraserăm deja părți din Coran în Mogadiscio, deși, desigur, nu înțeleseserăm niciodată mai mult de un cuvânt sau două, deoarece era în arabă. Dar profesoara din Mecca spunea că recităm într-un mod lipsit de respect: ne grăbeam, ca să ne dăm mari. Așa că acum trebuia să învățăm din nou pe de rost, însă de data aceasta cu pauze reverențioase. Dar tot nu pricepeam mai mult decât lucrurile elementare. Se pare însă că nu se avea în vedere înțelegerea.

Totul în Arabia Saudită era păcat. Nu erai obraznic; erai păcătos. Nu erai curat; erai pur. Cuvântul *haram*, „interzis“, era ceva ce auzeam în fiecare zi. Dacă urcai într-un autobuz cu bărbați, era *haram*. Dacă fetele se jucau laolaltă cu băieții, era *haram*. Când ne zbenguiam cu celelalte fete în curtea școlii coranice, dacă eșarfele noastre albe se desfăceau, era, de asemenea, *haram*, chiar dacă nu erau băieți prin preajmă.

Mama a decis să ne ducă la Marea Moschee, o pauză binevenită după atâta clausturare. Aerul tremura de căldură; era o altă după-amiază care parcă te pedepsea și te orbea cu arșița ei, căldura din Mecca era ceva ce nu mai întâlnisem niciodată. Și am intrat într-un loc uimitor de frumos: alb, răcoros, spațios, discret luminat. O briză ușoară adia în interiorul acestei clădiri. Ne simțeam ca și cum tocmai am fi fost eliberați din închisoare. În timp ce mama își urma ritualul solemn, pășind încet de șapte ori în jurul pietrei sfinte, noi alergam de colo-colo și alunecam pe podea, țipând de bucurie.

La fel ca la aeroport, și aici erau oameni de toate rasele, mulți chiar mai negri decât noi, iar alții cu mult mai albi decât saudiții, de parcă fuseseră spălați cu înălbitor. Și, pentru că aceasta era casa lui Dumnezeu, toți oamenii aceștia erau buni. Când am dat peste un adult, ne-a luat cu blândețe de mâini și ne-a condus înapoi la mama. Ea era supărată și mi-am dat seama că o făcuserăm de râs, așa că am îngenuncheat în fața ei și am făcut rugăciunea de implorare pe care o învățasem la madrasa, împreunându-mi mâinile în fața ei și rugând-o să mă ierte. Spre uimirea mea, a funcționat: ea a zâmbit.

Mama se simțea bine în imensitatea și frumusețea Marii Moschei, care părea că-i dă speranță și o oarecare liniște. Tuturor ne plăcea să mergem acolo; la întoarcere, chiar primeam înghețată. Treptat, ritualurile și poveștile legate de acest loc au început să însemne ceva pentru mine. Oamenii erau răbdători unii cu ceilalți în Marea Moschee și alcătuiau o comunitate: toți spălându-și picioarele în aceeași fântână, fără să se îmbrâncească și fără să aibă nici o prejudecată. Eram cu toții musulmani în casa lui Dumnezeu, și asta era frumos. Parcă trăiam în afara timpului. Socotesc că acesta este unul dintre motivele pentru care musulmanii cred că Islamul înseamnă pace: deoarece într-un loc mare, răcoros și plin de bună-tate, chiar îți simți sufletul împăcat.

Dar, de îndată ce plecăm de la moschee, Arabia Saudită însemna căldură mare, mizerie și cruzime. Oamenilor li se tăiau capetele în piețele publice. Adulții vorbeau despre asta. Era un lucru normal, de rutină: după rugăciunea de vineri de la mijlocul zilei puteai să mergi acasă să mănânci de prânz sau puteai să te duci să te uiți la execuții. Se tăiau mâini. Bărbații erau biciuiți. În femei se azvârlea cu pietre. Spre sfârșitul anilor '70, Arabia Saudită înflorea, dar, deși prețul petrolului trăgea economia țării spre lumea modernă, societatea ei părea înțepenită în Evul Mediu.

Când a venit luna pelerinajului, mama a spus că nu mai puteam merge la Marea Moschee. Nu puteam nici măcar să părăsim casa, de teama îmbulzelii provocate de numărul mare de pelerini. Puteam doar să privim la mulțimea de oameni care purtau robe albe și mergeau pe străzi și ascultam de la fereastră rugăciunea care se auzea neîntrerupt.

Într-o noapte, în luna pelerinajului, chiar după ce ne-am culcat, cineva a bătut la ușă. L-am auzit pe unul dintre unchi strigând: „A venit tatăl vostru!“ Am sărit din pat. Mahad s-a năpustit către unul dintre bărbații care au intrat. La început sfioase, eu și Haweya am făcut același lucru, agățându-ne de străinul acesta și doborându-l la podea.

Obișnuiam să-mi imaginez un tată care avea să mă înțeleagă și să știe că mă străduiam să fiu cuminte. Acum omul acela era lângă mine. Ne cățaram pe el și-l înghesuiam sau doar îl atingeam. Mama a vrut să ne trimită la culcare, dar tata a spus că puteam să rămânem. Am adormit pe preș, cu brațele întinse, privind-l pe tata cum mânca.

Abeh al meu era slab. Avea pomeții înalți, la fel ca mine, și o frunte rotundă; gâtul îi era puternic și umerii lați, ușor aplecați. Avea riduri la ochi, iar eu credeam că îi apăruseră din cauză că citea o grămadă de cărți și se îngrijora mult pentru viitorul țării noastre. Linia părului începea destul de sus, ceea ce-i dădea un aer distins. Avea vocea joasă și mereu părea că poartă un zâmbet în ea. Iar,

spre deosebire de toți ceilalți adulți din viața noastră, el considera că noi, copiii, eram minunați.

În dimineața următoare, Abeh s-a trezit pentru rugăciune. Covorașele erau întinse deja, cu al lui Mahad alături de al lui, iar al mamei, al Haweyei și al meu, în spate. Am început să ne înfășurăm în pânza albă pentru rugăciune, după cum insista mama să facem, dar Abeh ne-a oprit. „Nu trebuie să faceți asta atâta vreme cât sunteți doar copii“, a spus el. Și când mama a protestat, minunatul meu Abeh i-a amintit: „Asha, știi doar că nu regulile contează, ci spiritul rugăciunii“.

După asta, eu și Haweya ne ghemuiam lângă el, și Mahad pentru rugăciune. El nu ne îndepărta. Când mama protesta spunând că era interzis, Abeh o ruga să tacă.

Am făcut asta la fiecare rugăciune din acea zi, rămânând lipiți de tatăl nostru. Înainte de rugăciunea de seară, probabil că Abeh și-a dat seama că lucrurile nu aveau să înceteze singure și, mai mult decât atât, mama avea dreptate: era interzis. Bărbații nu se roagă alături de femei. Femeile se roagă în spatele lor, pentru că, deși se acoperă pentru rugăciune, pânza aceea poate aluneca și descoperi o bucată de îmbrăcăminte sau de piele, lucru care ar putea distra atenția bărbaților, făcându-i să păcătuiască. Dar Abeh al meu nu ne-a explicat așa. El ne-a spus:

- Acum trebuie să stați în spate, fiindcă sunteți fete mari.
- De ce? am întrebat noi.
- Allah vrea așa.
- Dar de ce vrea Allah așa? Tot el m-a creat și pe mine, dar mereu îl preferă pe Mahad.

Abeh ne-a făcut să ne așezăm în spatele lui, deoarece așa stăteau lucrurile. Dar îl iubeam pe Abeh al meu, iar asta nu era corect, așa că, în timp ce îngenuncheam pe covoraș, mă târam în față oricum, până la sfârșitul rugăciunii. Eu și Haweya ajungeam cam la același nivel cu el și Mahad. Spre groaza mamei, făceam asta de fiecare dată. Cam după o săptămână, tata părea iritat, iar mama era cumva

mulțumită, deoarece se dovedise că avusese dreptate: nu trebuia să ne lase să înaintăm de la bun început. În orice caz, zicea mama, femeile nu se roagă laolaltă cu bărbații. Chiar din prima zi, Abeh trebuia să se roage în aceeași cameră cu Mahad, iar ea, cu noi, separat, în altă încăpere. Dar Abeh nu a fost de acord: „Ne rugăm împreună ca o familie. Așa vrea Dumnezeu“.

După ce s-a întors Abeh, toate regulile s-au mai relaxat puțin. Zicea că, deși trebuia să facem ritualul purificării înainte de rugăciunea de dimineață, nu trebuia să ne spălăm înainte de celelalte rugăciuni dacă nu trăsese rășchii sau nu fuseserăm la baie. Spălarea pentru fiecare rugăciune, dacă eram curați, însemna risipă de apă, spunea Abeh, iar Allah nu voia asta.

O vreme, înaintea fiecărei rugăciuni, când mama ne întreba: „V-ați spălat?“, noi strigam „Suntem puri!“ Mama spunea „Puri! Sunteți mizerabili!“ iar noi ripostam „Dar, mamă, praful nu este impur“. Înainte de următoarea rugăciune, „Suntem puri!“ apoi, din nou, până când mama izbucnea și spunea: „Prostia asta o să înceteze chiar acum“, și ne târa la baie și ne spăla.

După ce tata a revenit în viața noastră, eu m-am deschis exact așa cum înflorește un cactus după ploaie. Mă copleșea cu atenție, mă ridica în aer, îmi spunea că sunt frumoasă și deșteaptă. Uneori, seara, ne aduna pe toți cei trei copii și ne vorbea despre importanța lui Dumnezeu și despre cuminenție. Ne încuraja să-i punem întrebări; tata ura ceea ce numea el învățare prostească – învățare automată. Întrebarea „De ce?“ o înnebunea pe mama, dar tata o îndrăgea: declanșa o avalanșă de învățături, chiar dacă nouăzeci la sută dintre ele erau cu mult peste înțelegerea noastră.

Mama ne învăța să spunem adevărul, pentru că altfel aveam să fim pedepsiți și ajungeam în iad. Tata ne învăța să fim cinstiți, pentru că adevărul era bun în sine. Iubeam lecțiile astea de seară și, deși beneficiam cu toții de atenția pe care ne-o dădea, de la început eu am fost preferata lui Abeh.

Dacă noi, copiii, eram obraznici, eu mereu recunoșteam că am greșit. Spuneam: „Nu ne vei pedepsi dacă recunosc, nu-i așa? Pentru că, dacă spun adevărul, iar tu mă pedepsești, mă vei obliga să te mint data viitoare“. Tata izbucnea în râs și mă îndemna: „Atunci spune adevărul“, iar eu mărturiseam: am spart ceva sau i-am supărat pe vecini. Nu ne lovea niciodată, doar ne puneă să promitem că nu se va mai întâmpla.

Mama era spartană. Nu ne arăta mai multă atenție și afecțiune decât era necesar, cu excepția lui Mahad, dar chiar și față de el bunăvoința ei era relativă: pur și simplu, nu-l lovea la fel de des ca pe Haweya sau pe mine. Mama nu era o femeie caldă, iubitoare, iar viața o înrăise. Era îngrijorată tot timpul, iar când impunea reguli, vorbea serios. Dar, după câteva săptămâni cu Abeh, învățaserăm să strigăm: „Nu regulile sunt importante, ci spiritul“. Asta o înnebunea pe mama.

Oricare ar fi fost munca tatălui meu, era bine plătită. Dar, chiar dacă permisul lui saudit de muncă stipula că nu trebuia să-și continue activitatea politică, el continua să lucreze cu SSDF în secret. Considera că saudiții erau prea cruzi și proști ca să-și dea seama că el încă făcea parte din conducerea unei mișcări politice din exil.

Când au expirat cele cinci luni de chirie plătită în avans pentru apartamentul nostru, tata a insistat să ne mutăm la Riyadh, unde lucra el. Mama nu voia să părăsească Mecca, dar noi, copiii, uram clădirea în care se afla apartamentul acela și cred că până și mama s-a simțit în secret ușurată când Abeh ne-a găsit o casă mai mare, mult mai răcoroasă, în Riyadh. Avea două aripi – una pentru femei și alta pentru bărbați (deși noi nu o foloseam așa), cu un hol și o ușă închisă între cele două secțiuni. Bărbații intrau și ieșeau pe ușa din față, un grilaj impozant din metal cu felinare de ambele părți. Nouă nu ni se permitea niciodată să ieșim fără să fim însoțite. Dar o ușă mică dădea din curtea aripii femeilor

În curtea femeilor de alături, astfel încât femeile și copiii puteau circula fără să iasă.

Eu și Haweya am obținut permisiunea de a ne vizita vecinele folosind această ușă. Obişnuiam să ne uităm la televizor. Se dădeau reluări ale unui serial TV nesfârşit despre viaţa Profetului și despre bătăliile pe care le-a purtat pentru a instaura Islamul și de a-i aduce pe politeiștii răătăciți pe calea cea bună a Dumnezeului unic; nu i se arăta niciodată fața, deoarece era sfânt și nimeni nu putea să-l întruchipeze. Am învățat jocurile cu bătut din palme ale fetițelor care ne erau vecine. În timp ce tații lor erau plecați în oraș, iar mamele lor letargice, aproape inerte, dormeau după-amiaza, fetele se adunau și ascultau muzică. Erau cinci sau șase – cred că de la mai multe mame –, cam între zece și cincisprezece ani. Își legau niște pânze la brâu și se legănau una lângă alta, unduindu-și șoldurile, umerii și încheieturile de la mâini cu priviri pline de sens. Eu aveam opt ani, și pentru mine aceste fete, chiar și cele de zece ani, emanau un erotism torid și complet nefamiliar mie: mai degrabă o ceremonie magică decât un dans.

Nu mai văzusem niciodată un astfel de dans, doar ceremoniile ritualice pe care cei care invocau ploaia le puneau în scenă uneori în cartierele lor din Mogadiscio. Când eu și Haweya interpretam acest gen de dans, acasă la noi, mama înnebunea de furie. Ne adusesse în Arabia Saudită pentru a deveni pure și a trăi potrivit preceptelor stricte ale Islamului alături de saudiți, iar acum fetele saudite ne făceau să ne îndepărtăm de la calea cea dreaptă.

Unele dintre femeile saudite din cartierul nostru erau bătute în mod regulat de către bărbații lor. Le puteai auzi noaptea. Țipetele lor răsunau până în curtea noastră: „Nu! Te rog! Pentru Allah!“ Asta îl îngrozea pe tata. Considera această violență obișnuită oribilă, ca un prim exemplu al cruzimii saudite, iar când îi vedea pe bărbații care făceau asta – toți vecinii puteau să-l identifice după voce –, mormăia: „Bătăuș prost, ca toți saudiții“. El nu a ridicat

niciodată mâna asupra mamei în felul acesta; considera că era ceva nespuse de josnic.

Totuși, trebuia să ni se dea voie să ieșim din casă uneori, iar mama nu ne putea interzice să mergem la vecini; ar fi fost nepoliticos. Familiile lor erau foarte diferite de ale noastre. Bunăoară, mamele lor erau leneșe; aveau servitori. Iar băieții pur și simplu erau lăsați să se zbenguie în voie. Copiii alergau cât doreau – arabii sunt foarte toleranți cu copiii mici –, dar băieții erau pe primul plan. Ei închideau programul TV al mamelor lor și le dădeau la o parte pe surorile lor mai mari de pe scaun.

În Arabia Saudită, se dădea vina pe evrei pentru orice neajuns. Când aparatul de aer condiționat se defecta sau când nu curgea apa la robinet, sauditele de alături spuneau că evreii au făcut asta. Copiii vecinilor erau învățați să se roage pentru sănătatea părinților și pentru distrugerea evreilor. Mai târziu, când am mers la școală, profesorii se plâneau neconținut de toate lucrurile rele pe care le făcuseră evreii și pe care plănuiau să le facă împotriva musulmanilor. Când bârfeau, vecinele noastre obișnuiau să spună: „E urâtă, e nesupusă, e o curvă: se culcă cu un evreu“. Evreii erau un fel de jinni, am concluzionat eu. Nu întâlneam niciodată un evreu. Ca de altfel nici aceste saudite.

În ciuda acestui lucru, aceste vecine puteau fi foarte atente. Veneau să ne întrebe dacă totul era în regulă și ne aduceau dulciuri și produse de patiserie lipicioase. Uneori, o invitau pe mama la nunți. Chiar dacă nu era de acord cu aceste femei, ea simțea că nu poate refuza și se ducea – ceea ce însemna că ne lua, desigur, și pe noi. Nunta implica trei seri de festivități la care participau numai femei, care păreau că învie la aceste evenimente, gătite cu cele mai bune lucruri ale lor. În prima seară, mireasa era acoperită, pentru a fi protejată de deochi; puteai să-i vezi doar gleznelor, decorate cu desene în spirală făcute cu henna. În ziua următoare, strălucea în rochia ei arăbească și cu bijuteriile ei. În ultima seară, numită

noaptea deflorării, purta o rochie albă lungă, de dantelă și satin și părea îngrozită.

În seara aceea, bărbatul cu care urma să se mărite venea acolo, singurul bărbat căruia i se permite să stea în prezența femeilor care nu sunt din familia lui. El avea să fie transpirat, cu o înfățișare obișnuită, uneori mult mai în vârstă, purtând roba lungă, saudită. Toate femeile tăceau când intra el. Pentru mine și Haweya, bărbații nu erau ca de pe altă planetă, dar pentru femeile saudite din cameră, sosirea mirelui era extrem de semnificativă. La fiecare nuntă se întâmpla același lucru: toate femeile tăceau și nu mai respirau de nerăbdare, iar silueta care apărea era de-a dreptul banală.

Lucrurile nu mergeau bine acasă. Legătura cândva puternică dintre părinții mei se destrăma. Fiecare dintre ei avea așteptări diferite de la viață. Mama avea senzația că tata nu era suficient de atent cu familia lui. Deseori, trebuia să meargă cu noi la școală – la școli diferite, pentru că Mahad era băiat – și să se întoarcă singură. Ura că trebuia să iasă fără un însoțitor, ura să fie sâsăit pe stradă de către bărbați și ca aceștia să se holbeze la ea cu insolență. Toți somalezii spuneau povești despre femei care fuseseră acostate pe stradă, luate cu mașina, abandonate pe marginea drumului câteva ore mai târziu sau pur și simplu nemaigăsite niciodată. Era destul de neplăcut să fii o femeie care iese singură pe stradă. Să fii străină și, mai mult decât atât, să fii străină și de culoare însemna că abia dacă erai văzută ca o ființă umană: un lucru reprobabil.

Când mama pleca la cumpărături fără un șofer bărbat sau fără soț pe post de gardian, vânzătorii nu o serveau. Chiar și atunci când îl lua pe Mahad cu ea, unii vânzători refuzau să-i vorbească. Aduna roșiile, fructele și mirodeniile și întreba cu voce tare: „Cât costă?“ Când nu i se răspundea, puneu banii jos și spunea „Ia-i sau lasă-i“ și pleca. Ziua următoare, trebuia să se întoarcă la același magazin. Mahad vedea toate astea și nu prea putea să o ajute; nu avea decât zece ani.

Mama nu îi învinovăța niciodată pe saudiți pentru aceste probleme cu care se confrunta. Pur și simplu, voia ca tata să facă tot ce ținea de treburile din afară și cumpărăturile, așa cum făceau bărbații saudiți. Nici una dintre femeile saudite pe care le cunoșteam nu ieșea singură în stradă. Nu puteau: soții lor le închideau porțile de la intrare când plecau de acasă. Toate femeile din cartier o compătimeau pe mama din cauză că trebuia să iasă singură. Era umilitor; era josnic.

Mama simțea că tata o dezamăgise în multe feluri. O făcuse să preia responsabilități pe care ea considera că-i reveneau de drept lui. Cultura somaleză nu ușura cu nimic situația. Tatei i se părea firesc să invite opt sau chiar zece bărbați la cină. Niciodată nu-i spunea unde se duce sau când avea să se întoarcă. Dacă atmosfera devenea mai puțin decât prietenoasă și plăcută acasă, el pleca la moschee de dimineață și se întorcea peste o zi sau două. Mama trebuia să spele de mână fiecare șosetă și fiecare eșarfă. Era singură.

Cred că erau momente când era fericită: când gătea cina cu toată familia în jurul ei. Dar de câte astfel de seri a avut parte? Uneori, noaptea, îi auzeam pe părinții mei vorbind, mama înșiruindu-i toate ocaziile în care el o dezamăgise, cu o voce încordată de furie. Abeh îi spunea: „Asha, muncesc ca să vă ofer un viitor în țara noastră“. Lui Abeh nu i-a plăcut niciodată Arabia Saudită și a dorit mereu ca noi să ne mutăm cu el în Etiopia. Dar mama nu voia să facă asta: etiopienii nu erau credincioși.

La câteva luni după ce ne-am mutat, a sosit bunica pentru a o ajuta pe mama la treburile gospodărești. Nici ei nu-i plăcea felul în care mama vorbea despre Abeh. „Odată ce te-ai născut femeie, trebuie să trăiești ca o femeie“, obișnuia ea să spună, citând un proverb: „Cu cât înțelegi mai bine asta, cu atât mai ușor îți va fi să accepți“.

La ceva vreme după ce ne-am mutat la Riyadh am început școala, școala adevărată dimineața și școala coranică după-amiaza, dar școala adevărată din Arabia Saudită era exact la fel ca *madrasa* din Somalia. Studiam doar araba, matematica și Coranul, iar Coranul

cred că ne ocupa patru sau cinci părți din timp. Studiul Coranului era divizat în ora de recitare, ora de comentariu, ora de *hadith*, o oră de *sirat*, biografiile tradiționale ale Profetului Mahomed și o clasă de *fiqh*, drept musulman. Învățam să recităm cele nouăzeci și nouă de nume ale lui Allah și cât de cuviincios trebuiau să se comporte fetele musulmane: ce să spunem când strănutam; pe ce parte trebuia să adormim și în ce poziție era permis să ne mișcăm atunci când dormeam; cu ce pas să pășim în toaletă și în ce fel să stăm. Profesoara era din Egipt și obișnuia să mă bată. Eram sigură că-mi purta pică pentru că eram singurul copil de culoare. Când mă lovea cu rigla, mă striga: *Aswad Abda* „sclavă neagră“. Uram Arabia Saudită.

Dar nu toți saudiții erau așa. Într-o dimineață, în timp ce mă aflam la școală, s-a stârnit un vânt atât de puternic, încât aproape că m-a dărâmat. Odată cu el a venit mirosul îmbietor de ploaie, care a făcut să mi se facă dor de casă. (Mirosul ploii este probabil cel mai pregnant miros pe care mi-l amintesc din scurta perioadă petrecută în Somalia.) Nori de furtună s-au adunat pe cer, și părinții veneau cu mașinile să-și ia copiii; din cauza furtunii, școala se închidea devreme, dar probabil că mama nu și-a dat seama de asta. A început să plouă: mai întâi m-au lovit cu putere stropi mari de ploaie, apoi a turnat cu găleata. Străzile au fost inundate imediat. Deoarece eram ultimul copil care aștepta la poarta școlii, am alergat în direcția în care credeam eu că aş putea ajunge acasă. Apa îmi trecea mult de jumătatea gambei. M-am prăbușit, plângând.

Din spate, un braț puternic mi s-a înfășurat în jurul pieptului și m-a scos din apă. Am crezut că un saudit a venit să mă răpească, să mă violeze, să mă taie în bucăți și să mă îngroape în deșert, ca în poveștile mamei. Am început să strig: „Orice mi-ai face, Allah te va vedea!“ Dar acest bărbat, fără să rostească un cuvânt, m-a dus la el acasă și m-a lăsat în poala soției sale. Ea mi-a dat haine uscate și m-a liniștit oferindu-mi lapte cald, în timp ce soțul ei s-a întors la

școală, unde le-a găsit pe mama și pe Haweya. Apoi, când s-a oprit ploaia, ne-a condus pe toate acasă.

I-am spus tatei că nu mai voiam să fim fete. Nu era corect să nu ni se permită să ieșim împreună cu el și să facem toate lucrurile pe care Mahad putea să le facă. Abeh protesta întotdeauna și cita din Coran: „Paradisul se află sub picioarele mamelor noastre!“ Dar când ne coboram privirea, picioarele ei desculțe erau crăpate de la spălatul zilnic al podelelor, iar ale lui Abeh erau încălțate în pantofi scumpi, italieni, din piele. Izbucneam în râs de fiecare dată, pentru că, în orice sens al cuvântului, paradisul nu era la picioarele ei, ci la ale lui. El era important, el salva Somalia, el avea haine frumoase, el putea să iasă ori de câte ori voia. Pe când nouă și ei nu ni se permitea să facem ce vrem.

Separarea era evidentă în toate detaliile fiecărei zile. Dacă voiam să mergem undeva ca o familie, trebuia să luăm autobuze diferite: tata și Mahad în autobuzul bărbaților, eu, mama și Haweya, în cel al femeilor. Tata mormăia de furie la stupizenia acestor lucruri când ne întâlneam din nou, în cele din urmă, la bazar sau la piața de aur. „Asta nu are nimic de-a face cu Islamul!“ țipa el. „Asta e de pe vremea ignoranței! Saudiții sunt la fel de proști ca vitele!“ De fapt, regula segregării autobuzelor se aplica doar muncitorilor străini. Toți saudiții păreau să fie bogați, iar femeile saudite erau conduse cu mașina de către șoferi în mașinile soților lor.

Când le spuneam oamenilor că voiam să cresc mare ca să fiu ca Abeh al meu, el strălucea și spunea: „Vezi! Copiii vor salva țara!“ și mă lua în brațe. Apoi oaspeții – bărbații somalezi care așteptau politicoși ca tata să vină acasă ca să discute cu el – mă priveau toți și râdeau spunând că arătam exact ca tata, cu fruntea rotundă și pomeții înalți. Mai târziu, el mă îmbrățișa și spunea că eu eram singurul lui fiu. Asta îl făcea pe Mahad să mă urască și mai mult.

Uneori, și mama primea vizitatori: alte femei somaleze, Dhulbahante, ca și ea, care aproape toate lucrau ca menajere în

gospodăriile saudite. Pe una dintre ele o chema Obah. Era tânără și frumoasă, mereu îmbrăcată frumos. Unghiile îi erau mereu vopsite cu henna, iar când vorbea, își ridica mâinile în aer, lăsând, spre dezgustul mamei, un iz de fum de țigară. Într-o zi, Obah a trebuit să-i părăsească pe oamenii pentru care lucra, de teama de a nu fi dezonorată; sau poate că fusese dezonorată și de aceea a trebuit să plece.

Mama nu era de acord cu manifestările feminine ale lui Obah și nici cu fumatul. Ea vedea această frivolitate ca pe un păcat. Totuși, a fost de acord să o găzduiască; Obah era din același clan ca și ea și se cuvenea să o adăpostească.

Nouă, copiilor, ne plăcea să o avem pe Obah în casă. Râdea și împrăștia fumul de țigară peste tot și-și purta eșarfa atât de lejer pe cap, încât îi puteai vedea cerceii din aur. Folosea o pudră galbenă și apă pentru a-și păstra pielea moale și netedă. Nu era deloc ca mama noastră, austeră și pretențioasă.

Într-o zi, eu și Mahad am furat câteva țigări de la ea. Le-am fumat și am vomitat. Atunci, mama i-a spus că trebuie să plece. Nu știu unde s-a dus după asta, dar peste câteva luni am aflat de la membrii Dhulbahante că Obah fusese arestată și acuzată de prostituție. Ni s-a spus că a fost închisă, biciuită în public și apoi deportată în Somalia.

Pentru saudiți, simplul fapt că Obah era singură în țara lor era suficient pentru a stabili că este o prostituată; nu mai era nevoie de alte dovezi. Iar pentru regimul lui Siad Barré din Somalia, simplul fapt de a-ți fi părăsit țara și a-ți fi căutat de lucru în afară era suficient pentru a te cataloga drept un disident periculos al regimului.

Când a aflat tata ce s-a întâmplat cu Obah, s-a înfuriat foarte tare. „Ăsta nu e Islam – ăștia sunt saudiții care pervertesc Islamul“, urla el. Tata era musulman, dar îi ura pe judecătorii saudiți și legea saudită; el considera totul barbar, toată civilizația de deșert a Arabiei. Ori de câte ori auzeam de o execuție sau o lapidare, mama zicea mereu: „E legea și voința lui Dumnezeu, cine suntem noi

să judecăm?“ Dar știam cu toții că saudiții erau cei care câștigau mereu dacă un somalez hotăra să te dea în judecată.

Tata îi disprețuia întru totul pe saudiți. Pe 16 septembrie 1978, a fost o eclipsă de lună în Riyadh. A devenit vizibilă după-amiaza târziu: o umbră întunecată, mișcându-se încet peste fața palidei luni, pe cerul de un albastru întunecat. S-a auzit o bătaie nebu-nească în ușă. Când am deschis, vecinul ne-a întrebat dacă suntem în siguranță. Spunea că este Ziua Judecății, când Coranul spune că soarele va răsări din vest, și mărirele se vor revărsa, când toți morții se vor ridica, iar îngerii lui Allah ne vor cântări păcatele și virtutea, trimițându-i pe cei buni în paradis și pe cei răi în iad.

Deși abia se întuneca, chemarea la rugăciune s-a auzit brusc, dar nu din fiecare moschee pe rând, așa cum se întâmpla de obicei, ci toate moscheile urlând deodată, peste tot în oraș. Se auzeau țipete în cartier. Când am privit afară, am văzut oameni care se rugau pe stradă. Mama ne-a chemat înăuntru și ne-a spus: „Toată lumea se roagă. Ar trebui să ne rugăm și noi“.

Cerul s-a întunecat. Era un semn! Acum, și mai mulți vecini ne băteau în ușă, cerându-ne să ne căim pentru toate greșelile noastre. Ne spuneau nouă, copiilor, să ne rugăm pentru ei, întrucât rugăciunile copiilor erau ascultate mai repede. Porțile iadului se căscau în fața noastră. Eram toți în panică. În cele din urmă, Abeh a venit acasă, mult după miezul nopții.

– Abeh! am alergat noi la el. E Ziua Judecății! Trebuie să-i ceri mamei să te ierte!

Tata s-a aplecat până a ajuns la înălțimea noastră și ne-a îmbrățișat.

– Dacă mergeți la un saudit și faceți asta, a spus el și a bătut tare din palme în fața noastră, va provoca Ziua Judecății pentru saudiți. Ei sunt oi.

– Deci nu e Ziua Judecății?

– A căzut o umbră peste lună, ne-a explicat el. E normal. O să treacă.

Abeh a avut dreptate. În Ziua Judecării soarele avea să răsară din vest, dar în dimineața următoare soarele era la locul lui, gras și implacabil, iar sfârșitul lumii nu venise încă.

Casa noastră din Riyadh avea un balcon la etajul superior al aripii destinate femeilor, unde dormeam noi. Era acoperit cu o draperie și un grilaj sofisticat. Puteam să stăm acolo și să privim în stradă fără să fim văzute, și mama făcea uneori lucrul acesta ore în șir. Într-o după-amiază, în timp ce stătea acolo, a zărit doi somalezi îndreptându-se spre casa noastră. Când i-a recunoscut, a scos un sunet înăbușit. Se întâmplase ceva.

Bărbații au bătut la ușă, și mama a spus: „Știu că s-a întâmplat ceva rău. E vorba despre fiul meu?” Ei au spus că da. Fratele meu vitreg, Muhammad, fusese lovit de un camion în Kuweit și murise.

Nu-mi aminteam nimic despre acest frate mai mare al meu, rodul unei căsătorii anterioare a mamei mele cu un alt soț pe care nu-l plăcuse. Mama îmi spusese povești despre Muhammad. Omorâse un scorpion care mă mușcase când eram mică: sigur nu-mi aminteam scorpionul și cum Muhammad mă dusese în casă? Nu-mi aminteam. Muhammad plecase din Mogadiscio când eu aveam doi sau trei ani, pentru a trăi cu tatăl lui în Kuweit.

Dar mama vedea în Muhammad salvatorul ei. Ea zicea mereu: „Când o să crească, Muhammad va veni și mă va salva de la viața asta“. După ce a aflat despre moartea lui, mama s-a dus în camera ei și un nor de tristețe și întuneric a învăluit casa. Femeile Dhulbahante au venit, au îngrijit-o și ne-au gătit, pentru că mama era împietrită. Era ca și când ar fi fost în comă, nu plângea, nu striga la noi. Pur și simplu, zăcea acolo, cu inima zdrobită. Toți adulții ne spuneau ca măcar de data aceasta să fim cumiți și, pentru prima dată, așa am fost. Când s-a întors tata din Etiopia, și el a fost bun cu ea. Era plin de afecțiune față de mama, o striga Asha și a ținut-o de mână până când, în cele din urmă, s-a ridicat din pat.

Abeh s-a hotărât să-și țină întâlnirile politice acasă; astfel putea să petreacă mai mult timp cu noi. Cam între cinci și douăzeci de bărbați veneau la aceste întâlniri și vorbeau și mâncau până la trei sau patru dimineața. Uneori, veneau și soțiile lor și o ajutau pe mama la bucătărie, dar nu erau niciodată destul de bune pentru ea. Avea nevoie de ajutor ca să-i primească pe toți oamenii ăștia, iar eu aveam aproape nouă ani – eram destul de mare ca să pot face treabă în casă.

Aceste întâlniri se țineau aproape în fiecare săptămână. Trebuia să fac curat și să ajut la pregătirea mesei toată după-amiaza, în timp ce Mahad, fiind băiat, se juca în vecini, iar Haweya, fiind prea mică pentru a face treabă, mă necăjea. Era destul de rău, dar ceea ce uram cu adevărat era să spăl vasele după cină, noaptea târziu, grămezi de pahare și farfurii murdare care se înșirau peste tot. Trebuia să mă urc pe o cutie ca să ajung să spăl oalele de gătit. Una dintre ele era atât de adâncă, încât puteam intra în ea ca să o curăț. Îmi amintesc cât de furioasă și nemulțumită mă simțeam și cât îmi era de somn.

Într-o noapte, n-am mai suportat. Eram atât de obosită, încât am făcut teanc o parte din vase și le-am băgat în frigider – pur și simplu, le-am ascuns. Apoi le-am spălat repede pe celelalte cât să pară bucătăria curată. În dimineața următoare, în zori, când tata s-a trezit pentru rugăciune, a deschis frigiderul ca să ia un pahar cu apă rece, și teancul de vase murdare s-a prăbușit pe podea. Zgomotul a fost infernal – a trezit pe toată lumea – și mama s-a repezit în dormitorul meu. M-a tras din pat și m-a pus să spăl vasele înainte să plec la școală.

Am plâns, spunând că nu era corect. A intrat și tata când aproape terminam și mi-a spus: „Nu e corect, dar nu e o idee bună nici să pui vasele murdare în frigider“. Spune-i mamei: „Sunt obosită, o să le termin dimineață“. Tata era bun, însă uneori părea să nu înțeleagă deloc determinarea mamei mele de a inculca obediență și responsabilitate în mine, fiica ei cea mare.

*

Într-o zi, în 1979, tata a venit acasă devreme și a spus că urma să fim deportați. Aveam douăzeci și patru de ore la dispoziție pentru a părăsi țara. Nu am știut niciodată motivul.

În loc să mă duc la școală, a trebuit să împachetăm, în timp ce mama urla la tata cu o furie groaznică. „E numai vina ta“, îi reproșea ea. „Dacă ți-ar fi păsat destul de familia noastră nu s-ar fi întâmplat asta. Îți încredințezi secretele oricui.“

Am plecat la aeroport. Tata a spus că trebuia să luăm primul avion, altfel poliția saudită avea să vină să ne ridice. Avionul zbura spre Etiopia, dar mama a insistat că nu puteam merge într-o țară care nu era musulmană. Singurul alt zbor era către Sudan. Tot drumul, mama s-a uitat în gol la cer.

Când am aterizat în Sudan, nu ni s-a dat voie să intrăm în țară. Am petrecut patru zile în aeroportul din Khartoum. În cele din urmă, ne-am urcat în alt avion, și de data aceasta chiar a fost Etiopia. Cei mai răi necredincioși trăiau acolo, dar nu aveam de ales.

CAPITOLUL 4

Orfani și văduve care plâng

În Etiopia, la început, am locuit într-un conac vechi, în inima capitalei. Avea scaune care păreau neobișnuite după o viață de stat pe podea. Erau podele din lemn, un covor persan și, spre surprinderea noastră, chiar și servitori care să gătească și să deretice. Cred că era pentru prima dată când vedeam o grădină cu gard-viu și flori, un iaz și un grădinar.

Cred că acest conac aparținea guvernului etiopian și era folosit pentru a găzdui demnitari străini. Căci în țara asta tatăl meu era un om important. O mașină oficială venea și îl ducea în anumite locuri. Întâlnirile aveau loc în mod constant la parter; bărbați de culoare, grași fumau mult și țipau unul la celălalt, tolăniți în jilțurile din sufragerie.

După acești bărbați, toți exilați somalezi, situația acasă, în Somalia, era în fierbere. Mișcarea de opoziție a tatei, numită SSDF, atrăgea valuri mari de voluntari. Oameni care reușiseră să treacă granița acum nu mai veneau ca să scape, ci să se pregătească de luptă. Erau gata să moară numai ca să se răzbune pe *Afwayne*.

Încă îl mai numeau așa, Siad Barré, Gură Mare, marea gură care-i zdrobea pe oameni.

În 1974, o revoluție a răsturnat monarhia etiopiană, pe împăratul Haile Selassie. Un comitet format din ofițeri de rang inferior și soldați înrolați, cunoscut sub numele de *Derg*, a preluat conducerea, printre acesta numărându-se și brutalul Mengistu Haile Mariam, care a devenit președinte al Etiopiei. Siad Barré a profitat de acest moment pentru a invada regiunea Ogaden, pe care Etiopia și-o revendica, dar care în mare parte era ocupată de somalezzi, din subclanul Ogaden al lui Darod. Comitetul revoluționar etiopian a cerut ajutor sovietic, iar sovieticii, abandonându-l pe Siad Barré, au trimis ajutoare masive etiopienilor. Armata lui Siad Barré a fost nevoită să se retragă. În mod firesc, Etiopia a acordat adăpost și ajutor forțelor care i se opuneau lui Siad Barré, printre care se număra și mișcarea tatălui meu, SSDF.

În 1978, în ziua în care am părăsit Somalia și am plecat în Arabia Saudită, presupusa lovitură de stat împotriva guvernului lui Siad Barré fusese condusă de către ofițeri de armată care erau toți Macherten, ca și tatăl meu. Pentru a-i pedepsi, Siad Barré și-a trimis armata ca să pustiască pământurile Macherten. Trupele lui au ars așezările, le-au violat pe femei și au distrus rezervoarele pe care le construiseră nomazii ca să colecteze apa de ploaie. Mii de oameni au murit de foame și de sete. Guvernul a furat proprietățile Macherten și a numit asta comunism. Cu fiecare atac al lui Siad Barré, și mai mulți voluntari se revărsau peste granița cu Etiopia, căutând să se înroleze forțelor SSDF și să caute răz bunare.

Când familia noastră a ajuns în Etiopia, SSDF era o armată cu o bază de luptători la graniță, într-un loc numit Diridawa. Sediul era un conac chiar în afara capitalei Addis Abeba, în spatele unui zid înalt în vârful căruia erau sticlă și sârmă ghimpată și un gardian la poartă.

Abeh ne-a înscris pe toți trei la școală, unde se preda în amharică. Noi nu vorbeam decât somaleză sau arabă, așa că totul ne-a

fost pentru o vreme complet străin. Până să pot comunica, am realizat ceva surprinzător: fetițele de la școala la care mergeam nu erau musulmane. Ele spuneau că sunt *Kiristaan*, creștine, ceea ce în Arabia Saudită era o insultă hidoasă când ne jucam, însemnând *impur*. M-am dus uluită la mama, care mi-a confirmat lucrul acesta. Etiopienii erau *kufir*; până și învelișul sonor al cuvântului era plin de dispreț. Ei obișnuiau să bea alcool și nu se spălau cum se cuvine. Erau dezgustători.

Puteai să vezi diferența de pe stradă. Femeile etiopiene purtau fuste doar până la genunchi și chiar și pantaloni. Fumau țigări, râdeau în public și-i priveau pe bărbați drept în ochi. Copiii erau lăsați să se zbenguie în voie oriunde voiau.

Etiopienii erau, de asemenea, mult mai săraci decât orice alt gen de oameni pe care îi văzusem eu vreodată, chiar mai săraci decât oamenii din Mogadiscio. Familii întregi de leproși – unii dintre ei – copii cu muște peste ochii lor lipicioși și cu membrele lor slabe – ne implorau să le dăm bani în drum spre școală. Era dureros să treci pe lângă ei. Totuși, cel mai mare rău îl reprezentau ochii goi, gri-gălbui ai unui cerșetor orb care stătea pe jos. Mă cutremuram când mă apropiam de colțul acela.

Odată, o femeie care mergea în fața noastră pe stradă în Addis Abeba pur și simplu și-a întins picioarele, ușor îndoite și a urinat sub fusta ei lungă, chiar pe marginea drumului. Fața mamei s-a contorsionat, plină de dezgust. Disprețuia Etiopia. Dar, în ciuda cerșetorilor și a mizeriei, eu o adoram. Oamenii erau cumsecade. Profesoara nu ne pedepsea pe nici unul mai mult decât pe altul. Pentru prima dată, îmi făcusem prieteni. Nu trebuia să mai purtăm eșarfe sau robe lungi; puteam să alergăm și chiar alergam, pentru prima dată de ani de zile. Și nu mai trebuia să spăl rufele sau vasele. Mă simțeam eliberată.

După câteva luni, ne-am mutat în cealaltă parte a orașului, la sediul SSDF, în spatele zidurilor înalte. Nu-mi amintesc nici un fel de anunț: într-o după-amiază, pur și simplu am fost aduși acolo, după școală, de către șoferul lui Abekh. Clădirea asta probabil că

fusese odată un hotel mare și splendid, cu scări din marmură, balustrade și coridoare cu covoare care păreau nesfârșite. Am fost cazați în două dormitoare la capătul unui coridor de la parter și aveam o baie și o bucătărie.

La început, mâncarea ne era adusă de la bucătăriile mari și gătită de bucătarul etiopian. Când tata era acasă, bucătarul trebuia să guste mâncarea în fața noastră ca să se asigure că nu fusese otrăvită. Aveam voie să mergem la bucătărie și să alergăm pe afară, dar, dacă eram prinși în birouri, tata o implora pe mama să aibă mai multă grijă de noi.

Mama a încercat să ne țină înăuntru, dar nu a reușit pentru multă vreme. Toată clădirea a devenit repede spațiul nostru de explorat. Pentru noi, asta era o mare aventură. Adiss e verde și plină de viață – plouă deseori –, iar terenul pe care se afla situat complexul părea imens. Dacă îl sâcâiam pe gardianul de la poartă prea mult, atunci el obișnuia să ne arunce în vechea fântână din piatră de lângă intrare, care era atât de adâncă, încât nu ne puteam cățara singuri ca să ieșim.

Zeci de oameni în uniforme verzi intrau și ieșeau. Când se îndreptau către graniță, purtau arme. Totuși, cei mai mulți erau în convalescență; fuseseră evacuați de pe front și trimiși la spital, iar acum se refăceau în urma rănilor și amputărilor. Unii dintre răniți erau prietenoși și se jucau cu noi în țărână.

După câteva săptămâni, mama a scos grătarul pentru cărbuni și a început să pregătească ea mâncarea pe pământ, în fața camerelor noastre. Soldații se mișcau încoace și încolo. Unii rămâneau să-l aștepte pe tata să-și termine transmisiunea de seară la Radio Kulmis; aceste programe făceau ca vocea lui să fie recunoscută imediat de o întreagă generație de somalezi aflați în exil. Aveam seri de poezie care ne aminteau de rădăcinile noastre somaleze. Mama gătea *chapattis* și carne înăbușită cu ierburi, iar bărbații recitau versuri pe care le memoraseră și dădeau replici inteligente. Unul dintre ei era un mare poet modern a cărui operă mama o știa pe de rost, Khalif Sheikh Mohamoud.

Poate e voia Domnului ca acei din clanul Macherten să fie
înghițiți ca mierea.

Ca fructele sălbatice pe câmpia Do'aan, cei din clanul Macherten
sunt devorați.

Bărbați înfomețați tânjesc să muște cadavrele zăcând.

Orfani care plâng, soții văduve sunt vitregiți de familie.

Oamenii trebuie să accepte că sunt muritori, căci așa cere Allah.

Dar e greu să accepți victoria opresorului asupra cadavrelor
împrăstiate.

În somaleză, rimele bocesc; te bântuie cu tristețea lor.

După astfel de seri, mama se îmbuna vizibil. Ne spunea povești de pe vremea când era micuță: cum privea mari poeți luându-se la întrecere lângă focul din deșert, recitând din ce în ce mai maiestuos până când toți cădeau de acord că descoperiseră un nou poet cu adevărat mare.

Însă majoritatea acestor bărbați fără membre, răniți, din Etiopia, știau că nu erau mari poeți și simțeau că viețile lor se sfârșiseră. Eșecul plutea în aer, nespălați cum eram, duhbind a fum de țigară, lipsiți de odihnă și întru câțva deznădăjduiți. Aproape toți eram nemulțumiți. Se plâneau de Abdellahi Yusuf, liderul SSDF. Spuneau că avea favoriți și că păstra pozițiile înalte pentru rudele din subclanul lui. Aproape toți bărbații care nu erau Macherten plecau din cauza lui Abdellahi Yusuf, iar cei care rămâneau bombăneau întruna împotriva lui.

Abdellahi Yusuf era un Omar Muhamud. Mama ne spunea că cei din clanul Omar Muhamud mereu au crezut că ei trebuie să fie la conducere, dar că mereu stricau lucrurile. Sigur că mama fusese căsătorită cu un Osman Muhamud, de aceea gândea așa. La somalezi totul ține de familie: cei din clanul Osman Muhamud sunt aroganți. Cei din clanul Dhulbahante sunt inflexibili. Cei din clanul Isaq mestecă *qat*.

Așa stau lucrurile. Eu sunt un Osman Mahamud deoarece, cu treisprezece generații în urmă, am avut un strămoș pe nume

Mahamud care a avut un fiu numit Osman. De fapt, Mahamud a avut trei fii – poate mai mulți –, însă doar trei dintre ei au fost destul de puternici ca să-și creeze subclanuri. Osman, cel mai mare dintre ei, era născut să fie războinic, să conducă, de aceea cei din clanul Osman Mahamud sunt atât de aroganți – simt că au prin naștere dreptul înăscut de a conduce. Isse, cel mai tânăr fiu, era văcar și poet, iar cei din clanul Isse Mahamud, din care este și bunica mea, încă mai fac astfel de lucruri. Omar era fiul mijlociu, un veșnic nemulțumit, de aceea cei din clanul Osman Mahamud nu reușesc niciodată nimic.

Așa umbra vorba. Din cauză că oameni nepotriviți de aflau la conducerea bazei logistice a SSDF, nu erau suficiente arme. Muniția nu sosea la timp. Oameni pe care și noi îi cunoșteam erau omorâți: soldați prietenoși care cu o săptămână în urmă se așezaseră și se jucaseră cu noi fuseseră secerăți fără sens. Erau masacre în care sute de oameni erau uciși sau răniți. Astea erau conversațiile pe care le auzea mama în timp ce gătea. Tata își prezenta mereu lupta la modul eroic, dar pentru mama, pe măsură ce asculta, realitatea părea să fie moarte și haos, visul unei Somalii independente și libere se spulbera nefericit sub ochii ei.

Nu prea mai vedeai femei somaleze în clădirea aceea, iar noi eram singurii copii. Toți ceilalți lideri ai armatei din exil își țineau familiile în Kenya, cam la opt sute de kilometri mai la sud, unde trăia o mare comunitate de somalezi. Așa că mama trebuia să ne crească înconjurați doar de bărbați. Și ea ura lucrul ăsta.

Unii dintre bărbați se așteptau să le facă ceai. Mulți dintre ei mestecau *qat* și lăseau după aceea resturile peste tot. Odată, ne-a prins pe mine și pe Haweya prefacându-ne că bem ceai din ceștile goale, fluturând mucerile de țigări în aer și mestecând frunze de *qat*. S-a înfuriat. „Nu poți să crești fete într-un loc ca ăsta!” a strigat ea la tatăl meu. „Crezi că vor fi copii la infinit? Cum pot crește fetele într-o baracă, printre bărbați? Ce-i faci familiei noastre?”

Eu și sora mea credeam că era păcat să irosim puținul timp pe care ni-l petreceam cu Abekhah cu certuri de genul acesta. Uram să-i

aud pe părinții mei certându-se. Deși niciodată, din câte știam eu, nu ridicase mâna asupra mamei, uneori Abeh se înfuria foarte tare. Într-o după-amiază, am văzut sosind o ambulanță, iar tata a intrat ca o furtună în camera noastră. În timpul unei dispute, un bărbat dăduse să-l lovească, ne-a spus el, așa că îl doborâse pe omul acela la pământ și îi rupsesse piciorul.

Mama a rămas însărcinată. A pierdut copilul, un băiețel, care s-a născut mort. Preț de câteva săptămâni, a stat în spital și s-a întors foarte tăcută, plină de amărăciune și imprevizibil de ostilă.

După ce am trăit în Etiopia timp de un an, tata a hotărât, în cele din urmă, că mama avea dreptate: trebuia să fim în preajma altor familii. Avea să ne mute în Kenya, unde locuiau majoritatea celorlalte familii de exilați. Mama nu voia să meargă în Kenya, ci într-o țară musulmană. Kenya era o țară de necredincioși. Dar Abeh a fost cel care a luat decizia.

Așa se face că, atunci când am împlinit zece ani, trăisem deja în trei regimuri politice diferite, toate niște eșecuri totale. Statul polițienesc instaurat la Mogadiscio înfometase poporul și îl asuprea. Legea islamică din Arabia Saudită îi trata pe jumătate din cetățenii săi ca pe niște animale, fără nici un drept sau recurs, descotorosindu-se de femei fără pic de respect. Și vechea regulă somaleză a clanului care te salva când aveai nevoie de refugiu, atât de ușor se dizolva în suspiciune, conspirație și răzbunare. În anii următori, lupta dintre clanuri avea să se întetească, sfâșiind în cele din urmă Somalia în bucăți și aruncând-o într-unul dintre cele mai distructive războaie civile din Africa.

Sigur că pe atunci nu vedeam lucrurile în felul acesta.

CAPITOLUL 5

Întâlniri secrete, sex și parfum de sukumawiki

Am zburat către Nairobi în iulie 1980. Mama ura ideea; nu numai că locuitorii Kenyei, la fel ca etiopienii erau necredincioși, dar arătau și diferit față de noi. Pentru mama, abia dacă erau ființe umane. Ea ne spunea că erau murdari și aveau să ne infecteze cu boli groaznice. Zicea că sunt canibali. Le spunea *abid*, ceea ce însemna sclav, și *dhagah*, ceea ce însemna pietre, și *gaalo*, un alt termen urât pentru necredincios. Bunica noastră, care putea merge prin deșert ghidându-se după mirosul ploii; care își dădea seama dacă o femeie era gravidă; care amușina aerul și zâmbea cu dispreț spunând că cineva era în călduri – bunica spunea că cei din Kenya puteau. De-a lungul celor zece ani cât au trăit în Kenya, ele i-au tratat pe kenyeeni aproape la fel cum s-au purtat saudiții cu noi.

Dar tata a ales Kenya din motive pragmatice, pentru că era o țară relativ bogată pe atunci; oamenii spuneau că era cel mai sigur loc din Africa. În Kenya, tata avea statut de refugiat oficial: primeam bursă de studiu și alocație de la Înalta Comisie pentru Refugiați de la Națiunile Unite. Știa, de asemenea, că ne putea lăsa acolo o bună parte din an, în grija unor membri proeminenți ai clanului Osman

Mahamud. Erau mulți bărbați care trăiau acolo și care au ales să nu se înroleze în luptă ca revoluționari, dar care au contribuit cu fonduri și au protejat familiile celor care au luptat.

Abeh și-a propus să locuiască împreună cu noi cât de mult putea; așa-i spunea mamei. Dar mama nu voia să trăiască singură în locul acela străin. Nu voia să trăiască din caritate și din bunătatea împrumutată a bărbaților altor femei. Simțea că tata dăduse deja destul din viața lui, din banii lui și din familia lui pentru SSDF. Îi spunea că SSDF nu era cu nimic mai bun decât *Afwayne*: că era corupt, inefficient și putred din cauza bârfelor de culise. Dacă trebuia să locuim în Nairobi, voia ca și el să fie acolo și să aibă grijă de noi. Să înceapă o afacere pe cont propriu, ca familia altui luptător să poată beneficia de ajutorul nostru caritabil.

Pentru tata, ideea renunțării la lupta împotriva lui Siad Barré era extrem de neplăcută. Destinul Somaliei ca națiune liberă – asta era ceea ce conta cel mai mult pentru el. De-a lungul vieții ei, mama ne-a tot spus că noi, familia lui, niciodată nu am fost pe primul loc.

Inițial, am locuit într-un hotel condus de somalezi în Eastleigh, un cartier aglomerat, zgomotos, unde trăia majoritatea somalezilor din Nairobi. Apoi am găsit un apartament lângă Juja Road, la periferia Eastleigh-ului, unde trăiau mai puțini somalezi. Principala diferență dintre Eastleigh și Juja Road era că cele două cartiere miroseau diferit. Eastleigh avea arome cu care noi eram familiarizați: mâncăruri delicioase, condimentate cu coriandru și ghimbir, ceai aromat cu cardamon și cuișoare; femei care treceau pe lângă noi în *dirha*, fluturându-și robele somaleze, lăsând în urmă o boare de tămâie și un parfum puternic. Din când în când, se ridica un damf respingător din canalizarea deschisă, amestecându-se cu aceste arome dulci.

Pe de altă parte, cartierul Juja Road era locuit mai mult de kenieni nativi care mâncau *ugali*, porumb măcinat și fiert în apă până devenea ca o minge tare. *Ugali* se mânca cu *sukumawiki*, o legumă cu frunze verzi mari, care se tăiau mărunt și se fierbeau ore

În șir. *Sukumawiki* avea un miros puternic, teribil de neplăcut, care inunda tot cartierul de dimineața devreme până târziu în noapte.

Apartamentul nostru era la etajul al treilea al unei construcții noi din ciment, vizavi de un teren viran. Bunica a cumpărat o oaie de la piață și a învățat-o să urce și să coboare scările. O păștea pe câmp și o lăsa să doarmă în baie. Chiar era un animal de casă; nu am tăiat-o niciodată să o mâncăm. Îngrijind animalul acela, nu se mai simțea atât de înstrăinată și astfel avea ceva de făcut.

Tata ne-a înscris la o școală în limba engleză. Curând după aceea, mama l-a informat țâfnoasă că fetițele ca noi vor fi mult mai în siguranță și mai bine îngrijite în propria casă decât afară, în vreo școală *gaalo*, printre necredincioșii dintr-o țară murdară unde le adusese el. Tata a răbufnit. A strigat că o va blestema să ajungă direct în iad dacă ne va retrace de la școală fără permisiunea lui. Apoi, câteva zile mai târziu, el a plecat în Etiopia.

Tata a fost cel care ne-a dus la școală în prima zi. Fiecare dintre noi, copiii, avea o uniformă diferită; a mea era un șorț gri cu o cămașă albă pe dedesubt și un pulover gri. Încă o dată, școala ne era complet străină. Lecțiile erau în engleză, dar tot ce se întâmpla pe terenul de joacă era în swahili. Iar eu nu vorbeam nici una dintre aceste limbi. Primele câteva săptămâni au fost un coșmar al singurătății și amenințării, dar nu i-am spus niciodată mamei. Mă temeam că ne va retrace de la școală de tot și voiam mai mult ca orice altceva să fiu împreună cu alți copii, departe de casă.

Amenințările au încetat, oricum, pe măsură ce am învățat swahili. Haweya a suferit din pricina amenințărilor mult mai mult decât mine. Părea că se închide în ea și devine mai feroce sub presiunea tachinărilor constante. Venea acasă plină de vânătași și furioasă. Pentru mine era ușor să mă adaptez la noua școală; pur și simplu, reușisem să devin cât se putea de invizibilă.

Școala secundară din Juja Road era clar concepută după modelul școlilor coloniale britanice. Ne încolonam în fiecare dimineață, salutăm steagul și cântam imnul național kenyan în loc să cântăm „Dumnezeu s-o ocrotească pe regină“. Elevii mai mari ne

verificau unghiile și uniforme. Lecțiile erau grele, iar dacă nu înțelegeam, eram puse să stăm în genunchi în soare, în curtea școlii. Nimeni nu ne explica din nou. Profesoara de matematică, doamna Nziani, ne lovea pentru fiecare greșeală, cu o țevă din plastic pe care o numea *mamba* ei neagră. Pe mine mă lovea până mi se umfla mâna. În cele din urmă, mi-am dat seama că puteam să iau câteva dintre frânghiile pe care bunica le țesea din firele lungi de iarbă de pe câmpul de lângă casa noastră și să le dau în schimb unei fete pe nume Angela, folosindu-le ca să sară coarda; în schimb, Angela mă lăsa să copiez tema la matematică.

Numerele erau pentru mine un mister. Eram cu mult în urmă. Abia în Nairobi, când aveam zece ani, am început să înțeleg puțin cum se calcula timpul: minute, ore, ani. În Arabia Saudită, era un calendar islamic, lunar; Etiopia menținea un calendar antic solar. În Arabia Saudită, eram în anul 1399, în 1972 în Etiopia și în 1980 în Kenya și oriunde în altă parte. În Etiopia, aveam chiar și un ceas diferit: răsăritul se numea unu, iar prânzul, șase. (Chiar și în Kenya oamenii foloseau două sisteme pentru a exprima ora, varianta swahili și cea britanică.) Lunile, zilele – totul era conceput diferit.

Doar în școala secundară din Juja Road am început să-mi dau seama ce voiau să spună oamenii când se refereau la date și ore exacte. Bunica nu ne învățase niciodată să citim ora. Toată viața ei, amiaza era când umbrele erau scurte, iar vârsta ți se măsura după anotimpurile ploioase. Se descurca de minune cu sistemul acesta al ei.

De îndată ce am învățat să citesc în engleză, am descoperit și biblioteca școlii. Dacă eram cumiști, ni se permitea să luăm cărțile acasă. Îmi amintesc *Cele mai iubite povești* ale fraților Grimm și o colecție de Hans Christian Andersen. Cele mai seducătoare dintre toate erau cele cu coperta ruptă pe care celelalte fete și le împrumutau una alteia. Eu și Haweya devoram aceste cărți prin toate colțurile, ni le împrumutam, le ascundeam pe după manualele de la școală, le citeam într-o singură noapte. Am început cu aventurile lui Nancy Drew, povestiri eroice și despre

independență. Apoi au fost Enid Blighton, *Șaptele Secret, Faimosul Cinci*: povești despre libertate, aventură, egalitatea dintre fete și băieți, încredere și prietenie. Acestea nu erau ca poveștile scorțoase, de clan ale mamei, cu mesajele lor de pericol și suspiciune. Povestirile acestea erau nostime, păreau reale și-mi vorbeau așa cum vechile legende n-o făcuseră niciodată.

Uneori, după școală, eu și Haweya ne strecuram în piața din Juja Road, unde un magazin indian vindea înghețată, cărți cu exerciții, stilouri și *pan*, un amestec aromat din nucă de cocos care ne făcea buzele roșii. Dar în cea mai mare parte a timpului, mama ne ținea acasă. Mama și bunica erau departe de a putea fi înduplecate să ne lase să mergem la școală. Nu aveau încredere că kenyenii ne predau ceva cum trebuie; ele respingeau Kenya până în cel mai mic detaliu. Dar eu și Haweya eram ca niște bureți, nerăbdătoare să absorbim tot ce era în jurul nostru.

Odată, am informat-o pe mama că oamenii au ajuns pe lună. Ea a spus că asta era o prostie. „Creștinii sunt atât de nerealiști, încât puteau să ia un avion până pe un munte și să creadă că au ajuns pe lună“, mi-a replicat ea. În ziua în care am venit acasă și i-am spus că oamenii se trag din maimuță, ea a ripostat: „Gata cu taxele la școală. Poate kenyenii se trag din maimuță, nu și musulmanii“.

Totuși, mama ne-a lăsat la școală. Tata o amenințase că o blestemă și, pierzându-și un bărbat, nu avea de gând să riște pedeapsa veșnică încă o dată.

După ce tata s-a întors din Etiopia, părinții mei se certau tot timpul. Mama încerca să se implice în clan, sperând că vreun bărbat prietenos avea să-l convingă pe Abeh să aibă grijă de familie și de copii așa cum trebuie; dar firește că nu se băga nimeni în deciziile personale ale lui Hirsi Magan. Mama nu mai mânca și s-a îmbolnăvit, văicărindu-se și jurând că va muri. Abeh a dus-o la spital, unde au diagnosticat-o cu anemie și i-au prescris vitamine.

După câteva luni, Abeh ne-a găsit un loc mai mare și mai frumos unde să locuim, o casă în Racecourse Road, din cartierul Kariokor.

Dar mama nu a vrut nici o clipă, încă de la început, să stea în Kenya; ea voia ca noi să mergem cu toții înapoi la Mecca.

Nu mai țin minte de ce s-au certat ultima oară, dar am auzit-o pe mama spunându-i lui Abeh: „Dacă pleci acum, să nu te mai întorci“.

Nu a plecat, însă nu pentru multă vreme.

Ne-am mutat în noua casă din Kariokor fără Abeh. La început, tata ne suna din când în când, folosind telefonul lui Jinni Boqor, din apartamentul de alături. Jinni Boqor era un om de afaceri din clanul Osman Mahamud care se presupunea că avea grijă de noi. Trimețea pe cineva să ne anunțe că ne sunase tata și că avea să sune din nou peste o oră, iar noi ne grăbeam acolo și țipam unii la alții în sufrageria lui Jinni Boqor. Abeh ne scria scrisori cu caracterele ondulate ale alfabetului Osmanyia pe care atât de mult le iubea, însă noi nu mai știam să le citim. Mi-am luat inima-n dinți să-i scriu în engleză și să-i spun asta. După asta, scrisorile tatei s-au rărit, iar într-o bună zi n-au mai venit deloc.

A fost o perioadă nefericită. Mama mergea în fiecare lună la biroul lui Dayib Haji ca să ridice trei sute de shilingi. La început, asta însemna o grămadă de bani; mai târziu, inflația a redus suma la foarte puțin. În fiecare lună, venea un camion de la magazinul unui alt om de afaceri somalez, Farah Gouré, cu saci de făină, orez și ulei. Clanul se îngrijea de ea, dar ea era tot singură.

Mama nu ne-a spus niciodată ca tata nu avea să se mai întoarcă, dar, dacă mă trezeam în toiul nopții, deseori o auzeam cum plânge. Într-o noapte, am intrat și i-am pus mâna pe obraz. Mama a început să țipe că m-am furișat la ea și m-a lovit, strigându-mi să mă duc înapoi în pat. După asta, m-am ghemuit la ușa ei ascultând și dorindu-mi să-i pot alina cumva durerea.

Pe măsură ce treceau anii, am încetat toți să ne mai prefacem că tata avea să se mai întoarcă.

După doar un an în Nairobi, Mahad a reușit să obțină un loc la una dintre cele mai bune școli secundare din Kenya. Starehe Boys' Centre era o instituție remarcabilă, care oferea anual un număr de

burse integrale copiilor străzii și celor ai căror părinți nu puteau spera să plătească taxele. Erau acceptați doar două sute de copii anual. Mahad a reușit să intre, pentru că doar la un an după ce a învățat să vorbească engleza, notele lui erau în topul primelor zece note la examenele naționale din Kenya. Când a fost acceptat, mama a strălucit pentru prima dată de o bucurie neprefăcută. Pentru a se da mare, tot ce a putut Mahad să facă a fost să se plimbe prin cartier în uniforma lui, iar tot ce trebuia să facem noi era să mergem alături de el. Toți copiii de pe strada noastră voiau să meargă la Starehe, dar nimeni altcineva n-a mai reușit vreodată.

Domnul Griffin, directorul lui Mahad, era întruchiparea autorității binevoitoare, iar școala lui era ca un rai, cu săli pentru sport și bibliotecă. Mahad se trezea greu, dar, cu toate acestea, pentru a-i insufla o oarecare disciplină, domnul Griffin a fost de acord să fie cazat în regim de internat. O vreme, a existat un armistițiu între noi, copiii. Mahad venea acasă doar în weekend, ceea ce mie îmi convenea, și nu ne mai teroriza atât de mult ca înainte.

Când am împlinit paisprezece ani, mama m-a înscris la școala secundară musulmană de fete din Park Road. Nu se afla într-un cartier bogat, dar clădirea școlii era albă și curată, cu o poartă mare din metal și o peluză frumos întreținută pe care nu ni se dădea voie să călcăm. În prima zi, o fată somaleză a venit la mine și s-a prezentat; a spus că o cheamă Amina. Din teribilism și din dorința de a-mi găsi un protector în școala aceasta nouă, am spus că acesta era și numele meu. În următorii patru ani în școala aceea, toată lumea mă striga Amina: Amina Hirsi Magan.

Mi-am mai făcut o prietenă, Halwa, o fată yemenită care locuia lângă noi. Mama și mătușa ei aveau fiecare câte nouă copii și locuiau una lângă cealaltă. Începusem să-mi petrec după-amiezile acolo. Era ca un sătuc, cu multe femei, rude de-ale lor, care veneau și plecau. Multe dintre aceste rude rămâneau la ele săptămâni sau luni; deseori, o mamă din satul familiei Halwei din îndepărtatul Hadramut din Yemen venea cu fiicele ca să le mărite sau pur și simplu în vizită. Am văzut din nou interacțiunea ciudată dintre

oamenii *miyé*, de la țară, care veneau la *magalo* – oaspeți rurali din lumea veche, cu vechile lor tradiții, înghesuți brusc în mediul urban modern al mamei și mătușii Halwei.

Halwa nu avea voie să plece undeva neînsoțită de mama sa – doar la școală –, dar, de îndată ce ajungea acasă, era liberă să facă tot ce-i plăcea. Nu ajuta la treburile gospodărești: erau destule femei care să facă asta. Nu avea o anumită oră la care să se ducă la culcare. Ne schimbam temele – eu devenisem bună la engleză, iar Halwa la matematică – și ne uitam mult la televizor. Mama Halwei mă invita să merg cu ele la picnicuri în Arboretum, o grădină botanică. Ori de câte ori puteam, mergeam la ea. Întorcându-mă acasă de la Halwa după-amiaza târziu, uneori trecea pe lângă mine câte un grup de copii ai străzii care se îndreptau către centrul orașului înainte să se întunece. Erau în zdrențe și murdari, cei mai mari cărându-i pe cei mai mici, cu ochii și mai lipicioși. Mergeau în cărduri care puteau să atingă și câteva zeci; poate că așa era mai sigur pentru ei.

Acești copii trăiau din grămezile de gunoi, precum cea de la capătul străzii noastre. Erau învăluți de mirosurile dezgustătoare de mâncare stricată și șobolani morți. Uneori, mă opream și-i priveam cum caută mâncare și lucruri pe care să le vândă. Se acopereau cu pungi din plastic când ploua și inhalau pudră de ghetete din pungile din hârtie până când o pojghiță neagră le acoperea fețele. Gândul la viețile acestor copii mă făcea să sufăr și să mă simt, în același timp, extrem de norocoasă. Aveam un acoperiș deasupra capului și o mamă, iar când ajungeam acasă aveam ce să mănânc. În comparație cu acești copii, nu aveam nimic pentru care să mă plâng.

Totuși, atmosfera acasă la noi era plină de reproșuri. Bunica se apleca amenințător pe pat, nefericită în noul nostru cămin. Mereu și mereu îi amintea mamei cauza problemelor noastre: un blestem care s-ar fi abătut asupra noastră când mama și-a părăsit primul ei soț, cu mult timp în urmă, în Aden. Asta nu făcea decât să adâncească nefericirea mamei. Făcea crize neașteptate de nervi. Spărgea farfurii și distrugea mobilă. A distrus și două sobe cu cărbuni, pentru că nu ardeau. De unde era aproape distantă și ocazional

chiar blândă, începea să ne bată pentru cea mai mică greșeală, ne apuca de păr și ne lovea până când o durea mâna. Era tirană, fără să fie rezonabilă; ne reproșa nouă viața ei plină de frustrări.

Știam că nu pe noi ne urăște, ci că era nefericită și îmi era milă de ea. Mama fusese abandonată într-o țară străină pe care o disprețuia, cu trei copii pe care trebuia să-i crească bine și fără un bărbat care să o sprijine. Viața ei de zi cu zi nu semăna nici pe departe cu viața la care aspirase și pe care credea că o merită. Mama se considera o victimă. Cândva, își trasase viitorul și luase deciziile – părăsise Somalia pentru Aden, divorțase de primul ei soț și se căsătorise cu tata –, dar la un moment dat se părea că își pierduse speranța.

Multe femei somaleze în locul ei ar fi muncit, și-ar fi preluat soarta în mâini, dar mama, preluând concepția arabă conform căreia femeile pioase nu trebuiau să muncească în afara căminului, simțea că nu se cade să facă asta. Nu i-a trecut niciodată prin minte să iasă și să-și facă o viață nouă de una singură, deși nu avea mai mult de treizeci și patru sau cinci de ani când a părăsit-o tata. În loc să facă asta, a rămas complet dependentă. Își alimenta lamentările; era furioasă; deseori, era chiar violentă; și era mereu deprimată.

Chiar dacă noua mea școală se numea Școala Musulmană de Fete, multe dintre tinerele de acolo nu erau musulmane. Aproape jumătate dintre cele din clasă erau din Kenya și erau în mare parte creștine, deși cele din tribul Kikuyu, deși monoteist, aveau un alt zeu, păgân. Kenyenii erau divizați în triburi care erau foarte diferite de clanurile din Somalia; triburile arătau diferit, vorbeau limbi diferite și aveau credințe diferite, în timp ce toate clanurile somaleze vorbeau aceeași limbă și erau musulmane.

Totuși, existau și similități. Cei din Kikuyu se considerau războinici; pentru că au luptat pentru independență, simțeau că tribul lor avea dreptul să conducă. Cei din clanul Kamba câștigau o mulțime de bani – fiind negustori –, dar fetele spuneau că erau zgârciți; aveau și un proverb: „Dacă te măriți cu un Kamba, o să mori de foame“. Cei din clanul Luo se considerau mai deștepti

decât ceilalți și drept e că erau harnice și aveau cele mai bune rezultate la școală.

Aproape toate fetele de la școala elementară erau din Kenya, așa că ajunsesem să fiu mai mult sau mai puțin familiarizată cu aceste diferențe. Nou pentru mine la Școala Musulmană de Fete era că mai mult de jumătate dintre colegele mele de clasă erau din Peninsula Arabică și din Asia de Sud. Se părea că în cadrul fiecărui grup etnic existau diferențieri clare în funcție de clasa socială și tribul din care făceau parte. Indienii aveau un sistem inaccesibil și complicat al claselor sociale, toți necredincioși în ochii musulmanilor. Pakistanezii erau și ei musulmani, dar și ei erau organizați în caste. Fetele de neatins – atât cele indiene, cât și cele pakistaneze – erau închise la culoare. Celelalte nu se jucau cu ele, pentru că ele erau de neatins. Noi credeam că asta e nostim – desigur, pentru că puteau fi atinse: noi le-am atins, vedeți? –, dar era și înfricoșător să crezi despre tine că erai de neatins, foarte dezgustător pentru rasa umană.

Somalezii se împărțeau în clanuri și subclanuri, dar exista și o nouă distincție între somalezii recent exilați, care reprezentau familiile războinicilor, și imigranții mai vechi, care crescuseră în Kenya și care nu prea vorbeau bine somaleza. Unele dintre fetele arabe aveau clanuri, așa cum aveam și noi. Dacă erai yemenită și te chema Sharif, atunci erai superioară unui yemenit pe nume Zubaydi. Orice arăboaică se considera superioară oricărei altei fete: era născută mai aproape de Profetul Mahomed.

Pe terenul de joacă de la școală, somalezele și yemenitele erau apropiate, după cum indiencele și pakistanezele erau apropiate. Yemenitele, somalezele, indiencele și pakistanezele se jucau împreună, dar în ierarhia lor de școlărițe musulmane, kenyienele erau la limita inferiorității.

Această fărâmițare a colectivului de elevi se extindea chiar și în ce privește pachetul de la prânz. În pauza de masă, stăteam în grădina școlii, care era ca un parc cu bănci, unde puteam mânca, la umbra copacilor. În colțul pakistanezelor și indiențelor mirosea a curry și *bhajias*. Mâncarea fetelor din Somalia și din Yemen mirosea

a coriandru și ghimbir. Fetele din Kenya aduceau *ugali* și-l mâncau cu *sukumawiki*, mâncarea cu cel mai puternic miros dintre toate.

Dacă primeam bani de buzunar, cutiile cu prânzul rămâneau neatinsse, pentru că mergeam să cumpărăm chipsuri și pește, care se serveau pe un ziar, la cantina școlii. Uneori, cumpăram manioc cu chili și lămâie și mango verzi care se vindeau la poarta școlii. Era o imagine stranie, cu toate acele fete care întindeau banii printre gratiile porții închise și cu o femeie kenyană grasă pe partea cealaltă, care îndura țipetele noastre și care împărțea fiecăreia dintre noi câte un zâmbet.

Mama era îngrozită de contactul nostru cu toți acești copii. Poate că cel mai mult o speria gândul că ne uitam limba, vorbind doar swahili. Mama moștenise dragostea pentru cuvinte a oamenilor din clanul ei. Insista să vorbim corect somaleză acasă, ironizându-ne fără milă la cea mai mică greșală. A început să ne învețe poezii, cântece vechi despre război și moarte, păstorit și cămile.

Nu prea există romantism în poezia somaleză. Nici măcar poeziile femeilor nu menționează dragostea. Dragostea este considerată sinonimă cu dorința, iar dorința sexuală este văzută ca fiind ceva josnic – literalmente de nerostit.

Pentru mine și Haweya, aceste poezii nu aveau puterea de seducție a povestirilor pe care ni le împrumutau colegele noastre de la clasă.

La școala fetelor musulmane, o femeie grațioasă din clanul Luo, pe nume doamna Kataka, ne preda literatura. Am citit *1984, Huckleberry Finn, Cele treizeci și nouă de trepte*. Mai târziu, am citit traduceri englezești ale romanelor rusești, cu ciudatele lor descrieri de zăpadă. Ne imaginam mlaștinile britanice din *La răscruce de vânturi* și lupta pentru egalitate rasială din Africa de Sud din *Plângi, țară dragă*. Începea să prindă contur o întreagă lume de idei vestice.

Eu și Haweya citeam tot timpul. Mahad citea și el; dacă îi făceam favoruri, ne dădea și nouă thrillerele lui Robert Ludlum pe care le avea de la prietenii lui. Mai târziu, au urmat cărțile sexy precum

Valea păpușilor, cărțile Barbarei Cartland și ale lui Danielle Steele. Toate aceste cărți, chiar și cele fără valoare literară, transmiteau idei – rasele erau egale, femeile erau egale cu bărbații – și concepte de libertate, luptă și aventură care mie îmi erau complet noi. Chiar și manualele de biologie și literatură păreau să facă parte dintr-o impresionantă poveste: ieșea în lume cu cunoștințele acumulate și căutai să faci umanitatea să avanseze.

După școală, mama a început să insiste să fac toată treaba în casă. La început, se presupunea ca toți să împărțim treburile gospodărești, dar Mahad nu făcea decât să rânjească atunci când mama îi spunea să-și curețe camera, iar Haweya pur și simplu refuza. Oricum era treaba mea: eu eram fiica cea mare. Țasta era destinul meu.

Podelele trebuiau să fie spălate cu mâna, hainele – chiar și șosețele împutite ale lui Mahad – curățate perfect și întinse să se usuce. În fiecare seară, trebuia să frământ *chapattis* pentru micul dejun din dimineața următoare. Trebuia să o însoțesc pe mama la comisioanele ei obișnuite și să fac pe interpretul: ori de câte ori mergea la doctor pentru durerile ei de cap, pentru psoriazisul ei sau pentru o durere misterioasă în abdomen ori când trebuia să plătească facturile la electricitate sau să ridice corespondența. De fiecare dată, trebuia să mergem pe jos, pentru că mama spunea că autobuzele kenyene hodorogite put și pentru că, pur și simplu, nu știa traseele lor.

Haweya mă compătimea. Mă îndemna să refuz, pur și simplu. Dar eu nu puteam – eu nu eram ca sora mea. Când eram obraznice, ne bătea. Mama mă prindea, mă trăgea de păr, îmi imobiliza brațele la spate cu o funie și mă trântea la podea, pe burtă. Îmi lega mâinile de glezne și apoi, cu un băț sau cu o sârmă, mă bătea până când o imploram să-i fie milă și juram că n-o să se mai repete. Nu puteam suporta durerea bătailor mamei, dar, din câte îmi amintesc, sădise o anumită responsabilitate în mine. *Trebuia* să o ajut pe mama.

Și alți copii erau pedepsiți. Toți copiii pe care îi cunoșteam erau uneori bătuți de către părinții lor. Dar nimeni nu era legat fedeleș și

nu i se întâmpla aproape săptămânal, așa cum mi se întâmpla mie de obicei. Eram pedepsită mult mai des decât Mahad. Dar Haweya era pedepsită cel mai mult.

Cu toate acestea, Haweya părea să fie imună la durere. Încasa cele mai crâncene bătăi pe care i le putea administra mama și refuza să se lase înduplecată. Haweya pur și simplu nu voia să facă treabă în casă – să facă curățenie, să spele rufele și lenjeria de mână, să le stoarcă și să le întindă la soare. Ea nu făcea decât să țipe întruna, era un ghem de furie de două ori mai mare decât mama. Pe măsură ce trecea timpul, era prea mare deranjul să o mai bată.

Primeam acasă rapoarte cu situația la învățătură în fiecare trimestru. Rapoartele Haweyei și ale lui Mahad străluceau, dar când se uita la mine, mama spunea mereu: „Am trei copii, și unul dintre ei este retardat“. Nu era corect. E drept că eram mai înceată decât Haweya și Mahad, dar eu aveam atâta treabă de făcut, încât uneori nu mai aveam timp pentru teme. Totuși, știam că, dacă mă plâng, mama mă putea retrace de la școală pentru totdeauna.

Mahad era acum bărbatul casei. Într-un mod ciudat, cred că Mahad s-a simțit cumva eliberat când a plecat tata. Abeh nu a fost niciodată de acord cu lenea lui și cu felul în care ne amenința și se dădea mare față de noi. Dacă nu făceam ce voia el, Mahad ne bătea atât de rău, încât până și curajoasa Haweya îi făcea pe plac. Mama nu se băga niciodată; într-un fel, ea încuraja purtarea autoritară a lui Mahad.

Mahad avea cam cincisprezece ani și, ca băiat, nu trebuia să-i dea socoteală mamei atât de mult ca noi. Mergea pe jos de la școala Starehe Boys în după-amiezile de vineri, iar uneori nu ajungea acasă decât foarte târziu, după căderea nopții. Descoperise magia străzii. Dacă mama țipa la el, pur și simplu o ignora. Dacă îl lovea, pleca de acasă. După ce mama a cumpărat lacăte, Mahad sărea gardul înalt de la poartă ca să iasă. Își dădea părul cu gel ca să semene cu al lui Lionel Ritchie. Asculta Michael Jackson la un casetofon vechi pe care numai el știa cum a pus mâna; mama o

numea muzică diavolească și îi arunca pe fereastră caseta. Mahad își pierdea vremea pe la colțul străzilor cu băieți kenieni, iar când venea acasă, duhnea a țigări și apă de colonie.

În astfel de seri, mama mă târa prin cartier să-l căutăm pe fratele meu. Ea se plângea mereu de mirosurile înecăcioase de *sukumawiki* și bere, dar hoinăream de la casa unei familii la alta. Părinții kenieni ai prietenilor lui Mahad aveau halbe mari de bere pe masă și-i ofereau și mamei de fiecare dată un pahar. Ea răspundea ofensată și indignată: „Eu sunt musulmană!“ și le ținea predici. Tații kenieni joviali râdeau de ea și-i spuneau ceva de genul „Lasă băiatul să umble, o să rezolve el totul“. Mama bătea din picior enervată, iar eu o urmam, stânjenită de impolitețea ei.

Aceste seri erau lungi și de cele mai multe ori ineficiente: să-l cauți pe Mahad era ca și când ai fi cercetat tot deșertul în căutarea unei cămile. Dar, dacă refuzam să merg cu ea, dacă spuneam, „temele mele sunt mai importante“, eram pedepsită.

Când aveam paisprezece ani, mi-a venit ciclul, fără măcar să știu că există menstruație. Nu aveam surori mai mari, iar mama nu discutase niciodată nimic legat de sex. La una dintre ore, când aveam doisprezece ani, toate fetele au primit drept temă să meargă acasă și să-i întrebe pe părinți ce semnificație avea „luna“. Probabil că luna însemna menstruație pentru vreun trib kenyan și când s-au dus acasă cu întrebarea aceasta, probabil că au primit vreo explicație. Dar eu când i-am spus mamei despre tema de la școală, ea a arătat spre cer și a spus: „Uite-o. Iar dacă sclavii nu știu asta, atunci de ce te mai trimit la școala lor?“

Așadar, eram confuză. În ziua următoare, profesoara a scris pe tablă o grămadă de diagrame și niște cuvinte, iar fetele au râs mult. Poate că menstruație era unul dintre acele cuvinte, dar n-aș putea să vă spun. Habar nu aveam despre ce erau toate acestea.

La doi ani după episodul acela, m-am trezit într-o joi dimineața curgându-mi sânge dintre picioare. Nu aveam nici o tăietură pe coapse și nu puteam să-mi dau seama de ce sângeram. A continuat

toată ziua, destul cât să-mi ude chiloții, și nu aveam atât de mulți chiloți; așa că i-am spălat și i-am ascuns în spatele boilerului să se usuce. Am sângerat și a doua zi toată ziua și de acum aveam trei sau patru perechi de chiloți înghesuți în spatele boilerului, iar cei pe care-i purtam erau uzi. Eram îngrijorată – dar nu i-am spus mamei. Știam că ceea ce se întâmpla cu mine era ceva rușinos, deși nu știam de ce mi se întâmpla asta.

Apoi Haweya, care obișnuia să se furișeze și să mă spioneze, a găsit grămada cu chiloți pătați. A venit cu ei în sufragerie, fluturându-i. Mama a început să răcnească la mine: „Prostituată împuțită! Să rămâi stearpă! Să faci cancer!“ A început să mă lovească. Am alergat să mă refugiez în dormitorul pe care eu și Haweya îl împărțeam.

Apoi a intrat Mahad. O să-i fiu mereu recunoscătoare pentru asta; mi-a spus:

– Ascultă, Ayaan, ăsta e un lucru normal. Ți se va întâmpla în fiecare lună de acum înainte, pentru că ești femeie și poți rămâne însărcinată. Mi-a dat zece șilingi și a adăugat: Țștia sunt toți banii pe care îi am, dar, dacă te duci la magazin, îți poți cumpăra trei pachete de tampoane Stayfree. Sunt niște bucăți de material împăturite pe care ți le pui între picioare, în interiorul chilotului, ca să absoarbă sângele.

L-am întrebat:

– Ție când ți s-a întâmplat asta și unde sunt tampoanele tale?

– Mie nu mi se întâmplă asta, pentru că sunt bărbat, mi-a explicat el. Era pentru prima dată de ani de zile când Mahad s-a purtat față de mine ca un prieten și confident în loc să mă amenințe.

Câteva zile mai târziu, mama fierbea ceva; poate că a calmat-o bunica. Mi-a spus să mă așez și mi-a zis că asta era povara mea de femeie și că începând de atunci trebuia să cos cârpe vechi în interiorul unor prosoape și apoi să le spăl. Nu-mi păsa; eu aveam tampoanele mele.

Nu am mai discutat despre asta. Acasă la noi tot ce era în legătură cu ce aveai între picioare era tabu. Știam tot ce trebuia să știu despre sex, iar mama știa că eu știu. Eram o femeie somaleză, așa

că sexualitatea mea aparținea stăpânului familiei mele: tatălui sau unchilor mei. Era evident că în mod absolut trebuia să fiu virgină când aveam să mă mărit, pentru că, dacă făceam altfel, asta avea să afecteze onoarea tatălui meu și a întregului lui clan – unchi, frați, veri – pentru totdeauna și iremediabil. Locul dintre picioarele mele era cusut pentru a preveni asta. Avea să fie rupt doar de către soțul meu. Nu-mi amintesc ca mama să-mi fi spus vreodată aceste lucruri, dar eu le știam.

În lunile ulterioare primei mele menstruații, m-am informat singură. Am citit capitolul despre reproducerea umană din manualul nostru de biologie pe care doamna Karim ni-l strecurase cu grijă. Am frecventat cursul opțional de „igienă“ pe care asistenta de sector îl ținea în fiecare an. Ne spunea că acum puteam rămâne gravide și ne învăța despre contracepție și despre lucrurile esențiale legate de biologia uterului și a embrionilor. Nu ne explica însă cum ajunge sperma la ovul; era doar spermă. Nu mă ajuta prea mult.

Știam că sexul e ceva rău. Uneori, seara, când umblam cu mama prin cartier căutându-l pe Mahad, ascultându-i lamentările care nu se sfârșeau niciodată, despre duhoarea de *sukumawiki*, dădeam peste oameni care făceau sex pe alei. Era întuneric pe străzile lăturale. Abia puteam vedea aceste cupluri înainte de a fi călcat, practic, peste ele. Când se întâmpla asta, mama mă apuca de păr, mă împingea pe alee și mă bătea de parcă eu eram cea care făcea sex: „Spune-mi că nu ai văzut nimic!“

Eu și Haweya intram în zona periculoasă, perioada vieții noastre când nu ni se dădea voie să ieșim din casă fără să fim supravegheate. Cam la o lună după prima mea menstruație, mama a hotărât ca noi, fetele, să nu mai mergem la școala coranică. Până atunci, mergeam la o școală coranică somaleză, cu băieții și fetele amestecați, cincizeci de copii de toate vârstele înghesuiți într-o cameră cu un profesor – *ma'alim* – și care chiar nu observa cine învăța și cine nu făcea altceva decât să-și miște buzele și nu părea să observe nici că în fiecare sâmbătă avea loc un schimb de priviri plin de înțelegeri. Eu vedeam asta cu coada ochiului.

Mai mult decât atât, eu și Haweya făceam multe prostii în drumul nostru spre școala coranică. Într-o după-amiază, am inventat un joc cu alte două fete somaleze. Intram în vorbă la întâmplare cu un copil de pe stradă, îi luam mâna și mergeam câteva blocuri, apoi lăsam copilul în fața unei case, sunam la ușă ca nebunele și apoi plecam. Când proprietarii deschideau ușa și se uitau afară, confuzi, nu găseau pe nimeni de înălțimea unui adult și apoi zăreau un copilăș necunoscut care era cu mult prea mic ca să fi putut ajunge la sonerie. Erau atât de uimiți și se isca așa o zarvă printre femeile care-și căutau copiii, iar aceștia plângeau în hohote. Acum nu mi se pare nostim, dar pe atunci jocul ăsta ne făcea să murim de râs.

Într-o zi, mamele acelea grase, care țipau, ne-au urmărit la școala coranică și i-au spus lui *ma'alim*: „Era aia și aia“. În noaptea aceea, am fost pedepsite cum e greu de imaginat, iar de atunci mama a angajat un predicator ambulant care să vină acasă la noi în fiecare duminică să ne predea din Coran.

Acest *ma'alim* ambulant era tânăr și îmbrăcat în zdrențe și venea direct din cea mai îndepărtată zonă rurală din Somalia. Ne învăța din Coran în stil vechi. Deschideam la Sura 1 din Coran, luam tabla lungă din lemn și o scriam cu caractere arabe, o învățam pe de rost în arabă, o recitam pe de rost, ștergeam tabla cu pioșenie, pentru că acum era sfântă, și apoi o luam de la capăt. Făceam asta preț de două ore și la fiecare greșeală te alegeai cu o lovitură la palmă sau peste picioare cu un băț subțire și ascuțit. Nici nu încăpea vorbă despre explicații. De cele mai multe ori, habar nu aveam ce însemnau cuvintele. Învățam un text într-o limbă pe care abia dacă mi-o mai aminteam, iar majoritatea celorlalți copii nici măcar nu începuseră vreodată să o priceapă.

Era plictisitor și obositor. Deja aveam atât de multe de făcut sămbăta, aveam teme, să-mi fac părul: ore întregi de șamponare, de uns cu ulei de cocos și împletit de către mama în zece sau unsprezece șuvițe strânse astfel încât să nu se desfacă o săptămână. Apoi trebuia să-mi spăl uniforma și, pentru că mă ruga mama, trebuia să le spăl și pe ale lui Mahad și Haweyei. Trebuia, de asemenea, să fac

curat în partea de casă care-mi revenea mie. Și apoi, din cauză că acest *ma'alim* făcea totul în vechiul stil somalez, trebuia să prepar cerneală înaintea fiecărei lecții, scrijelind o bucată de cărbune cu o bucată de piatră ascuțită până devenea pudră și apoi amestecând-o cu lapte sau apă într-un borcan pentru gem.

Într-o duminică, mama m-a bătut pentru că nu terminasem de spălat și de făcut curat și nici nu-mi spălasem părul; îmi făcusem doar tema. De asemenea, m-am certat cu ea și i-am răspuns. Când a sosit vremea să prepar cerneala, eram deja foarte furioasă din cauza atâtor nedreptăți. I-am spus Haweyei: „Știi ceva? N-am să mai suport asta. Adu o carte și o să ne încuiem amândouă în baie. Nu trebuie decât să taci, ca să nu fi bătută“.

Când a venit *ma'alim*, nu a găsit nici tăbliile de scris, nici rogojinile pentru rugăciune, nici cerneală și nici copii.

Mama a venit la ușa băii și ne-a blestemat. *Ma'alim* a încercat și el să ne facă să ieșim, dar noi am refuzat. Am fost obraznice. „Oamenii au încetat să mai scrie pe tăbliile din lemn cu cinci sute de ani în urmă“, i-am spus noi. „Ești primitiv. Nu ne predai religia așa cum ar trebui. Nu ești ruda noastră și nu ar trebui să te afli în casă la noi fără permisiunea tatălui nostru, iar după legile Coranului, ar trebui să pleci.“

În cele din urmă, mama i-a spus lui *ma'alim* că ea trebuie să plece, așa că el nu mai putea rămâne în casă. I-a plătit pentru o lună și i-a zis să nu se mai întoarcă. El i-a spus: „Copiii tăi au nevoie de disciplină, și eu pot să te ajut. Dar dacă vrei, putem să lăsăm totul în seama lui Allah“, și apoi a plecat. Mama a plecat și ea, iar bunica s-a dus să viziteze niște rude din clanul Isaq și a lăsat poarta neîncuiată.

Eu și Haweya am ieșit încet când i-am auzit pe toți plecând. L-am privit pe *ma'alim* mergând pe Juja Road către Eastleigh. Ne-am dat seama că suntem libere să plecăm, și Haweya a șters-o repede la o prietenă. Eu mă simțeam vinovată și îngrijorată la gândul pedepsei severe care în mod inevitabil avea să urmeze, așa că am început să fac curățenie, terminând treburile pe care nu le

făcusem de dimineață. Brusc, mi-am amintit că poarta era încă deschisă; am alergat în curte să o închid.

Chiar când am dat să încui poarta, m-a apucat o mână de încheietură. *Ma'alim* se întorsese, împreună cu un alt bărbat. Probabil că a mers pe jos până pe Eastleigh și l-a adus pe omul acesta cu el, pentru că nu avea voie să fie singur cu fete într-o casă străină. M-au târât înăuntru, *ma'alim* m-a legat la ochi cu o cârpă și a început a mă lovi cu toată puterea lui, cu o nuia ascuțită, ca să-mi dea o lecție.

Pentru că spălasem podelele, nu purtam decât un jupon și o fustă; brațele și partea inferioară a picioarelor îmi erau neacoperite, iar loviturile erau extrem de dureroase. Brusc, am simțit un impuls de furie. Am rupt bandajul de la ochi și l-am înfruntat cu privirea pe *ma'alim*. Chiar voiam să-l înfrunt pe omul acesta. M-a apucat de părul meu împletit și mi-a tras capul pe spate, apoi l-a lovit de perete. Am auzit clar un sunet care anunța o crăpătură. Apoi s-a oprit. A urmat acea tăcere inconfortabilă ca atunci când se întâmplă ceva rău. Apoi *ma'alim* și-a luat lucrurile și a plecat împreună cu străinul pe care-l adusese cu el.

Îmi ardea tot corpul și era umflat de la lovituri, iar nasul începuse să-mi sângereze. O vreme, am putut să-mi țin capul drept. În cele din urmă, am ieșit să închid poarta și am făcut un duș rece ca să mi se mai potolească durerea. Mă simțeam atât de amețită încât, deși voiam să fac focul și să gătesc, pur și simplu nu am putut. Nu am făcut decât să mă întind în pat și nimeni nu m-a trezit.

Următorul lucru pe care mi-l amintesc a fost din ziua de duminică dimineață, iar când am coborât, mama a zis: „Ai ceva la față“. I-am spus că nu-mi pasă. A început să-mi facă o listă cu ce avem de făcut – să spăl și aia și cealaltă –, iar eu am refuzat. I-am răspuns. Am fost imposibilă. Spre sfârșitul zilei, și-a pierdut complet cum-pătul: voia să mă lege ca să-mi dea o lecție.

În mod normal, m-ar fi legat și mi-ar fi cerut să mă întind pe jos pe burtă, pe podea și să-mi apropii gleznele astfel încât să mă poată lega pentru bătaie. Mama obișnuia să ne bată numai peste brațe și peste picioare. Dar acum am refuzat să mă întind și să-mi țin

gleznele așa cum trebuia. M-a tras de păr – în partea în care eram rănită –, dar nu-mi mai păsa deloc. Nu voiam să fac ce-mi spune. M-a bătut și m-a ciupit și a strigat-o și pe bunica să o ajute – și de acum mă durea tot trupul –, dar nu voiam să mă așez. Nu plângeam: am privit-o plină de furie și i-am spus:

– N-o să mai suport asta de acum înainte.

Mama i-a cerut lui Mahad să o ajute să mă lege. I-am spus, în engleză, ca ea să nu mă poată înțelege:

– Te rog, nu face asta. Ieri m-au bătut și ea, și *ma'alim*. Acum mă bat iarăși. Fac toată treaba și nu e corect.

– Nu mă bag în asta, a zis el și a plecat.

Acum mama era și mai furioasă, pentru că se simțea trădată. Pe la miezul nopții, ea și cu bunica au reușit, în cele din urmă, să mă pună la pământ. M-au legat, iar eu i-am spus mamei, așa cum făcuse și Haweya:

– Continuă. Termină. Omoară-mă. Și dacă nu o faci acum, o să o fac eu când îmi dai drumul.

Mama m-a bătut – chiar m-a bătut – și apoi a spus:

– N-o să te dezleg. Poți să dormi pe podea în noaptea asta.

Pe la trei dimineața, mama a venit din dormitorul ei și m-a dezlegat, apoi am adormit. La opt, trebuia să merg la școală. Vedeam ca prin ceață și nu mă puteam ține pe picioare, așa că am mai dormit, apoi mama a plecat. M-am dus în dormitorul ei și am deschis sertarul care era plin cu tot felul de medicamente. Am luat o cană mare cu apă și am început să înghit pastile. Probabil că am luat patruzeci sau cincizeci.

Mai târziu, doctorul a spus că erau în mare parte vitamine, dar atunci eu nu știam lucrul acesta – eu voiam să mor. Sufeream, fizic, sufletește și din punct de vedere social. Viața noastră părea imposibilă. Toți eram nefericiți. Mama nu ne oferea nici un sentiment de ignoranță și nici o direcție; mă folosea ca să-și reverse toată furia și durerea, iar eu trebuia să accept realitatea: tata nu avea să se mai întoarcă.

Dar n-am murit, iar în ziua următoare a trebuit să merg din nou la școală. În unul din ochi mi se spărsese un vas de sânge, fie de la bătaia mamei, fie de la a lui *ma'alim*. Pur și simplu, le-am spus celorlalte fete să mă lase în pace.

În marțea aceea, mătușa Jim'o Musse a venit în vizită la mama. Mătușa Jim'o era sora lui Abshir Musse, unul dintre ceilalți bărbați importanți din SSDF. Tata, Abshir și Jim'o se simțeau apropiați, pentru că mamele lor erau din clanul Isse Mahamud. Când m-am întors de la școală, mătușa Jim'o m-a privit, și vocea i s-a schimbat.

– Ayaan, ce înseamnă asta? m-a întrebat ea. Ești în regulă?

– Mă doare capul și am și umflătura asta aici.

Când Jim'o Musse mi-a atins partea stângă a capului, m-a privit îngrijorată.

– Cine ți-a făcut asta? a întrebat ea. Trebuie să te ducem la spital. Aveam o gălmă cam de dimensiunea unei roșii foarte coapte și credea că dacă o apăsa cu degetul mi-ar fi străpuns craniu, atât era de moale.

A intrat mama și a întrebat:

– Ce s-a întâmplat? Cine te-a lovit la cap? De acum, eram complet istovită.

– Sâmbătă, când ai plecat, *ma'alim* s-a întors și m-a bătut, iar duminică ai terminat ce a început el.

Mama a izbucnit în plâns văicărindu-se.

– Asta îmi mai lipsea acum, pe lângă tot ce mi se întâmplă – Allah, ce am făcut ca să merit asta?

Mătușa Jim'o Musse era o femeie pe cinste, din clanul lui Osman Mahamud, așa că a mobilizat clanul. „Fata lui Hirsi Magan probabil că va muri“, le-a spus ea. „Are o rană mare la cap și trebuie să o ducem la spital.“ În dimineața următoare, bărbații din clan au venit și m-au dus la spitalul din Nairobi, care era de departe cel mai grozav spital din oraș, dar și foarte scump. Un doctor italian a cerut să mi se facă radiografii. Aveam craniul fracturat și o cantitate mare de sânge se acumulase între craniu și pielea capului; apăsa pe creier și trebuia să mă opereze imediat. M-au ras în cap, ceea ce a fost

oribil; aveam o cicatrice enormă și a trebuit să stau în spital timp de douăsprezece zile. A plătit clanul.

Cât timp am stat în spital, am văzut pentru prima oară că mama chiar mă iubea, în străfundul sufletului ei, și că tot abuzul nu era îndreptat numai împotriva mea, ci împotriva întregii lumi, care o privase de viața la care avea dreptul. I-am mărturisit că am luat pastilele și de fiecare dată când venea în vizită se agăța de mine și-mi spunea că mă iubește și plângea. Nu o mai văzusem niciodată atât de vulnerabilă.

După episodul acesta, nu m-a mai bătut timp de câțiva ani.

Când m-am întors la școală, lucrurile s-au schimbat. Fetele pe care le știam plecaseră; când am întrebat de ele, celelalte au ridicat din umeri și au zis că probabil au plecat să se mărite. Asta se mai întâmplase și înainte, din când în când; chiar și la școala primară una dintre fete a plecat pentru că fusese obligată să se mărite. Cu toate acestea, niciodată până atunci nu dădusem importanță acestui lucru.

Acum vedeam cum Latifa, una dintre fetele arabe de pe coastă, dispăruse brusc din clasă. După spusele Halwei, într-o sâmbătă după-amiaza, tatăl Latifei i-a spus că avea să nu se mai întoarcă niciodată la școală; sosise vremea ca ea să se pregătească să devină femeie. O colegă de clasă fusese invitată la nunta Latifei și a povestit despre asta. Mirele era mai în vârstă și era din Mombasa; primise o grămadă de cadouri. Latifa părea speriată; a plâns, iar lacrimile i-au pătat rochia pe care o purta, care era apretată și albă.

Una după cealaltă, fetele au început să anunțe că urmau să părăsească școala ca să se căsătorească. În mare parte, le spuneau și profesorii despre asta. Era perfect respectabil. Nu i-ar fi trecut prin minte nimănui dintre cei care aveau autoritate să împiedice ca aceste copile să fie luate de la școală ca să se mărite cu bărbați complet străini, chiar dacă cele mai multe dintre fete erau refractare, iar unele chiar sufereau din cauza asta. Una dintre ele a fost obligată să se mărite cu fiul unchiului ei, cu vărul ei. O colegă de cincisprezece ani din Yemen ne-a spus că tocmai fusese promisă

unui bărbat mult mai în vârstă decât ea; nu era fericită din pricina aceasta, dar a adăugat:

– Cel puțin nu e la fel de rău ca pentru sora mea – ea avea doar doisprezece ani când s-a măritat.

Zainab, o fată din Yemen, vorbăreată, cu obraji roșii și plini de coșuri, nu s-a mai întors după vacanța de Crăciun din anul 1985. Am întâlnit-o un an mai târziu la un festival al comunității de musulmani de lângă școala noastră. Era însărcinată, îmbrăcată în negru, se îngrășase, se urâtise și le purta de grijă țâncilor unor rude. Zainab spunea că nu a ieșit din casă fără soacra ei aproape niciodată. Mă întreba ce noutăți mai erau la școală. Părea să nu mai fi rămas nimic din veselia, din ghidușia fetei care se juca cu noi pe holurile școlii.

Am fost invitată la nunta surorilor Halwei, Siham și Nasrien, care aveau șaptesprezece și respectiv nouăsprezece ani și absolviseră școala. Femei din ambele părți ale cuplului au venit în Nairobi de peste tot din Kenya, din Yemen, din Uganda. Înainte să înceapă ceremonia, toate aceste rude de sex feminin trebuiau să cerceteze miresele. Treceam toate pe lângă Siham și Nasrien care stăteau întinse pe niște perne pe podea, cu fețele și cu spatele acoperite de o pânză verde, dar cu brațele și picioarele descoperite. Toate femeile priveau surprinse frumusețea și ingeniozitatea desenelor făcute cu henna, deși, în realitate, desigur, ele inspectau marfa.

În ziua următoare, femeile se adunau într-o sală închiriată, sărbătoreau și dansau, dar numai femeile. Miresele stăteau pe canapea, îmbrăcate în rochii roz din dantelă, cu machiaj ca din revistă, nemișcate, ca niște păpuși perfecte.

În ultima noapte, festinul s-a ținut într-o altă sală mare unde erau prezenți și bărbații; ei mâncau și vorbeau de cealaltă parte a unei despărțituri lungi și înalte care împărțea camera, având doar o platformă ridicată, vizibil pentru toată lumea. Pe partea femeilor erau mese cu mii de produse de patiserie și feluri de mâncare și-mi amintesc cum mă gândeam că nu mai mâncasem niciodată ceva atât de delicios. După petrecere, femeile au început să chiuie, apoi

au venit miresele, în rochii occidentale, cu fețele acoperite. Cei doi miri au urcat și ei pe platformă și au ridicat vălurile mireselelor, apoi s-au așezat bățoși. Arătau ciudat, fiind din Yemen. Semăna cu o scenă din Arabia Saudită.

Nasrien își cunoscuse viitorul soț foarte puțin, pe durata pregătirilor. Părea mai puțin nervoasă, resemnată față de tot. Dar Siham, care nu-l întâlnise încă pe cel cu care avea să se căsătorească, era palidă și tremura. Au plecat ceva mai târziu, cu cei mai apropiați membri ai familiei. Știam de la Halwa că urmau cearșafurile pătate și continuarea petrecerii.

– Și dacă nu va sângera? am întrebat-o eu pe Halwa.

– Asta înseamnă că nu ești virgină, mi-a șoptit ea. Ne-am îndepărtat privirile rapid. Așa ceva era de neconceput.

Halwa însăși fusese promisă când avea nouă ani, unui văr pe care nu-l cunoscuse niciodată. Ea nu voia să se mărite cu el, dar știa că într-o zi asta avea să se întâmple. Părinții decideau pentru tine. Dacă tatăl tău era un om bun și bogat, atunci poate că îți găsea un soț care era și el bun și bogat. Dacă nu, ei bine, așa îți era destinul.

Căsătoriile din dragoste erau o greșeală prostească și mereu se terminau prost, cu sărăcie și divorț; noi știam asta. Dacă te căsătoreai ignorând regulile, nu te bucurai de protecția clanului când te părisea soțul. Rudele tatălui tău nu interveneau în numele tău și nici nu te ajutau cu bani. Te afundai într-un destin cumplit de impuritate, nelegiure și boală. Oameni ca bunica te arătau cu degetul și te scuipau pe stradă. Era cel mai rău lucru pe care puteai să-l pricinuiști onoarei familiei tale: le făceai rău părinților, surorilor, fraților și verilor.

Dar atracția romantismului ne ademenea din paginile cărților. La școală, citeam cărți grozave, Charlotte Brontë, Jane Austen și Daphne du Maurier; în afara școlii, Halwa ne aprovizionea cu volume ieftine din colecția Arlechin. Acestea erau romane de duzină siropoase, dar erau interesante – din punct de vedere sexual. Și lectura acestor cărți oferea un mesaj: femeile aveau de ales.

Froinele se îndrăgosteau, învingeau obstacolele impuse de familie și întrebările legate de bogăție sau de statutul social și se căsătoreau cu bărbatul pe care-l alegeau.

Majoritatea colegelor mele de clasă musulmane erau prinse între aceste coperte ieftine care ne făceau pe toate nefericite. Și noi ne doream să ne îndrăgostim de bărbați pe care ni-i imaginam în patul nostru noaptea. Nici una nu voia să se mărite cu un străin ales de către tatăl ei. Dar noi știam că cel mai bun lucru pe care puteam să-l facem era să amânăm inevitabilul. Tatăl Halwei le permitea tuturor fetelor lui să-și termine școala înainte să le mărite. Ea obișnuia să-mi spună uneori că eu eram norocoasă: cu tata plecat departe, nu exista nimeni care să mă oblighe să mă mărit înainte de a-mi termina primele examene măcar.

Am împlinit șaisprezece ani și a venit un nou profesor care să ne predea educația islamică. Educația religioasă era un obiect obligatoriu la Școala Musulmană de Fete, care era împărțită în două: partea islamică și cea creștină. Ora islamică, pe care, firește, o frecventam era searbădă și mohorâtă, era ora cea mai puțin spirituală pe care ți-o puteai imagina. Nu era nici urmă de analiză, de discuție etică, doar informații istorice neutre, de bază; învățam liste de bătălii și revelații ale Profetului, urmând o programă pentru examenele naționale.

Doar sora Aziza era diferită de toți ceilalți profesori pe care îi avuseserăm vreodată. Bunăoară, voia să-i spunem pe numele mic, sora Aziza, nu Miss Said. În afară de asta, ea purta vâl. Nu doar o eșarfă pe cap, așa cum purtau mulți dintre profesori; ea se învăluia într-un întreg *hidjab*. Această pânză neagră îi cădea din vârful capului către vârfurile mânușilor și până la călcâie. Era fantastică. Fața ei palidă, în formă de inimă, răsărea dintr-o mare de negru. Sora Aziza era tânără și frumoasă – cu pielea deschisă și cu trăsături fine – și purta un zâmbet în priviri. Nu țipa niciodată, așa cum o făceau ceilalți profesori.

Primul lucru pe care l-a întrebat sora Aziza a fost: „Câte dintre voi sunt musulmane?“ Toată clasa a ridicat mâna, desigur. Era clar că eram musulmane, eram musulmane de când ne-am născut. Dar sora Aziza a dat din cap cu tristețe și a spus: „Nu cred că sunteți musulmane“.

Am rămas șocate. Nu eram musulmane? Oare ce voia să spună? A arătat către mine. „Când te-ai rugat ultima dată?“ M-am cutremurat în sinea mea. Era mai bine de un an de când nu-mi mai făcusem abluțiunea și nu-mi mai puseseam roba albă și nu mă mai prosternasem ca să mă rog lui Dumnezeu. „Nu-mi amintesc“, am murmurat eu. Sora Aziza a arătat și către alte fete din clasă. „Și tu? Și tu?“ Toate, cu excepția câtorva doar, au răspuns că nu-și mai amintesc.

Nu eram adevărate musulmane, a informat sora Aziza într-un fel trist clasa stânjenită și care brusc devenise tăcută. Allah nu ne privea cu încântare. El putea să vadă în inimile noastre și știa și cui suntem dedicați. Scopul rugăciunii era să fim conștiente – în mod constant conștiente de prezența lui Dumnezeu și a îngerilor, și a supunerii interioare față de voința lui Dumnezeu care ne permitea fiecare gând și acțiune în fiecare zi.

Sora Aziza ne-a amintit despre îngerii despre care învățaserăm la școală în Arabia Saudită, care zburau deasupra umerilor noștri. În stânga și în dreapta, ei ne înregistrau toate gândurile, intențiile și ideile – bune sau rele. Chiar dacă ne acopeream și ne rugam, nu era suficient în fața lui Dumnezeu. Ceea ce conta era *intenția*. Dacă îți zbură mintea, dacă o făceai din motive nepotrivite, Dumnezeu și îngerii puteau să vadă în inima ta și să afle aceste lucruri.

Auziserăm totul despre iad. Mai mult despre asta, ni se vorbea la școala coranică; despre iad și despre toate greșelile care ne puteau face să ajungem acolo, liste cu chinurile iadului în cel mai mic detaliu: bube dureroase, apă clocotită, piele care se cojește, carne care arde, intestine care se dizolvă, focul veșnic care te arde, căci, atâta vreme cât corpul ți se preface în cărbune, și partea lichidă din tine fierbe, formezi o nouă piele. *Ma'alim*, a cărei oră o frecventam

sâmbăta eu și Haweya, ne striga cu voce tare tabuurile și restricțiile, regulile pe care trebuia să le respectăm, uneori chiar scuipând de atâta entuziasm: „Vei merge în iad! Și TU vei merge în iad! Și TU și TU – DOAR DACĂ!...”

Iadul în Coran are șapte porți. Căldura și durerea fierberii sunt veșnice. Setea este intensă și-ți provoacă suferință, cu mult mai multă decât pe pământ, încât începi să te plângi că vrei apă. Lichidele fierbinți de pe trupul tău care arde îți sunt turnate pe gură. Continui la nesfârșit să tânjești după rai. Această senzație de viață dură, asemenea unui deșert, ne era mult mai viu zugrăvită decât raiul. În Coran, raiul era un loc răcoros, cu adieri de vânt și băuturi delicioase; aici era plăcut, dar destul de vag.

Sora Aziza credea în iad, fără îndoială. Dar ea nu accentua teama, așa cum făceau toți ceilalți predicatori. Ea ne spunea că era alegerea noastră. Puteam alege să ne supunem purității lui Dumnezeu și luminii și ne câștigam un loc în rai sau puteam apuca pe calea greșită.

Orele ei erau convingătoare, dar nu m-am convertit pe loc. Iar ceea ce era grozav la sora Aziza era că ei nu-i păsa. Nu-i păsa dacă nu purtam pantaloni albi pe sub fustă ca să ne ascundem picioarele. Nu-i păsa dacă nu ne rugam de cinci ori pe zi. Ne spunea că Dumnezeu nu vrea ca noi să facem nimic anume – nici măcar să ne rugăm – fără convingerea aceea care vine din interiorul nostru. EL voia supunere sinceră, adevărată: acesta era sensul Islamului. „Așa vor Allah și Profetul să ne îmbrăcăm“, ne spunea ea. Dar trebuie să o faci doar atunci când ești gata, pentru că, dacă o faci mai devreme și renunți din nou la robă, nu faci decât să păcătuiești și mai mult. Când ești pregătit pentru asta, tu vei alege și apoi n-o vei mai scoate niciodată.“

Deseori, Mahad îi aducea pe doi dintre prietenii lui la noi acasă în weekend. Amândoi erau kenieni, dar Mahad nu voia să-i spună mamei că avea numai prieteni kenieni; ea nu accepta doi copii kenieni în casă. Așa că Mahad a inventat o poveste că cel mai

bun prieten al lui, pe care de fapt îl chema Kennedy, era somalez, pe nume Yusuf, din partea de sud a Kenyei, acolo unde nu se mai vorbește deloc somaleza. Mamei nu-i păsa prea mult, și cel puțin dacă venea cu un prieten acasă, asta îl ținea pe Mahad între propriii pereți. (Îl accepta pe celălalt băiat, pe care îl chema Olulo. Trăsăturile lui erau atât de kenyene, încât nu exista nici o modalitate ca Mahad să pretindă că era somalez.)

Când băieții veneau, seara târziu, deseori eram ocupată cu pregătirea aluatului pentru micul dejun din ziua următoare și le găteam și câte ceva pentru cină. Yusuf era simpatic și bun cu mine, iar serile acelea erau nostime – făceam glume, ne tachinam. La început, eu și Yusuf nu rămâneam singuri niciodată, dar treptat am început să ne ciocnim unul de altul în bucătărie. Începuse să vină chiar și când Mahad era plecat, pretinzând că îl căuta. Râdea de mine spunându-mi că numele lui nu era tocmai Yusuf, ci Kennedy și că era din Kenya. Nu-l credeam, desigur. Yusuf mă găsea interesantă, știam asta și-mi plăcea. Nu ne atingeam, nu ne spuneam nimic, dar de atâtea ori privirile lui insistente mă făceau să-mi tremure genunchii.

Sora Aziza niciodată nu ne-a spus, de fapt, că trebuia să purtăm robe, așa cum purta ea, să nu ne ducem la cinema sau să nu vorbim cu băieții. Ea doar citea versurile din Sfântul Coran folosind o ediție englezo-arabă, ca să putem înțelege. Apoi le comenta. „Nu vă spun să vă comportați într-un anume fel. Vă spun doar ce a zis Dumnezeu: evitați să cădeți în păcat!“

Știam foarte bine ce voia sora Aziza să spună când vorbea despre păcat. Păcat era sentimentul pe care-l aveam atunci când eram cu Yusuf, emoția, entuziasmul acela interior. Noaptea mă gândeam cât de mult mi-ar plăcea să mă căsătoresc cu Yusuf când aveam să cresc mare. Încercam să mă gândesc la asta într-un context în care acest sentiment să nu mai însemne păcat.

Într-o seară, Yusuf m-a întrebat dacă vreau să merg cu el la un film. Inima îmi bătea cu putere, pentru că era complet interzis, dar am acceptat. Am convenit să ne întâlnim în Uhuru, un parc mare din Nairobi; așa nu ne putea vedea nimeni din cartier. Purtam o rochie

scurtă – cel puțin mie mi se părea scurtă: era până la genunchi. Și folosisem deodorant pentru prima dată. Mă simțeam destrăbălată.

Am luat singură *matatou*-ul, minibuzul kenyan zgomotos. El era acolo, lângă lac, unde promisese că va fi. Aveam o oră la dispoziție înainte să înceapă filmul. În timp ce ne plimbam și vorbeam, Yusuf bâjbâia după mâna mea. Inima îmi bătea atât de tare atunci când m-a atins, încât am crezut că oamenii de pe stradă o auzeau cum bate.

Ne-am așezat pe iarbă și am vorbit despre familia lui Yusuf și despre Kisii, locul unde trăiau ai lui, și despre casa fratelui său, unde stătea în weekend, când venea în Nairobi. Mi-a cerut să-i spun Ken, dar încă mi se părea a fi o glumă. Tot nu credeam că este kenyan, deși, pentru mine, asta nu schimba cu nimic lucrurile. Nu mă deranja ce era. Ken m-a întrebat:

– Ce simți față de mine?

– Te plac foarte mult! am răspuns.

A spus că și el mă plăcea și am început să ne sărutăm.

Era primul meu sărut. Era minunat și a durat destul de mult. Asta e tot ce am făcut: ne-am ținut de mână, ne-am sărutat, apoi ne-am dus la cinema, el m-a condus la stația de autobuz și apoi a plecat, iar tot drumul până acasă am simțit că zbor.

Eu și Ken nu ne întâlneam foarte des. Nu puteam să scap de sub supravegherea mamei decât foarte rar, iar când o făceam, știam că orice somalez care trecea pe lângă noi putea să ne pârască, așa că nu prea ne puteam bucura unul de altul foarte des. Dar sentimentul pe care îl aveam când ne sărutam era cel mai grozav din câte trăisem în toată viața mea.

– Știi că nu mă pot culca cu tine, i-am zis.

– Știu. Ești somaleză și trebuie să rămâi virgină. Eu te iubesc foarte mult și am să te aștept. O să ne căsătorim.

Era sută la sută reciproc și complet inofensiv și mă simțeam atât de bine!

Dar știam și că e ceva rău. Mă simțeam sfâșiată. Pe de o parte erau săruturile cu Kennedy, pe de alta era onoarea clanului; și mai era și sora Aziza și Dumnezeu.

În clasă, sora Aziza ne înșirua seducțiile Satanei: dorința de a fi frumoasă și de a-i atrage pe bărbați; impulsul de a te distra; muzica și cărțile lumești. Ea cunoștea toate aceste lucruri. Ea era arăboaică, de origine kenyană, de pe coastă, și, după ce a absolvit școala, a fost stewardesă și apoi funcționară la o bancă în Nairobi. Ne spunea că pentru ambele slujbe trebuia să se îmbrace elegant, cu pantofi cu toc și rochii din Occident, și să-și aranjeze părul.

Dar viața aceea era prea goală pentru ea. Și-a dat seama că ceea ce dorea cu adevărat era să devină o bună musulmană, așa că a plecat să studieze la Medina, în Arabia Saudită. Credința ei devenise mai profundă, mai dreaptă și mai pură. Lăsase la o parte practicile ignorante precum rugăciunea către sfinți. Se întorsese la adevărata credință de la baza Islamului; de aceea alesese singură să se acopere, pentru a căuta satisfacția și mai mare de a-l mulțumi pe Dumnezeu.

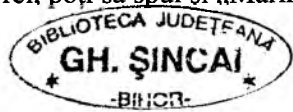
Ca femei, suntem extrem de puternice, ne explica sora Aziza. Felul în care ne-a creat Allah, părul, unghiile, călcâiele, ceafa și gleznele noastre – fiecare linie curbă a corpului nostru stârnește. Dacă o femeie îl stârnește pe un bărbat care nu este soțul ei, ea păcătuiește de două ori în fața lui Dumnezeu: pentru că-l duce pe bărbat în ispită și pentru că nutrește gânduri rele pentru a deveni al ei. Numai robele purtate de miresele Profetului ne pot împiedica să-i stârnim pe bărbați și să ducem societatea către *fitna*, care înseamnă confuzie necontrolată și haos social.

Era foarte strictă în legătură cu supunerea și cu igiena. În fiecare lună, sora Aziza ne spunea că trebuie să ne radem părul de la subraț și părul pubian pentru a ne purifica. După menstruație, trebuia să ne purificăm. Feminitatea era irezistibil de dorită după cum era și de murdară, iar toate aceste intervenții erau necesare pentru a câștiga bunăvoința lui Allah.

Sora Aziza ne-a vorbit pentru prima dată și despre lupta interioară. Existau două feluri de lupte pentru Allah, și primul efort era *Jihad*-ul din fiecare dintre noi: supunerea față de propria dorință. Trebuia să vrem să ne supunem părinților noștri și să ne comportăm într-o manieră care răspânda bunătate. Trebuia să vrem să avem îndatoriri. Trebuia să ne amintim de dorința lui Allah cu fiecare gest al fiecărei zile și să alegem să ne înfățișăm Lui. Ignora manualele care trebuiau să ne pregătească pentru examenul național de studii islamice. Ca și profesorii noștri de Coran din Arabia Saudită, sora Aziza ne pregătea pentru un exercițiu de credință, nu pentru istoria Islamului.

Am început să mă rog uneori seara. E un ritual lung. Mai întâi te speli și te acoperi cu pânza albă, lungă, uitându-te fix la podea, pentru că Allah e prezent și nu ai voie să-l privești pe Dumnezeu în ochi. Reciti sura introductivă din Coran, o sură scurtă, formată doar din șapte versuri. Apoi te întinzi cu fața la pământ, cu palmele deschise către Mecca, inima religiei. Spui „Lăudat fie Allah“ și te ridici din nou; spui un alt vers din Coran – ești liber să-l alegi pe cel pe care-l vrei. Repeti tot procedeul de două, trei sau patru ori, în funcție de ce parte a zilei este. De fiecare dată, trebuie să reciti prima sură din Coran și o alta mai mică sau niște versete dintr-o sură mai lungă, la alegere. Apoi te așezi și termini rugăciunea uitându-te în ambele părți, mai întâi în dreapta, apoi în stânga, îți împreunezi mâinile și ceri binecuvântarea lui Dumnezeu. Îl implori: „Binecuvântează-mi părinții și dă-le lor sănătate, și te rog, Allah, primește-mi părinții în Rai. Te rog, Allah, ține-mă pe calea cea dreaptă“.

Apoi îți iei măregele pentru rugăciune, care sunt multiplu de treizeci și trei, sau, așa cum am făcut și eu, pentru că nu aveam măregele, te folosești de oasele degetelor. Fiecare mână are cincisprezece oase, numărând de la baza degetelor mari, așa că două mâini, plus alte trei cifre ale unui deget în plus fac treizeci și trei. Spui *Lăudat fie Allah* de treizeci și trei de ori; „Doamne, iartă-mă și ai milă de mine de treizeci și trei de ori“; „Allah e Mare de treizeci și trei de ori“; și apoi, dacă vrei, poți să spui și „Mărire lui Allah“.

Rugăciunea e o procedură care necesită timp și trebuie făcută de cinci ori pe zi. La început, aproape niciodată nu reușeam să o termin, dar mă simțeam bine că măcar încercam.

Sora Aziza ne vorbea despre evrei. Îi descria în așa fel încât mi-i imaginam monstruoși din punct de vedere fizic: aveau coarne pe cap și nasuri atât de mari, încât le porneau direct din față, precum niște ciocuri. Diavolii și jinnii pur și simplu plecau din capetele lor ca să-i inducă în eroare pe musulmani și să răspândească răul. Tot ce mergea rău era din vina evreilor. Tiranul irakian Saddam Hussein, care atacase Revoluția Islamică în Iran, era evreu. Americanii care-i dădeau bani lui Saddam erau controlați de către evrei. Evreii controlau lumea și de aceea noi trebuia să fim puri: ca să rezistăm acestei influențe diavolești. Islamul era atacat, iar noi trebuia să avem inițiativă și să-i înfruntăm pe evrei, căci doar când toți evreii aveau să fie distruși, abia atunci urma să fie pace pentru musulmani.

Am început să port eșarfă. Foloseam una lungă, astfel încât forma gâtului și umerii să nu se vadă. Purtam pantaloni pe sub uniformă de școală ca să-mi ascund picioarele. Voiam să fiu ca sora Aziza. Voiam să fiu pură și bună și să-l slujesc pe Allah. Am început să mă rog de cinci ori pe zi, luptându-mă să-mi adun gândurile de-a lungul întregului proces. Voiam să înțeleg mai bine cum să trăiesc viața pe care Allah, care era infinit de drept, mi-o hărăzise.

I-am cerut mamei bani astfel încât croitorul surorii Aziza să-mi facă o robă neagră imensă, cu doar trei șnururi strânse în jurul articulației mâinilor și gâtului și cu un fermoar lung. Îmi ajungea până în pământ. Am început să port roba aceasta la școală peste uniformă școlară care atârna pe trupul meu scheletic, cu o eșarfă neagră pe deasupra capului și umerilor.

Simțeam un îndemn pentru asta, mă copleșea un sentiment de voluptate. Mă făcea să mă simt puternică: sub această înfățișare se ascundea o feminitate anterior nebănuită, dar posibil periculoasă. Eram unică: foarte puține femei umblau pe atunci îmbrăcate așa în Nairobi. În mod ciudat, mă făcea să mă simt ca

un individ. Transmitea mesaje de superioritate: eram o musulmană adevărată. Toate celelalte fete, cu eșarfele lor mici, albe, pe cap, erau niște copile ipocrite. Eu eram vedeta lui Dumnezeu. Când îmi întindeam mâinile, simțeam că pot zbura.

Am fost una dintre primele fete care a purtat robă la școală. Unele fete din Yemen, precum Halwa, purtau niște veșminte lungi, cu nasturi, dar care erau croite ca să li se potrivească pe corp; puteai să distingi silueta feminină în interiorul lor. *Hidjab*-ul pe care-l trăgeam peste trupul meu scheletic învăluia întru totul: nu se mai vedea nimic, cu excepția unei fețe mici și a celor două mâini.

Când ajungeam la școală, îmi scoteam roba, o împătureauam și o puneam în bancă. La sfârșitul zilei, o scoteam cu modestie și o îmbrăcam, apoi brusc deveneam interesantă, misterioasă, puternică. Puteam să-mi dau seama de asta doar privindu-le pe colegile mele de clasă. Apoi era încântarea din ochii mamei când mă vedea cu veșmintele acelea! Era învelișul de argint al norului mare și întunecat al vieții ei. În cele din urmă, se pare că făceam ceea ce se cuvenea.

Sora Aziza ne spunea că era de datoria noastră să le convertim pe colegile noastre creștine. Ne spunea că era singura modalitate de a le scuti pe prietenele noastre de chinurile iadului. M-am străduit din răspuțeri să le abordez pe celelalte fete cu mesajul adevăratei credințe. Îmi spuneau lucruri precum: „Cum te-ai simți dacă aș încerca să te conving să devii creștină?“ Ziceau că părinții lor le învățaseră despre Iisus așa cum ai mei mă învățaseră pe mine despre Profetul Mahomed și că trebuia să le respect credința.

Trebuia să recunosc că le înțelegeam. Totuși, chiar voiam să le împiedic pe aceste prietene ale mele să ajungă în iad. Îmi amintesc că i-am vorbit lui Emily într-o zi despre chinurile care o așteptau în viața de apoi. Ea a zis: „Dar eu pur și simplu nu cred în așa ceva. Eu sunt izbăvită. Iisus s-a născut pentru mine, a murit pentru mine și mă va izbăvi. Fetele creștine vorbeau despre trinitatea din religia lor: Dumnezeu, Sfântul Duh și Fiul Domnului, laolaltă.

Pentru mine, asta era mare blasfemie. Ne contraziceam pe teme de teologie până când ajungeam repede la punctul în care, dacă nu abandonam subiectul la timp, prietenia noastră putea să ia sfârșit.

M-am dus la sora Aziza și i-am zis: „Celelalte fete nu vor să devină musulmane. Părinții le-au crescut în religia lor. Nu e vina lor și nu cred că e corect ca ele să ardă în iad“. Sora Aziza mi-a spus că mă înșelam. Prin mine, Allah le dăduse o șansă. Dacă ele respingeau adevărata religie, atunci era corect să ardă în iad. M-a făcut să cred că prin simplul fapt că încercam probabil că nu făceam decât să înrăutățesc lucrurile, așa că am încetat să mai încerc să le convertesc pe colegile mele.

Cu toate acestea, încă erau lucruri care mă nedumereau. Dacă eram creați de Allah, și înainte de nașterea noastră el a hotărât unde aveam să ne odihnim, în rai sau în iad, atunci de ce să ne mai străduim să încercăm să le convertim pe aceste fete care au fost create așa cum sunt de către Dumnezeu? Sora Aziza avea o explicație teologică foarte complexă pentru predestinare. În afară de drumul pe care Allah deja îl predestinase pentru noi încă din uter, mai exista o șansă, prin faptul că aveam liberul-arbitru, iar dacă te supuneai voinței lui Dumnezeu, și nu Satanei, atunci Dumnezeu era mulțumit. Nu mi se părea foarte convingătoare, dar credeam că era vina mea că nu puteam să o înțeleg.

Destul de repede după ce a sosit sora Aziza, am observat că pe coridoarele școlii a început să se simtă o revigorare a sentimentelor religioase. Imediat ce eu și alte câteva fete ne-am întâlnit într-o clasă nefolosită pentru rugăciunea islamică de la prânz, un grup de fete kenyene strigau și ele „Aleluia!“ și cântau cântece religioase. Nu știu dacă era o reacție pentru revigorarea Islamului sau vreun fel de impuls obișnuit care-i mâna pe adolescenții din Nairobi în această direcție, dar părea că în același timp mai mulți tineri musulmani erau atrași de un anumit Islam, iar tot mai mulți creștini mergeau la biserică. Și ei se îndreptau către o credință mai pură, mai aproape de rădăcinile religiei lor. O credință care era mai puțin pasivă, mai angajată în studiul personal al textelor religioase.

Pe atunci, charismaticii creștini nu erau mai puțin agresivi față de fundamentalistii musulmani. Toată țara începuse să se descompună; poate că oamenii căutau certitudini. Predicatori ai anumitor secte erau prezenți peste tot. Fetele de la școală vorbeau despre Alice Lakwena, din apropiata Ugandă, ai cărei urmași erau imuni la gloanțe. Asta era cea mai spectaculoasă mișcare, dar mai erau și alte formațiuni mai mici, de zeloși străni. Au început să apară biserici sărăcicioase amplasate la stradă, unde altădată erau magazine alimentare. Martorii lui Iehova mergeau din ușă în ușă. Și, desigur, la fiecare colț de stradă întâlneai tot felul de prezicători și de magicieni. Chiar în clasa mea de la Școala Musulmană de Fete, acestea puteau cumpăra loțiuni de dragoste făcute din unghii zdrobite și piele de animal sau amulete care să le ajute să-și ia examenul.

Statul se fărâmița din interior, încovoindu-se sub furțișagurile și nepotismul celor care dețineau controlul. Li se împărțeau funcții în ministere unora care nu erau în stare nici măcar să spună pe litere cuvântul „minister“. Primarul, care trebuia să aibă grijă de străzile din Nairobi, aproape că nu știa să citească. Guvernul nu se făcea prezent decât ca să-ți ia banii; serviciile erau minime. Cetățenii nu mai erau cetățeni: oamenii care își pusese rătăcită speranță în națiunea lor independentă, nu cu mult timp în urmă, încetaseră să mai fie loiali națiunii. Din ce în ce mai des, kenyenii se simțeau mai mult membri ai propriilor triburi și orice fel de interacțiune între triburi era mediatizată prin religie. Religia și o profundă conștientizare a apartenenței la trib și la clan înlocuiau orice sentiment de comuniune națională.

Același lucru se întâmpla și în Somalia, deși eu nu știam lucrul acesta pe atunci. Se întâmpla, de fapt, aproape pretutindeni în Africa și peste tot în lumea islamică. Cu cât aparatul guvernamental era mai corupt și mai incompetent, cu atât mai mult își persecuta oamenii, și cu atât mai mult acești oameni se retrăgeau către tribul, tradițiile, biserica sau moscheea lor și se stabileau unul mai aproape de altul.

O nouă formă de Islam era în curs de formare. Se dovedea cu mult mai profundă, mai clară și mai puternică – mult mai apropiată de rădăcina religiei – față de vechea formă a Islamului în care credea bunica, amestecată cu jinnii și strămoșii ei spirituali. Nu semăna cu Islamul din moschei, unde liderii religioși aproape că recitau din memorie vechile predici scrise de către învățații care muriseră de multă vreme, într-o arabă pe care cu greu o mai înțelegea cineva. Nu era o acceptare pasivă și în cea mai mare parte ignorantă a regulilor, gen *Insh'Allah*, adică „De-o vrea Dumnezeu.“ Era vorba despre studiul Coranului, a învăța cu adevărat despre el, a ajunge într-adevăr în inima mesajului Profetului. Era o uriașă sectă evanghelică susținută masiv de către bogăția petrolului Arabiei Saudite și de către propaganda iraniană martiră. Era militantă și în continuă dezvoltare, iar eu deveneam o mică parte din ea.

CAPITOLUL 6

Îndoială și provocare

În timp ce eu o apucasem pe marele drum către Dumnezeu, Haweya tot deraia de la calea cea bună. Lupta pe care o purtam pentru a-mi supune voința lui Allah nu o avea în vedere sub nici o formă pe surioara mea. Ea susținea că sora Aziza se purta de parcă noi încă am fi călărit cămilele. Spunea că roba mea cea neagră e hidoasă. Haweya era înaltă și frumoasă și era conștientă de asta. Ea nu avea nici o intenție de a se furișa prin Nairobi acoperită cu un cort, după cum îmi descria ea vălul.

Poate că mama m-a bătut mult, dar mi-a și insuflat un anumit sens al disciplinei. Mă străduiam să mă descurc bine la școală și chiar îmi plăcea aici; aveam o mulțime de prieteni. Dar Haweya ura Școala Musulmană de Fete. Și ea își făcea prietene, dar mereu sfârșea prin a se certa cu ele. Era cu mult mai deșteaptă decât mine: lăsa o mulțime de fete să copieze tema după ea, în schimbul romanelor pe care îi plăcea să le citească. Dar ea frecventa orele haotic. În 1985, guvernul kenyan a hotărât să curețe sistemul școlilor secundare de aspecte care aminteau prea mult de perioada colonială. Asta însemna că lipseau manualele, iar profesorii habar nu aveau de vreo programă. Sora mea murea de plictiseală la școală, după cum se săturase și să fie închisă în casă.

Haweya fusese mereu încăpățânată și nu se lăsa niciodată înduplecată de mama. Refuza să facă treburile gospodărești, dacă Mahad nu era convins să le facă el – știind, desigur, că asta nu se va întâmpla niciodată. Când mama o bătea, Haweya pur și simplu se retrăgea în sine, de parcă ar fi fost imună la durere. Mama o lovea până o durea brațul, iar când termina, Haweya tot o sfida. Sora mea avea o voință de fier. Uneori, se încuia în baie și o blestema pe mama, strigând la ea și numind-o crudă, dușmănoasă și egoistă. Și totuși Haweya nu scăpa o lacrimă.

Mama pur și simplu habar nu avea cum să se descurce cu adolescenții. Era de parcă ea nu-și putea imagina că o să creștem. Adolescența era o altă parte a vieții moderne care era complet străină de educația ei. În deșert, acolo unde a crescut mama, perioadei dintre copilărie și începutul maturizării feminine nu i se dă importanța aparte.

Haweya gândea limpede și era o luptătoare. O parte din mine îi admira curajul. Dar uneori, în anii aceia ai adolescenței, aproape simțeam că va exploda casa de câtă furie conținea. Scenele erau hidoase. Mă făceau să vreau să mă târăsc în mine însămi și să rămân acolo. Mama, bunica, Haweya: toate țipau până li se umflau venele de la tâmple. Oricare dintre ele putea să se ridice brusc și să răstoarne masa, țipând, blestemând și implorând iadul. Țipete lor mă scoteau din minți.

Odată, Haweya s-a dus acasă la Jinni Boqor și l-a întrebat dacă poate folosi telefonul lui ca să-l sune pe tata. I-a spus că avea nevoie ca Abeh să-i trimită bani ca să se îngrijească. Jinni i-a dat două sute de șilingi, iar ea și-a îndreptat părul și și l-a tăiat astfel ca bucele să-i încadreze fața. Mama s-a plâns la Jinni, dar el n-a făcut decât să-i facă cu ochiul și să-i spună: „Telefonul m-ar fi costat aproape tot atât de mult. Și, oricum, arată bine!“

Haweya de obicei își câștiga bățăliile. Purta sandale cu toc înalt și cu niște barete în jurul degetelor, fuste deasupra genunchiului și își vopsea unghiile. Părea că cel mai urât coșmar al mamei se adeverea. Când i-a venit menstruația, mama a izbucnit în lacrimi.

Apoi Haweya a întâlnit-o pe Sahra, o femeie din clanul Isaq. De fapt, bunica a fost cea care a întâlnit-o prima, pe când își păștea oaia, și apoi a adus-o acasă la ceai – ca pe una dintre rudele ei. Sahra se îmbrăca în pantaloni și bluze și purta ochelari de soare imenși, iar părul îi era vopsit roșu. Era mai în vârstă decât noi, avea cam douăzeci și trei sau douăzeci și patru de ani. Se căsătorise la paisprezece ani și avea trei copii. Ne invita, pe Haweya și pe mine, la ea ca să ne uităm la televizor. Eu nu aveam timp pentru Sahra, dar Haweyei îi plăcea acasă la ea și începuse să se ducă acolo aproape în fiecare după-amiază. Împreună vorbeau și se uitau la filme ore în șir. Uneori, Sahra ieșea singură, în timp ce Haweya stătea cu copiii ei; în schimb, cumpăra pentru Haweya cărți și rujuri.

Treptat, Haweya și Sahra au început să iasă împreună la discotecile de după-amiază. Sahra îmi spunea că și eu ar trebui să ies și să mă distrez; nu te puteai distra dacă erai mai în vârstă sau căsătorit. Aceste locuri erau zgomotoase și înfiorătoare și mie nu-mi plăceau deloc, dar Haweya se dădea în vânt după hainele Sahrei și după dans.

Sahra îi spunea Haweyei cât de groaznic era să fii căsătorită. Zicea că soțul ei, Abdallah, era respingător. I-a spus cum a fost când a încercat prima dată să o penetreze, după ce s-au căsătorit: tot împingea, încercând să-i rupă cicatricea dintre picioare și cât de mult a durut-o. Zicea că Abdallah a vrut să o taie cu un cuțit, pentru că era cusută atât de tare încât nu-i încăpea penisul. Îi descria scena cu el ținând cuțitul în mână în timp ce ea țipa și îl implora să n-o facă și bănuiesc că i s-a făcut milă de bietul copil de paisprezece ani, pentru că a fost de acord să o ducă la spital ca să fie tăiată.

Nunta Sahrei nu s-a terminat cu o petrecere: cearșafurile nu au fost pătate pentru a fi arătate în aplauzele și uralele invitaților la nuntă. Nu a existat decât un murmur de dezamăgire și îndoială, suspiciune legată de virginitatea Sahrei și comentarii la adresa bărbăției soțului ei înainte de a fi dusă la spital în vederea pregătirii pentru Abdallah în noaptea următoare.

Povestea m-a înfricoșat: un grup imens de oameni, un cearșaf însângerat – un fel de viol organizat cu binecuvântarea familiei Sahrei. Nu părea deloc ceva care putea să ni se întâmple mie sau Haweyei. Dar asta era căsătoria pentru Sahra: un atac fizic violent, o umilință publică.

Sahra i-a spus Haweyei: „Niciodată n-am avut copilărie. Mi-au furat viața“. Abdallah era cu zece sau cincisprezece ani mai în vârstă decât ea; îi era un fel de văr. Se pare că n-o bătea, dar ura ei față de el era de nezdruncinat. Se răzbuna nefăcând nimic pentru copiii ei. O trata pe fiica ei de nouă ani, Hasna, ca pe o sclavă. Hasna se ducea la cumpărături, gătea și făcea curat; Sahra o bătea în mod constant și cheltuia toți banii soțului ei pe haine și cosmetice. O dezaprobam complet.

Haweya nu era singurul membru al familiei care se abătea de la calea aspră și îngustă pe care o avea mama în minte pentru noi. Mahad a renunțat la școală în anul în care a împlinit șaisprezece ani. Pur și simplu, nu s-a mai dus. După câteva luni, domnul Griffin, directorul lui, i-a spus mamei că nu mai era nimic de făcut: Mahad nu mai putea fi reprimat la școală. Mama s-a înfuriat teribil când Mahad a fost exmatriculat, dar el n-a făcut altceva decât să rânjească, privind-o de sus, fiind mult mai înalt și mai puternic pentru ca ea să-l mai poată bate.

Mahad nu-l avea pe tata alături ca să-l îndrume la vârsta dificilă a adolescenței. Nu-i avea decât pe prietenii lui, dintre care unii fumau hașiș și beau bere prin baruri, făcând pe grozavii. Mahad fusese mereu apropiat de mama – complotau, îi gătea mese speciale când mai fugea de la internat –, dar după o vreme, pe măsură ce devenea mai mare, mai puternic și pur și simplu mai instruit decât ea, a încetat să mai simtă că trebuia să se supună regulilor ei, așa că îi desconsidera autoritatea. Tradițiile somaleze stricte ale mamei păreau complet lipsite de noimă din punctul de vedere al unui băiat normal care își petrecea mare parte a vieții pe străzile din Nairobi. Islamul, la vremea aceea, nu-l atrăgea. Nu

fusese niciodată silitor la învățătură, dar nici nu putea tolera să ia note mai mici decât ceilalți băieți pe care altădată îi întrecuse. Mahad pierduse calea cea dreaptă.

Mama nu avea nici o idee despre ce putea face pentru viitorul lui Mahad, iar el nu era singura ei grijă. Casa pe care o închiriasem în Kariokor fusese vândută unui alt proprietar, iar mama nu putea să mai întârzie mult evacuarea noastră. Dar chiriile crescuseră mult, iar ea nu avea bani, doar ce-i dădeau rudele lui Osman Mahamud din partea tatei, ca să poată supraviețui. Lună de lună, trebuia să meargă acasă la Farah Gouré, unul dintre oamenii de afaceri importanți ai clanului Osman Mahamud din Nairobi și, deși nu voia să lase impresia că cerșește, îl informa cu aroganță că a crescut din nou prețul chiriei. Mama nu dorea să locuiască într-un loc înghesuit dintr-o clădire zgomotoasă cu apartamente din Eastleigh precum ceilalți somalezi din Nairobi. Ea voia o casă drăguță, într-un loc curat.

Farah Gouré era un om bun, dar buzunarele lui nu erau fără fund. În cele din urmă, i-a spus răspicat mamei că trebuia să se mute într-un apartament. Nu eram singura familie SSDF fără tată, iar el nu era dispus să plătească pentru ca noi să putem trăi într-o casă și mai costisitoare. Era o situație fără ieșire.

Eram dărâmați în decembrie 1985, când a venit fratele mai mare al mamei, unchiul Muhammad din Mogadiscio, ca o adiere de aer proaspăt. Unchiul Muhammad era înalt și viguros și a fost un sentiment plăcut să avem un bărbat ca el în casă. Semăna leit cu mama, însă era înalt și mult mai vesel. Stătea pe un covoraș pe podea, purtând un sarog, cu un șal peste umeri, și glumea cu noi spunând că acum eram femei și ne tachina că în curând ne vom mărita și că avea soți frumoși, tineri și bogați pentru noi acasă, în Somalia.

Unchiul Muhammad a adus cu el vești despre tata și despre SSDF. Lideri-cheie ai mișcării începeau să trădeze, spunea el. Preluau poziții în guvernul lui Siad Barré. Se șușotea mult la parter, printre adulți. Într-o noapte târziu, Haweya, care trăsesese cu urechea, a intrat la noi

în dormitor cu ochii măriți de mirare și a șoptit: „Ayaan, avem o soră. Abeh s-a căsătorit cu altcineva. Are o altă familie“.

M-am furișat la jumătatea scării și am ascultat. Era adevărat. Unchiul Muhammad vorbea despre o femeie cu care se căsătorise tata. Trăia în Etiopia cu noua lui familie și avea un copil.

În dimineața următoare, am cerut mai multe informații.

– Abeh are o altă soție? am întrebat-o eu pe mama. Dar a răspuns bunica, având un aer foarte îngâmfat și superior.

– Nu discutăm despre soțiile tatălui tău, a zis ea. Știm că bărbații se căsătoresc. Nu se va spune despre fetele și nepoatele mele că sunt geloase.

La noi în clan, gelozia este considerată înjositoare. Este de neconceput, un sentiment atât de josnic încât nu trebuie să îl recunoști. Așa că știam că nu trebuia să întreb mai multe despre noua soție a lui Abeh, dar am întrebat, totuși:

– Avem o soră, așadar? Ce vârstă are?

Din nou a răspuns bunica, având aceeași voce încordată, dar îngâmfată:

– Probabil că are vreo nouă ani de-acum. Apoi mama s-a întors și a rostit cu o voce sugrumată:

– Nu, cred că are trei sau patru.

Și în tăcerea care a urmat, am făcut cu toții calculul. Probabil că tata s-a căsătorit de îndată ce ne-a părăsit pe noi, în 1981 – poate doar câteva luni mai târziu.

M-am gândit la succesiunea de soții și copii a tatălui meu: cum își abandonase primii copii, apoi pe noi, iar acum făcuse o altă fiică, pe care, mă gândeam, avea să o abandoneze și pe ea. Am simțit un val brusc de compasiune pentru mama, cu toate grijile ei: încercarea de a ne găsi o casă decentă în care să locuim, faptul că era nevoită să accepte pomana de la clanul tatălui meu, să se împace cu gândul că Mahad se lăsase de școală și preocuparea pentru soarta capricioasei mele surori, Haweya. Dacă tata ar fi fost cu noi, nimic din toate acestea nu s-ar fi întâmplat.

Și eu eram zdrobită. Mă simțeam golită de orice urmă de speranță. Aproape niciodată n-am recunoscut față de mine însămi, dar

În adâncul sufletului nădăjduisem că Abeh se va întoarce acasă într-o bună zi și vom fi din nou o familie, va recrea acea oază de apropiere și căldură. Faptul că am aflat că avea un alt copil era o trădare, o palmă dureroasă peste față.

În următoarele zile și săptămâni, mi-am tot spus că nu pot permite să mi se întâmple și mie una ca asta. Intenționez să nu depind de cineva în felul acesta. Mama avea atât de puțin control asupra propriei vieți, încât nici măcar nu a știut când soțul ei s-a recăsătorit. Urla sufletul în mine când mă gândeam la asta. Îmi părea rău și pentru mama. Viața se dovedea atât de nedreaptă cu ea! Poate că era crudă, dar îi era loială tatei și a fost mereu acolo pentru noi, copiii. Nu merita nimic din toate acestea.

Am început să mă revolt în sinea mea împotriva tradiționalei subjugări a femeii. Pe atunci, încă mai purtam *hidjab*-ul. Mă gândeam mult la Dumnezeu, cum să fiu desăvârșită în ochii Lui și la frumusețea supunerii. Am încercat să-mi liniștesc mintea pentru a deveni un simplu canal al voinței lui Allah și al cuvintelor din Coran. Dar mintea mea părea să fie distrasă de la Calea cea Sfântă.

Ceva din mine se opunea mereu valorilor morale din lecțiile surorii Aziza: o mică scânteie de independență. Poate că era o reacție la hăul de nedepășit dintre comportamentul cerut de Scrierile Sfinte și realitatea vieții de zi cu zi, cu toate suișurile și coborâșurile ei.

Nici când eram copil n-am putut înțelege niciodată incorectitudinea absolută a regulilor, în special a celor care le priveau pe femei. Cum putea un Dumnezeu drept – un Dumnezeu atât de corect încât aproape fiecare pagină din Coran are cuvinte de laudă la adresa lui – să vrea ca aceste femei să fie tratate atât de nedrept? Când *ma'alın* ne spunea că mărturia unei femei valorează pe jumătate din cea a bărbatului, mă întrebam: „De ce?” Dacă Dumnezeu avea milă, de ce faptele sale trebuiau să fie spânzurate în public? Dacă era compătitor, de ce oare cei care nu erau credincioși trebuiau să meargă în iad? Dacă Allah era atotputernic, de ce nu-i

scotea, pur și simplu, pe credincioși din rândul necredincioșilor și nu-i trimitea în Paradis?

În sinea mea, mă opuneam învățăturilor, iar în secret le încălcam. Ca multe dintre fetele din clasa mea, continuam să citesc romane de dragoste și thrillere proaste, lipsite de valoare literară, chiar dacă știam că asta însemna că nesocoteam una dintre regulile de bază ale Islamului. Faptul că citeam romane care mă excitau îmi permitea acel unic lucru pe care o femeie musulmană niciodată nu trebuia să-l simtă: dorința sexuală în afara căsătoriei.

O femeie musulmană nu trebuia să se simtă frenetică sau liberă, după cum nu trebuia să simtă nici una dintre celelalte emoții sau dorințe pe care le simțeam când citeam acele cărți. O fată musulmană nu lua ea singură deciziile și nici nu căuta să dețină controlul. Ea era instruită să fie docilă. Dacă te naști ca musulmană, dispari până nu mai rămâne aproape nimic din tine în sufletul tău. În Islam, să devii un individ nu presupune o dezvoltare absolut necesară; mulți oameni, în special femei, nu-și dezvoltă niciodată o voință individuală distinctă. Te supui: acesta este sensul literar al cuvântului Islam: *supunere*. Scopul lui este acela de a te face să devii tăcut în interior, astfel încât să nu-ți ridici niciodată ochii, nici măcar către propria ta minte.

Dar scânteia de dorință din mine creștea pe măsură ce studiam și exersam supunerea. Eram ațâțată de romanele care îți eliberau spiritul, de absența tatălui meu și de frustrarea de a asista la nepuțința mamei, care trăia într-o țară care nu era musulmană. Mai presus de toate, cred că romanele erau cele care mă salvau de la supunere. Eram tânără, dar primele semne de rebeliune, fie ele și neînsemnate, deveniseră deja evidente.

Familia noastră nu fusese niciodată foarte unită, dar părea să se destrame complet după acel decembrie. Unchiul Muhammad s-a întors în Somalia, și Mahad a plecat cu el, ca să-și găsească drumul și să devină bărbat. Eram bucuroasă să-l văd plecat – era un tiran –, dar eram și invidioasă. El putea să călătorească și să aibă parte de

aventuri. Nimic din toate acestea nu urma să mi se întâmple vreodată mie, pentru că eu eram fată.

La o lună după plecarea lui Mahad, a sosit ordinul de evacuare, iar familia noastră a intrat în criză. După ani întregi în care am tot cerut amânări de câteva luni de la proprietarii noștri, mama nu rezolvase problema. Bunica a fost cea care a găsit în cele din urmă o soluție practică – prin intermediul clanului, ca de obicei – și ne-am mutat temporar în casa unui bărbat din clanul Isaq, în vecinătate.

Acest bărbat, al cărui nume era Abdillahi Ahmed, rămăsese văduv recent. Soția lui murise cu câteva luni înainte, iar bunica petrecuse câteva săptămâni acasă la el, ajutându-l; acesta e genul de lucruri pe care le faci pentru persoanele din clanul tău. Când a auzit despre situația noastră, Abdillahi Ahmed s-a oferit, firește, să ne primească la el.

Abdillahi Ahmed avea mulți copii, dar pe cei mai mici îi dusesese la ferma lui, afară din oraș. Doar cele două fiice mai mari ale lui, Fardawsa și Amina locuiau cu el în casa aceasta din Nairobi. Abdillahi Ahmed era om de afaceri somalez, așa că nu avea idee cum să-și crească fetele adolescente. O femeie mai în vârstă, Hanan, care le era rudă, locuia cu ei și se presupunea că avea grijă de ele.

Noi locuiam în dormitor: bunica într-un pat, eu și Haweya în niște paturi din metal, iar mama pe o saltea așezată pe podea. Lucrurile noastre erau depozitate sub patul bunicii și pe la o serie de cunoștințe. Bucătăria era comună. Cel mai adesea, Fardawsa și Amina găteau pentru familia lor, iar noi pentru a noastră.

Fardawsa și Amina crescuseră în Kenya și atât somaleza, cât și engleza lor lăsau de dorit. Ne vorbeam în swahili, deși asta nu-i plăcea deloc mamei. După cină, ne distram în bucătărie și făceam aluatul pentru *angelo* din ziua următoare, clătita tradițională somaleză. Amina, fata cea mare, era prietenoasă și zglobie, iar Haweya o plăcea; eu o preferam pe Fardawsa, care era dulce și blândă.

Dar mama și Hanan se pândeau una pe cealaltă ca o pereche de scorpioni. Mamei nu-i venea să creadă că trebuia să trăiască în casa unei femei care se înjosea atât de mult. Deși mestecatul de *qat* este

frecvent întâlnit în Somalia, doctrina musulmană se opune oricărui tip de intoxicare, iar mama vedea asta ca pe ceva extrem de urât pentru o femeie. Ori de câte ori Hanan mesteca *qat*, mama își mijeja ochii la ea și se retrăgea ostentativ în camera noastră.

Dimineața, când Hanan era mahmură din cauza consumului de *qat*, putea fi urâcioasă, dar, după câteva ore de mestecat după prânz, *qat*-ul o transforma pe Hanan într-o persoană răbdătoare și plăcută. Era cu mult mai puțin vigilentă decât mama în momentele ei cele mai bune. Amina și Haweya începuseră să se strecoare din casă după-amiaza. Amina avea un prieten, fiul cel mare al lui Farah Gouré, prințul proprietăților. Era modern și conducea propria lui mașină. Era din clanul Isaq și era un Osman Mahamud; totul era extrem de romantic, ca în *Romeo și Julieta*. Cât despre Haweya, cred că de cele mai multe ori mergea la cinema.

Eu și Fardawsa am început să facem același lucru din când în când. Ne duceam la film cu Hawo, fiica cea mare a lui Jim'o Musse, care locuia peste drum de casa lui Abdillahi Ahmed. Hawo credea că *hidjab*-ul meu era pur și simplu o glumă; când mă vedea întorcându-mă acasă de la școală în roba mea neagră, izbucnea în râs. Apoi mă târa după ea la Odeon să vedem vreun film în stil Bollywood.

Într-o zi, Kennedy a zărit-o pe Haweya la o discotecă de după-amiaza și s-a interesat de Mahad și de mine – în special de mine. Noi doi abia dacă ne mai văzuserăm de când Mahad abandonase școala de băieți Starehe la care Kennedy încă mai mergea și era în clasa a treisprezecea. (În sistemul britanic, școala secundară începea în clasa a opta; trebuia să ai nivelul O la sfârșitul anului 11, de obicei numit clasa a patra, și nivelul A în anul 13, numit clasa a șasea.) Kennedy mi-a trimis prin Haweya un bilet cu numărul lui de telefon.

Când am văzut biletul acela, au început să-mi tremure picioarele și bineînțeles că l-am sunat. Când am stat de vorbă, m-am bâlbâit și toate simțurile păreau să mi se trezească la viață de atâta încântare. *Hidjab*-ul meu cel negru nu împiedica efectul pe care-l

avea Kennedy asupra mea. Am fost de acord să ne întâlnim în casa unei cunoștințe de-ale lui; într-un parc, la vreun cinema, ne-ar fi putut vedea cineva.

M-am dus îmbrăcată în robă din cap până-n picioare. Îmi spuneam că îi voi vorbi lui Kennedy despre Allah. Aveam să-i spun că, dacă Allah a vrut ca noi să ne îndrăgostim, într-o zi trebuia să ne căsătorim – era sortit să fie așa.

Când am sunat la ușă, Ken a fost surprins să mă vadă toată acoperită în negru.

– Ce s-a întâmplat cu tine? Ai înnebunit? m-a întrebat.

– Nu, n-am înnebunit, doar îmi iau religia în serios. Și tu ar trebui să faci la fel, am răspuns, apoi m-a băgat în casă, eu mi-am scos roba și am împăturit-o, prefăcându-mă că nu era absolut nimic neobișnuit să mă aflu singură în casă cu un bărbat matur.

Pe sub robă purtam o fustă lungă și o bluză încheiată în nasturi, până la gât. M-am așezat pe marginea canapelei și o vreme am vorbit despre nimicuri. Apoi m-a sărutat. Și din nou, era de parcă un buton s-ar fi închis în mintea mea. Știam că îngerii mă privesc, dar l-am sărutat și eu.

Când s-a întunecat, Ken a pregătit cina. Nu mai fusesem nicio-dată servită de către un bărbat. Era amuzant; Ken era profund, bun și interesant; mă răsfăța – era complet diferit față de fratele meu. După cină, când ne-am așezat amândoi, l-am întrebat:

– Spune-mi sincer: numele tău este Yusuf, nu-i așa? Eram acolo, riscându-mi sufletul, venind să-l văd. Credeam că am dreptul să-i cunosc numele adevărat și poporul din care provenea.

– Nu, ți-am spus, numele meu este Kennedy, a răspuns.

Credeam că încă glumește, deoarece mă convinsesem că toată povestea cu Ken era un fel de glumă, o altă modalitate ca el și Mahad să mă tachineze pentru că eram atât de credulă și protejată de lumea din afară.

– Adevărul este că numele meu este Kennedy Okioga și sunt din tribul Kisii. Nu sunt somalez. Mahad a inventat asta pentru

ca mama ta să mă accepte, ea fiind nou-venită în țara asta. Sunt kenyan, a recunoscut el.

Am rămas împietrită.

– Dar va trebui să devii musulman! am izbucnit eu, iar el a început să râdă.

– Sigur că nu voi deveni musulman, a spus el. Atunci ar trebui să arăt la fel ca tine.

Mi-am luat inima în dinți și i-am spus:

– Dar bărbații nu trebuie să poarte hainele astea.

– Știu, dar nu am de gând să devin musulman, a spus Kennedy.

Apoi mi-a mărturisit că el era ateu și că nu credea în nici un Dumnezeu. Am fost îngrozită. Nu-mi venea să cred că un lucru atât de diabolic era posibil, mai ales că venea de la cineva atât de bun și atât de frumos.

– Dar vei arde! am exclamat eu.

– Nu există nici un iad, știi doar. Toate astea sunt prostii, a replicat Kennedy.

A urmat o tăcere apăsătoare. Mi-am dat seama că nu trebuia să ne mai vedem niciodată. Nu avea importanță cât de mult îl plăceam, nu puteam să mă mărit cu cineva care nu era musulman. Nu era doar din cauza regulei că o femeie musulmană nu trebuia să se căsătorească niciodată cu un necredincios. Mai era și bigotismul somalez al clanului meu. Ayaan Hirsi Magan nu se putea mărita niciodată cu un kenyan. Clanul pur și simplu nu accepta asta. Dacă mă măritam cu Ken, el risca să fie ucis.

Dacă el ar fi vrut să se convertească la Islam, aș fi încercat măcar să argumentez că suntem cu toții egali în fața lui Allah, indiferent de clan sau de trib. Poate că Osman Mahamud ar fi acceptat asta într-o bună zi, deși toți m-ar fi ironizat toată viața. Dar la șaptesprezece ani, nici măcar eu nu puteam să concep să mă mărit cu un necredincios.

Așa că totul trebuia să înceteze. A fost cumplit de dureros. Când am plecat, i-am spus:

– Chiar cred că e imposibilă o relație între noi doi.

– Știi cum e la somalezi, dar dragostea e mai puternică decât orice altceva, haide să încercăm, a răspuns el.

Era drăguț, dar zadarnic; ne urmărea genul acela copilăros de a-ți dori ceva. Nu am făcut decât să privesc în jos și să mormăi:

– Te rog, pot să mă mai gândesc la asta?

Știa – amândoi știam – că ne luam adio.

Nu era o perioadă benefică pentru nimeni din familia noastră. Câteva săptămâni mai târziu, chiar după ce a împlinit șaisprezece ani, Haweya ne-a anunțat că va renunța la școală. Mi-a spus despre asta cu o noapte înainte să-i zică mamei. Am implorat-o să n-o facă. Mai avea doar doi ani până să ajungă să-și dea examenele pentru nivelul O și fusese mereu atât de bună la carte fără să facă eforturi. Eu trebuia să muncesc cu mult mai mult decât ea, pentru note mult mai proaste.

– Dacă nu-ți iei diploma, o să fii un nimeni, o să fii ca mama, i-am zis eu. Dar Haweya era de neînduplecat. Școala era ceva stupid. Ea voia să meargă în Somalia, ca și Mahad. Voia să locuiască oriunde, mai puțin în acel dormitor pe care îl împărțeam cu mama și cu bunica.

În dimineața de după anunț, Haweya s-a dus acasă la Farah Gouré, unde mama obișnuia să meargă în fiecare lună, ca să *primească*, cu fruntea sus, alocația. Era o curte imensă, mereu plină de bărbați somalezi, iar Haweya a pășit, pur și simplu, îmbrăcată în hainele ei obișnuite: fusta de școală, fără eșarfă. A anunțat tare:

– Am venit să mă consult cu Farah Gouré.

Toată lumea a râs de ea și i-a spus să se întoarcă împreună cu mama ei. O tânără nu poate discuta direct cu un bărbat mai în vârstă fără un intermediar. Dar când Farah Gouré a ieșit din casă, Haweya i-a tăiat calea și i-a spus:

– Sunt fiica lui Hirsi Magan și am venit să vă rog să-mi faceți o favoare. Mă ascultați și-mi spuneți da sau nu. Sau îmi puteți spune chiar acum: „Du-te acasă, nu ești bine-venită“, și n-o să mă mai întorc.

Farah Gouré a început să râdă. A întrebat-o pe Haweya dacă voia o ceașcă de ceai, iar ea i-a răspuns:

– Nu, vreau să merg în Somalia. Pur și simplu. Apoi a adăugat: Fratele meu este în Mogadiscio, familia mea este în Mogadiscio, iar tata va fi în curând în Somalia, când Siad Barré va fi, în sfârșit, învins. Nu mai vreau să stau în Kenya. Visez la Somalia de când eram o copilă și știu că mergeți acolo de două ori pe lună, așa că, vă rog, luați-mă și pe mine.

Farah Gouré a întrebat:

– Mama ta știe despre toate astea?

– Da, știe. Dacă sunteți de acord să mă luați, îmi va da voie, a răspuns ea. Ceea ce nu era adevărat, desigur.

Farah Gouré era un bărbat cumsecade. Era scund și rotofei și făcea parte din clanul Osman Mahamud; îl aveam în comun pe cel de-al nouălea străbunic, parcă. În 1987, probabil că avea vreo șai-zeci de ani și, deși nu știa să citească sau să scrie, deținea un întreg parc de camioane care călătoreau peste tot în estul și sudul Africii. Dar, deși Farah Gouré făcuse avere prin idei și efort proprii, nu o considera ca aparținându-i doar lui. El credea în clan și în SSDF. Având grijă de familiile SSDF din Kenya, el considera că-i eliberează pe compatrioții săi de luptă. Era genul de lucru pe care cei din clanul Osman Mahamud l-au făcut dintotdeauna. Farah Gouré își împărțea banii și norocul cu clanul și cu cauza: casa lui era deschisă aproape oricărei persoane din clanul Osman Mahamud.

Mult mai târziu, am auzit cum o cunoscuse pe Fadumo, soția lui. Când Farah Gouré avea cincisprezece ani, a părăsit casa părinților ca să facă avere. Asta e tradiția în Bari, acolo unde se născuse el: bărbatul trebuia să dovedească singur de ce era în stare. Așa că Farah Gouré a plecat din Bari și s-a dus la Kismayo, în sud. Era tânăr, nu înțelegea nici oamenii și nici limba din Kismayo și nu exista nimeni care să aibă grijă de el sau să-i spele rufe. Și-a cheltuit banii foarte repede, iar hainele lui arătau groaznic, dar nu se putea întoarce acasă: rușinea pe care ar fi îndurat-o ar fi fost de nesuportat.

Într-o zi, pe când se plimba prin piață, a văzut o tânără cam de vârsta lui care făcea *angelo*, cocea turtele pe un vas cu jărătic și le umplea cu zahăr și unt, apoi le vindea trecătorilor. Se tot învârtea pe acolo, ademenit de mirosul de *angelo*, iar fata i-a strigat: „Deci, se pare că ți-e foame“, iar el a râs cu oarecare ușurare, deoarece tânăra vorbea cu accent de Bari.

Farah Gouré și fata au început să-și înșire strămoșii, așa cum obișnuiesc somalezii. Amândoi făceau parte din clanul Osman Mahamud, așa că-și spuneau frate și soră. A întrebat-o ce făcea în Kismayo, și femeia aceasta, al cărei nume era Fadumo, a spus:

– Le-am spus părinților mei că voi pleca să fac avere, și asta fac. Am un stand în care prepar *angelo*, dar într-o bună zi am să cumpăr un camion. Și tu poți să începi cu un stand de *angelo*.

– Sigur că nu pot, pentru că eu sunt bărbat, a replicat Farah Gouré.

Fadumo i-a dat un *angelo*, iar când el i-a spus că nu are cu ce să plătească, ea i l-a oferit gratis și i-a propus un târg.

– O să mă asigur că ai micul dejun în fiecare dimineață, iar tu poți merge să afli cum e cu afacerea cu camioane. Eu trebuie să stau aici și sunt femeie, așa că mie nu mi-e la fel de ușor cum ți-ar fi ție să faci lucrul acesta.

Așa a ucenicit Farah Gouré ca transportator. El și Fadumo vorbeau în fiecare zi despre visul ei de a avea camioane care să circule peste tot în Somalia. El i-a propus să se mărite cu el, iar ea a zis:

– Sigur că nu. N-o să mă mărit cu un bărbat care nu-și poate câștiga nici măcar micul dejun.

S-au căsătorit, în cele din urmă, desigur, iar după aproape un an de făcut *angelo*, de închiriat camioane și de făcut comerț între Kismayo și Mogadiscio, Fadumo și Farah Gouré și-au cumpărat primul lor camion. Apoi au cumpărat un altul și o prăvălie de făcut *angelo*, cu angajați. Femeile din *tolka*, cele mai apropiate rude din clanul Osman Mahamud, erau cele care ne tot spuneau povestea și de fiecare dată devenea tot mai romantică, cu Fadumo tot mai curajoasă și mai înțeleaptă și cu Farah tot mai încântat de ea. Când această poveste grozavă mi-a fost relatată în prezența lui Fadumo însăși, ea

asculta în tăcere, cu o urmă de zâmbet pe chip, fără să spună nimic. Era o femeie împlinită, fericită, cu o gospodărie imensă, cu copii și cu invitați, chiar peste stradă de casa lui Abdillahi Ahmed.

Când Fadumo era gravidă cu al șaptelea lor copil, Farah Gouré s-a căsătorit cu o altă femeie, și apoi cu o a treia. Dar Fadumo nu s-a dat bătută. Le-a spus celorlalte femei:

– Sunteți bine-venite aici. Dar să vă câștigați propriii bani. Banii prin care s-a căsătorit cu voi sunt ai mei.

Nu știu cât din povestea asta este adevărat, dar morala era clară: ca femeie, ești mai înstărită în viață dacă îți câștigi singură banii. Nu puteai să-l împiedici pe soțul tău să te părăsească sau să-și ia o altă soție, dar puteai să-ți păstrezi o parte din demnitatea ta dacă nu trebuia să te milogești pentru ajutor financiar.

Cred că tocmai de aceea Farah Gouré a hotărât să o ajute pe Haweya: îi plăceau femeile puternice, curajoase. A fost de acord să plătească el pentru călătoria ei la Mogadiscio și a făcut el toate aranjamentele.

Bunica era mândră de Haweya. Făcea ceea ce o femeie din clanul Darod trebuia să facă, să se întoarcă în patria ei ca să învețe despre tradițiile străvechi. Dar mama era furioasă din cauză că Haweya aranjase toată această poveste pe la spatele ei. Știa că femeile din clanul Osman Muhamad aveau să bârfească: o fată care își părăsea astfel mama dovedea o educație foarte proastă. Totuși, mama știa că nu se putea opune plecării ei în Somalia pentru a-și vizita rudele din partea tatei – acest lucru n-ar fi făcut o impresie bună.

Mama i-a dat o mulțime de sfaturi Haweyei și a rugat-o să se supună celor în vârstă, ca să nu distrugă onoarea părinților. Când a sosit ziua plecării, eu și mama i-am cărat geamantanul când am condus-o acasă la Farah Gouré. Era încântată; eu am plâns. Mai mult îmi plângeam mie de milă, rămasă în urmă pentru a împărți același dormitor cu bunica și mama, ca să termin, singură, școala. Tata ne părăsise cu ani în urmă, apoi Mahad, și acum Haweya pleca și ea. Bunica îi tot repeta cât de bine se va simți acasă, în Somalia, cu fiul și celelalte fiice ale sale. Familia noastră se destrăma.

Când a ajuns în Mogadiscio, Haweya a trebuit să stea cu prima soție a tatălui nostru, Maryan Farah, considerată cea mai apropiată rudă din Somalia. Dacă nu ar fi locuit la ea, ar fi fost nepoliticos și ar fi arătat gelozie și ranchiună, or, noi eram mai presus de astfel de lucruri.

Nu o cunoscuserăm pe Maryan Farah, dar știam de existența ei și a copiilor ei, cărora le spuneam surori. Arro era cu mult mai mare decât mine, iar Ijaabo cam de aceeași vârstă cu Haweya. Maryan era o femeie scundă, mândră, care nu se recăsătorise după ce tata divorțase de ea. La Mogadiscio, avea o slujbă foarte importantă la guvern. Maryan era o Marehan – din același mic subclan ca și dictatorul Siad Barré.

Toată perioada cât a stat în Somalia, Haweya a respectat regulile clanului. În Kenya, clanurile nu au contat niciodată prea mult pentru noi, dar în Somalia ele erau omniprezente. Cei din Osman Mahamud înțelegeau că Haweya trebuia să locuiască la mama ei vitregă, chiar dacă Maryan era dintr-un alt clan, pentru că așa se cădea. Dar voiau și să o aibă sub supraveghere. Îi desconsiderau pe cei din clanul Marehan, clanul parvenitului *Afwayne*. Nu voiau ca o femeie Marehan să spună că l-a ajutat pe un copil din clanul Osman Mahamud, așa că îi dădeau bani de buzunar.

De îndată ce Haweya se întorcea acasă la Maryan din vreo vizită pe la vreo rudă a tatălui meu, surorile noastre vitrege, Arro și Ijaabo, o rugau sau chiar îi cereau să împartă banii cu ele. Îi luau lucrurile fără să-i ceară voie, cum ar fi șamponul sau săpunul. Râdeau de ea că nu știa regulile potrivite și că citea tot timpul. Haweya nu o simpatiza pe nici una dintre ele.

Mai degrabă avea afinități cu cei din familia Ibado Dhadey Magan, o soră mai mare de-a tatălui meu, care, deși învățase singură să scrie și să citească, obținuse un atestat de soră medică și reușise să ajungă directoare a spitalului Digfeer, acolo unde m-am născut eu. Ibado Dhadey avea în jur de cincizeci de ani, dar era o femeie modernă. Era căsătorită, dar nu avea copii și îi plăcea curajul surorii mele.

Ibado i-a spus surorii mele că era norocoasă că avusese șansa să meargă la școală și că trebuia să studieze ca să poată să fie pe picioarele ei. I-a arătat casa ei, cu veranda cu gresie și grădina luxuriantă și i-a spus: „Nimeni nu mi-a dat nimic din toate astea. Eu am muncit pentru ele. Mergi și obține o calificare, apoi muncește“.

Când Haweya a folosit banii pe care-i dăduse Ibaho pentru a-și cumpăra pantaloni, bluze și fuste, cei din familia lui Maryan au fost extrem de revoltați. Hrana era o altă problemă dificilă. Acasă la noi, în Nairobi, nu mâncam niciodată doar dintr-o farfurie, așa cum fac somalezii. Mama adoptase de multă vreme obiceiul vestit de a folosi farfuri diferite, deși, de obicei mâncam cu lingura sau cu mâna. Dar acasă la Maryan, ca peste tot în Mogadiscio, bărbații mâncau din aceeași farfurie într-o parte a curții, iar femeile și copiii stăteau aplecați și mâncau în celălalt colț al curții dintr-o altă farfurie.

Haweya considera lucrul acesta neigienic. Îi tăia pofta de mâncare. Acasă, se obișnuise să mănânce singură, după ce terminam noi toți, și în același timp citea. Nu-i plăcea să mănânce fără să citească, așa că a slăbit, ceea ce Maryan a luat-o ca pe o insultă personală.

Haweya a început să meargă la restaurant cu banii pe care îi dădea Ibado. O tânără singură într-un restaurant: era ceva absolut nemaîntâlnit. Comanda prânzul, apoi, în fața tuturor, îl savura încet, în timp ce citea. Chelnerii și clienții o tachinau, dar ea se răstema la ei. Acesta era un comportament intolerabil.

Rudele lui Maryan au început să-și concentreze atenția asupra Haweyei, biata copilă a lui Hirsi Magan, căreia i se permisesse să trăiască precum o barbară în Kenya. Încercau să o influențeze. Vorbeau despre ea, vorbeau cu ea – toți se interesau de ce mânca și când mânca, dar și cum se îmbrăca și de ce citea romane, și nu din Coran. Haweya îmi scria că plecase în Somalia ca să scape de mama, dar că acum era sufocată de o întreagă clică.

Aveam șaptesprezece ani și mă simțeam nefericită fără Haweya. Prietena mea Fardawsa Abdillahi Ahmed plecase și ea din Nairobi

pentru a locui cu frații și surorile ei mai mici la țară, până avea să se **mărite** cu cel care-i fusese ales. La școală, singurul obiect care mă **interesa** era educația islamică. Perspectiva de a-mi lua examenele **nu** mă interesa câtuși de puțin. Trebuia să ajung la miezul problemei **în** care credeam. Toate celelalte fete erau mulțumite să accepte **regulile** religiei noastre la valoarea lor afișată, dar eu mă simțeam **obligată** să încerc să le înțeleg. Aveam nevoie ca toate convingerile **mele** religioase să fie logice și consistente. În esență, trebuia să **mă** conving că Islamul era *adevărat*. Și începuse să-mi treacă prin **mintea** că, deși o mulțime de oameni minunați erau convinși că era **adevărat**, păreau să apară fisuri în ceea ce privește credința mea.

Dacă Dumnezeu era milostiv, atunci de ce musulmanii **trebuiau** să-i evite pe cei care nu erau musulmani – chiar să-i atace, **pentru** a întemeia un stat care să aibă la bază legile lui? Dacă El era **drept**, atunci de ce existau femei atât de batjocorite? Am început să **colecționez** toate versetele din Coran care spuneau că Dumnezeu **este** înțelept, atotputernic, just – și erau foarte multe. Am reflectat **asupra** lor. În mod clar, în viața reală, femeile musulmane nu erau „diferite, dar egale,” așa cum menționase sora Aziza. Coranul **spunea**: „Bărbații cu întâietate asupra femeilor“. Prin prisma legii și prin orice detaliu al vieții de toată ziua, era clar că valoram mai puțin decât bărbații.

Încă mai frecventam orele de la școala coranică, în paralel cu Școala Secundară Musulmană. *Ma'alim* al nostru era un tânăr căruia oamenii îi spuneau Boqol Sawm, Cel Care Postește Preț De O Sută De Zile. Bunica obișnuia să spună că burta i se lipise de șira spinării, atât era de slab. Boqol Sawm era fanatic, chiar și după standardele unui fanatic obișnuit. Purta o robă saudită, scurtă, încât i se puteau vedea gleznelor costelive. Mergea prin Eastleigh bătând la ușă și predicând oamenilor. I-a atras atenția lui Farah Gouré: „Toate fiicele tale au capul neacoperit! Vă veți zvârcoli cu toții în iad!“ Farah Gouré l-a dat afară din casă.

Dar, cu timpul, Boqol Sawm a început să se bucure de o mare audiență. Majoritatea celor care îl urmau erau femei, iar printre ele

se număra și mama mea. Când venea la ușă, femeile acceptau casete audio cu înregistrările predicilor și le schimbau între ele. Își transformau sufrageriile în săli de studiu ale Coranului și le umpleau cu femei dornice să asculte predicile de pe casete sau chiar pe Boqol Sawm în persoană, el fiind separat de ele printr-o draperie groasă, exact așa cum hotărâse Profetul.

Boqol Sawm devenise cel mai căutat predicator al comunității și, pe măsură ce trecea timpul, efectele predicilor sale deveniseră vizibile pe străzile din cartierele somaleze. Femei care obișnuiau să poarte *dirha* viu colorate cu jupoane atrăgătoare pe dedesubt și sandale italienești din care li se vedeau degetele de la picioare vopsite cu lac de unghii sau cu henna, au început să se învelescă în *burka*. Se învăluiau în pânze de culoare maro, negru sau bleumarin-închis, confecționate din cea mai aspră pânză de bumbac posibilă, doar cu o mică porțiune a feței vizibilă. Unele începuseră chiar să-și acopere de tot chipul. Sunt atâtea variațiuni în ceea ce privește procedura prin care trebuie să te acoperi; forma voalului care se răspândise acum printre somalezele fundamentaliste era numită *jilbab*, o pânză deasă care acoperea totul, de la cap până sub genunchi, și o altă fustă groasă pe dedesubt. Brusc, roba mea neagră devenise prea subțire, căci lăsa să se vadă prin ea.

Mama era atrasă de asigurările pe care le dădea Boqol Sawm. Mă încuraja să-i ascult predicile de pe casetă și să merg să-l văd când predica pe la casele din cartier.

Cu sora Aziza atmosfera era de încredere și intimitate: ne lăsa să tragem singure concluziile. Dar cu Boqol Sawm, predarea Coranului însemna să strigi tare, haotic, și în arabă, și în somaleză, și să scandezi regulile: ce era interzis, ce era permis. Nu traducea textul corect și nici nu explica ideile pe care voia să le sublinieze.

Într-o zi, pe când aveam șaptesprezece ani, Boqol Sawm a ajuns la versetele referitoare la comportamentul femeilor cu soții lor. Le datorăm soților noștri obediență absolută, le spunea el mamelor și adolescentelor care se adunaseră să-l asculte. Dacă nu ne supuneam, ne puteau bate. Trebuia să fim disponibile sexual oricând în

afara zilelor de menstruație, „chiar și în șaua cămilei“, după cum se spune în *hadith*. Asta nu era nici un fel de parteneriat de dragoste sau de respect reciproc; nici măcar nu părea posibil. Dar el striga: „OBEDIENȚĂ ABSOLUTĂ: aceasta este regula de bază a Islamului“. M-am înfuriat și m-am ridicat în spatele draperiei. Cu o voce tremurată, am întrebat:

– Soții noștri trebuie să ni se supună și ei?

Nu era nimic în neregulă cu întrebarea aceasta, dar Boqol Sawm și-a ridicat vocea gravă și uscată și a spus:

– Cu siguranță nu!

Mi-am înfipt unghiile în palme ca să mă stăpânesc să nu mai tremur și am continuat:

– Așadar, bărbații și femeile nu sunt egali.

– Sunt egali! a replicat Boqol Sawm.

– Dar *nu sunt*, am spus eu. Mi se cere să mă supun complet soțului meu, dar el nu trebuie să fie la fel de supus față de mine, așadar, nu suntem egali. Coranul spune în aproape fiecare pagină că Allah este corect, dar nu este adevărat.

Vocea lui Boqol Sawm a crescut până la un strigăt.

– Nu poți să pui la îndoială cuvântul lui Allah! Mintea Lui este cifrată. Satana este cel care-ți vorbește acum, copilă! Stai jos imediat!

M-am așezat, dar, în timp ce o făceam, am spus printre dinți: „Prostule“. Asta le-a alarmat pe celelalte femei din cameră; credeau că într-adevăr vreun diavol mă făcuse să-mi pierd mințile. Dar eu știam că în esență căutam adevărul, iar Boqol Sawm m-a redus la tăcere pentru că el nu-l știa. Era posibil ca greșeala să nu existe în Coran, pentru că acela era cuvântul lui Dumnezeu. Probabil că greșea acest *ma'alim* prost și cohorta lui absurdă de alți *ma'alim* pe care avusesem nenorocul să-i fi întâlnit.

Mă gândeam că poate Boqol Sawm traducea greșit Coranul: sigur Allah nu putea să fi spus că bărbații trebuie să-și bată soțiile dacă nu li se supun. Cu siguranță, mărturia unei femei la o curte de justiție ar fi trebuit să cântărească la fel cu a bărbatului. Îmi spuneam: „Nici unul dintre oamenii aceștia nu înțelege că adevăratul

Coran vorbește despre adevărata egalitate. Coranul este mai presus decât acești oameni și mai bun decât ei“.

Mi-am cumpărat o ediție a Coranului în engleză și am citit-o ca să pot înțelege mai bine, dar am descoperit că tot ce spusese Boqol Sawm se afla acolo. Femeile trebuiau să se supună soților lor. Femeile valorau pe jumătate cât bărbații. Necredincioșii trebuiau uciși.

Am vorbit și cu sora Aziza, și ea mi-a confirmat asta. Femeile sunt mai puternice din punct de vedere emoțional decât bărbații, spunea ea. Ele pot îndura mai multe, așa că sunt testate mai aprig. Soții își pot pedepsi soțiile, nu pentru greșeli mici – precum faptul că întârzie –, ci pentru greșeli majore, precum aceea de a fi provocatoare față de alți bărbați. Acesta e un lucru corect, din cauza puterii sexuale copleșitoare a femeii.

– Dar dacă bărbatul le provoacă pe alte femei?

Sora Aziza mi-a răspuns:

– Într-o societate islamică, asta e imposibil să se întâmple.

Mai mult decât atât, a adăugat ea, nu mi se permitea nici măcar pentru o secundă să-mi imaginez că era posibil ca ceea ce apărea scris în Coran să poată fi adaptat la era modernă. Coranul fusese scris de către Dumnezeu, nu de către om.

– Coranul este cuvântul lui Allah și este interzis să-l renegi, mi-a spus sora Aziza.

Te supui și-l slujești pe Allah – acesta este testul. Dacă te supui voinței lui Dumnezeu pe pământ, îți vei fi câștigat fericirea în viața de apoi. Regula este strictă și pură. Îndoielile mi-au diminuat serios șansele la fericirea eternă, dar am realizat că nu le puteam ignora. Trebuia să rezolv asta.

Pe măsură ce Boqol Sawm câștiga tot mai multă audiență, predicile lui iscau o grămadă de certuri între soți. La început, tații și soții somalezi erau amuzați și le tachinau pe soțiile lor, anticipând că, după o săptămână, femeile plictisite și prostuțe aveau să-și găsească o altă pasiune. Cu toate acestea, după o vreme, au

Început să fie iritați. Sufrageria, de obicei mobilată frumos, este teritoriul bărbatului. Bărbații somalezi își aduc prietenii acasă și stau cu ei de vorbă despre chestiuni bărbătești (onoare, bani, politică, dacă să-și ia o a doua sau o a treia soție) în timp ce beau ceai aromat, ușor îndulcit, și mestecă *qat*. Seara și vinerea după-amiaza, sunt momentele lor preferate, iar Boqol Sawm alegea tocmai aceste momente ca să-și țină prelegerile.

Când Boqol Sawm vizita o familie, bărbații erau trimiși în camerele destinate femeilor: la bucătărie, în spatele grădinii, iar în unele din casele mai mari, în livingul mai mic și mai puțin somptuos, ocupat de obicei de către femei. Iar după ce soțiile lor se converteau la adevăratul Islam al credincioșilor Fraților Musulmani, începeau să spună că mestecatul de *qat*, fumatul și neparticiparea la rugăciune erau interzise. De fapt, îi marginalizau pe soții lor, numindu-i necredincioși. Când bărbații strigau că nu li se dă ascultare, femeile răspundeau că în ierarhia supunerii trebuia să-l urmărească pe Allah, chiar înaintea tatei sau a soțului: Profetul lui Allah a spus că soțiile trebuie să se supună doar soților care ei înșiși se supun lui Allah.

Frații Musulmani credeau că există un Islam pur, originar la care cu toții trebuie să ne întoarcem. Modalitățile tradiționale de practicare a Islamului fuseseră alterate, diluate de credințe antice care nu mai erau de actualitate. Mișcarea a luat ființă la începutul anilor '20 în Egipt, ca o mișcare islamică de revitalizare, a avut succes și s-a răspândit – la început timid, dar mult mai rapid în anii '70, pe măsură ce sume uriașe de bani au fost donate de către saudiții deveniți peste noapte mai mult decât bogați. Prin 1987, ideile Fraților Musulmani au ajuns și la gospodinele somaleze din Eastleigh în forma rudimentară și plină de furie predicată de Boqol Sawm.

În doar câteva luni, au apărut și primele divorțuri, iar bărbații somalezi îl amenințau pe Boqol Sawm făcându-l responsabil de distrugerea familiilor lor. Boqol Sawm era alungat de către soții furioși de la adunările din sufrageriile și din moscheile

somaleze, dar copiile casetelor lui continuau a se răspândi chiar și când se ascundea.

Pe casete, când nu vorbea despre focul iadului și nu atrăgea atenția asupra dușmanilor Islamului, Boqol Sawm oferea descrieri detaliate ale ritualurilor permise de Islam și ale ceremoniilor legate de naștere, despre cum se face dragoste, despre căsătorie, divorț și așa mai departe. Era interzisă sărbătorirea zilei Profetului, deoarece semăna cu Crăciunul, când creștinii sărbătoresc nașterea lui Iisus, iar musulmanii nu trebuiau să-i imite niciodată pe necredincioși, sub nici o formă. Să porți amulete, așa cum făcea bunica, și să ceri favoruri înaintașilor de mult morți era o blasfemie, deoarece îl asocia pe Allah cu zei mai puțin importanți și din cauza asta puteai să arzi veșnic. Era permis să refuzi să te culci cu soțul tău doar dacă el nu respecta obligațiile rugăciunii și postul. Când intrai într-o baie ca să mergi la toaletă, trebuia să calci cu piciorul stâng, iar când ieșezi, trebuia să pășești cu piciorul drept mai întâi. Singurul salut permis între musulmani este *Assalamu – Allaikum Warahmatullahi Wabarakaatuhu*, „Pacea, mila și binecuvântările lui Allah să fie cu tine“. Dacă erai salutat în oricare alt mod, nu trebuia să răspunzi.

Boqol Sawm nu era singurul predicator care, după un stagiu la Medina sau Cairo, venise în cartierul nostru pentru a-i îndruma pe cei pierduți și a-i readuce pe calea cea dreaptă a lui Allah. Tot mai mulți tineri din Frații Musulmani, îmbrăcați în robe albe lungi până la glezne și cu șaluri în carouri roșu cu alb, mărșăluiau pe străzi. Oameni pe care îi convertiseră mișcării lor au început să strângă bani de la familii; unele femei își ofereau dotele și se făceau tot felul de donații. În 1987, s-a construit prima moschee a Fraților Musulmani din Eastleigh, iar Boqol Sawm ieșea de unde se ascundea și venea să se roage în fiecare vineri strigând cât îl țineau puterile în boxele din spatele minaretului alb cu o semilună verde și o stea în vârf.

Boqol Sawm avertiza în gura mare că bărbații care respingeau chemarea soțiilor la Islam aveau să ardă în iad. Bogații care își

cheltuiau banii pe lucruri pământești vor arde și ei. Musulmanii care li abandonau pe prietenii lor musulmani – palestinienii – nu erau adevărați musulmani și urmau să ardă și ei. Islamul era amenințat și dușmanii săi – evreii și americanii – care vor arde veșnic. Acele familii musulmane care își trimiteau copiii să studieze la universitățile din Statele Unite, Marea Britanie sau alte insule ale necredincioșilor aveau să ardă. „Viața pe pământ este trecătoare“, țipa Boqol Sawm; Allah voia să-i pună la încercare pe oameni. Ipocriții care erau prea slabi ca să reziste tentațiilor lumești aveau să ardă. Dacă nu rupeai prietenia cu nemusulmanii, aveai să arzi.

Aveam întrebări pentru Boqol Sawm, dar la șaptesprezece ani, credeam destul de mult în valorile Fraților. Și, pe măsură ce mișcarea căpăta amploare, apăreau și două beneficii clare. Tot mai puțini tineri deveneau dependenți de *qat* și de alte droguri. Pe atunci, SIDA abia începea să omoare oameni; multe familii musulmane considerau că cel mai bun răspuns este abținerea, iar abținerea este exact ceea ce predicau fanaticii religioși din orice grupare.

Un alt beneficiu era scăderea corupției. În afacerile Fraților Musulmani nu exista, realmente, corupție. Centrele medicale și de întrajutorare conduse de Frați erau de încredere și de calitate. Dacă se converteau și kenyenii care nu erau musulmani, și ei puteau beneficia de aceste facilități, iar în ghetouri mulți kenyenii începeau să se convertească la Islam.

O moschee nou-nouță s-a construit în Majengo cu banii donați de un saudit bogat. Într-o vineri seara, m-am dus acolo să mă rog cu kolegele de clasă pentru că sora Aziza ne spunea că e important să vizitezi cartierele sărace. Era după rugăciunea de seară, și strada de lângă moschee se umpluse de femei kenyene neîndemânate în noile lor *jihad*-uri. La intrarea în moschee, o femeie kenyană care ținea un copil tocmai se așezase pe scările din piatră. Și-a ridicat *jihad*-ul și a desfăcut nasturii rochiei pe care o purta pe dedesubt, apoi a îndreptat un sân complet gol și voluptuos spre gura bebelușului ca și când ar fi fost cel mai firesc lucru din lume. În fața ei se înălța un munte de pantofi bărbătești, iar în spatele ei erau

bărbați – bărbați ciudați – care se rugau, dar această tânără femeie părea să facă abstracție într-un mod șocant de împrejurări.

Toate fetele din clasa surorii Aziza am strigat la unison și am dus-o pe această tânără în secțiunea destinată femeilor. O femeie în vârstă care vorbea swahili, învăluită din cap până în picioare în negru, a început să o instruiască despre modul islamic de alăptare la sân. Înainte de a pune sfârscul în gura copilului spui *Bismillah*. În timp ce copilul sugă, îl implori pe Allah să-ți protejeze copilul de boală, de ispite pământești și de căile rele ale evreilor. Sigur că nici un bărbat străin nu trebuie să fie prezent: ar fi bine să fie așa, altfel copilul rămâne flămând.

Nu am fost niciodată o mare admiratoare a lui Boqol Sawm. Consideram predicile lui simpliste; nu păreau să ofere răspuns întrebărilor mele. Dar am fost atrasă de un grup de dezbateri al tinerilor musulmani, care își ținea întrunirile în centrul comunitar de lângă școala mea. Erau tineri nemulțumiți de nivelul intelectual al învățăturii din școlile lor coranice și care, la fel ca și mine, aveau nevoie de învățături religioase mai profunde, de o înțelegere corectă a exemplului Profetului Mahomed, de cum să-l urmeze mai bine. Simțeau că Islamul nu e ceva față de care să dai din cap aprobator de câteva ori pe săptămână. Ei voiau să îl îmbrățișeze ca pe o modalitate de viață complexă, să devină o preocupare interioară constantă.

Un grup de tineri somalezi și pakistanezi a început să organizeze dezbateri islamice săptămânale în limba engleză, pentru a discuta aceste probleme. Când ajungeam acolo, nu mă simțeam ca atunci când mergeam la moschee, unde predicile erau doar o recitare a vechilor texte în arabă. Vorbitorii tineri de la dezbaterile noastre discutau despre relațiile dintre femei și bărbați, dintre musulmani și nemusulmani, dintre islam și creștinism. Discuțiile nu erau doar aprinse și deseori pline de inteligență, dar și mult mai relevante pentru viața noastră, comparativ cu moscheea.

Publicul era în cea mai mare parte alcătuit din elevi mai mari, foarte inteligenți și profund devotați, care se aflau acolo de bunăvoie – spre deosebire de școala coranică, unde părinții își obligau copiii să meargă. Vorbitorul stătea pe o platformă. Băieții stăteau în față și purtau mai mult haine occidentale, iar fetele din spatele lor purtau eșarfe mari. Separarea se făcea voluntar, iar atmosfera era armonioasă: toți eram buni musulmani care ne străduiam să atingem perfecțiunea.

Nu eram precum cei din vechea generație pasivă, pentru care Islamul însemna câteva reguli și mai mult sau mai puțin ritualuri frecventate cu pioșenie și care interpolau în Coran obiceiuri ale triburilor și credințe magice în amulete și spirite. Islamul care ni se insuflase nouă izvora din credințele esențiale și puternice ale gânditorilor care încercau să reînvie Islamul original al Profetului Mahomed și al discipolilor lui din secolul al VII-lea. Scopul era acela de a trăi după regulile vechi sub aspectul oricărui detaliu al vieții. Nu doar învățam un text pe de rost: îi discutam sensul și cum se aplica el fiecăruia dintre noi, zi de zi.

Citeam texte de Hasan al-Banna, care înființase Societatea Fraților Musulmani pentru a contracara răspândirea ideilor occidentale pe tărâmul Islamului și pledând pentru întoarcerea la Islamul de pe vremea Profetului. Citeam Sayyid Qutb, un alt autor egiptean, care spunea că a predica nu este suficient, că trebuia să înscenăm o revoluție catastrofică pentru a stabili Regatul Domnului pe pământ. Eram entuziasmați de noile mișcări *Akhwan*, care înseamnă „frăție“, și *Tawheed*, „calea cea dreaptă“; erau grupuri mici de credincioși adevărați, așa cum îi percepeam noi. Acesta era adevăratul Islam: reîntoarcerea la puritatea Profetului.

Toată lumea era convinsă că exista o cruciadă mondială a răului menită să distrugă Islamul, condusă de către evrei și de către toți cei fără de Dumnezeu. Noi trebuia să apărăm Islamul. Trebuia să ne implicăm în *jihad*, un cuvânt care putea să aibă multe sensuri. Putea să însemne că era nevoie să sprijinim financiar credința sau că trebuiau făcute eforturi pentru a converti noi credincioși. Sau

putea să însemne violență; un *jihad* violent este o constantă istorică în Islam.

Oricât de mult aş fi vrut să fiu o musulmană devotată, dintotdeauna mi s-a părut neplăcut să mă opun Vestului. Pentru mine, Marea Britanie și America erau țările din cărțile mele, pe care le citisem, unde exista decență și libertatea individuală de a alege. Vestul pentru mine însemna toate acele idei, pe lângă muzica pop și cinematografie și pe lângă relațiile prostești de comunicare pe care le avusesem cu fetele din Finlanda și din Canada la Școala Secundară Musulmană de Fete și care credeau că noi trăim în copaci, în junglă. După propria experiență legată de Vest – care era, recunosc, minimă – chiar nu mi se părea a fi teribil de diabolic. Dar am privit îndelung și m-am gândit mult la fotografiile musulmanilor uciși și că trebuia să dăm un sens morții lor, căci nouă ni se spusese că Vestul era responsabil de asta. Ni se spunea că musulmani fiind, trebuia să ne opunem Vestului.

Țelul nostru era un guvern islamic global, al tuturor.

Cum trebuia să luptăm? Unii spuneau că cel mai important obiectiv era să ne rugăm: să răspândim Islamul printre cei care nu erau musulmani și să-i redeșteptăm pe musulmani pentru a-i chema la o credință pură, adevărată. Câțiva tineri au părăsit grupul pentru a merge în Egipt ca să devină membri ai Fraților Musulmani inițiale. Alții primeau burse de la diferite grupări finanțate de saudiți pentru a merge la școlile de coranice din Medina, Arabia Saudită.

Sora Aziza a devenit šiită când s-a căsătorit cu un bărbat šiit. Era fermecată de Revoluția Islamică din Iran, care în 1987 avea deja opt ani. Ne vorbea despre sfințenia a ayatollahului Khomeini; în cele din urmă, o voce se făcea apărătoarea perversiunilor și ter-tipurilor așa-numiților Cruciați Occidentali. Ne arăta fotografii ale băieților iranieni uciși, cu capetele lor lipsite de viață, care încă mai purtau panglicile de martir, din pânză verde, care-și dăduseră viața pentru a apăra Revoluția Iraniană. Ne-a dus la Ambasada iraniană din Nairobi. Am plănuit să plecăm în Iran pentru a face tot ce ne stătea în putință pentru ayatollah, dar când mama a aflat că am fost

la ambasadă, s-a supărat foarte tare. Mama nu m-ar fi lăsat nicio-dată în Iran, printre șiiți.

La centrul pentru dezbateri, discutam mult despre cum să ne purtăm în viața de zi cu zi. Erau atât de multe reguli, cu precizări atât de detaliate și atât de multe persoane respectabile se pronunțaseră asupra lor. Femeile musulmane credincioase trebuiau să-și acopere trupurile chiar și în fața unui bărbat orb, chiar dacă se aflau în propria casă. Ele nu aveau dreptul să meargă pe mijlocul străzii. Nu trebuiau să se mute din casa tatălui lor fără permisiunea acestuia.

Mi se părea remarcabil cum atât de mulți gânditori musulmani filosofaseră, cu atât de mult timp în urmă, despre măsura în care pielea femeii putea să rămână neacoperită fără să provoace un haos care să aducă schimbare în peisajul obișnuit. Sigur că aproape toți acești gânditori fuseseră de acord cu faptul că odată ce o fată ajunge la vârsta pubertății toate părțile corpului ei, cu excepția feței și mâinilor trebuiau să fie acoperite când se afla în compania unui bărbat care nu făcea parte din familie, precum și ori de câte ori ieșea din casă. Asta se întâmpla din cauză că pielea ei neacoperită i-ar fi făcut pe bărbați să fie cuprinși de o frenezie incontrolabilă de excitație sexuală. Dar nu toți gânditorii erau de acord cu privire la care parte a feței și a mâinilor femeii era într-atât de ademenitoare, încât trebuia să fie acoperită.

Unii învățați susțineau că ochii femeii erau cea mai puternică sursă de provocare sexuală: când în Coran se spune că femeile trebuie să-și coboare privirea, asta înseamnă că de fapt trebuie să-și ascundă ochii. Alții erau de părere că până și vederea buzelor unei femei, mai ales a celor pline, care erau ferme și tinere, puteau să-l aducă pe bărbat într-o stare de excitație sexuală maximă. Iar alți gânditori alocau pagini peste pagini arcurilor senzuale ale bărbiei, unui nas frumos sau unor degete lungi și subțiri și tendinței pe care o aveau unele femei de a-și mișca mâinile într-o manieră care atrăgea atenția asupra plăcerii pe care o ofereau. Profetul era citat pentru fiecare dintre aceste restricții.

Chiar și când o femeie era complet acoperită, din cap până în călcâie, se deschidea o altă direcție de gândire. Pentru că asta nu era suficient. Și tocurele înalte erau aduse în discuție, căci puteau trezi în mintea bărbaților imaginea picioarelor femeii; pentru a evita să-i facă pe bărbați să păcătuiască, femeile trebuiau să poarte pantofi fără toc, care nu făceau zgomot. Apoi urma parfumul: folosirea oricărei arome plăcute, chiar și de săpun parfumat sau șampon, ar fi distras atenția bărbaților de la venerația pe care trebuia să o aibă pentru Allah și i-ar fi făcut să aibă fantasme, păcătuiind. Cel mai sigur mod de a nu provoca nici un rău nimănui părea să fie evitarea contactului cu oricare bărbat, oricând și chiar și cu cei care locuiau în aceeași casă. Gândurile erotice păcătoase ale unui bărbat erau mereu din vina femeii care-l incita.

Într-o zi, în cele din urmă, am protestat și am spus: „Dar bărbații? Ei nu ar trebui să se acopere? Femeile nu simt și ele dorință față de trupul bărbaților? Nu ar putea fi și ele tentate de pielea bărbaților?” Mie mi se părea logic, dar toată sala a izbucnit în râs. Nu mai era nici o cale de a continua cu obiecțiile mele.

Mă simțeam singură fără Haweya și Fardawsa, iar multe dintre colegile mele de la școală mă evitau, pentru că nu se simțeau în largul lor alături de o ciudată foarte religioasă, îmbrăcată într-un cort de culoare neagră. Am început să-mi petrec după-amiezile, după ce plecam de la școală, acasă la Farah Gouré. Un întreg cârd de femei tinere – fiicele lui adolescente și fetele din clanul Osman Mahamud care tocmai veniseră din Somalia – locuia acolo, sub ochiul atent, dar binevoitor al soției lui, Fadumo. Câteva dintre fetele somaleze de la Fadumo erau proaspăt venite de la țară sau din provinciile somaleze și erau logodite convenabil cu bărbați potriviți din clan. Mama credea că vor avea o bună influență asupra mea, așa că mă lăsa să merg acasă la Farah Gouré și să stau cât îmi place. Și mie îmi convenea asta.

Era primul meu contact cu fete din Somalia. Una dintre ele era Jawahir, o tânără ageră, drăguță și destul de emotivă. Avea cam

douăzeci și cinci de ani și venise la Nairobi pentru a se căsători cu unul dintre șoferii de camion ai lui Farah Gouré. Aștepta acasă la Farah Gouré ca viitorul ei soț să se întoarcă la Nairobi dintr-o călătorie de cinci luni în sudul Africii. Ali era un angajat de încredere, iar Fadumo voia ca Jawahir să fie fericită în Nairobi; dacă Jawahir era nefericită, ar fi putut să-l convingă pe Ali să se întoarcă împreună cu ea în Somalia. Așa că Fadumo m-a rugat să-i arăt orașul lui Jawahir și să-i țin de urât.

Jawahir era scundă și exuberantă, plină de mofturi; își dădea ochii peste cap, dădea din mâini și spunea povești cu vocea ei stridentă. Își modula vocea într-un fel foarte dramatic. Jawahir îmi amintea de femeile din clanul Isaq care jeleau la înmormântarea mătușii mele din Mogadiscio, sub copacul talal; de fapt, nu preluase doar atitudinea celor din clanul Isaq, ci și accentul în perioada în care locuise lângă Hargeisa, unde părinții ei se stabiliseră pentru o vreme. Jawahir nu citea cărți – era analfabetă –, dar era foarte amuzantă.

Tot grupul nostru se întâlnea după-amiaza pentru conversații lungi și vesele ca între fete, în timp ce adulții dormeau împreună cu copiii. Discuțiile se centrau pe iminența căsătoriei lui Jawahir și diverse alte perspective pentru alte căsătorii. Și sigur că vorbeam și despre circumcizie. Toate aceste fete știau că se vor căsători și ele în curând; era inevitabil să vorbim și despre circumciziile noastre. Doar din cauza asta fuseserăm tăiate.

Când vorbeam, în cea mai mare parte ne lăudam. Toate fetele vorbeau despre cât de strâns sunt cusute: asta le făcea chiar mai pure, le dubla virinitatea. Jawahir era în special foarte mândră de circumcizia ei. Ea obișnuia să spună: „Îți vezi palma? Așa sunt eu. Plată. Cusută“.

Într-o după-amiază, bîrfînd-o pe o altă fată, Jawahir a spus: „Dacă treci pe la toaletă când ea este înăuntru, poți să îți dai seama că nu este virgină. La ea nu se aud picăturile, ci se aude zgomot, ca la bărbați“.

Vorbeam și despre menstruație, esența a ceea ce ne făcea murdare și nedemne de rugăciune. Din cauza aceasta nu ni se permitea nici să ne rugăm și nici măcar să atingem Coranul. Toate fetele se simțeau vinovate că sângerează în fiecare lună. Asta era dovada că eram mai puțin valoroase decât bărbații.

Nu vorbeam propriu-zis despre sex, actul care avea loc în noaptea nunții, motivul pentru care fuseserăm cusute. Somalezii aproape niciodată nu vorbesc deschis despre sex. Subiectul este rușinos și murdar. Cu toate acestea, uneori, când eu și Jawahir ne plimbam prin împrejurimi, întâlneam persoane – kenieni – care o făceau ziua în amiaza-mare. Micuța sclifosită, Jawahir, se trăgea înapoi, plină de repulsie, spunând că asta era o țară dezgustătoare.

În alte după-amieze, Jawahir îmi cerea să-i citesc cu voce tare din cărțile pe care le căram cu mine peste tot. Ea nu mersese niciodată la școală, iar cărțile erau ceva ciudat pentru ea. Aceste cărți erau în mare măsură romane de aventuri sau poliștice, sau povești de dragoste, dar toate conțineau scene de sex. I le citeam, iar ea spunea disprețuitor: „Pentru musulmani nu e așa, noi suntem pure“.

Nunta lui Jawahir a avut loc acasă la Farah Gouré. Toate femeile și-au pictat singure pe mâini desenele elaborate cu henna și au purtat așa-numitele lor robe *dirha*, făcute din material dantelat. Am dansat împreună în timp ce o femeie cânta la tobe. Nu știu dacă bărbații dansau sau dacă aveau muzică. A fost o masă bogată – sacrificiul a câteva oi și capre –, iar pe seară, micuța Jawahir a apărut, într-o rochie albă, occidentală, cu părul strâns și ridicat ca un stup de albine sălbatice. Se bucura de atenția care i se acorda: îi plăcea la nebunie să fie vioara întâi.

Cam la o săptămână după nuntă, mama nu m-a lăsat să mă duc să o văd pe Jawahir: zicea că nu se cade. Așa că abia weekendul următor am vizitat-o. Stătea pe o canapea, ridicându-și cu grijă greutatea de o parte a șezutului pe alta. În cele din urmă, am întreb-o cum a fost să facă sex.

S-a eschivat să răspundă. Țineam în mână una dintre cărțile din colecția Arlechin ale Halwei, când mi-a înșfăcat-o din mână și m-a întrebat:

– Ce-i porcăria asta de carte pe care o citești?

– Fii serioasă, acum știi totul despre asta, spune-mi cum este, i-am răspuns.

– Nu înainte de a-mi citi cartea asta.

Era o carte destul de ușoară, despre un bărbat, o femeie, o dragoste blestemată și una sau două scene sexuale. Dar când bărbatul și femeia se sărutau, el își punea mâna pe sânul femeii și apoi îi săruta sfârscul. Jawahir era îngrozită.

– Creștinii ăștia sunt scârboși! a guițat ea. Așa ceva e interzis! La musulmani nu e deloc așa!

Acum chiar că Jawahir trebuia să-mi spună cum era să faci sex. A zis că a fost groaznic. După ceremonia nunții, au intrat în dormitorul apartamentului pe care Ali îl închiriasse pentru ei. Ali a stins luminile. Jawahir s-a întins pe pat, complet îmbrăcată. A băjbăit-o pe sub rochie, i-a desfăcut picioarele. Și-a scos pantalonii și a încercat să pătrundă în interiorul ei. Nu a tăiat-o cu un cuțit, ci a străpuns-o cu penisul. I-a luat mult timp să facă asta și a durut-o. Asta semăna cu povestea pe care mi-o spusese Saha.

În fiecare noapte, era aproape la fel de dureros și mereu era la fel: Ali intra înăuntrul ei, făcea mișcări de du-te-vino în ea și apoi ejacula. Asta era tot. Apoi se ridica și făcea un duș pentru a se purifica; se ridica și ea și făcea duș, tot ca să se purifice, și își aplica Dettol pe zonele care sângerau. Asta era viața sexuală a lui Jawahir.

Nu era nici pe departe asemănător cu scenele asupra cărora obișnuiam să zăbovesc în cărți. Mai aveam puțin și împlineam optsprezece ani. Crescusem cu colecția Arlechin și îl sărutasem pe Kennedy. Ceea ce descria Jawahir era departe de sexul palpitant pe care mi-l imaginasem eu. Eram dezamăgită și tristă și i-am spus că n-o să mă mărit niciodată.

Jawahir a râs și a spus:

– Așteaptă până ce se va întoarce tatăl tău într-o bună zi – o să vedem noi atunci.

Părea perfect resemnată cu viața ei. Ali părea să fie un bărbat bun, care nu era violent sau rău și care îi asigura un trai decent. Jawahir părea convinsă că femeilor bune li se interzicea de către Dumnezeu să simtă dorință.

Știam deja ce avea de spus sora Aziza despre sex și despre căsătorie. Ea consilia multe cupluri de tineri căsătoriți. Femeile îi spuneau deseori cât de groaznic era pentru ele să facă sex. Sora Aziza le răspundea că se plâneau doar pentru că citiseră descrieri ale unor experiențe sexuale licențioase, care nu erau islamice, în cărțile occidentale. Noi, femeile musulmane, nu trebuia să copiem comportamentul necredincioșilor. Nu trebuia sub nici o formă să ne îmbrăcăm la fel ca ei sau să ne comportăm la fel ca ei. Nu trebuia să citim cărțile lor, căci ele ne îndepărtau de la calea cea dreaptă, adevărată a lui Allah.

O femeie nu putea rupe o căsătorie pentru că era groaznică sau plictisitoare: asta era cu desăvârșire interzis și era și calea Satanei. „Dacă soțul te rănește“, le spunea sora Aziza acestor femei, trebuie să-i spui lucrul ăsta și să-l rogi să o facă diferit. Dacă veți coopera, va fi mai puțin dureros. Iar dacă nu face să te doară, atunci numără-te printre cele norocoase.“

Acasă la Abdillahi Ahmed relația dintre mama și Hanan se deteriora. Se certaseră de câteva ori, dar mama se abținuse: știa că, dacă s-ar fi certat mai tare, asta ar fi însemnat că trebuia să părăsim casa. Apoi, la începutul lui 1988, am aflat că izbucniseră din nou lupte deschise în Somalia. În mai, forțele lui Siad Barré au început să bombardeze teritoriul clanului Isaq. Hanan se transformase într-o vrăjitoare. Ea era din clanul Isaq și urla că nu voia o femeie din clanul Darod în casa ei.

Noi nu ne consideraserăm niciodată rude cu Siad Barré. El era un Darod, dar era din Marehan și nu era nici pe departe aproape de familia Osman Mahamud a tatălui meu sau de subclanul mamei

mele, Dhulbahante. Mama a încercat să-i explice lui Hanan. Ceea ce făcea Siad Barré clanului Isaq în 1988 făcuse deja clanului tatălui meu cu zece ani în urmă. „Toți suntem victimele lui Siad Barré“, spunea mama. „De aceea am plecat de acasă, de aceea sunt o cerșetoare în țara asta, și eu, și copiii mei.“

Dar ca să înrăutățească și mai mult lucrurile, în timp ce ataca teritoriul clanului Isaq, Siad Barré a oferit o amnistie celor din Macherten care luptau pentru SSDF. Câțiva membri marcanți ai SSDF au acceptat oferta, unii chiar rude de-ale noastre, din clanul Osman Mahamud. Fratele lui Jim'o Musse a capitulat și a devenit ministrul Telecomunicațiilor în guvernul lui Siad Barré. Hanan devenise imposibilă.

În fiecare zi la cinci, chiar când veneam de la școală, radioul cu programul secției somaleze a BBC-ului e dat la maximum în bucătărie și o anunța pe Hanan câți membri Isaq muriseră și câți fugiseră. La noi în dormitor, mama și bunica ascultau același lucru. Hanan începea să țipe – blestemându-i pe cei din clanurile Dhulbahante, Macherten și tot clanul Darod să ajungă în iad – și uneori mama își pierdea cumpătul și ieșea din dormitor ca să o înfrunte. Aceste două femei pline de riduri țipau una la alta printre oale și tigăi, mama spunând o poezie pe care o inventase pe loc și în care o acuza pe Hanan de lașitate, iar Hanan striga că mama era și mai lașă deoarece părăsise Somalia de atâta vreme. Bunica era și ea în bucătărie, rugându-le să se oprească. Iar eu nu făceam decât să mă strecur afară din casă pentru a scăpa de toate urletele acelea.

Jawahir insistase să mă mut la ea, ca să-i țin de urât cât Ali era plecat în lungile lui curse și să o ajut cu treburile casei. Fadumo cunoștea situația noastră de acasă – nimic din ce face un somalez nu este secret – și a intervenit în numele meu. I-a spus mamei că o tânără matroană somaleză precum Jawahir ar fi o companie perfectă pentru o tânără în formare; chiar și mama observase cât de greu îmi era să învăț acasă la Abdillahi Ahmed. Așa că m-am mutat cu Jawahir, doar pentru câteva luni, ca să mă pregătesc pentru examene.

Mă simțeam matură. Casa era în Eastleigh, cartierul somalez, așa că rămăsesem sub ochii vigilenți ai clanului. Cu toate acestea, eram mai liberă și mai liniștită aici decât în atmosfera incendiară din jurul mamei și a lui Hanan. Când soțul ei era acasă, Jawahir se fățuia prin casă purtând haine drăguțe și parfumându-se cu diferite esențe. Ali părea că nu observă niciodată aceste lucruri, dar cel puțin era respectuos și bun.

Cât am stat acasă la Jawahir, doi dintre colegii lui Ali m-au cerut în căsătorie. Asta a venit ca o surpriză – prima dată Jawahir a izbucnit în râs la cât am fost de surprinsă –, dar totul a fost foarte cuviincios și respectuos. Mai întâi acești bărbați s-au dus la Ali, întâi unul, apoi celălalt, apoi Ali a venit la mine pentru a-mi prezenta situația lor. De fiecare dată el intra în detalii despre bărbat: cât de harnic era, cât de bine câștiga, că era de încredere, din clanul Osman Mahamud, desigur; îmi spunea despre cum mă pot muta într-o casă în apropiere și bărbatul acesta o să aibă grijă de mine. Nu era vorba decât despre bani și siguranță. Nu se făcea nici o referire la ideea de dragoste descrisă în romanele pe care le citisem. Chiar și filmele de la Bollywood conțineau mai mult romantism decât situația asta.

Unul dintre acești pretendenți a fost foarte insistent. Bătea spre treizeci de ani și mi se părea un musulman devotat, dar îndesat, urât și fără carte. A insistat. Îmi spunea cât de motivat era să mă protejeze; că era cea mai mare provocare pentru el. Dacă acceptam, mi-a spus el, avea să călătorească în Somalia să-l caute pe tatăl meu sau măcar pe fratele meu și să le ceară permisiunea, care era, în mod evident, singura permisiune care conta de fapt. Nu a fost deloc vorba despre atracție sau compatibilitate.

În sinea mea, mi se părea ceva supranatural. Nu asta era ideea mea despre a face jurământ. Eu voiam să simt entuziasm, visam la cineva îndrăzneț și minunat, foarte școlit, cu ochii negri și cu simțul umorului. Voiam să mă vrăjească. Mă îngrozeam la gândul de a deveni femeie măritată. Nu voiam să duc o viață precum Jawahir. Nu voiam să mă îngraș și să îmbătrânesc precum colega mea de

școală, Zainab. Nu voiam să ajung ca mama și să am parte de genul de sex despre care vorbeau Sahra și Jawahir.

Am refuzat, de fiecare dată foarte politicos. I-am spus lui Ali că voiam să termin școala înainte de a mă gândi la astfel de lucruri. Mulțumită, mama m-a susținut. I-a spus lui Ali că nu puteam să mă logodesc în absența tatei și a fratelui meu. Nu ar fi fost corect; ar fi fost ca și când nu am fi respectat regulile. Ar fi părut ceva făcut pe furiș, pretextase ea. În sinea mea, eram convinsă că și ea considera că meritam mai mult decât atât.

Când părinții Halwei s-au mutat într-o casă nouă pe care o construiseră pe una dintre cele mai scumpe proprietăți din oraș, s-au oferit să-i închirieze mamei un apartament în micuța clădire de pe Park Road din care tocmai se mutaseră. Chiar înainte să ne mutăm, Haweya s-a întors din Mogadiscio, cu un geamantan plin cu fuste scurte și cu o nouă sclipire în ochi. Când a văzut-o, mama și-a pus mâna la ochi și a exclamat: „Allah! Acum ce mai urmează!“ Mama sperase că Somalia o va cumiți pe Haweya, dar ea s-a întors chiar mai încăpățânată decât plecase, mai matură și mai hotărâtă cu privire la ceea ce voia în viață.

Haweya văzuse o altă latură a Somaliei față de ce se așteptase mama să se întâmple. Femeile somaleze chiar caută să devină *baari*, comportamentul ideal al unei femei, acela de a servi bine. Aproape toate sunt tăiate genital, ceea ce arabii în majoritate nu fac. Dar, în mod tradițional, femeile somaleze muncesc, ceea ce le face diferite de restul femeilor arabe și poate că și mai libere. Islamul nu a fost niciodată atât de puternic în Somalia cum a fost mereu în Arabia Saudită, țara lui de origine, iar unele femei somaleze din generația tatălui meu aveau o viziune foarte modernă asupra vieții. Mătușa noastră, Ibado Dhadey Magan, și chiar, într-o oarecare măsură, mama noastră vitregă, Maryan Farah, constituiau exemple pentru Haweya. Ele erau foarte diferite de mama, care încremenise în pasivitatea ei, plină de resentimente și amărăciune din ziua în care ne-a părăsit tata.

Haweya se întorsese acasă cu planuri de a merge la școală și la muncă. Zicea că se hotărâse să se întoarcă acasă, în Kenya, pentru că educația era mai bună: Ibadu Dhadey o convinsese că avea nevoie de calificări. Haweya nu voia să se întoarcă la liceu și să studieze pentru examenele pentru nivelul O; ea credea că e mult prea mare pentru așa ceva acum. Voia să mergă la o școală pentru secretare, pentru că acolo nu-i trebuia diplomă ca să fie admisă.

La câteva luni după ce Haweya s-a întors, eu am luat examenele O și abia am trecut. Nu aveam cum să continui cu nivelele de tip A cu astfel de note și eram prea mândră ca măcar să mă gândesc să repet un an și să încerc din nou. Eu și Haweya am hotărât să mergem împreună la o școală pentru secretare. Știam că nu va fi ușor să o convingem pe mama, care voia ca eu să merg și să stau într-un internat islamic pentru fete situat pe strada pe care locuim, pentru a învăța să gătesc și să fac curat, dar și să citesc Coranul. I-am spus că deja știam să gătesc și să citesc Coranul, iar că școala de secretariat era exact ca o școală secundară.

Eu și Haweya am evitat cu mare grijă să-i spunem ceea ce era evident, că școala de secretariat ne califica pentru a lucra în birouri – că aveam de gând, de fapt, să ne câștigăm singure existența. I-am spus mamei că Ibadu îi plătea taxele surorii mele. Agenția pentru refugiați a Națiunilor Unite va plăti o parte din taxele mele, pentru că eram refugiată și pentru că absolvisem liceul, iar asta era considerată educație vocațională. În cele din urmă, mormăind, mama a fost de acord să plătească restul.

La începutul lui 1988, Mahad i-a trimis mamei o scrisoare din Somalia. Îi scria că îl întâlnise pe Abdellahi Abdi Aynab, fiul cel mare al directorului închisorii care fusese executat pentru că îl ajutase pe tata să scape. Mahad spunea că Abdellahi locuia în Aden. Avea propria afacere, nu avea decât douăzeci și patru de ani, muncea mult, era credincios și îi cerea respectuos mâna mea, în vederea căsătoriei.

Mama mi-a spus să mă așez. Era o partidă bună, zicea ea. Se potrivea de minune. Tata va fi de acord în mod sigur. S-a străduit

din răspuțeri să mă facă să accept planul lui Mahad. Dar toată această situație îmi dădea fiori. Îl respectam pe tatăl acestui bărbat; pentru noi era ca un sfânt. Cu toate acestea, Mahad chiar se aștepta să accept să mă căsătoresc cu cineva pe care nici măcar nu-l cunoscusem vreodată și să locuiesc într-o țară în care nu fusesem niciodată?

I-am răspuns lui Mahad cu cea mai potrivită scrisoare. I-am spus: „Dragul meu frate, nu am decât optsprezece ani, iar căsătoria rămâne ceva îndepărtat pentru mine. Trebuie să experimentez o perioadă de maturitate înainte să sar de la copilărie direct în casa soțului meu“. Am fost foarte politicoasă și respectuoasă, dar și foarte categorică.

Apoi Mahad mi-a scris personal ca să-mi spună să mă mai gândesc, iar peste câteva zile a sosit și o scrisoare de la Abdellahi Abdi Aynab însuși. Era o scrisoare frumoasă, scrisă într-o somaleză elegantă – provenea dintr-o familie foarte cultivată –, se prezenta, vorbea despre viziunea lui despre viață și includea și două fotografii de-ale lui din Aden: semăna puțin cu o scrisoare de la un prieten prin corespondență, dar fără emoticoane. Tot nu mă simțeam atrasă de ideea de a mă căsători cu acest bărbat, dar în termeni de propunere de căsătorie față de cineva complet străin se străduise foarte bine, după părerea mea.

Mama a fost complet vrăjită de fotografiile din Aden, orașul unde își începuse ea viața de adult. Mi-a spus că acest mariaj era destinul meu. Nu eram pregătită să iau o astfel de hotărâre și mă simțeam prinsă într-o capcană numai gândindu-mă la asta. Cu toate acestea, mama și fratele meu au stabilit între ei, mai mult sau mai puțin, că, atunci când va veni vremea să mă mărit, acesta să fie bărbatul.

Nu mă gândeam la asta ca la o amenințare. Abdellahi Abdi Aynab era în Aden; Mahad era în Somalia. Nu era ca și când planul trebuia pus imediat în aplicare. I-am scris răspunzându-i că nu îl respingeam ca persoană – că nu puteam să fac asta, atâta vreme cât nu-l cunoșteam –, dar căsătoria nu era, pur și simplu, în planurile

mele de moment. Și asta era tot. Nu era nimic semnat. Nimeni nu mă obliga.

Începusem să lipsesc de la dezbaterile islamice de joi seara. Pe măsură ce treceau lunile, le consideram tot mai previzibile și mai lipsite de inspirație. Tot găseam inconsistențe în argumentele lor, iar întrebările mele nu primeau absolut nici un răspuns. Nu exista nimic nou. Vorbitorii ne făceau conștienți de vechile fundamente ale Islamului și de nevoia de a adera la credință și de o exersa mult mai activ, dar nu exista nici un fel de progres, nici o schimbare, și orice interpretare mi se părea mai degrabă convențională decât logică.

Era ca și când capul mi se împărțise cumva în două. Când eram în lumea surorii Aziza, eram credincioasă, supusă și priveam cu respect numeroasele bariere care mă încorsetau. În restul timpului citeam romane și trăiam în lumea imaginației, plină de îndrăzneală. Când citeam, puteam să mă imaginez în locul altcuiva și să-i trăiesc aventurile, să-i împrumut individualitatea și să fac alegeri pe care nu le puteam face acasă.

Dilemele morale pe care le întâlneam în cărți erau atât de interesante, încât îmi țineau spiritul treaz. Răspunsurile la aceste dileme erau neașteptate și dificile, dar aveau o logică intensă care nu era greu de înțeles. Citind *Doctorul Jekyll și Domnul Hyde* am înțeles că două personaje erau de fapt o singură persoană, că atât răul, cât și binele sălășluiesc în noi în același timp. Asta era cu mult mai incitant decât să recitesc *hadith*-ul.

Am început să mă furișez din când în când pentru a merge la cinema împreună cu Haweya sau cu vreuna dintre celelalte fete somaleze. Nu mi se părea că păcătuiesc; aveam un sentiment de prietenie. Pe atunci, când mă rugam, săream peste o mulțime de rugăciuni. Acum mi se întâmpla rar să mă mai rog de cinci ori pe zi.

În februarie 1989, cei de la BBC au transmis știrea că ayatollahul Khomeini a emis un ordin de a-l ucide pe un bărbat pe nume Salman Rushdie, care scrisese o carte despre soțiile Profetului Mahomed, intitulată *Versetele Satanice*. Avuseseră loc mișcări de

stradă în lumea musulmană ca reacție la apariția acestei cărți malefice. Ayatollahul spunea că Rushdie, care era născut musulman, era vinovat de blasfemie și de apostazie – deoarece încercase să renunțe la credință –, ceea ce trebuia pedepsit prin execuție. Îl condamnase la moarte și pusese un preț pe capul lui Rushdie.

Câteva săptămâni mai târziu, într-o seară, sora Aziza și soțul ei s-au oprit la noi acasă să mă roage să facem împreună o plimbare la centrul comunității musulmane de lângă școală, acolo unde se țineau dezbaterile noastre. Acolo, în parcare, se adunaseră mai mulți oameni. Niște tineri conduceau o mașină și făceau spectacol din a arde mici stegulețe: steagul israelian, steagul american. Apoi au legat cartea lui Rushdie de un băț, au stropit-o cu kerosen și au ținut o țigară aprinsă lângă ea, chiuind în timp ce biata carte ardea mocnit în burnița de combustibil.

Sora Aziza aclama și scanda și ea, în timp ce mergea pe lângă mine. Mă simțeam străină, cumva foarte stingherită. Mă întrebam dacă nu era o prostie că au cumpărat fie și numai o copie a acestei cărți ca să o ardă; la urma urmei, banii tot la autor mergeau. Nici măcar nu mi-a trecut prin minte să reflectez dacă Salman Rushdie trebuia să fie omorât: dacă Rushdie îl insultase pe Profet, atunci merita să moară. În mod evident, Rushdie scrisese ceva atât de groaznic, încât nici măcar nu știam ce anume scrisese. Dar să arzi o carte semăna cu ceva ce ar fi făcut guvernul apartheid din Africa de Sud. Nu puteam spune exact de ce nu mă simțeam în largul meu, dar am plecat devreme. Cred că a fost ultima dată când am mers la centrul pentru dezbateri.

Eu și Haweya am început cursurile de secretariat la colegiul din oraș. Era o prostie. Cincizeci sau șaiszeci de fete erau înghesuie într-o cameră mare, deasupra unui magazin, fără ca măcar mașinile de scris să ajungă pentru toată lumea. Lecția numărul unu era: „Mâna stângă, primul deget. Bate fffff. Mâna dreaptă, primul deget, bate jjjjj“. Nu învățam nimic, așa că la sfârșitul zilei am cerut să ni se returneze banii de taxă. Era un sentiment extraordinar să stau

alături de Haweya și să cer ceva de la cineva complet străin. Am descoperit că împreună puteam fi puternice.

Ne-am interesat pentru o variantă de educație mult mai bună. Le-am întrebat pe fetele pe care le cunoșteam și care lucrau de la ce școli proveneau cele mai bune secretare. Ne-au recomandat Colegiul Valley pentru secretare, unde erau câte cincisprezece elevi într-o clasă, unde se predă stenografie și unde aveau computere adevărate. Asta era în Kilimani, la două stații de autobuz în afara orașului Nairobi, și era scump, dar ne-am înscris, totuși.

Școala pentru secretare nu te stimula intelectual, dar implica ieșirea noastră în lume. Pentru prima dată vedeam cu adevărat străzile din Nairobi și făceam un du-te-vino cu autobuzul numit *matatou* în fiecare zi. Odată, când mă duceam la *matatou*, am auzit pe cineva țipând: „Hoțul!“ O mulțime prinsese un bărbat care alerga pe stradă, un băiat din Kenya, cam de vârsta mea, care nu purta decât o pereche de pantaloni scurți. Când am trecut pe lângă ei, l-am văzut pitindu-se de frica lor la pământ, în mijlocul unui cerc pe care-l formaseră oamenii care aruncau în el cu pietre mari.

Mulțimea devenea tot mai numeroasă și mai hotărâtă, unii erau îmbrăcați în zdrențe, alții purtând costume. Fete tinere aclamau de parcă echipa kenyană câștigase cupa mondială. Erau pietre, țipete, lovituri și tot mai multe pietre. Oamenii strigau: *MWIZI, MWIZI*, „HOȚ, HOȚ“. Copilul era grav rănit. Îi curgea sânge din cap. Avea ochii atât de umflați, încât abia dacă îi mai puteai distinge. Apoi cineva l-a lovit tare în gură și pur și simplu zăcea acolo, pe pământ, schimonosit de durere.

Credeam că o să vomit. M-am tras înapoi; nu puteam să mai privesc. Asta era cea mai dezgustătoare priveliște pe care o văzusem vreodată. Mă simțeam vinovată și numai pentru faptul că am privit, nu mai spun să fi participat la ea. Băiatul probabil că murise. Când am trăit în Nairobi am auzit despre linșări: hoți omorâți pe stradă de către mulțimi răzbunătoare. Dar era pentru prima dată când vedeam cu ochii mei așa ceva.

Atmosfera de la colegiul pentru secretare era mult mai libertină decât la Școala Musulmană de Fete. La școală, unele dintre fetele kenyene chicoteau despre sex; pentru ele era ceva firesc să iasă în oraș și să-i atragă pe băieți. Totuși, aproape toate erau creștine practice și erau devotate idealurilor căsătoriei creștine, dar la Colegiul Secretarial Valley, colegele noastre de clasă erau desfrâ-nate pe față. Recunoșteau singure că făceau sex cu bărbați. Trăiau viețile pe care mama nouă ne interzicea să le trăim, ceea mă făcea să fiu profund fascinată și, în același timp, șocată.

Lucy, de exemplu, era vorbăreață și prietenoasă și-i plăcea să trâncănească. Purta haine atât de strâmte încât îi puteai vedea fiecare formă. „Unui bărbat îi place să aibă de ce să apuce“ spunea ea. Lucy mergea la discotecă în fiecare weekend ca să bea bere și să întâlnească bărbați, iar când se sătura de un bărbat, după câteva săptămâni, își căuta un altul. Nu făcea decât să râdă când noi comentam și ne spunea cu un dispreț prietenos: „Nu poți mânca același fel de mâncare în fiecare zi“.

Lucy vorbea tot timpul despre sex. Pentru ea, o virgină era fie prea urâtă și prea mândră, fie o fanatică religioasă. Virginitatea era ridicolă. „De ce să promit să fiu a unui singur bărbat când pot să-i am pe toți?“ m-a întrebat ea odată. „Ce-i cu cușca asta în care te afli, feto?“

În general, Lucy considera religia plictisitoare, iar Islamul de-a dreptul înfiorător, și nu făcea un secret din asta. Nu aspira să se mărite, ci să se distreze; iar pentru ea sexul însemna distracție. Uneori, bărbații îți dau bani, ceea ce e bine, alteori știu să danseze bine, ceea ce e grozav, dar nu asta era ideea. Lui Lucy îi plăcea să facă sex, iar când nu-i mai plăcea să o facă cu un bărbat, pur și simplu găsea un altul cu care să se distreze.

La câteva luni după ce am cunoscut-o, Lucy ne-a anunțat că era însărcinată. Spunea că o făcuse intenționat, pentru că bărbatul acesta era foarte chipeș, iar ea voia un copil frumos. Viața ei îmi părea din cu totul altă lume; pe atunci, încă îmi puneam roba în fiecare seară când luam *matatou*-ul spre casă. O întrebam pe Lucy

dacă părinții ei nu o pedepsesc sever pentru acest lucru, dar ea a râs și a spus că nu, părinții ei aveau să aibă grijă de bebeluș și chiar ar fi fost încântați dacă era și foarte frumos.

Încă îi simțeam lipsa tatei. Eram zguduită de iresponsabilitatea lui Lucy cu privire la copil și mărturisesc că i-am ținut morală. Am sfârșit prin a ne certa. Dar, indiferent dacă a fost vorba despre influența lui Lucy sau nu, am început să mă gândesc s-o las mai moale cu roba mea neagră. Mi-a trecut prin minte că nu puteam să o port mereu dacă îmi doream să muncesc într-un birou în Nairobi. Aproape sigur nu mi s-ar fi permis să port *hidjab* la serviciu.

Roba începuse să mi se pară și împovărătoare, și destul de stupidă pe deasupra. Ceea ce conta într-adevăr era intenția mea de a mă comporta modest. Am început să port o haină lungă, croită pe talie, așa cum făcea și Haweya. Am început și să o evit pe sora Aziza. Știam că ea nu ar fi fost de acord cu asta.

Am primit notele în septembrie 1989. Lucy, a cărei sarcină se vedea bine de acum, a picat. Eu și Haweya am absolvit amândouă cu certificate de excelență la Colegiul Valley pentru secretare. Am venit acasă încântate și i-am spus mamei că nu trebuia să-și mai facă griji din cauza banilor pe care-i datoram la chirie. Acum, că puteam să muncim, aveam să o întreținem noi pe ea.

Mama s-a ridicat de pe scaunul pe care stătea, lângă sobă, ca un tunet. Nu ne lăsa să muncim. Era de neînduplecat. Pentru mama, ca o tânără necăsătorită să muncească într-un birou era doar cu puțin mai bine decât să se prostitueze. Bunica o susținea întotdeauna. „Banii câștigați de către o femeie nu au ajutat pe nimeni să se îmbogățească“, spunea ea, citând încă un proverb anacronic din tolba ei.

M-am întors către Haweya cu o grimasă și am spus, în engleză: „Atunci o să ne mutăm“. De acum știam că există locuri unde puteai locui, numite hoteluri, cămine; puteam închiria o cameră, într-un loc decent, și să ne trăim viața.

Poate că mama înțelegea mai multă engleză decât credeam eu. Când ne-am năpustit în camera noastră, a ieșit și a cumpărat multă mâncare și trei lacăte. Când eu și Haweya am vrut să ieșim în seara aceea să ne plimbăm, am găsit toate ușile încuiate cu gratiile.

– Nu plecați nicăieri, a spus mama. Aveți mâncare – gătiți-vă dacă vă e foame.

Haweya a înnebunit. Și-a smuls eșarfa de pe cap și hainele.

– E ambiția mea în viață să devin prostituată! Știu totul despre cum se rămâne gravidă! Uită-te la sânii și la fundul meu. O să chem un bărbat la fereastră și o să-i spun să-mi dea spermă de-a lui și O SĂ RĂMÂN ÎNSĂRCINATĂ!

A continuat să țipe preț de câteva ore. Am observat că într-o oarecare măsură mama savura limbajul colorat, usturător al surorii mele, dar asta nu o făcea să fie mai puțin supărată.

Au continuat zile de furie și de plictiseală. Am descoperit în mine o furie pe care nu eram conștientă că o posed. Le dădeam bilete prin fereastră oamenilor care locuiau în clădirea noastră ca să le ducă Halwei sau Sahrei. Mama Halwei a venit încercând să o convingă pe mama că nu ne putea ține încuiate până murim. Pur și simplu, nu era o soluție. Eram fete deștepte și nu aveam tată, și, la urma urmei, mama nu avea alte modalități de a ne sprijini financiar. Îi spunea că ne puteam găsi o companie musulmană decentă la care să muncim, una care cel puțin ne va permite să purtăm eșarfă.

Mama s-a dus din nou la Osman Mahamud, la Farah Gouré și la alți bărbați. Farah Gouré a fost de acord că mama avea perfectă dreptate să ne împiedice să muncim, dacă asta credea ea că ar fi cel mai bine pentru noi. Dar nu ne puteam căsători, pentru că tata nu era disponibil pentru a fi de acord. Iar să ne încuie în casă nu era, pur și simplu, o soluție pe termen lung. Farah Gouré a spus că singurul lucru care rămânea de făcut era să ne trimită pe amândouă înapoi în Somalia, care era o țară musulmană decentă. Am fi putut munci acolo; în orice caz, era evident că aveam de câștigat de la traiul printre somalezii.

Mama nu a avut de ales, așa că a acceptat. Când am auzit că vom pleca în Somalia, am fost extrem de încântată. Haweya mi-a spus: „Ayaan, revino cu picioarele pe pământ. N-o să-ți placă“. Știa la ce mă așteptam eu: mă așteptam să fiu apreciată și iubită. Credeam că Somalia va fi plină de oameni decenti, toți purtându-se frumos unul cu celălalt, așa cum era firesc. Într-o oarecare măsură, oamenii din Somalia trebuiau să fie diferiți de cei pe care-i cunoșteam în Kenya. Jawahir îmi spusese că acolo nu existau crime sau violență. Vremea era tot timpul caldă, nu rece și cețoasă cum era deseori în Nairobi. De-a lungul timpului, mereu mi se spusese că fiecare lucrușor care nu mergea în viața mamei mele era din vina kenyenilor; Somalia însemna încredere, dreptate și corectitudine. În Somalia, totul era la locul lui și avea sens.

Mai auzisem la știri și că forțele SSDF avansaseră în nordul țării, tot drumul către Bari. Tata deja vizitase Somalia o dată, dar refuzase să renunțe la luptă și să se lase amăgit de zâmbetul larg al lui Siad Barré, așa cum făcuseră alți exilați. Regimul lui Siad Barré chiar părea să se clatine. Într-una dintre zile, cât de curând, avea să fie pace, și toți somalezii exilați se puteau întoarce acasă.

Când am plecat, în martie 1990, eu aveam douăzeci de ani. Nu-mi era teamă să merg la Mogadiscio. Eram bucuroasă că o păraseam pe mama și Nairobi și că mă întorceam la adevărata mea casă și la rădăcinile mele.

CAPITOLUL 7

Deziluzie și înșelăciune

De îndată ce am coborât din avion în Mogadiscio, ne-a izbit căldura. Mie îmi plăcea. Eram atât de încântată, că asistentul lui Farah Gouré, care călătorea cu noi, a izbucnit în râs când m-a privit! Dar am fost foarte surprinsă de haos. Pista era o alee care se pierdea în nisip. Pasagerii se grăbeau și se împingeau către o grămadă imensă de geamantane ponosite care erau aruncate fără nici un fel de grijă sub avion. În afara aeroportului, un furnicar de bărbați se îndrepta către noi, îndemnându-ne să acceptăm să ne conducă în oraș. Nu era nici un fel de ordine, nici o regulă.

Nu avea importanță; nu era decât un aeroport. Eram pregătită să iert aproape orice acestui loc pe care, în sfârșit, îl puteam numi acasă.

Mogadiscio era minunat la apus. Pe atunci, orașul nu era ruina arsă din temelii care este astăzi, devastată de violența dintre clanuri. Era blând și plăcut. În timp ce mergeam spre casa lui Maryan Farah într-un taxi, străzile îmi păreau foarte familiare. În oraș, clădirile italienești se înălțau mărețe, iar pe străzi era un nisip alb, fin.

Toți oamenii arătau ca mine. Mergeau drept și erau înalți, femeile se grăbeau pe stradă în așa-numitele lor *dirha*. Îmi plăcea că m-am întors cu adevărat acasă.

Am mers la Maryan Farah, prima soție a tatălui meu, care locuia într-o vilă albă, mare din cartierul Casa Populare, chiar lângă Piața Tribunka. Nu știu la ce mă așteptam, dar cu siguranță la asta nu: o mamă vitregă prosperă, încrezătoare în sine, cu o slujbă în guvern.

Le-am cunoscut pe ambele surori vitrege, care erau tot atât de diferite pe cât pot fi două fete. Arro, care avea douăzeci și cinci de ani și pe care de fapt am cunoscut-o fugitiv în 1984 când mama a adus-o în Nairobi pentru un tratament medical, semăna cu tata – cu mine – cu o frunte rotundă și cu pomeții înalți. Era delicată și micuță, cu *dirha* ei de un verde-pal cu mov, atât de transparentă, încât îi puteai vedea breteaua din dantelă de la sutien, cu un jupon de un verde mai deschis pe dedesubt și cu pantofi cu tocuri înalte de culoare mov. Arro era studentă la Medicină. Sora ei mai mică, Ijaabo, tocmai terminase școala; era mai scundă și mai îndesată și purta o robă islamică groasă, de un maro-închis.

Mahad locuia în Mogadiscio și a venit să ne ureze bun-venit în seara aceea. Abia mi-am recunoscut propriul frate. Mahad nu fusese niciodată gras, dar în Kenya mi se păruse mereu cam plâ-pând. Acum era mai înalt și mai musculos, iar soarele îi închisese tenul. Petrecuse doi ani în Mogadiscio, studiind la un colegiu internațional, dar fusese și la Bari. Și tocmai se întâlneau cu tata.

Tata era în Somalia! Doar la câțiva kilometri distanță, iar Mahad îl văzuse. Simțeam că-mi sare inima din piept.

Abeh era într-un loc numit Ayl, pe coastă, destul de aproape de Bari. Intrase în țară împreună cu forțele SSDF care preluaseră controlul aproape întregului vechi teritoriu Isse Mahamud. Se dăduseră multe lupte, iar tata își stabilise o nouă administrație pe ceea ce se numea acum teritoriul somalez „liber“.

Situația în Ayl era stabilă, dar drumul din Mogadiscio până acolo era extrem de periculos, așa că Mahad nu ne putea duce acolo încă. Nu aveam ce să facem decât să așteptăm până se putea deschide o linie aeriană. Mișunau bandiți pe care nu-i verifica nimeni pe teritoriul disputat; chiar și punctele de control ale armatei erau

periculoase pentru a putea fi trecute. În sezonul ploios, un vehicul cu patru roți putea rămâne înțepenit în noroi zile întregi. Oamenii erau jefuiți și violați în timp ce călătoreau. Mahad nu putea risca să-i ducă tatei niște trupuri neînsuflite. Dar Abeh era bine. Trebuia să avem răbdare.

În acea primă noapte, am mers într-unul dintre cartierele de lângă Ocean, unde seara se simte briza dinspre mare. Mi-am umplut plămâni cu diferite arome: de usturoi, tămâie și sare-de-mare. Am cumpărat miel învelit în lipii fierbinți. Mergând pe stradă, mi-am amintit cum mă jucam în nisip când eram doar o fetiță, așa că mi-am scos pantofii și am umblat desculță.

Era așa o plăcere să simt firele de nisip uscate și fine pe talpă. În Nairobi era praf, iar când ploua, ceea ce se întâmpla des, pe jos se făcea noroi, așa că niciodată nu te simțea curat. Și în Nairobi toată lumea se culca devreme. În Mogadiscio lumea se trezea la viață noaptea. Toate magazinele erau deschise și singurele surse de lumină erau becurile magazinelor; nu existau stâlpi de iluminat în cartierul acesta. Grupuri de oameni se plimbau, familii tinere împreună cu copiii lor.

Totuși, când am trecut pe lângă prăvăliile croitorilor, lumina a picat, magazinele s-au întunecat și toată strada s-a cufundat brusc într-un întuneric absolut. Treptat, s-au aprins lumânări și lanterne, și un generator a readus becurile la viață. Somalia era în mod clar mult mai săracă decât Kenya. Nu mă mai gândisem la asta înainte.

Mahad ne-a spus că trebuia să stăm acasă la Maryan; dacă plecam de la ea, asta ar fi pus familia noastră într-o lumină proastă. Oamenii ar fi spus că e gelozie în familia lui Hirsi Magan. Nu a sunat ca un ordin, dar avea un ton mult mai autoritar acum. Părea o rugămintă, dar în același timp era mai mult decât atât. Haweya nu suporta să locuiască acasă la Maryan, chiar dacă o plăcea și o respecta pe Maryan. Poate că uneori o ura pe mama, dar îi era foarte loială, iar simpatia față de Maryan o făcea să se simtă vinovată.

La scurtă vreme, Haweya s-a mutat, dar Mahad m-a rugat pe mine să rămân, pentru binele familiei.

Era o situație ciudată. Mereu simțeam o tensiune când Maryan Farah se afla în preajmă. Nu era vina ei – ea era grațioasă, foarte atentă să aibă un comportament adecvat –, dar mereu aveam senzația că era un cotrasentiment, ceva ce nu trebuia să simțim, ca să nu mai vorbim despre voce.

Casa avea un anume aer static. Sora noastră mai mare, Arro, putea să fie disprețuitoare și se ciondănea în mod constant cu Ijaabo. Ijaabo purta eșarfa chiar și în casă și se îmbrăca în nuanțe închise de gri și maro. În afara casei, purta întreg *jilbab*-ul, care îi acoperea ochii cu o pânză fină, separată. Privea aprobator la *hid-jab*-ul meu, dar avea ceva insuportabil. Era clar că ambele surori aveau sentimente amestecate față de Haweya; păreau să-i invidieze curajul de a protesta, dar nu o plăceau.

Arro și Ijaabo ne tratau pe amândouă ca și când am fi fost cam retardate. Râdeau de ciudățenia noastră; noi ne pierduserăm din strălucire din cauză că am crescut departe. Cu toate acestea, în special Arro râvnea la orice lucru occidental pe care îl aveam noi. Nici una dintre noile noastre surori nu citea de plăcere; de fapt, era chiar dificil să găsești cărți în Somalia și nici una nu părea să citească romane, ceea ce era obișnuit în Nairobi. În schimb, priveau la nesfârșit la televizor filme indiene și telenovele arabe, ceea ce ne nedumerea, pentru că erau producții proaste, iar Arro și Ijaabo vorbeau arabă și hindi chiar mai puțin decât noi.

Arro era mult timp plecată de acasă, la universitate, dar Ijaabo era încă la liceu. Era o credincioasă zeloasă a Fraților Musulmani. Maryan considera că rugăciunile lui Ijaabo nu erau decât o fază, dar o lăsa să studieze cu un *ma'alim* care venea în fiecare săptămână ca să-i predea lui Ijaabo lecții de Coran.

Ijaabo m-a invitat să particip și eu la studiile despre Coran de câteva ori, dar niciodată după ce i-am spus că eu cred că *ma'alim* nu-i preda mare lucru, ci doar că-i citea din Coran în arabă, în timp ce ea dădea din cap aprobator. Ijaabo s-a supărat. Cine mă

credeam eu, eu, care vorbeam engleză, limba necredincioșilor? Cum îndrăzneam să spun că acest om care studiasse la Medina făcea ceva greșit?

Când ne-a vizitat Mahad, a fost ca o ușurare să ies din casă. Venea deseori, de obicei cu prietenul lui, Abshir, fiul cel mai mic al directorului închisorii care fusese executat din cauză că îl ajutase pe tata și fratele lui Abdellahi Abdi Aynab, tânărul care mă ceruse în căsătorie. Mi se părea firesc să mergem cu toții în oraș, cu Haweya și Ijaabo în gașcă. Ne duceam să ne întâlnim cu diverși membri ai familiei noastre.

Era un sentiment plăcut să simți că aparții unui loc. Asta era ce se chema generic legătura de sânge: acest sentiment evident de a nu fi nevoie să-ți justifici existența sau să explici nimic. Glumeam. Ne distram. Mahad era mereu politicos și plăcut, chiar și cu Ijaabo. Prietenul lui, Abshir, avea tenul închis și era arătos, foarte politicos, civilizată și deștept. Era imam al mișcării numite Frații Musulmani, care acapara rapid imaginația tinerilor din oraș. Abshir era extrem de credincios. Se concentrase să învețe să fie un bun musulman, un exemplu pentru alții. Admiram lucrul acesta la el, precum și faptul că și el căuta explicații. De fiecare dată când rămâneam singuri, purtam discuții serioase legate de religie, în somaleză și în engleză, pe care învățase singur să o scrie și să o citească. Nu semăna deloc cu nici unul dintre liderii pe care îi cunoscusem până atunci.

În Somalia, Frații Musulmani nu făceau valuri. Dictatura lui Siad Barré era una seculară și împotriva ideii de clan. Generația care a crescut sub regimul lui nu a fost atât de mult condusă de clan: ei doreau religie. Voiau să funcționeze legea islamică. Frații era mai presus de politică sau de clan; ea lupta pentru dreptatea lui Dumnezeu. Și avea bani. Fondurile curgeau dinspre țările arabe bogate în petrol care sprijineau și promovau adevăratul Islam.

Când am ajuns eu acolo, se formaseră mici congregații peste tot în Mogadiscio. Oamenii îi numeau Assalam - Alaikum, adică Cei Binecuvântați. Așa te salutau pe stradă, în arabă, ceea ce, într-un context somalez era ca și când cineva brusc ar fi perorat liturghia

în limba latină. Cei mai fanatici membri ai Fraților, ca de obicei adolescenți ori tineri în jur de douăzeci de ani, nu vorbeau decât cu alți membri ai Fraților și mergeau doar la moscheile lor și la școlile coranice care funcționau în case particulare. Îi ridiculizau pe marii oficiali ai moscheilor la care mergeau cei mai în vârstă, unde imamii raportau guvernului. O moschee a Fraților Musulmani era un loc de informare și conspirație, unde oamenii murmurau împotriva lui Siad Barré și-și împărtășeau părerile despre doctrină pe la colțuri.

Deoarece Abshir îl lua pe Mahad în astfel de locuri, fratele meu devenea și el tot mai credincios. Pe măsură ce treceau săptămânile și petreceam aproape toate serile împreună, m-am trezit povestindu-i lui Abshir despre Kenya și despre mine. Și el mă plăcea și mă căuta. Într-o seară, în timp ce stăteam pe veranda casei lui Maryan Farah, mi-a spus:

– Aș vrea să pot ieși cu o fată ca tine. Mi-am ridicat privirea către el și i-am răspuns:

– Și eu aș vrea să pot ieși cu un băiat ca tine.

M-a apucat de mână și și-a exprimat dorința într-un mod foarte poetic.

După asta, mâinile și picioarele noastre păreau deseori să se ștergă unele de altele. Se întâmplase să fim singuri. Chiar ne-am ținut de mână. După câteva săptămâni, am hotărât să-i spun lui Mahad și Haweyei că aveam un fel de relație cu Abshir; astfel, Mahad putea să descâlcească problema cu fratele mai mare al lui Abshir.

Mahad a fost foarte furios că a trebuit să trimită o scrisoare în Aden pentru a explica faptul că nu voiam să mă căsătoresc cu Abdellahi. I-am spus că oricum fusese o greșeală să-i promită așa ceva. A țipat la mine, numai că de data asta nu mai era vechiul Mahad, care îmi răsucea brațul. Mi-a vorbit despre onoare, despre clan și despre efectul deciziilor mele asupra rudelor noastre. Mi-a spus că anumite decizii se luau mai bine de către bărbații din familie.

Ijaabo și celelalte erau și ele scandalizate de anunțul meu. Mulți tineri aveau relații – se sărutau și se atingeau pe la colțuri –, dar nu trebuia să recunoști asta. Era șocant, nicidecum în conformitate cu principiile Islamului, și nici ceva tipic somalez să te îndrăgostești. Trebuia să ții ascuns un lucru de genul acesta. Sigur că cineva ar fi observat și ar fi început să bârfească; dar trebuia să aștepti până când băiatul din familia ta îl întreba pe tatăl tău dacă era de acord și apoi trebuia să plângi. Eu încălcam toate aceste coduri. Bârfa era agresivă.

În Mogadiscio simțeam tensiunea care apăruse între noii adepți ai Fraților Musulmani și cei care considerau religia importantă, dar nu atotpătrunzătoare. Vechea generație era deranjată de amestecul sexelor, dar învățase să o accepte, ca parte a culturii moderne a vieții de la oraș, *magalo*; de fapt, unele femei mai în vârstă, dar moderne purtau și ele fuste occidentale, după cum nu toți tinerii din Somalia erau tradiționaliști. Mulți dintre ei voiau să se îndrăgostească și să meargă la întâlniri, exact ca occidentalii. Dar tânăra generație era împărțită în două blocuri: cei care căutau inspirația dinspre Occident, și mai ales distracția, și cei care participau la slujbele pentru bărbați din Frații Musulmani, precum Boqol Sawm.

Când am mers în vizită la Arro în campus, unde studia Medicina, am văzut mulțimi de tineri care se plimbau; fete frumoase îmbrăcate după ultima modă italiană care chiar se țineau de mână cu prietenii lor. Arro a trebuit să mă ciupească și să-mi șoptească la ureche să nu mă mai uit. În grupul din care făcea parte Arro, numai neciopliții de la *myié* se holbau, iar Arro se lăudase că surorile ei veniseră să o viziteze din străinătate. Pentru prietenii ei, dacă aveai rude în afara țării, asta îți îmbunătățea statutul și dovedea cât de mondenă era familia ta.

La universitatea ale cărei cursuri le frecventa Ijaabo, numită Lafoole, studenții păreau să fie împărțiți aproape în mod egal între Occident și Frații Musulmani, și asta se vedea după modul în care alegeau să se îmbrace. Unele fete purtau fuste occidentale și tocuri înalte; când treceau, lăsau o dără de Dior, Chanel sau Anaïs Anaïs,

nu de tămâie. Băieții care stăteau în preajma lor aveau și ei cămăși asortate pe care le purtau băgate în pantaloni și conduceau mașini.

Fetele din celălalt grup purtau *jilbab* sau erau înfășurate în materialul de nouă iarzi pe care și bunica îl purtase când era *gun-tiino*. Băieții cu care umblau ele purtau robe albe; dacă se întâmpla să poarte pantaloni, niciodată nu-și băgau cămașa înăuntru, iar pantalonii, ca și robele, le ajungeau până la glezne. Arătau ciudat, cu câte un smoc de barbă și cu picioare costelive, dar acesta era un mod de a arăta cât de puternic erai în credința ta. Păreau la fel de încrezători ca tinerii din mașinile lor frumoase.

Când am vizitat universitatea, Arro mi-a cerut să vin îmbrăcată ca Iman, faimosul fotomodel somalez. Când am vizitat-o pe Ijaabo, mi-a cerut să port *jilbab*. Să trăiesc în aceeași casă cu Arro și Ijaabo când erau amândouă acasă – vinerea și sâmbăta și de-a lungul lungii vacanțe din iulie și august – era ca și când te-ai fi aflat în iureșul unui război religios. Arro râdea de hainele lui Ijaabo, de prietenii ei și de stilul ei de viață, iar Ijaabo și-a propus drept scop sacru în viață să o convingă pe Arro să se roage și să se întoarcă la calea cea dreaptă a lui Allah.

Nimeni nu le-a pomenit adulților despre mine și Abshir și, cum Mahab, Haweya, Ijaabo și restul familiei îl respectau pe Abshir, au început să ne lase să petrecem timp împreună din ce în ce mai des. Eu și Abshir vorbeam deseori despre Profet. Abshir se considera un credincios pur și sincer. M-a convins să-mi iau o altă robă, chiar mai subțire decât *hidjab*-ul cu fermoar pe care îl purtam deja, cu materialul lui atât de țepăn, încât nu mi se vedea nici măcar o linie a corpului. I-am mărturisit că mi se părea greu să continui zilnic cu cele cinci rugăciuni și să-mi țin mintea în frâu de la gândurile păcătoase.

Aveam din ce în ce mai multe gânduri păcătoase. Când eram singuri, Abshir mă săruta și chiar se pricepea. Săruturile erau lungi, blânde și-mi dădeau fiori, ceea ce mă ducea cu gândul la păcat. Apoi i-am mărturisit cât de prost mă simțeam față de Allah și cât de mult mă chinuia asta. Iar Abshir spunea: „Dacă am fi căsătoriți,

n-ar mai fi păcat. Trebuie să ne exersăm determinarea și autocontrolul și să nu mai facem asta“. Așa că, timp de o zi, eram din oțel și ne abțineam, apoi în ziua următoare ne priveam și ne sărutam din nou. Îmi spunea: „Sunt prea slab. Toată ziua mă gândesc la tine“.

Atracția noastră era, cu siguranță, reciprocă. Dar începea să arate de parcă îl păcăleam pe Dumnezeu. Abshir mă îndemna: „Trebuie să ne căim“, și așa făceam, și încercam să rezistăm; dar apoi ne sărutam din nou, uneori chiar înainte de rugăciunea care tocmai urma, în seara respectivă.

De la sora Aziza și din propriile lecturi, știam că ceea ce conta nu era faptul în sine, ci intenția. Nu doar sărutul era interzis sau numai încălcarea promisiunii față de Dumnezeu era vorba despre *a vrea* să-ți încalci acea promisiune. Îmi plăceau acele sărutări, tânjeam după ele, mă gândeam la ele, mi le doream tot mai mult. Mă luptam cu aceste gânduri, dar ele păreau de necontrolat. Îl doream pe Abshir; el mă dorea pe mine, iar asta era un păcat.

Începuse Ramadanul, luna sfântă de postit, când toată lumea trebuie să se poarte în cel mai sfânt mod posibil. Somalia este în întregime o țară musulmană, iar Ramadanul este și o lună când familiile se reunesc, cel mai mare eveniment festiv al anului. Mahad venea să ne vadă aproape în fiecare zi; când auzeam chemarea la rugăciune, la apus, cu toții întrerupeam marele post de peste zi cu trei curmale și un pahar cu apă. Făceam trei rugăciuni numite *rakhas* și apoi mâncam dintr-un vas mare, comun, râzând fericiți, toți tinerii stând împreună în jurul vasului nostru, separat de adulți.

La ora 8 seara, când se făcea chemarea pentru ultima rugăciune a zilei, noi, cei tineri, mergeam împreună la moschee. Deși Abshir era imam, lider la propria moschee, uneori ruga pe un prieten să-i țină locul în conducerea rugăciunilor, ca să poată merge cu noi. Toate magazinele erau luminate; pe stradă, mișunau oameni care râdeau și mulțimi care se îndreptau spre marea moschee din centru. Înăuntru, zona mare, cu covoare, a bărbaților, era ornată. Zona femeilor, din spatele ei, ieșea mult mai puțin în evidență – nu era decât un hol alb, cu rogojini împletite din plante tropicale –, dar,

chiar și așa, exista o anumită senzație de venerație față de un spațiu atât de mare și atât de încărcat de înțeles.

După predica de seară, unele dintre femeile mai în vârstă mergeau acasă, dar eu și Ijaabo continuam să ne rugăm, la fel cum făcea și Mahab și prietenii lui. În fiecare seară de Ramadan, rosteam toată rugăciunea *Taraweh*, rugăciunea lungă care se spune opțional de Ramadan, o serie de recitări și prosternări care puteau dura și până la 11 noaptea. Ascunse în partea din spate, noi, femeile, nu-l priveam direct în față pe imam, doar îl auzeam vorbind în boxe. Dar moscheea era plină: exista un sentiment de contopire și uniune, o senzație imensă de comuniune cu oricine se afla în spațiul acela mic și care făcea un singur singur lucru, dar îl făcea de bunăvoie.

Când te rogi, se presupune că simți forța lui Dumnezeu și că te afli în prezența Lui. Dar, deși am încercat din răspuneri să-mi deschid mintea către acea forță, se pare că niciodată nu am simțit-o. Sinceră să fiu, mă rugam pentru că știam că trebuia să o fac, dar niciodată nu am simțit cine știe ce în timpul rugăciunii, cu excepția senzației de disconfort pe care mi-o dădea rogojina aspră din iarbă de sub picioare și unele duhori neplăcute ale trupurilor din jurul meu în timp ce imamul mormăia monoton ore în șir. Niciodată nu am simțit acea exaltare pe care spunea Ijaabo că o copleșește atunci când se ruga. Ea avea o expresie misterioasă, de beatitudine pe chip pe durata rostirii rugăciunii *Taraweh*. După aceea, povestea cât a fost de frumos, cum a văzut lumina lui Allah și cum a simțit prezența îngerilor, cum a călătorit imaginar într-un loc care semăna cu Paradisul. Eu nu am atins niciodată o stare transcendentală; nu exista nici o lumină interioară pentru mine.

Într-o seară, chiar când se sfârșea Ramadanul, am mers să-l vedem pe Abshir predicând în mica lui moschee. Nu era altceva decât partea frontală a unui magazin care dădea spre stradă, într-o casă din Wardhiigley, un cartier care înainte fusese sărac și unde oamenii începuseră să-și construiască acum case prospere. Abshir avea o voce frumoasă; învățase întregul Coran pe de rost, iar modul

în care conducea rugăciunea era convingător. Când comenta Coranul, chiar părea să-l înțeleagă.

Abshir avea adepți. Deși mulți dintre ei păreau mai mari decât el, erau încă tineri, toți dintre ei membri ai Fraților Musulmani. Băieții purtau așa-numitele *sarong* sau *kafta*, care erau scurte, și aveau niște smocuri de bărbi. Fetele erau tăcute, dincolo de paravanul care le separa de băieți. În timp ce stăteam în camera aceea a femeilor, l-am auzit pe Abshir vorbind dintr-o boxă. Predica despre interzicerea intimității înainte de căsătorie. Vorbea despre puritate – puritate în ceea ce facem și gândim – și spunea că remediul pentru gândurile interzise este și mai multă rugăciune.

După aceea, a încercat să mă sărute.

Era Ramadan, ceea ce făcea ca gestul să fie un păcat de trei ori mai mare. M-am tras înapoi. Reacția mea a fost complet fizică: mi se făcuse pielea ca de găină. Mi-am dat seama că nu-l suport să mă mai atingă. Era ceva înfiorător legat de acest lucru. Mă detașasem de Abshir – a văzut și el cât am fost de șocată – și l-am rugat să ne conducă acasă.

Uitându-mă în urmă, nu-l consider pe Abshir deloc înfiorător. Era doar la fel de prins într-o cușcă mentală ca și mine. Eu și Abshir, și toți ceilalți tineri care ne alăturaserăm Fraților Musulmani voiam să trăim, cât mai mult posibil, asemenea Profetului, dar regulile ultimului Mesager al lui Allah erau atât de stricte, încât tocmai strictețea lor ne împingea la ipocrizie. Totuși, pe atunci nu concepeam decât că fie Abshir, fie Islamul era complet imperfect și, firește, am presupus că Abshir era.

I-am spus lui Mahad că voiam să pun capăt poveștii cu Abshir. Îl exasperasem pe fratele meu; credea că sunt ca toate celelalte femei, incapabilă să știu ce vreau. I-am scris lui Abshir o scrisoare. A insistat și m-a implorat; parcă își pierduse mințile. A început să vină acasă la Maryan, lamentându-se lui Ijaabo. Toată familia – tot clanul Osman Mahamud – a început să aibă grijă de el.

Majoritatea celor din familie, inclusiv femeile, își explicau brusca mea schimbare a ceea ce simțeam ca pe un rezultat al indeciziei

feminine. Ele spuneau că femeile sunt stăpânite de forțe care se joacă cu mintea lor și asta le face să treacă de la o stare extremă la alta. De aceea Allah hotărâse că mărturia unei femei are jumătate din valoarea celei a unui bărbat și tot de aceea femeilor nu trebuia să li se permită să guverneze sau să accepte funcții publice, căci abilitățile de conducere necesită contemplare înțeleaptă și judecăți la care ajungi după o analiză profundă. Femeile nu se nășteau cu toate aceste calități. Eram aiurite și iraționale și era mult mai bine pentru noi dacă tații noștri sau alți tutori de sex masculin hotărâau cu cine trebuia să ne petrecem restul zilelor.

Numai Haweya mă înțelegea. Îl simpatiza pe Abshir, dar nu-i plăcuse stilul pe care mi-l impunea când eram cu el: nu-i plăcea roba pe care mă puneă să o port și nici recentul meu comportament, influențat de Frați. Într-o oarecare măsură, în perioada aceea, a reușit să pună mâna pe niște cărți pe care apoi mi le-a dat și mie. Chiar și cele proaste erau reconfortante ca apa unui pârau rece după o zi în deșert. Îmi ofereau o evadare.

Uram să recunosc asta față de ea, dar eram dezamăgită de Somalia. Mă așteptasem la o țară în care totul să-mi fie familiar – o țară unde să simt că aparțin, unde puteam fi acceptată, unde puteam să îmi simt rădăcinile și să mă descopăr ca persoană. Dar, chiar dacă iubeam căldura, vântul, mirosurile, nu-mi găseam locul acolo. Într-o oarecare măsură simțeam apartenența: știam unde sunt și puteam să mă bucur de acceptarea necondiționată a clanului și a familiei. Dar, chiar dacă Haweya mă avertizase, nu eram pregătită pentru limitările și prețul pe care trebuia să-l plătesc pentru acest sens al apartenenței. Toată lumea se amesteca în treburile celuiilalt. Lipsa completă de intimitate, de spațiu individual, precum și controlul social erau sufocante.

Conformarea față de rolul alocat mie în Somalia – într-un clan, într-un subclan, în Islam – ar fi putut să-mi aducă liniște sufletească: un destin bine precizat și un loc sigur în rai. Ideea de supunere mă deranja mai puțin decât pe Haweya. Și totuși îmi doream mai mult decât să mă mărit cu Abshir și să-i port copiii, să am un destin

exact ca al mamei. Voiam o provocare, ceva îndrăzneț. Brusc, am simțit că prețul senzației mele de apartenență în Somalia avea să fie sensul sinelui meu.

Religia îmi dădea o senzație de liniște doar din asigurarea că există o viață după moarte. Mi-era destul de ușor să urmez aproape toate regulile: să mă port frumos, să fiu politicoasă, să nu bârfesc, să nu mănânc carne de porc, să nu dau sau să iau bani cu camătă și să nu beau alcool. Dar descoperisem că nu puteam urma regulile mai profunde ale Islamului, care controlau sexualitatea și mintea. Nu voiam să le urmez. Voiam să fiu cineva, să fiu independentă. Dacă rămâneam în Somalia și mă căsătoream cu Abshir, nu făceam decât să devin o entitate fără chip. Perspectiva aceea m-a năpădit, cu un sentiment subit de panică. Eram într-o stare de confuzie morală – o criză a credinței.

Am vorbit cu Mahad despre îndoielile și temerile mele, iar el m-a liniștit. Spunea că e totul normal, că face parte din procesul de maturizare, că întrebările și senzația de confuzie, precum și criza morală făceau parte din procesul de tranziție către maturitate. Spunea el: „Nu trebuie decât să rămâi sinceră și vei vedea că totul va fi în regulă“.

Am început să merg la moschee mai des în perioada aceea, când căutam răspunsuri. Am început să frecventez slujbele de vineri după-amiaza de la moscheea centrală, să ascult slujbele imamului în somaleză. Cu toate acestea, din nou, m-am trezit polemizând în gând cu el.

Nu trebuie să te contrazici cu un imam. Cu certitudine, nu trebuie să contrazici cuvântul lui Allah. Islam înseamnă supunere. Pe pământ te supui pentru a-ți câștiga locul în rai. Viața pe pământ este un test, iar eu îl picam, chiar dacă mă străduiam cât de mult puteam. Eșuam ca musulman. Când mă rugam, simțeam că îngerul de pe umărul meu stâng obosea scriind câte păcate am. Mă imaginam sosind în rai cu o cărticică de fapte bune și cu un volum de păcate, la fel de gros ca ediția completă a dicționarului Oxford. Voiam o revigorare a ideii de a fi musulman, a înțelegerii lui Allah. Dar nu

simțeam nimic. Îmi spuneam că poate asta însemna că Allah nu mă voia. Nu valoram nimic.

Haweya s-a mutat de la Maryan – nu putea suporta dezaprobarea lui Ijaabo și înțepăturile lui Arro – la Ibado Dhadey Magan, mătușa noastră. În calitate de directoare a Spitalului Digfeer, Ibado avea cunoștințe la Națiunile Unite și i-a făcut rost surorii mele de o slujbă.

Apoi mi-a găsit și mie o slujbă, într-un mic birou pe care Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite îl înființase pentru a stabili liniile telefonice în zonele rurale ale Somaliei. Activitatea de acolo nu te inspira în nici un fel. Trebuia să fac muncă de secretariat, dar deseori ajungeam să traduc pentru șeful meu, un englez destul de zăpăcit. Se întâlnea cu delegațiile din provincii, și eu încercam să-i explic de ce nu le poate da, pur și simplu, banii pentru a înființa o linie telefonică. De asemenea, trebuia să încerce să le explice de ce nu trebuia să distrugă și să revândă cablurile pe care el tocmai le întinsese, în timp ce ei îl ignorau și vorbeau despre ei înșiși. Nu avea nici un fel de autoritate față de personal, dar acesta era un așa-zis proiect multilateral, iar el trebuia să le respecte părerile și modul de execuție, chiar dacă ei nu aveau nici viziune și nici metode pentru a face asta.

Pe când lucram în biroul acela, am început să-mi dau seama ce lupte se purtau în țară. Din ce în ce mai multe birouri ale Națiunilor Unite se închideau și părăseau zonele rurale, pentru că nu erau în siguranță. Clanul Hawiye înființase propria mișcare politică numită Congresul Somalez Unit, condus de Ali Mahdi și de generalul Muhammad Farah Aideed. Deși în Mogadiscio era pace, Siad Barré încă deținând controlul, clanul Hawiye se răsculase împotriva dictatorului în sud, în timp ce clanurile Darod și Isaq făceau asta în partea de nord.

Munca acolo m-a făcut să înțeleg mai îndeaproape birocrăția somaleză. Aproape fiecare cetățean civil pe care l-am cunoscut părea abisal de ignorant. Disprețul lor pentru toate lucrurile *gaalo*,

inclusiv pentru șeful meu, era profund. (*Gaalo* de obicei însemna „alb necredincios“, dar nu întotdeauna. Mama îl folosea și pentru a se referi la kenyeeni.) Erau complet dezinteresați să-și facă treaba și-și petreceau timpul făcând planuri despre cum să „transfere“ fonduri guvernamentale, un eufemism pentru a le fura de fapt.

În Somalia, dacă lucrezi pentru guvern însemna că ai un membru al familiei în locul unde se distribuiau banii de taxe și cei câștigați din șpagă. Nici mai mult, nici mai puțin. Am văzut ce înseamnă asta pentru o națiune: distruge încrederea publică.

Confruntându-ne cu o corupție atât de generalizată, nu e de mirare că oamenii erau susceptibili față de momeala predicatorilor care le spuneau că toate răspunsurile puteau fi găsite în Scrierile Sfinte. Organizațiile înființate de către simpatizanți ai Fraților nu erau corupte. Mulți somalezi încetaseră să mai aibă încredere în sistemul bancar și efectuau tranzacții financiare în magazine și adăposturi care erau deținute de către persoane din Frați. Frații oferea, de asemenea, și ajutor medical gratuit celor care aveau nevoie. Înființaseră școli coranice pentru tinerii care nu erau angajați nicăieri și care pierdeau vremea prin oraș. Vinerea, distribuiau cereale și carne la ieșirea din moschee. Veneau tot mai mulți oameni, iar influența lor era tot mai însemnată.

O mașină de la Națiunile Unite mă aducea și mă ducea de la lucru, iar la birou, unde lucram de la opt la două, purtam o eșarfă. Era o rutină convenabilă, dar slujba mea era plictisitoare. Șeful meu era politicos, nu interacționam, nu conversam și nu mă învăța nimic. Când terminam programul, mă întorceam acasă la Maryan și sporovăiam cu servitoarea.

Casa lui Maryan se umplea din ce în ce mai mult cu rude de-ale ei de la țară, din clanul Marehan. Veneau pe rând, ca să scape de problemele din provincie. Ijaabo și Maryan încercau să impună regulile casei și să-i învețe pe acești veri de la țară cum să tragă apa la toaletă și să stea pe scaun, dar Ijaabo și Arro le vorbeau răstit, vizitatorii le răspundeau furioși și le acuzau pe fete că s-au depărtat de „cultura noastră“.

Apăruseră zvonuri că în cartier creștea rata criminalității. Unul dintre unchii lui Maryan de curând sosit a cumpărat o armă.

Eu și Haweya primeam constant invitații de la persoane din familia tatălui meu. Am mers acasă la vărul Aflao și am petrecut ceva timp cu soția lui, Shukri, cu surorile lui, Amran și Idil, și cu verișoara lui, Ainanshie, care locuia cu ei și care lucra în centru, la o cafenea. Erau o familie gălăgioasă, prietenoasă, care bârfea mereu familia lui Maryan. Ainanshie, în special, ura pe oricine din clanul lui Siad Barré – Marehan – și-i purta pică lui Maryan.

Sora lui Aflao, Amran, ne lua la plimbare pe plajă, unde locuiau arabii în case înconjurate de ziduri înalte de culoarea nisipului. Din când în când, o femeie îmbrăcată complet în negru, mergea grăbit pe lângă perete. Aceste femei umblau desculțe din cauza nisipului și nu le puteai vedea decât tălpile. Deși aceste siluete negre, fără formă, mergeau înaintea noastră, puteau, la fel de bine să fie ca și lipsite de viață; nu le puteai vorbi. Amran le numea „prizonierele“. Ne sfătuia cu dispreț: „Nu le băgați în seamă“. Asta îmi amintea de Arabia Saudită.

Curând după ce m-am despărțit de Abshir am încetat să mai port roba aceea oribilă în care mă încingeam și pe care o purtau fetele din Frații Musulmani și am revenit la roba mea neagră din Nairobi; era mai răcoroasă. Dar, dincolo de faptul că era foarte lungă și avea mânecile foarte lungi, chiar și roba aceea părea exagerată. Ieșea foarte tare în evidență pe stradă. Nimeni în Somalia nu purta *negru*. Am început să port o *dirha* mai deschisă la culoare, ca majoritatea oamenilor: o tunică lungă cu o clapă de buzunar lateral și un șal din bumbac pe cap.

Mult mai puține femei purtau haine occidentale în Mogadiscio în 1990, decât cu zece sau douăzeci de ani în urmă. Fuseseră mereu o minoritate, dar acum lucrurile își schimbaseră vizibil cursul. Ainanshie spunea: „Înainte să apară Frații Musulmani, vedeai brațele și picioarele oricui. Nu observam asta niciodată. Dar acum, când femeile se acoperă atât de mult, nu mă gândesc decât la

pulpele acelea rotunde și la brațele mătăsoase ori la părul care miroase a nucă de cocos. Înainte nu mă gândeam la gâtul cuiva, dar acum mi se pare ceva foarte sexy“.

Colegii de școală ai lui Ijaabo și prietenii lui Ainanshie din centrul orașului râdeau de bolboroseala Fraților și spuneau cu dispreț că totul nu era altceva decât o formă de dominație a culturii arabe, însă peste câteva luni chiar și ei purtau robe și perorau în arabă. Mișcarea nu era legată numai de religie. Membrii ei erau harnici și deștepți. Probabil primeau bani din Arabia Saudită, dar existau și o mulțime de afaceri de succes conduse de adepții Fraților, în special în domeniul transporturilor și al transferurilor de bani. Ele ajutau la sporirea fondurilor din seifurile Fraților.

Într-o după-amiază, Ainanshie ne conducea înapoi în cartierul mătușii Maryan, așa cum făcea mereu. Din cauză că o ura pe Maryan și pe toți din clanul Marehan, ne lăsa cam la o distanță de o sută de metri de casă. Chiar înainte să ajungem la colțul unde de obicei ne luam la revedere, o mână m-a apucat de gât cu putere și am simțit lama ascuțită a unui cuțit apăsându-mi pe gât. Am privit-o pe Haweya: un slăbănog cu niște ochi imenși, închiși la culoare, cu contururi roșiatice, îndrepta și către ea un cuțit. Se părea că acesta ne era sfârșitul. Îmi amintesc că îmi spuneam: „Măcar am reușit să ajungem la optsprezece și douăzeci de ani“. Știam că Ainanshie era înarmat – avea mereu un mic pistol la el –, dar în aceste circumstanțe, nu părea să fie de prea mare ajutor.

– Aurul! a strigat bărbatul care a apucat-o pe Haweya.

– Nu purtăm obiecte de aur, am urlat eu.

Bărbatul care mă ținea pe mine mi-a pipăit urechile și gâtul pe sub șal, ținând cuțitul ascuțit îndreptat spre gâtul meu.

– De unde vin aceste fete frumoase și înalte și cine este rahatul acela mic cu care erați pe stradă? a întrebat el rânjind.

Bărbatul era un Isaq; mi-am dat seama după accent. Mogadiscio era plin de refugiați din clanul Isaq, refugiați din nord din cauza luptelor. Credeam că poate ne va lăsa să plecăm dacă eram și noi din același clan, așa că imediat am început să-i recit clanul

bunicii mele, exact așa cum mă învățase ea. Ainanshie s-a prins; era foarte calm. Nu și-a scos arma; dacă ar fi scos-o, gâtul meu ar fi fost crestat într-o clipă.

– Vezi? Fetele astea sunt surori Isaq, de-ale tale, le-a spus el atacatorilor. Iar eu sunt căsătorit cu o altă soră de-a lor. Le însoțesc acasă.

La fel de repede cum au apărut, bărbații s-au și evaporat imediat.

După asta, eu și Haweya ne-am dat seama că nu eram în siguranță să mai mergem singure pe străzile din Mogadiscio. În fiecare zi, auzeam zvonuri legate de crime, violuri și case arse de către hoți înarmați. Refugiații care nu aveau case locuiau peste tot în oraș. Oamenii dezrădăcinați, precum bărbații Isaq care ne-au atacat pe noi, se mutaseră la oraș fără să aibă nimic de pierdut, erau înarmați și plini de ură. Soldați din armată mișunau, de asemenea, împreună cu armele lor. Deși nu știam încă asta, grupări însemnate părăsiseră armata și se alăturau variatelor facțiuni de clan, care abia așteptau să-și înfigă colții în beregata lui Siad Barré.

În contrast cu luptele de clan, Frații Musulmani părea să aibă un caracter mai universal, deoarece includea persoane din toate clanurile. Dintre aceste grupuri, Frații le părea multora a fi cea mai de încredere. Pe măsură ce numărul adeptilor creștea, mișcarea devenea tot mai încrezătoare în propriile forțe. Imamii Fraților au început să predice în moschei mai mari, fără să se mai limiteze la case clandestine. Auzeam tot mai multe bârfe despre întruniri politice deschise care anunțau că zilele guvernului erau pe ducă și că venise vremea pentru legea islamică.

Siad Barré începuse să-și trimită trupele la moschei, pentru a dispersa adunările de amploare; trăgeau cu armele lor în sus, ca un semnal al celor care aveau puterea, iar oamenii erau deseori uciși în panica teribilă care se crea. După fiecare acțiune de genul acesta, creștea numărul susținătorilor Fraților în oraș. Mișcarea devenise o putere de luat în seamă în ceea ce privea afacerile, spitalele, școlile și universitățile. Universitatea la care studia Ijaabo, Lafoole, de la periferia capitalei, era în mare parte o enclavă a Fraților.

La mijlocul anilor '90, un grup de politicieni – bătrâni care reprezentau toate clanurile – a publicat un manifest care îi cerea lui Siad Barré să demisioneze. I-au spus că țara era în stare de haos și că trebuia să renunțe la putere pentru a se putea organiza alegeri. Siad Barré i-a aruncat pe câțiva dintre acești bărbați în închisoare. O pace stabilă în țară părea ceva îndepărtat.

Rudele de la țară ale lui Maryan au cumpărat câteva arme mici și au început să stea la ea la poartă zi și noapte, cu cartușiere cu muniție legate la brâu. Același lucru se întâmpla și pe la casele altor rude. Gărzi înarmate până în dinți, deseori membri ai clanului de la țară, preluau pozițiile în fața ușilor rudelor lor de la oraș ca să le protejeze viața și proprietatea.

M-am certat cu Arro și m-am mutat la Ibadó Dhadey. Într-o duminică foarte lugubră, am hotărât să o vizitez pe mătușa Khadija, sora după tată a mamei, mult mai în vârstă decât ea. Khadija era impunătoare și aproape la fel de în vârstă ca bunica, dar mai înaltă, mai impunătoare și chiar și mai ascuțită la limbă.

Am mârâit în sinea mea în timp ce mă gândeam la biciul cuvintelor pe care avea să-l pornească asupra mea pentru faptul că am vizitat-o atât de puțin în toate aceste luni de când mă aflam în Mogadiscio.

Am avut grijă să fiu impecabil de curată și mi-am călcat hainele, după cum m-am asigurat și că am un cadou pentru ea. Khadija era înnebunită după etichetă. Se năpustea asupra mea de fiecare dată când mă exprimam nepotrivit. Trebuia să aștepti ca ea să te salute și apoi îi răspundeai și tu într-un mod poetic, stând într-o poziție perfect dreaptă.

Mi-am îndeplinit sarcina acceptabil chiar de la ușă; am trecut în sufragerie ca să luăm ceaiul. Camera m-a surprins, cu cușitele, furculițele și scaunele ei vechi, europene. Khadija probabil că era singura femeie din Mogadiscio care trăia astfel. Eram atât de uimită că, în ciuda strădaniei mele prudente de a mă purta cât mai bine, am făcut greșeala de a mă trânti pe un scaun.

Khadija m-a taxat imediat: „Biata de Asha nici măcar nu te-a învățat cum să te așezi? Ori ești o maimuțică?“ Muștrului ei a tot continuat, comparându-mă cu o mulțime de animale de la care nu te puteai aștepta la nici un fel de maniere și în mod constant aruncând insulte pe jumătate deghizate la adresa mamei, care nu mă învățase corect. Era un adevărat act de bravură și, deși o parte din mine se simțea jignită, în același timp mă miram de cuvintele folosite – această proză frumoasă, bogată, arogantă, emisă de o bătrână care stătea dreptă ca un stâlp, cu cea mai fixă privire pe care o văzusem vreodată.

Nu te puteai împotrivi, nu puteai plânge sau protesta când Khadija te certa. Dacă o făceai, primeai o altă muștrare despre cât erai de slab, cum nu aveai să înveți niciodată nimic și despre faptul că aveai să mori la fel de banal cum te-ai născut. Ți se cerea să o privești în ochi, să dai din cap, ca să știe că ascuți, iar eu făceam așa. Observam că stoicismul meu o mulțumea pe augusta mea mătușă.

Când a terminat, Khadija a început să servească ceaiul. M-am întors către ușă și am tresărit când am dat cu ochii de un fânăr care stătea în prag. Arăta extraordinar de bine și zâmbea larg văzând încurcătura în care mă aflam. Era clar că asistase la întreaga scenă.

Khadija ne-a făcut cunoștință. Era vărul meu, Mahmud, fiul fratelui mamei, unchiul Muhammad. Mahmud locuia cu Khadija când venea în permisie. Mama lui murise; nu-i păsa de mama lui vitregă și astfel, de când era adolescent, devenise soldat. Khadija nu avea copii – era stearpă –, așa că dintre copiii din familie l-a ales pe Mahmud.

I-am dat lui Mahmud vești despre mama într-un mod politic, încercând din răspuțeri să-mi țin în frâu uimirea față de interesul sexual evident din privirea lui. Bărbatul acesta mă privea ca pe o femeie, destul de deschis, fără ascunzișuri; era aproape carnivor.

Apoi Khadija m-a întrebat despre Abshir. Auzise discuții, desigur. Nu aveam nici cea mai vagă idee ce puteam să-i spun, și mi-a scăpat:

– Aveam anumite sentimente pentru el, dar acum nu mai vreau să-mi petrec viața alături de el. Ceea ce era, cel puțin, adevărul, deși adevărul despre aceste lucruri întotdeauna părea să fie cumva nepoliticos în Somalia.

Manierele Khadijei s-au schimbat brusc. S-a aplecat deasupra mesei, cu ochii strălucind, și a șoptit:

– Dar, draga mea, am exact persoana potrivită pentru tine! Apoi și-a întins brațul spre capătul mesei, unde stătea Mahmud.

În timp ce el zâmbea, părea să mă evalueze, destul de deschis, din cap până în picioare. Eram destul de disciplinată? Destul de flexibilă? Destul de mândră? Sau eram doar o fată destul de ezitantă și de slabă care cedează ușor și permite să fie strivită de încercările vieții? Mă simțeam ca și cum aș fi fost dezbrăcată. Dar mai mult decât atât, mă simțeam expusă.

Trecusem examenul. Khadija m-a invitat și în joia următoare la cină, iar Mahmud se afla din nou acolo. Pe la jumătatea mesei, Khadija a anunțat că ea vrea să se roage, a plecat din cameră și nu a mai apărut. Am continuat să mâncăm, amândoi făcându-ne că nu se întâmplă nimic neobișnuit. Mahmud m-a întrebat dacă ieșisem vreodată din Mogadiscio și s-a oferit să mă scoată el. Am parat invitând-o și pe Haweya. Ne adresam unul altuia cu „vere“: „dragul meu văr“, „draga mea verișoară“, „iubitul meu văr“.

În ziua următoare, Mahmud a venit cu o mașină să ne ducă la țară. Haweya îl întâlnise înainte – îmi spusese cât este de frumos vărul nostru Mahmud –, iar acum era surprinsă când vedea cum umerii îi umpleau cămașa albă.

– Așadar, el va fi prietenul tău? m-a întrebat ea în engleză.

– Nu fi caraghioasă. Asta ar însemna incest, am răspuns tot în engleză.

Mahmud i-a cerut surorii mele să-i traducă, iar ea i-a tradus. El a zâmbit din nou, arătându-și dinții albi și a zis:

– Nici pe departe, dragă verișoară. Mi s-a spus că verii din partea maternă sunt perfect compatibili. Haweya aproape că-și linge buzele.

Mahmud era grozav, cel mai masculin bărbat pe care-l cunoscusem vreodată, iar eu m-am îndrăgostit de el. Nu era rafinat; nu era un intelectual torturat de dileme ca Abshir. Mahmud cita fabule vechi, râdea zgomotos și flirta cu mine după bunul lui plac.

Când mă privea, simțeam că iau foc. Dar n-a făcut niciodată vreun avans sexual și a respectat toate convențiile. Pur și simplu, lăsa impresia că din punct de vedere sexual murea după mine, dar nici măcar o dată nu m-a atins. Eram verișoara lui. Era implicată onoarea familiei. Orice fel de contact sexual între noi ar fi fost profund nepotrivit – de neconceput. Și eu mă gândeam la asta în mod constant, dar îmi era imposibil să fac prima mișcare.

Am început să ne întâlnim la fiecare sfârșit de săptămână acasă la mătușa Khadija. Ea pomenea întruna de oroarea de a te căsători cu bărbați din familii ciudate arătându-mi avantajele de a te căsători cu un văr: familia ar avea mereu grijă de tine; sunteți atât de aproape; vă înțelegeți atât de bine unul pe celălalt. Mi-a mai spus și că era o greșeală să mă mărit cu bărbați din clanul Osman Mahamud, precum Abshir. Erau prea înclinați spre politică, credea ea, și prea implicați, și își luau o a doua soție fără măcar să te anunțe. Nu l-a menționat nici măcar o dată pe tata, dar știam ce voia să spună. Eram bucuroasă că nu-l pomenește: căci, cu toată autoritatea pe care o emana Khadija, nu acceptam nici o critică la adresa tatălui meu.

Mătușa Khadija era tot cu nasul pe sus, dar mult mai caldă cu mine acum, că eram prinsă în plasa pe care o țesuse ea. Nu se schimbase din perioada în care îi căsătorise pe tata și pe mama: era imposibil să rezisti șiretlicurilor ei.

Mahmud nu mai avea cine știe ce viitor în armata somaleză; de fapt, foarte curând, armata somaleză nu avea să mai existe deloc. Ne-a spus că grupări mari din armată se alăturau milițiilor clanurilor, făcând contrabandă cu arme și muniție.

Singura din familia noastră care l-a sprijinit mereu pe Siad Barré a fost Khadija. Se întrezărea răsturnarea tipului de comunism

instaurat de el, și ea vedea asta ca pe o trădare a singurei speranțe a Somaliei pentru un viitor strălucit. După părerea mătușii Khadija, doar comunismul putea depăși amarnica divizare a somalezilor în funcție de clan, iar să o respingi nu era decât o dovadă în plus a intereselor, barbariei și obtuzității moștenite de la sistemul nostru de clan.

Am păstrat doar pentru mine amintirile pe care le aveam despre comunism: cozile lungi în soarele arzător, vorbitul șoptit din casa noastră, detenția tatălui meu, felul cum eram bătută la școala ca să cânt cântecele ce-l slăveau pe Siad Barré. În schimb, am întregit-o despre Frați, cu care simpatizam foarte mult.

Khadija compara Frații Musulmani cu cancerul, cu boala de care a murit mătușa mea, Hawo, când eram eu mică. Ea spunea că Frații nu reprezintă adevăratul Islam și că nu știau nimic despre Profetul nostru, dar, deși erau puțini, se umflau precum tumoarea din pieptul mătușii mele și rodeau țara din interior până când, în cele din urmă, aveau să ne distrugă definitiv. Mi-a spus să stau departe de ei.

Apoi Mahmud ne-a spus că tocmai câștigase o bursă de studii în Rusia și urma să plece din țară în următoarele zile, probabil pentru o lungă perioadă de timp. Înainte ca el să plece, mătușa Khadija ne-a informat pe amândoi că era vremea să oficializăm totul. Nu era vorba despre o scenă în care să mi se ceară mâna, ca în Occident, cu pretendentul în genunchi: Khadija manevra totul. Ea vorbea, iar eu am acceptat.

În ciuda atracției reciproce dintre noi, eu și Mahmud eram incompatibili din toate punctele de vedere. Conversațiile noastre nu erau niciodată pline de inspirație, așa cum erau cele cu Abshir, ori apropiate și profunde precum cele cu Kennedy. Nici măcar nu sunt convinsă că ne plăceam foarte mult. Cu siguranță nu evaluasem modul în care el ar fi fost potrivit ca să-mi fie partener pentru tot restul vieții. Pur și simplu, eram topită, atât de mult îl doream. La asta se rezuma totul, la o furtună de hormoni. Am fost de acord să mă căsătoresc cu el, doar ca să pot face sex.

Circumcizia nu-ți răpește dorința sau abilitatea de a te bucura de plăcerea sexuală. Circumcizia femeilor este crudă din mai multe puncte de vedere. Din punct de vedere fizic este crudă și dureroasă; le supune pe fete la o suferință de o viață. Și nici măcar nu este eficientă în încercarea de a le priva de plăcere. Chiar dacă fusesem amoretată de Kennedy sau de Abshir, eram complet nepregătită să fac față forței cu care îl doream pe Mahmud.

Mahmud voia să ne căsătorim repede, înainte să plece. Era ca și când îmi pretindea: nici un alt bărbat nu avea să se apropie de mine. Mai mult decât atât, fratele meu niciodată nu ar fi fost de acord cu o nuntă rapidă. Pentru că eram fiica lui Hirsi Magan și aveam dreptul ca această căsătorie a mea să fie un eveniment important pentru clan. Mahad tot insistă că acordul tatei legat de căsătorie putea să dureze luni întregi.

Ar fi trebuit să ne căsătorim în secret, spunea Mahmud. Făcuse aranjamentele. Ceremonia avea să aibă loc în noaptea de dinaintea plecării sale din Somalia. Un văr comun de-al nostru, Ali Wersengeli, a fost de acord să-mi fie tutore. Știam că nu e corect – că trebuia să fie tata sau fratele meu în această postură –, dar Mahmud a spus că era bine și așa. Khadija avea să aplaneze lucrurile cu familia mamei mele. În ce privește familia din partea tatei, cu siguranță nu o să le placă acest lucru, dar nimeni nu se putea opune de fapt unei căsătorii între veri din partea maternă. Chiar dacă fugeam fără acord, era în mod evident o căsătorie acceptată și nimeni nu putea să o desfacă.

Astăzi, sunt conștientă că riscam tot felul de anormalități genetice legate de progeniturile noastre, dar noi nu aveam absolut nici o idee despre așa ceva. În Somalia, ca și în mare parte din Orientul Mijlociu și în Africa, căsătoriile dintre veri sunt deseori privite ca uniunile cele mai sigure: nu înstrăinează averile familiei și orice posibil conflict se rezolvă repede de către rudele cuplului.

În noaptea în care urma să ne căsătorim, așa-numita noastră *nikah*, emoția acestui eveniment m-a apucat ca o gheară de beregată. Aveam douăzeci de ani și urma să mă căsătoresc în secret cu

bărbatul pe care îl doream. Nu-i spusese nici măcar Haweyei; doar Khadija știa. Mi-am petrecut ziua pictându-mă cu henna pe mâini și pe picioare. Când a venit Mahmud să mă ia de la Khadija de acasă, purtam o rochie roșie lungă și tocure înalte, genul de haine pe care nu mă gândisem niciodată să le port, și mă dădusem cu parfum. Când m-am privit în oglindă, am zărit o femeie matură.

Am mers la un studio foto ca să immortalizăm momentul, apoi ne-am dus cu mașina acasă la *qali*, care avea să efectueze ceremonia religioasă. Pe străzi era întuneric – încă o dată, electricitatea fusese întreruptă –, așa că am parcat și ne-am luminat calea cu lanternă. Așa-numitul *sheikh* ne aștepta în ușă, în afara camerei, într-o robă albă și cu boneta pe cap, care strălucea în întunericul absolut al aleii. Vărul meu mai îndepărtat, Ali Wersengeli împreună cu un alt bărbat pe care nu-l cunoșteam erau deja acolo. Începuse să mă bântuie gândul că intram în ceva foarte serios, dar acum era prea târziu ca să mai dau înapoi. Îmi tremurau gleznele în timp ce pășeam împleticit pe alea întunecoasă.

Qali a dat din cap către noi, apoi a început să ne pună întrebările necesare.

– Tu ești Mahmud Muhammad Artan?

– Da.

– Tu ești Ayaan Hirsi Magan? Nu trebuie să răspunzi, simpla ta prezență este suficientă.

Pur și simplu, m-am așezat.

Qali a recitat numele lui Mahmud și vârsta noastră. Apoi s-a întors către mine și a întrebat.

– Ești virgină?

Am tăcut, ceea ce era răspunsul potrivit, și apoi a bifat cuvântul „virgină“ de pe certificatul de căsătorie.

Qali ne-a declarat căsătoriți conform legii Islamului, apoi ne-a întrebat:

– Iar prețul miresei este?

Ne-am privit unul pe celălalt – nu ne gândiserăm la asta – și Mahmud a spus:

– Un Sfânt Coran, răspunsul simbolic. Nu exista nimeni către care să fie plătit prețul miresei: era o mireasă secretă. Mahmud a semnat documentul și a cerut o copie, dar *qali* nu a fost de acord să-i dea, trebuia să fie șampilată și arătată autorităților mai întâi. Ali avea să o ridice săptămâna următoare.

Au urmat străngeri de mână pline de recunoștință și amândoi martorii au dispărut. Acum eram singură într-un Land Cruiser cu vărul meu... soțul meu. Mă simțeam copleșită de importanța a ceea ce făcusem și i-am aruncat o otheadă. Nici măcar nu m-a privit. Nici acum nu ne-am atins, nici măcar nu ne-am sărutat. Știam ce urmează: era noaptea nunții mele.

Mahmud s-a foit o grămadă în parcare hotelului Arubo, cel mai elegant hotel din oraș. Nu făcuse rezervare, însă voia să plătească pentru o cameră în care să stea cu soția lui. Receptorul i-a cerut certificatul de căsătorie; asta era influența crescândă a Fraților Musulmani. Mahmud nu avea așa ceva. S-a întors la mașină spumegând și înjurând Frații.

– Nu știi ce se întâmplă cu țara asta, a spus el. Cine sunt acești oameni?

Același lucru s-a întâmplat și la următorul hotel. M-am aventurat să întreb dacă poate nu ar fi fost mai bine să intru eu, și atunci a țipat:

– Ți-ai pierdut mințile? În dimineața următoare, va fi un afiș cu tine, care te va eticheta drept prostituată: o femeie cu un bărbat și fără certificat de căsătorie. Gândește-te la numele tău!

Hotelul la care m-a dus în cele din urmă probabil că era cel mai ieftin din Mogadiscio, genul de loc unde nu cereau certificatul de căsătorie. Sistemul electric încă nu funcționa. A trebuit să mergem în cameră cu lanterna. Un gândac a luat-o la sănătoasa sub pat când am deschis ușa. Mahmud mi-a dat lanterna și m-a privit în ochi pentru prima dată în seara aceea. A spus că pot să merg la baie să mă pregătesc.

M-am spălat mecanic în baia aceea împruțită, apoi m-am întins pe pat, complet îmbrăcată: nu știam ce altceva să fac. Voiam ca

totul să fie sălbatic de erotic, cu mine în rolul lui Marilyn Monroe sau al doamnei Chatterley, dar nici măcar nu știam cum să mă dezbrac. Când Mahmud s-a întors în cameră, a spus:

– Oh, vrei să faci pe sfoasa?

– Țsta era ultimul lucru pe care îl voiam.

– Ce vrei să fac?

– Scoate-ți hainele, desigur.

Așa că m-am dezbrăcat, într-un mod ciudat, parcă aș fi fost din lemn. Nimic nu se întâmpla după cum visasem eu. Am inițiat o încercare de preludiu, după cum citisem în cărți, dar Mahmud s-a uitat la mine întrebător.

– Hei, ai mai făcut asta și înainte? m-a întrebat el.

Am mormăit că nu și l-am lăsat să continue. Dacă aș fi mințit și i-aș fi spus lui Mahmud că aveam experiență sexuală, atunci poate că ar fi apelat la preludiu; dar, desigur, probabil ar fi divorțat de mine. Admițând că sunt virgină, nu mai exista deloc plăcere. Jawahir, Sahra și toate celelalte fete aveau dreptate, îmi spuneam eu. Fetele bune sunt virgine care nu simt nimic.

Nu a fost viol, am vrut să fac sex cu Mahmud – numai că nu în felul acesta. A tot încercat, a împins, a transpirat în încercarea de a forța să deschidă cicatricea. A fost extrem de dureros și a durat atât de mult! Am strâns din dinți și am suportat durerea până când am amorțit. După aceea, Mahmud a adormit buștean, iar eu m-am dus din nou să mă spăl în baia aceea îngrozitoare. Din toate punctele de vedere, noaptea nunții mele devenise exact așa cum o descrisese Jawahir pe a ei, cu un an înainte, în Kenya.

În dimineața următoare, foarte devreme, Mahmud m-a condus înapoi, acasă la Ibado Dhadey. Pleca în Rusia în după-amiaza aceea; urma să nu-l mai văd. Ne-am luat la revedere. Funcționam cumva pe pilot automat, dar probabil că nu se vedea. Poate că eram puțin timidă, dar asta părea firesc, date fiind circumstanțele.

Ibado și-a ieșit din minți când am apărut. I-am spus că mi-am petrecut noaptea la mătușa Khadija, apoi m-am dus la etaj și m-am spălat, aplicând dezinfectant pe răni, așa cum făcuse și Jawahir.

Știam că n-o să-l mai revăd niciodată pe Mahmud. Rana mă durea atât de tare încât abia puteam să mă țin pe picioare și i-am spus lui Ibado că nu mă simțeam bine. Când a intrat Haweya, fața ei arăta atâta îngrijorare, încât am izbucnit și i-am spus totul. Mă simțeam atât de rău, încât îmi era prea greu să port singură povara vinovăției. Mă comportasem cumplit: căzusem în ispită, îmi trădasem familia, iar acum aveam să fiu încătușată pentru totdeauna de acest bărbat doar din vina mea.

Haweya s-a purtat minunat. Nu m-a judecat; părea extrem de uimită de tot romantismul acestei povești. Când i-am spus cât de tare mă durea, m-a îngrijit. Mi-a spus că ea nu credea că ceremonia era legală. Ali Wersengeli nu putea, pur și simplu, să apară ca tutore oficial când atât tata, cât și fratele meu erau în țară. Ne-am rugat amândouă la Allah să nu mă fi lăsat însărcinată.

În oraș violența devenea repede ceva atât de normal încât oamenii nici măcar nu mai erau interesați de veștile legate de atacuri decât dacă știau persoana în cauză. Soldații erau cei mai răi: nu existau bani pentru a fi plătiți, iar bande de soldați atacau case, prădând oameni obișnuiți. Din când în când, se auzea o izbucnire de focuri, și copiii alergau pe străzi, răspunzând sunetului gloanțelor, ca și când erau artificii.

La țară, revolta împotriva lui Siad Barré devenea tot mai intensă. Cei din clanul Macherten și Isaq se luptau cu armata în est și în nord; iar revolta Hawiye din sud escalada și ea. Oamenii îl desconsiderau pe față pe Siad Barré și armata lui tot mai slăbită. Spuneau că luptătorii Hawiye aproape că încercuiseră orașul; în loc de *Afwayne*, acum îl numeau Primarul din Mogadiscio, deoarece acesta era singurul teritoriu pe care îl mai deținea.

Pe la jumătatea lui octombrie, în 1990, agenția telecom la care lucram s-a închis. Devenise prea nesigur pentru cetățenii străini să rămână în țară, iar angajații Națiunilor Unite au fost repatriați. Printre ei se afla și șeful meu. Ascultând la radio, în Kenya, mama

era foarte îngrijorată. A insistat ca eu și Haweya să ne întoarcem în Nairobi.

M-a năpădit un val de nostalgie pentru Kenya. Îmi lipseau filmele și cărțile, îmi lipsea Halwa și mama; părea ciudat, dar îmi lipseau cinstea și etica ei. Îmi lipsea devotamentul ei față de ideea de a duce o viață corectă și pe care mă așteptasem să-l găsesc în Somalia și nu se întâmplase asta. În schimb, eu îmi distrusesem viața și relația cu Dumnezeu. Mă simțeam urâtă și confuză, iar când mama ne-a chemat acasă, în Nairobi, m-am simțit ușurată.

CAPITOLUL 8

Refugiați

Eu și Haweya am plecat din Mogadiscio la mijlocul lui noiembrie 1990, înghesuite pe banchetele din lemn ale unei furgonete, împreună cu alte treizeci de persoane. Ne însoțea Qubqac, nepotul lui Ibado și văr de-al doilea cu noi, cândva renegat, care avea o familie dincolo de granița cu Kenya. Avea să se dovedească a fi un ocol foarte lung. Drumul către Kismayo de pe coasta Somaliei, se afla deja în mâinile rebelilor Hawiye; era mult prea periculos să-l urmărim, pur și simplu. Făcând parte din clanul Darod, singura modalitate să ajungem în siguranță în Kenya era lungul drum prin nord, către Baidoa, printre dealuri, și apoi spre vest, traversând deșertul. Chiar și pe acest drum puteam să întâlnim bandiți sau membri răătăciți ai armatelor rebele care erau în căutare de aventură și nebunii după prea multe droguri consumate.

După câteva ore de condus în afara orașului, am ajuns la Afgoye, unul dintre principalele orașe comerciale din sudul Somaliei. Peisajul înverzise brusc. De-a lungul drumului erau câmpuri de orez și livezi: papaya și guava, și plantații de banane și mango. Tonetele de pe stradă erau pline de mâncare, iar carnea era minunată.

Oamenii din Afgoye păreau diferiți, mai degrabă se asemănau cu kenyenii. Erau descendenți din sclavi și țărani, proscriși, cunoscuți

ca Sab, un fel de paria. Trăiau pe teritoriul arabil care hrănea restul Somaliei și, cu toate acestea, acești oameni se presupunea că ne erau inferiori. Se dădeau la o parte de pe trotuar ca să ne permită să trecem. Un bărbat Darod de familie bună din camioneta noastră chiar a împins-o pe o bătrână Sab care nu se dăduse din calea lui mai repede. Asta mă făcea să mă bucur că plec. Bigotismul evident era unul dintre lucrurile pe care le uram în Somalia. Crezusem că, dacă aparțineai unui clan situat mai sus în ierarhie, însemna și o moralitate mai accentuată. Nu o vedeam ca pe o justificare de a-i trata rău pe oameni pe baza caracteristicilor lor fizice și a calității sângelui lor. Totuși, ori de câte ori protestam în legătură cu prejudecățile mai mult decât evidente împotriva oamenilor din clanul Sab, eram numită comunistă.

Când mă gândeam la asta, chiar atitudinea celor din clanul Sab mă exaspera. În locuri precum Afgoye și Baidoa ei erau majoritari: De ce se purtau astfel? Ce așteptau? Se temeau de avioanele celor din clanurile considerate superioare și de bombe? Sau conta faptul că erau dependenți de banii somalezilor din nord. Era posibil să se fi obișnuit cu ideea propriei inferiorități, cu această umilință zilnică? De ce nu se revoltau?

Am petrecut prima noapte în Baidoa, un oraș comercial încins, prăfuit, cam la două sute cincizeci de kilometri distanță de Mogadiscio și cam la trei sute și ceva de kilometri de granița cu Kenya, unde am ajuns chiar după căderea nopții. Apoi am urcat în alt autobuz dărăpănat care să ne ducă la Luuq, un alt punct comercial de pe râul Juba. Când am plecat din Baidoa, întreaga regiune s-a golit: nu mai era decât nisip, tufăriș, copaci cu ghimpi și unul sau doi baobabi. Acesta era genul de zonă unde crescuse bunica. Uneori, treceam pe lângă un băiat care păzea cămilele, care ne privea mijindu-și ochii din cauza soarelui, sau vedeam o femeie cu o pânză în jurul unui umăr și cu un copil în spate, mergând cu o legătură de surcele de foc prinse de brâu.

În Luuq oamenii erau slabi. Refugiații dormeau pe străzi, iar casele erau găurite de gloanțe. Cămaruțele hotelului erau fierbinți

ca niște cuptoare, așa că toată lumea dormea afară, femeile toate pe rogojini întinse în curtea interioară, bărbații în curtea exterioară. Nu exista apă curentă sau electricitate. Toată lumea se spăla dintr-o cană și râdea de Haweya și de mine că foloseam un instrument străin, periuța de dinți, în loc să ne frecăm dinții cu o ramură de acacia. La micul dejun, am mâncat ficat de capră cu usturoi și ceapă. Nu puteam băga nimic în gură atât de devreme, dar ceilalți încercau să mă facă să mă mânc înaintea să ajungem în locurile unde începea foametea. Pe drum, aveam să găsim tot mai puțină mâncare.

Camioneta hodorogea prin nisip în soarele fierbinte probabil pe niște fâgașe pe care noi nu le puteam vedea. Nu aveam acoperiș; pur și simplu, stăteam pe niște bănci din lemn.

Am petrecut noaptea următoare în Bulo Haawo, un sătuc din partea somaleză a graniței cu Kenya, cu câteva colibe din bețe și stuf și un magazin care avea un dulap cu niște gheață. Dar numai la câteva sute de metri față de sătucul acela de colibe am trecut granița și am intrat în orașul kenyan Mandera, cu clădiri din ciment, stradă pavată și electricitate. Electricitatea devenise o raritate în Mogadiscio; eram surprinși să vedem că acolo exista. Am trecut printr-un punct oficial de verificare unde oamenii îi mituiau pe față pe oficialii în uniforme. (Deoarece Qubqac avea carte de identitate kenyană, iar eu și Haweya vorbeam perfect swahili, am putut intra în țară fără să plătim nici un fel de mită.)

Odată ajunși în Mandera, Qubqac ne-a dus acasă la mama și surorile lui vitrege ca să le salutăm; aveau electricitate și apă curentă. Mandera avea magazine și o școală, chiar un birou al consiliului districtual și o secție de poliție. În toate sensurile, acest orașel din Kenya, o țară pe care somalezii o considerau inferioară, funcționa mult mai bine decât aproape oricare din Somalia, la doar câțiva kilometri în urma noastră.

Mandera este locuită de somalezi Sejui (cunoscuți ca somalezi kenyeni) care vorbesc cu o voce melodioasă și amestecă adesea cuvinte din swahili cu cuvintele lor somaleze. Singurii kenyeni „nativi“ erau poliștii, care păstrau ordinea, și armata care păzea

granița. Cu toate acestea, situația din Somalia își făcea într-un fel simțită prezența în Kenya. Se treceau frecvent peste graniță bunuri și vite, iar traficanții introduceau ilegal *qat* și tot felul de produse sau oameni în țară.

Am petrecut două nopți în Mandera înainte ca Qubqac să fie de acord să ne continuăm drumul. Am urcat într-un autobuz modest către Garissa, un oraș mare, la vreo cinci sute de kilometri mai în sud, care avea drumuri asfaltate, hoteluri, o stație de autobuz, semafoare, o moschee. Acolo am cumpărat bilete de autobuz pentru Nairobi. Aproape că ajunseserăm acasă.

În timp ce intram în Nairobi, cam la o săptămână după plecarea noastră din Mogadiscio, și ne croiam drum prin mirosurile și culorile din Eastleigh, totul arăta exact așa cum știam. Până și mirosul respingător de *sukumawiki* era primitiv: asta însemna acum acasă pentru mine. Abia așteptam să o revăd pe mama, dar, pe măsură ce ne apropiam de cartierul nostru, mi-am dat seama că mă temeam încă de certurile și scenele emoționale pe care aveam să le îndurăm în mod inevitabil.

La câteva zile după ce am ajuns în Nairobi, la sfârșitul lui noiembrie, războiul a ajuns la Mogadiscio. Armata lui Siad Barré încă deținea controlul centrului orașului, dar periferia era complet încercuită de către forțele rebele ale clanului Hawiye. Bărbați înarmați se plimbau în camionete, drogați cu *qat*, trăgând înspre orice aveau ei chef și arzând ferme și livezi.

Pentru a-i dezmina pe cei care-i opuneau rezistență, Siad Barré se baza pe ostilitățile dintre clanuri care erau mereu latente în Somalia. Forțele lui pregăteau atacuri asupra clanului Darod ca și când atacatorii erau Hawiye: părăseau locul crimelor pe care le comiteau mândjind slogane precum „Îi curățăm pe cei din clanul Darod de pe proprietățile Hawiye,” și „USC“, inițialele uneia dintre milițiile Hawiye. La fel le făceau și celor care erau Hawiye cu slogane precum, „Cei care sunt Hawiye sunt inferiori și merită să dispară“.

Așa că, în timp ce regimul Siad Barré se prăbușea, trăgea și țara după el: lupta pentru a-l înlătura de la putere se transformase într-un adevărat război civil. Hawiye nu mai cerea doar capul lui Siad Barré: membrii lui voiau purificarea etnică. Cei din clanul Darod au fost luați prin surprindere. Ei se așteptau ca Hawiye să se răzbune pe clanul lui Siad Barré, dar nu să atace toate clanurile lui Darod. Mogadiscio a căzut pradă haosului, cu jafuri, crime fără sens și distrugeri de proprietăți. Curând, luptătorii s-au infiltrat în cartiere și au ars casele; copiii au fost lăsați în urmă, pentru că părinții le fugiseră. Oricare persoană din clanul Darod care a putut scăpa a plecat pe jos, cu mașina sau târâș, către Afgoye, Baidoa, Kismayo, pe coastă și în satele și orașele de-a lungul întregului drum către granițele cu Kenya și Etiopia.

O parte dintre luptătorii clanului Darod au ripostat și în aceste confruntări un număr mare dintre ei și dintre inamici și-a pierdut viața. Armata lui Siad Barré se restrânsese la soldații care păzeau palatul prezidențial. Pe 27 ianuarie 1991, în mijlocul haosului, eu, mama și Haweya am auzit la postul BBC somalez că Barré scăpase fără să pățească nimic – fugise în Nairobi.

Într-o seară, pe când ascultam nerăbdători la radio în apartamentul nostru din Park Road, s-a auzit o bătaie în ușă. Am fost extrem de surprinsă să-l văd în ușă pe Abdellahi Yasin, unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Mahad din Mogadiscio. Împreună cu el mai era și fiul surorii sale mai mari, un tânăr pe care ni l-a prezentat drept Osman Abdihalin Osman Yusuf Kenaidiid, un strănepot de-al lui Osman, bărbatul care îl învățase pe tata să citească și să scrie, și un stră-strănepot al regelui pe care îl slujise bunicul meu Magan. Am fost pur și simplu șocați. Era o onoare să-l primim pe omul acesta în casa noastră.

Abdellahi și Osman ne-au spus că Mogadiscio era de-a dreptul paralizat. În zonele pe care Hawiye le controla deja, oameni înarmați mergeau din ușă în ușă ridicându-i pe bărbații Darod. Mahad părăsise orașul înaintea lor, îndreptându-se către Bari, care se afla

acum sub controlul deplin al SSDF. Mama aproape că s-a isterizat de frică, iar eu și Haweya eram extrem de îngrijorate.

Abdellahi și Osman s-au mutat în sufrageria noastră, dormind pe saltele, timp de două săptămâni. Când Mahad a bătut la ușă, eu, mama și Haweya am simțit o mare ușurare când l-am văzut. El voia să ajungă în Bari, dar clanul insistase să se întoarcă în siguranță în Kenya.

Urmase același traseu ca și noi și exact la timp: în ziua ulterioară trecerii lui prin Afgoye, orașul a căzut în mâinile rebelilor Hawiye.

Mahad era însoțit de către vărul nostru, Warsame, fiul surorii gemene a mamei, și de către doi dintre frații lui Warsame după tată. Acum aveam șase bărbați, cu toții mai mult sau mai puțin membri ai familiei, care dormeau pe saltelele din sufragerie. Urma să sosească fratele mai mare al lui Osman, Mahamuud. Din nou, era o mare onoare pentru noi să-i oferim ospitalitate, dar mama s-a cutremurat de groază când Mahamuud ne-a spus că Mogadiscio căzuse când a părăsit el orașul. Hawiye asediase palatul lui Siad Barré și peste tot nu erau decât violuri și jafuri. Oamenii înarmați ai clanului Hawiye îi târau pe copiii și pe femeile Darod în stradă și îi omorau, ne povestea el; chiar ardeau casele cu tot cu oameni înăuntru. Apa era pe sfârșite, iar locuitorii erau deja atât de slăbiți din cauza lipsei de hrană, că nu puteau lupta sau fugi. Mai târziu, am aflat că mătușa Khadija reușise să fugă la Kismayo, unde s-a îmbolnăvit. În cele din urmă, am aflat că acolo a și murit.

Ibado Dhadey Magan, a cărei mamă era Hawiye, a adunat un număr de rude acasă la ea, pentru a-i ține în siguranță. Dar cei din clanul Darod începuseră să plece din oraș, cu mașinile sau pe jos, fugind din calea dezastrului. Se îndreptau spre coastă împreună cu cei care fugeau de la fermele arse la sud de Afgoye. Acum erau sute de mii de oameni care plecau. Exodul masiv din Somalia către Kenya, Etiopia și mai departe începuse.

Mahamuud ne-a spus că-și părăsise soția și copiii în Kismayo și pe toți ceilalți membri ai familiei; ajunsese în portul kenyan

Mombasa înghesuit într-o barcă împreună cu alți refugiați, ca să găsească un loc sigur ca el și familia lui să poată locui în Nairobi. Acum trebuia să se întoarcă la granița și să-i aducă și pe ei în Nairobi. Calculase că aveau suficient combustibil ca să ajungă cu aproximație până la granița cu Kenya, într-un loc în care se adunau refugiații, cam la o sută și ceva de kilometri în deșert. Toți îi spuneau Dhobley, Locul Noroios.

În fiecare zi, timp de o săptămână, Mahamuud se ruga de Mahad, care avea act de identitate kenyan în regulă și vorbea swahili și engleză, să meargă cu el la graniță să-și aducă familia. La graniță era un haos total, iar guvernul kenyan încerca să împiedice ca tot mai mulți refugiați să treacă în Kenya; Mahamuud avea nevoie de ajutor.

Dar Mahad amâna. În fiecare zi, îl amâna pe Mahamuud: mâine își vor porni către graniță. Cu toții simțeam îngrijorarea lui Mahamuud. În cele din urmă, într-o noapte, la cină, ne-a anunțat că el pleacă, singur, în ziua următoare. N-am mai putut suporta și am zis:

– Și eu vorbesc swahili și engleză, iar eu și Haweya tocmai am făcut drumul de la graniță înapoi, așa că știu ce trebuie făcut. O să merg eu cu tine.

Mama mi-a interzis, unei tinere nu trebuie să i se permită să meargă într-o zonă de război. Dar i-am spus că eu urma să rămân pe partea kenyană: Cât de rău putea să fie? Conversația a durat câteva zile. Fiecare era de partea cuiva. Mahad tot promitea că pleacă, apoi s-a îndreptat către ușă spunând că se duce la moschee și va rămâne în oraș până noaptea. Era clar că Mahamuud urma să meargă cu mine sau singur.

În cele din urmă, la sfârșitul lui ianuarie, am plecat. Stătusem acasă două luni.

După o noapte sau două petrecute pe drum, am ajuns în orașul Liboye de la granița kenyană. Mahamuud era atât de emoționat, încât abia putea să mai vorbească. Pe sub cămașă, avea un săculeț din piele, plin cu dolari americani, pe care voia să-i dea mită, dar eu

eram cea care urma să negocieze cu poliția la postul de control. Nu mai încercasem niciodată până atunci să mituiesc pe cineva; nici măcar nu știam cât ar putea să valoreze un dolar, la atâta distanță de capitală.

La graniță, soldații în uniforme verzi erau peste tot, cu mitraliere și cartușiere aruncate peste umăr. Am găsit un ofițer din armată care spunea că este comandant. Am inspirat adânc și i-am spus, în swahili:

– Omul acesta își caută familia. Tocmai plecaseră în vacanță în Somalia și au fost prinși acolo. Tot ce trebuie să facem este să trecem granița și să-i luăm.

Ofițerul m-a privit și m-a întrebat:

– Câte persoane veți aduce?

– O femeie cu patru copilași. Doar o femeie, căci copiii sunt atât de mici că nici nu mai trebuie numărați, am răspuns eu.

M-a privit întrebător și am considerat că acum era timpul să-i dau banii. M-am întors la Mahamuud și i-am spus:

– Ai vreo cinci sute de șilingi? Încercam și eu să aproximez. Asta însemna cam cât am fi plătit chiria apartamentului nostru din Nairobi pe o săptămână. Mahamuud mi-a împins o bancnotă în mână și eu i-am dat-o ofițerului. El a privit-o și mi-a spus

– Încă două.

I le-am dat și ne-a spus:

– Duceți-vă.

L-am întrebat pe ofițer care-i era numele. A spus că era „Mwaura” și că era un nume comun Kikuyu, dar eu nu am crezut că el era un Kikuyu: era prea înalt. I-am spus lui Mahamuud că nu am încredere în omul acela. Nu aveam absolut nici o garanție. Chiar dacă-i găseam pe soția și pe copiii lui Mahamuud, nu puteam fi siguri că l-am mai găsi pe ofițerul acela din nou sau că ne-ar lăsa să ne întoarcem cu toții în Kenya. Nu promisem în schimb nici o bucată de hârtie sau măcar o strângere de mână. Nu aveam decât numele lui dubios, Mwaura, și limba swahili pe care o puteam vorbi eu, dar nu aveam de ales.

Ne-am îndreptat către zona de graniță singuri, coborând un deal golaș. Era o scenă de o disperare cumplită, cu corturi de refugiați și acoperișuri din zdrențe, care se întindeau cât vedeai cu ochii. Părea că toată populația din Somalia făcuse tabără aici. Undeva, dincolo de zona aceasta tristă, era localitatea Dhobley, ridicată de refugiați; și undeva în Dhobley Mahamuud spera să-și găsească soția și copiii.

Era foarte mult praf și nici măcar un copac, nici un pic de umbră. Agenția pentru refugiați a Națiunilor Unite își instalase tabăra pe partea kenyană a graniței, la poalele dealului. Zeci de pânze de prelată de un albastru luminos stăteau ciorchine lângă un cort mare, bine întins, unde oamenii așteptau la rând pentru a se înregistra. Am trecut pe lângă un centru de acordare a primului ajutor – care era chiar un loc unde puteai să raportezi că cineva a murit – în jurul căruia se aflau mii și mii de corturi.

Cu cât mergeam mai departe, cu atât corturile deveneau mai sărăcăcioase. La început, aproape toate erau din prelată albastră, întinsă pe ramuri de copaci, cu familii întregi adăpostindu-se sub ele. Puțin mai departe, prelata se termina, și ramurile subțiri se aplecau spre pământ, cu cârpe aranjate peste ele, cu șaluri sau bluze ale femeilor, astfel încât copiii să poată sta la umbră. Corturile erau îngrămădite lângă mici ochiuri de apă în nisip, unele nefiind altceva decât niște băltoace pline cu noroi. Mirosul ploii recente se simțea încă în aer, dar bălțile se evaporau deja în căldura soarelui.

Am continuat să mergem până am ajuns într-o zonă de parcare unde se aflau niște camioane și câteva mașini Land Cruiser. Toți cei de aici erau din clanul Darod – Macherten sau Marehan ori Wersengeli sau Ogaden, dar toți cunoscuți generic drept Darod –, așa că ne simțeam în largul nostru printre ei. Deși exista tensiune între subclanuri, aici nu avea să aibă loc vreun masacru. Mahamuud a explicat că trebuia să mergem cu o mașină până la Dhobley, care era la optsprezece kilometri distanță. A negociat puțin prețul și a găsit un șofer Macherten care a fost de acord să ne ducă, dar trebuia să-l așteptăm să-și umple mașina cu mai mulți pasageri.

Era cam patru după-amiaza când am ajuns la Dhobley. Erau oameni cât vedeai cu ochii. Sub fiecare ramură mai înaltă de copac cu țepi se cuibărise o familie, majoritatea pe rogojini, iar câțiva chiar pe nisipul albicios și uscat. Unii aveau corturi, dar acestea erau chiar mai sărăcăcioase și mai decrepite decât cele de lângă graniță; erau făcute din haine, ramuri și zdrențe.

După ce am coborât din mașină, am trecut pe lângă doi bărbați care se certau pentru o ulcică de apă. Unul dintre ei își pierduse cumpătul și a scos o armă, iar mie mi s-a făcut inima cât un purice. Deodată, toți oamenii din jurul nostru aveau arme: pistoale și puști. Ochii mi-au căzut pe niște gloanțe trase în pământ. Trei sau patru bărbați mai în vârstă s-au îndreptat cu mâinile goale către cel cu arma și au spus: „Ia apa, du-te,“ și i-au dat-o. Omul s-a așezat pe nisip, și-a pus mâinile pe cap și a început să plângă. Avea hainele rupte; degetele de la picioare îi ieșeau din pantofii foarte jerpeliți; părea distrus.

Bărbații mai în vârstă au încercat să-i ia arma, dar n-au reușit să-l facă să-i dea drumul. I-au mai dat o cutie cu apă. Toată lumea dorea din răspuțeri ca situația să rămână calmă – brusc toți deveniseră experți în prevenirea conflictelor. M-am apropiat ușor de Mahamuud și i-am spus:

– Oamenii ăștia sunt periculoși.

El m-a privit și mi-a zis:

– Sunt însetați și înfometăți. Sunt pe drum de multă vreme. Nu mai au nimic de pierdut. Se simt de parcă ar fi murit deja.

Avea dreptate. Toți oamenii din jurul nostru arătau ca niște stafii. Erau slăbănogi. Își părăsiseră casele de săptămâni întregi și pierduseră totul pe drum. Copiii le muriseră; aproape fiecare mamă ținea în brațe prunci în agonie. Fuseseră atacați de către bandiți și traversaseră tot felul de câmpuri de bătălie. Când mă uitam în ochii lor, mă simțeam dezorientată. Arătau de parcă fuseseră în iad și se întorseseră de acolo.

Mă simțeam complet neputincioasă. Venisem să-l ajut pe un om să-și găsească familia, și în jurul meu era o mare de oameni

disperați. Printre ei eram singura care părea odihnită și bine hrănită. Păream mai degrabă ca ultima speranță pentru fiecare femeie, fiecare familie de sub fiecare copac. Mulți veneau la mine și cerșeau.

– Vreți să vorbiți cu ofițerii de la graniță, mă puteți lua și pe mine acolo? Am familie. Iar eu trebuia să spun:

– Nu, nu pot, nu pot face nimic. Eram acolo cu Mahamuud, și el nu avea decât un scop, acela de a-și găsi familia.

Ne împingeam, întrebam pe toată lumea dacă nu văzuseră o femeie pe nume Si'eedo Mahmud Osman Yusuf Kenaidiid; soția lui Mahamuud îi era și verișoară, așa că aveau aceleași nume ale bunicilor. Pe măsură ce înaintam, oamenii ne întrebau și ei numele și era normal să răspund cu versiunea cea lungă:

– Sunt Ayaan Hirsi Magan Isse. Era ca o adunare masivă de clanuri: numele tău era cartea ta de identitate.

Cineva a spus:

– Sub copacul acela, acolo, sunt unii care se numesc Jama Magan, și când am înaintat i-am văzut: Ainanshie și Aflao, Amran și Idil, din Mogadiscio. Când îi întâlнисem ultima dată – în ziua în care am părăsit Mogadiscio, cu vreo zece săptămâni în urmă –, erau oameni bogați, cu mâini și picioare grase și puternice. Acum erau niște siluete costelive în haine care atârnav pe ei și care păreau imense pe trupurile lor numai piele și os. Chipurile lor îmi păreau familiare, dar nu mai erau aceiași oameni. Erau atât de slabi! Era și Abdiwahab cu ei, un alt văr de-al doilea de-al meu, care lucra în cafeneaua lui Aflao. El fusese gras și înalt: acum era ca un schelet și părea și mai înalt. Ochii îi ieșeau din orbite, iar obraji i se trăsese atât de mult încât capul lui semăna cu un craniu, cu pielea care parcă nu-i ajungea pentru a fi întinsă peste oase. Era ca și când mă uitam la un zombie.

S-au apropiat de mine, m-au îmbrățișat și au început să plângă, iar cele două fete, Amran și Idil, au început să mă implor:

– Te rugăm, nu ne lăsa aici, ia-ne cu tine, dar eu știam că nu aveam cum să fac asta.

Nu aveam niște bani ai mei. Mahamuud nu avea decât pentru familia lui. Îi spusese ofițerului de la graniță că trebuia să salvăm doar o femeie și noi n-o găsiserăm nici pe ea. Tot ce am putut să fac a fost să le spun că aveam să mă întorc la Nairobi și să strâng bani ca Mahad să se întoarcă la graniță și să-i salveze cumva.

Au început să plângă cu disperare. Amran și Idil nu aveau decât șaptesprezece, respectiv optsprezece ani.

– Ești aici, cu bărbatul acesta ca să-i salvezi familia, iar noi suntem familia ta, dar nu ne salvezi – am crezut că ai venit pentru noi, mi-au zis ele. Erau isterice. Haweya spusese odată despre Amran și Idil că arătau ca niște butoaie de grase; acum erau malnutrite, înspăimântate și disperate.

Soția lui Aflao pierduse sarcina pe drum, iar Ainanshie trebuise să-și lase soția și pe micuți în urmă, în Mogadiscio, pentru că ea era Hawiye, din clanul adversarului și ar fi fost ucisă pe drum de către alți refugiați Darod. Ainanshie mi-a povestit că luptase alături de cei din clanul Darod împotriva celor din Hawiye în Mogadiscio și că omorâse oameni. Zicea el că se bucura că a făcut asta, pentru că s-a răzbunat pentru tot măcelul.

– Era un bărbat cu un cuțit. L-am împușcat și i-am tăiat beregata de la o ureche la cealaltă, a rostit el cu o urmă de satisfacție.

Am început să tremur – toată situația devenise imposibilă, era un fel de oroare halucinantă. Îmi amintesc că mă gândeam: Acesta este iadul: acesta e începutul, prima poartă a iadului“.

Mahamuud mă presa să merg mai departe ca să-și poată găsi familia înainte de lăsarea nopții. Le-am promis că mă întorc în drumul nostru înapoi către graniță și m-am despărțit cu durere de Ainanshie și de familia lui. Am mers mai departe, întrebând sub fiecare copac. Sub cei mai înalți arbori erau familiile cu bărbați înarmați. Femeile care erau singure încercau să-și adăpostească pruncii sub boscheți, care erau mai mult niște tufe pipernicite. Mahamuud a întâlnit oameni pe care îi cunoștea – parteneri de afaceri, vecini – care îi tot spuneau:

– Mai departe, mai în urmă. Sunt acolo, în urmă.

Mahamuud a zărit-o pe Fadumo, soția fratelui lui mai mare, Mahamed. Fadumo era și sora soției lui Mahamuud. L-a înșfăcat pe Mahamuud de braț ca și când nu avea de gând să-i mai dea drumul. Soțul ei a venit alergând desculț. Încă avea mustață și sprâncene stufoase, dar în rest parcă intrase la apă. Arăta ca un cadavru care alerga. Mahamed și Fadumo aveau cu ei patru copii care priveau în sus către mine de parcă un înger se pogorâse la ei din rai.

Mahamed ne-a spus că soția lui Mahamuud era puțin mai departe și că erau bine copiii. A înșfăcat brațul fratelui lui și am început să mergem. Soția lui Mahamuud l-a zărit de departe și a început să alerge ca să-l întâmpine. Când s-a aruncat în brațele lui, a început să suspine.

Era pentru prima dată când vedeam un cuplu somalez care-și arăta afecțiunea unul față de celălalt în felul acesta. Se țineau agățați unul de celălalt și-și atingeau fețele, plângând și fără să se poată dezlipi. Copiii au venit și ei alergând și s-au agățat de ei doi – a fost un moment plin de lacrimi și de bucurie care era foarte intim, iar eu și Mahamed ne-am întors cu spatele, din respect.

Încă ținând brațul lui Mahamuud, soția sa, Si'eedo, ne-a dus sub copacul unde se instalaseră. Acolo era și sora mai mică a lui Mahamuud, Marian, și cei doi copii ai săi. Fiica de trei ani a lui Marian era cel mai frumos copil pe care-l văzusem vreodată. Dar când m-am uitat la bebelușul lui Marian, arăta ca și când nu mai era o ființă – nu mai era decât o formă umană minusculă, încrețită, în vârstă de câteva zile, care se agăța de sânul uscat al mamei sale înfometate. Un copil malnutrit are niște proporții fizice groaznice, cu capul care pare mai mare decât restul corpului. Credeam că este cel mai groaznic lucru pe care-l puteam vedea.

În același timp, am văzut în copil o zvâcnire bruscă de viață. Era una stinsă, dar exista. I-am spus lui Marian:

– Trebuie să-l salvăm pe copilașul ăsta. E încă în viață... trebuie să-l trecem peste graniță. S-a uitat la mine și a spus:

– Allah mi-a dat copilașul ăsta și, dacă El dorește, o să mi-l ia înapoi. Era o adeptă a Fraților și părea complet pasivă. Simțea

că Allah o punea la încercare; trebuia să accepte dacă pruncul va muri, dacă Allah voia ca asta să se întâmple. A da dovadă de și mai multă amărăciune sau disperare însemna să pici testul credinței. De fapt, toată lumea părea să aștepte cu răbdare sfârșitul acestui copilăș în poala mamei sale. Și de ce nu – până la urmă, și alți copii mureau. Copilul cel mai mic al lui Mahamuud, care avea cam un an și jumătate, era și el bolnav; fundulețul lui era moleșit și încrețit din cauza deshidratării.

– Măine trebuie să plecăm. Trebuie să salvăm copilășul acesta, am spus.

Toată lumea credea că eram sentimentală, impresionabilă, că acesta era felul meu de reacționa față de moarte și de ororile care erau în jurul nostru. Poate că așa era. Nu exista nici o șansă ca acest copil să trăiască. Am fiert apă pentru ceai, apoi am răcit o parte din apă și i-am întins un pahar lui Marian ca să-i dea copilului. Când l-a ridicat la buzele copilului, au început să se miște.

În noaptea aceea, am dormit pe rogojini și pe hainele întinse pe nisip, unul lângă celălalt. Si'eedo a gătit un fel de fiertură apoasă, cu apă murdară. Nu avea pic de substanțe nutritive și nici un pic de sare. Apoi am adormit acolo unde mâncaserăm, înfășurați în șaluri. Într-un mod ciudat, era confortabil; nisipul era moale, iar vântul mirosea a Mogadiscio. Dar toți aveau scabie și păduchi și m-au avertizat că o să iau și eu. Se vedea cum umblă păduchii pe gâtul copiilor, iar eu mă aflam acolo, cu rucsacul meu sport, cu pasta și periuța de dinți și cu o pereche de chiloți de schimb și haine curate. Era ceva supraréalist.

În ziua următoare, pe când ne făceam bagajele, am hotărât să mă duc până la copacul unde se stabiliseră Aflao și Ainanshie și familia lor. În timp ce mă îndreptam într-acolo, toți mă întrebau cine eram. Eu le răspundeam:

- Sunt fiica lui Hirsi Magan și toți mă întrebau:
- Care soție?

Iar eu spuneam:

- Soția Dhulbahante, Asha Artan.

Îmi spuneau să merg sub alt copac, unde găseam o altă verișoară, pe care n-o mai întâlnisem niciodată: Zainab Muhammad Artan, soră doar după un părinte cu Mahmud, cu care mă căsătorisem în Mogadiscio doar cu trei luni în urmă. Când am auzit cine era, am tresărit. Mă simțeam ca și când viața aceea ar fi fost cu ani-lumină în urmă.

Zainab mi-a spus că ea plecase din Mogadiscio pe drumul care ducea către coastă, spre Kismayo. Când luptătorii Hawiye au atacat Kismayo, ea și soțul ei au plecat în grabă și au trebuit să ia și copiii altei femei cu ei – doi băieți care se jucau cu copiii lui Zainab când apăruseră atacatorii și ai căror părinți acum nu aveau nici o idee unde le erau copiii.

A arătat către ei. I-am recunoscut. Erau Ahmed și Aidarus, mezinii surorii mai mici a mamei. Aveau cinci și șapte ani. Unul dintre băieți a început să alerge către noi, m-a prins de mână și a privit în sus, către mine. Nici măcar nu m-au rugat – nu trebuia să o facă. Trebuia să-i iau. Copiii ăștia erau ai mei – erau responsabilitatea mea.

I-am dus pe băieți la Mahamuud și i-am spus povestea, iar el doar a dat din cap. Și el știa că trebuie să-i luăm.

Trebuia să ne întoarcem la granița cu Kenya cât mai repede posibil, înainte ca ofițerul nostru, domnul Mwaura, să uite de noi. Am privit în jur. Îi spuseseam că ne vom întoarce cu o femeie și cu patru copilași, iar acum îl mai aveam și pe fratele lui Mahamuud cu familia sa, pe sora lui și pe cei doi copii ai ei împreună cu cei doi micuți veri ai mei. Pe deasupra, amândouă soțiile aveau cu ele rude de sex feminin. Așadar, acum eram însoțiți de un bărbat, cinci femei și doisprezece copii. În loc să fim un grup de șapte persoane, eram acum o mulțime de douăzeci de suflete.

Trebuia să încercăm să o scoatem la capăt, chiar dacă știam că nu aveam suficienți bani să-i trecem pe toți în Kenya. Muhamuud a plătit o camionetă să ne ducă pe toți înapoi la parcare de lângă graniță. Îl storseseră de toți banii somalezi pe care-i avea. Nu-i mai rămăseseră decât dolarii americani, iar dacă îi arăta aici, cu

toate armele din jurul nostru, ar fi fost ucis. Când am coborât din camionetă, eram pe tărâmul nimănu, între cele două țări. Era o mare de oameni între noi și albia râului unde Înalta Comisie pentru Refugiați a Națiunilor Unite își instalase cortul, chiar mai mulți decât cu o zi înainte. Ne-am așezat în soare și am așteptat ca Mahamuud să aranjeze lucrurile.

Era târziu când Mahamuud s-a întors la noi însoțit de patru bărbați care l-au aruncat pe nisip, lângă rogojina noastră. Fusese mușcat de un scorpion și aproape că era paralizat de durere. L-am întins pe pe o pânză *guntino* și am încercat să-l ajutăm să se simtă confortabil; nu mai era nimic de făcut. Piciorul îi era umflat și negru.

Acum depindea de mine să ne întoarcem în Kenya, să vorbesc cu gărzile de la graniță și să încerc să găesc ceva de mâncare pentru noi toți cât timp așteptam aici, pe partea somaleză ca Mahamuud să-și revină suficient cât să se poată mișca. Dacă era să moară – ceea ce se putea întâmpla de la o înțepătură de scorpion –, situația noastră avea să fie și mai disperată.

Gărzile mi-au permis să intru în Liboye cu cartea mea de identitate și am reușit să cumpăr niște lapte; bunica spunea mereu că laptele de cămilă e bun împotriva veninului de scorpion, dar nu am găsit decât lapte de vacă. Am păstrat un pic pentru copilaș, deși ceilalți mormăiau că era pur și simplu risipă, și i-am dat și lui Marian puțin ca să înceapă să aibă lapte. Dar când i-am cerut să-i dea copilului un nume, a refuzat; nu voia să se atașeze de copil, pentru că se obișnuise cu gândul că va muri.

Am așteptat zile întregi în zona aceea fără pic de umbră și plină de prelate și oameni disperați. Mahamuud începuse să aibă febră. Când ploua, adunam apă dintr-un vas adânc care era îmbrăcat în alge. Zdrobeam făină de porumb în apă și îi dădeam puțină copilului.

Toți copiii plângeau în același timp, era o văicăreală continuă. Cel mai mic dintre verii mei avea un fel de infecție respiratorie. Toți aveau diaree. Copilul era atât de mic, de slab și de vulnerabil, încât îmi era prea teamă să-l țin în brațe. Marian ținea copilul strâns la piept, înfășurat în scutece.

Națiunile Unite începuseră să distribuie alimente; de fapt, împărțeau porții celor care pretindeau că erau lideri de clan, și aceștia fie păstrau proviziile pentru familiile lor, fie le vindeau. Puteai să primești porții doar dacă te înregistrai la cortul principal, dar sute de oameni stăteau la rând acolo. Era și un bazin cu apă, eu n-am reușit niciodată să mă apropii de el: apa era produsul cel mai greu de găsit dintre toate și în mod constant oamenii se băteau pentru apă. Peste tot în jurul nostru mureau oameni. Națiunile Unite au angajat gărzi kenyene și somaleze ca să ajute la îngroparea cadavrelor.

Locul era plin de scorpioni și șerpi, de tot felul de reptile și nu aveam nici cea mai mică idee care dintre ele era periculoasă. Încercam cu disperare să-mi amintesc ce-mi spunea bunica în timp ce încercam să-mi dau seama și ce trebuia să fac ca să rămânem în viață. Toți ceilalți deveniseră atât de pasivi; era ca și când împietriseră și pur și simplu așteptau să moară. Oriunde mă duceam, oamenii mă priveau de parcă aș fi putut să-i salvez cumva. Încălțată cu pantofi, cu periuța de dinți, tot venind și plecând la graniță să cumpăr făină de porumb și banane, păream un fel de emisar din altă lume – lumea unei vieți normale, care încă mai exista undeva.

Într-o dimineață, când am plecat să aduc apă împreună cu toată îmbulzeala aceea de femei, am auzit că o femeie fusese atacată noaptea. Venise singură și era dintr-un subclan mic; nu avea nici un bărbat care să o protejeze. Soldații kenieni o scosese din coliba ei noaptea și o violaseră.

M-am dus să o văd în zdrențele ei insuficiente: era toată numai răni. Avea fața umflată și acoperită de sânge uscat, hainele îi erau rupte și avea semne peste tot pe picioare. Tremura în netire. Am atins-o pe mână și am întrebat-o dacă puteam să o ajut cumva, dar nu a spus nimic. Tot ce putea să spună era *Ya'Allah, Ya'Allah*. „Allah, ai milă de mine.“

M-am dus să-i aduc mai multă apă, iar cei din jurul meu îmi șopteau:

– Nu trebuie să fii văzută cu femeia aceea. Este impură. Oamenii vor spune că și tu ești al fel.

Tot ce vedeam eu era o ființă umană care fusese abuzată, care era gata să moară, dar pentru ei, era o paria.

Știam că va muri curând. Am mers tot drumul acela până la cortul UNHCR și am găsit o femeie din Sri Lanka căreia i-am povestit, în engleză, că era acolo o femeie singură care fusese violată. I-am explicat că somalezii o lăsau să moară. A venit în cort cu niște gârzi și au luat-o. I-am povestit lui Mahamuud și celorlalți despre asta și au zis:

– Sigur că nu este vina femeii, dar știi că sunt atât de multe probleme. Nu poți să-i salvezi pe toți.

Știam, dar puteam să avem grijă unii de alții. Peste două zile, am auzit din nou despre o femeie care fusese violată. Începuse să devină ceva frecvent. Soldații kenieni veneau noaptea să le răpească pe femeile somaleze care erau singure, fără protectori. Apoi, toate aceste femei urmau să fie lăsate să moară.

Asta voia bunica să spună când m-a avertizat: dacă ești o femeie somaleză singură, ești ca o bucată de seu de oaie în soare. Furnicile și insectele se târăsc peste tine și nu te poți mișca sau ascunde; vei fi mâncată sau topită până nu va mai rămâne nimic din tine, decât o urmă de grăsime. Și mereu ne avertiza că, dacă s-ar fi întâmplat așa ceva, ar fi fost din vina noastră.

Era groaznic. Toți din tabăra aceea își spuneau musulmani și cu toate acestea nimeni nu le ajuta pe aceste femei în numele lui Allah. Toți se rugau, dar nimeni nu arăta compasiune.

Febra lui Mahamuud începuse deja să scadă când Mahad a sosit în acest tărâm al nimănui, direct din Nairobi. Avea șilingi kenieni la el; strânsese bani de la cei din clanul Osman Mahamud pentru a veni și a salva cât de mulți oameni ar fi putut. I-am spus lui Mahad că trebuia să meargă la Dhobley să salveze familia lui Aflao și Ainanshie și a promis că o va face.

Fratele meu se purta acum ca și când era comandant-șef, deși mie mi se părea că apăruse exact după ce trecuse lupta. Își exprima cu voce tare îngrijorarea legată de soarta mea în acest loc îngrozitor.

Mi-a ordonat să merg direct la Nairobi cu soția și copiii lui Mahamuud; zicea că se va întoarce el să ia familia lui Mahamed și pe Marian cu cei doi copii ai săi. Dar eu îl știam pe Mahad: intențiile lui aveau un mod de a nu corespunde realității. Așa că i-am spus că o să rămân. Nu puteam lăsa aceste două familii, mai ales pe copilașul fără nume.

Mahad a plecat la Dhobley. După două zile, s-a întors cu Ainanshie și Aflao și cu toți ceilalți, Mahamuud, în cele din urmă, s-a putut ridica. Îi trecuse febra. Toți erau încă în viață, chiar și copilașul. Banii pe care trebuia să-i folosim drept mită și pentru transport se diminuaseră considerabil – căci cumpărasem hrană din satul de la granița kenyană –, iar oamenii care erau stabiliți în jurul nostru începuseră să privească la proviziile noastre tot mai înfomețați. Acum, că Mahamuud se înzdrăvenise suficient ca să se țină pe picioare, venise vremea să încercăm să trecem granița.

Acum eram eu și Mahad, Mahamuud și familia lui, familia lui Mahamed, familia lui Aflao și Ainanshie, Marian, copilul și bebelușul ei și cei doi veri ai mei: cincisprezece adulți și șaisprezece copii.

Am hotărât să ne separăm. Mahad urma să aștepte timp de o zi sau poate mai mult cu familia lui Aflao și Ainanshie. Eu plecam atunci, cu Mahamuud, cu doi bărbați, cu trei femei, cu cele două fete care călătoreau împreună cu ele și cu doisprezece copii foarte mici.

Mai întâi, trebuia să-l găsim pe Mwaura și să renegociem. Am mers cu Mahamuud de-a lungul cărării către Liboye. De fiecare dată când soldații ne opreau și ne întrebau, le vorbeam în swahili. În cele din urmă, am dat de Mwaura într-un loc unde sute de refugiați se îngrămădeau și încercau să negocieze cu cetățeni kenieni cu camioane și autobuze. Mwaura s-a uita la mine și a spus:

– Aa, fata care vorbește swahili.

Era mai prietenos acum. L-am mituit cu alte câteva mii de șilingi ca să ne lase pe toți să trecem. Devenise o tranzacție ușoară, ca între adulți, față în față. Nu era un om rău, iar mai târziu mi-am dat seama că l-am plătit cu mult prea mult. Mahad făcuse același drum în urma noastră cu mult mai puțini bani.

Dar după asta i-a luat câteva zile lui Mahamuud să negocieze transportul nostru de la graniță. De fiecare dată, venea hârșăit înapoi la noi, care îl așteptam pe partea somaleză a graniței, și ne spunea:

– Poate mâine.

Eram pur și simplu prea mulți, și prețul era prea mare. Toți somalezii care încă mai aveau bani, ca și noi, mituiau poliția și ofereau sume imense oricui îi putea duce cu o mașină mai aproape de Nairobi. În cele din urmă, Mahamuud ne-a spus că ajunsese la o înțelegere. Găsise un șofer de autobuz care urma să ne ia, dar fusese de acord să-i dăm aproape toți banii care ne rămăseseră.

Autobuzul ne-a dus într-un loc de la poalele dealului Garissa, unde ne-am petrecut noaptea. Apoi am luat un alt autobuz către Garissa și încă unul către Nairobi. La momentul acesta, copiii nici măcar nu mai plângeau, erau aproape inerți.

Am intrat în casă la mama la 10.30 dimineața, la sfârșitul lui februarie 1992. Fusesem plecată timp de trei săptămâni. Își făcuse atâtea griji pentru noi încât și ea părea slabă și obosită. A împietrit când m-a văzut intrând, murdară și cu păduchii mișunând, împreună cu o mulțime imensă de oameni înfomețați.

Am mâncat și am băut apă curată; apoi, înainte ca măcar să ne spălăm, am luat-o pe Marian cu mine într-un taxi și i-am spus șoferului să ne ducă la spitalul din Nairobi. Nu mai aveam bani și știam că spitalul acela este scump; acolo fusesem operată după ce *ma'alim* mi-a spart capul. Dar mai știam și că acolo întâi ne-ar fi ajutat și apoi am fi putut plăti. Salvarea vieții aceluia copil devenise singurul lucru care mai conta pentru mine.

La recepție, am strigat:

– Copilul acesta va muri.

Ochii asistentei s-au mărit de groază. L-a luat și i-a făcut o injecție în braț, apoi, foarte încet, acea formă minusculă părea să se destindă treptat. După o vreme, a deschis ochii.

Asistenta a spus:

– Copilul va trăi, și ne-a spus să ne ocupăm de factură la biroul contabil.

Am întrebat cine era directorul, l-am găsit și i-am relatat acestui doctor indian de vârstă mijlocie toată povestea. I-am spus că nu am cu ce să-i plătesc factura. A luat-o și a rupt-o și m-a asigurat că nu avea nici o importanță. Mi-a spus cum să am grijă de copil, unde găsim săruri pentru hidratare și apoi am luat un taxi spre casă.

Mama a plătit pentru taxi și m-a privit cu ochii ei rotunzi, plini de respect:

– Bravo! a spus ea.

Era un compliment rar.

În următoarele zile, copilul a început să se îngrășe, denenind dintr-o arătare desprinsă parcă dintr-un film de groază, un copil adevărat, îngrijit, plin de viață. Într-o seară, la cină, am spus:

– Acum trebuie să-i dăm acestui copil un nume.

Trebuie să fi avut șase săptămâni atunci. Chiar când am rostit asta, s-a auzit o bătaie în ușă și a sosit încă un refugiat, fratele mai mic, de optsprezece ani al lui Osman, Mahamuud și Mahamed. Numele lui era Abbas Abdihalin:

– Să poarte numele meu, după marele Abbas! a strigat el. Așa că bebelușului i-am pus numele Abbas. Probabil că acum este adolescent.

Micuțul Abbas era preferatul tuturor. Un copil fără tată și fără viitor... un copil care ar fi putut muri atât de ușor, dar, prin grația lui Allah... devenise neprețuit, plin de viață, alintat și protejat de noi toți. Casa era plină și toți jubilau numai la gândul că trăiau. Cei doi veri pe care îi adusesem cu mine deveniseră copiii mamei mele. Era bună cu ei și lor le gătea separat. Mama a fost ciudat de fericită pentru o vreme cu tot acest trib imens în jurul ei. Venise Ramadanul – vremea familiilor –, și apartamentul nostru părea locul de întâlnire al clanului Osman Mahamud.

Oamenii începuseră să ne trimită bani de peste hotare. Somalezi care trăiau peste tot în lume, în Canada, Europa, ne trimiteau bani prin *hawala*, un sistem somalez genial de inventiv. Mergeai să vezi

pe cineva la Toronto, Stockholm sau Kuala Lumpur. Îi dădeai bani gheață. Persoana suna la un magazin dintr-un cartier somalez din Nairobi sau din Birmingham, sau de oriunde altundeva și aranja ca prietenul să ridice banii. Exista și un comision, dar nu era nevoie de hârtii și birocrăție. Toată treaba necesita câteva telefoane și doar o zi sau două; se baza în întregime pe încrederea din interiorul clanului sau a Fraților Musulmani, care conducea cel mai ieftin și cel mai de încredere sistem dintre toate.

Același lucru se întâmpla și familiilor somaleze care adăposteau refugiați peste tot în Kenya: veneau bani de la clanuri.

Dar, chiar dacă aveam destui bani pentru mâncare, apartamentul tot era ca o casă de nebuni. Numai zgomotul în sine te înnebunea. Abia se putea menține ordinea de către bărbații care oricum erau plecați toată ziua. Scabia și păduchii ne înnebuneau, de asemenea – în special scabia. Am cumpărat cutii întregi de loțiune de la farmacie, dar loțiunea funcționează dacă o folosește toată lumea în același timp și se spală absolut totul; în apartamentul nostru oamenii mereu uitau sau pur și simplu nu se deranjau să se spele și mulți alții soseau întruna. La un moment, cred că eram treizeci și cinci sau patruzeci. Ne reinfestam în mod constant; era ca o ciumă.

Într-o după-amiază, Mahad a venit acasă cu doi bărbați Hawiye pe care îi cunoscuse în Mogadiscio, prieteni de-ai săi, care nu aveau unde să se ducă. Nu-i putea lăsa pe stradă în Nairobi, dar apartamentul nostru era plin de persoane din clanul Darod – plin până la refuz cu bărbați Darod care îi înjurau pe măcelarii Hawiye din zori până noaptea. Mahad a intrat în casă, s-a așezat chiar în ușă și i-a prezentat pe acești doi bărbați. A explicat că nu aveau unde să meargă și nimic ce să-și reproșeze și le-a spus tuturor:

– Nu vom spune nimic rău despre Hawiye.

Toți au înghețat de surprindere, dar i-au respectat dorința. Bărbații au rămas o săptămână.

Într-o dimineață de martie, am primit o scrisoare în engleză de la o femeie din Finlanda. Zicea că e îndrăgostită de Mahmud Muhammad Artan și pusese în plic și o poză cu ea fotografiată

cu el. El stătea în picioare, era înalt și frumos, într-o cămașă albă, cu brațul petrecut în jurul taliei unei femei albe blonde, iar în fundal se zărea marea albastră. Fata din Finlanda scria că Mahmud avea o fotografie înrămată cu noi doi, dar că-i spusese că eram verișoara lui. Eram eu doar o verișoară? Mă întreba ea în scrisoare. Căci fata aceasta finlandeză intenționa să se mărite cu Mahmud.

Era ca un dar. Aproape că uitasem de Mahmud, iar acum, această femeie din Finlanda propunea să mi-l ia de pe cap. I-am răspuns politicos. Sigur că eram verișoara lui Mahmud, am scris eu, și, desigur, nu aveam cum să fiu soția lui: asta ar fi fost incest. Dacă insista că am fi putut fi căsătoriți în vreun fel, însemna că nu făcea decât să o tachineze. Apoi am împăturit scrisoarea și fotografia, simțindu-mă atât de înțeleaptă și matură pentru cât de frumos îmi rezolvasem problemele personale.

CAPITOLUL 9

Abeh

În aprilie 1991, tatăl meu a venit în Nairobi. Frații Abdihalin au dat buzna cu vestea într-o noapte, după cina de Ramadan. Ne-au spus că fuseseră acasă la Farah Gouré și auziseră că tata era în Nairobi. Am sărit în sus, țipând de emoție și am început să țopăi de bucurie prin toată casa. Haweya era și ea fericită. Mahad era cam tăcut, iar mama avea o expresie mirată pe chip, nevenindu-i să creadă cât de iertători eram.

– Mamă, o să-l caut pe Abeh și o să-l aduc acasă, i-am spus.

– Nici să nu te gândești. Nu poate sta aici.

– Vom vorbi mai târziu despre asta, am replicat ignorându-i complet emoțiile legate de acest subiect. Nu a făcut o scenă, pentru că nu se cuvenea. Unei mame nu-i e permis să-și țină copiii departe de tatăl lor: noi eram ai lui.

Eu și Haweya ne-am pus șalurile și am plecat acasă la Farah Gouré, care era, de asemenea, asaltată de refugiați, oameni care dormeau pe jos. Am mers din cameră în cameră până am găsit-o pe Fadumo și am întrebat-o:

– Unde este Abeh?

A zâmbit ca și când ar fi ieșit soarele. Era în Nairobi, ne-a spus ea. Toți erau la moschee pentru *Taraweh*; urmau să se întoarcă

acasă mai târziu. Fadumo avea lacrimi în ochi, atât era de fericită pentru noi, dar spunea că trebuie să înțelegem că toată lumea era nerăbdătoare să petreacă un timp cu tata. Ajunsesse ieri și toți acești oameni așteptau să-l vadă. Cu toate acestea, noi aveam dreptul să-l vedem – noi eram cele mai importante.

Ne-am așezat și am așteptat, când, deodată, în ușă a apărut tata. Am alergat și am sărit înspre el, la fel cum am făcut când a ajuns la Mecca, cu ani de zile în urmă, chiar dacă acum eram aproape de două ori mai înalte. L-am tras jos pe podea, iar el râdea și spunea:

– Fiicele mele, fiicele mele, copiii mei! și ne strângea în brațe. Ne-a privit și a adăugat: Sunteți femei în toată firea acum, dar, totuși, arătați exact la fel. Era atâtă afecțiune în ochii lui!

Fadumo ne-a invitat să ne așezăm în sufragerie, dar noi voiam să-l luăm pe tata cu noi acasă. Abeh s-a ridicat, i-a zâmbit și a spus:

– Există momente în care trebuie să pleci și momente în care trebuie să rămâi.

Părul i se înspicase, era mai bătrân, dar totuși exact aceeași persoană. Chiar și mirosul îi era același; mi-am pus capul la gâtul lui și am continuat să-i zâmbesc până când și-a scos șalul și mi l-a dat mie. Eram fericiți și toată lumea în jurul nostru strălucea – printre toate crimele și haosul, și refugiații, printre boli și atâtă pierdere, exista această bucurie. Erau atât de bucuroși pentru noi!:

– Du-te cu copiii, l-au îndemnat.

Așa că l-am luat pe Abeh acasă la noi și cineva ne-a condus cu mașina.

Acolo, în întuneric, pe strada din fața casei, stăteau mama și Mahad. Mi-am dat seama că mama nu dorise să-l salute pe tata de față cu toată lumea; ne așteptase pe trotuar ore în șir. Tata a ieșit din mașină, și-a deschis larg brațele și a spus:

– Ah, Asha! cu o voce clară; ea și-a întors fața și a spus:

– Nu.

Tata a îmbrățișat-o totuși, dar ea l-a respins, rece ca oțelul.

Apoi Mahad l-a îmbrățișat pe tata – era un gen tăcut de întâmpinare –, după care și-a trecut brațele în jurul mamei și au intrat în casă.

Eu și Haweya l-am urmat pe Abeh și, când l-au văzut, toți din casă au început să strige, să-l salute și să vorbească. Mama a stat în bucătărie.

În prima noapte cât a stat aici, Abeh a dormit în sufragerie împreună cu toți ceilalți bărbați. La 5.30 în dimineața următoare, s-a trezit, a aprins toate luminile și a început să cânte chemarea la rugăciune, *Allaahu, Akbar*, ca la moschee. Toți tinerii de pe podea s-au trezit buimaci, s-au ridicat, mai mult sau mai puțin descumpăniți și au început să se spele și să se pregătească. La noi în dormitor, mama s-a trezit și ea și a spus:

– Tatăl vostru vă cheamă la rugăciune.

Toată casa a început să se roage.

Mama se întreba cu voce tare dacă toți oamenii aceștia se rugau ca să-l mulțumească pe Allah sau pe Abeh, căci doar câțiva dintre acești oameni dovediseră că se mai rugaseră și înainte de sosirea lui. Eu, Mahad și Haweya râdeam de observația ei abilă, dar, cu toate acestea, era ceva foarte frumos. Toți erau obosiți, dar cu toții simțeau măreția momentului.

Nimic nu părea să o facă pe mama să fie mai tandră față de Abeh. În fiecare dimineață, el o saluta:

– Asha, cum ești în dimineața asta?

Și în fiecare dimineață, ea îi întorcea spatele. Nu i-a vorbit nici măcar o dată și nu l-a privit în ochi timp de șase luni cât a locuit la noi. Totuși, mă trezea devreme dimineața și insista să fac un mic dejun separat pentru tata, mult mai bun decât pentru ceilalți; și în fiecare noapte înainte de culcare îi punea deoparte farfuria, paharul, furculița, lingura și cuțitul așa încât, în bucătăria aceea înghesuită exista un raft pentru vasele tatei.

Admiram sensibilitatea mamei, codul onoarei și demnitatea ei; dar nu-mi plăcea modul în care îl ignora pe Abeh, deși înțelegeam

de ce face asta. Fusese neglijată, lăsată singură să-i crească copiii și să cerșească bani de la rudele lui. Simțea că nu mai era soția lui. Așa că îl hrănea; insista ca toți cei din casă să-i respecte intimitatea și nevoia lui de liniște; ea reflectase asupra comportamentului pe care-l considera adecvat, dar ieșea singură din situația asta, devenind rece și dispărând.

Făceam curățenie în cămăruța în care stătea Abeh, o cămăruță cu ferestre mici și foarte înalte. Dormea acolo, pe o saltea pusă pe podea, cu hainele morman pe un taburet, cu Coranul și un bec la care citea.

După ce a venit Abeh acasă, s-a instaurat ordinea în gospodăria noastră. Oamenii erau mai demni; stăteau mai drepți și ascultau ceea ce spunea el. Înainte să apară, tinerii petreceau după-amieze întregi mestecând *qat* și jucând cărți; aveau grijă să ascundă urmele înainte să intre mama, dar așa făceau. Acum apartamentul nostru era ca o madrasă. Era curat: bărbații începuseră să-și împăturească hainele și să-și scoată pantofii afară. Ora de culcare se schimbase drastic: ne culcam devreme și ne trezeam devreme. Și ne rugam.

Abeh era plecat majoritatea timpului, la moschee, se întâlnea cu bătrânii, cu oameni din clanuri diferite, încercând să repare lucrurile, să ajungă la un fel de înțelegere pașnică. Era încă prins complet de viziunea sa, a unei Somalii unificate, ideale, dar acum credea că doar Islamul putea reuni clanurile aflate în război. Genul de violență care se dezlănțuise pretutindeni în țară putea fi stăvilat doar de către Allah. Tata renunțase la democrația de tip american.

Abeh mi-a povestit despre micuța lui fiică din Addis Abeba. Numele ei era Marian; nu vorbea încă somaleza, dar urma să o învețe el. Noua lui soție știa doar limba din Etiopia. Nu am vorbit mult despre ea; e nepolitic să discuți despre o consoartă cu copiii pe care îi ai cu o altă soție. Dar Abeh era atât de blând când vorbea despre micuța lor fiică, încât îl iertam.

S-a sfârșit Ramadanul, și oamenii au început să-și dea seama că nu puteau rămâne cu toții la nesfârșit la noi. Am început să umblu

prin Eastleigh împreună cu unul sau altul dintre bărbați, încercând să dau de urma vreunui proprietar și să găsec locuri de închiriat. Destul de repede, Mahamuud a găsit un apartament pentru familia lui, pentru familia lui Mahamed, pentru Marian și pentru copiii ei. Câțiva dintre ceilalți tineri s-au mutat într-un hotel unde se putea sta pe termen lung, pe Ngara Road.

Cu toate acestea, tot mulți rămăseserăm. Îmi dedicam viața rezolvării diverselor probleme ale familiei noastre atât de brusc mărite: găsierea de noi apartamente, asigurarea utilităților, aranjarea transferului de bani, traducerea a absolut orice. Făceam treburile casei, pe care mama le considera responsabilitatea mea, în calitate de fiică mai mare, îi însoțeam pe copii la doctor și mă duceam la compania de electricitate să plătesc factura. I-am ajutat să se înscrie în programe de reinstalare în alte țări, care îi acceptau pe refugiații educați din Somalia. Mă grăbeam să-i duc la Ambasada Somaliei ca să obțină pașapoarte valabile, înainte ca tot aparatul de stat din țară să se prăbușească și ca toate birourile diplomaților somalezi să se închidă, amânându-i pentru cine știe cât timp.

După câteva săptămâni, soseau tot mai mulți tineri, prieteni de-ai lui Mahad. Cu cât erau mai mulți bărbați, cu atât aveam mai puțin ajutor din partea femeilor în casă, iar când Mahamuud a plecat, a luat cu el toate femeile care mă ajutau la treburile gospodărești. Acum trebuia să fac singură totul și protestam. I-am spus mamei că trebuia să angajăm o menajeră, o fată din Kenya, care să spele rufele și să facă curățenie; în împrejurările date, asta nu însemna un lux.

Mama nu a fost de acord. Am înfruntat-o și am spus:

– Dacă nu vrei o menajeră, va trebui să faci singură totul.

M-am dus la tata și i-am explicat că aveam nevoie de trei sute de șilingi pe lună pentru o menajeră. Acum, că Abeh era aici, aveam bani; chiria o plătea el. A fost bucuros să plătească pentru o menajeră care să mă ajute.

Dar, după câteva săptămâni, mama a izgonit-o pe fată. Zicea ea că era împotriva principiilor ei să ai menajeră. I-am spus că nu puteam face totul singură – să spăl de mână, să fac curat și să gătesc. Ea nu m-a ajutat niciodată la aceste treburi. Dar acum refuzam să mai spăl vreo rufă și m-a bătut cu un sucitor pentru că am fost obraznică.

Mama era deprimată și devenise din nou încrâncenată și nerezonabilă, închizându-se în ea și bătându-mă tot mai des. Nu era primitoare; refugiații se mutau de la noi din cauza ei. Simțea că totul în viața ei merge rău, în timp ce în lumea întreagă oamenii se omorau ca animalele.

După ce m-am întors în Nairobi, nu m-am mai dus la adunările islamice pentru tineret și am evitat să mă întâlnesc cu sora Aziza. Ideea că într-o oarecare măsură toate aveau să se așeze la locul lor când Casa Islamului avea să fie terminată – că avea să apară un califat frumos, în care oamenii să fie plini de milă, să sară unii în ajutorul celorlalți și să poată trăi conform acestor reguli, în care totul avea să funcționeze normal – părea aproape idioată. Când tata ne puneă să ne rugăm, pur și simplu făceam ce trebuia, dar gândindu-mă la micul dejun, la treburile mele și la ziua care mă aștepta.

Câteva săptămâni mai târziu, Maryan Farah, prima soție a tatălui meu, a sosit din Mogadiscio împreună cu Arro și cu Ijaabo. Maryan nu a venit să locuiască la noi; ar fi fost prea mult. Avea niște rude în Eastleigh și la început s-a mutat acolo cu fetele. Dar această familie din Eastleigh era cu mult prea păcătoasă pentru Ijaabo; nu voia să locuiască împreună cu niște oameni care mestecau *qat* și se uitau la filme occidentale. Așa că, deși Arro a rămas în Eastleigh, Ijaabo s-a mutat la noi, ca să fie lângă Abeh. Era și tatăl ei.

Poveștile lui Ijaabo despre Mogadiscio mă îngrozeau. Văzuse câini care mâncau trupuri pe stradă, iar mirosul cadavrelor era insuportabil. Ijaabo era în viață doar pentru că bunica ei, mama lui Maryan, făcea parte dintr-o familie Hawiye cu aceeași descendență

cu a forțelor care asediaseră Mogadiscio. Maryan, deși din clanul Darod, nu era snoabă și mereu le tratase cu respect pe rudele din partea Hawiye a familiei. Când a venit colapsul, ramura Hawiye a familiei i-au ținut casa în siguranță, chiar dacă restul cartierului fusese scaldat în sânge.

Când Maryan și fetele au părăsit, în cele din urmă, Mogadiscio, mai mult de jumătate dintre locuitori plecaseră: doar cei mai slabi și cei din clanul Hawiye rămăseseră. Devenise un loc al crimei, ne spunea Ijaabo. Nu mai exista nici un fel de autoritate – nimeni nu putea impune nici un fel de ordine.

Sora mea vitregă era mai slabă acum și chiar mai fanatică. Într-un anume sens, puteam să înțeleg asta. Pentru Ijaabo, moartea devenise foarte reală: oricare dintre noi putea muri în orice moment și trebuia să ne pregătim urgent pentru întâlnirea cu Dumnezeu. Dar asta putea însemna și că Ijaabo se comporta ca un robot, îndemnând în mod constant pe toată lumea să fie mai atentă. După câteva săptămâni, reușise să ne enerveze pe toți. De mai multe ori, Haweya a înfruntat-o ca să înceteze cu atitudinea asta. Ijaabo se văicărea mereu cu vocea ei scăzută:

– Sunt *sora* voastră și vă iubesc *atât de mult* și nu vă cer să vă rugați ca să vă deranjez, ci pentru că vreau să ajungeți în rai. Allah a spus: „Amintiți-vă că cei care nu se vor ruga vor arde în foc“.

Într-o după-amiază, chiar după ce Ijaabo se instalase în apartamentul nostru, o tânără, Fawzia, a bătut la ușă, căutându-l pe Abdellahi Yasin. A spus că nu are unde să se ducă. Îl avea cu ea pe băiețelul ei de trei ani. Copilul era fiul unui oarecare pe care îl cunoștea Abdellahi, un Osman Mahamud, dar era *garac*, bastard, născut în afara căsătoriei. Ea era singură și îl implora pe Abdellahi să întrebe dacă putea să stea și ea cu noi. Abdellahi Yasin era stânjenit, dar a venit și ne-a spus mamei și mie povestea. Mama s-a uitat la ea strâmbând din nas. Nu putea ține o prostituată în casă, spunea ea. Eu am ripostat. Nu exista nimic care să arate că era

prostituată. Am revăzut în fața ochilor imaginea femeii din coliba sărăcăcioasă, din tabără. I-am spus mamei:

– Dacă nu o lași să rămână, eu plec.

A fost o luptă puternică, dar Mahad și Haweya m-au susținut și am câștigat. În cele din urmă, mama a acceptat:

– Poate să stea, dar nu vreau să o văd.

Am căutat un cearșaf curat și un prosop – acestea erau lucruri rare acasă la noi – și această biată femeie a rămas câteva luni cu băiețelul ei. Pe atunci, eram atât de mulți, încât eu, Haweya și Ijaabo trebuia să împărțim o saltea.

Pentru Ijaabo, Fawzia era rușinea întruchipată și imediat s-a apucat de un program pentru a o convinge să se căiască pentru traiul ei păcătos și pentru a deveni o membră a Fraților. Ijaabo spunea:

– Singurul mod de a-ți spăla rușinea este de a te ruga, a te ruga, a te ruga și a-ți da viața pentru Allah, în căutarea iertării.

Într-o seară, pe când se ducea iar la Fawzia, am plesnit-o și i-am spus să tacă – era extrem de enervantă. I-am spus că Allah nu ne-ar testa dacă am condamna pe cineva care a rămas însărcinată în afara căsătoriei; ne-ar testa ospitalitatea și bunătatea.

Ijaabo cita din Coran de șase sute de ori pe zi.

– „Biciuiește-i pe desfrânat și desfrânată cu câte o sută de bice“, zicea ea.

– Bine, uite nuiua. Deoarece nu avem lege islamică în Kenya, vrei să începi tu flagelarea?

Abeh, care era în cameră atunci, a râs și mi-a luat partea. Ijaabo s-a infuriat și a bombănit săptămâni întregi.

Mahad și Haweya știau că eu eram preferata lui Abeh, dar, de asemenea, învățaseră, cu mult timp în urmă, să nu se plângă de asta. Gelozia era interzisă.

Toți somalezii o evitau pe Fawzia. Când ieșeam la cumpărături, era molestată în mod constant pe stradă. Bărbații o apucau de piept și se holbau la ea într-un mod lasciv. La mine n-ar fi îndrăznit să se uite așa niciodată: eu eram fata lui Hirsi Magan. Dar Fawzia le era

cunoscută tuturor ca o târfă și nu avea nici un protector din clan. Era o pradă.

Era obișnuită cu abuzul verbal și fizic. Era obligată să creadă că merita asta. Mi-a spus să ignor remarcile lui Ijaabo. Spre deosebire de Ijaabo, Fawzia mă ajuta la gătit, la curățenie și la cumpărături. După rugăciunea de dimineața devreme, nu se ducea înapoi la culcare, cum făceau toți ceilalți, în loc de asta, mă ajuta să coc *angellos* pentru micul dejun al tuturor.

Fawzia mi-a spus clar că nu trăia decât pentru un singur lucru: fiul ei. Dar și el era o pradă. Ceilalți copii mai mari îl tratau ca și când ar fi fost un proscris. Aidarus și Ahmed, verii mei, îl necăjeau. Familia mea niciodată nu intervenea ca să oprească abuzul. Era stigmatizat. Era pentru prima dată când întâlнисem copilul unei femei necăsătorite.

Majoritatea fetelor somaleze necăsătorite care rămăneau gravide se sinucideau. Știam de o fată din Mogadiscio care și-a turnat o canistră de benzină peste ea în sufragerie, cu toți ceilalți de față, și a ars de vie. Desigur, dacă nu ar fi făcut asta, tatăl și frații săi ar fi omorât-o oricum.

A sosit o scrisoare din Elveția pentru soția lui Mahamed Abdi-halin, Fadumo. Sora ei, care locuia în Europa, reușise să pregătească toate hârtiile pentru a le obține, lui Fadumo și copiilor, viza pentru Elveția. Nu trebuia decât să mergem la Ambasada Elveției ca să ridicăm viza și să cumpărăm biletele. Planul era următorul: Fadumo urma să călătorească în Europa cu copiii. Dar, în loc să meargă în Elveția, care nu le-ar fi dat aproape niciodată statut de refugiat somalezilor, ea urma să se oprească în Olanda. De îndată ce ajungea la aeroportul din Amsterdam, Fadumo trebuia să rupă biletul și să ceară azil în Olanda, unde era mult mai ușor să te declari refugiat și apoi să locuiești acolo, primind bani de la stat.

Mahamed stătea în Nairobi; încerca să pună pe picioare o afacere. Dacă Fadumo primea statut de refugiat, putea merge și el în

Europa. Pentru Mahamed să-și trimită soția și familia în Europa era ca o poliță de asigurare: dacă lucrurile nu mergeau bine în Nairobi, atunci, ca ultimă soluție, alegea să plece și el acolo.

La o săptămână după ce a plecat, Fadumo a trimis veste că se afla într-o tabără în Olanda. Nu suna prea bine, într-o tabără. Câteva luni mai târziu, a plecat și Mahamuud; s-a mutat la Abu Dhabi cu Si'eedo, ca să pună pe picioare o afacere. Acești oameni pierduseră totul – rude, proprietăți, afaceri, viață socială, planuri –, dar erau pregătiți să o ia de la capăt în câte o țară străină. Nu mă gândeam deloc la asta ca fiind trădare: îi admiram pentru tăria lor de caracter.

La câteva săptămâni după ce Maryan Farah a venit în Nairobi, Abeh a hotărât să se căsătorească din nou cu ea. S-a mutat din apartamentul nostru din Park Road ca să locuiască împreună cu Maryan, cu Ijaabo și cu Arro. Cred că atunci când Maryan a aflat că mama niciodată nu i-a adresat nici măcar un cuvânt, ea a propus mutarea; avea atât de mult sens. După ce s-a luat hotărârea, Abeh l-a chemat pe Mahad, pe Haweya și pe mine și ne-a dat vestea. Ne-a cerut binecuvântarea și i-am dat-o, deși, desigur, am refuzat să fim prezenți la ceremonia nunții. Știam că Haweya și Mahad erau revoltați de decizia lui, dar, deși nu eram tocmai bucuroasă, voiam ca Abeh să fie fericit.

Maryan și Abeh au închiriat o căsuță în Buruburu. Abeh mi-a zis că puteam să-i vizitez oricând. Chiar mi-a propus să merg să locuiesc cu ei. Era o aberație, desigur. Nu aș fi putut niciodată să o abandonez pe mama ca să trăiesc cu o altă consoartă a tatălui meu.

Când tata s-a mutat, mama nu a arătat nici un fel de emoție. A spus:

– Ei bine, camera de depozitare este goală acum, a spus, și am pus toate lucrurile înapoi la locul lor.

Părea dură și rezistentă, dar știam că în sufletul ei asta o ucidea – toți anii aceia cât a trăit singură, a dormit singură, abandonul emoțional și acum, din nou, respingerea publică.

Mama devenise ostilă și îmi vorbea în cel mai urât mod posibil. Începuse să mă bată din nou. Cred că, la un moment dat, mama și-a pierdut puțin mințile. Cândva, deținuse controlul asupra vieții ei, în Aden, și apoi, cumva, îl pierduse; se trezise într-o țară în care nu dorea să fie, fără să mai fi rămas aproape nimic din persoana care fusese cândva. Era abandonată. Cred că asta era senzația care o înnebunea.

Într-o după-amiază de vineri de la sfârșitul lui ianuarie 1992, de la moschee tata a venit direct acasă la noi. Nu făcuse niciodată asta – nu ne vizitase niciodată în perioada aceea –, iar când a sosit era foarte entuziasmat.

– Ayaan, fiica mea, am vești bune pentru tine – cele mai bune vești –, rugăciunile mi-au fost ascultate! a strigat el. Astăzi, la moschee, un bărbat binecuvântat a venit la mine cu o propunere de căsătorie și i-am oferit mâna ta!

Îmi amintesc că l-am lăsat să vorbească în timp ce simțeam cum călcâiele mi se afundă în pământ. Mi-am dres glasul și am spus:

– Nu am de gând să mă mărit cu un străin!

– Dar nu este un străin! Nu este deloc un străin! Este vărul tău! Este un Osman Mahamud! a exclamat tata fericit și a început să-i enumere toate numele.

– Nu un străin în sensul acela, Abeh.

– Atunci în care sens?

– Dar nici măcar nu l-am cunoscut! m-am văicărit eu.

– Foarte bine, o să te întâlnești mâine cu el, mi-a spus el.

Tata mă promisese unui bărbat pe nume Osman Moussa, un tânăr somalez drăguț, care crescuse în Canada. Venise la Nairobi ca să găsească și să salveze niște membri ai familiei care suferiseră din cauza războiului civil și ca să-și găsească și o soție. Se gândea că

fetele somaleze din Canada erau prea occidentalizate, asta însemnând că se îmbrăcau indecent, nu-și respectau soții și se combinau cu bărbați după bunul plac; nu erau *baari*, ceea ce le făcea să nu fie demne de luat în căsătorie. Iar războiul civil însemna că fiicele celor mai bune familii din Somalia erau disponibile pentru mai nimic, efectiv.

Tata îl întâlnise pe acest băiat la moschee cu doar două ore înainte. Era înalt, mi-a spus el, cu oase puternice și dinții albi, bine hrăniți cu lapte și carne în America de Nord. Osman Moussa probabil că a fost cel care l-a abordat. Îmi și imaginez scena, cu recitarea respectuoasă a descendenților și apoi cu cererea:

– Sunteți tată de fete, iar eu caut o mireasă.

Tata trebuie să fi fost atât de fericit.

Arro era mai în vârstă decât mine, așa că tata trebuia să o fi dat pe ea. Dar n-a făcut-o. Tata m-a ales pe mine, fiica lui devotată, îndatoritoare, *merituoasă*, Ayaan. M-a oferit acestei partide bune, și Osman Moussa m-a acceptat, iar cei doi au făcut turul moscheii ca să le aducă la cunoștința bătrânilor din clan minunata, dumnezeiasca înțelegere. Niciodată nici măcar nu le-a trecut prin minte să mă întrebe ce credeam.

Nu existase nici un preț al miresei. Din cauza războiului civil ar fi fost indecent să ceri un preț. Dar aceasta era o căsătorie strategică; Osman Moussa se putea lăuda că se însurase cu o Magan, iar acum noi puteam să ne lăudăm că aveam rude în Canada. Erau tot felul de motive pentru ca tata să fie fericit cu această căsătorie.

Mi-am adunat puterea să-i spun tatei:

– Abeh, dar dacă sunt deja cu o altă persoană? dar el nici măcar nu mă asculta.

– Allah ne-a trimis răspunsul, a zis el. Era copleșit de propria inteligență.

După ce Abeh a plecat, încă fremătând de bucurie, m-am dus și i-am povestit mamei despre asta. Ea n-a făcut decât să spună:

– Ah, acum este destul de tată ca să-și asume responsabilitatea pentru căsătoriile fetelor noastre, nu? Așa să fie. Nimic mai mult.

Eram într-o stare de panică, dar nu plângeam. Rareori plângeam pe atunci. Puteam doar să văd, foarte clar și fără pasiune, cum mă încătușam.

În ziua următoare, tata a venit acasă cu Osman Moussa. Sufra-geria era curată și toți păreau încântați, mai puțin eu. Eu pur și simplu purtam hainele obișnuite, o rochie largă și o eșarfă. Nu aveam de gând să mă gătesc pentru asta.

Acest bărbat a intrat. A vrut să-mi strângă mâna. Era foarte înalt și purta niște blugi enorm de lungi; arăta ca un jucător de baschet, cu capul ras și cu o șapcă de baseball pe cap. Am fost politicoasă.

– Bună. Intrați. Eu sunt Ayaan, am spus fără să-l privesc în ochi și am adus-o și pe mama. Tata și mama au rămas amândoi cu noi în cameră – eu și mama stăteam pe pat – și acest bărbat vorbea despre Canada, unde locuia el de când era copil, despre refugiați și despre război.

Nu ni s-au întâlnit privirile. Osman Moussa vorbea cu mama încercând să facă impresie bună. Când am fost în stare să-mi ridic privirea, l-am studiat – modul în care vorbea, fața lui – și mă gândeam: „O să-l plac pe omul acesta?” Urma să am o familie și o viață alături de el; să gătesc, să-i fac copii, să răspund capriciilor lui. Și ce știam eu despre el? Vorbea somaleza destul de prost. Dar părea un om sincer.

Un bun musulman, credincios, se ruga la Allah pentru îndrumare, înțelepciune, putere, dar eu nu făceam lucrul ăsta. Am simțit că eu singură trebuia să rezolv *asta*. M-am trezit gândindu-mă la acea noapte pe care o petrecusem cu Mahmud și imaginându-l pe acest Osman Moussa în lumina aceea. Voiam eu să mă culc cu acest bărbat? Nu puteam să-i cer lui Allah să facă nimic în acest sens.

Kennedy fusese generos și tandru. Existase o scânteie între noi: aveam câteva lucruri în comun. Mă văzuse frecând podelele și spălând șosetele și în fiecare situație mă plăcea și mă respecta.

Chiar și cu Abshir, care era atât de constrâns de reguli, existase o atracție. Dar acest Osman Moussa îmi era complet străin. Nici nu-mi repugna, nici nu mă atrăgea. Mă simțeam indiferentă, complet lipsită de orice sentiment. Și nici nu am remarcat ca el să fie impresionat de mine.

Căsătoria era stabilită sâmbătă, peste șase zile. A doua noastră întâlnire a fost mai intimă. Osman Moussa a venit cu sora lui, iar eu i-am rugat pe Haweya și pe Mahad să mă însoțească, să mă ajute să-l evaluez pe omul acesta. Mama ne-a lăsat singuri. Am întrebat despre o rugăciune; voiam să aflu cât de religios era acest Osman Moussa. Simțeam că trebuie să iau un gen de hotărâre foarte repede, chiar dacă părea să nu existe nici o cale să pot scăpa de derularea aranjamentului. Era clar că avea simpatie față de Frați, dar nu părea atât de fanatic precum Ijaabo, judecând după hainele lui; purta jeanși și o șapcă de baseball. Dar, deși era mai puțin credincios, părea mai preocupat decât Ijaabo de pioșenia altora.

L-am întrebat:

– Ce aștepti de la o soție?

Sora lui s-a simțit jignită, apoi a spus:

– Poate că noi n-ar trebui să fim aici dacă ai de gând să discuți astfel de lucruri!

Dar Osman Moussa a râs și a zis:

– Să-mi faci șase fii, și casa noastră să devină un cămin pentru toți cei din clanul Osman Mahamud.

A tot continuat despre cum fetele somaleze care sunt crescute în Canada, la fel ca el, erau pur și simplu niște târfe care beau alcool, mergeau la discotecă, nu se acopereau și se culcau cu bărbați albi. Erau complet lipsite de control. Niciodată nu ar fi ales una ca ele să fie mama copiilor lui. Pentru a fi mamă a șase băieți, acest bărbat avea nevoie de cineva ca mine, care eram supusă, ireproșabilă și fiica unui om atât de evlavios, minunata Hirsi Magan. L-am torturat subtil cu niște epopei somaleze pe care le învățasem de la mama, unele dintre ele compuse pentru gloria noastră eternă de

către strămoșii fraților Abdihalin. Nu știa nici una dintre ele. Ceea ce era și mai rău, în loc să-și recunoască ignoranța, pretindea că știe despre ce vorbeam, ceea ce l-a făcut să pară josnic. L-am întrebat apoi vechile ghicitori ale bunicii; nici pe acestea nu le știa.

Am trecut la engleză – presupuneam că engleza acestui bărbat trebuia să fie mai bună decât somaleza care șchiopăta –, iar Haweya l-a întrebat ce fel de cărți citea. A răspuns:

– Hm, citesc, știți, tot felul de chestii.

Mi-am dat seama că nici engleza n-o vorbea cum trebuie și că era evident că nu citea deloc.

Mi-am făcut destul curaj ca să-l rog să-și scoată șapca de baseball, ceea ce a și făcut. Mă gândeam că poate mă îndrăgostesc de capul lui, de părul lui sau de orice altceva. Dar, deși Osman avea doar douăzeci și șapte de ani, capul lui era la fel de chel ca și fundulețul bebelușului Abbas. Chelia este asociată cu înțelepciunea printre somalezi, dar omul acesta nu arăta nimic care să justifice pierderea părului la o vârstă atât de tânără.

Mahad a deschis subiectul despre politică; apoi au continuat tot felul de discuții despre pace și l-a întrebat:

– Deci când vom merge cu toții în Somalia, tu cu ce vei contribui?

– Cu siguranță voi avea un loc în guvern. Am trăit în afara țării și sunt un Osman Mahamud. Singura soluție pentru Somalia este ca noi, cei din clanul Osman Mahamud, să conducem. Suntem singurii oameni cu experiență în a governa, a răspuns el.

Toți trei ne-am dat seama că nici măcar nu mai era nevoie să discutăm: omul era un idiot. Credea că cei din clanul Osman Mahamud erau cei aleși; era plicticos, banal și bigot, genul care se ascundea după Frații Musulmani. Îmi amintesc că-mi spuneam: „Nu, cu siguranță Abeh nu-mi poate face una ca asta“.

Când, în cele din urmă, Osman Moussa a plecat, am încercat să-mi adun curajul și să fac ceva. Mi-am pus haina și am plecat la Buruburu, unde locuia tata. Când a deschis ușa, i-am spus:

– Osman Moussa a venit acasă la noi astăzi, iar eu cu Haweya și cu Mahad l-am testat. Cred că este de-a dreptul stupid. Nu este elocvent, nu este destul de curajos să-și recunoască slăbiciunile și este și bigot.

Pur și simplu. Astfel tata nu putea să ignore ce-i spuneam, deși în mare parte o făcea. M-a poftit să intru și să mă așez, apoi a zis:

– Acum povestește-mi.

– Nu cred că eu și omul acesta suntem compatibili, i-am spus.

El a răspuns, zâmbind larg.

– În baza unei singure după-amiezi?

– Tu ai crezut în baza unui singur minut că suntem compatibili, așa că în baza unei după-amiezi pot să cred că nu suntem, l-am anunțat.

Dar Abeh a spus:

– Nu, știi mai mult decât atât. Este fiul fiului lui – a recitat descendența. Are o slujbă bună în Canada, nu mestecă *qat*, este curat și un muncitor conștiincios, este puternic. I te dau lui ca să te știi în siguranță. A continuat: Ceremonia va fi sâmbătă, acasă la Farah Gouré. Au fost cumpărate oile, un *qali* a fost tocmit. Faptul că tu spui că nu vrei acest lucru iese din discuție. Trăim vremuri grele. Cu siguranță nu-l vei respinge pe soțul pe care ți l-am ales doar din cauză că nu citește romane.

Redusese totul la cel mai mic lucru. Imaginați-vă cât de trivial ar fi sunat să mă împotrivesc lui Abeh dacă aș fi adăugat: „Dar nu are păr!”

Cu toate acestea, m-am ridicat și i-am spus:

– Nu am de gând să fac așa ceva.

– Nu accept un refuz din partea ta pentru ceva ce încă nu ai încercat, a spus tata.

– Adică nu pot să refuz înainte să mă mărit? l-am întrebat.

– Sigur că nu. Totul este aranjat.

Nimeni nu mă legase. Nu eram încătușată. Nu eram amenințată cu arma, dar nu aveam nici o cale de ieșire.

*

În Islam, ceremonia *nikah* este momentul când te legi de partenerul tău. Se semnează un contract de căsătorie, dar nu este mereu imediat însoțit de partea sexuală; noaptea deflorării urmează de obicei petrecerii care se încheie în casa în care vor locui mirele și mireasa. Tata a hotărât ca *nikah*, ceremonia de sâmbătă, să nu fie urmată imediat de petrecerea nunții sau de noaptea nunții. Puteam să sărbătorim asta cu familia lui Osman Moussa în Canada.

A doua zi, a venit acasă la mama.

– *Nikah* va fi sâmbătă, dar poți avea o altă nuntă în Canada pentru noaptea propriu-zisă a nunții. Astfel veți avea toată săptămâna viitoare ca să vă cunoașteți, înainte ca Osman să plece, mi-a zis el vesel. Și, de îndată ce pleacă, vă puteți scrie scrisori sau puteți vorbi la telefon. Vezi? Sunt multe oportunități ca voi doi să vă cunoașteți.

Eram rece față de tata.

– Eu nu vin la *nikah*, i-am spus.

– Nici nu trebuie. Legal, este acceptat, m-a informat el sec.

De-acum, tata era în centrul atenției. Ce partidă găsisse el, ce vești bune în aceste vremuri grele! N-avea de gând să-mi tolereze smiorcăiala.

Ca și când toate astea nu erau de-ajuns de dramatice pentru casa noastră, în următoarea după-amiază, marți, Ali Wersengeli, vărul care jucase rolul de tutore la ceremonia nunții mele cu Mahmud cu abia optsprezece luni în urmă, a apărut în ușa casei noastre turbând de furie. Auzise despre căsătoria mea cu Osman Moussa și venise să revendice drepturile de proprietate ale lui Mahmud asupra mea.

Când mama a venit la ușă, Ali i-a spus că mă măritasem cu fiul unchiului Muhammad, Mahmud. A fost de părere că Hirsi Magan trebuia să afle asta și căsătoria oprită.

Din fericire, Mahad era acasă și a intervenit.

– Ce căsătorie este asta? a izbucnit el. Nu poate fi adevărat. Cine a fost tutore? Nici eu și nici tata nu am fost prezenți. Nu exista nici o căsătorie.

Mama s-a adunat. Părea complet stăpână pe sine, cum era ea de obicei – în public.

– Cine a fost tutorele la această presupusă ceremonie? a întrebat ea disprețuitor.

– Eu am fost, a recunoscut Ali.

– Nu aveai nici un drept să fii tu tutore, a exclamat Mahad cu vocea ridicată. Eu eram în Mogadiscio. M-ai chemat pe mine? L-ai chemat pe tata? Puteai să vii să mă chemi pe mine! De ce nu ai făcut-o?

– Nu are importanță, a spus Ali. Căsătoria a avut loc.

– Ai vreo dovadă a unei astfel de ceremonii? Ai vreo hârtie?

Ali nu avea nimic. Au stat de vorbă. Când Ali a spus că pleacă, mama nu l-a rugat să mai rămână, așa cum cerea eticheta.

– Nu vor exista bârfe despre de copiii mei, i-a spus ea ferm.

Mahad s-a întors către mine de îndată ce Ali a plecat.

– Unde este certificatul? mi l-a cerut el.

Nu mai avea nici un sens să neg ceea ce se întâmplase. Am recunoscut totul sau aproape totul.

Nu am menționat noaptea de la hotel, dar am spus că mă măritasem cu Mahmud în Mogadiscio în noaptea anterioară plecării lui în Rusia și că mai târziu el s-a îndrăgostit de o finlandeză cu care plănuia să se căsătorească. M-am dus să aduc poza pe care ea mi-o trimisese împreună cu scrisoarea.

– Vezi, Mahmud vrea să uite de asta și le-am scris că din partea mea era în regulă, am răspuns eu fără vlagă. A fost o greșeală.

Am adus documentul de la *qali* pe care mi-l dăduse Ali Wersengeli în Mogadiscio.

Mahad l-a înșfăcat suspicios.

– Acesta nu e un document legal, este un gunoi, a anunțat el. Nu există nici un tutore recunoscut.

A rupt hârtia, împrăștiind bucățile pe podea, și s-a lansat într-o tiradă despre iresponsabilitatea mea. Mama abia dacă mai spunea ceva. Știam că fierbe de furie, dar, mai presus de toate, se simțea ușurată că mariajul meu cu Mahmud nu era valabil; în clipa de față, o preocupa numai modul în care putea să scutească familia de un scandal.

Acum scopul lui Mahad era să-l împiedice pe Ali Wersengeli să intervină înainte de *nikah*, de care ne mai despărțeau patru zile. Mai întâi, s-a dus la tata și i-a spus că un văr de pe linia maternă venise în Nairobi, un om rău care răspânda tot felul de zvonuri nefondate despre Ayaan, demne de dispreț. Abeh, desigur, era revoltat că oameni atât de josnici puteau exista pe lumea asta.

Apoi Mahad a aflat unde stătea Ali Wersengeli și s-a dus să-l vadă. I-a spus că *nikah* era programată peste zece zile și i-a promis că-l va duce să se consulte cu tata săptămâna următoare.

Până atunci, era prea târziu: aș fi fost deja măritată.

În ziua nunții mele, am făcut ce făceam în mod obișnuit. M-am îmbrăcat ca de obicei și mi-am făcut treburile. Negam. Știam că acolo, acasă la Farah Gouré, era un qali care înregistra uniunea mea cu Osman Moussa, înaintea tatălui meu, a lui Mahad și a unei mulțimi de oameni. După asta, urma o masă mare, doar pentru bărbați, cu friptură de oaie. Eu nu aveam să fiu prezentă. Nici prezența și nici semnătura mea nu erau necesare la o ceremonie islamică.

Am pregătit prânzul acasă, iar după aceea, am ieșit cu Haweya. Ne-am plimbat până la Arboretum și am vorbit despre cât de mizeabilă devenise viața mea în ultimele opt zile.

După *nikah*, eu și noul meu soț am avut o săptămână la dispoziție ca să ne cunoaștem unul pe celălalt. M-am dus cu el la Uhuru Park. I-am cunoscut prietenii. Vorbea despre copilăria lui, despre visurile lui. Mi se părea ceva așa de puțin important, încât aproape că mi-am șters totul din creier. Am vorbit mult despre religie:

Osman Moussa era foarte devotat Islamului și bunului nume al familiei sale. Spunea că Somalia se află în război civil pentru că ne abătuserăm de la legile moralei. A vorbit iarăși despre fetele somaleze din Canada și morala lor care lasă de dorit. Nu a făcut nici un gest carnal față de mine pentru că mă respecta ca pe fiica tatei și ca pe o verișoară îndepărtată. Aștepta nunta din Canada. Când eram singuri, mă simțeam complet înghețată. Nu-mi imaginam că aș putea vreodată să-mi doresc să merg în pat cu omul acesta sau să mă trezesc dimineața alături de el.

Nu totul era tradițional. Nici o soacră nu mi-a verificat virginitatea. Ne ridicam deasupra acestei proceduri lipsite de demnitate. Totul a fost un spectacol: i-am întâlnit prietenii și m-am purtat adecvat, așa cum o făcea fata lui Hirsi Magan, purtând *hidjab*-ul meu negru pe care îl aprobau cu desăvârșire. Vorbeam lejer despre război și despre evenimentele prezente. Mă concentram să mă port cum se cuvine: să vorbesc încet, să fiu politicoasă, să evit să-mi fac de rușine părinții. Mă simțeam goală pe dinăuntru.

Când prietenii lui Osman se enervau, nu se întâmpla din cauza oamenilor care vorbeau sau mințeau, ci din cauza femeilor care nu-și purtau eșarfele sau a bărbaților care nu se rugau destul de des. La fel făcea și Ijaabo. Începea să mă irite din ce în ce mai tare.

L-am condus pe Osman la aeroport după șase zile, când s-a întors la Toronto. Urma să expedieze actele pentru viză cât mai curând posibil, iar eu aveam să mă urc în avion și să ne întâlnim acolo: acesta era planul. La aeroport, m-a îmbrățișat și mi-a spus:

– Abia aștept să te revăd. Am dat din cap solemn.

– Drum bun, i-am urat și m-am smuls din îmbrățișarea lui. Eram conștientă că sunt rece și îmi părea rău pentru asta, dar nu puteam mai mult.

Ali Wersengeli s-a dus, în cele din urmă, la întâlnirea cu tata. Abeh i-a trântit ușa în nas, apoi a venit să mă vadă, în Park Road. Mereu apărea cu tot felul de hârtii pentru semnat și vize de discutat,

Încântat de cât de isteț era și plin de energie din cauza noii sale sarcini de a-mi pregăti călătoria.

– Am auzit povești despre tine și Mahmud, fiul fratelui mamei tale, mi-a spus el. Care este adevărul?

– Nu e nimic.

Așa că tata a plecat din nou, cântând. Pe atunci, era mereu fericit.

Ali Wersengeli s-a dovedit a nu avea cine știe ce poveste. Nu exista nici o dovadă a nici unei ceremonii religioase între mine și Mahmud: Mahad rupsese hârtia pe care o aveam, iar Mahmud în mod evident eșuase în a-și exercita orice pretenție matrimonială asupra mea. Mulți oameni au tras repede concluzia că nu era decât cum spusese Mahad: un zvon răutăcios. Nimeni nu voia să-i mergă rău lui Ayaan Hirsi Magan. În mijlocul tuturor acestor vești depri-mante și haosului provocat de războiul civil din Somalia, eu eram un simbol al speranței: o fată pioasă, supusă care își merita pere-chea aceasta minunată pe care i-o găsise tatăl.

Un *qali* este un oficial recunoscut al căsătoriilor, iar la câteva săptămâni după *nikah*, tata a luat certificatul de căsătorie completat de către *qali* și a înregistrat oficial nunta la biroul kenyan de căsătorii. Știam lucrul acesta, pentru că într-o zi de iunie mi-a adus acasă un document oficial al guvernului kenyan scris în engleză și arabă, cu o căsuță specială în care trebuia menționat „dacă este virgină sau nu“ și cu „cantitatea de zestre“. Căsuțele fuseseră amândouă completate în numele meu – răspunsurile erau „virgină“ și „zece exemplare din Sfântul Coran“ –, iar documentul mai preciza și faptul că fusesem reprezentată de tatăl meu la ceremonia din februarie. Tata mi-a spus că acum trebuia să semnez acest document kenyan.

Am ezitat, dar deja eram căsătorită cu Osman Moussa în ochii Islamului și oricare musulman știa asta. Ce diferență mai era dacă semnam, mă gândeam eu. Așa că, imediat sub semnătura tatei, în arabă, m-am iscălit: A.H. Magan.

Abeh s-a străduit mult ca să-mi facă rost de actele pentru călătorie de la biroul UNHCR. În câteva săptămâni, avea pașaportul meu, după care s-a dus și pentru viză. La câteva zile, vorbea la telefon cu Osman Moussa despre asta. Ambasada canadiană din Nairobi era plină de somalezi care încercau să emigreze și părea imposibil să reușești să faci ceva în condițiile corupției și haosului birocrăției kenyene. Tata a rezolvat cerând ajutorul unei rude care trăia în Düsseldorf și al cărui nume era Mursal și împreună au hotărât că trebuia să merg în Germania ca să aștept să-mi sosească viza finală. Așa era mai repede și mai practic.

Tata a început să mă cheme acasă la el în Buruburu pentru o serie de lecții despre Islam și despre cum să fiu o soție bună. Am petrecut câteva dimineți abordând sure din Coran legate de îndatoririle unei soții și discutându-le. De exemplu, datoria ei de a cere permisiunea să iasă din casă. Tata îmi spunea:

– Poți să faci în felul următor: la început, poți cădea de acord ca permisiunea să fie dată cu caracter permanent. Aceasta este o formă de încredere, așa că nu trebuie să ceri permisiunea de fiecare dată când ieși să faci piața.

Se spune la un moment dat în Coran că femeile să fie oricând disponibile sexual față de soții lor. Tata nu a intrat în detalii, dar l-a citit:

– „Nevestele voastre vă sunt vouă ogor. Duceți-vă la ogorul vostru cum veți voi.“ A adăugat: Trebuie să-i fii mereu alături soțului tău, în pat și în afara patului. Nu-l face să te implore; nu-l refuza; nu-l face să se uite în altă parte. Și asta e un fel de permisiune pe care i-o dai de la început: ești mereu disponibilă. Nu poate abuza de lucrul acesta, pentru că provine dintr-o familie bună. Forța și violul nu intră în discuție, pentru că este un musulman credincios și un Osman Mahamud.

Am vorbit despre cum este să trăiești ca musulman în Occident. Să ai necredincioși drept prieteni era o problemă, spunea tata; este descurajator, dar dacă legi prietenii bune, sincere, cu

necredincioșii, atâta vreme cât nu urmați calea lor, aceste prietenii nu sunt interzise.

Am continuat cu ceea ce se presupune că trebuie să-i înveți pe copii. Există un Dumnezeu, nu *jinni*, nu sfinți, nu magie, nu mijlocire. Să ceri ajutor de la un spirit este interzis; pune alte creaturi pe același nivel cu Allah. În tot ceea ce faci, întreabă-te: „Ce ar face Profetul?” Unele lucruri sunt permise în mod clar, iar altele sunt interzise în mod clar, dar în zonele confuze, spunea tata, Profetul era liberal: nu te-ar obliga niciodată să întreprinzi ceva care ți-ar putea face rău.

– În Islam nu există constrângere, spunea tata. Nici o ființă nu are dreptul să pedepsească o alta pentru că nu și-a respectat îndatoririle religioase. Doar Allah poate face asta.

Era ca o școală coranică, dar mult mai inteligentă. Am vorbit chiar și despre martiriu. Tata spunea că a comite o sinucidere pentru Sfântul Război era acceptabil doar pe vremea Profetului – și atunci numai pentru că necredincioșii îl atacaseră mai întâi pe Profet. Astăzi, nu mai putea exista un Război Sfânt, spunea el, pentru că numai Profetul Mahomed putea chema la Război Sfânt.

Acesta era Islamul văzut de tata: o religie în mare parte nonviolentă care era de fapt propria interpretare a ceea ce spusese Profetul. Oricum, nu era legală. Nu poți să interpretezi voința lui Allah și cuvintele Coranului: zice clar în carte. Nu există decât un mod de a-l citi. E interzis să alegi: nu poți decât să te supui. Profetul a spus: „V-am lăsat instrucțiuni clare; nimeni să nu se abată de la ce am spus, căci va fi distrus”. Un fundamentalist i-ar fi spus tatei: „Propoziția «Numai Profetul poate chema la Război Sfânt» nu este din Coran. Tu ai pus-o acolo, și asta e blasfemie”.

Osman Moussa a plătit pentru toate aranjamentele de călătorie pentru că acum eram a lui. Există reguli legate de aceste lucruri: plătești pentru soția ta. Am trecut pe la toată lumea și mi-am luat la

revedere: Halwa, Ainanshie și familia lui Farah Gouré. Acum îmi erau veri apropiați pentru că erau și rudele soțului meu.

Mi-am luat rămas-bun de la tatăl meu în noaptea dinaintea plecării mele. M-a îmbrățișat și a spus că era posibil să nu ne mai vedem o perioadă foarte lungă de timp.

– Când ne despărțim e posibil să dorim să ne întoarcem, mi-a spus el, dar ne pot împiedica multe lucruri. L-am privit sceptică; știam că vorbea din experiență.

În ziua plecării, mama m-a auzit vorbind cu Haweya despre ce era de făcut. Sora mea credea că cel mai bun plan era să divorțez de Osman Moussa cât mai repede posibil, odată ajunsă în Canada. De îndată ce divorțam, puteam călători în America, spunea ea, ca să am propria viață. Țesuse o întreagă poveste romantică pentru mine.

Apoi a dat buzna mama și ne-a spus că eram imorale. M-a făcut o târfă și o ipocrită care și-a distrus relația cu propriul frate și urma să distrugă onoarea familiei și a tatălui meu.

– Am două condiții dacă vrei să-mi iau la revedere de la tine și să te binecuvânteț. Prima este să promiți să rămâi măritată cu Osman Moussa. Să-i fii o soție bună, să te rogi la Allah și să fii recunoscătoare pentru destinul pe care ți l-a ales tatăl tău. Și a doua este să te duci la tatăl tău și să-i spui totul.

Mi-am spus că mama avea dreptate. Trebuia să mă duc la Abeh și să-i mărturisesc totul; poate m-ar fi scăpat cumva. Așa că mi-am pus eșarfa și m-am dus să-l văd din nou.

– Abeh, trebuie să-ți spun ceva, am început eu și el m-a întâmpinat cu brațele larg deschise.

– Ah! Ayaan! Iubita mea fică m-a vizitat din nou!

– Trebuie să-ți mărturisesc ceva despre fratele mamei, Muhammad, și despre fiul lui, Mahmud, am continuat.

– Dar ne-am ocupat de asta, nu-i așa? S-a rezolvat, copilă. Îți faci griji pentru bătrânul tău tată? Draga mea, tu trebuie să mergi și să te pregătești de plecare.

Mi-a tot vorbit, iar mie limba parcă mi-a amorțit. Cred că e posibil să ca el fi știut că ceea ce voiam să-i spun nu era bine-venit. Așa că m-am dus acasă și i-am descris mamei toată scena. Mi-a poruncit să mă întorc din nou la Buruburu și să-i spun totul cu orice preț.

– O să pierd avionul, am zis.

– Atunci promite-mi, în numele lui Allah, că vei rămâne cu bărbatul ăsta, cu soțul tău.

I-am spus că nu, că nu-i pot promite asta.

Așa că mama nu și-a luat la revedere de la mine. I-am spus eu, în timp ce stătea cu spatele țeapăn către mine, apoi am plecat, într-un taxi, la aeroport.

PARTEA a II-a

Libertatea mea

CAPITOLUL 10

Fuga

Când am aterizat pe aeroportul din Frankfurt, dimineața devreme, am rămas uluită de cât de mare era. Peste tot în jurul meu vedeam sticlă și oțel și totul era foarte bine *finisat*, până la cel mai mic detaliu. Asta a fost ceea ce m-a impresionat: de unde veneam eu, aeroporturile erau un adevărat haos, se aflau într-o continuă extindere și tot timpul construite pe jumătate, iar toată lumea din jurul meu părea să fie foarte sigură de locul către care se îndrepta. Erau femei la fel de în vârstă ca mama mea, chiar ca bunica, cu poșete la modă, care împingeau cu energie și determinare cărucioare pline cu geamantane asortate.

Mă pierdusem. Căutam ghișeul pentru bilete. Știam că trebuia să ajung la Düsseldorf, dar pe biletul meu scria München, așa că știam că trebuia să fac cumva să-l schimb. Am umblat încolo și înapoi, rugându-i pe oameni să mă ajute; nici măcar nu observasem semnele. Aeroportul era la fel de mare ca un cartier și peste tot arăta la fel: mă simțeam nefericită, asemenea unui țărănoi din provincie, de la noi de la *miyé*.

Un unchi îndepărtat, Mursal, fusese de acord să aibă grijă de mine în Germania cât timp așteptam viza. Nu-l mai văzusem nicio dată. Când am ajuns, în cele din urmă, la Düsseldorf, am schimbat

câțiva dolari în mărci, mi-am imaginat care era moneda corectă, și am sunat la numărul pe care Mursal i-l dăduse tatălui meu. A răspuns un alt bărbat, Omar, asociatul lui Mursal.

– Așadar, tu ești fiica lui Hirsi Magan. Ai cu ce să-ți notezi o adresă și să i-o dai șoferului de taxi? a întrebat el.

Am spus că da, am notat adresa și am ieșit. Totul era atât de curat, parcă eram într-un film. Drumurile, trotuarul, oamenii – nimic din ce văzusem în toată viața mea nu arătase vreodată așa, cu excepția, poate, a spitalului din Nairobi. Totul era atât de modern, încât părea steril. Peisajul îmi amintea de geometrie sau de fizică, unde erau doar linii drepte perfecte și precise. Aceste clădiri erau în formă de cuburi și de triunghiuri și îmi dădeau același sentiment neutru, aproape înfricoșător. Literele de pe plăcuțe semănau cu engleza, dar nu le înțelegeam; aveam senzația că încercam să înțeleg algebra.

Bunica trebuie să se fi simțit așa când s-a dus la oraș pentru prima dată și a văzut un bec electric, un radio sau o stradă plină cu mașini. Mă simțeam atât de străină!

Taxiurile stăteau la rând; scria în engleză; dar toate taxiurile erau Mercedesuri de culoare crem. În Nairobi astfel de taxiuri stăteau înșirate doar în fața hotelurilor scumpe: erau cele mai luxoase opțiuni care puteau fi concepute, doar pentru străini și pentru miniștrii din guvern. Înainte să urc într-o astfel de mașină, am simțit că trebuie să-l întreb pe șofer cât m-ar costa călătoria.

– Cam douăzeci de mărci, a spus el, ceea ce îmi puteam permite.

– Dar o să mă duceți cu mașina *aceasta*? l-am întrebat, și șoferul a râs.

Era drăguț și vorbea engleza. Am stat în față, lângă el, și mi-a povestit despre Düsseldorf și despre cât de buni și de amabili erau germanii.

Vechiul oraș Düsseldorf era, într-adevăr, minunat, cu turlele bisericilor sale și cu turnurile în formă de unghi, care semănau puțin cu niște minarete. Străzile erau pavate cu piatră și arătau de parcă erau făcute special pentru oameni, spre deosebire de aeroportul înfricoșător și ultramodern.

Am coborât din taxi și m-am întâlnit cu Omar: un bărbat înalt, jovial, cu mustață, care purta un costum gri, fără cravată. Spunea că sunt uimitoare. Nimeni nu mai ajunsese de la aeroport atât de ușor, și faptul că am schimbat avioanele în Frankfurt – eram un geniu.

– O să-ți placă aici, m-a asigurat el. Majoritatea somalezilor te sună în miez de noapte și îți spun: „Te rog, vino și ia-mă“. Când îi întreb: „Unde ești?“, îmi răspund: „Sunt lângă o clădire înaltă“. Nu te ajută cu nimic.

Omar nu își făcea griji că bagajul meu nu ajunsese odată cu mine. Spunea că în Germania astfel de lucruri nu se pierd niciodată. Unchiul meu era reținut de afacerile sale și urma să ne întâlnim mai târziu, așa că Omar m-a dus la un hotel din vechiul oraș, spunând că se va întoarce la opt să mă ia la cină.

Totul în cameră era alb și impecabil. Am cercetat perna, jurând să-i spun și Haweyei despre această uimitoare invenție. Camera era mică, dar totul părea cumva cu istețime calculat pentru a fi eficient: dulapurile se potriveau perfect în perete, televizorul se afla în interiorul unei biblioteci, iar eu mă minunam cât de organizat este totul.

Baia a fost o altă revelație. Aveam și noi un duș în Park Road, dar nu a avut niciodată apă caldă, așa că încălzeam apa și foloseam o găleată și un fel de polonic. Aici era apă caldă, tone de apă caldă care curgea sub formă de jet de sus și din lateral. M-am spălat. Afară încă mai era lumină și am ieșit pe străzi. Trebuia să văd cât mai mult din locul acesta.

Mi-am notat numele hotelului – știam că puteam să mă rătăcesc –, mi-am pus eșarfa și haina mea lungă și am ieșit pe stradă. Nu mai văzusem niciodată atât de mulți oameni albi. Femeile erau destul de dezgolate – păreau goale, dezbrăcate – picioarele, brațele în întregime, fața, părul, umerii erau toate complet dezgolate. Femeile din Kenya erau de obicei mai dezgolate decât noi, somazele, dar într-o oarecare măsură, pielea albă a acestor femei îmi atrăgea și mai mult atenția. Bărbații și femeile stăteau laolaltă cu o oarecare familiaritate care îi făcea să pară egali. Se țineau de mână

ziua în amiaza-mare, fără să se ascundă de nimeni, iar toți ceilalți păreau să considere asta un lucru normal.

După o vreme, mi-am scos haina. Mă gândeam că poate ies mai puțin în evidență. Încă mai purtam o eșarfă pe cap și o fustă lungă, dar nu mai fusesem până atunci atât de dezbrăcată într-un loc public. Nu era nimeni care să mă acuze în tăcere că sunt o târfă. Nici un bărbat depravat nu era acolo ca să mă cheme la el în pat. Nici un membru al Fraților nu mă amenința cu focul iadului. Mă simțeam în siguranță; mă lăsam purtată de curiozitate.

Am mers până când nu mi-am mai simțit picioarele. Totul era atât de bine păstrat. Spațiile dintre dalele de piatră de pe stradă erau curate. Vitrinele magazinelor străluceau. Îmi amintesc că îmi spuneam: „E uimitor, cum poate să existe așa ceva?“ Eu eram obișnuită cu grămezi de gunoi împuțit și străzi străpunse de găuri imense în care praful parcă te amenință și nimic, niciodată, nu se păstrează curat. În Nairobi, în afară de câteva zone bogate rezervate oficialilor guvernamentali foarte bogați și oamenilor de afaceri milionari, oamenii trăiesc unul peste altul, în ghetouri făcute doar din blocuri de zgură și bucăți de carton și metal. Cerșetorii, hoții și orfanii trăiesc pe grămezile de gunoi; mașinile din trafic își schimbă direcția pe neașteptate, radiourile urlă la maximum, iar șoferii de pe *matatou* te invită în autobuzele lor. Mă simțeam de parcă fusesem aruncată într-o altă lume, calmă și ordonată, ca în romane sau în filme, dar în care, totuși, nu crezusem cu adevărat.

Când m-am întors la hotel, Omar era foarte îngrijorat. Spunea că se făcuse deja 9 seara. I-am răspuns că nu putea fi adevărat: afară era încă ziuă. El a oftat și mi-a explicat cu răbdare că în Europa există un anotimp în care e cald și în timpul căruia e lumină până noaptea târziu și mai există un anotimp în care este frig, când este întuneric aproape tot timpul. În Europa, spunea el, nu poți ști ora exactă în funcție de soare. Mi-a dat ceasul lui și m-a întrebat dacă era nevoie să mă învețe să-l citesc.

Am fost distrusă când am realizat cât sunt de proastă. Îmi dădeam seama că până și planetele și Sistemul solar erau diferite aici. Parcă eram Alice în Țara Minunilor.

Omar spunea că africanii ca mine nu pot mânca mâncare germană și m-a dus la un restaurant chinezesc. Am încercat să urmăresc traseul și mi-am dat seama că toate străzile avea numele scrise eficient pe niște plăcuțe. Nu era nevoie să-i oprești pe oameni în mod repetat și să le ceri instrucțiuni. Cât de plăcut și de ingenios, mă gândeam eu; în cartierul nostru din Nairobi erau plăcuțe doar cu numele străzilor cele mai importante. L-am întrebat pe Omar cine le monta. Nu a făcut decât să-și dea ochii peste cap și să spună: „Asta e o țară civilizată“.

În ziua următoare, mi-am întâlnit ruda, pe Mursal. Părea stânjenit să recunoască, dar mi-a mărturisit că nu putea să mă primească la el acasă. Era căsătorit cu o nemțoaică, iar aceasta nu era prea încântată să găzduiască somalezi refugiați. Așa că aranjase să locuiesc la o altă familie Osman Mahamud, în Bonn. Nu era departe. Mursal spunea că avea să sune în fiecare zi la ambasada Canadei să întrebe dacă au sosit actele mele pentru viză; la fel de bine puteam să aștept și acasă la această femeie, la fel cum aș fi așteptat și la el.

M-au dus cu mașina acolo, după ce bagajul îmi fusese trimis cu amabilitate la hotel de către un microbuz al aeroportului. Am ajuns într-o zonă cu case identice – o proprietate cu construcții deținute de guvern, mi s-a spus. Această femeie din Bonn, Amina, era și ea o membră a clanului Osman Mahamud, desigur. Dar Amina se simțea respinsă de către ceilalți din clanul Osman Mahamud, pentru că se măritase cu cineva din clanul Hawiye, iar copiii ei erau acum Hawiye. Mursal o ajutase foarte mult; probabil că-și cheltuia o bună parte din venitul lui cu somalezi și cu problemele lor.

Erau televizoare deschise în toate camerele și o mulțime de copii. Băiatul cel mai mare, Ahmed, avea cam paisprezece ani. S-a oferit să-mi arate Bonnul. Era în iulie, așadar, era vacanță de vară,

și Ahmed, care nu avea nimic de făcut, era nerăbdător să-și arate superioritatea dovedindu-mi cât de bine cunoștea orașul.

Deși părea să locuiască în Germania de ceva vreme, am observat că Amina era încă foarte somaleză. Nu se descurca singură și îl lua mereu cu ea pe fiul ei când făcea cumpărături. În același timp, când am ieșit iar în oraș în ziua următoare, cu Ahmed, mi-am dat seama că ar fi fost posibil să mă descurc și singură, la fel cum făcea el. Mi-a explicat cum să folosesc metrourul și nu a fost atât de dificil.

Acești oameni albi nu mă înspăimântau. Păreau dezinteresați, dar asta era ceva care-mi convenea. Luasem două avioane de una singură, hoinărisem de-a lungul străzilor, iar lumea nu mi se părea așa periculoasă cum mă avertizaseră mama și bunica. Toți eram anonimi aici, dar asta îmi dădea un sentiment de libertate și putere prin faptul că mă descurcam de una singură prin aceste locuri ciudate. Mă simțeam în siguranță.

Luni de zile, m-am gândit tot mai frenetic la modul cum aș putea desface căsătoria pe care tata o hotărâse pentru mine. Nu voiam să plec în Canada și să trăiesc cu Osman Moussa viața care îmi fusese predestinată încă de când m-am născut – viața mamei mele. Îmi spuneam că, atunci când voi ajunge acolo, mă voi purta intenționat atât de prost ca soție, încât Osman m-ar trimite, pur și simplu, înapoi acasă, la mama, în Nairobi. Dar exista un impediment: aș fi putut rămâne însărcinată. Însă, în după-amiaza aceea în Bonn, un nou plan a început să prindă contur în mintea mea: nici măcar nu trebuia să plec în Canada. Puteam să dispar aici. Puteam să scap de absolut tot, să mă ascund și să-mi văd cumva de drum, ca un personaj dintr-o carte.

Nu aveam un plan concret despre cum aveam să fac asta, dar mi-am spus că o să caut momentul potrivit. Nu-mi păsa de singurătate sau de cum aveam să trăiesc fără familia mea. Nu aveam un plan detaliat, abia dacă aveam o idee vagă. Mă gândeam că evadarea ar fi ca și când ai coborî, pur și simplu, dintr-un *matatou* când încetinește la semafor și apoi îl privești cum se îndepărtează de-a lungul drumului. Aveam să găsesc momentul potrivit și să fug.

Nu aveam să rămân aici, în Germania; ar fi fost prea ușor ca Mursal să mă găsească. O să plec în Anglia. Acolo aş fi știut limba și le-aş fi înțeles cultura, cu pajiștile și vacile lor, cu Regina, Myfair și Whitechapel – știam totul, îmi spuneam eu – din cărți și de la jocurile Monopoly. Aveam să plec acolo. Aveam cu mine Certificatul de la Colegiul Secretarial Valley; urma să muncesc, să economisesc bani și să studiez. Nimeni nu avea de unde să afle unde eram.

Nu știam cum urma să evadez sau ce avea să însemne libertatea. Dar știam ce curs ar fi luat viața mea dacă aş fi plecat în Canada. Aș fi avut o viață ca a mamei, ca a lui Jawahir și ca viața acestei femei cu care locuiam acum, în Bonn. Nu m-aș fi exprimat așa pe atunci, dar, fiindcă m-am născut femeie, nu aveam cum să mă maturizez vreodată. Aș fi fost mereu o minoră, s-ar fi luat hotărâri în numele meu. Aș fi fost mereu o entitate într-un stup. Aș fi putut avea o viață decentă, dar mereu aş fi depins de cineva care *mă trata bine*.

Știam că e posibil un alt mod de viață. Citisem despre el, iar acum îl puteam vedea, mirosi, peste tot în jurul meu: genul de viață pe care mereu mi l-am dorit, cu o educație adevărată, cu o slujbă și o căsătorie reală. Voiam să iau propriile decizii. Voiam să devin o persoană, un individ, stăpână pe propria viață.

Tânărul Ahmed mă ducea peste tot prin Bonn. Era prietenos; vorbeam despre tot felul de lucruri. În timp ce ne întorceam spre casă, i-am zis:

– Spune-mi, dacă aş vrea să plec în Anglia, cum aş putea să fac asta? Ahmed a răspuns că nu ar fi ușor; că era o mare între Germania și Anglia, așa că îmi trebuia o viză, dar că țările din jurul Germaniei nu te verificau niciodată pentru viză. Ar fi mai ușor, a spus el, să plec în Olanda sau Belgia.

Unde ne aflam noi, mai exact? Tot ce-mi puteam aminti de la orele de geografie era un capitol despre landurile bogate de pe Rin. Germania, Olanda, Belgia? Nu-mi aminteam decât că profesorul le-a arătat pe toate o dată, ele fiind mai mici decât Tanzania. Mi-era

ciudă că nu am fost mai atentă la școală; dacă aș fi fost, măcar acum aș fi știut unde mă aflu.

Dar Olanda... știam pe cineva în Olanda. Cineva care m-ar ajuta. Fadumo – soția lui Mahamed Abdihalin, pe care i-am ajutat să scape din tabăra de refugiați din Dhobley – ceruse azil în Olanda. Locuia acolo, într-un fel de tabără.

Tânărul Ahmed mi-a spus că în Olanda era ușor de ajuns, dura doar o oră și jumătate cu trenul. Pur și simplu îți cumpărai bilet și plecai acolo, nu era nevoie de viză.

În după-amiaza aceea, am mers la cabina telefonică de la colțul străzii și am format numărul de telefon de la Centrul de Refugiați în care se afla Fadumo. Vocea ei suna atât de caldă și veselă, atât de fericită să mă felicite cu ocazia nunții mele. Am adus în discuție ideea de a o vizita și a fost încântată.

Nu i-am spus că plănuiam să fug și nici nu i-am dat o dată exactă. Nu i-am spus nici lui Ahmed. I-am spus doar mamei lui că pentru câteva zile voiam să-mi vizitez o rudă și l-am rugat pe Ahmed să mă ducă la gară și să mă ajute să-mi cumpăr bilet. Mi-am lăsat geamantanul mare acasă la Amina; mi-am luat doar un rucsac și actele.

Când am plecat de acolo, m-am mai uitat pentru ultima dată la geamantanul care conținea trusoul meu: *dirhas* din mătase și tămâie, tot soiul de haine somaleze pe care le lăsam în urmă. Aveam cu mine două fuste lungi, câteva tunici, haina – doar ce puteam căra. Îmi spuneam că într-o zi aveam să-i explic totul tatei.

Era vineri, 24 iulie 1992, când am urcat în tren. În fiecare an mă gândesc la momentul acela. Îl văd ca pe ziua mea de naștere: nașterea mea ca persoană care ia singură decizii despre propria viață. Nu fugeam de Islam sau către democrație. Pe atunci nu aveam nici un fel de idei mărețe. Eram doar o tânără care într-un anume fel dorea să fie ea însăși; astfel m-am aruncat în necunoscut.

Era aproape miezul nopții când am ajuns în gara centrală din Amsterdam. Un tânăr nord-african a apărut și m-a întrebat dacă

poate să mă ajute cu ceva. M-a dus până la ghișeul unde puteam schimba niște bani și mi-a arătat cabina telefonică. Era foarte amabil – poate că din cauza eșarfei pe care o purtam sau a privirii uimite de pe fața mea. Mi-a dat numărul lui de telefon, în caz că aveam vreo problemă și nu mă descurcam.

Am sunat-o pe Fadumo. Mi-a spus că era mult prea târziu ca să pot ajunge în seara aceea la Centrul pentru Refugiați unde locuia ea. Mi-a dat numărul de telefon al verișoarei ei, Mudoh, care locuia mult mai aproape, în Volendam. Am sunat-o pe Mudoh: era întuneric, iar eu eram în gara centrală din Amsterdam și habar nu aveam ce altceva puteam să fac. I-am spus: „Sunt Ayaan, fiica lui Hirsi Magan, și caut un loc unde să stau peste noapte“. Mudoh mi-a spus ce autobuz să iau, cât să plătesc și unde să cobor.

Era miezul nopții și după câteva stații am rămas doar eu în autobuz. Îmi era foarte teamă. Îl tot întrebam pe șofer dacă nu am ajuns încă la Volendam tot așteptându-mă parcă să se întâmple ceva groaznic. Conducea tot mai repede, dar nu m-a dus departe și nu m-a tăiat bucăți, după cum nici nu m-a violat, așa cum mă temeam eu că s-ar putea întâmpla. M-a lăsat lângă o cabină telefonică verde, exact în locul pe care mi-l descriesese Mudoh.

M-a luat de acolo soțul lui Mudoh, care era olandez. Mudoh nu numai că se căsătorise în afara clanului, dar și în afara Somaliei și a Islamului. Ea, o femeie, se măritase cu un bărbat *gaalo*. Chiar și eu am fost puțin șocată de lucrul acesta. Nu mai întâlnisem o somaleză care să fi făcut așa ceva. Am întrebat-o pe Mudoh cum a reacționat familia ei când a aflat. Mi-a spus că o considerau murdară: devenise o proscrisă. Dar, după căderea orașului Mogadiscio, mi-a spus Mudoh, deveniseră extrem de politicoși. Îi cereau în mod constant ajutorul și bani. Mudoh îi ajuta, dar doar pe cei apropiați, pe frații ei. Aparent, clanul nu mai făcea parte din viața ei.

Am hotărât să am încredere în Mudoh. I-am spus totul. I-am spus că nu voiam să continui căsătoria și că voiam să plec în Anglia, iar ea mi-a spus că nu mă sfătuisă să fac asta, că era prea complicat să ajung acolo și că trebuia să rămân în Olanda. Și aici puteam să

mă folosesc de engleza pe care o știam. Mi-a spus că trebuia să cer azil, așa cum făcuse și Fadumo, că trebuia să mă duc la ea și să o întreb cum a procedat.

Mi-am petrecut weekendul cu Mudoh. Mi-a arătat cartierul. Toate casele erau la fel, toate aveau aceeași culoare, erau înșiruite ca niște prăjituri calde, impecabile, abia scoase din cuptor. Toate erau case noi, cu draperii din mătase albă, vapoasă, iar iarba din față era toată verde și tunsă uniform, având aceeași grosime, asemenea unei frizuri îngrijite. În Nairobi, cu excepția proprietăților de oameni bogați, culorile erau amestecate și casele complet haotice – un conac, o colibă sărăcăcioasă construită pe jumătate, un teren viran, toate adunate laolaltă –, așa că și asta era ceva cu totul nou pentru mine.

Mudoh scotea gunoiul în stradă, duminica seara, iar toți locuitorii de pe strada aceea făceau același lucru. Îmi explica faptul că existau reguli: trebuia să scoți containerul cu gunoi la timp, într-un anumit fel. Cel maro era pentru deșeurile organice, cel verde pentru cele din plastic, iar zierele erau ceva cu totul separat și se scoteau altă dată. Dacă respectai cu strictețe aceste reguli, cei care se ocupau de asta veneau a doua zi dimineață și ridicau totul pentru reciclare. M-am minunat în sinea mea. În Kenya, te temei de autoritățile locale și dacă veneau la tine acasă era înfricoșător. Gunoiul îl duceai într-o groapă la capătul străzii. Părea să fie un mod de viață la care mă puteam adapta.

Luni, m-am dus la Almelo ca să o întreb pe Fadumo cum să procedez ca să devin refugiat în Olanda. Fadumo s-a bucurat mult să mă vadă. M-a îmbrățișat și a plâns. Tabăra în care stătea ea nu părea deloc să semene cu o tabără de refugiați de genul celei de la Dhobley; nu existau corturi, ci case – temporare, dar adecvate pentru locuit – și totul era foarte ordonat. Fadumo avea o întregă casă din aceasta din prefabricate numai pentru ea și cei cinci copii ai ei, dintre care unul abia născut.

Ne-am așezat ca să stăm de vorbă și i-am spus totul. Fadumo s-a îngrozit și m-a rugat, chiar a insistat să nu fac așa ceva.

– Gândește-te la tatăl tău, m-a implorat ea.

Fadumo făcea parte din clanul Osman Mahamud, așa că era firesc să-i fie fidelă: trebuia să mă protejeze să nu fac vreo greșală teribilă, ceva care m-ar fi afectat pentru totdeauna și care ar fi dăunat onoarei întregului clan. Căsătoria ei fusese aranjată de către părinții ei, mi-a spus, și era una fericită. Căsătoriile aranjate erau cele mai bune. O căsătorie aranjată în cadrul unei familii cu binecuvântarea tatălui era destinul cel mai bun pe care-l puteai avea.

Oricum, am determinat-o să-mi spună. Părea că nu era greu să ceri azil. Existau centre specializate de primire a refugiaților; cel mai apropiat era cel din Zwolle. Trebuia să mergi acolo și să ceri statut de refugiat. Trebuia să mergi cât mai repede posibil și să spui că tocmai ai scăpat de războiul civil și că abia ai ajuns în Olanda, pentru că era o limită de timp.

M-am dus la Zwolle. Centrul nu era greu de găsit. Toată lumea părea să vorbească engleza sau cel puțin dorea să o înțeleagă. Un polițist în uniformă era postat acolo și mi s-a făcut brusc teamă când l-am văzut, dar mi-a explicat politicoș:

– Centrul nostru este plin, nu mai primim refugiați, dar poți merge la Zeewolde.

Mi-a dat o cartelă de autobuz și un bilet de tren și instrucțiuni cu privire la călătorie. Mi-a spus că trebuie să merg și să cer ajutor pentru refugiați înainte de a mă înregistra și m-a felicitat pentru engleza mea.

Pentru mine poliția însemna opresiune și cei care cereau mită. Nu erau niciodată de folos.

– De ce mă ajutați? am întrebat.

El mi-a zâmbit și a spus:

– Acestea sunt regulile.

– Toți polițiștii sunt la fel de politicoși? am vrut să știu.

– Sper că da, a zis el.

După asta, totul era posibil. Pentru mine, autoritățile erau semn rău. Erau corupte, duplicitare și opresive. Iar aici, toți acești oameni

se întreceau să te ajute pe tine care erai străin. Cum naiba îi tratau atunci pe cei din propriul clan?

În autobuz, spre Zeewolde, mă uitam surprinsă la peisajul rural din fața mea. Era întins, cu drumuri lungi, de țară, mori de vânt și oi grase, cu lână de culoare crem – mai multă lână decât oaie, îmi spuneam eu, obișnuită cu turmele noastre negre și slăbănoage. Erau canale de apă peste tot: diguri. Autobuzele erau curate și lustruite; ușile li se deschideau singure. Lângă Zeewolde pământul părea mai sterp și vegetația mai uscată, iar terenul era brăzdat de diguri mai late; era un polder nou, o fâșie de pământ pe care olandezii o obțineau din mare, deși pe atunci habar nu aveam despre asta.

Mă aflu în fața unei imense oportunități, dar eram îngrozită. La douăzeci și doi de ani eram de una singură pentru prima dată în viața mea. Trebuia să văd dacă mă pot descurca fără să cad în capcana în care familia mea și majoritatea musulmanilor credeau că pică fetele care sunt pe cont propriu: anume, faptul că sfârșesc prin a se prostitua sau prin a face muncă de menaj ori a se căsători cu cineva inferior statutului ei, cu un bărbat care ar exploata-o – și asta din grabă, pătându-și numele.

Așteptând să schimbăm autobuzele, am observat că autobuzul a venit exact la momentul la care era așteptat, la 2.37. Veneau la fel ca autobuzele din Bonn și această punctualitate stranie părea misterioasă într-un mod pozitiv. Cum Dumnezeu putea cineva să prevadă ca un autobuz să sosească exact la 2.37? Oare controlau și regulile timpului?

Centrul de primire din Zeewolde era o imensă aglomerare de bungalow-uri, fiecare înconjurat de un gard-viu. Exista și un teren de tenis și oamenii jucau volei, iar aproape de birouri am zărit o pancartă care informa despre existența unei piscine. Totul era de necrezut.

Am intrat în micul birou de lângă poartă și i-am arătat bărbatului hârtia pe care o promisem de la polițistul din Zwolle. Bărbatul acesta mi-a strâns mâna, mi-a urat bun venit și mi-a spus că mă va duce la administrație. Mi-a ridicat rucsacul cu o mână, iar cu

cealaltă a luat cele două bagaje care conțineau pături, cearșafuri și prosoape și m-a condus la un bungalow.

Peste tot în jurul nostru erau persoane care solicitau azil. Erau o mulțime de kurzi și irakieni și destul de puțini iranieni, toți cu fețele palide, deși olandezii îi numesc negri. Majoritatea femeilor proveneau din Africa, îmbrăcate în fuste scurte și tricouri; după felul în care arătau, am bănuț că erau din Liberia și din Congo, două țări aflate în război civil. Erau și câteva movile nedefinite acoperite cu pânză: acestea erau femeile arabe care stăteau pe jos, cu robele întinse în jurul lor, privindu-i pe bărbați.

Am văzut și o mulțime de oameni albi; l-am întrebat pe olandez cine erau oamenii aceia:

– Sunt musulmani, a zis el. Văzându-mă surprinsă, a adăugat: Din Bosnia.

M-a dus în bungalow-ul 28 și mi-a spus că urma să-l împart cu trei fete din Etiopia. Mi-a spus că în fiecare zi de joi puteam să-mi duc cearșafurile la spălătorie și să primesc altele curate. L-am privit surprinsă. Mi-a mai spus că cina se va servi la 5.30 la cantină și că în ziua următoare voi primi și celelalte instrucțiuni; altcineva urma să-mi arate unde va avea loc interviul, unde se afla biroul avocatului și dispensarul. Serviciile de sănătate erau gratuite, m-a informat el, la fel și cazarea: totul era suportat de către guvern. Urma să primesc și o alocație săptămânală pentru necesitățile de zi cu zi.

Nu mai auzisem niciodată de un stat care să se îngrijească de bunăstarea oamenilor. Habar nu aveam de ce oameni care erau complet străini îmi ofereau atât de multe lucruri. De unde luau ei banii? De ce aceștia nu se terminau?

În dimineața următoare, a trebuit să merg la secția de poliție pentru emigranți. Mi-au luat amprentele și m-au pus să completez formulare, dar era complet diferit de cum mă așteptam eu să fie. A fost ceva de genul „Ce mai faceți, doamnă? Să vă servesc cu o ceașcă de ceai sau de cafea?“, iar fiecare pas al procedurii îmi era explicat; m-au întrebat chiar dacă am nevoie de un translator. Apoi

mi-au dat un card verde care atesta oficial că ceream azil și că sunt o persoană care solicitase să fie interviuată pentru a primi statutul de refugiat.

De la poliție am fost trimisă la biroul de ajutor pentru refugiați, unde două femei mi-au spus că eram eligibilă pentru consultanță juridică gratuită și mi-au explicat procedura. M-au întrebat dacă voiam să locuiesc în Olanda și le-am spus sincer povestea mea: că tata mă obligase să mă căsătoresc cu un bărbat pe care eu nu-l puteam accepta și că nu voiam să merg în Canada să locuiesc cu el. Una dintre femei a spus:

– E groaznic ce ți s-a întâmplat, dar câte femei din Somalia se căsătoresc împotriva voinței lor?

– Asta este cultura noastră, am spus eu. Practic, toate.

– Dar celelalte țări? m-a întrebat ea. Se întâmplă la fel și în alte țări?

– Cred că în toate țările musulmane, i-am spus eu.

– Vezi tu? mi-a zis ea. E imposibil să dăm dreptul de a fi refugiat fiecărei femei care este obligată de către familie să se căsătorească. Mi-a citit Convenția de la Geneva cu privire la refugiați și a adăugat: Dacă povestea ta nu este adevărată și nu se leagă ori nu se încadrează în aceste categorii, atunci șansele tale sunt foarte mici. Ca să fii refugiat trebuie să dovedești că ai o teamă clară, specifică, de persecuție.

M-am întors la bungalow. În ziua următoare, aveam întâlnire cu un avocat din partea guvernului. Am început să schițez o poveste bazată pe experiența plecării mele din Mogadiscio în 1991 și pe experiențele refugiaților din casa noastră din Park Road. Povestirea era detaliată, consistentă, dar inventată. Uitându-mă în urmă, nu sunt mândră de lucrul acesta, dar, într-adevăr, e adevărat că nu am spus tot adevărul ca să mă stabilesc în Olanda.

Mai mult decât atât, nu am spus că numele meu era Ayaan Hirsi Magan; asta ar fi făcut ca familia mea să mă găsească mult mai ușor. Am ales numele de naștere al tatălui meu, Ali, numele pe care i-l dăduse tatăl lui, înainte ca oamenii să-l numească Protectorul.

Un nume modest, un nume cu care puteai să dispari ușor. Aveam să fiu Ayaan Hirsi Ali, născută pe 13 noiembrie 1967.

Interviul cu Serviciul Olandez pentru Emigrări l-am avut pe 5 august. Avocatul meu, o femeie atentă, cu părul lung, negru, a intrat împreună cu mine. Când am bătut la ușa biroului, oficialul de la emigrări s-a ridicat de la biroul lui și a dat mâna cu mine. Era politicos, dar am simțit că mă testează, încercând să mă prindă. Îmi tot verifica povestea și simțeam că parcă vede prin mine. Eram sigură că urma să fiu respinsă.

După interviu, am fost într-o stare permanentă de tensiune. Mă gândeam că Mursal o să mă găsească sau chiar Osman Moussa; amândoi mă vânau acum. Mă uitam la autobuzele care mergeau către centru, pline cu refugiați din Bosnia. Mă uitam la CNN sau la BBC la televizorul de la Centrul pentru Refugiați și mă simțeam groaznic. Ocupam un pat al cuiva care chiar îl merita, cineva din Liberia sau din Bosnia, care chiar suferise. Eram o puștoaică alintată, proastă și nerecunoscătoare, care trebuia să-i mulțumească tatălui ei că-i găsisse un soț într-o țară bogată.

Mă simțeam extrem de vinovată pentru ceea ce făcusem familiei mele și mi-era teamă, nu teamă de a fi singură, ci de necunoscut: ce urma să se întâmple cu mine? Dar trăiam și o senzație de libertate. Aceasta era viața reală pe care o trăiam. Îmi amintesc că îmi spuneam, în centrul acela pentru refugiați: „Dacă aș muri chiar acum, măcar am văzut lumea“. Nici măcar pentru o clipă nu mi-a trecut prin minte să mă întorc în Germania și să-mi iau viza pentru Canada. Partea aceea a vieții mele se încheiase.

Fetele din Etiopia cu care locuiam în bungalow mi s-au părut la început frivole și cumplit de prostuțe. Spuneau că sunt foarte norocoasă că provin dintr-o țară aflată în război civil, ceea ce însemna că era mult mai probabil ca eu să primesc dreptul de refugiat și să mi se permită să trăiesc în Europa. Își petreceau timpul gătindu-se, și-l dedicau hainelor pe care le purtau, machiajului și fustelor scurte, împrumutului curelelor – toată procedura dura la nesfârșit, apoi

ieșeau mai mult dezbrăcate, foarte fericite și pline de ele. Mina era cea mai prietenoasă. Într-o dimineață, mi-a spus:

– Vino, scoate-ți eșarfa și fusta lungă. Ești așa de frumoasă!

– Ba nu! am ripostat. Eu sunt musulmană.

Asta era exact lucrul despre care oamenii mă tot avertizau: diavolul, sub forma fetelor etiopiene, venea să mă corupă. Dar această Mina, care fusese atât de primitoare și care mă ajutase în orice mod cu putință până acum, mă întreba:

– Dar de ce? De ce musulmanii trebuie să se acopere și nu au voie să facă sex și multe altele, niciodată? Ce e în neregulă cu voi?

Crescând în Nairobi, toată lumea știa despre fetele etiopiene: părea că ele făceau sex ori de câte ori aveau chef. Mai jos de locuința noastră, era o casă de tineri etiopieni refugiați, și oamenii spuneau că mergeau acolo precum caprele, toți deodată. În schimb, etiopienii îi insultau pe somalezii spunând că aceștia nu știau să se bucure de sex și că sunt toți niște frustrați, de aceea mereu se băteau între ei. Genul acesta de caricatură spunea foarte mult despre ceea ce simțeam despre creștini, deoarece somalezii și etiopienii s-au urât dintotdeauna, de când e lumea.

– De ce să-mi descopăr pielea? am întrebat-o eu pe Mina. Tu nu ai pic de rușine? Ce speri să realizezi vânturându-te dezbrăcată? Nu știi cum îi afectează asta pe bărbați?

– Port aceste fuste pentru că-mi place să-mi văd picioarele frumoase, a spus Mina. Nu vor mai fi frumoase după ceva vreme și vreau să mă bucur de ele acum. Și-a ridicat unul către mine și a adăugat: Dacă mai există cineva căruia să-i placă, cu atât mai bine.

Nu-mi venea să cred.

– Asta este, *cu siguranță*, opusul a tot ceea ce am fost eu educată să cred.

Și toate acestea pentru că toate fetele se adunaseră împrejur și mustăceau:

– Dar *de ce?* De ce voi, musulmanii, sunteți mereu atât de dificili?

– Dar dacă bărbații le văd pe femei îmbrăcate așa cum sunteți voi acum, cu brațele dezvelite și aproape goale, se vor excita și vor fi atrași sexual, le-am spus eu. Vor fi orbiți de dorință.

Fetele au început să râdă, iar Mina a spus:

– Nu cred că e chiar așa. Știi, dacă se excită, nu e chiar așa mare lucru.

Îmi venea să urlu, pentru că îmi imaginam ce urmează, dar am spus:

– Dar nu vor mai putea munci, iar autobuzele se vor ciocni și va fi o stare de *fitna* absolută!

– Atunci de ce nu există o stare de haos total peste tot în jurul nostru aici, în Europa? m-a întrebat Mina.

Era adevărat. Tot ce aveam de făcut era să mă folosesc de propriii ochi. Europa funcționa perfect, fiecare autobuz și fiecare mecanism din interiorul lui. Nu se simțea nici cea mai mică undă de haos.

– Nu știi, am spus eu, neajutorată. Probabil că asta se întâmplă pentru că nu sunt cu adevărat bărbați.

– Oh? Nu sunt cu adevărat bărbați, acești muncitori masivi, blonzi și puternici?

De acum etiopienele începuseră să râdă cu lacrimi la cât eram de caraghioasă. Credeau că nu era decât o prostie de-a musulmanilor. Noi, musulmanii, mereu ne lăudam cu câte ceva, dar toată cultura noastră era frustrată sexual. Și cine naiba mă credeam eu ca să aduc *fitna* în lume? Erau prietenoase întrucât știau că nu este vina mea pentru că simțeam astfel, dar mă lăsau în pace.

M-am ridicat, mi-am pus eșarfa pe cap și am ieșit în ușa bungalow-ului. Un grup de persoane din Bosnia care cerea azil locuia puțin mai departe și stătea de vorbă în lumina soarelui. Femeile acestea se presupunea că sunt musulmane, dar erau aproape dezbrăcate, purtau pantaloni scurți și tricouri, fără să aibă nici măcar sutien, încât li se vedeau sfârcurile. Bărbații lucrau alături sau stăteau și le vorbeau destul de normal, părând că nici măcar nu le

observă. M-am holbat la ele destul de mult timp, gândindu-mă. Putea să fie vreo urmă de adevăr în ceea ce spuneau etiopiencele?

În dimineața următoare, am hotărât să fac un experiment. Aveam să ies fără să port eșarfa. Purtam fusta mea lungă, verde și o tunică lungă și aveam o eșarfă cu mine, în geantă, în eventualitatea în care aş fi avut probleme, dar nu mi-aş mai fi acoperit părul. Planificasem să văd ce se putea întâmpla. Transpirasem. Asta era cu adevărat *haram* și era pentru prima dată de când aveam șaisprezece ani când ieșeam într-un loc public fără să port ceva pe cap.

Nu s-a întâmplat absolut nimic. Grădinarii continuau să tundă gardul-viu. Nimeni nu a făcut nici un fel de criză. Și totuși poate că acești olandezi nu erau cu adevărat bărbați. Am trecut pe lângă etiopieni și zairezi și nimeni nu mi-a dat atenție, dar aceștia nu erau musulmani, așa că am mers mai departe pe lângă un grup de bosniaci. Nimeni nu m-a privit. Ba dimpotrivă, atrăgeam și mai puțin atenția decât atunci când aveam capul acoperit. Nici un bărbat nu a intrat în nici un fel de „stare“.

Încet, în zilele următoare, am ascuns eșarfa. Mă gândeam: „Îi voi explica lui Allah că am avut grijă și că nu am făcut rău nimănui“. Nu m-a lovit trăsnetul. Am tras concluzia că atunci când în Coran se spunea că femeile trebuie să-și acopere trupurile probabil că asta însemna că nu trebuia să atragă atenția asupra lor. În felul acesta nu am mai simțit că păcătuiam. De fapt, plimbându-mă cu părul descoperit mă simțeam chiar mai înaltă.

Începând de atunci, singurul lucru cu care am fost foarte atentă a fost să încerc să stau cât mai departe de bărbații somalezzi. Știam că ei își pot da seama că sunt somaleză. Unul chiar se apropiase de mine să mă întrebe despre clanul meu. Am folosit noul nume, Ayaan Hirsi Ali, iar el nu era din clanul Darod, așa că nu și-a dat imediat seama că mințeam. Cu toate acestea, știam că e doar o chestiune de timp până voi fi deconspirată.

Într-o zi, etiopiencele mi-au spus că un prieten de-al lor urma să vină să le învețe să meargă cu bicicleta. Era un refugiat etiopian

și le cumpărase trei biciclete la mâna a doua din alocația de 20 de guldeni pe care fiecare o primea săptămânal. Stabiliseră să meargă până în sat: urma să fie o aventură, așa că am mers și eu.

Le-am privit pe fete încălecând șeile cu fustele lor scurte, intrigată de cât erau de ușuraticе, comportament tipic etiopian.

În același timp, mi-am dorit să merg și eu cu bicicleta, dar când am încercat, cu fusta mea lungă, nu am făcut decât să mă împiedic în ea.

– Țsta nu este cal, să știi! mi-a spus etiopianul. Va trebui să porți pantalonii. Du-te și cumpără-ți o pereche de jeansi!

Tocmai îmi promisem alocația de 150 de guldeni pentru haine. În ziua următoare, am mers în sat cu Mina și am probat niște pantaloni ieftini. Doar mărimile pentru bărbați erau destul de lungi ca să-mi poată acoperi picioarele, așa că în cele din urmă am sfârșit cumpărând o pereche foarte largă de blugi bărbătești. Nu arătau nici măcar un centimetru de piele de pe picioarele mele și-i purtam cu o tunică lungă până la jumătatea coapselor. Nu puteai descrie ținuta aceasta ca pe una care nu era modestă. Apoi am încercat bicicleta și, când cădeam de pe ea, mă simțeam liberă.

Am început să mă distrez de minune. În fiecare zi, etiopienele găseau ceva de făcut. Într-una din zile, ele m-au întreat:

– Vrei să înoți?

– Nu pot. O să mă înec, am spus.

– Prostii, și au adăugat că pot să împrumut un costum de baie la piscină.

Așa că, la mai puțin de o lună de la sosirea mea în Europa, m-am trezit îmbrăcată într-un costum de baie în care nu mă simțeam deloc bine, în fața unei mulțimi de solicitanți de azil, femei și bărbați.

M-am cutremurat. Nu eram pregătită pentru asta. Chiar și când mă aruncam în piscină mă gândeam la Allah și la îngerii care mă priveau de acolo, de sus. Dar când mă uitam în jur, nici un bărbat nu mă băga în seamă. Foarte rar se întâmpla să mă privească vreunul, dar sub nici o formă nu aveam impresia că din cauza mea

avea să ajungă în iad sau să se înece pe fundul bazinului. Erau bosniacii cei înalți și zairezii, cu piepturile lor minunate: mi-am dat seama că și eu îi remarcasem pe ei, dar că nu mă apuca nici o criză din cauza excitației.

Tot reveneam la ideea asta, certându-mă cu mine însămi, încercând să mă justific pentru tot ce făceam. Trebuia să mă acopăr pentru că eram atât de naivă să cred că din cauza mea bărbații ar putea să o ia razna; chiar și izul discret de parfum sau, tocurele înalte sub un *hidjab* negru ar fi putut declanșa o stare intolerabilă de haos și de dorință. Dar asta era clar ceva neadevărat: totul continua fără să se schimbe nimic.

Tot continuam să mă întorc la bosniaci. Îi găseam fascinanti, pe de o parte, pentru că toți muncitorii olandezi de la Centrul de Refugiați îi numeau „musulmani“, de parcă noi, ceilalți, nu am fi fost. Am început o conversație cu o fată din Bosnia care pretindea, desigur, că era musulmană, deși nu purtase niciodată o eșarfă; purta un tricou. Nu citise niciodată Coranul; nici măcar nu știa să spună *Bism'Allah Al-Rahman Al-Raheem*, „În numele lui Allah, cel Milos și Milostiv“. Nu-mi dădeam seama cum fata aceasta își putea imagina că se poate considera musulmană, însă pentru ea se pare că Islamul nu mai era tocmai o credință religioasă, ci mai mult o etnie. Mie acest lucru mi se părea o mistificare.

La sfârșitul lui august, am primit o scrisoare oficială de la Biroul olandez de Refugiați. Mi-a înghețat inima; trebuie să fie scrisoarea mea de respingere. Urma să fiu trimisă în Canada sau la Nairobi – mă gândeam doar la acest lucru. Nu meritam statutul de refugiat; se terminase totul. Când Mina mi-a văzut fața, i-am mărturisit că minșisem autoritățile. Ea a ridicat din umeri și a spus că și ea minșise; tabăra era plină de oameni care își fabricaseră poveștile de teamă să nu fie respinși.

A deschis Mina scrisoarea în locul meu. Era vorba despre un transfer. Trebuia să merg la Lunteren, la un centru unde urma să stau o perioadă mai lungă în așteptarea răspunsului final.

I-am trimis o scrisoare Haweyei la căsuța poștală personală pe care și-o închiriasse recent în Eastleigh. I-am dat adresa mea și i-am spus să o păstreze doar pentru ea. Mi-a răspuns: „A fost mare ceartă aici după ce ai plecat. Tata mi-a cerut să-i dau adresa ta. Am refuzat, iar acum nu ne vorbim.

Soțul tău a plecat în Germania să te caute și acțiunea este coordonată de tata de aici. Dacă ai de gând să fugi, treaba ta, dar te avertizez, dacă nu ai făcut-o deja, că practic tot clanul Osman Mahamud din zona aceea te caută peste tot. Ca să știi“. M-a rugat, de asemenea, să-i trimit haine și un pașaport ca să poată fugi și ea. Coșmarul meu se adevărea: eram hăituită.

Am ajuns în Lunteren la sfârșitul lui august 1992. Gara avea o clădire drăguță, în mijlocul unei străzi pavate cu piatră, cu peluze bine îngrijite. Toți erau albi, bine îmbrăcați și păreau fericiți.

Am mers acolo împreună cu o altă fată, Rhoda, care pretindea că este și ea somaleză, deși oricine își dădea seama după accentul ei că venea din Djibouti. Centrul pentru solicitanții de azil se afla la câțiva kilometri în pădure, așa că nu aveam altceva de făcut decât să ne punem pe mers. Când am ajuns la Centrul pentru Refugiați, se înserase de-a binelea și am găsit o întindere de căsuțe pe roți, de culoare verde, cu verde-deschis, numite rulote, și un birou din cărămidă albă.

Urma să locuim în aceeași rulotă cu două somaleze, dar când am bătut la ușă, nu ne-au lăsat să intrăm. Femeile acestea erau din clanul Hawiye și și-au dat seama, după accent, că eu eram din clanul Darod. Nu voiau să locuiască nicidecum cu nici o femeie din clanul Darod. Asistentul social care ne însoțea era iranian, iar când le-a cerut femeilor să deschidă ușa, ele l-au ignorat. A plecat și s-a întors cu unul dintre colegii săi olandezi, o femeie pe nume Sylvia, și cu două gărzi. Sylvia a spus că le va sparge ușa și le va transfera pe cele două dacă nu respectau regulile taberei.

Mie mi se părea o prostie. I-am explicat Sylviei că cele două clanuri, Hawiye și Darod, erau în stare să se distrugă unii pe ceilalți

și că era imposibil să locuiască împreună într-un loc atât de mic, ca de jucărie. Dar Sylvia a replicat:

– Asta este Olanda. Nu trebuie decât să vă ignorați unele pe altele. Sunteți patru femei în toată firea și vă veți descurca.

În cele din urmă, ușa s-a deschis. Am realizat că una dintre femeile Hawyie, Yasmin, avea o bunică din clanul Isee Mahamud. Ia fel ca mama tatălui meu. I-am explicat că locuisem în Kenya și că nu aveam nici un fel de ostilitate față de cei din clanul ei. Yasmin a spus că și ea simte la fel. Treptat, am rezolvat problemele și ne-am împrietenit.

Yasmin nu intenționase niciodată să ajungă în Olanda. Ea era în drum spre Statele Unite ale Americii, cu acte false, dar fusese prinsă la aeroportul din Amsterdam. Când au prins-o, a cerut azil și, deși era de vârsta mea, le-a spus oficialităților că era minoră ca să poată rămâne în țară. Știa cum funcționa sistemul.

Nu-i plăcea în Olanda. Spunea că olandezii o trataseră ca pe o criminală la aeroport. Aerul mirosea a băligar de vacă, iar limba suna îngrozitor. Olandezilor le spunea *gaalo* și *kufi*. A te purta frumos în termeni somalezii însemna să primești ceea ce ceri, așa că, dacă cineva te refuza politicos, chiar dacă îți explica de ce nu se poate, Yasmin și ceilalți considerau asta a fi aroganță sau rasism.

La fel ca toți ceilalți care cereau azil, trebuia să trec o dată pe săptămână să mi se vizeze carnetul. 1 septembrie a fost prima mea zi de marți la Lunteren, așa că în dimineața aceea am mers la secția de poliție a Centrului pentru Refugiați. Când am ajuns la ghișeu, polițistul, care era o femeie, m-a privit și a dispărut sub birou preț de aproximativ un minut. A reapărut, adresându-se blând în engleză:

– Ooooh! Felicitări! A fluturat un plic roz în locul celui verde. Nu înțelesesem, dar mi-a strâns mâna și a adăugat: Poți rămâne în Olanda pentru tot restul vieții. Acum ești refugiat recunoscut, și în momentul acesta îți voi citi drepturile.

Transpirată, mi-am spus: „Mulțumesc, Allah, îți mulțumesc!“ Polițista mi-a explicat că nu există un statut mai bun decât statutul A pe care-l promisem eu. În calitate de refugiat cu statut A nu mai

trebuia să vin niciodată să vizez carnetul. Puteam să muncesc sau să mă înregistrez pentru ajutorul de șomaj, puteam să cumpăr sau să închiriez proprietăți, puteam să urmez cursurile unei facultăți, să primesc asistență medicală gratuită, iar după cinci ani de stat în țară puteam să aplic pentru naturalizare și dreptul la vot. Nici măcar nu știam că au alegeri în Olanda. Oare pentru ce anume votau? Îmi spuneam că totul funcționa absolut perfect.

– Mai aveți întrebări? m-a întrebat polițista.

– Da. De ce faceți asta? am vrut eu să știu.

– Autoritățile au hotărât că aveți motive întemeiate să vă temeți de persecuție. Așa e legea, a explicat ea.

Mi-a dat un bilet de autobuz către Ede unde mă puteam înscrie ca să primesc cazare din partea municipalității. Acum erau atât de mulți refugiați în Ede încât orașul avea liste de așteptare pentru astfel de cazare, dar puteam să mă înscriu pe lista de așteptare și, între timp, încă mai puteam locui în centrul din Lunteren pe o perioadă mai mare. S-a scuzat pentru acest lucru.

– Și chiar puteam merge la universitate? am întrebat eu.

Polițista a răspuns afirmativ, deși ar fi trebuit să învăț mai întâi limba, desigur.

Am plecat, plutind și holbându-mă la cardul roz cu fotografia mea, tipărit cu litere indescifrabile olandeze. Dintr-odată, puteam să stau în țara asta, cu toți oamenii aceștia drăguți. Era ca un vis.

CAPITOLUL 11

Consiliul înțelepților

La început, am simțit o ușurare enormă. Coșmarul că m-aș putea întoarce în Kenya sau în Germania se estompase și eram euforică. M-am înscris în Ede pe la diferite birouri, tot luând autobuze; apoi Oficiul pentru Refugiați mi-a dat o bicicletă la mâna a doua, care era numai a mea. Mi-am mai cumpărat o pereche de jeanși: nu mai purtam deloc fuste lungi și mergeam deseori cu bicicleta în diferite locuri unde trebuia să mă înscriu.

Prioritatea mea era să învăț olandeza. Acum, că obținusem statutul de refugiată, eram eligibilă pentru cursurile de la Centrul pentru Refugiați, care se predau o dată pe săptămână de către o femeie dintr-un sat care făcea voluntariat. Dar o dată pe săptămână nu era suficient pentru mine; voiam mai mult. Această voluntară olandeză, o femeie binecuvântată, convinsese o școală din Ede să mă accepte și mi-a spus că urma să plătească ea cursurile. Puteam să-i restitui suma în rate săptămânale din banii de buzunar. Așa că am început să merg cu bicicleta de trei ori pe săptămână la cursul meu de olandeză de la Colegiul Midlands din Ede. Îmi amintesc că frunzele îngălbeniseră, iar eu eram atât de fericită în timp

ce pedalam prin pădure, având un scop bine definit și o grămadă de noroc.

Scrisorile de la Haweya erau pline de relatări ale certurilor sale cu mama și a rupturii dintre mama și Abeh, precum și cereri insistente de a-i trimite haine. Susținea că toți somalezii din Nairobi o evitau spunând că ea se afla în spatele dispariției mele. Ea refuza să vorbească despre asta cu cineva: toată comunitatea – toată familia lui Farah Gouré, surorile mele vitrege, Arro și Ijaabo, absolut toți – credea că mama pusese la cale evadarea mea cu scopul de a se răzbuna pe tata. Ei credeau că eu eram prea docilă ca să fie doar o stratagemă a mea. Mă simțeam groaznic gândindu-mă la tot chinul prin care trecea mama.

Vremea se răcise. Ploaia nu mai înceta, iar rulota se legăna în vântul și gerul de afară pe durata nopții. Într-o zi, când era prea frig ca să ies cu bicicleta și am așteptat autobuzul, era atât de rece încât îmi venea să plâng.

Într-o seară mohorâtă de noiembrie, în ziua în care am împlinit douăzeci și trei de ani, un iranian care cerea azil și-a dat foc în cantină în timp ce mă așezam la rând să-mi iau mâncarea. Pentru că i se refuzase statutul de refugiat și-a turnat parafină și și-a dat foc ca o modalitate nebunească de exprimare a deznădejzii lui. Mă simțeam groaznic. Alții, oameni care meritau mult mai mult decât mine, așteptau ani de zile în acest Centru pentru Refugiați și primeau răspunsuri negative. Oameni din țări care erau implicate în război civil aveau șanse mari în Olanda, de obicei cu statut de tip C, cu drept temporar de a rămâne, pe considerente umanitare. Dar iranianilor, rușilor și irakienilor – multor altora care cereau azil – li se refuza deseori orice drept de a sta în Olanda vreodată.

Eu eram norocoasă și mă simțeam vinovată că am obținut statutul de refugiat atât de repede pe considerente false, când atâția oameni erau refuzați. Am încercat să le fiu de ajutor oamenilor; asta îmi dădea reasigurări că eram un om bun. Voiam să mă revanșez cumva și să întorc bunătatea cu bunătate, ceea ce era modul meu

de a înțelege Islamul la vremea aceea. M-am înscris la Centru ca voluntar. Munceam la spălătorie o dată pe săptămână și la bibliotecă. Sylvia, care lucra la Centru, m-a întrebat dacă voiam să joc volei; a fost distractiv.

Îmi plăceau oamenii care lucrau la Centru și mă plăceau și ei. Le eram utilă pentru că vorbeam engleza, care era *lingua franca* a Centrului. Ori de câte ori un somalez se îmbolnăvea și nu se putea face înțeles sau când cineva avea nevoie de ajutor ca să completeze un formular, știau că puteau apela la mine, scutind astfel deranjul de a aduce un interpret oficial în tabără. Dacă existau probleme între somalezii – și de obicei erau –, eu mediam conflictul. În cazul celor care refuzau transferurile sau care se încăierau ori doreau ceva anume – fie somalezii, fie personalul Centrului venea să mă cheme.

Din fericire, nici unul dintre somalezii din Centru nu era din clanul Osman Mahamud, dar tot se uitau la mine și la jeanșii mei cu o ostilitate nedisimulată. Pentru ei, părea normal să-mi țină prelegeri, să mă facă să mă conformez. Mereu îmi spuneau că trebuie să-mi acopăr părul și să port fuste lungi. Unul dintre bărbați mi-a spus:

– Ne faci pe toți de râs cu bicicleta ta. Când vii către noi pe bicicletă cu picioarele desfăcute, ți se văd organele genitale.

I-am răspuns că purtam pantaloni la fel ca ai lui și dacă permiteau să se vadă organele genitale, atunci ale lui se vedeau și mai tare; apoi am plecat de acolo cât de repede m-au ținut picioarele. Sylvia mă asigurase că oricine m-ar fi amenințat fizic ar fi fost transferat, dar, pe de altă parte, trebuia să mă apăr și singură.

– Somalezii de aici sunt dependenți de bunăvoința ta, mi-a zis ea. Bat la tine la ușă și te imploră să le traduci când au nevoie de ceva. *Ei* au nevoie de *tine*. Pur și simplu, spune-le că nu e treaba lor ce porți tu.

Așa am și făcut. Le-am vorbit direct. Îi priveam drept în față când le vorbeam. Era destul de emoționant să pot spune astfel de lucruri cu voce tare.

La începutul lui decembrie, am primit o scrisoare de la tata, adresată Centrului de Refugiați. Îmi dăduse de urmă. „Dragul meu ficat“, începea el. Tata obișnuia să spună că eu sunt ficatul lui, ceea ce în Somalia înseamnă foarte mult, deoarece fără ficat nu poți supraviețui. (Haweya era ochii lui. Mahad era inima lui.) „Te-am găsit, în cele din urmă, în acest joc al nostru de-a v-ați ascunselea.“

Scrisoarea tatei urmărea să mă convingă să revin la calea corectă, dar era și formulată în așa fel încât să pot face asta cu fruntea sus și fără să-i știrbesc onoarea. Pretindea a crede că eu încă aveam de gând să trăiesc cu soțul pe care el mi-l alesese și că nu făcusem decât să mă abat puțin de la plan. Și mi-a mai spus că avea nevoie urgent de 300 de dolari pentru o operație la ochi. „Deși abia ai început să beneficiezi de ajutor financiar, simt că poți să-mi trimiți câteva sute de dolari, pentru că ești foarte influentă“, îmi scria el.

Tata știa că aveam să intru în panică la auzul veștii despre vederea sa, care a fost dintotdeauna slabă și care acum se deteriora. El a presupus că o să mă duc direct la Osman Moussa ca să-i cer banii: Cum altcumva puteam eu să strâng o astfel de sumă? Soțul este cel care o întreține pe soție și, dacă este necesar, și familia soției. Tata își încheia scrisoarea așa: „Casa ta va fi de-acum fie o sursă de cinstire, fie una de dizgrație în ce mă privește. Dumnezeu să fie cu tine“. Mă cunoștea și credea că de dragul dorinței mele de a-i salva ochii voi fi de acord să mă întorc la soțul meu.

Câteva zile mai târziu, Osman Moussa a sunat la Centrul pentru Refugiați. A venit cineva la rulotă și mi-a spus că am o convorbire telefonică cu Canada. Picioarele au început să-mi tremure. Am mers la telefon, am vorbit cu el și am mințit din nou. Am îndrugat

o poveste. Pretindeam că de fapt nu am dispărut niciodată și că doar am venit în Olanda pentru câteva săptămâni, pentru a sta cu prietena mea dragă, Fadumo. El m-a certat – „Nu poți să dispari așa, pur și simplu“ – și mi-a spus să mă întorc în Germania cât mai repede posibil. I-am răspuns că mă voi întoarce. Apoi i-am pomenit despre scrisoarea lui Abeh. Mi-a zis că ținea în permanență legătura cu tata și că se va ocupa el de asta. Se pare că i-a trimis el banii.

Acum știam că timpul meu era măsurat. Tata, fratele și soțul meu, cu toții îmi cunoșteau adresa. Nu mai aveam unde să plec. Era doar o chestiune de timp înainte să vină să mă revendice. Eram îngrozită de violența fizică pe care aș fi putut-o îndura. Dar nu aveam nici o intenție de a mă întoarce la ei. Centrul acela din micuțul Ede era singura mea șansă de a-mi duce propria viață și nu aveam de gând să las să-mi scape asta. Cumva, mă gândeam eu, aveam să ies eu și din capcana asta.

Într-o după-amiază friguroasă de ianuarie, eu și Yasmin am mers să înotăm în piscina acoperită de lângă tabără, care le era rezervată femeilor o dată pe săptămână. Nu am putut înota, dar ne-am bălăcit, râzând zgomotos. Când ne-am întors acasă, am intrat direct sub duș, încercând să fac ceva cu părul meu, care devenise imposibil. De curând, îl tăiasem scurt ca să pot să am mai ușor grijă de el.

Eu și Yasmin eram în mijlocul unei conversații zgomotoase, dar vesele, radioul cânta, când s-a auzit o bătaie puternică în ușă. Yasmin a țipat la mine să răspund și m-am dus, cu părul ud și ochii roșii, să deschid ușa. M-am trezit față în față cu Osman Moussa, care stătea în ușa rulotei în soarele târziu al acelei după-amiezi, cu alți trei somalezi.

Eu stăteam acolo, cu părul vraieste, cu pielea înnegrită de la aerul rece de afară, îmbrăcată în jeanși și fără cuvinte. Într-o oarecare măsură, m-a tras înapoi către vechea Ayaan: fata docilă, obligată de atâția ani de obiceiul de a oferi ospitalitate.

– *Asalaam Aleikum*, l-am salutat eu. Vrei să intri?

M-am dat la o parte ca acești patru bărbați imenși să poată umple spațiul rulotei noastre. Habar nu aveam ce să fac. Am apucat un termos și m-am trezit spunând:

– Așteptați aici, o să aduc niște ceai.

Apoi am dispărut în camera Yasminei și i-am explicat că acest bărbat era din punct de vedere legal soțul meu. Am implorat-o să aibă grijă de oaspeți; urma să mă întorc cât de repede puteam. Înainte să plec, mi-am pus o eșarfă.

M-am dus prima dată la Hasna, o somaleză cam la patruzeci de ani, care trăia în rulota de alături; era mereu bârfitoare, dar știam că înțelege codul de conduită și ar ști cum să se poarte. Hasna a spus că va face ceai pentru oaspeții mei acasă la ea – pentru că era mai mult spațiu – și a început să se agite. Având asigurată calitatea mea de gazdă, m-am dus la Sylvia și i-am spus totul. Am recunoscut că mințisem ca să obțin statutul de refugiat și că în realitate fugeam de căsătoria pe care tata o aranjase pentru mine. Acum soțul meu venise să mă ia cu el în Canada. Mă gândeam că Sylvia avea să-mi spună că nu mai puteam sta în Olanda și că trebuia să mă întorc în Kenya sau să plec cu bărbatul acesta, dar ea a zis:

– Ceea ce ai făcut tu ca să obții statutul de refugiat este numai treaba ta. Păstrează asta doar pentru tine. Cât despre bărbatul acesta, dacă tu nu vrei să mergi în Canada cu el, atunci nu trebuie decât să-i spui. Chiar dacă ești căsătorită cu el, nu te poate obliga să pleci cu el. Dacă devine violent cu tine, o să chem poliția.

M-am întors la rulota mea, simțindu-mă mult mai sigură pe mine. Cu mult tact, Hasna i-a scos din încăpere pe Yasmin și pe ceilalți trei bărbați, lăsându-mă singură cu Osman Moussa. Și-a fluturat brațul plin de dispreț prin cutia minisculă în care locuiam.

– Asta este tot? a întrebat el plin de dispreț. Asta este ceea ce ți-ai dorit?

– Da, asta este, am răspuns eu

– Acum vei veni cu mine? m-a întrebat el.

– Nu voi veni.

Eram tăcută. Nu am țipat unul la celălalt, nu am plâns, nu a fost nimic dramatic. Știam că pentru Osman devenisem un nimeni, dar îl puteam înțelege perfect. Vedeam în ochii lui aroganță și dispreț. Bărbatul acesta oferea luna unei prostuțe care alesese să trăiască într-o tabără sărăcăcioasă, printre străini. Credea că are autoritate asupra mea, că eram în posesia lui. Dar nu avea, mi-am spus eu în gând. Acum știam că în țara asta aveam drepturi. I-am spus că ar trebui să-i urmăm pe ceilalți în rulota Hasnei și eu am ieșit prima pe ușă.

Când am ajuns acolo, Hasna a spus:

– O să vorbesc eu cu ea. M-a luat în dormitorul ei și a început să-mi vorbească.

– Ai înnebunit? m-a întrebat ea. Ești proastă sau ce? Bărbatul ăsta este frumos și bogat. Ce ai putea să vrei mai mult? Ce altceva aștepti?

– În curând, voi putea să închiriez o locuință și voi munci, am replicat.

– De ce îți faci asta?, m-a întrebat Hasna. Mi-a spus că urma să fiu blestemată, lovită de sărăcie, de boală și de multe alte nenorociri.

Am lăsat-o să vorbească și apoi am spus:

– Asta este mult prea mult pentru mine acum.

În cele din urmă, Osman a fost de acord să plece. Am văzut că nici nu mai știa ce să facă. Aici, în Olanda, în Centrul care era plin de gărzi olandeze, nu putea folosi violența fizică pentru a mă obliga să merg cu el. Eram agitată, dar neașteptat de sigură pe mine.

Eram gata să-mi înfrunt familia. Descoperisem în mine o putere nebănuită. Îmi testasem încrederea în propriile forțe și simțeam că pot să mă descurc. Devenisem puternică și descoperisem puterea legii. Erau și răuvoitori și aici, dar puteam să-i evit. Puteam să cer ajutorul poliției sau al Sylviei. Ea îmi cunoștea povestea și nu mă judeca pentru ce făcusem; ba, dimpotrivă, se oferise să mă ajute.

Osman s-a întors câteva zile mai târziu. Spunea că se consultase cu tata și căzuseră de acord să convoace un *tolka*, un consiliu al bătrânilor, al celor mai proeminente figuri dintre rudele noastre cele mai apropiate. *Tolka* urma să se întâlnească la Centrul pentru Refugiați pe 26 ianuarie, iar eu am fost de acord.

În următoarele zile cred că fiecare femeie Darod din tabără a venit la rulota mea să încerce să mă convingă să plec în Canada. Accentuau faptul că făceam cea mai mare greșeală din viața mea. Tata îmi găsisese un partener excepțional. Ele ar fi făcut orice să aibă jumătate din norocul meu. Aici, în Europa, pe cont propriu, nu aveam altă soartă decât aceea de gunoi. Îmi spuneau tot felul de povești care culminau cu morți oribile și mă avertizau că *jinnii* aveau să se dezlănțuie asupra mea dacă nu respectam regulile. Aminteau toate cazurile din istoria recentă somaleză în care fetele fugeau de familia lor și deveneau prostituate, nu puteau face copii sau se îmbolnăveau, fără a se mai putea căsători – pentru că, dacă era să gândești corect, aveam douăzeci și trei de ani și nu întineream.

Exista o imensă și spontană creștere a presiunii din partea acestor persoane care nici măcar nu mă cunoșteau. Nu făceam decât să le ascult. Știam ce aveam de făcut.

După două astfel de zile, Hasna a revenit în rulota mea. Ea era din subclanul Ogaden, dar era căsătorită cu cineva din clanul Osman Mahamud; asta o făcea cea mai apropiată rudă a mea din tabără, pe lângă faptul că-mi era și vecină. Mi-a spus să mă îmbrac: ea urma să găzduiască întâlnirea clanului, în rulota ei, după cină.

În seara de 26 ianuarie, Osman Moussa a venit împreună cu opt bărbați în vârstă din clanul Osman Mahamud și cu doi din clanul Macherten; un grup imens de bărbați adunați, în întuneric, în fața rulotei Hasnei. Chiar dacă eram pe pământ olandez, asta urma să fie o adevărată întâlnire oficială a celor mai în vârstă persoane din

clanul nostru. Din cauza rușinii profunde pe care o provocasem, familia Osman Mahamud nu-mi putea permite să-mi hotărâsc viitorul de una singură.

Eu și Hasna i-am salutat. Osman urma procedura ca la carte. Unii dintre bărbații pe care i-a adus cu el erau nume sonore, bărbați despre care nici măcar nu știam că sunt în Europa: persoane în vârstă ale familiei mele, nobilimea clanului Osman Mahamud. Aveam același bunic de cinci sau de opt generații. Un bărbat era chiar un descendent din Boqor, urmașul direct al regelui pentru care luptase bunicul meu, Magan.

Pentru toată această confruntare, îmi planificasem să respect toate codurile de conduită, dar nu mi-am pus fusta mea lungă. Purtam jeanși și o tunică. Și nu-mi acoperisem părul cu eșarfa. Hainele îmi erau decente – nu mi se vedea pielea –, dar mesajul meu era clar: situația se schimbase.

Bărbații au intrat în spațiul acela minuscul aplecându-se și s-au așezat pe bancă și pe câteva scaune, cu fețele scăldate în lumina lumânării aprinse de Hasna. Abdellahi Moussa Boqor, bărbatul care era încoronat prinț peste toți cei din clanul Osman Mahamud în Somalia, a început. Avea un aer regal: autoritatea sa părea să umple rulota. A vorbit timp de jumătate de oră, mai întâi a explicat procedura pe care consiliul avea să o urmeze, apoi despre valorile clanului. L-a lăudat pe tata. A spus cât de valoroasă este căsătoria și cât de importante sunt onoarea și numele nostru. Mi s-a adresat mie spunând că țara se destramă, nu asta trebuie să ne facem unii altora, noi, cei din clanurile superioare. Când s-a oprit el, a vorbit următorul. Toți cei opt bătrâni Osman Mahamud au vorbit pe rând, în funcție de rolul pe care îl avea fiecare în clan.

Eu am tăcut, stând cu spatele drept și sorbind din ceașca cu ceai pe care o țineam cu ambele mâini. Încălcasem cele mai sacre reguli ale clanului – aruncasem o stigmă groaznică și ireparabilă asupra tatei –, dar știam cum să mă port. Nu aveam de gând să fiu obraznică. Nu aveam să apelez la istericale sau insulte. Îmi țineam

picioarele exact așa cum trebuie ținute și mă uitam la buzele bărbaților, nu la ochii lor, ceea ce ar fi fost sfidător – privindu-i doar din când în când, ca să le arăt că-i ascultam și dând din cap. Știam că acesta este procesul meu. Miza era dreptul meu de a-mi conduce propria viață.

Apoi Abdellahi Moussa Boqor a zis:

– Acum cred că Osman Moussa însuși ar trebui să spună ceva.

Osman Moussa a continuat cu discuția despre onoare și familie, despre clan și despre război. A recunoscut că nu mă cunoștea; fusese puțin prea sigur pe el însuși, fără să se intereseze de mine câtuși de puțin, crezând că titlul i se cuvine necondiționat. Dar acum, spunea el, era cu adevărat pregătit să mă cunoască: cine eram eu ca persoană, nu doar ca fata cuiva.

Apoi Abdellahi Moussa Boqor mi s-a adresat personal. Încă nu rostisem nici un cuvânt.

– Îți dai seama că, deși nu suntem într-un loc adecvat, aceasta este o întâlnire oficială? m-a întrebat el.

Am dat din cap în semn că înțeleg.

– Acum e vremea ca tu să te gândești la ce ai de spus. Nu putem să-ți permitem să spui da și apoi să dispari din nou într-o altă țară. Dacă spui da, trebuie să respecti ceea ce spui. Răspunsul tău va fi final, a explicat el.

Am dat din cap din nou.

– Acum vom face o pauză ca să te poți gândi la ceea ce ai de spus. Suntem cu toții pregătiți să ne întoarcem mâine ca să auzim răspunsul tău sau ne vom aduna iarăși acasă la mine sau la o casă din apropiere, a spus el.

Știam că sosise vremea să vorbesc.

– Știu care este răspunsul meu.

L-am privit în față și am rostit:

– Răspunsul este nu. M-am surprins pe mine însămi cu calmul și determinarea mea. Nu mai simțisem niciodată în viața mea că am atâta dreptate. Nu vreau să rămân căsătorită cu Osman Moussa,

deși îl respect și nu s-a purtat urât cu mine în nici un fel. Înțeleg ce faceți pentru mine și faptul că totul este ieșit din comun și înțeleg că acesta este răspunsul meu final.

Boqor a făcut o mică pauză. Era clar că fusese luat prin surprindere.

– Putem să-ți punem câteva întrebări? și am spus că da. Atunci el m-a întrebat: Osman Moussa a fost violent?

– Nu. A fost foarte corect din toate punctele de vedere, am răspuns eu.

– Este zgârcit?

– Nu, a fost foarte generos.

– Știi ceva despre Osman Moussa ce noi nu știm?

– Nu, nu-l cunosc deloc.

– Ai pe altcineva?

– Nu, am răspuns.

Cu fiecare întrebare, îmi oferea o modalitate de a mă explica, într-un fel care îmi justifica pe deplin comportamentul și îmi diminua stigma asupra onoarei mele și a renumelui tatălui meu. Dar eram hotărâtă să nu mint pretinzând că Osman Moussa mă rănise sau mă înșelase în vreun fel. Nu ar fi fost corect. Pur și simplu, nu îl voiam.

În cele din urmă, Abdellahi Moussa Boqor m-a întrebat:

– Așadar, de ce faci asta?

Am tăcut pentru o clipă și apoi cuvintele mi-au țâșnit pur și simplu din gură.

– Este voia sufletului, am spus eu. Sufletul nu poate fi supus coerciției. Limba pe care o foloseam era grandilocventă, în nici un caz limba pe care o așteptai de la o femeie, ca să nu mai spunem că femeia aceasta avea douăzeci și trei de ani.

Abdellahi Moussa Boqor s-a holbat la mine și apoi a spus:

– Respect acest răspuns. Cred că noi toți trebuie să-l respectăm.

S-a întors la Osman și a spus: Tu îl accepți?

– Trebuie să-l accept, a rostit el.

Apoi, prințul încoronat a spus adunării că acceptarea lui Osman trebuie văzută ca fiind onorabilă și curajoasă și că trebuie să-i întărească reputația de a fi înțelept. L-a îmbrățișat pe Osman Moussa și l-a bătut pe spate. Toți bărbații care erau prezenți au făcut la fel.

Mă simțeam prost pentru ce-i făcusem. Nu era vina bietului om.

– Într-o zi, am să mă revanșez, să știi, pentru biletul de avion și toate cheltuielile, i-am zis, pentru că acest lucru mă apăsa.

Osman Moussa s-a simțit profund jignit.

– Pe lângă tot ce mi-ai făcut, asta nu face decât să pună sare pe rană. Conform codului onoarei, asta nu trebuia făcut, dar nu intenționasem să-l insult. I-am spus că-i eram recunoscătoare.

Atunci, toți bărbații s-au ridicat și unul după celălalt fiecare mi-a cuprins mâinile în mâinile lor și au plecat. Erau plini de respect. Nu a fost nici un fel de violență. Noi eram Osman Mahamud, nu arabi, iar cei din clanul Osman Mahamud foarte rar le loveau pe femei. Dar i-am privit cum se îndepărtau în întunericul nopții și am știut că făcusem ceva ce niciodată nu aveam să pot repara. Nu aveam nici o urmă de regret, dar știam că mă rupsesem de tot ceea ce avea sens și era important pentru familia mea.

Mă schimbasesm foarte mult în aceste câteva luni. În Nairobi, nu fusesem în stare să-mi apăr dreptul de a-l refuza pe acest bărbat. Îi spuseseam tatei că nu voiam să mă mărit cu el, dar mă simțisem incapabilă să acționez. Dacă aș fi făcut-o, aș fi fost renegată, evitată, privată de protecția invizibilă a clanului. Mama și sora mea ar fi fost, de asemenea, pedepsite, dar într-o măsură mai mică. Eu aș fi fost considerată pradă, la fel ca Fawzia și alte femei somaleze care erau singure: implorând pentru adăpost, potențiale victime ale oricărui gen de asupritor. Pur și simplu, nu-mi imaginam că pot avea puterea să fac asta.

Dar acum aveam permis de refugiat. Aveam dreptul să stau în Olanda și știam că mai am și alte drepturi. Nimeni nu mă putea obliga să merg nicăieri, dacă nu voiam. Bucata aceea roz de hârtie

care îmi conferea statutul de refugiat schimbase totul. Acum știam că, într-o oarecare măsură, aveam să găesc puterea a-i înfrunta în continua.

Cu toate acestea, mă simțeam copleșită de vinovăție. Nu am putut dormi în noaptea aceea, gândindu-mă la ce îi făceam tatei.

Devreme, în dimineața următoare, pe 27 ianuarie, m-am dus în camera mea și am început să scriu cea mai dificilă scrisoare din viața mea, „În numele lui Allah cel Milos și Milostiv,” și am continuat:

Dragă tată,

După cele mai calde urări pe care ți le adresez, o să trec direct la subiect să-ți spun că am devenit marea ta dezamăgire și am hotărât să divorțez de Osman Moussa Isse. Nici o mie de scuze sau implorări pentru a mă ierta nu te vor face să te simți mai bine, dar te voi implora să mă înțelegi și să mă crezi că-mi pare foarte rău. Desigur, nu mă aștept să mă înțelegi, dar asta este.

Osman m-a sunat și ți-a urmat sfatul de a aduce totul în atenția Consiliului de înțelepți (*tolka*), ne-am întâlnit și am ajuns la un consens pașnic și rezonabil (dacă poate fi ceva onorabil în această situație). Acordul a fost ca DIVORȚUL să se deruleze.

Îmi pare foarte rău, Tată, dar asta este. O să mă întorc în Kenya de îndată ce fac destui bani ca să-mi pot plăti biletul și de îndată ce-mi primesc iarăși viza.

Tată, îți simt nefericirea față de mine, dar te rog să-mi răspunzi și să încerci, când îți mai trece supărarea, să înțelegi și să mă ierți. Poate că îți cer prea mult, dar am nevoie de binecuvântarea ta.

Cu dragoste, Ayaan, fiica ta iubitoare.

Cam peste o săptămână, am primit o scrisoare de la tata datată 26 ianuarie, noaptea în care se întâlnește *tolka*. Presupun că Osman îl sunase.

Dragă Ayaan, nu mi-a venit să cred ce mi-a spus Osman despre tine. Dacă este adevărat, nu numai că m-ai aruncat pe mine și familia noastră în dizgrație și neplăcere, dar mi-ai provocat și multă durere și suferință. Nu pot nici să mă rog, nici să dorm bine de când m-a sunat Osman. Uite ce este, Ayaan, eu nu mai pot să suport această situație. Așadar, fie te supui cu grație soțului tău, fie mă obligi să vin în Olanda și să iau o decizie când suntem față în față.

Mă simțeam biciuită de ura lui, de cât de profund îi afectasem reputația. Și chiar mă temeam: dacă venea în Olanda, tata mă bătea, poate mă și omora. Îl făcusem de rușine și pentru asta știam că avea să mă pedepsească.

Apoi, la două săptămâni după adunarea reprezentanților clanului, am primit o altă scrisoare de la tata. Era scrisă pe foile scrisorii mele din 27 ianuarie; folosise cerneală roșie – culoarea pe care o folosești ca să le scrii dușmanilor. Pe prima pagină scria: „Deoarece nu ți-am citit scrisoarea, nu te aștepta să-ți răspund vreodată“. Pe verso, peste semnătura mea, scria:

Dragă vulpe vicleană,

Nu ai nevoie de mine, după cum nici eu nu am nevoie de tine. Tocmai l-am invocat pe Allah să te arunce în dizgrație, așa cum și tu ai făcut cu mine. Amin! Acesta este ultimul mesaj pe care îl vei primi de la mine, așa cum și scrisoarea ta a fost ultimul mesaj pe care îl accept de la tine. Să te ia naiba! Diavolul fie cu tine!

Adăugase, cu litere mari, pline de furie, „Fie ca Allah să te pedepsească pentru viclenia ta, Amin! Al tău prost!“

Începuse să-mi fie tot mai teamă că tata va veni să mă omoare. Pentru el, de acum eram deja moartă. Și, deși din punct de vedere fizic eram intactă, mă simțeam de parcă fusesem lovită în stomac. Eram o paria.

Mi-am cumpărat o cartelă de telefon și am format numărul familiei indiene care locuia lângă noi în Park Road. I-am rugat să o cheme pe Haweya. Aveam stringentă nevoie de ea. Era pentru prima dată când vorbeam cu ea de când pleasem. Haweya spunea că citise scrisoarea mea către Abeh și că era mândră de mine. Îmi părea rău pentru mine și m-a avertizat să fiu atentă: încă era posibil ca Abeh să vină după mine. Furia lui era înfricoșătoare, chiar și față de ea.

Am rugat-o pe sora mea ca săptămâna următoare să o aducă pe mama la vecini și am implorat-o să încerce să o convingă să nu mă respingă.

Când i-am auzit vocea mamei, linia telefonică s-a deranjat atât de tare că se auzea de parcă era de pe altă planetă. Spunea:

– Așadar, ai făcut exact ce bănuiam că vei face. Începea să ridice vocea. Tu știi cum sunt eu tratată aici?

– Mi-a spus Haweya.

– Ai făcut o greșală teribilă, dar vei fi mereu copilul meu. Tatăl tău este foarte supărat. Nu te temi că te va blestema? Blestemele lui se adevăresc mai repede decât ale unei mame.

– Vom vedea ce se va întâmpla.

Mama mi-a urat noroc înainte să închidă. Era foarte blândă. A promis că îmi va mai vorbi. Apoi convorbirea s-a întrerupt.

Mă simțeam de parcă se derula episodul final al vieții mele. Îl îndepărtasem pe tata și o dezamăgisem și pe mama. Mi-a trecut prin minte să mă sinucid, dar m-am imaginat în viața de apoi, acolo unde nu te poți ascunde de judecata lui Allah. Nu exista final pentru păcatele mele. Îmi făcusem părinții de rușine, îl respinsesem pe un bărbat care era potrivit pentru mine, îmi neglijasem rugăciunile zilnice; purtam haine bărbătești și îmi tăiasem părul. Cartea cu faptele rele scrisă de îngerul de pe umărul meu stâng cu siguranță avea să cântărească mult mai mult decât volumul sărăcăcios al faptelor mele bune. Tata mă blestemase, iar acum eram condamnată.

Deși nu știu când a fost făcută, iubesc această fotografie a tatălui meu, determinarea din ochii lui! Chiar și astăzi o port cu mine în portofel.

Tata mă rugase să-l însoțesc pe Osman la aeroport. Pe atunci, ne cunoșteam doar de două săptămâni. Bărbatul din stânga este unul dintre prietenii săi care ne-a însoțit. Îmi amintesc că mă simțeam pierdută și amorțită. Toate visurile mele de libertate și dragoste îmi fuseseră spulberate. Eram condamnată la o soartă predestinată, aceea de a fi o soție supusă față de un străin.

Această fotografie a fost făcută când l-am vizitat pe tata, acasă la verișoara mea, Sa'diyo, în Düsseldorf, în iunie 2000. Eram acuzată că am căzut pradă imperialismului cultural occidental atât în ce privește ideile mele, cât și în alegerea hainelor. Riposta mea a fost aceea că purtarea voalului și a eșarfei se lăsa pradă imperialismului cultural arab. Sa'diyo s-a dus repede în camera ei și s-a întors cu rochia asta somaleză vintage. Mi-am pus *guntina* (nouă metri de material pe care îl înfășori în jurul tău), demonstrând astfel de ce somalezii nu au putut niciodată ajunge la un imperialism cultural!

CAPITOLUL 12

Haweya

Multe luni după ce am primit scrisoarea de la tatăl meu, m-am simțit deznădăjduită. Nu mai aveam ce să fac altceva decât să merg înainte, singură, în direcția pe care mi-o alesesem. Treptat, vremea s-a îmbunătățit, și la fel s-a întâmplat și cu cunoștințele mele de limba olandeză. Personalul de la Centrul pentru Refugiați începuseră să mă încurajeze să traduc din somaleză direct în olandeză, decât să traduc în engleză. Îmi corectau cu răbdare greșelile. Era ca și când mă balansam cu bicicleta pe un drum – descoperisem că eram din ce în ce mai bună la asta.

Sylvia, în special, mă încuraja. Îmi spunea că mă așteaptă un viitor bun. Puteam cere ca guvernul olandez să-mi recunoască diploma kenyană și să-mi echivaleze studiile liceale, apoi puteam să-mi continui studiile, poate chiar să urmez cursurile unei universități dacă asta era ceea ce-mi doream.

Într-o zi, o fată din Somalia m-a rugat să merg cu ea la spital; trebuia să i se facă un examen ginecologic. Doctorul mi-a cerut să-i explic acestei fete că va trebui să-și scoată hainele, ca el să se poată uita la uterul ei cu un instrument lung, argintiu. Ea mi-a spus:

– O să o fac, dar nu cred ca va putea să-mi vadă uterul.

Înțelesesem totul: fusese cusută până rămăsese doar cu o cicatrice. Am încercat să-i explic doctorului, dar el mi-a răspuns:

– Fă cum îți spun.

Dar când ea s-a urcat pe masă, iar el s-a uitat între picioarele ei, s-a tras înapoi șocat și a înjurat. Apoi și-a smuls mânușile furios, pentru că nu putea să introducă nici un instrument în interiorul ei. Fata aceasta nu mai avea aparat genital deloc, ci doar o porțiune plată de țesut cicatrizat între picioare.

Asta se numea *farooni*, circumcizia atât de extremă, încât întreg aparatul genital al femeii era îndepărtat și transformat într-o bucată de piele neagră. Nu mai văzusem niciodată așa ceva – de obicei, majoritatea fetelor din clanul Isaq, din nord, erau astfel circumcise –, dar știam despre ce era vorba. Totuși, doctorul a crezut că fata fusese arsă. Toată echipa medicală părea șocată și așa mi-am dat seama că aici, în Europa, nu se auzise de circumcizia femeilor.

În mai 1993, am primit o scrisoare oficială: aveam cazare. Municipality din Ede putea să-mi ofere un apartament cu o cameră și urma să primesc și o alocație de șomaj din care îmi puteam plăti chiria.

M-am bucurat de perspectiva de a părăsi Centrul pentru Refugiați. Între solicitanții de azil izbucneau în mod constant certuri legate de politică sau de femei și se bârfea mereu. Dar când i-am spus lui Yasmin vestea, ea a izbucnit în plâns și a întrebat:

– Așadar, o să mă lași aici?

Solicitarea lui Yasmin de azil fusese respinsă. Dar, din cauză că declarase că era minoră, obținuse permisiune de ședere în Olanda. Trebuia să locuiască la Centrul pentru Refugiați și să frecvențeze cursurile unei școli speciale pentru străini, pe care o ura. Am întrebat la biroul de cazare dacă putea să locuiască împreună cu mine, dar nu era posibil: era un apartament pentru o persoană. Dacă doream un loc cu două dormitoare, trebuia să mai aștept.

Am stat și m-am gândit. Eram egoistă. Dacă nu o susțineam pe Yasmin acum, riscam să devin o persoană foarte rea. Am refuzat apartamentul și am aplicat pentru unul cu două dormitoare.

*

Am început să mă împrietenesc cu câteva persoane care lucrau la Centrul pentru Refugiați. O consilieră cu doar câțiva ani mai mare decât mine, Hanneke, m-a prezentat prietenei ei, Ellen, o fată de vârsta mea, studentă la Asistență socială la Colegiul Vocațional Creștin local. Închiriam casete video, ieșeam la plimbare și organizam picnicuri, tot felul de lucruri pe care le fac fetele și care îmi făceau plăcere. Ele m-au prezentat prietenilor lor și familiilor acestora.

Atât Hanneke, cât și Ellen erau creștine și se părea că-și iau religia în serios, dar tot frecventau puburi. Prima dată când Hanneke m-a convins să merg cu ea m-am gândit că Allah chiar mă va trăsni. Trecuse destulă vreme de când nu mă mai rugasem, dar să merg la un bar – asta chiar era *haram*. De fapt, barul s-a dovedit a nu fi altceva decât un loc unde oamenii stăteau ore în șir laolaltă cu alți oameni care fumau, beau alcool și strigau unii la ceilalți pe un fond muzical foarte sonor. Niciodată nu am înțeles prea bine chestia asta. Obiceiul mă nedumerea.

Cu toate acestea, m-am mai dus acolo, pentru că celorlalți le plăcea. Eu nu beam, dar totuși, uneori, când mă întorceam acasă, mă simțeam prost că mă dusesem. Cum puteam să merg în astfel de locuri, locuri care altădată mi se păreau atât de diabolice? Îmi spuneam în sinea mea: „Nu făceam nimic rău. Nu seduceam și nici nu încurajam pe nimeni, pur și simplu beam coca-cola și purtam jeansi. Nu e nimic în neregulă dacă fac asta“. Dacă nu făceam nimic rău, atunci cu siguranță Allah nu avea de ce să mă pedepsească.

De fapt, nu înțelegeam de ce oamenii aveau nevoie de un loc atât de zgomotos ca să stea de vorbă. Ede era un orașel drăguț, conservator, protestant, un loc foarte pașnic și ușor de prevăzut. Nu exista comportament inadecvat în puburi. Oamenii își luau de băut, iar cei care veneau în grupuri stăteau în cerc, față în față, și strigau unii la ceilalți, acoperind muzica. Atunci când hotărau la ce pub să

meargă, de obicei îl alegeau pe cel care era deja înțesat. Asta nu avea pic de logică pentru mine.

Aveam dificultăți în a înțelege olandeza. Îmi imaginam că mă duc acasă și îi spun surorii mele, Haweya: „De la răsărit până la apus, par normali, dar au niște obiceiuri ciudate seara“.

Hanneke considera că era important pentru mine să înțeleg cât mai multe despre Olanda. Într-un weekend de primăvară, ea a hotărât să mă ia la Amsterdam pentru o zi. Ne-am plimbat pe străzi, în jurul caselor elegante din zona Herengracht, Canalul Gentlemen, cu podurile lui minuscule și delicate. Fiecare oraș olandez se pare că avea un centru istoric vechi și frumos și își dădeau toată silința să-l păstreze. Noaptea, puteai să te plimbi nestingherit pe străzi; era ordine și curățenie. Totul părea să funcționeze atât de frumos în această țară, în timp ce la distanță de doar câteva ore, exista atâta conflict, mizerie și greutate.

Hanneke mi-a arătat și cartierul cu lumini roșii de lângă gara centrală, doar ca să am idee cum arată. Îmi amintesc că mă simțeam de parcă aș fi fost lovită în stomac de imaginea femeilor care stăteau dincolo de vitrine, dezbrăcate sau legate una de alta purtând haine cu tentă sexuală, foarte obscene. Asta m-a făcut să mă gândesc la bucățile de carne care atârnav în galantarele măcelarului din piața Kariokor. Asta însemna exploatare: m-am dezgustat. Hanneke nu m-a putut convinge că aceste femei făceau asta voluntar, ca o zi onestă de lucru.

Dar această latură neplăcută a societății olandeze părea să nu aibă nici o legătură cu Olanda pe care o cunoșteam eu. Olandezii obișnuiți nu erau atât de depravați. Probabil că eu intram în legătură cu ei mai mult ca oricare alt străin, dar eram convinsă că olandezii nu erau monștri imorali, așa cum îi percepeau cei care cereau azil.

Eu și Ellen aveam numeroase conversații despre convingerile ei religioase. Relația ei cu Dumnezeu părea să fie una de comunicare și iubire, în contrast evident cu teama și supunerea pe care eu fusesem educată să le arăt. Ellen fusese crescută într-o familie protestantă; părinții ei proveneau dintr-o grupare olandeză reformată

și foarte strictă. Mergeau la biserică de două ori în fiecare zi de duminică și o puneau să poarte fuste lungi; Ellen își căuta propriul mod de a se raporta la Dumnezeu, și asta o tulbura. Cu toate acestea, convingerile ei păreau să fie mai puțin restrictive decât Islamul pe care-l cunoșteam eu. De fapt, credeam că sunt mult prea plăcute și convenabile ca să fie adevărate. Ellen spunea că se ruga la Dumnezeu numai când avea chef. Spunea că Dumnezeu creștin este o figură blândă, ca un tată, deși, mistic vorbind, părea că nu o ajută în mod direct – aparent, el voia ca Ellen să se ajute singură.

– În religia ta este prea mult iad și ești obligată să te rogi, ceea ce înseamnă o relație stăpân – sclav, mi-a spus ea odată.

Ellen avea un prieten. Era îndrăgostită de unul dintre iranienii care cereau azil, Badal Zadeh, dar voia să se căsătorească virgină. Ea și prietenul ei se sărutau pe gură fără să se ascundă prea mult, chiar și în fața oamenilor. Obișnuia să-mi spună: „Dar asta este ceva normal!“ Și era adevărat: tinerii făceau asta tot timpul pe stradă. Observasem lucrul acesta chiar din momentul în care coborâsem din avion și toți somalezii spuneau că asta este ceea ce făceau mereu dezmățații de *gaalo*. Și cu toate acestea, Ellen încă voia să fie virgină.

Într-una din zile, stăteam toate patru și ne uitam la televizor în apartamentul în care stăteau Ellen și Hanneke în Ede. Programul se numea *All you need is love*. Bărbații și femeile olandeze își declarau dragostea pentru cineva în fața întregii națiuni, iar prezentatorul o făcea pe Cupidon. După o pauză publicitară, telespectatorii urmau să vadă dacă această dragoste era reciprocă sau nu. Mie și lui Yasmin mi s-a părut scabros.

Eu și Ellen am început să vorbim despre dragoste, curtare și virginitate. Pentru mine, ca somaleză, să fii virgină însemna să fii circumcisă, cusută din punct de vedere fizic. Îmi dădusem deja seama că olandezii nu făceau asta, așa că am întrebat:

– Cum își va da soțul tău seama dacă ești virgină sau nu? Se face vreun test?

– Sigur că nu. Va ști că sunt virgină, pentru că așa îi voi spune eu. Întrebarea mea i s-a părut ciudată: Voi aveți vreun test?

Eu i-am răspuns:

– Noi suntem tăiate și cusute complet, până când pielea se închide de tot, iar când bărbatul penetrează curge foarte mult sânge. Nu ai cum să te prefaci.

Ellen și Hanneke erau dezgustate, îngrozite chiar.

– Și ție ți s-a făcut asta?

Eu și Yasmin am răspuns amândouă afirmativ, iar Yasmin, care era o snoabă, a adăugat:

– Dacă nu ești tăiată, înseamnă că nu ești pură, nu-i așa?

Foarte inocentă, cu ochii ei mari, albaștri, Ellen a întrebat:

– Pură față de ce?

Pură față de ce, mai exact? M-am gândit la asta multă vreme și mi-am dat seama că nu am nici un răspuns. Nu eram tăiate în întregime din cauza Islamului: nu toate femeile musulmane erau circumcise, dar în Somalia și în alte țări musulmane era clar că această cultură islamică a virginității încuraja circumcizia. Nu auzisem de nici o *fatwa* care să denunțe mutilarea organelor genitale la femei; dimpotrivă, suprimarea sexualității femeilor era un mare obiectiv al imamilor. Boqol Sawm și alți *ma'alim* ca el predicau neîntreput despre cum femeile ar trebui să fie conștiente de puterea lor sexuală și că trebuia să se acopere și când nu ieșeau din casă. Intraseră în detalii despre asta, deși sub nici o formă nu au afirmat că era greșit să tai fetele și apoi să le coși.

Față de ce eram ținute pure? Eram în posesia cuiva. Ce era între picioarele mele nu era ceva al meu ce aveam de dat, eram marcate.

Mi-am dat seama că nu aveam nici un răspuns pentru Ellen. Pur și simplu, m-am uitat lung la ea și am explicat:

– Așa e tradiția noastră.

Și pentru că Ellen era cu adevărat credincioasă, a spus:

– Dar tu crezi că Dumnezeu te-a creat, nu-i așa?

Am răspuns afirmativ, desigur.

– Așadar, felul în care ne-a creat Dumnezeu este modul în care el ne vrea. De ce să nu rămânem așa? De ce cultura ta simte nevoia să îmbunătățească în vreun fel creația lui Dumnezeu? Nu e asta, oare, blasfemie? a spus Ellen

M-am holbat la ea.

Chiar părea că avea noimă ceea ce spunea Ellen.

Ellen spunea că femeile olandeze nu erau niciodată circumcise și nici bărbații. Yasmin s-a strâmbat plină de dezgust când a auzit asta. În clipa în care am plecat, Yasmin a început să se frece pe piele; când a ajuns acasă, s-a spălat ore în șir.

– Am stat în casa lor și am mâncat din farfuriile lor, dar ele nu au fost purificate! a exclamat Yasmin. E împruțită. Toată țara e împruțită!

M-am gândit mult la asta. Ellen nu era împruțită, și nici Olanda nu era. De fapt, era cu mult mai curată decât Somalia sau oricare alt loc în care locuisem. Nu puteam înțelege cum Yasmin putea să perceapă Olanda ca pe ceva rău, în ciuda faptului că peste tot în jurul nostru erau olandezi care ne tratau cu blândețe și ospitalitate. Începeam să-mi dau seama că sistemul de valori olandez era mult mai consistent, mai onest și oferea oamenilor mai multă fericire decât cel în care noi fuseserăm educate. Din nefericire, multe dintre aceste idei olandeze păreau să nu fie congruente cu Islamul.

– Yasmin, știi ceva? i-am răspuns eu. Mai bine te-ai obișnui cu asta, pentru că profesorul de la tine de la școală nu este circumcis, și nici cel care-ți pregătește masa. Dacă vrei să rămâi complet pură aici, va trebui să te încui undeva și să nu ai niciodată nici un fel de contact cu nici o persoană albă.

Yasmin însă a ripostat:

– Există o diferență, și tocmai de aceea Coranul ne spune să nu ne împrietenim niciodată cu necredincioși.

În iulie 1993, în cele din urmă mi s-a alocat un apartament cu două camere în Ede. Costa 600 de guldeni pe lună, dar urma să primesc un împrumut de 5 000 de guldeni pentru mobilier, pe care

trebuia să-i returnez, și mai primeam și un ajutor de șomaj de 1 200 de guldeni. Yasmin, despre care olandezii credeau că are doar cincisprezece ani, urma să-mi fie dată mie în grijă.

Apartamentul era în James Wattstraat, un cartier cu clădiri din cărămidă, pentru persoane cu venituri reduse – poate puțin cam sărăcăcioase, dar sub nici o formă neîngrijite. Mie mi se părea drăguț. Dar în clădirea de lângă noi, o turcoaică era bătută aproape în fiecare noapte, și noi auzeam totul. Auzeam din sufrageria noastră cum este lovită de pereți și cum implora milă. Ellen și Hanneken ne-au spus că trebuia să chemăm poliția. Așa am făcut, dar poliția ne-a sunat înapoi și foarte politicoși ne-a spus că ei nu aveau ce să facă. Merseseră la apartamentul respectiv, dar femeia în cauză nu completase plângerea. În noaptea următoare, țipa din nou.

Soțul ei obișnuia să dea televizorul tare, ca vecinii să nu o poată auzi. Foarte rar o vedeam pe femeia aceasta pe stradă; aproape niciodată nu părăsea casa. Cred că ceea ce simțea ea era rușine, pentru că tot cartierul știa despre ea. Se izolase și se ascundea.

Într-o zi, ofițerul de la Centrul pentru Refugiați a venit să ne evalueze și mi-a spus:

– Ayyan, cum se face că olandeza ta s-a înrăutățit de când ai plecat de la noi?

De când plecasem din oraș, aproape că nu mai vorbisem olandeza. Cu Yasmin conversam în somaleză, iar cu Ellen și Hanneke, în engleză. Înțelegeam sumar olandeza, dar nu vorbeam cursiv, și asta mă stânjenea.

Ofițerul acesta, o femeie, s-a oferit să pună un bilet la avizierul de la biserica ei, ca să găsească pe cineva dornic să ne dea gratuit câte o oră de olandeză vorbită în fiecare săptămână. Și astfel, la aproape un an de la sosirea mea în Olanda, am cunoscut-o pe Johanna.

Johanna devenise ca o mamă pentru mine, în timp ce începusem să mă adaptez în această țară ciudată, dar plăcută. Eu și Yasmin mergeam acasă la Johanna o dată pe săptămână, apoi de două ori, apoi oricât de des aveam chef. Pur și simplu, se trezea cu noi, de

parcă eram în Somalia. Găteam în bucătăria ei și ne jucam cu copiii ei. Johanna ne-a învățat atât de multe lucruri pe lângă olandeză! Ne-a învățat cum să trăim în Vest.

Erau lucrurile minore, cum să faci economie, bunăoară să cauți produsele de pe rafturile de jos ale supermarketurilor; să dai căldura mai încet și să porți un pulover când stai în casă. Cum să te porți în lume: în Olanda, trebuia să deschizi cadoul în fața celui care îl oferea și, chiar dacă erai femeie, trebuia să privești oamenii drept în față.

Johanna ne învăța și alte lucruri importante: cum să ne adresăm oamenilor direct, fără să ne intimidăm și să ne pierdem în detalii. Dacă nu aveai bani, trebuia să recunoști, apoi te gândeai pe ce ai cheltuit prea mult. Nu exista nici o onoare, nici o rușine și nici un complex prealabil: recunoșteai clar care era problema și îți învățai lecția. Ne învăța să fim sigure pe noi și să facem față problemelor cu demnitate. Toată viața mea o privisem pe mama cum oscilează și se preface că nu are probleme, sperând că Allah le va face să dispară pur și simplu, însă Johanna înfrunta problemele, spunea ceea ce avea de spus, era clară și directă, în loc să evite lucrurile dificile.

– Nu e nimic nepoliticos dacă spui nu, ne-a zis ea.

Casa Johannei era modernă, din cărămidă de culoare gri, cu o grădină îngrijită. Era micuță, dar avea totul făcut pe măsura ei. Aparatura era fascinantă. Avea un mecanism special în grădină care se desfăcea când trebuia să usuci rufe și se strângea când nu mai aveai nevoie de el. Chiar și tăietorul de brânză părea ingenios.

Nu soțul Johannei, Maarten, era șeful în casă. Cei doi luau hotărâri împreună, se sfătuiau. Copiilor le dădeau voie să-i întrerupă, iar Maarten și Johanna le ascultau părerile. Mai mult, soțul ei o ajuta la treburile gospodărești.

Copiii se culcau în fiecare seară la opt, nici măcar un minut mai târziu. Aveau o viață foarte organizată, gândită cu foarte mare grijă. Johanna consulta mereu cărți despre educația copiilor și, deși își pedepsea copiii când erau obraznici, nu cred că i-a bătut vreodată.

La fel ca familia ei era toată țara: atât de îngrijită, bine planificată, atât de bine condusă și plăcută. Părea că nimic nu trece neobservat într-un astfel de loc. Uneori, asta părea să te îngreiească, dar era, în același timp, bine-venit și sigur. Era un model cu mult mai atractiv decât orice familie pe care o văzusem în lumea în care trăisem eu.

Dar cel mai important: această familie era bună cu mine. Mă adoptaseră. Johanna era înțeleaptă și sceptică, avea un foarte dezvoltat simț al umorului și o enormă capacitate de iubire și înțelegere. Începusem să o consider o confidentă, un ghid.

I-am mărturisit Johannei cât de egoistă mă simțeam pentru ce le făcusem părinților mei. Dar Johanna nu credea că e ceva greșit în faptul că aveau prioritate dorințele mele. Ea spunea că nu e dovadă de egoism dacă făceai ce voiai cu viața ta – fiecare trebuia să-și urmărească visul de a fi fericit. Spunea că făcusem ceea ce trebuie și mă determina să cred că nu eram o persoană chiar așa de rea.

Fiecare valoare islamică ce mi se insuflase mă învățase ca eu să fiu ultima în lista priorităților. Viața pe pământ este un test și, dacă reușești să nu-ți acorzi importanță în viața asta, îl servești pe Allah; și astfel vei avea întâietate în viața de apoi. Cu cât îți suprimai mai mult dorințele, cu atât mai virtuos deveneai. Dar Johanna, Ellen și toți ceilalți din Olanda păreau să creadă că era firesc să-ți cauți fericirea pe pământ, aici și acum.

După ce eu și Yasmin ne-am mutat în noul nostru apartament din Ede, m-am hotărât să încep să muncesc. Îmi era rușine că trăiam din ajutorul social. Sylvia și ceilalți lucrători de la Centru își făcuseră timp să răspundă întrebărilor mele insistente și abia acum începeam să înțeleg, în linii mari, ce înseamnă ajutorul social: cei care lucrau contribuiau să-i ajute pe cei nevoiași. Eu puteam să muncesc, aveam mâini și picioare și nu voiam doar să iau și niciodată să dau.

Mai întâi, am mers la biroul guvernamental pentru ocuparea forței de muncă. Angajata de acolo m-a înscris, însă mi-a zis că nu prea are sens să muncesc. Dar cum eu voiam să continui lecțiile de

olandeză, ori de câte ori aş fi găsit slujbe temporare, sporadice, nu mai beneficiam de ajutorul social. Mi s-ar fi permis să păstrez doar surplusul, în cazul în care acesta ar fi existat.

Am hotărât că trebuie să muncesc oricum şi în după-amiaza aceea m-am înscris la toate agenţiile care recrutau personal pentru slujbe temporare din oraş. Spuneam că am calificare de secretară şi că voiam o slujbă. Olandeza mea era foarte slabă, dar personalul de la agenţii mă trecea, totuşi, în baza lor de date. Două zile mai târziu, m-a sunat o femeie de la biroul de recrutare: fabrica de suc de portocale Riedel din Ede avea nevoie de o femeie de serviciu pe perioadă temporară.

Trebuia să fac curăţenie în fabrică între şase şi opt dimineaţa, înainte să vină muncitorii, să curăţ podeaua, cantina, toaletele. Nu era plăcut, dar nici greu. O altă slujbă pe care am făcut-o era să împachetez nişte role imense de sfoară în nişte cutii plate la fabrica de vopseluri Akzo Nobel. Cutiile erau închise de către muncitorul de lângă mine de-a lungul liniei de asamblare. Tot aşa, la fabrica de biscuiţi Delacre, împachetam fursecuri în cutii din plastic. Am făcut slujbele astea de câteva ori, ţinând locul celor care erau bolnavi sau care plecau în vacanţe timp de câteva săptămâni; am mai lucrat la o corporaţie de construcţii de locuinţe, unde am pus scrişori în plicuri.

Nu era nimic nobil la aceste slujbe, dar nici nu mă dezonorau. Erau plictisitoare, dar mă plăteau, şi erau convenabile: dacă lucram în schimbul de dimineaţă, puteam să merg la cursul de olandeză după-amiaza. Le vedeam ca pe nişte trepte pe care trebuia să le urc: dacă munceam suficient de mult, puteam câştiga mai mult decât din ajutorul de şomaj, iar surplusul mă ajuta să plătesc chiria şi cursurile.

Lucrul la fabrică mi-a oferit şansa să cunosc o altă clasă socială din Olanda. Până atunci nu întâlnisem decât lucrători sociali şi oameni din clasa de mijloc, care făceau voluntariat la Centrul pentru Refugiaţi. Clasa muncitoare vorbea diferit şi nu interacţiona uşor cu imigranţii. La fabrica de biscuiţi lucrau aproape numai

femei și se împărțeau în mod clar în grupuri: femeile olandeze, pe de o parte, marocanele și turcoaicele, pe de altă parte. Stăteau separat în sala de mese sau în hala de producție. Dacă o femeie din Maroc era pusă să lucreze în echipă cu o olandeză, lucrul se desfășura încrâncenat și în permanență era ceartă, cu mormane de pachete care se răsturnau și cădeau, în timp ce marocanele care munceau împreună se străduiau să facă treaba bine. Era o formă de xenofobie reciprocă: olandezele credeau că marocanele erau leneșe și dizgrațioase, iar marocanele spuneau că olandezele miros și se îmbracă precum niște prostituate. Fiecare grup se considera superior celuilalt.

La fabrica de vopseluri lucrau aproape numai muncitori olandezi. Unii dintre ei erau angajați de zece ani, alții chiar de douăzeci. Erau mulțumiți de slujbele lor, îmi spuneau, iar eu am văzut că ei voiau să muncească sârguincios și eficient și că exista chiar o plăcere în a face bine fie și o slujbă inferioară.

Treptat, m-am schimbat și am învățat cum să mă adaptez acestei țări noi, să-mi organizez timpul, să lucrez, să mă duc la școală de una singură.

Șase luni mai târziu, după ce m-am înregistrat la agenția guvernamentală a forței de muncă, am fost chemată să dau testul IQ care a fost foarte lung și sunt convinsă că a și costat extrem de mult. A constat din foarte multă matematică, la care mereu am fost slabă; restul l-a reprezentat testele psihologice și deprinderile de limbă olandeză, desigur. Rezultatele mele au fost slabe.

Consiliera în forță de muncă mi-a spus că eram eligibilă să frecventez un curs vocațional de nivel mediu, ceva administrativ, precum un curs de contabilitate sau de recepționar, ceva cu foarte puțină teorie, care să-mi permită să mă apuc de muncă. I-am spus că eu doream să studiez științele politice, iar ea a fost de părere că asta nu se poate: pentru științele politice trebuia să mergi la universitate, iar eu nu puteam spera să realizez așa ceva vreodată.

Tot consiliera m-a trimis să învăț contabilitate în Wageningen, un sătuc de lângă Ede. Și acesta era un curs foarte scump, dar ei i

se părea a fi singura soluție. Cred că s-a gândit că limba universală a cifrelor ar fi mult mai ușor de învățat pentru o străină.

M-am descurcat groaznic. După patru săptămâni, balanța mea debit-credit niciodată nu s-a echilibrat. Profesorul a oftat și a spus:

– Fără îndoială că asta nu este pentru tine.

– La fel le-am spus și eu.

Așa că a trimis o scrisoare în care scria că nu eram potrivită pentru contabilitate și nu m-am mai dus la curs.

Cu toate acestea, îmi doream mai mult decât genul acesta de viață. Hotărâsem că voiam să studiez științe politice. Dacă asta presupunea să merg la universitate, atunci acolo aveam să merg. Ellen și Hanneke credeau că sunt nebună: o diplomă, desigur, era o ambiție foarte mare, dar *științe politice*? Am încercat să le explic că voiam să înțeleg de ce viața în Olanda era atât de diferită de viața în Africa. De ce era atâta pace, siguranță și bogăție în Europa? Care erau cauzele războiului și cum se păstra pacea?

Nu aveam nici un fel de răspunsuri, doar întrebări la care mă gândeam tot timpul. De fiecare dată când veneam în contact cu guvernul, mă gândeam: „Cum de reușiți să aveți un astfel de guvern?“ Le priveam pe Hanneke și pe Ellen cum își făceau program împreună cu celelalte fete cu care stăteau în apartament – liste cu cine să facă curățenie, cine să meargă la cumpărături și cine să gătească. Și totul funcționa la fel ca programul autobuzelor: fetele acopereau toate treburile. În mod surprinzător, nu exista nici măcar un conflict legat de acest lucru. Cum oare reușiți să fiți astfel?

În Olanda, erau reguli pentru orice. M-a oprit un polițist într-o seară pentru că circulam fără să fi aprins farurile și am înghețat, crezând că avea să se întâmple ceva groaznic, dar nu m-am ales decât cu o pledoarie fermă, dar politicoasă și cu o amendă de douăzeci și cinci de guldeni. Mai mult decât atât, polițistul a spus că nu era nevoie să plătesc amenda pe loc; urma să o primesc acasă, prin poștă. Sigur că o lună mai târziu am primit o factură detaliată. M-am gândit la acest sistem, cu câtă inteligență te împiedica să-i

dai polițistului banii, astfel încât niciodată nu era tentat să-i păstreze la el în buzunar.

Guvernul era foarte prezent în țara aceasta. Putea să fie birocrat, uneori stupid de complex, dar părea a fi și foarte eficient. Voiam să știu cum funcționează totul. Aceasta era o țară de necredincioși al cărei mod de viață, noi, musulmanii, trebuia să-l respingem și căruia trebuia să ne opunem. Atunci de ce era atât de bine condusă și oferea vieți atât de bune față de țările din care veneam noi? Ce era în neregulă cu noi? De ce necredincioșii aveau pace, iar musulmanii se omorau unii pe ceilalți, când noi eram cei care-l venerau pe adevăratul Dumnezeu? Mă gândeam că, dacă studiam științele politice, voi înțelege aceste lucruri.

Nu va fi ușor să mă calific. Guvernul îmi acceptase nivelul de studii O și cursul kenyan de secretariat ca echivalent al diplomei eliberate de școala Havo Plus, dar și asta dura. Ca să intru la universitate, aveam nevoie de o altă calificare, numită *propadeuse*. Am intrat în panică: mă gândeam că nu voi trece niciodată examenul la matematică. Cu ajutorul lui Ellen, am decis că cea mai ușoară cale de a obține *propadeuse* era să urmez cursuri de asistentată socială într-un colegiu vocațional, așa cum făcuseră Ellen și Hanneke. Astfel, după un an, puteam să mă transfer la universitate și să evit să am nevoie de prea multă matematică.

Am anunțat la școala mea de limbi străine că voiam să mă înregistrez pentru testul de olandeză pe care trebuia să-l iau ca să merg la Colegiul Vocațional. Profesorul a fost drăguț, dar mi-a spus cu condescendență că era mult prea devreme, din moment ce studiasem olandeza doar un an de zile, că de obicei se studiau trei ani, că eram nerăbdătoare și iresponsabilă și că ar fi fost o pierdere de timp și numai dacă aplicam.

Ellen mi-a zis că profesorul nu avea nici un drept să mă avertizeze – doar era vorba despre banii mei. Așa că m-am dus la centrul de examen din Nijmegen și m-am înscris ca să dau oricum

testul de olandeză, și l-am trecut. Următorul pas avea să fie Colegiul Vocațional.

În tot acest timp, aproape că i-am evitat pe ceilalți somalezi. Chiar și când stăteam la Centrul pentru Refugiați, tot nu mă simțeam prea bine cu ei. Toți cei care se perindau prin rulota Hasnei păreau să-și petreacă tot timpul plângându-se, în special cei care locuiau în afara Centrului, care erau în Olanda de ani de zile sau cei care veneau ca simpli vizitatori. Acești somalezi nu se integrau în societatea olandeză. Nu munceau și nu aveau altceva de făcut decât să piardă vremea prin Centru și să se aleagă cu mese gratuite. Erau câțiva care învățaseră să meargă cu bicicleta, care erau ambițioși, care studiau și munceau – nu eram doar eu –, dar aceștia nu aveau timp să socializeze. Ceilalți nu făceau decât să mestece *qat* toată noaptea și să stea în jurul mesei, plângându-se cât de groaznică este Olanda.

Cu toții ne confruntam cu aceleași dileme. Mereu fuseserăm siguri că noi, musulmanii, fiind musulmani și somalezi în același timp, eram superiori celor care nu erau credincioși, și iată-ne acum, fără să fim câtuși de puțin superiori. În viața de zi cu zi, nu știam cum funcționează aparatele cu monede sau că trebuia să apeși un buton ca să oprească autobuzul. Odată, am luat un autobuz, împreună cu Dhahabo, o altă persoană care cerea azil. Când am trecut pe lângă locul unde voiam să coborâm, Dhahabo a strigat „STOP!” și toată lumea s-a holbat la noi. A fost jenant.

Multe persoane au evitat astfel de jenă retrăgându-se într-o enclavă de împărțită „somalitudine“. Reacția lor era să creeze o fantezie conform căreia ei, ca somalezi, știau totul mai bine decât acești oameni albi, inferiori lor. „Nu e nevoie să mă înveți cum să folosesc un termometru, termometrele noastre somaleze sunt mult mai avansate“ – despre genul ăsta de atitudine este vorba. „Respirația lui miroase a porc. Nu e decât un șofer de autobuz. Cum îndrăznește să creadă că poate să-mi spună mie cum să mă port?“

În primele zile petrecute la Centrul pentru Refugiați, pe când stăteam printre alți somalezii afară, în dreptul rulotei Hasnei, cineva a strigat la noi: „E un bărbat care plânge la TV!“ Ne-am repezit toți la televizor; era o emisiune numită *Iartă-mă*, în care oamenii își mărturiseau anumite lucruri. Un olandez imens, lat în umeri, roșu la față și cu vocea sugrumată plângea din cauza a ceea ce făcuse. Suspina: „Iartă-mă“, iar noi ne uitam unii la ceilalți îngroziți și mirați în același timp. Sunt convinsă că nici unul dintre noi nu mai văzuse niciodată un bărbat plângând. Apoi am izbucnit în râs. Țara aceasta era atât de ciudată pentru noi. Când m-am mutat în Ede, am ajuns să înțeleg Olanda mai bine. Mă deranja acum că somalezii care locuiau în Olanda de atâta vreme se plângeau că li se oferă doar slujbe prost plătite. Ei voiau profesii onorabile: pilot de avion, avocat. Când le atrăgeam atenția că nu aveau calificări pentru o astfel de slujbă, răspunsul lor era că vina era a olandezilor. Europenii colonizaseră Somalia, de aceea nici unul dintre noi nu avea nici un fel de calificări și ne aflam în acest haos, neștiind de unde să începem. Îmi spuneam că asta pur și simplu nu are sens. Ne dezbinaserăm singuri.

Era același gen de atitudine defensivă, arogantă, pe care o vedeam deseori printre oamenii din zonele rurale care emigrau la oraș, fie către Mogadiscio, fie către Nairobi. Aici, în Olanda, pretindeam că rasismul este cel care ne trage înapoi. Toți păreau să fiarbă de furie pentru că am fi fost discriminați din cauză că eram de culoare. Dacă un vânzător refuza să lase din prețul unui tricou, Yasmin spunea că există discounturi speciale pentru albi. Ea și Hasna îmi povesteau că deseori nici nu se deranjau să cumpere tichete de autobuz; pur și simplu inventau întâlniri pe care le aveau în oraș și, dacă ofițerul de la Centru refuza să le dădea bilete, asta se întâmpla pentru că erau rasiști.

– Dacă îi spui unui olandez că este rasist, îți va da tot ce-ți dorești, mi-a zis Hasna odată cu satisfacție.

Există discriminare în Olanda, nu o să neg asta niciodată, dar acuzația de rasism poate să fie folosită și strategic.

Uneori, chiar mă simțeam bine să fiu în preajma somalezilor, să mă relaxez cu oameni pe care-i înțelegeam sută la sută. Adaptarea în Olanda era încă o mare provocare pentru mine. Dar, în momentul în care spuneam: „Îmi pare rău, dar mâine-dimineață trebuie să mă trezesc devreme“, somalezii mă taxau imediat. Mă purtam ca alții, cine mă credeau eu, îi priveam de sus, devenisem o *gaalo*.

Tinerii somalezi mă abordau în mod constant pe stradă ca și când ar fi avut un fel de drept asupra mea. Făceau sugestii obscene; pentru ei eram imorală în mod evident și implicit disponibilă. Femeile somaleze întotdeauna încercau să stoarcă bani de la mine, dar eu nu le dădeam. Le spuneam: „De ce ți-aș da?“ Dacă aveau nevoie de mai mulți bani, și ele puteau munci la fabrică.

Mă simțeam jenată și chiar dezamăgită de felul în care mulți somalezi acceptau ajutorul social și apoi se răzvrăteau împotriva societății care li-l oferea. Nu scăpasem încă de mentalitatea de clan; mă simțeam cumva responsabilă pentru acțiunile lor. Nu-mi plăcea cum își negau fărâdelegile, chiar dacă erau prinși în flagrant. Nu-mi plăcea cum se lăudau și nici legendele sau conspirațiile false și transparente pe care le răspândeau. Nu-mi plăcea bârfa lor nesfârșită și văicărelile continui că ei erau victimele unor factori externi. Somalezii nu ziceau niciodată „Îmi pare rău“, „Am greșit“ sau „Nu știu“: ei mereu inventau scuze. Toate aceste strategii de grup de a evita confruntarea cu realitatea, mă deprimau. Realitatea nu e ușoară, dar toate aceste pretexte nu o fac cu nimic mai ușoară.

Așa că îmi petreceam timpul cu Ellen și Hanneke. Dar asta făcea ca Yasmin să rămână singură acasă când venea de la școală, adică pe la ora trei în fiecare zi. O mână de băieți din clanurile Isaq și Hawiye de la Centrul pentru Refugiați au început să vină la noi în apartament după-amiaza ca să mestece *qat*. (Somalezii se priceau foarte bine să facă rost de ceva atunci când au nevoie și, nu se știe cum, chiar și în Ede găseau frunze proaspete de *qat*). Yasmin gătea

pentru acești bărbați, așa că atunci când ajungeam acasă îi găseam pe toți tolăniți pe covorașul din sufragerie, cu frunzele și crenguțele înșirate pe podea.

Pentru o vreme, m-am furișat prin propria casă, simțind cum îmi este invadată intimitatea. La somalezi, este nepolitic să dai afară un oaspete. Cu toate acestea, în cele din urmă, am făcut așa cum fac olandezii: i-am spus lui Yasmin să înceteze. Nu voiam ca băieții aceia să mai vină în casa mea. I-am sugerat lui Yasmin să ne prefacem că suntem plecate când sună ei la ușă. După asta, pe stradă, mi-am căpătat renumele de femeie Darod îngrozitoare, căci fusese nepoliticoasă cu cei din clanul Isaq și Hawiye, dar pe mine nu mă deranja. Nu voiam să mai respect codul onoarei.

Relația dintre mine și Yasmin începuse să se deterioreze. Într-o noapte, a ieșit în oraș. Nici măcar nu mi-am dat seama că lipsea de două zile când am descoperit că nu mai aveam cardul bancar și documentele de refugiat cu statut A. Tocmai îmi dăduse trei sute de guldeni reprezentând chiria pe o lună, dar și banii aceștia dispăruseră. Câteva zile mai târziu, am primit o scrisoare de la ea. Spunea că se afla în Italia, dar scrisoarea avea timbru de Danemarca. Spunea că-i părea rău și că nu folosea cardul, iar cei trei sute de guldeni nu erau tocmai furați, pentru că fuseseră banii ei. Spunea că se simțise singură și că ura să locuiască în Olanda. Mai spunea că era posibil ca factura telefonică să fie cam mare, dar că a trebuit să-i sune pe ai ei.

Cam o lună mai târziu, am primit o factură telefonică de 2 500 de guldeni și mi-am ieșit din minți. Eram mai mult decât falită. Johanna m-a ajutat să sun la compania de telefoane, care mi-a trimis o factură detaliată și care arăta că vorbise cu Australia, Canada, Kenya, Somalia – habar nu aveam că Yasmin cunoștea atât de mulți oameni. Johanna a spus:

– Du scrisoarea lui Yasmin la ofițerul de la Centru, care era responsabil de ea, pentru că așa dovedești că ea a dat toate aceste telefoane și se vor ocupa ei de factură.

Așa am făcut, și agenția de sprijin social a lui Yasmin a plătit cam două mii de guldeni.

Într-o dimineață, în ianuarie 1994, a sunat telefonul. Era Haweya. Suna dintr-o cabină telefonică din aeroportul din Frankfurt. Nu mai vorbisem acasă de luni de zile, iar acum sora mea era în Europa. Doar ce ajunsese! M-a cuprins un val imens de bucurie. Am întrebat-o pe Haweya dacă era doar o vizită sau mai mult de atât.

– Mai mult de atât.

– Vino în Olanda, vino să locuiești cu mine, i-am spus.

I-am sunat pe prietenii mei, Jan și Greetje. Jan avea aproape șaiszeci de ani și era voluntar la Centrul pentru Refugiați. A sugerat ca Haweya să ia trenul până la granița germană; urma să o aștepte el acolo și să o aducă în Olanda cu mașina, ca să evite punctele de control. Astfel, Haweya putea pretinde că venise special direct în Olanda, ceea ce însemna că putea cere azil în Olanda, nu în Germania.

Când mașina lui Jan a ajuns, în cele din urmă, cu Haweya, ne-am îmbrățișat, am țipat și am sărit în sus de bucurie, am râs și ne-am îmbrățișat din nou, dar, după o vreme, Haweya s-a afundat într-un fotoliu și a început să plângă. În cele din urmă, mi-a spus că făcuse un avort în Nairobi. Era vorba despre un bărbat din Trinidad, care lucra pentru Națiunile Unite și care era divorțat – îl iubise pe bărbatul acesta și rămăsese însărcinată.

Un bărbat din Trinidad, necircumcis, nici măcar nu era musulman. Cu nasul cârn, cu fața rotundă și cu părul ciudat. Mama ar fi catalogat un astfel de bărbat ca fiind subuman, la fel ca și kenyenii. Ceea ce făcuse Haweya era de neiertat potrivit regulilor clanului. Să fugi de soțul tău era ceva, dar să rămâi însărcinată în afara căsătoriei și cu un astfel de bărbat era ca și când toată familia Osman Mahamud rămăsese însărcinată cu cineva din Trinidad.

Iubitul i-a aranjat să i se facă un avort, discret, de către un doctor indian. După aceea, când s-a simțit mai bine, i-a spus:

– Ia-ți liber o vreme, mergi în Olanda, du-te să o vezi pe sora ta.

Din nou am înăbușit furia somaleză din mine, îngrozită fiind de întreaga poveste. I-am spus să nu mai plângă. I-am spus că nu erau circumstanțele cele mai potrivite să aibă un copil, să gândească rațional, să nu se mai autodistrugă. I-am spus genul de lucruri pe care i le-ar fi spus Johanna, apoi am dus-o la culcare în patul din fosta cameră a lui Yasmin, așa cum ar fi făcut și Johanna.

Dar Haweya nu a revenit cu picioarele pe pământ. Era visătoare, absentă, nu se putea concentra. Nu putea dormi. Spunea că certurile de acasă, cu mama, scăpaseră complet de sub control. Venise la mine fără nici un plan, fără să aibă vreo idee despre ce ce urma să facă.

Eram atât de nerăbdătoare ca sora mea să locuiască împreună cu mine! Am ajutat-o să inventeze o poveste care i-ar fi asigurat statutul de refugiat. S-a înregistrat la Centrul pentru Refugiați din Lunteren și au fost de acord să o lase să stea cu mine, atâta vreme cât trecea pe acolo o dată pe săptămână.

A început și ea lecțiile de olandeză, dar nu era decât o lecție pe săptămână, pe care o făcea cu un voluntar de la Centrul pentru Refugiați, pentru că nu avea voie să meargă la cursurile propriu-zise până nu primea actele. O scoteam în oraș cu mine și cu prietenii mei. Făceam excursii la Amsterdam și am învățat-o să meargă cu bicicleta. Ne plimbam împreună și ne uitam la toate filmele pe care voiam să le vedem, fără teama că vom fi pedepsite. Am avut multe momente de fericire, dar deseori ea nu avea chef să meargă nicăieri. Zăceam tot timpul pe canapea, uitându-se la televizor, până când se termina programul. Avea crize de plâns: lacrimile pur și simplu îi șiroiau pe obraji și pleca în plimbări lungi de una singură.

O sunam pe mama din când în când, la numărul de telefon al vecinilor ei indieni. Conversațiile noastre erau predictibile. Mama ne îndemna mereu să ne rugăm, să ținem post, să citim Coranul sau se plângea. Îmi repeta mereu că-și sacrificase întreaga viață pentru copii și că absolut toți am dezamăgit-o. Avea picioarele acoperite cu răni deschise de la psoriazis și o durea capul. O lăsam să moară

așa; era numai vina noastră. Mahad nu o îngrijea și nu muncea niciodată; el considera că e prea bun pentru ce era el calificat să facă. Nu era prea plăcut să o sunăm pe mama, dar o sunam oricum și îi trimiteam bani, pentru că era datoria mea să fac asta.

Lunile au trecut. Haweya a început să petreacă mult mai mult timp la Centrul pentru Refugiați, căutând companie. Am descoperit că avea o relație cu un somalez de acolo și bănuiam că se culcă cu el. Într-o zi, Haweya mi-a spus că e însărcinată. Aici tăiasem aproape toate legăturile cu Somalia, iar sora mea le revigora.

M-am infuriat pe ea. Urăsc să mă gândesc la asta și acum. Am țipat la ea:

– O să devină ăsta un obicei? Să rămâi însărcinată o dată poate să fie scuzabil, dar acum ești în Olanda! Prezervativele sunt gratuite la Centrul pentru Refugiați! Nu poți să faci încă un avort – asta înseamnă crimă. O să păstrezi copilul și o să am eu grijă de el.

I-am făcut morală. Ea a insistat că voia oricum să facă avort. Ne-am certat urât. M-am dus cu ea la Centrul pentru Refugiați, pentru asistență medicală. Am rugat-o pe asistenta socială, Josée, să stea de vorbă cu Haweya, pentru că îmi făceam griji pentru ea.

Spre surprinderea mea, Josée mi-a spus că Haweya o abor-dase deja.

– Sunt probleme mari, dar nu-ți face griji pentru sora ta, mă întâlnesc cu ea săptămânal și cred că asta o ajută.

Habar nu aveam că Haweya făcea psihoterapie. Josée mi-a explicat că asta se întâmpla pentru că Haweya se temea că o judec.

Așa că în cele din urmă a făcut avort, iar după ce a primit statutul de refugiat, a început să meargă la cursurile propriu-zise de olandeză. Parcă se mai luminase pentru o vreme. Inteligența scilpitoare și iute a surorii mele mai mici începuse să licărească din nou. Putea să fie încântătoare, isteată, nostimă, stilată, dar apoi se cufunda din nou sau începea să nu-și mai îngrijească nici hainele, nici părul. Sau le căuta pricină oamenilor și devenea foarte agresivă. Tot nu se odihnea bine.

Nu m-am putut înscrie la cursurile de asistență socială ca și Ellen și Hanneke, deși colegiul lor era din Ede. Era o instituție creștină: trebuia să recunoști existența Trinității ca să mergi la școală aici. Pentru mine, la vremea aceea, asta însemna o adevărată blasfemie. Să-l asociezi pe Allah cu alte entități și să spui că avea un copil – ardeai în iad dacă spuneai asta. Allah nu are copii și nici nu face copii. Ieșea din discuție să frecventez un astfel de loc.

Voiam să aplic la o școală seculară din Arnhem, dar un oficial de la Centrul pentru Refugiați mi-a spus că nu mi-ar fi plăcut acolo: trebuia să merg la Driebergen, care era tot un colegiu secular, dar mult mai *multicultural*, un cuvânt-cheie pentru o comunitate diversificată din punct de vedere etnic. Din nou, sfatul era bine intenționat, dar se baza pe noțiuni preconcepute despre locul unde m-aș fi simțit eu bine ca imigrant. Și sigur că astfel de sfaturi nu făceau altceva decât să-i îndemne pe imigranți să-și construiască enclave.

Când m-am dus la Driebergen ca să aplic, mi s-a spus că trebuia să trec un examen ca să fiu admisă. Erau teste la olandeză, istorie și educație civică. Deși surprinsă, am întrebat:

– Unde găsesc cărțile după care trebuie să învăț?

Administratorul mi-a spus că aveau un curs de pregătire pentru a veni în ajutorul studenților care voiau să dea acest examen. Acest curs dura patru luni: puteam începe în februarie 1994 ca să iau examenul în iunie.

M-am întors la Biroul Guvernamental al Forței de Muncă și le-am spus că găsisem ceea ce căutam. De vreme ce renunșasem la contabilitate, puteau ei, oare, să plătească acest curs de pregătire pentru admiterea la colegiu? Un curs de istoria Olandei? Au refuzat, însă: nu puteau finanța ceva doar pe baza IQ-ului pe care îl obținusem. Spuneau că trebuie să aplic pentru o bursă de studiu, pentru care nu aș fi eligibilă înainte să fiu admisă la colegiul respectiv. Așa că mi-am plătit singură cursul pregătitor.

Nu semăna deloc cu școala din Kenya. Stăteam în cerc și îi spuneam profesorului pe nume. Nu exista „Bună dimineața, doamnă Nyere“, la unison, și nici uniforme. Dacă picai examenul, puteai să-l mai dai o dată, ceea ce mi se părea puțin prostesc, dar totuși binevoitor. Și nu costa decât trei sute de guldeni, așa că nu a trebuit să fac economii la sânge.

Cel mai interesant curs era cel de istorie. Discutam în fiecare săptămână un capitol din carte și studiam istoria modernă universală, nu doar pe a Olandei. Fiecărei țări îi era rezervat un capitol, iar eu citeam fiecare cuvântul al fiecărui capitol. Era Germania: cum a devenit stat, apoi Republica de la Weimar, ascensiunea lui Hitler, Al Doilea Război Mondial. Revoluția rusă: țarii, bolșevicii, Stalin. Mișcarea americană pentru drepturile omului, Războiul din Vietnam. Fiecare țară avea o poveste a ei; luptase și se formase, sistemele se dezvoltau și apoi cădeau – era chiar ca o poveste.

Cartea oferea o foarte romantică și optimistă perspectivă a istoriei moderne. Era un capitol despre „Colonizare și Decolonizare“, care se încheia cu perspectiva unui viitor luminos în Africa. Era sfârșitul Războiului Rece și căderea Zidului Berlinului, care a pus capăt comunismului. Era povestea Națiunilor Unite, iar eu eram complet absorbită de toate aceste lucruri.

Mi-am dat seama că asta nu este decât o introducere, ca să avem idee despre momentul și locul în care s-au întâmplat evenimentele. Eu voiam mai mult. Voiam să studiez mai mult și să aflu de ce atât de multe dintre țările decolonizate se destrămaseră și de ce țările în care trăisem eu nu funcționau.

Cartea de istorie pe care o cumpărasem m-a învățat olandeză. Cursul de educație civică, pe de altă parte, era plin de termeni pe care nu-i înțelegeam, precum „*municipalitate*“ sau „*camera superioară*“. În cele din urmă, am reușit. Picasem la cursul de olandeză din cauza unui singur punct: încă nu puteam să scriu corect gramatical, dar, pentru că aveam echivalat examenul de limba olandeză,

m-au lăsat totuși să mă înscriu la Colegiul Vocațional Driebergen. Târâș-grăpiș, am scos-o la capăt.

Puteam să încep cursurile la Driebergen în septembrie. Am aplicat și am primit un împrumut care se acordă studenților, apoi, la sfârșitul lui august, am fost chemată la ceea ce ei numesc weekendul pregătitor. Celelalte fete – erau în special fete la asistență socială – erau prietenoase și deschise, dar erau cu mult mai tinere decât mine. La douăzeci și patru de ani, eu eram stângace, purtam haine nepotrivite și-mi tundeam părul foarte scurt, aproape ca băieții.

Așa îmi plăcea mie. În Olanda, era greu să-mi îngrijesc părul foarte lung și să-l dau cu ulei: coafezele olandeze nu se pricepeau la genul meu de păr. Cu el tuns mă simțeam eliberată de toată grija și, mai mult decât atât, nu mai simțeam toți ochii ațintiți asupra mea. Fără eșarfă, cu părul scurt și cu jeanși, nu săream în ochii nimănui. Nici un somalez nu frecventa Colegiul Vocațional, așa că nimeni nu se simțea nevoia să-mi spună ce să fac. Mai erau câțiva marocani și turci, dar nu eram responsabilitatea lor.

Simțeam o presiune mare asupra mea: chiar trebuia să-mi dovedesc că pot să fac asta. Munca socială nu mă atrăgea chiar atât de mult – pentru mine era doar modul cel mai ușor de a intra la științe politice –, dar am fost neașteptat de încântată de cursul de psihologie. Ideea de a te distanța de tine, de a te gândi în mod sistematic la cine ești și la cum este construită mintea mi-au oferit un nou mod de a privi viața.

Întâlnirea cu Freud m-a pus în contact cu un sistem moral alternativ. În Nairobi, intrasem foarte mult în contact cu creștinismul și auzisem despre budiști și hinduși, dar nici măcar pentru o clipă nu mi-am imaginat că ar putea exista un sistem moral al umanității care să nu fie religios. Întotdeauna exista un Dumnezeu. Faptul că nu aveai nici unul era imoral. Dacă nu-l acceptai pe Dumnezeu, atunci nu puteai avea moralitate. Tocmai de aceea cuvintele „*necredincios*“

și „apostat“ sunt atât de oribile pentru musulmani: sunt sinonime cu imoralitatea în cel mai profund sens.

Dar aici era vorba despre psihologie, o poveste fără rădăcini religioase. Era vorba despre pulsuni, nevoia de a mânca, de a face sex, de a excreta, de a ucide și despre cum făceai față acestor pulsuni învățând să le înțelegi. Când am citit tema din prima săptămână, mi-am spus: „Oare încearcă să-i facă pe oameni să devină atei?“ Dar materialul a fost fascinant. Am recunoscut atât de mult din mine și din familia mea acolo. Am învățat despre Rogers, Skinner și Pavlov și m-am cufundat în aceste teorii despre ce-i face pe indivizii umani să se poarte într-un anume fel.

Am găsit, de asemenea, explicații clare despre sexualitatea care mă torturase atât de mult ca adolescentă. Treptat, am început să-mi dau seama că modul în care fusesem crescută nu funcționa. Circumcizia organelor mele genitale nu eliminase dorința sexuală, după cum nu eliminase nici teama de focul iadului. Reprimarea nu ducea decât la ipocrizie și minciună, strategii care-l corup pe individ, după cum eșuase în a proteja de sarcini nedorite și de boli.

Olandezii păreau că fac lucrurile cu totul diferit. Ei le explicau copiilor despre pubertate și le spuneau că dorințele sexuale vin odată cu schimbările fizice. Se pare că era de așteptat ca adolescenții olandezi să fie preocupați de sexualitatea lor, dar o ei făceau folosindu-și mintea și având mult mai multe informații decât visasem eu vreodată că pot avea la dispoziție.

Am mai făcut un curs despre dezvoltarea copiilor, care, de asemenea, a fost complet nou pentru mine. Mă întrebam cum de pot să fiu, fie și vag echilibrată, când părinții mei nu au dat importanță la nimic din toate astea: dezvoltarea cognitivă, siguranța emoțională, deprinderile motorii, dezvoltarea abilităților sociale, toate presupunându-se că sunt vitale în formarea unei ființe complete.

Am citit că intimidarea poate distruge încrederea în sine a unui copil, făcându-l retras și antisocial, și mi-am amintit cu câtă cruzime fusese Haweya intimidată în școala primară. Pe atunci, nu

mi-a trecut prin minte că circumcizia era o formă de traumă, dar m-am gândit la modul în care ne bătea mama. Nu voiam să o judec, o iubeam. Toate cunoștințele mele din Nairobi își băteau copiii. Dar să vrei să disciplinezi fără să explici nimic – potrivit celor scrise în cărți – era ceva extrem de dăunător și de greșit. M-am împrietenit cu Naima, o marocană din clasa mea, care venea și ea cu bicicleta la gara din Ede în fiecare dimineață și lua același tren ca și mine, către Driebergen. Era de vârsta mea și cu ea mă simțeam cam ca atunci când mă întâlneam cu somalezii, însă fără nici o urmă de dezaprobare. Găteam una pentru alta, iar felurile de mâncare semănau mult cu ale mele. În Ramadan, amândouă am ținut post. Cu Naima nu exista nici vorbă de punctualitatea olandezilor, ceea ce era, iarăși, o ușurare.

Naima era căsătorită. Venise în Olanda de când era copil și trăise aici toată viața ei. Nu purta eșarfă, dar activa în grupul femeilor marocane la centrul local al comunității ei și dansau sau luau masa împreună. Când m-a dus și pe mine acolo, mi-am amintit de vremea când stăteam cu Halwa și cu surorile ei.

Naima a venit într-o dimineață cu ochiul vânăt. Am întrebat-o ce se întâmplase. Mi-a spus că o bătuse soțul ei; era clar lucrul acesta. Peste câteva săptămâni, a bătut-o iar și iar. I-am zis că e ne bună dacă îl lasă să-i facă una ca asta. I-am spus că-l poate părăsi. În țara asta, putea intenta divorț.

Dar Naima știa că înțelegeam de ce nu putea să o facă. Soțul ei era din satul tatălui ei. Nu-l întâlnește înainte să fie promisă. Așa trăise mereu. Chiar și în Olanda, unde era extrem de ușor, Naima simțea că pur și simplu nu se putea rupe. Dacă își părăsea soțul, asta însemna că-și părăsea familia. Astfel îi dezonora, și ei o lăsau pe drumuri. Unde putea să plece? Unde se putea ascunde? Eu reușisem să dispar în Olanda, dar familia Naimei locuia aici: ar fi găsit-o.

Naima se plângea tot timpul, dar de olandezi. Mereu accentua faptul că vânzătorii se uitau la ea suspicioși din cauză că erau

rașiți și că nu-i voiau pe marocani în magazinele lor. Personal, eu cred că se holbau la vânătăile ei, și chiar i-am spus asta. La mine, nu se uitau niciodată fix, deși eram cu mult mai închisă la piele decât ea. Ea zicea că la mine era cu totul altceva, pentru că eu eram refugiată, iar olandezii considerau că a fi refugiat e ceva romantic. Eu mă gândeam că asta nu are nici o noimă. De unde putea ști cineva că sunt refugiată?

Dar în tren, când a venit controlorul să ne verifice permisele studențești de transport, Naima spumega de furie că la al ei s-a uitat mai mult decât la al celorlalte fete, care erau albe. Nu se plângea niciodată de violențele și umiliința pe care le îndura acasă, ci doar de rasismul olandezilor. Acum cred că această obsesie pe care o identifica ea cu rasismul și pe care o vedeam atât de des și la somelezi era chiar un mecanism de relaxare, care îi împiedica pe oameni să se simtă inadaptați și de a externaliza cauza nefericirii lor.

Naima avea dreptate într-o singură privință: nu era corect să te aștepti la același lucru și de la ea, și de la colegile ei olandeze, care nu aveau altceva de făcut decât să învețe și să-și facă griji dacă oamenii le simpatizau suficient sau nu. Situația ei era mult mai complicată.

Citeam cărți de psihologie toată după-amiaza și apoi o păzeam pe Haweya, care zăcea pe canapea. Părea un caz tipic de nevroză. Toți studenții la psihologie cred asta despre colegii lor de cameră, dar nu toți sunt la fel de grosolani ca să o și spună. Cu toate acestea, eu am făcut-o. Îi spuneam mereu ce credeam eu că e în neregulă cu ea și că ar trebui să înceteze terapia cu Josée. Credeam că prietena mea, Hanneke, era o alegere mult mai bună. Haweya se simțea agresată de toate astea. Credea că eu voiam să spun că de fapt avea probleme psihice. A tot schimbat terapeuții, dar credea că Hanneke era prea superficială ca să o înțeleagă pe ea. Curând după ce a început să se ducă la ea, Haweya a renunțat la terapie de tot. După aceea a devenit imposibil să locuiești cu ea. A abandonat școala și stătea toată ziua pe canapea, privind la

televizor zi și noapte, fără să spele un vas din grămada care se aduna în chiuveta de la bucătărie. Hainele ei murdare zăceau aruncate pe podea. Uneori, abia dacă își ridica privirea când intram în casă. Plângea zile în șir frământată de cât de urât se purtase cu mama și de cum avea să ardă în iad din cauza asta. Mama nu își luase rămas-bun de la ea, iar Haweya plecase spunându-i: „Te urâsc. De acum înainte, nu mai ești mama mea“.

O înțelegeam, dar ne certam. Nu puteam tolera felul în care trăia, zăcând toată ziua pe canapea, fără viață. La un moment dat, m-am înfuriat atât de tare, încât am smuls televizorul cu tot cu priză din perete și l-am aruncat pe scări. Haweya n-a mai putut spune nimic, doar s-a holbat la mine, apoi mi-a încuiat ușa de la intrare chiar în față și nu m-a mai lăsat să intru, deși am implorat-o.

Eram desculță și afară era frig, dar am sfârșit prin a merge la Johanna și Maarten acasă. Ei îmi spuneau de multă vreme că eu și Haweya nu mai trebuie să locuim împreună. Știau cât de mult ne certam din cauza unor prostii și credeau că am prea mare grijă de Haweya, distrugându-mi șansa de a mă descurca mai bine la școală. Era un apartament cu o cameră disponibil în apropierea clădirii unde locuia Ellen și Hanneke, la zece minute distanță cu bicicleta. Am glumit spunând că astfel nu ar mai fi deranjat-o nimeni cu spălatul vaselor. Puteam să ne vizităm. Johanna a împrumutat-o pe Haweya cu banii pe care trebuia să-i dea ca garanție pentru apartament; Maarten ne-a ajutat să ne mutăm și i-a făcut mobilă nouă.

După ce s-a mutat, Haweya s-a întors la școală să învețe limba. Din nou părea să-și fi recâștigat controlul asupra propriei vieți. Ne vedeam destul de des la început. Părea să-mi ducă dorul. Parcă deveniserăm și mai bune prietene acum, că trăiam despărțite. La mine în apartament s-a mutat o olandeză, și viața a devenit mai pașnică.

În mai 1995, Sylvia, asistenta socială de la Centrul pentru Refugiați, m-a convins să încerc să devin interpret oficial de somaleză-olandeză. Spunea că olandeza mea era cu mult mai bună decât a

majorității interpreților oficiali cu care lucrase și că genul ăsta de muncă se plătea bine. Serviciul pentru emigrări îi plătea pe interpreții de aici cu patruzeci și patru de guldeni pe oră, plus încă douăzeci și doi pentru timpul petrecut pe transport, față de cei treisprezece guldeni pe care îi primeam la fabrica de biscuiți. Pe atunci încă mă mai duceam la Colegiul Vocațional, dar Sylvia spunea că traducerile sunt ideale: puteam să fac asta în timpul meu liber, după școală.

M-am dus la biroul central al serviciului pentru imigrări din Zwolle și am aplicat. Mi-au testat olandeza (dar nu și somaleza) și mi-au spus că pot începe să lucrez provizoriu pentru câteva luni, ca să vadă cum mă descurc. Mi-au sugerat să-mi iau un pager. Toată lumea de la Colegiu credea că eram „tare” când suna pagerul și trebuia să alerg la un telefon.

Mi-am cumpărat și niște haine mai acătării: o fustă până la genunchi de culoare neagră, o cămașă lungă, croită pe talie și niște pantofi. Prima dată, a trebuit să traduc pentru un somalez care cerea azil la o secție de poliție. Pentru mine, era o ocazie memorabilă.

Era ca și când eu însămi ceream azil, numai că acum, la mai puțin de trei ani, poziția mea era cu totul alta. Solicitantul de azil era un bărbat din clanul Darod, cu o barbă scurtă și pantaloni până la gleznă. Când am intrat, m-a scrutat din priviri și m-a întrebat:

– Ești translator? Când am răspuns afirmativ, a rânjit la mine și a adăugat:

– Dar ești dezbrăcată, eu vreau un translator adevărat.

Așa că am tradus asta, iar ofițerul olandez i-a spus:

– Eu hotărâsc cine traduce, nu tu.

Atmosfera se schimbase destul de mult din momentul în care mi-am primit politicos ceaiul și cafeaua. Totul era o afacere. Bărbatul Darod a încercat să mă descoase care îmi erau strămoșii, cine sunt, dar ofițerul nu l-a lăsat să afle. Nici unul dintre ei nici măcar nu m-a privit cât timp s-a derulat interviul. Totul era doar parte a unui proces, la fel ca și mașina de scris. Asta mi se părea

liniștitor. Deși disprețul somalezului mă deranja, știam că trebuie să învăț să-mi controlez emoțiile, dacă aveam de gând să devin o profesionistă. Asta era munca mea, o simplă tranzacție, nu era cu nimic diferită de faptul că împachetam cutii la fabrică. Și, în orice caz, el era cel care avea nevoie de *mine*.

După aceea, polițistul mi-a înmănat un formular cu timpul cât am lucrat și cu cât urma să primesc pentru munca mea. Am ieșit, încântată.

Următoarea întâlnire a fost la un centru de primire în Schalkaar. Urma să traduc pentru o femeie Galla, care locuise lângă Afgoye. Luptătorii Hawiye o luaseră și o băgaseră într-un lagăr împreună cu alte femei Galla. Urmau să fie violate, obligate fiind să gătească, să facă curățenie și să aducă lemne de foc pentru soldați. În timp ce povestea, femeia aceasta a început să tremure. Vorbea folosind propoziții scurte, cu un ton scăzut și, în timp ce încercam să-l ignor, abia îmi puteam controla lacrimile.

I-am spus ofițerului, care era o femeie:

– Știu că amestec lucrurile, dar abia am început să fac genul acesta de muncă, îmi cer scuze. Am nevoie doar de un minut ca să mă spăl pe față. Dar când am privit-o pe femeia olandeză, am văzut că și ea plângea.

Povestea fetei era înfiorătoare. Rămăsese însărcinată și născuse. Copilul era tot timpul cu ea. Apoi, într-o noapte, unul dintre soldații Hawiye i-a smuls copilul și i l-a aruncat în foc, apoi au obligat-o să privească în timp ce copilul ardea.

Era slabă. Spunea că avea douăzeci și opt sau douăzeci și nouă de ani, dar părea că are mai mult de cincizeci. Vorbea mereu despre celelalte femei Galla cu care fusese ținută captivă. Ea scăpase când un alt subclan Hawiye a preluat lagărul; nu știa ce se întâmplase cu celelalte femei.

Două luni mai târziu, m-am întors la Schalkaar, pentru o altă ofertă de a traduce. Aceeași doamnă ofițer mă ținuse minte și s-a grăbit să mă anunțe că acea femeie Galla primise dreptul de refu-

giat. Ne-am zâmbit și ne-am felicitat reciproc, dar eu știam cât de mulți erau cei care nu primeau azil în Olanda.

Sunt atâtea moduri diferite de a suferi pe lumea asta. De multe ori, cât timp am lucrat ca translator, mi-am dorit ca să le dea cineva acestor oameni o șansă – mai ales femeilor, care chiar puteau face ceva cu viețile lor aici. Dar când traduceam o poveste, eu știam dacă persoana urma să se califice ca refugiat sau nu.

Am tradus pentru bărbați care au ucis, care era clar că fuseseră soldați. Am tradus chiar și pentru un bărbat care fusese un torționar notoriu în Gotka, centrul de tortură al lui Siad Barré din Mogadiscio. Acum membrii familiilor pe care le torturase îl vânau. Nu am spus nimic: eu eram doar interpretul. Nu știu dacă a primit dreptul de azil.

La sfârșitul lui iunie, după primul an la Colegiul Vocațional, mi-am dat examenele și le-am luat. Aveam ceea ce se chema *propadeuse*. Acum aveam dreptul să îndrăznesc să frecventez cea mai veche și mai bună universitate din Olanda, Universitatea din Leiden.

CAPITOLUL 13

Leiden

Puteam să studiez științe politice la doar trei universități: Amsterdam, Nijmegen sau Leiden. Cursurile de la Nijmegen nu mă interesau; era doar administrație publică – folosirea pământurilor și a canalelor – și geografie socială. Amsterdamul părea haotic: auzisem că studenții se evaluau singuri la examen și cereau egalitate cu profesorii. Dar la Leiden, cea mai veche universitate din Olanda, aveau standarde riguroase, iar când am vizitat vechiul oraș, cu canalele lui minuscule și grupurile de studenți plimbându-se încoace și încolo cu bicicletele, mi-am dorit din toată inima să trăiesc o astfel de viață.

Leiden era atât de frumos de parcă te aflai într-o ilustrată din cărțile de povești Ladybird cu ajutorul cărora am învățat eu engleza în Nairobi. Casele aveau turnuri lungi, ca niște gături, cu clopot, acoperișuri din piatră pentru construcții și scări curios de mici și răsucite, pe care eu mereu le-am considerat periculoase de urcat, cu fiecare treaptă mult mai mică decât talpa. Fiecare scară mă făcea să mă simt și mai străină, dar, cu toate acestea, mă minunam de acest oraș ca o casă de păpuși.

Așa că, pe la mijlocul anului școlar de la Colegiul Vocațional, am aplicat pentru Leiden. Nu a fost o experiență plăcută. Femeia

de la secretariat mi-a spus că ea era obligată să mă înscrie, subliniind că ea considera a fi o alegere total lipsită de înțelepciune. M-a trimis să vorbesc cu decanul care, de asemenea, părea să aibă dubii. Mi-a spus că aş face mult mai bine să mă întorc la Colegiul Vocațional și să termin studiile de asistență socială de trei ani: asta mi-ar fi acordat șansa de a-mi găsi o slujbă imediat. Era posibil să nu reușesc să-mi iau diploma în științe politice la Leiden și să fie ceva prea abstract ca să fie util. Era mai bine să rămân unde mă aflam, mi se potrivea mai bine. I-am spus că eu vreau să aplic orice ar fi, că eram hotărâtă să încerc.

Acum, că aveam *propadeuse*, condiția pentru admiterea mea, puteam să încep cursurile la Leiden. De îndată ce am început, am fost copleșită. Primele trei cursuri erau de bază: Introducere în științele politice, Introducere în istorie și Introducere în administrația publică. În fiecare săptămână, aveam teancuri întregi de cărți pe care trebuia să le citesc, cărți despre arta de a governa, despre ceea ce înseamnă statul, despre istoria Olandei și a Europei. Nu trebuia să le memorăm, dar trebuia să cunoaștem temele, teoriile și – ceea ce era cu adevărat nou – trebuia să venim cu o opinie proprie. Mereu eram întrebați ce părere avem.

În ciuda faptului că toată lumea îmi spunea ce alegere nefericită erau științele politice, mie îmi plăcea la nebunie. Celorlalți poate că li se părea ceva steril, neinteresant, dar nu și mie. De la naștere mi s-au servit cioburi ale acestei povești: democrație, justiție, națiune, război. Acum cu o îndrumare atentă și inteligentă, începeam să înțeleg buna guvernare ca pe un proces care se dezvoltase întruna.

Istoria europeană era o cronică palpitantă, care a început cu haos. Olanda a fost creată din nimic: noroi, sărăcie și reguli străine. Chiar și pământul era obținut printr-un efort colectiv. Fluxul mării năpustindu-se peste jumătate din țară, era prea puternic să fie înfruntat individual, așa că olandezii au învățat să fie deștepți și să se ajute unii pe alții. Au tăiat canale prin nămol ca să controleze inundațiile și au obținut pământ nou acolo unde fusese mare.

Au învățat să-și păstreze rezervele și să fie consecvenți. Au învățat să negocieze. Au învățat că rațiunea e mai bună decât forța, dar, mai presus de toate, au învățat să facă și compromisuri.

Jumătate din Olanda era protestantă, cealaltă jumătate – catolică. În orice altă țară europeană, asta a fost rețeta pentru masacru, dar în Olanda oamenii au depășit problema. După o perioadă de opresiune și vărsare de sânge, au învățat că nu poți câștiga într-un război civil: toți pierd. Au creat un sistem prin care oamenii erau separați și egali. S-au dezvoltat două mari blocuri în interiorul societății olandeze: protestanții și catolicii. Mai târziu, un al treilea bloc și-a făcut apariția: social-democrații, care erau atât catolici, cât și protestanți, și încă un grup mai puțin numeros de persoane care nu erau religioase, secularii, numiți liberali. Aceste blocuri reprezentau stâlpii societății, temelia societății olandeze.

Acești stâlpi funcționau exact ca niște clanuri. Timp de generații întregi, catolicii și protestanții olandezi au folosit în mod separat școlile, spitalele, cluburile, magazinele; aveau chiar și canale TV și posturi de radio separate. Abia în 1995, în Leiden, stâlpii au definit, cel puțin parțial, cine erai și ce știai, așa cum făceau clanurile în Somalia. Dar aici totul era negociat și distribuit cu calm și echitate.

Am ajuns să înțeleg cât de profund erau olandezii atașați de ideea de libertate și din ce cauză. Olanda era din multe puncte de vedere capitala iluminismului european. Cu patru sute de ani în urmă, când gânditorii europeni suportau persecuțiile dogmelor bisericii, care constrângeau mințile oamenilor, Olanda era centrul spiritului liber. Iluminismul a smuls cultura europeană din rădăcinile vechi ale concepțiilor despre magie, regalitate, ierarhie socială și de preoți și a îmbunătățit-o într-o formă foarte puternică ce sprijinea egalitatea fiecărui individ, dreptul la libertatea de opinie și la liberul-arbitru – atâta vreme cât nu amenința pacea civică și libertatea celorlalți. Aici, în Leiden, s-a derulat iluminismul. Aici, olandezii i-au lăsat pe ceilalți să fie liberi. Și aici această poruncă pentru libertate a pus stăpânire și pe mine.

Uneori, aproape că puteam să simt un mic oblon care se închidea zgomotos în mintea mea, așa că puteam continua să citesc cărțile fără să mă mai lupt să aliniez conținutul lor cu credința mea în Islam. Uneori, aveam impresia că fiecare pagină pe care o citeam mă provoca personal ca musulmană. A bea vin sau a purta pantaloni nu era nimic comparativ cu citirea istoriei ideilor.

Oamenii contestaseră întregul fundament al ideii despre puterea lui Dumnezeu pe pământ și o făcuseră cu convingere. Darwin afirmase că ideile despre creație erau simple povești. Freud, că aveam putere mai presus de noi înșine. Spinoza, că nu existau miracole, nici îngeri, nici obligație de a te ruga către nimeni în afară de noi înșine: noi și natura eram Dumnezeu. Emil Durkheim spunea că oamenii și-au imaginat religia pentru a-și oferi un anumit sens al ignoranței. Am citit toate acestea și apoi a trebuit să încerc să le înghesui pe toate dincolo de micul oblon din mintea mea.

Din orice unghi citeai aceste cărți ale istoriei occidentale, ele mă făceau să păcătuiesc. Chiar și istoria formării statelor europene mi-a pus la încercare credința în Allah. Separarea europeană a lumii lui Dumnezeu de stat era ea însăși *haram*. Coranul spune că nu poate exista nici un guvern fără Dumnezeu. Coranul este cartea lui Allah, care conține legi despre cum se conduc afacerile pământești.

În februarie 1995, au fost inundații mari în Olanda. Când somalezii se confruntă cu climă catastrofică, secetă sau inundații, se adună cu toții și se roagă. Dezastrele naturale sunt semne de la Dumnezeu menite să le arate oamenilor fărădelegile lor pe pământ. Dar olandezii își învinuiau guvernul că nu a reușit să întrețină digurile în stare bună. Nu am văzut pe nimeni care să se roage.

Era un paradox atât de ciudat! În Olanda totul fusese fondat pe religia oamenilor, dar toată națiunea, până în străfundul ei, părea să fie lipsită de Dumnezeu. Aici puteai (și oricine putea) contesta chiar și existența lui Dumnezeu, oricând voia. Oamenii declarau deschis că nu credeau în nici un aspect al religiei. Chiar și teritoriul Olandei părea să fie o provocare pentru Allah. Să recuperezi

pământ din mare, să controlezi inundațiile cu canale era ca și când îl sfidau pe Dumnezeu.

Aproape totul era foarte vechi aici. Dumnezeu era batjocorit peste tot. Cea mai frecventă înjurătură folosită de olandezi este *Godverdomme*. Am auzit-o tot timpul – „Să fiu al naibii“, ceea ce pentru mine era cel mai rău lucru posibil – și cu toate acestea nimeni nu fusese lovit de trăsnet. Societatea funcționa fără să se raporteze la Dumnezeu și părea să funcționeze perfect. Acest sistem de guvernare creat de om era cu mult mai stabil, mai pașnic, mai prosper și mai fericit decât sistemele presupus create de Dumnezeu pe care fusesem învățată să le respect.

Uneori, oblonul refuza să se mai închidă: înghesuisem mult prea multe idei dincolo de el. Aveam câte un acces de vinovăție și mă analizam: pantalonii, părul, cărțile, ideile. Mă gândeam la îngerii surorii Aziza, care cu siguranță încă mai erau pe umerii mei, veghindu-mă, contabilizând totul. Îmi spuneam, încet, că nu făceam decât să acumulez cunoștințe. Dacă Allah predeterminase totul, probabil că mă văzuse făcând asta.

Îmi spuneam că într-o zi, când voi avea suficientă voință, când mă voi întoarce într-un mediu musulman, voi găsi puterea să mă căiesc și să respect cu adevărat legile lui Dumnezeu. Între timp, trebuia să fiu modestă. Nu voi încerca să fac rău nimănui. Nu voi adopta ideile despre care am citit, dar voi continua să le citesc.

Cu excepția statisticii, la care am picat de câteva ori, îmi plăceau toate obiectele de studiu de la Leiden, în special filosofia politică. Oamenii au făcut atât de multe observații și mă simțeam norocoasă că nu trebuie să mă gândesc eu la toate aceste lucruri. Era un mare privilegiu să-i privesc pe toți oamenii aceștia care au gândit, pagină după pagină. Totul în cărți era atât de frumos exprimat, atât de rațional! Am învățat să definim, să gândim clar ceea ce voiam să spunem, să ne așezăm gândirea în tipare de gândire și să contradicem folosind informații. În modul acesta îmbunătățeam vechile teorii și ne extindeam înțelegerea față de lume.

Uneori, citind cărțile de istorie și filosofie, mi se făcea pielea de găină. Îmi amintesc că mi s-a mai întâmplat asta când am citit despre Primul Război Mondial. La sfârșitul secolului al XIX-lea, știința a adus industria, medicina și bogăția în Europa. Apoi, la începutul secolului următor, țările au început să fie suspicioase una pe cealaltă. Au format alianțe și și-au făcut stocuri de arme. Voiau să aibă puterea și noi teritorii. A izbucnit războiul, și o întreagă generație de tineri care abia scăpaseră de sărăcie și boală a fost secerată în tranșee. Oamenii și-au revenit și au încetat războiul, dar pentru scurtă vreme, întrucât avea să înceapă din nou, douăzeci de ani mai târziu. Era înfiorător, dar și foarte fascinant pentru mine, asemenea unui roman, și existau similitudini cu lucrurile pe care le știam eu din alte țări!

Când m-am întors și i-am privit pe puștii care stăteau lângă mine, am fost convinsă că ei nu simțeau aceeași emoție ca și mine. Pentru ei era o poveste pe care deja o știau pe de rost, nu era decât o altă notă. Majoritatea studenților din Leiden aveau optsprezece ani, iar asta era prima lor experiență de viață, departe de părinții lor.

Toți studenții din Leiden păreau să fie albi, cu părul blond și ochii de un albastru-deschis. Totuși, erau distincții clare de clan între ei. Erau fetele cu părul tuns bob, care se machiau cu albastru la ochi și purtau pulovere cu sigla Benetton; ele erau toate la fel. Fetele care-și vopseau părul și lăsau să li se vadă rădăcinile nu erau de calitate. Iar cele al căror păr era slinos și nespălat erau neglijente și se drogau. De îndată ce o fată care arăta ușor diferit părea un grup de studenți, cealaltă o bârfeau. Deși aceste fete se identificau după accent sau îmbrăcăminte – după clasă, nu după clan –, era ca și când m-aș fi aflat printre somalezi, încercând să-mi dau seama dacă erau toate din clanul Osman Mahamud și apoi toate se simțeau în largul lor că puteau vorbi despre cei din clanul Hawiye.

Uneori, în timpul unui curs remarcam că existau lucruri care reprezentau o problemă de clasă. Oamenii spuneau mereu: „În Olanda nu avem probleme de clasă. Suntem o societate egalitară“. Eu nu credeam asta nici măcar o secundă.

Oamenii cei mai importanți își trimiteau copiii la Leiden, cei din CEO și cei din guvern. Acești copii aveau propria frăție privilegiată, Minerva, în cadrul căreia se împărțeau după vechimea banilor – nobilime olandeză și noii îmbogățiți. Se adunau cu toții în marea și vechea lor casă a studenților, Minerva, și socializau în interiorul clubului. Cei mai mulți studiau dreptul sau științele economice. Dacă studiau științe sociale, studiau despre guvern – științele politice erau privite ca fiind de stânga.

Existau tot felul de frății. Catena era cea a nonconformiștilor, adică a copiilor care proveneau din familii de intelectuali din Amsterdam, care nu voiau să treacă neobservați. Aveau multe găuri în urechi, purtau haine murdare și organizau proteste legate de mediu. Quintus era a celor care nu puteau intra în Minerva și care își doreau asta. În primele săptămâni, am fost invitată să vizitez aceste frății. Când mi-au spus despre săptămâna de „dezînverzire“ – asta era termenul olandez pentru amețeală –, le-am spus că eu deja mă trezisem. Aveam douăzeci și cinci de ani; asta nu era pentru mine. Fusesem „dezînverzită“ de viață.

Nu am fost tentată nici de dormitorul studențesc pe care l-am vizitat când am ajuns prima dată în Leiden. Era ca o cocină. Așa că am închiriat o cameră de la frumoasa Chantal, care avea o casă mare la periferie. Mi-am cumpărat o bicicletă nou-nouță, pe care am folosit-o încă vreo zece ani, și mergeam cu ea la cursuri în fiecare dimineață.

În primele luni, nu prea am socializat. Când nu învățam, munceam ca translator. Acum eram recunoscută ca interpret din somaleză și aveam mereu de lucru. Dimineata, dacă nu mergeam la cursuri, îmi lăsam pagerul deschis. Mi-am cumpărat propriul telefon ca să pot răspunde ofertelor de traducere pe care le primeam prin telefon de oriunde din țară, până noaptea târziu. Eram chemată de către poliție, spitale, curți de justiție, tot felul de adăposturi pentru refugiați.

Cele mai groaznice telefoane erau cele în care trebuia să dau anumite vești cuiva, de exemplu cele de genul: autoritățile nu

permit soției sau copiilor să vină și ei în Olanda cu dumneavoastră. Nu, nu vă putem oferi oportunitatea de a vă întoarce în Somalia ca să vă luați copiii, chiar dacă ați fost violată ori v-a fost ucis soțul, ori v-au fost tăiate patru degete. Sau, trebuie să vă informez că aveți HIV/SIDA. Uneori, se întâmpla să las telefonul în mica mea cameră și să tremur din cauza veștii pe care tocmai o dădusem.

O fată somaleză locuia la un Centrul pentru Refugiați, cum stă-tusem și eu, și avea o prietenă din Etiopia, ca și mine. Această fată s-a urcat în mașină cu patru bărbați; credea că se va întâlni cu prietena ei la o petrecere. A fost violată de mai multe ori, apoi a fugit din casa respectivă și a fost găsită în sat, acolo era când m-a sunat poliția. Am stat în cămăruța mea de la mansarda minunatei case a lui Chantal și am încercat să traduc ceea ce-i spuneau fetei. I-am explicat că nu trebuia să se spele, pentru că sperma și sângele care încă i se prelingea printre picioare erau, de fapt, dovezi. Nu am putut întreba dacă fusese circumcisă, pentru că nu aveam voie să mă folosesc de propriile întrebări și păreri, eram pur și simplu un robot. Tot ce puteam să fac era să încerc să o calmez.

Fata era complet isterică. Era îngrozită că ceilalți oameni de la Centrul pentru Refugiați o vor evita, pentru că fusese pângărită. Polițista pentru care traduceam m-a pus să o fac pe fată să-și spună povestea și să o conving să le dea dovezile. I-a mai spus și că în șase luni îi va veni și rezultatul testului HIV, dacă dorea să i se facă unul. Am întrebat-o pe polițistă dacă era posibil să fie transferată la un alt Centru pentru Refugiați, ca să nu-i mai fie rușine, și a fost de acord. Fata s-a mai liniștit.

Am lăsat telefonul jos, distrusă de lumea asta îngrozitoare, și am coborât să iau cina cu Chantal. Nu putea să existe un contrast mai mare față de viața ei liniștită, blândă, plăcută. Uneori, era greu chiar și să povestesc despre ceea ce tradusesem. Când i-am spus povestea, a fost îngrozită. Spunea că în Olanda nu se întâmplă așa ceva.

Pe atunci, nu m-am gândit la asta, dar nu era altceva decât un alt gen de educație – o educație a suferinței, abuzului, durerii, nefericirii și a răului pe care îl provoacă ignoranța.

Am făcut traduceri la clinicile pentru avorturi. Dacă era o traducere prin telefon, trebuia să-i explic fetei, în mare, ce însemna avortul, să-i traduc câteva întrebări: Tatăl tău știe? Te-ai gândit să păstrezi copilul? Știam formularul pe de rost. Apoi, când lăsam telefonul, știam că fata urma să facă avortul, iar eu fusesem un instrument al acestui act plin de păcat. Le înghesuiam pe toate dincolo de oblonul din mintea mea și mergeam la următorul curs sau la următoarea întâlnire la care trebuia să traduc.

Uneori, trebuia să merg la clinica unde se făceau avorturi și să-i explic fetei că din cauză că cicatricea ei era aproape complet închisă, trebuia să i se facă anestezie totală ca să poată fi tăiată și să i se scoată copilul. Fata era de fiecare dată îngrozită și repeta insistent: „Apoi va trebui să mă coasă din nou“. De cele mai multe ori, doctorii dădeau din cap aprobator, dar nu le coseau niciodată la loc. Un doctor tânăr mi-a cerut să-i explic fetei: „Nu este nevoie și este și periculos pentru tine, iar noi, în Olanda, nu facem așa ceva“, mi-a cerut el să-i spun fetei, iar ea nu a făcut decât să plângă, deznădăjduită.

Ducându-mă în locurile acelea îngrozitoare – secțiile de poliție, pușcăriile, clinicile pentru avort, sălile de judecată, birourile pentru șomaj și adăposturile pentru femeile bătute cu bestialitate – am început să observ cât de multe fețe întunecate mă priveau. Nu era ceva ce puteai evita să observi, venind chiar din blondul Leiden. Începusem să mă întreb de ce atâția imigranți – atâția musulmani – erau acolo.

Era extrem de șocant când vizitam adăposturile pentru femei – locuri teribil de deprimante. Adresele se presupunea că trebuie să fie secrete. Se întâmpla ca treizeci de femei, dar uneori aproape o sută să locuiască în fiecare adăpost, în timp ce copiii alergau peste tot. Nu erau aproape deloc femei albe: doar femei din Maroc,

Turcia, Afganistan – țări musulmane – împreună cu câteva femei hinduse din Surinam.

Cazurile somaleze erau aproape de fiecare dată identice. Soțul cheltuia toți banii pe *qat*, iar când femeia ascundea banii, o bătea până când, în cele din urmă, intervenea poliția.

O femeie somaleză cam de vârsta mea, dintr-o zonă rurală, nu putea nici să vorbească, nici să scrie în somaleză ori să rostească un cuvânt în olandeză. Se căsătorise în Somalia cu un om care venise în vizită, în căutarea unei soții și pe care apoi o adusese direct în Olanda. Aproape niciodată nu părăsea apartamentul singură: era îngrozită de străzile acestea străine. Soțul o bătea; în cele din urmă, poliția a adus-o, plină de vânătăi și tăieturi, la adăpostul pentru femei. Această femeie nu numai că nu avea casă în Olanda, dar nici nu se putea întoarce la familia ei, în Somalia. Mi-a spus că asta era voia lui Allah. „Allah a făcut să trec prin aceste încercări și, dacă am răbdare, tot el va face să dispară nefericirea.“

Femeile de genul acesta niciodată nu depuneau plângere. Perspectiva de a se descurca singure le părea imposibilă. Erau convinse că prin acceptarea abuzurilor pline de cruzime, sistematice, îl serveau pe Allah și își câștigau un loc în rai. Se întorceau mereu la soții lor.

Eu nu eram decât interpret, dar aflam aceste povești și trebuia să mă confrunt cu nedreptatea lor. Asistenții sociali le întrebau mereu pe femei:

– Aveți familie aici? Vă poate ajuta ea cu ceva?

Femeile răspundeau către mine:

– Dar familia îl sprijină pe soțul meu, desigur!

Trebuie să te supui soțului dacă ești musulmană. Dacă-ți refuzi soțul, iar el te violează, e numai vina ta. Allah spune că soții trebuie să-și bată nevestele dacă nu-i ascultă; așa spune Coranul.

Această atitudine mă înfură la culme. Știam că și multe femei olandeze erau abuzate, dar comunitatea și familia lor nu erau de acord cu acest lucru. Nimeni nu le învinovăța pe ele pentru violență și nu le spunea să fie mai supuse.

Am mers în pușcării, în penitenciarele din Rotterdam și Haga. În cele mai multe situații era vorba despre cazuri de abuzuri violente; somalezii nu se implicau de obicei în acte de delapidare sau trafic de droguri. Dar, dacă bărbații somalezi nu erau de acord, își pierdeau cumpătul și înșfăcau o armă, era aproape în firea lor. Un bărbat își lovise proprietarul în cap cu un ciocan când venise la apartament să ceară chiria. Serviciile sociale l-au trimis la consilier, dar nu cred că l-au închis.

Am fost la școli de corecție, la școli pentru copii cu dizabilități de învățare, școli pentru copiii bolnavi mental sau pentru surzi. Odată, am fost chemată la o școală să-l ajut pe un profesor să le explice părinților despre copilul lor de șapte ani care era extrem de agresiv. Dacă mai bătea încă un copil, urma să fie trimis la o școală specială, pentru comportament agresiv. Am avut probleme și cu căutarea cuvintelor în somaleză pentru a explica ce ar putea însemna comportament agresiv.

Băiatul și-a spus și el varianta lui: un copil scosese limba la el și spusese și ceva urât, așa că l-a bătut. Ceea ce făcuse era în deplină concordanță cu ceea ce fusese învățat. În Somalia, tu ataci. Tu dădeai primul. Dacă așteptai să fii lovit, erai și mai umilit. Și eu fusesem învățată la fel.

După ce am auzit povestea băiatului, părinții au spus:

– Vedeți? Celălalt copil a început!

Profesoara, care era tânără, a spus:

– Dar celălalt copil nu l-a lovit, iar părinții, în cor, au exclamat:

– Nu trebuie să aștepte să fie lovit!

A trebuit să cer să mi se permită să mă abat de la regula pe care trebuia să o respect ca traducător și să explic.

– Acolo de unde venim noi agresiunea este o tactică de supraviețuire: îi învățăm pe copiii noștri să lovească ei primii. Va trebui să explicați mai mult.

Profesoara m-a privit de parcă aș fi fost nebună. Mi-a zis că, dacă tuturor copiilor li s-ar permite să se lovească unul pe altul, atunci nu ar supraviețui decât cel mai puternic care îi va teroriza

pe ceilalți. Părinții dădeau din cap. Asta îi satisfăcea, pentru că ei voiau ca odrasla lor să fie cea mai puternică.

În cele din urmă, le-am spus părinților:

– Uitați ce e, aici, în Olanda, dacă lovești pe cineva, ei cred că e ceva în neregulă cu tine. Aici se rezolvă conflictele discutând. Dacă fiul vostru va continua să-i lovească pe ceilalți copii, va fi dus într-un loc unde sunt copii cu probleme psihice pentru a fi tratat.

Atunci m-au ascultat. Au căzut la înțelegere și au convenit să se întâlnească din nou. Când s-a încheiat întrebarea, toți trei au spus cât de iluminatoare a fost pentru ei această întâmplare, să realizeze că poate exista o cultură atât de neobișnuită.

M-am dus acasă pe bicicleta mea, gândindu-mă: „De aceea Somalia e în război civil, și Olanda nu“. Asta era toată explicația. Oamenii din Olanda sunt de acord că violența nu este bună. Ei fac eforturi uriașe pentru a-i învăța pe copiii lor să-și controleze agresivitatea și să-și rezolve disputele verbal. Ei analizaseră conflictele și puseseră la punct instituții care să regleze toate aceste lucruri. Asta însemna să fii cetățean.

Nu eram destul de puternică pentru a reflecta asupra acestor lucruri. Nu mă simțeam pregătită să mă întorc la întrebarea mea, de ce atât de mulți imigranți – atât de mulți imigranți musulmani – erau violenți, trăiau din ajutorul social, erau săraci. Nu făceam decât să acumulez toate aceste informații. Dar începusem să văd că musulmanilor din Olanda li s-a permis să formeze propriul lor stâlp în societatea olandeză, cu școli proprii și cu modul lor propriu de viață, exact ca evreii sau catolicii. Erau lăsați, în mod politic, să trăiască singuri, în propria lor lume. Ideea era că imigranții aveau nevoie de respect de sine, care nu venea decât dintr-un profund sentiment de apartenență la comunitatea lor. Li se permitea să înființeze școli coranice pe pământ olandez. Existau organizații guvernamentale pentru comunitățile de musulmani. Se credea că, dacă musulmanii sunt obligați să se adapteze la sistemul olandez de valori, ar fi intrat în conflict cu acele valori; oamenii trebuiau să fie liberi să creadă și să se comporte după cum doreau.

Olandezii adoptaseră această politică pentru că doreau să fie considerați oameni buni. Țara lor se comportase groaznic în Indonezia și nu i-au rezistat prea mult lui Hitler; în Olanda, mult mai mulți evrei au fost deportați în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial decât în alte țări din vestul Europei. Olandezii se simțeau vinovați pentru trecutul imediat. Când a început imigrația masivă în Olanda, după anii '80, exista un sentiment printre olandezi că societatea trebuia să se comporte cu decență și înțelegere față de acești oameni și să le accepte diferențele și credințele.

Dar rezultatul a fost că imigranții locuiau separat, studiau separat, socializau separat. Mergeau la școlile lor – școli speciale pentru musulmani sau școli obișnuite în cadrul comunității lor de care alte familii fugeau.

La școlile musulmane nu veneau copii provenind din familiile olandeze. Fetițele erau acoperite și deseori separate de băieți, fie la cursuri, fie la ora de sport sau la rugăciune. La școală, se preda geografie și fizică, la fel ca în orice altă școală din Olanda, dar evitau obiectele care intrau în contradicție cu doctrina islamică. Copiii nu erau încurajați să pună întrebări, iar creativitatea lor nu era stimulată. Erau învățați să se supună și să păstreze distanța față de cei care nu credeau.

Această compasiune față de imigranți și față de greutățile cu care se confruntau într-o țară străină a dus la atitudini și politici care au perpetuat cruzimea. Mii de femei musulmane și copii care trăiau în Olanda erau abuzați sistematic și nu exista cale de scăpare. Copilașii erau circumciși pe masa de la bucătărie – știam asta de la somalezii pentru care traduceam. Fetele care-și alegeau prietenii sau iubiții singure primeau bătaie soră cu moartea sau chiar erau ucise, însă mult mai multe erau bătute. Suferința acestor femei era de nedescris. Și, în timp ce olandezii contribuiau cu generozitate la organizațiile internaționale de caritate, ignorau suferința tăcută a femeilor musulmane și a copiilor din propria ogradă.

Multiculturalismul Olandei – respectul pentru cutume musulmane – nu funcționa. Le priva pe multe femei și pe copii de

drepturile lor. Olanda încerca să fie tolerantă de dragul consensului, dar consensul era gol de conținut. Cultura imigranților se păstra cu prețul suferinței femeilor și copiilor și în detrimentul integrării imigranților în Olanda. Mulți musulmani nu au învățat niciodată olandeza și au respins valorile acestora legate de toleranță și libertate personală. S-au căsătorit cu rude din satele de baștină și au trăit, în interiorul Olandei, ca într-un mic Maroc sau Mogadiscio.

Am muncit în fiecare zi ca interpret, înainte sau după ce terminam cursurile, la sfârșit de săptămână. Noaptea, traduceam documente, deseori rapoarte despre copii care erau suspectați că aveau dizabilități de învățare. Bunăoară, copilul avea trei ani, nu vorbea, nu era capabil să se joace cu jucăriile educative precum cuburile sau un puzzle, nu recunoștea un stilou. Mama era tânără, nu era educată și abia dacă vorbea olandeza. Traduceam rapoarte medicale despre femei bătute sau recomandări ale asistenților sociali, care propuneau ca anumiți copii să fie luați din grija părinților. Douăzeci și cinci de cenți pe cuvânt însemnau șaptezeci și cinci de guldeni pe pagină. Aș fi putut foarte bine să abandonez școala și să trăiesc foarte bine ca interpret din somaleză pentru tot restul vieții, dar nici măcar un minut nu m-am gândit la asta.

Eram îngrijorată din cauza surorii mele, Haweya. În timp ce eu îmi căutam drumul printre cărți, la Leiden, cu dicționarul în mână, Haweya părea că se prăbușește. Putea fi încântătoare, dar schimbările de dispoziție și toanele deveniseră mult mai intense. O făceau să pară dură și ostilă și mulți se temeau de ea.

La început, faptul că Haweya se învinovăța din cauză avorturilor mi se păruse firesc. Îmi spunea că Allah nu o va ierta niciodată: ucisese, și nu o dată, ci de două ori. Dar apoi, într-o zi, când am ieșit amândouă afară, și-a pus o eșarfă și mi-a spus:

– Trebuie să fiu atentă în țara asta atee. Ne va transforma în necredincioși.

– Dar, Haweya, am zis eu, tu niciodată nu ai fost religioasă înainte.

– E adevărat, dar trebuie să devin acum, pentru că altfel risc să-mi pierd complet religia, mi-a replicat.

Haweya credea că va ajunge în iad. Probabil că disonanța dintre ceea ce vedea și ceea ce gândea ea că trebuia să creadă era atât de mare, încât nu mai putea îndura. Poate că nu putea face față libertății. Poate că era doar o simplă reacție cauzată de avorturi. La început, nu mi-am dat seama ce se întâmpla; am crezut că e doar o fază trecătoare.

Haweya a început să se roage în fiecare zi. Își puna exact aceleași întrebări pe care mi le pusesem și eu: Cum era posibil ca Olanda să ofere cetățenilor ei o viață mult mai bună decât orice țară musulmană pe care o văzuserăm noi? Dar Haweya își răspundea la aceste întrebări întorcându-se la religie. Începuse să citească Hasan al-Banna și Sayyid Qutb, gânditori musulmani pe care și eu îi devorasem cândva, în Nairobi. Ea nu fusese ca mine în Frații Musulmani, nu văzuse nici nenorocirile despre care eu traduceam zilnic și își căuta răspunsurile în Coran.

Pentru mine, a căuta răspunsurile în Coran nu însemna decât să-mi pun și mai multe întrebări. Odată i-am spus:

– Nu cred că vei găsi răspunsurile la întrebările tale acolo.

– Vrei să spui că Allah nu are răspunsurile, și tu le ai? s-a mirat ea.

Eram confuză. Nu-l provocam în nici un fel pe Allah. Nu puteam să fac asta.

– Uită-te și tu la Olanda: nu e perfectă, iar olandezii se plâng mult, dar totul e la locul lui; e umană, prosperă, toată lumea pare să fie în esență fericită, iar noi, cei din țările musulmane dăm năvală în locuri precum Olanda, așa că trebuie să recunoști că e ceva ce ei fac așa cum trebuie. Dacă vrei să faci lucrurile așa cum spune Allah, atunci uite ce se întâmplă în Iran. Vrei să trăiești acolo?

– Iran înseamnă șiism, a replicat Haweya.

– Sau poate ai prefera Arabia Saudită? am întrebat-o eu. Coranul, spuneam eu, poate să fie adevărul lui Dumnezeu, ca un ghid spiritual, dar mie mi se părea că în termeni de structură guvernamentală,

teoriile occidentale, lipsite de Dumnezeu, erau cele care ofereau răspunsuri mai bune.

Haweya mi-a spus că devenisem *kufir*. Începuse cu limba și cu felul în care mă îmbrăcam, iar acum îmi afectase judecata. Eram o trădătoare. Mă făcea să mă simt îngrozitor de vinovată că renunțasem la rugăciunile și la supunerea mea față de Allah. Descria ideile mele occidentale ca pe un fel de virus care îmi distrugea încet valorile morale.

Dar, cu cât citeam mai mult cărți occidentale, cu atât îmi doream să citesc mai mult. Cu cât citeam mai mult despre guvernare, despre dezvoltarea individuală, despre sisteme de gândire precum democrația socială sau liberalismul, una ca produs al celeilalte, cu atât mai mult preferam lucrurile de genul acesta. Conceptul de alegere individuală îmbunătățea atât de vizibil viața oamenilor, după cum o făcea și egalitatea dintre bărbați și femei. Eram îndrăgostită de ideea că trebuie să gândim foarte precis și să cântărim totul, să ne construim propriile teorii.

Nu eram oarbă să nu văd și dezavantajele tuturor acestor libertăți. Simțeam singurătatea și uneori chiar goliciunea vieților noastre. Uneori, oboseam să tot caut să descopăr totul despre mine, în loc să mă bazez pe legile clare, confortabile ale doctrinei și ale regulilor precise. Uneori, chiar și eu mă temeam de libertățile nelimitate ale Olandei.

Așa am început să înțeleg de ce Haweya se refugia în religie, dar vedeam și cât de bine era să trăiești în Occident. Aici îmi puteam satisface curiozitatea. Când eram interesată de ceva, puteam să încerc acel ceva, și asta mă făcea mai înțeleaptă, deoarece puteam să trag propriile concluzii.

Haweya aprecia eficiența Olandei și faptul că nu trebuia să mituiască pe nimeni. Spunea că e minunat să poți să spui nu: „Nu, mulțumesc, dar nu vin“. „Nu, nu voi fi acolo diseară“. Obișnuia să spună:

– Acesta este singurul lucru minunat aici, sunt foarte franci, foarte onești.

Dar în cea mai mare parte, ea trăia din ajutorul social. Nu era bine. Nu era disciplinată. Își dorea lucruri contradictorii: să fie o bună practicantă musulmană și să fie la curent cu știrile CNN, dar nu putea să coboare din pat. Erau luni întregi în care Haweya părea că nu-și spală rufele și vasele. Fie se îngrișa până devenea rotunjoară, fie slăbea înfricoșător de mult. Dacă făcea un duș pe zi își consuma toată energia pe care o avea. Uneori, stătea întinsă pe pat câte trei zile la rând, fără să se ridice deloc, apoi brusc, avea câteva luni luminoase, când era generoasă, interesantă, spunea lucruri amuzante. Avea energie, mergea la cursuri, își impresiona profesorii, dar tot atât de brusc putea să devină nepoliticoasă, dură, deprimantă și iarăși se cufunda în letargie și în crize de plâns.

Pe la începutul lui 1996, Haweya a început să spună lucruri de genul: „Te rog, întoarce oglinda cu fața la perete“. Eu o întrebam de ce, iar ea zicea: „Când e cu fața la mine văd în ea lucruri“. Eu strigam la ea: „Încetează! O să înnebunești, adună-te“, dar ea începea să doarmă cu luminile aprinse. Mă chema la ea să vin să o văd – că avea nevoie de mine imediat –, dar când ajungeam, după ce mergeam câteva ore, mă gonea. „Nu suport pe nimeni acum, pleacă.“

Nu eram o pustnică în Leiden. Mă întâlneam cu prietenii din Ede destul de frecvent și treptat îmi făceam alții noi. Geeske era studentă la științe politice în anul întâi, ca și mine, și era plină de energie. Mă lua la cinema și la cafenelele studențești, care erau mult mai liniștite decât puburile din Ede, deși nu erau mai puțin aglomerate și pline de fum, dar acum, că puteam să-i înțeleg pe oameni, mă bucuram și mai mult de prezența lor. Oamenii ieșeau în oraș și mâncau sau ascultau muzică.

Devenise un fel de glumă faptul că voiam să beau alcool. Prima dată când, în cele din urmă, am încercat, m-am amețit și s-a învățit casa cu mine. Nu era nici un fel de pericol, dar era mult prea târziu să mă întorc, pe bicicletă, acasă la Chantal, așa că a trebuit să rămân peste noapte cu o altă prietenă de-a mea, Eveline. Când

m-am trezit, în dimineața următoare, am simțit că încălcasem o regulă teribilă a lui Allah.

Nu credeam că lui Chantal i-ar fi plăcut să mă întorc acasă târziu și mă simțeam ciudat să-mi invit prietenii acolo. Între timp, Geeske locuia cu alți șaisprezece studenți într-o casă mare, dărăpănată, de pe malul unui canal vechi, și mereu vorbea despre cât de distractiv este să locuiești acolo. Când s-a eliberat o cameră, Geeske mi-a sugerat să aplic pentru a locui și eu acolo. Mi-a spus că nu voi înțelege niciodată Olanda dacă nu știam ce înseamnă viața de student.

A urmat o întreagă procedură de selecție. Toți cei care locuiau în această casă s-au adunat să-i intervieveze pe candidați, la un pahar de vin. Ne-au întrebat ce fel de muzică ascultam, ce ne place să facem în vacanță, ce hobby-uri aveam, ce fel de joburi pentru studenți am avut. Eu am răspuns că hobby-ul meu era să citesc și că nu fusesem niciodată în vacanță. Ei toți erau albi, tineri și mulți dintre ei locuiseră în aceeași casă toată viața lor. M-au întrebat unde am locuit, iar eu pur și simplu când le-am înșirat țările – Somalia, Arabia Saudită, Etiopia, Kenya – i-am văzut cum fac ochii mari. Când le-am spus că sunt interpret-traducător, unul dintre băieți a spus:

– Uau, probabil câștigi o tonă de bani.

Am spus că așa era.

Geeske era îngrozită că acești colegi ai ei m-ar putea considera plictisitoare sau ciudată ori, chiar mai rău, bătrână, dar s-a străduit atât de mult, încât i-a convins și m-au acceptat oricum. Așadar, m-am mutat într-o cameră minusculă dintr-o casă studențească olandeză, un loc pe care îl împărțeam împreună cu băieți, unde exista alcool, poate chiar și droguri. M-am înarmat cu mult curaj.

M-am mutat în casa studențească în care locuia Geeske în martie 1996. Înainte să adorm, în acea primă noapte, reușisem să adun toată mobila mea în noua cameră, cu excepția biroului, pe care mi-l dăruise Chantal. Era mare, vechi și frumos, dar nu încăpea pe ușă,

asa că în dimineața următoare m-am trezit devreme ca să încerc să-l desfac cu o șurubelniță. Eram sub acest birou, în pijamaua mea galbenă, când toți plecau la ore. Unul dintre ei, un băiat pe nume Marco, a intrat și el sub birou în drum spre ieșire.

La prânz, când Marco a apărut din nou, eu eram tot acolo, tot în pijamale. Între timp, făcusem trei traduceri la telefon, dar el nu știa asta și mi-a spus:

– Nu poate să fie adevărat! E incredibil! Pleacă de aici! și a făcut totul bucăți foarte ușor, în doar cincisprezece minute, după care l-a cărat în camera mea, l-a asamblat la loc și mi-a admirat computerul. Apoi telefonul a sunat. O altă traducere.

Când a plecat, Marco m-a invitat să iau cina cu el în seara aceea, în bucătărie. Mi-a explicat că locatarii deseori făceau cumpărături și găteau împreună, ca să economisească bani.

– În sfârșit, există cineva interesant în casa asta, a spus el, zâmbind. Mă săturasem de toate fetele astea de optsprezece ani care le știu pe toate.

Marco era cu un an mai mare decât mine și muncea; era reporter la o revistă olandeză de știință. Se mutase în casa aceasta pe vremea când era student la biologie, dar, după ce a absolvit și și-a găsit slujba, a rămas tot aici, deși nu trebuia să o facă. Chiria în Leiden era foarte mare. Marco, la fel ca mulți olandezi, era înnebunit să călătorească. Își cheltuia toți banii pe lungi călătorii în locuri exotice precum Siria și Egipt. Am început să luăm cina împreună de câteva ori pe săptămână.

Eu am continuat să muncesc, dar era mult mai distractiv acum, când eram înconjurată de atâția tineri, cu toate că știam că mă găseau ciudată. Ieșeam din cameră și le spuneam ce am tradus – anunțând pe cineva că are HIV, consiliind-o pe o femeie care fusese bătută –, iar colegii mei erau muți de uimire. Pentru ei, viețile cu care veneam eu în contact erau ceva ca de pe altă planetă. Aproape toți colegii mei din această casă crescuseră în același oraș ca și bunicii lor, uneori chiar în aceeași casă. Știau foarte puține despre grozăviile acestei lumi.

Un alt lucru la acești copii, care mă fascina: totul era legat de sine – ceea ce le plăcea, exprimarea propriului stil, faptul că-și ofereau ceva ce credeau că merită. Era un întreg cult al sinelui pe care eu nu-l cunoscusem în Africa. În copilăria mea, sinele fusese ignorat. Pretindeai că ești obedient, bun și pios ca să obții acordul celorlalți; nu căutai niciodată să te exprimi pe tine. Aici oamenii își căutau propriile plăceri, pur și simplu pentru că așa simțeau.

Marco era frumos, cu părul șaten-deschis și cu ochii mari, albaștri și inocenți; avea mereu un zâmbet în colțul gurii. Ne plăceam unul pe celălalt – nu doar ca prieteni –, dar nici unul dintre noi nu făcea nici o mișcare.

Într-o după-amiază de vară, prietena mea, Tamara, a venit în vizită la mine împreună cu mama ei, care venea din Canada. Vremea era atât de surprinzător de frumoasă, încât le-am invitat pe terasa acoperită a casei studențești și am sugerat să mâncăm acolo. Printr-o coincidență, Marco invitasese și el un prieten și se gândise și el la un picnic pe terasă. (Aceste picnicuri erau interzise, dar noi ignoram asta.)

Am sfârșit prin a mânca împreună un festin improvizat și intim. Pe măsură ce se înseara Marco și cu mine ne apropiam tot mai mult. Atracția dintre noi, care fusese latentă luni de zile, se aprinsese și emitea o energie care îi cuprinsese și pe ceilalți. Mama Tamarei a scos aparatul și ne-a făcut o fotografie, iar noi am stat la pozat; Marco și-a pus brațul în jurul umărului meu și m-a tras către el. Încă mai am fotografia aceea: pare atât de firească, de parcă eram împreună de o mie de ani. Și mă simțeam minunat – surprinzător de bine!

Nu ne-am sărutat, nimic de genul acesta. Doar ne-am ținut de mână o vreme și am stat aproape unul de altul, vorbind toată seara, în timp ce apăreau și mai mulți prieteni de-ai lui Marco: Giovanni, Olivier și Marcel. Dar în ziua următoare, Marco m-a invitat acasă la un prieten de-al lui, mai jos, pe aceeași stradă; avea grijă de pisica lui cât timp acesta călătorea. Am cumpărat câte ceva de mâncare și am gătit acolo. Știam amândoi că urma să se întâmple ceva.

Marco era tandru și răbdător. La început, am înghețat. Simțeam că Allah și cei doi îngeri erau în pat, cu noi, și mă judecau. Păcătuiam, dar nu mă simțeam păcătoasă. Pe măsură ce treceau lunile, eram tot mai sigură că voiam să-mi petrec tot restul vieții cu acest bărbat; aveam încredere în el. În cele din urmă, am reușit să-i înlătur pe cei doi îngeri de pe umerii mei și să-i izgonesc din patul nostru.

Eu și Marco aproape că nu ne-am despărțit nici o noapte timp de cinci ani. Eram inseparabili. Eram egali, râdeam împreună, eram tot ce avea nevoie celălalt. Pe la jumătatea lui 1996, m-am înscris pe lista de așteptare a primăriei pentru un apartament și după șase luni am primit o scrisoare care mă informa că puteam să închiriez un apartament pe strada Langegracht, în centrul orașului Leiden, cu doar 800 de guldeni. Eu și Marco am hotărât să ne mutăm acolo împreună. Puteam să ne luăm cheile în ianuarie.

Am întâmpinat noul an, 1997, împreună cu Haweya. Se mutase de curând într-o casă studențească din Nijmegen, la două ore și jumătate de Leiden, și începuse să muncească pentru a obține o diplomă în administrație publică. Toată gașca noastră a închiriat o casă pe o insulă din nordul Olandei pentru câteva zile. Haweya părea încordată în preajma prietenilor lui Marco, dar iubea plimbările lungi când se lumina vremea. Îmi amintesc cum a alergat pe plajă într-o după-amiază, fugărind pescărușii, fluturându-și brațele de bucurie. Credeam că e bine.

Dar la câteva zile după ce eu și Marco ne-am mutat în noul nostru apartament, am primit un telefon de la Tamara. Ea și Haweya se împrieteniseră și se întâlneau deseori la cină sau la film. Tamara mi-a povestit că o sunase pe sora mea la Nijmegen ca să anuleze programarea, și una dintre kolegele ei i-a spus că Haweya fusese dusă la spital.

Țipase în arabă în camera ei, dându-se cu capul de pereți și de podea. Poliția a trebuit să dărâme ușa. Haweya fusese luată în cămașă de forță.

M-am dus la secția de psihiatrie din Nijmegen împreună cu Marco. Sora mea arăta înfricoșător. Avea părul vâlvoi, și stătea țepăn în cap; smulsese smocuri din el toată noaptea. Fața îi era aproape de nerecunoscut și avea o rană imensă pe frunte de la loviturile de pereți. Avea vânăți negre și albastre peste tot pe picioare și era foarte sedată. Am întrebat-o:

– Ai fost bătută?

Haweya a răspuns:

– Nu. M-am dat cu capul de pământ și m-am rănit singură.

Când am ajuns eu, părea calmă, dar, în timp ce-mi spunea ce s-a întâmplat, a început să aibă halucinații, să vadă lucruri care nu erau acolo. Mi-a spus că auzea voci. Devenise foarte confuză și bălmăjea despre Iisus, într-un fel de transă religioasă. Cât am stat acolo, începuse să vorbească mai tare. S-a trezit și a început să meargă dintr-un capăt al camerei în altul, din ce în ce mai tare, scandând: „Allah Akbar, Allah Akbar, Allah Akbar“, cu fiecare pas, mai tare și mai repede. Nu puteam să o ajung din urmă, pur și simplu mă împingea la o parte, pe pat. Părea să aibă o forță enormă.

Au intrat două asistente. Au prins-o și i-au făcut o injecție, iar pe mine m-au scos din încăpere. Mi-au spus că trebuie să plec. Mă puteam întoarce în ziua următoare ca să vorbesc cu psihiatrul.

Psihiatrul mi-a spus că Haweya avea un episod psihotic, dar că răspundea bine la tratament. Urma să o mai țină o săptămână sub observație. Totul putea să fie foarte bine.

Mă duceam să o văd în fiecare zi. Cursurile, traducerile – nimic altceva nu mai conta, iar după câteva zile părea să fie bine. A revenit la a purta eșarfă și părea să nu-și amintească ce s-a întâmplat. Nu spunea decât: „M-am dezechilibrat puțin. Olanda mă afectează în modul acesta“. Spunea că nu mai vrea medicamente și că se simțea foarte bine.

După o săptămână, a venit un medic în salon ca să discutăm dacă era cazul ca Haweya să rămână în spital împotriva voinței ei. L-a convins că nu era nimic foarte în neregulă cu ea. Am dus-o înapoi

la apartamentul ei și am lăsat-o acolo, dar trei zile mai târziu, când m-am dus să văd ce mai face, nu era bine. Ba mormăia întruna, ba vorbea foarte tare, ca un predicator. A scos cartea lui Sayyid Qutb și a spus:

– Ayaan, trebuie să te căiești, întoarce-te la Allah. Brusc, a început să-și scoată hainele de pe ea.

Am țipat la ea să înceteze și s-a oprit, părând rușinată.

– Îți dai seama că vorbești singură? am întrebat-o.

– Nu vorbesc singură. Există o voce în capul meu. Îmi tot cere să mă port ca un copil, așa că eu îi spun: „Acum nu este momentul potrivit, când va pleca Ayaan, o să o fac“, mi-a explicat ea.

În dimineața următoare, m-am dus direct la biblioteca din Leiden. Încercam să-mi dau seama ce se întâmplă. De-a lungul următoarelor câteva săptămâni ajunsesem să-mi dau seama că vocea semăna puțin cu Haweya. Amintirile ei, sentimentele legate de religie de când era copil, amintirile legate de școală și de părinții noștri se zvăcoleau toate în mintea ei, amestecându-se cu cele din viața de adult.

Vedeam că sora mea avea mintea bolnavă. Boala fizică e ușor de înțeles: ești bolnav, iei medicamente, dar cea mintală este înfricoșătoare: nu poți vedea rana. Marco era biolog, așa că m-a ajutat să înțeleg ceva din chimia creierului. Am vorbit cu un psihiatru. Din punct de vedere rațional, puteam să înțeleg. Îmi spuneam: „E o substanță chimică în corpul ei care nu se află în cantitatea necesară. Sora mea nu este blestemată. Nu e din cauză că nu i s-a supus lui Allah sau mamei“. Dar din punct de vedere emoțional, eram devastată. Sora mea începea să se stingă chiar în fața ochilor mei, iar eu nu puteam decât să privesc. Mă simțeam neajutorată și vinovată că nu văzusem semnele și să fi prevenit cumva boala oferindu-i un mediu stabil și susținere.

Nu Islamul a îmbolnăvit-o pe Haweya. Halucinațiile ei erau religioase, dar ar fi o greșeală să spun că erau din vina Islamului. S-a îndreptat către Coran căutând liniștea minții, dar neliniștea din interiorul ei era de natură chimică. Cred că probabil avea legătură

cu faptul că Olanda nu impunea nici o limită; obișnuia să spună că parcă era într-o cameră fără pereți. Odată, mi-a spus: „Am fost atât de obișnuită să mă lupt cu toată lumea pentru fiecare lucru neînsemnat și brusc nu mai există nimic pentru care să lupt – totul este posibil“. În Europa, Haweya și-a pierdut harta, iar lipsa unei călăuze devenise de nesuportat.

Își ascundea pastilele. Delira și era agitată. Credea că este blestemată. Într-o noapte, târziu, a luat un taxi din Nijmegen și s-a dus la Ede să o vadă pe Hasna, refugiata somaleză din Ede. Hasna a plătit taxiul și a culcat-o, dar dimineața, Haweya a luat-o pe fetița Hasnei în brațe și nu i-a mai dat drumul. Încerca să alăpteze pruncul; apoi credea că e Maria, mama lui Iisus. Hasna a chemat poliția: nu a avut de ales. I-au luat copilul cu grijă din brațe, iar pe ea au dus-o la spital.

Au dus-o într-o cameră camuflată, unde totul era gri și moale și cu foarte puțină lumină. O vreme nu mi s-a permis să o vizitez. Iarși i-au dat medicamente și și-a mai revenit, dar aveau efecte secundare. A început să umble agitată, gesticulând foarte tare. I-au dat și mai multe medicamente; devenise letargică și a alunecat iar în depresie.

Haweya a stat în spital șase luni. O vizitam constant. Odată, am descoperit că avea încă un vizitator, pe Yassin Moussa Boqor, fratele mai tânăr al lui Boqor, cel care prezidase întâlnirea clanului de la Centrul de Refugiați din Ede. Acest bărbat, care era prinț în clanul Osman Mahamud, m-a salutat plin de curtoazie. Era acolo ca să vadă ce face Haweya ca reprezentant al tatălui meu și al clanului: vestea se răspândise.

Câteva săptămâni mai târziu, acasă la mine a sunat telefonul. A răspuns Marco. S-a întors către mine și am văzut că plângea. A spus:

– Ayaan, ăsta este un telefon special.

Am luat receptorul, iar tata a spus, cu o voce ca a unei fetițe, așa cum obișnuiam eu să spun: Abeh, Abeh. Abeh! M-ai iertat!

Aproape că am aruncat telefonul. Am strigat, am sărit și am dansat prin sufragerie înainte să ridic din nou telefonul.

Tata mi-a spus că Yassin Moussa Boqor îi povestise cum aveam grijă de sora mea. Îi spusese tatei că oricare om ar trebui să se simtă binecuvântat cu așa un copil. În țara aceasta, atât de mohorâtă, de înnourată și de deprimantă, era această fată somaleză, care își făcea atât de bine datoria, care muncea atât de mult și care și studia. Prințul îi sugerase respectuos tatei că ar fi bine să mă ierte.

Avea o voce caldă. Eram copleșită de bucurie; era unul dintre cele mai fericite momente din viața mea. Am evitat să discutăm despre întreaga chestiune cu mariajul și fuga mea; voiam să ne spunem numai lucruri bune unul celuilalt. Tata mi-a spus că trăia din nou în Somalia împreună cu a treia lui soție și cu fetița lor. A spus că aveau tot ce le trebuie, dar nu și telefon.

– Vreau să te sun și să fii tu cel care răspunde la telefon, i-am zis și i-am trimis bani ca să-și instaleze unul. După asta, îl sunam pe tata cel puțin o dată pe lună. Spunea că trebuie să ne rugăm la Allah pentru ca Haweya să se facă bine, iar pe ea o sfătuia să-și ia medicamentele.

Starea surorii mele părea să se îmbunătățească. A fost mutată la o secție unde erau internați bolnavii care aveau nevoie de spitalizare pe termen lung și i se permitea să iasă în curte în timpul zilei. O amenințam că nu i se va mai permite acest lucru dacă nu se întorcea noaptea, așa cum trebuia. În următoarele câteva săptămâni, ocazional, părea să recunoască faptul că era bolnavă. Odată mi-a mărturisit:

– Suferința presupune atâta singurătate. Nimeni nu poate să înțeleagă cu adevărat ce se întâmplă în capul meu.

Mi s-a rupt inima să o aud spunând asta. Dar Haweya insista că Olanda o îmbolnăvea și că, dacă ar pleca din Olanda, s-ar face bine. Eu știam că asta este o prostie. Dacă pleca acasă, în Nairobi, își întrerupea tratamentul care prevenea groaznicele episoade psihotice. Când a fost externată, în iunie, am mutat-o pe Haweya în apartamentul în care locuiam cu Marco în Langegracht. Lucrurile

nu au mers prea bine. Devenise extrem de imprevizibilă, iar eu îmi petreceam tot timpul convingând-o să-și ia pastilele. Deși Marco mă sprijinea, se certa tot timpul cu Haweya; amândoi erau foarte încăpățânați. Eu mă împărțeam între traduceri, cursuri și îngrijirea surorii mele: nu prea mai era loc în viața mea pentru Marco, ca să nu mai vorbesc despre prieteni.

Haweya era hotărâtă să meargă acasă, în Kenya. A sunat-o pe mama, care a fost de acord.

– Sigur că Haweya a înnebunit în țara aceea *kufi*, mi-a spus mama. Ayaan, și tu ar trebui să te întorci acasă, înainte să înnebunești.

Tata, Johanna și toți ceilalți mi-au spus că nu aveam nici un drept să o împiedic pe Haweya să se întoarcă acasă, dacă asta era ceea ce își dorea, așa că în iulie a plecat.

Era o ușurare să mă pot concentra din nou pe studiu, deși mă simțeam vinovată să recunosc asta chiar și față de mine însămi. Rămăsesem mult în urmă; drumurile dese la Nijmegen îmi consumaseră mult timp, la fel și traducerile, de care însă aveam nevoie ca să plătesc tratamentul Haweyei și să trimit bani mamei acasă.

Nu aveam multe cursuri la Leiden, dar erau solicitante. Profesorii obișnuiau să ne prezinte trei sau patru teorii – conducerea charismatică sau sprijinul clasei mijlocii în revoluție ori nevoia pentru o reprezentare proporțională – și să ne ceară să analizăm dacă informațiile susțineau argumentul, dacă existau sinapse, și apoi trebuia să exprimăm propriile teorii. Dacă nu puteam dezvolta o teorie proprie, spuneau că nu suntem curioși și nici potriviți ca să devenim cercetători. Trebuia să concepem o teorie originală, cu metodologia adecvată; dacă nu făceam asta, ceea ce spuneam era considerat discuție la pub, nu știință. Eram încurajați să citim foarte mult în afara programei. Îmi plăcea asta, dar era greu să îi pasul cu toate.

În septembrie 1997, am devenit eligibilă pentru cetățenie. Trăiam în Olanda de cinci ani. Abia așteptam; de fapt, îmi depusesem actele de câteva luni bune. Practic vorbind, voiam un pașaport

olandez ca să pot călători mai ușor; era atât de dificil să te miști încoace și încolo în calitate de refugiat. De asemenea, încă mă gândeam că autoritățile ar putea descoperi că am mințit și că mi-ar putea retrage dreptul de refugiat. De îndată ce deveneam cetățean olandez, mă gândeam că aveam să fiu scutită de asta. Fusesem refugiat toată viața mea, de când am părăsit Mogadiscio, când aveam opt ani. Acum voiam să devin un cetățean adevărat, participant la o democrație vie. Voiam să aparțin unui loc.

Pe 21 august 1997, am primit o scrisoare: după aproape cinci ani de la ziua în care am primit dreptul de refugiat în Lunteren, regina Olandei acceptase cererea mea de a deveni cetățean olandez. Trebuia să aștept două săptămâni ca să-mi pot ridica noul pașaport de la consiliul orășenesc din Leiden.

Când am ajuns în față, îmi bătea inima să-mi iasă din piept.

– Am venit pentru naturalizare, i-am spus eu femeii îndesate care se afla dincolo de birou și i-am arătat scrisoarea.

– În regulă. Puteți plăti acolo, mi-a spus și m-a privit lung.

Casierul mi-a luat banii și mi-a înmânat ceva: un pașaport olandez. Avea fotografia mea și numele meu – Ayaan Hirsi Ali –, un nume care până acum părea să fie normal. Nu a existat nici un discurs, nimeni nu mi-a citit drepturile și obligațiile. Primirea pașaportului era ocazia cea mai puțin importantă din lume.

Eu și Marco am dat o petrecere ca să sărbătorim. „Sunt olandeză!“ repetam întruna. Nu m-a ridiculizat nimeni, dar mă priveau ciudat. Nu era vorba despre faptul că eu eram neagră și mă pretindeam olandeză; asta părea în ordine. Era faptul că a fi olandez nu însemna absolut nimic pentru acești oameni. Mai mult decât atât, prietenilor mei olandezi li se păreau chiar incomode simbolurile Olandei: steagul și monarhia. Aceste lucruri li se părea că îi trag înapoi către momentul plin de trădare din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Vedeau naționalismul aproape la fel ca rasismul. Nimeni nu părea să fie *mândru* că e olandez.

La început, Haweya părea să fie bine în Kenya. Vorbeam la telefon cam la zece zile și părea fericită; pomenea chiar de o slujbă. Apoi, în octombrie, mi-a fost limpede că din nou nu se simțea bine. La telefon bombănea ceva incoerent, presărând fiecare conversație cu aiureli religioase. Auzea din nou voci.

I-am sugerat să se întoarcă la Leiden, dar spunea că se teme de Olanda. Apoi, data viitoare când am sunat, spunea că vrea să se întoarcă în Olanda, dar că își pierduse pașaportul. Mă implora să mă duc și să o scot cumva de acolo, fără pașaport. Spunea că uneori mama o lega, iar Mahad o bătea.

– Îmi iroșesc timpul, îmbătrânesc, sunt un dezastru, sunt însărcinată se vaicărea ea.

După asta, Haweya nu a mai venit niciodată la telefon. Vorbeam numai cu mama, care îmi spunea că Haweya devenea tot mai violentă. Mama știa că Haweya era însărcinată. Când am adus vorba despre asta, nu a spus decât: „Allah a vrut așa“ cu o resemnare amară. I-am trimis bani.

La începutul lui decembrie, am sunat din nou, și mama m-a anunțat că Haweya era bolnavă grav.

– Dacă vrei să o mai vezi pe sora ta în viață, vino acum.

Era vremea examenelor în Leiden și nu am luat-o în serios pe mama. M-am gândit că mă voi duce la Nairobi în vacanța de Crăciun. Dar rămăsesem foarte mult în urmă cu studiul în lunile în care avusesem grijă de Haweya. Am sfârșit prin a hotărî că trebuie să folosesc vacanța de sărbători ca să termin de scris câteva lucrări.

La câteva zile după Anul Nou, pe 8 ianuarie 1998, m-a sunat tata și mi-a dat cea mai grea veste din viața mea.

– Pe Haweya a luat-o Allah pentru destinația ei finală.

Fusese bolnavă timp de o săptămână. Nu-mi venea să cred. Nu mai aveam aer. Am izbucnit în lacrimi.

– Nu, Ayaan. Nu trebuie să plângi după Haweya, a zis tata. De la Allah venim și la Allah ne întoarcem. Ea este cu Dumnezeu. Cu toții trebuie să ne zbatem să ne ducem viața pe pământ ca să ajungem unde este ea. Acum se odihnește în pace.

Am plâns întruna, am luat primul avion. Când am plecat la aeroport, mi-am pus o haină neagră și o eșarfă – aceeași îmbrăcăminte pe care o purtam când am ajuns în Europa.

Cam cu o oră înainte să aterizez în Nairobi, o înmormântaseră pe Haweya. N-am mai apucat vreodată să o văd și nici să-mi iau la revedere de la ea. Musulmanii trebuie să-și îngroape morții în interval de douăzeci și patru de ore de la deces. Probabil că ar putea exista o permisiune în ce-l privește pe tată sau pe soț. Dar tata nu venise la înmormântare – el era în Somalia – și nimeni nici măcar nu s-a gândit să ceară o astfel de permisiune pentru mine.

Așa că, atunci când am ajuns eu, Haweya era deja în pământ. Am stat, pur și simplu, în cămăruța aceea murdară în care locuia acum mama, pe o stradă împuțită din Eastleigh, și îi ascultam poveștile despre cum a fost să trăiască împreună cu Haweya în ultimele șase luni. Mă uitam la barele subțiri de la fereastră, îndoite de Haweya când se izbea cu putere în ele și la geamul pe care îl spărsese și care nu fusese încă înlocuit.

Mama și Haweya locuiseră aici, în încăperea aceasta groaznică. Acesta era locul în care au dormit, au gătit și s-au spălat. Era cea mai deprimantă cameră pe care și-o poate imagina cineva. Decenii întregi de foc făcut cu cărbuni înnegriseră pereții scoroșiți.

Mama mi-a spus cum a murit Haweya. Episoadele ei psihotice se agravasera tot mai mult. Uneori, era nevoie de câțiva bărbați ca să o poată lega; mama nici măcar nu se putea apropia de ea. Venea un doctor care îi făcea injecțiile și atunci părea mai calmă. Apoi, într-o noapte, a fost o furtună. Haweya stătea la fereastră, privind potopul. Deodată, a spus că l-a văzut pe Allah în lumina fulgerului și a ieșit pe ușă. A alergat desculță pe drum, noaptea, sărind peste băltoacele formate de ploaie, iar când mama a strigat după ajutor, doi bărbați somalezi au alergat să o prindă. Când au adus-o înapoi, îi curgea sânge din genunchi și dintre picioare.

A murit la o săptămână de la pierderea sarcinii. Bănuiesc că a fost vorba despre o infecție. Nici măcar nu știu dacă a fost la vreun doctor.

Rămăsesem fără cuvinte, îngrozită și speriată din cauza mamei. Mi-a trecut prin minte că ar putea încerca să-mi ia pașaportul și să mă oprească în Nairobi. În noaptea aceea, m-am dus la culcare, pe o saltea pe care dormise Haweya, cu pașaportul legat strâns în jurul taliei.

După ce a murit Haweya, m-am rugat. M-am îmbrăcat și am îngenuncheat pentru rugăciune, așa cum îmi spusese mama, de dragul liniștii din casă, dar acele rugăciuni erau goale de conținut. Ce era și mai important era faptul că am stat singură și l-am implorat pe Allah s-o odihnească în pace pe sora mea, pentru că pe pământ cunoscuse iadul. Ideea că nu mai suferea și se odihnea în pace era surprinzător de liniștitoare.

Mama era plină de amărăciune. Nu mai rămăsese nimic din tânăra aceea mândră care plecase de la familia ei din *miyé* ca să meargă la Aden, care se căsătorise cu bărbatul pe care ea îl alesese și care se luptase să-și salveze familia, sub dictatură fiind. Bunica plecase să stea cu sora mai mică a mamei în Somalia. Mama locuia în Eastleigh, un cartier pe care îl disprețuia, într-o țară și într-un oraș pe care mereu le urâse, și nu vorbea aproape cu nimeni din comunitate. Familia ei nu mai exista: Mahad o dezamăgise; una dintre fiice o părăsise, iar cealaltă înnebunise și apoi rămăsese însărcinată. Cel mai mare coșmar al mamei se întâmplase. Era cu mult mai rău decât faptul că Haweya murise.

În după-amiaza zilei următoare, mama a început ocara:

– De ce mi-a făcut mie Allah una ca asta? Cum a putut sora ta să-mi facă una ca asta?

N-am putut suporta să aud cum Haweya era învinovățită că o rănise pe mama. M-am gândit la tot abuzul și la toate bătăile pe care sora mea le luase când eram mici. Mamei nu părea să-i treacă prin minte că probabil și ea avusese un rol în tot răul acesta. M-am gândit la cum o convinsese mama pe Haweya să renunțe la doctorii și la medicamentele din Olanda și să se întoarcă la Nairobi, în această cameră sordidă, această mizerie îngrozitoare.

Am încercat să o fac să se așeze și să-i spun toate astea. Voiam să am o discuție adevărată cu ea, probabil prima din viața mea. Dar nu mai rămăsese nimic din impunătoarea mea mamă pe care o știam. Mama nu numai că era foarte slabă acum; era distrusă și mi s-a făcut milă de ea. Era piele și os, picioarele aveau răni deschise de la psoriazis și era atât de nefericită!

Aveam la mine 1 000 de dolari și i-am dat ei.

– Vreau să te muți din camera asta imediat, i-am spus. O să-ți trimit eu bani. Vreau să pleci în Somalia. Du-te la frații și surorile tale, la clanul tău. Nu ai pentru ce să mai rămâi în Nairobi. Haweya s-a dus, Mahad nu are nici un fel de planuri, iar eu n-o să mă mai întorc niciodată aici. Nu ai prieteni, te cerți cu toată lumea. Pleacă de aici.

Simțeam că eram vocea autoritară a familiei acum.

– Vreau să te duci la magazin ca să iei tu banii când sosesc. Nu vreau ca Mahad să fie implicat în asta. I-am zis câți bani îi trimiseseam lui Mahad pentru ea – cam peste 10 000 de dolari, despre care el îmi spusese că îi folosește ca să-i închirieze o casă în Westlands – și parcă și-a mai revenit un pic, plină de furie.

M-am dus să o vizitez pe Halwa. Locuia tot în casa tatălui ei, dormea în același dormitor, dar arăta de parcă o fantomă îi luase sufletul. La câteva luni după ce am plecat din Nairobi, în 1992, ca să locuiesc cu Osman Moussa, Halwa s-a măritat în cele din urmă cu vărul ei din Yemen. Îi dădea tot timpul ordine și se aștepta să fie servit, deși era un primitiv și nu învățase niciodată să citească. Halwa îl ura pe soțul ei, dar rămăsese însărcinată. Când s-a născut fetița ei, l-a implorat pe tatăl ei să-i dea voie să divorțeze. Tatăl a aranjat fără prea mare tragere de inimă o înțelegere plătită, și soțul ei s-a întors în Yemen. Acum abia dacă mai ieșea din casă. Fetița ei avea patru ani și era singura bucurie din viața ei.

În ziua următoare, am mers să-l văd pe fiul nou-născut al lui Mahad. Mi-a plăcut foarte mult de Sha'a, tânăra soție a lui Mahad. Părea neglijată: era evident că Mahad nu prea-și petrecea mult timp cu ea. Când l-am încolțit, Mahad mi-a spus că era furios pe ea că

rămăsese gravidă. L-am întrebat dacă folosisese cumva vreo metodă contraceptivă și a răspuns că nu, și că Sha'a trebuia să numere zilele. Nu m-am putut abține și i-am reproșat cât de ușor îi era lui, un bărbat, să dea mereu vina pe femei pentru problemele sale. Dar când l-am văzut că se înfurie, am strâns din dinți ca să evit să izbucnesc din nou: nu era momentul potrivit pentru asta.

Apoi l-am întrebat ce a făcut cu banii pe care îi trimisese. Mahad mi-a spus că îi investise în afaceri, dar că bărbatul cu care făcea afaceri a fugit în Oman. Ca de obicei, el era victima.

M-am mai plimbat puțin. Nairobi rămăsese o umbră din orașul în care trăisem. Drumurile erau distruse, telefoanele abia dacă mai funcționau. Economia era la pământ; o astfel de creștere a sărăciei într-un timp atât de scurt părea obscenă. Violența devenise ceva firesc pe străzi. Sub conducerea lui Daniel Arap Moi, furturile și corupția la scară mare secătuiau țara de orice formă de energie și speranță. Peste tot în jur era haos și nimeni nu părea să aibă vreo speranță că lucrurile se vor îmbunătăți. Părea un fel de capăt de linie, o fundătură.

Cu o noapte înainte de a lua avionul ca să mă întorc în Olanda, nu am putut dormi. Am ascultat zgomotul mașinilor de pe stradă până dimineața devreme și mi-am dat seama că nu voi putea să mai trăiesc vreodată aici. De-acum în colo aveam să-mi petrec viața în Olanda.

Când m-am întors în Leiden, după înmormântarea surorii mele Haweya, parcă eram cuplată pe pilot automat. Îmi dispăruseră sentimentele. Făceam treburile zilnice și nici nu știu cum le duceam la bun sfârșit. Treptat, m-am trezit din nou la viață. Pierdusem câteva examene, așa că aveam treabă. Marco era foarte bun cu mine, și asta m-a ajutat.

Vechiul meu prieten, Abshir Abdi Aynab, imamul din Somalia, m-a sunat să-mi transmită condoleanțe. Mi-a spus că locuia în Elveția și că voia să mă viziteze. L-am expediat. Nu voiam să mai am deloc de-a face cu trecutul meu.

CAPITOLUL 14

Părăsindu-l pe Dumnezeu

Mă integrasem în mediul studentesc, care nu era nici pe departe la fel de previzibil și de liniștit precum cel din Ede. Geeske și prietenii mei mai vechi din Leiden erau fie agnostici, fie atei. Elroy, cel mai bun prieten al lui Marco, era homosexual.

Bunăoară, amicul lui Marco, Giovanni, s-a despărțit de prietena lui, Mirjam, după ce Giovanni a lipsit trei luni fiind plecat în Israel cu o bursă de studiu în biologie. În absența lui, Mirjam s-a îndrăgostit de Oliver, unul dintre prietenii lui Giovanni. Când acesta s-a întors, a fost necăjit – fuseseră împreună ani de zile –, dar nu a existat nici o ucidere pe motive de onoare, nici măcar o izbucnire violentă. Mirjam avea tot dreptul să se îndrăgostească de altcineva. Până și mama ei credea la fel, chiar dacă îl adora pe Giovanni. Eu eram fascinată de această viziune a unui sistem moral complet diferit.

În mai 1998, au avut loc alegeri. Acum, că eram cetățean olandez, puteam vota. M-am gândit mult. Faptul ca aveai posibilitatea să alegi membri în guvernul Olandei părea o mare responsabilitate. Am votat, asemenea multora dintre prietenii mei, cu Wim Kok, de la Partidul Laburist, un social-democrat. Aveam înclinații de stânga. L-am ales pe Kok pentru corectitudine și onestitate, pentru

că promitea slujbe, și îl credeam; avea experiență și îmi plăcea dosarul lui anterior. Deși eram studentă la științe politice și lucram ca traducător, încă nu-mi venise ideea să analizez poziția unui partid pe probleme de imigrare și integrare. Încă nu-mi puneam întrebarea cu privire la politicile guvernului față de cauzele pentru care imigranții erau atât de bine reprezentați în statisticile legate de crime, șomaj și alte probleme sociale.

În ianuarie 2000, comentatorul politic Paul Scheffer a publicat un articol intitulat „Drama multiculturală“, în *NCR Handelsbald*, un foarte respectat ziar de seară, care brusc a devenit subiect de dezbatere în Olanda. Toată lumea avea o părere cu privire la acest lucru. Scheffer spunea că se crease o nouă subclasă etnică formată din imigranți, care era mult prea izolată și respingea valorile ce țineau societatea olandeză încheată, creând noi și dăunătoare diviziuni sociale. Nu se insista suficient pe adaptarea imigranților; profesorii chiar puneau la îndoială relevanța predării istoriei *Olandei copiilor imigranți și o întregă generație era sacrificată* sub pretextul toleranței. Scheffer spunea că nu era loc în Olanda pentru o cultură care respingea separarea bisericii de stat și care nega drepturile femeilor și ale homosexualilor. El prevedea revoltă socială.

La vremea aceea, nu am luat în serios temerile lui Scheffer. Mie mi se părea că olandezii trăiau într-un paradis absolut și aveau tendința să considere orice problemă minoră o adevărată criză. Vedeam Olanda anilor '90 ca pe o țară care trăia o perioadă de prosperitate, o epocă de aur ca în perioada anilor 1600. Era o țară micuță, îngrijită, în care toată lumea era drăguță. Economia era înfloritoare. Trenurile soseau la timp, deși puțin cu întârziere de când compania fusese privatizată. Politicienii erau colegiali și chiar prietenoși. În cabinet erau și femei, și homosexuali și toată lumea îi respecta enorm de mult. Nu credeam că țara ar putea să aibă nici fel de probleme. Pentru mine, cuvintele pe care le folosea Scheffer – criză, revoltă socială – păreau să fie doar flecăreală gazetărească.

În ultimul meu an de studiu, m-am concentrat pe terminarea tezei mele. Alesesem să cercetez motivele pentru care exista tendința ca legile să se facă mai degrabă în Curtea de Justiție decât în Parlament. Politicienii din Olanda nu reușeau să-și asume responsabilitatea de a acționa decisiv: și asta din cauză că își doreau atât de mult să obțină consensul și beneficii electorale, îi lăsau pe judecători să se ocupe de problemele pe care ei le considerau prea controversate pentru a fi abordate. Mă gândeam că așa putea continua cu un doctorat după absolvire și poate așa fi predat.

În primăvara lui 2000, tata, pe atunci aproape orb din cauza cataractei, a reușit să obțină viză de Germania ca să se opereze la ochi, lucru pentru care am plătit cu bucurie. L-am vizitat la Düsseldorf, unde am mers cu mașina mea, un Peugeot 206, împreună cu Mirjam. Marco și Ellen au venit și ei cu o zi mai târziu. Marco își dorea foarte mult să-l întâlnească pe tata și am căzut de acord ca el și Ellen să pretindă că sunt un cuplu, pentru că nu eram pregătită să discut cu tata faptul că trăiam în păcat. Nu încă.

Abeh m-a îmbrățișat. Părea mult mai bătrân, dar mirosea exact la fel. Mă simțeam extrem de bine că mă îmbrățișa din nou. La început, am vorbit doar despre lucruri generale, despre ce studiam, despre politică. Tata nu voia să vorbim decât despre Somalia și despre ce stat grozav va fi în Somalia într-o bună zi. A spus clar că el voia un guvern islamic, o guvernare după legile lui Allah. Orice sistem politic gândit de om era predestinat să nu funcționeze.

Eu l-am contrazis: i-am vorbit răspicat. Am spus că Legea Divină nu ar fi corectă cu toți ceilalți care nu sunt musulmani. Nici în interiorul Islamului nu gândeam toți la fel. Cine ar face legea?

– Legea bisericii este totalitară. Înseamnă că oamenii nu pot alege. Umanitatea este variată și noi ar trebui să sărbătorim asta în loc să o suprimăm, i-am explicat eu.

Tata nu a spus decât:

– Trebuie să ne străduim foarte mult să-i convertim pe toți la Islam.

Mă dezamăgea cu această logică simplă și cu lipsa lui deprimantă de realism.

Tata hotărâse să-mi aranjeze divorțul. Nu mă simțeam cătuși de puțin căsătorită, iar Osman Moussa era doar o amintire vagă pentru mine. Dar pentru tata, acest lucru era vital. Mi-a spus că nu ar fi trebuit să mă oblighe să mă căsătoresc împotriva voinței mele. Trebuia să fiu liberă să-mi aleg soțul pe care-l voiam eu. Cred că voia să se gândească la el însuși ca la cineva care oferea libertate; până la urmă, încă mai zăcea în el un democrat.

Abeh mi-a spus că era trist să vadă cum m-am schimbat. Spunea că devenisem prea practică și nu îndeajuns de spirituală.

– Nu-ți voi cere să porți eșarfa, a zis el, dar te rog, lasă-ți părul să crească.

I-am promis că-l voi lăsa, și așa am făcut. Când m-a întrebat dacă încă mă mai rugam, l-am asigurat de asta. Într-un fel, asta era încă adevărat. Aveam tot felul de idei nemusulmane și, cu toate acestea, pe atunci încă mă gândeam la persoana mea, într-un fel oarecum mai larg și mai important, ca la o credincioasă.

Când am absolvit la Leiden, în 2000, aveam aproape treizeci de ani. Mi-a mai trebuit încă un an ca să-mi iau diploma de master, dar am reușit să fac și asta. Îmi spuneam că trebuie să fiu mândră de mine. Aveam calitative solide, o relație destul de dificilă, dar intimă și relații de prietenie puternice. Câștigam proprii bani și îmi făcusem cuibul meu în Olanda cu mâinile, picioarele și cu mintea mea.

Eram încântată că am absolvit, după atâția ani. Am încercat să obțin o viză pentru tata ca să poată asista la ceremonie, dar nu am reușit. Am sunat-o pe mama să-i spun că urma să obțin diploma de master în științe politice, iar ea a făcut o remarcă ciudată despre cât de nefiresc i se părea că a trebuit să fiu chiar eu, dintre cei trei copii ai ei, care să aibă diplomă de studii universitare. Probabil nu a vrut să mă rănească. În ochii ei, eram încă cea mai proastă dintre cei trei copii ai ei.

Eu și Marco am dat o petrecere la Café Einstein pe care o frecventau mulți studenți din Leiden. Au venit și Johanna cu Maarten

împreună cu copiii lor, Irene și Jan, pe care eu îi ador, ca și când ar fi frățiorii mei. Maarten s-a urcat pe un scaun și a început să le povestească întâmplări nostime despre cum eram eu când am sosit pentru prima dată aici. Geeske era maestra de ceremonii, iar părinții lui Mirjam au preparat o mulțime de *hors d'oeuvres*, care m-au impresionat foarte mult. Când a intrat Mirjam cu Olivier m-am încordat, așteptând să izbucnească cearta cu Giovanni, dar Mirjam s-a înțeles foarte bine cu noua prietenă a lui Giovanni, Albertine.

Toți oamenii din jurul meu mi-au urat numai bine, dar eu tot trebuia să mă gândesc la ce urma să fac mai departe. Voiam să-mi iau o slujbă potrivită și să câștig bani astfel încât eu și Marco să ne putem permite un apartament mai drăguț. Uram locuința noastră umedă și rece din Langegracht, închiriată de la primărie, care îmi provoca alergii. Înainte de Aid, sărbătoarea sacrificiului la musulmani, câțiva dintre vecinii noștri, care erau marocani și turci, au sacrificat o oaie la subsol, unde ne țineam bicicletele. Intestinele au rămas la gunoi zile întregi, înainte să fie ridicate; era ca și când stăteam în Eastleigh. Era zgomot la orice oră. Voiam să scap de acolo, chiar dacă Marco spunea că nu ne puteam permite asta încă. El era atât de chibzuit, iar eu mă plângeam de asta. Nu înțelegeam de ce trebuia să așteptăm mai mult decât o făcuserăm deja.

Am hotărât să nu mai continui studiile universitare. Puteam să fac un doctorat și să primesc un fel de venit fix ca profesor-asistent, dar asta nu era cu nimic mai bun decât ajutorul social. Nu ne-ar fi scos din locuința din Lagegracht și nici nu mi-aș fi putut permite să-mi ajut prea mult familia din Africa. Trebuia să muncesc. Dar nu voiam să continui doar ca traducător, pentru mine asta era un job pentru perioada studenției, nu o slujbă permanentă. De asemenea, voiam să capăt mai multă experiență înainte de a mă îndrepta spre cercetare și predat.

Încă mai aveam multe de învățat, dar mă temeam că în domeniul privat aș putea fi considerată prea bătrână pentru a începe o

carieră. Eram atât de nerăbdătoare, încât am acceptat prima slujbă care mi s-a oferit, la Glaxo, compania farmaceutică.

Aplicasem pentru ea, pentru că Glaxo îi ajută pe oameni. Glaxo cheltuia milioane pe cercetarea legată de SIDA și malarie: lucrând acolo, puteam participa și eu într-o oarecare măsură. Era o companie mare; intrai în echipa de vânzări, dar în timp puteai avansa. Slujba a venit cu un salariu bun pentru început, cu o mașină de serviciu și un stagiu de instruire de două săptămâni, mai mult un curs de inițiere în medicină și care pune accent pe durerile de cap și pe sistemul respirator. Te învăța, de asemenea, cum să vinzi lucruri oamenilor, ceea ce era cu adevărat ceva care îți atrăgea atenția.

Trebuia să le vând doctorilor Imigran, un medicament pentru migrene. Angajații de la Glaxo ne-au învățat tehnici de a le convinge inteligent pe secretarele doctorilor ca să putem obține o programare. Ne învățau să evaluăm tipul personalității cuiva și să ne adaptăm tehnicile de vânzare acelu gen de persoană, astfel încât fiecare programare să se termine cu vânzare. Dacă simțeau că un doctor e genul autoritar, trebuia să-ți cobori tonul și să-i dai de înțeles că îl considerai foarte inteligent. Trebuia să-l lași să vorbească oricât de mult voia, apoi, când scoteai medicamentul, foloseai exact aceleași cuvinte pe care le folosea el. În cazul personalităților analitice, la început nu trebuia să menționezi deloc medicamentul; intrai direct într-o discuție lungă despre diferite tipuri de migrene. Era o tehnică manipulativă și, după părerea mea, o mare pierdere pentru timpul prețios al doctorilor, așa că, după câteva săptămâni, am restituit mașina, telefonul și laptopul. Cam asta a fost tot ce am putut face în lumea afacerilor.

Apoi am aplicat la o agenție pentru slujbe temporare, care m-a trimis să lucrez ca manager într-un birou al departamentului de acordare de locuințe de pe lângă consiliul orașului Oegstgeest. Era aceeași zonă rezidențială plăcută de la periferia orașului Leiden, unde locuisem cu Chantal. Am lucrat acolo timp de două sau trei

luni; credeam că îmi va oferi posibilitatea să observ formele de guvernământ din interior.

Pentru fiecare cerere de construcție a unei mansarde sau pentru schimbarea unor ferestre, un grup întreg de oameni din acest birou trebuia să lucreze în echipă, dar păreau să nu se simpatizeze. Erau mai mulți funcționari publici decât sarcini de lucru și își petreceau ziua șușotind. Fiecare aprobare trebuia să fie contrasemnată de directori și de directorii directorilor și totul se mișca incredibil de încet. Aplicasem pentru o slujbă la Ministerul de Interne cu un an înainte și durase șase luni ca să mi se dea un răspuns: acum, prietenii care lucrau în ministerele guvernamentale îmi confirmau că activitatea guvernamentală se mișcă greu, fără nici un pic de imaginație sau satisfacție. Așa că am renunțat și la guvern. Nu voiam să mai lucrez în serviciul public niciodată în viața mea.

Am început să îmi privesc viitorul, cu un sentiment tot mai acut de panică. Într-o dimineață de martie, Marco și-a ridicat ochii din ziar și a exclamat:

– Slujba asta e perfectă pentru tine: îți vine ca o mânășă.

Mi-a arătat anunțul. Institutul Wiardi Beckman, biroul politic al Partidului Laburist al lui Wim Kok, căuta un cercetător începător.

Nu era la fel de bine plătit ca la Glaxo, dar munceam doar patru zile pe săptămână, iar în restul timpului, puteam traduce, ca să-mi suplimentez veniturile. Cel mai important însă era că suna cu adevărat interesant. Urma să fac muncă de documentare cu privire la chestiuni care erau relevante din punct de vedere politic sau social, pentru un partid din care făceam deja parte. Un *think tank* nu avea cum să fie birocrat. Avea să fie o adevărată provocare intelectuală.

Institutul Wiardi Beckman îmi oferise slujba în iunie 2001. Eram încântată. Trebuia să-mi încep activitatea pe 1 septembrie. Mi-am dat imediat demisia din postul de la consiliul municipal și m-am întors la traduceri, care îmi permiteau să câștig mult mai mulți din banii de care eu și Marco aveam nevoie ca să ne cumpărăm o casă.

Eram hotărâtă să ne găsim o altă locuință și la început Marco m-a susținut, dar de câte ori găseam ceva care îmi plăcea, el se opunea, argumentând că era prea scump sau prea departe de centru. Marco nu voia să se mute, nu voia să fie prins în cursa unui imens împrumut bancar. El voia să-și cheltuie toți banii pe care îi avea hoinărind prin lume, iar eu consideram asta imatur, în timp ce el îmi spunea că nu am răbdare și că sunt cheltuitoare.

Relația noastră se deteriora. Ani de zile ne ciondăniserăm pentru lucruri neînsemnate, stupide: managementul timpului și cheltuielile gospodărești. El trebuia să planifice totul, iar eu uram să fiu constrânsă. Era temperamental; niciodată nu mi-a plăcut să țip sau să se țipe la mine. Deja începusem să mă gândesc să ne despărțim când am văzut o casă perfectă, deși cam dărăpănată, pe o stradă străjuită de copaci, aproape de gară, cu podele din lemn și cu șemineu în camere. Marco a spus că ar costa prea mult să o renovăm.

Am hotărât să cumpăr oricum casa, fără Marco. Puteam să rămânem prieteni – poate că ar fi putut rămâne iubitul meu –, dar venise vremea să plec, înainte ca lucrurile să se înrăutățească între noi. Ellen se despărțise de soțul ei, Badal Zadeh, și, după o perioadă în care și-a căutat sufletul-pereche, a acceptat să vină și să locuiască în Leiden, să împărțim casa și ipoteca. Am mers la bancă: amândouă câștigam bani frumoși, iar în aprilie, eu și Ellen ne-am mutat împreună.

Într-o seară, ne uitam la televizor când a apărut o știre despre niște profesori homosexuali hărțuiți de către niște puști marocani. Pe atunci, genul acesta de știri apărea des; deschideai ziarul și îți spuneai: „Ce? Iar marocanii? Ce e în neregulă cu ei?” Așa că, atunci când pe ecran și-a făcut apariția un imam, purtând haine tradiționale și vorbind în arabă, am dat mai tare sonorul. Privea spre camera de filmat cu mare autoritate și le explica telespectatorilor cum homosexualitatea era o boală contagioasă care îi putea molipsi și pe copii. Era, spunea el, o amenințare pentru omenire.

Îmi amintesc faptul că m-am ridicat în picioare și am exclamat: „Cât este de înapoiat! E atât de stupid!“ Pentru somalezii din mine, această atitudine era familiară, dar cetățeanul olandez din mine părea șocat. Interviuul a iscat agitație, iar eu m-am așezat și am scris un articol pe care l-am trimis la *NCR Handelsblad*. Am scris că această atitudine era mult mai răspândită: era sistematică în Islam, pentru că aceasta era o religie care nu trecuse niciodată printr-un proces de „iluminare“ care să-i facă pe oameni să reconsidere propria abordare rigidă față de libertatea individuală. Mai mult decât atât, scriam eu, Islamul nu se opunea doar drepturilor homosexualilor de a trăi fără să fie deranjați. Oricine fusese la într-o clinică și făcuse avort sau într-un centru pentru femei putea să vadă cu ușurință că valorile morale ale Islamului în ce privește sexualitatea nu pot duce decât la suferință.

Era o indignare spontană. Mi-am dat seama că ideile îmi veneau în timp ce le scriam. Articolul era editat cu font mic, într-o limbă îngrijită și corectă și a fost publicat în mai, însă a reprezentat lansarea mea politică.

Ne-a luat două luni, mie și lui Ellen, să reparăm casa, apoi am încercat să mă bucur de viață. Dădeam petreceri. Ellen trecea printr-o criză religioasă, căutându-și direcția întrebându-se cărei biserici ar putea să i se alăture. Chiar eu și Marco ne înțelegeam bine din nou. A fost o vară în care am gătit pentru prieteni, o vară a libertății și a bucuriei.

Pe 3 septembrie, am început serviciul. Think tank-ul Partidului Laburist era mic, iar eu eram doar cercetător debutant. Prima mea sarcină a fost să mă ocup de imigrare, pe care începusem să o văd ca pe cea mai importantă problemă cu care se confrunta Olanda în secolul douăzeci și unu. Nu priveam încă Islamul ca pe o chestiune centrală, dar studiam imigrația, cauzele ei și implicațiile pe care le avea asupra unui stat prosper care îi absorbea pe toți acești nou-veniți. Oare Partidul Laburist trebuia să sprijine politicile mai restrictive legate de imigrare?

Olanda dorea să rămână un stat social, dar era clar că nu-și putea permite să ofere ajutor întregii lumi. Trebuia să existe anumite restricții la intrarea în țară. Dar care să fie aceste restricții? Mi-am propus să organizez o dezbatere între experți și să adun lucrările lor într-un volum. Nu scriam politică, dar mi s-a cerut să dezvolt și să extind rețeaua think tank-ului, iar ei să-mi furnizeze un plan de acțiune despre cum ar putea fi rezolvată problema. Cum se descurcau alte țări cu imigranții și în ce proporție putea absorbi un stat prosper migrația astfel încât să rămână prosper.

Într-o după-amiază, în a doua mea săptămână de lucru la think tank-ul Partidului Laburist, citeam niște rapoarte mai vechi când s-a iscat mare agitație pe scări. Am coborât să văd de ce se auzea atâta zgomot, hotărâtă să le cer oamenilor să facă liniște.

Un grup de oameni se adunase în jurul televizorului, care era pe CNN. Pe atunci, aveam prejudecăți împotriva Americii și a presei americane. Când eram în Leiden chiar scrisesem un articol despre campaniile excesive din mass media, dând drept exemplu dezastrul cu Monica Lewinski. Pe durata acuzațiilor la adresa lui Bill Clinton, CNN a transmis în direct în mod constant cu titlul de știri senzaționale aspecte absolut triviale ale vieții sexuale ale lui Clinton. Cel care îl acuza de parcă ar fi fost un sfânt, Kenneth Starr, dușmanul înverșunat al lui Clinton, îmi amintea de fiecare dată într-un mod absolut dezagreabil de Ijaabo. Simpla acordare a unei atenții atât de mari acestei probleme o făcea să pară importantă și toată povestea mi-a lăsat impresia că America era isterică.

Așa că, atunci când am văzut bannerul cu ȘTIRI SENZAȚIONALE în acea după-amiază, m-am gândit că CNN descoperise un alt subiect despre care urma să tot transmită. Dar, în timp ce mă uitam, un al doilea avion a lovit World Trade Center-ul. Reportera care transmitea știrile spunea că e posibil să nu fie un accident – că cele două explozii ar fi putut fi un atac deliberat. În repetate rânduri am urmărit imagini cu avioanele care loveau cele două turnuri.

M-am trezit mijindu-mi ochii și gândindu-mă, în somaleză: „Oh, Allah, fă să nu fie musulmani cei care au făcut asta“.

Știam că acest lucru putea să declanșeze un conflict mondial major. Când m-am întors de la serviciu, mi-am exprimat îngrijorarea față de Ellen:

– Americanii vor replica. Ei nu sunt ca olandezii – nu vor spune: „Haideți să stăm să discutăm despre asta“.

Dar în noaptea aceea am văzut imagini care m-au șocat pentru multă vreme. Chiar în Olanda – în Ede, orașul în care locuisem și eu –, o cameră care se întâmpla să filmeze pe stradă chiar după ce au fost lovite cele două turnuri a înregistrat un grup de tineri musulmani care jubilau. Întreaga Olandă a fost zguduită de acest lucru, însă eu am fost mai îngrozită decât oricine altcineva. Ellen îmi tot spunea: „Nu erau decât niște copii, a și trecut, dacă acele camere nu ar fi fost acolo, nici nu s-ar fi întâmplat“. Dar eu știam, în sinea mea, că doar o parte din amploarea evenimentului fusese captată de camere. Dacă ar fi existat mai multe camere și în alte cartiere, și acolo ar fi putut filma așa ceva.

În dimineața de după atacurile din 11 septembrie, după ce am coborât din trenul cu care făceam naveta, m-am întâlnit cu Ruud Koole, președintele Partidului Laburist, care îmi fusese profesor la Leiden, și am mers împreună spre birou. M-a salutat folosindu-mi prenumele – nu prea există curtoazie în Olanda – și, ca oriunde în lume, am început să vorbim despre atacul asupra celor două turnuri gemene. Ruud a dat din cap cu tristețe și a spus:

– E atât de ciudat, nu-i așa, că se spune că totul are de-a face cu Islamul?

N-am putut să mă abțin și, chiar înainte să ajungem în birou, am izbucnit:

– Dar chiar are legătură cu Islamul. E legat de credință. Acesta este Islamul.

– Ayaan, a zis Ruud, sigur că e posibil ca acești oameni să fie musulmani, dar sunt o facțiune de degenerați. Și noi avem creștini extremiști care interpretează Biblia literal. Cei mai mulți dintre

musulmani nu cred în aceste lucruri. Dacă spui așa ceva, înseamnă că *discreditezi o credință care este a doua mare religie din lume și care este civilizată și pașnică.*

Am intrat în birou gândindu-mă: „Trebuie să-i trezesc la realitate pe toți acești oameni“. Nu era vorba doar despre Koole. Olanda, această țară norocoasă, unde nimic rău nu se întâmplă nicio dată, încerca să pretindă că iar nu se întâmplase nimic. Olandezii uitaseră că era posibil ca oamenii să se revolte și să pornească război, să distrugă proprietăți, să ia prizonieri, să omoare, să impună legi pentru promovarea virtuții sub pretextul chemării divine. Acest gen de religie nu fusese resimțit în Olanda de secole.

Nu era doar o facțiune degenerată care simțea astfel despre America și despre Occident. Știam că o masă mare de musulmani privea atacurile ca pe o replică justificată împotriva dușmanilor „necredincioși“ ai Islamului. Se declarase un război în numele Islamului – care era religia mea –, iar acum trebuia să aleg. De partea cui eram? Mi-am dat seama că nu puteam evita întrebarea. Era oare acesta Islamul? Oare Islamul permitea sau chema la acest gen de masacru? Eram eu, o femeie musulmană, de acord cu atacul? Iar dacă nu eram, în ce poziție mă aflam față de Islam?

M-au tot frământat aceste întrebări săptămâni întregi; nu puteam să mi le scot din cap. Făcusem o fixație pe atacurile din 11 septembrie. Am căutat prin ziare și pe internet. Am văzut câte demonstrații au avut loc peste tot în lume sprijinindu-l deschis pe Osama Bin Laden. În nordul Nigeriei au fost uciși sute de oameni în confruntările dintre comunități. Liderii lumii se grăbeau la posturile de televiziune, cerându-le musulmanilor să condamne astfel de atacuri. Părea să existe un apel general la morala Islamului. Toate articolele cereau musulmanilor să se ridice și să spună că Islamul nu permite genul acesta de masacru împotriva necombatanților. Când le citeam, mă simțeam de parcă aceste articole mi se adresau mie.

Mohamed Atta, liderul celor care au deturnat avioanele, îi instruisese „cum să moară ca niște buni musulmani“. Se folosea de rugăciunea pe care o rostea fiecare musulman când murea: aceea de a-I cere lui Allah să-i fie alături când vine la El. Am citit-o și am recunoscut-o. Totul, tonul și substanța acelei scrisori îmi erau familiare. Nu era vorba numai despre Islam, era esența Islamului. Mohamed Atta considera că-și dă viața pentru Allah.

Mohamed Atta era exact de vârsta mea. Mă simțeam de parcă îl cunoșteam, când, de fapt, cunoșteam mulți oameni exact ca el. Bunăoară, oamenii de la Centrul pentru Dezbateri pe care îl frecventam în Nairobi: ei ar fi scris scrisoarea aceea dacă ar fi avut curajul să facă ce a făcut Atta. Dacă aș fi rămas cu ei, poate că aș fi făcut-o și eu sau poate Ijaabo ar fi făcut asta. Erau sute de mii de oameni în Africa, în Orientul Mijlociu – chiar și în Olanda – care gândeau astfel. Fiecare musulman fanatic care aspira să practice Islamul pur – Islamul Fraților Musulmani, Islamul școlilor coranice din Medina –, chiar dacă nu sprijinise activ atacurile, probabil că cel puțin le aprobase. Nu era vorba doar despre o gașcă de arhitecți egipteni frustrați, din Hamburg. Era ceva de mult mai mare amploare și nu avea nimic de-a face cu frustrarea. Era vorba despre credință.

Analiști cumplit de stupizi – în special oameni care își spuneau arabiști, deși părea că nu știu aproape nimic despre realitatea lumii islamice – scriau tone de comentarii. Articolele lor erau toate despre Islam, cum arabii au salvat operele lui Aristotel și au inventat conceptul de „zero“, tot felul de lucruri pe care savanții musulmani din Evul Mediu le făcuseră cu mai bine de opt sute de ani în urmă; scriau despre Islam ca fiind o religie a păcii și toleranței, fără să fie câtuși de puțin violentă. Acestea erau povești care nu aveau nimic de-a face cu lumea reală pe care o cunoșteam eu.

Totul în ziare era ceva de genul: „Da, dar“: da, este groaznic să omori oameni, *dar*. Oamenii teoretizau frumos despre sărăcia care îi împingea pe oameni spre terorism, despre colonialism și consumerism, despre cultura pop și decadența occidentală, toate

distrugând cultura unui popor și ducând astfel la măcel. Dar Africa este continentul cel mai sărac – știam asta –, iar sărăcia nu genera terorism; oamenii cu adevărat săraci nu pot vedea mai departe de următoarea lor masă, iar intelectualii sunt de obicei furioși pe guvernanți; ei migrează spre Occident. Citeam discursuri lungi și confuze provenind de la birocrați antirasisti, care pretindeau că în Olanda se declanșase un val teribil de islamofobie, că atitudinea rasistilor din interiorul Olandei era acum evidentă. Nici una dintre aceste perorații pseudointelectuale nu avea nimic de-a face cu realitatea.

Alte articole acuzau sprijinul „orb“ al americanilor pentru Israel și presupuneau că vor mai urma și alte atacuri precum cele de la 11 septembrie dacă nu se rezolva conflictul israeliano-palestinian. Nici eu nu credeam asta cu toată inima. Eu însămi, pe când eram adolescentă, aș fi putut aclama atacurile de la World Trade Center și de la Pentagon, iar disputa palestiniană era un lucru complet abstract pentru mine. Dacă cei care au deturnat avioanele ar fi fost nouăsprezece palestinieni, atunci aș fi acordat mai mult credit acestui argument, dar nu erau palestinieni și nici unul dintre ei nu era sărac. Nici unul nu a lăsat nici o scrisoare în care să spună că vor mai urma și alte atacuri, până ce Palestina va fi eliberată. Îmi spuneam că nu are cum să fie așa. Nu era vorba despre frustrare, sărăcie, colonialism sau Israel: era vorba despre convingeri religioase, un bilet cu o singură călătorie către iad.

Cele mai multe dintre articolele care îl comentau pe Bin Laden și mișcarea lui analizau un simptom, analizându-i puțin și pe Lenin și Stalin, fără să-și arunce o privire și către Karl Marx. Profetul Muhammed era ghidul moral, nu Bin Laden, și îndrumarea Profetului era cea care trebuia evaluată. Dar ce se întâmpla dacă nu ne plăcea rezultatul analizei? Ce era de făcut atunci?

Înregistrări video vechi ale lui Osama Bin Laden au început să apară la CNN și Al-Jazeera. Erau pline cu justificări față de

un război total împotriva Americii care, împreună cu evreii, erau percepuți că ar conduce o nouă cruciadă asupra Islamului. În timp ce stăteam într-o casă frumoasă într-un Leiden care arăta perfect, îmi spuneam că totul părea greu de crezut, la fel ca delirul unui nebun, dar îmi rezonau în minte citatele lui Bin Laden din Coran: „Atunci când vă întâlniți cu tăgătuitorii, loviți-le grumazurile“. „Dacă nu porniți la luptă, Dumnezeu vă va condamna la o dureroasă osândă, apoi vă va înlocui cu alt popor.“ „Ucideți-i pe închinătorii la idoli oriunde îi veți afla, capturați-i, încercuiți-i, puneți-le capcane.“ „O, voi ce credeți! Nu vi-i luați oblăduitori pe evrei ori pe nazareeni, căci ei unii altora sunt oblăduitori. Cel dintre voi care îi ia oblăduitori este de-al lor.“¹ Bin Laden cita și din *hadith*: „Ora judecății nu va sosi până când musulmanii nu se vor lupta cu evreii și nu-i vor ucide“.

Nu voiam să fac asta, dar a trebuit să o fac: am ridicat Coranul și *hadith*-ul și am început să le răsfoiesc ca să verific. Uram să fac asta, deoarece știam că o să găsesc citatele lui Bin Laden acolo și voiam să pun la îndoială cuvântul lui Dumnezeu. Dar trebuia să întreb: Atacurile de la 11 septembrie izvorau din adevărata credință în adevăratul Islam? Iar dacă era așa, ce credeam *eu* despre Islam?

Osama Bin Laden spunea: „Fie sunteți de partea cruciadei, fie sunteți de partea Islamului“, și simțeam că Islamul este acum, peste tot în lume, într-o teribilă criză. Desigur, nici un musulman nu putea să ignore conflictul dintre rațiune și religie. Timp de secole, ne purtaserăm de parcă toată învățătura se afla în Coran, refuzând să punem ceva la îndoială, refuzând să progresăm. Ne ascundeam de rațiune de atâta vreme, pentru că eram incapabili să înfruntăm nevoia de a o integra în propriile credințe, dar asta nu funcționa; ducea la suferință cruntă și la comportament monstruos.

Noi, musulmanii, fuseserăm învățați să definim viața pe pământ ca pe o trecere, ca pe un test care precede viața adevărată, viața de apoi. În această încercare, toți trebuie să trăim la modul ideal într-o

¹ *Coranul*, traducere de George Grigore, Editura Kriterion, București, 2000 (n.tr.)

manieră cât mai apropiată posibil de a primilor adepți ai Profetului. Oare asta nu inhiba investiția în îmbunătățirea vieții de zi cu zi? Li se interzicea, așadar, musulmanilor, inovația? Erau drepturile oamenilor – progresul, drepturile femeilor – străine Islamului?

Declarându-l pe Profet infailibil și nepermițându-ne să-i punem întrebări, noi, musulmanii, stabiliserăm o tiranie anchilozată. Profetul Mahomed a încercat să legifereze fiecare aspect al vieții. Aderând la aceste legi, la ceea ce este permis și interzis, noi, musulmanii, am suprimat libertatea de a gândi pentru noi înșine și de acționa după cum ne dorim. Am înghețat perspectiva morală a miliarde de oameni în mentalitatea deșertului arab din secolul al șaptelea. Nu eram doar servitori ai lui Allah, eram sclavi.

Micul oblon din spatele minții mele, unde am împins toate gândurile disonante, s-a deschis brusc după atacurile din 11 septembrie și a refuzat să se mai închidă. M-am trezit gândindu-mă că acest Coran nu este un document sfânt, ci un dosar istoric, scris de către oameni. Este o versiune a evenimentelor percepută de oameni, scrisă la 150 de ani după moartea Profetului. Și era o versiune a evenimentelor din perspectiva unei mentalități tribale, arabe. Răspândește o cultură care este brutală, bigotă, fixată pe controlul femeilor și foarte dură în război.

Profetul ne-a învățat și o mulțime de lucruri bune. Mie mi se părea extrem de tentant spiritual să crezi în viața de apoi. Viața mea a fost îmbogățită de îndemnul coranic de a da dovadă de compasiune și de a face acte de caritate. Erau dăți când eu, ca mulți alți musulmani, consideram că e prea greu de înțeles toată această chestiune a războiului împotriva celor care nu cred. Cei mai mulți musulmani nu făceau studii de teologie, iar noi rareori citeam Coranul; ne era predat în arabă, o limbă pe care mulți musulmani nu o vorbeau. Drept rezultat, mulți oameni *cred* că Islamul este despre pace. De la acești oameni cinstiți și buni a apărut erezia că Islamul este pașnic și tolerant.

Dar eu nu mai puteam să nu văd totalitarismul, în mod limpede cadrul moral al Islamului. Îți conduce fiecare detaliu al vieții și

îți subjugă liberul-arbitru. Adevăratul Islam, ca un sistem de gândire rigid și un tipar moral, conduce la cruzime. Actul inuman al celor nouăsprezece bărbați care au deturnat avioanele era rezultatul logic al acestui sistem detaliat care controla comportamentul uman. Lumea lor este împărțită între „Noi“ și „ei“ – dacă nu accepti Islamul, trebuie să pieri.

Nu trebuia să fie astfel. Occidentul avusese parte de războaie religioase și de persecuție, dar apoi societatea se eliberase de sub autoritatea brutală a religiei instituționalizate. Mă gândeam, și încă mai cred asta, că același proces putea să aibă loc și printre milioanele de musulmani. Noi, musulmanii, puteam să ne răsfângem atașamentul față de aceste dogme care în mod clar duceau la ignoranță și opresiune. De fapt, credeam eu, eram norocoși: acum existau atât de multe cărți pe care musulmanii le puteau citi și să audă etapele, bucurându-se de cunoștințele Iluminismului, exact cum au făcut și japonezii. Puteam să ne ridicăm dogmele la lumină, să le analizăm și apoi să infuzăm tradițiile care sunt rigide și inumane cu valori ale progresului și modernității. Puteam să revenim la libertatea individuală.

Desigur, ca eu să pot gândi în modul acesta, trebuia să fac trecerea la a crede că tot ce era în Coran era relativ – nu era ceva absolut, nu erau silabele literă cu literă pronunțate de Dumnezeu, era doar o altă carte. A trebuit, de asemenea, să resping ideea de iad, a cărui perspectivă înfricoșătoare m-a îngrozit mereu, ori de câte ori criticam Islamul. Într-o noapte, m-am trezit gândindu-mă: „Dar, dacă așa trebuie să fie, atunci ce cred eu cu adevărat despre Dumnezeu?“

Cam tot pe atunci, Abshir, tânărul imam din Somalia, m-a contactat din nou. Locuia în Elveția de câțiva ani și tocmai fusese internat; urma să sufere o operație la inimă în ziua următoare.

Am vorbit despre 11 septembrie, desigur. I-am spus lui Abshir:

– Toate aceste declarații pe care Bin Laden și oamenii lui le citează din Coran ca să-și justifice atacurile le-am căutat, există.

Dacă bunăoară Coranul este etren, atunci ce scrie în el este valabil pentru fiecare musulman din ziua de azi. Așa se poartă musulmanii când sunt în război cu necredincioșii. Nu este vorba doar despre bătăliile de la Uhud și Badr din secolul al șaptelea.

– Ai dreptate, a admis el, și eu sunt la fel de confuz ca și tine. Voi fi operat pe inimă, dar capul este cel care mă doare.

Mi-a spus că începuse să frecventeze niște conferințe despre Islam la Geneva, susținute de filosoful musulman francez Tarek Ramadan. Ramadan este nepotul lui Hasan al-Banna, care a înființat Frații Musulmani.

– Mă simt și mai confuz după aceste discuții, a zis Abshir. Vorbește în cicluri. Spune lucruri de genul: „Profetul a declarat că Islamul înseamnă pace, de aceea El este pacea“.

– Da, dar versetele despre pace din Coran se aplică doar celor care sunt musulmani. Profetul a mai spus și: „Războiți-vă cu tăgăduitorii de lângă voi“. Dar cine sunt necredincioșii și cine a dat semnalul să înceapă războiul?

– Cu siguranță, nu Bin Laden, care îi conduce, a spus Abshir. Noi nu putem declanșa război asupra unei întregi emisfere în care musulmanii nu dețin controlul.

– Abshir, dacă nu considerăm Coranul etern, atunci nu este sfânt, nu-i așa? am izbucnit.

– Ce tot spui? s-a mirat el.

– Îmi pare rău, dar cred că sunt pe punctul de a deveni necredincioasă. Îmi vine tot mai greu să cred.

La celălalt capăt al firului a urmat tăcere.

– Lucrul acesta ne-a creat confuzie tuturor. Trăiești sub povara unui mare stres. E dificil să păstrezi perspectiva în contextul unei țări care nu este islamică. Fă o pauză, ia-ți puțin timp liber. Trebuie să reiei legătura cu familia, cu rudele. Ești prea izolată de cei din clanul Osman Mahamud. Ayaan, dacă gândești așa, riști să ajungi în iad.

– Dar, dacă pun la îndoială sfințenia Coranului, asta înseamnă că pun la îndoială existența raiului și a iadului, am spus eu.

– Asta nu poate fi posibil, mi-a atras el atenția.

– Nu e vorba numai despre asta, am continuat eu. Toți acești îngeri și jinni... pot fi foarte înapoiată în înțelegerea științelor exacte, dar tot nu găsesc nici o dovadă a existenței lor. Abshir, când privești picturile de aici, din Vest, aceștia sunt îngerii, ființele îmbrăcate în alb și cu obraji dolofani?

– Nu, îngerii musulmani sunt complet diferiți. Ei nu au aripi, mi-a explicat el.

– Știi că acum te voi întreba cum arată, iar tu îmi vei spune că nu știi, pentru că Allah dezvăluie lucruri numai când vrea El.

– Te iubesc. Și eu sunt confuz. Lucrul acesta a avut un mare impact asupra noastră a tuturor. Te rog, nu face asta, Ayaan. Ia o pauză.

I-am urat mult noroc și putere ca să poată ieși din această dilemă. Abshir era inteligent, plin de compasiune și generos, dar îi era teamă. Teamă de îngerul care urma să vină la el după moartea lui și care avea să-l interogheze despre loialitatea față de Allah și față de Profet. Îi era teamă că va pica examenul și de focul nesfârșit al iadului, care îl aștepta. Am terminat convorbirea într-un mod ciudat. Știam că nu voi mai vorbi cu el din nou.

În noiembrie 2001, am participat la o dezbatere în clădirea Balie din Amsterdam. Era organizată de către *Literă și Spirit*, secția pentru recenzii a ziarului *Trouw*, care era condus de doi bărbați, Jaffe Vink și Chris Rutenfrans, și care curând a devenit un fel de forum de discuții despre relația dintre Islam și Occident. *Literă și Spirit* publica tot felul de articole ale unor persoane care nu împărtășeau neapărat părerea majoră că Islamul era o mișcare pașnică, datorită căreia textele lui Aristotel au fost recuperate. La Balie, tema dezbaterii era „Occident sau Islam: Cine are nevoie de un Voltaire?”

Vorbitorii, unul după altul, au sprijinit premisa că este nevoie de un alt Voltaire în Occident. Au scos în evidență tot ce era rău legat de Occident: aroganța de a invadea alte țări, neocolonialismul,

decadența unui sistem care crease doar societăți de consum și așa mai departe. Era vorba despre lucrurile obișnuite. Apoi a venit Afshin Ellian, din Iran, un profesor de drept penal de la Universitatea din Amsterdam, care a propus, în termeni foarte elocvenți, că Islamul avea nevoie de reînnoire completă.

Venise momentul dezbaterii generale în rândul publicului. Majoritatea celor prezenți părea să fie de acord cu vorbitorii care criticaseră Occidentul dintr-un punct de vedere sau altul. M-am hotărât să vorbesc. Am ridicat mâna pentru un microfon și am spus:

– Uitați cât de mulți Voltaire are Occidentul. Nu ne negați dreptul de a avea și noi propriul nostru Voltaire. Uitați-vă la femeile noastre și priviți țările noastre. Uitați-vă cum fugim cu toții și cerem statut de refugiați aici și cum oamenii conduc avioanele în turnuri în nebulia lor. Permiteți-ne un Voltaire, pentru că trăim cu adevărat în Epoca Întunericului.

Când am terminat, sala era plină de mâini ridicate, majoritatea musulmani. Acesta era Amsterdamul; o mulțime de oameni frecventau aceste conferințe, așa că prezența lor la această dezbatere era firească. Dar aproape toți păreau să fie foarte furioși pe mine și pe Afshin Ellian. Au continuat să vorbească despre Averroes și salvarea lui Aristotel, despre cum învățații musulmani au descoperit conceptul de „zero“ și așa mai departe. Era enervant. Așadar, ce se întâmplase cu civilizațiile islamice începând cu anul 1200? Dar nu puteam să acaparez microfonul, pur și simplu; nu puteam decât să-mi dau ochii peste cap și să strâng din buze.

Când s-a încheiat dezbaterea, Afshin s-a apropiat de mine și mi-a spus:

– Tu însăși ești un mic Voltaire. De unde ai apărut?

– Sunt din Somalia, am zis.

– Știu doar că civilizația noastră musulmană va fi salvată de către o femeie, a replicat el. Era foarte drăguț, el însuși un refugiat.

În timp ce vorbeam, Chris Rutenfrans, unul dintre editorii suplimentului de la *Trouw*, a venit lângă noi. S-a prezentat și mi-a spus:

– De ce nu scrii un articol despre aceste idei, exact așa cum le-ai prezentat aici?

I-am spus că aş fi încântată, iar în următoarele câteva zile am muncit cu frenezie. Dar nu mi se permitea să public articole fără să le arăt șefului meu de la biroul din Wiardi Beckman, fiindcă ziarul m-ar fi prezentat drept documentarist acolo. Câteva zile mai târziu, i-am arătat o copie a articolului șefului meu, Paul Kalma, care a fost deranjat de acest lucru. Noi eram un think tank, eram plătiți ca să gândim, și sigur că era de acord cu libertatea de exprimare, dar nu era posibil să spun asemenea lucruri. Ar fi dăunat Partidului Laburist. Chiar dacă l-aș fi semnat numai cu numele meu, fără ca Institutul să fie implicat în vreun fel, în minutul în care un musulman publica un asemenea articol, toți rasiștii și islamofobii erau pe urmele lui.

– Nu are relevanță, pentru că atunci când ceva este adevărat este, pur și simplu, adevărat, am zis.

Dar era un moment sensibil în politica olandeză. Pim Fortuyn, un politician olandez complet necunoscut, se bucura de o creștere meteorică a popularității pe baza observațiilor corecte că minoritățile etnice nu sprijineau suficient valorile olandeze. Fortuyn accentua faptul că musulmanii aveau să fie în curând majoritari în mai toate orașele mari ale Olandei; el spunea că în mare parte ei nu reușesc să accepte drepturile femeilor și ale homosexualilor ca principii de bază ale democrației. În loc să abordeze cinstit problemele ridicate de către Foruyn, Partidul Laburist hotărâse să le evite.

Paul Kalma era un om bun și onest; ne simpatizam. Căuta să mă protejeze, să mă apere să nu cad pradă rasiștilor declarându-mi vederile de dreapta, așa că mi-a redactat el însuși articolul asigurându-se că potențialii rasiști nu vor putea să abuzeze de el.

Pe atunci, în special în cercurile Partidului Laburist, oamenii aveau o atitudine pozitivă față de Islam. Dacă musulmanii voiau moschei, cimitire separate și abatoare unde animalele să fie sacrificate potrivit ritualului, astfel de locuri se construiau. Se creau

centre comunitare. Ideile fundamentaliste islamice pătrundeau în astfel de centre, dar Partidul Laburist de obicei considera asta o reacție firească. Acești imigranți fuseseră dezrădăcinați, spuneau ei; temporar, se agățau de ideile tradiționale care, treptat, dispăreau. Uitaseră cât de mult îi trebuise Europei să se debaraseze de obscurantism și intoleranță și cât de grea fusese această luptă.

Când somalezii îmi spuneau că nu voiau să locuiască în cartierele *gaalo*, eu știam că de fapt voiau să evite contactul cu lipsa de credință a Olandei. Dar oficialii olandezi au interpretat asta mereu ca pe o dorință naturală de a forma o comunitate. Când musulmanii voiau să aibă propriile școli, eu vedeam asta ca pe o forțare a copiilor de a se supune ideilor fără să problematizeze; olandezii nu vedeau nici un pericol în a le înființa. Când antenele satelit au început să răsără din fiecare apartament al caselor din proiectele municipale, pentru a prinde programele marocane sau turcești, colegii mei din Partidul Laburist considerau asta ca pe o dorință naturală de a menține contactul cu cei de acasă.

Dar, odată cu antenele, au venit și predicile, îndoctrinarea. Erau predicatori care umblau din casă în casă și care lăsau casete în majoritatea orașelor olandeze, exact așa cum făcea Boqol Sawm în Eastleigh. Majoritatea cartierelor de imigranți avea magazine care vindeau haine, covoare și casete tradiționale, DVD-uri și cărți despre cum să fii un bun musulman pe un teritoriu „necredincios“. Când numărul femeilor care purtau eșarfe pe stradă a devenit imposibil de ignorat, colegii mei din Partidul Laburist au zis că e vorba doar despre un nou val de imigranți care în curând aveau să abandoneze aceste practici. Ei nu voiau să realizeze că era vorba despre a doua generație care își redescoperea „rădăcinile“ și care avea creierul spălat de jargonul pe care îl recunoșteam: *tawheed*, *kufir*, evreei diabolici.

După ce mi s-a publicat articolul, am primit zeci de scrisori de la cititori care mă aplaudau: „Cât este de minunat că există cineva ca tine. Ai auzit de Spinoza?“ Am primit o invitație de a vorbi la un simpozion despre Spinoza la Institutul Thomas Mann. M-am

întors la textele mele despre Iluminism am citit despre Spinoza și am înțeles că oamenii probabil făceau asocierea cu Spinoza din cauză că amândoi eram refugiați. (Familia lui Spinoza a emigrat în Olanda în anii 1600 ca să scape de Inchiziția din Portugalia.)

Am primit alte câteva invitații de a vorbi, dintre care una în orașelul olandez Hengelo; în decembrie, îmi propuneau să țin discursul anual cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la proclamarea Declarației Universale a Drepturilor Omului. Titlul serii a fost „Trebuie să ne temem de Islam?” I-am spus lui Paul Kalma despre asta.

- Care este răspunsul tău? m-a întrebat.
- Ei bine, da și nu, am ezitat eu.
- Bine, o să particip și eu, a zis el.

Aveam emoții. Niciodată nu mai scrisesem un discurs. I-am arătat lui Chris Rutenfrans de la *Trouw* ce scrisesem. El a vrut să-l publice, dar eu i-am cerut să mă lase să țin mai întâi discursul. Dar când i-am cerut permisiunea lui Paul și i-am arătat ce am scris, el s-a enervat. Mi-a spus că îl atacam personal pe ministrul responsabil cu integrarea și chiar pe primarul Amsterdamului, Job Cohen, care era o figură proeminentă a Partidului Laburist. (De fapt, intenția mea era mai mult de a-i tachina pentru faptul că sunt atât de naivi să creadă că musulmanii s-ar integra mai bine dacă olandezii ar accepta orice fel de autosegregare a musulmanilor.) Paul spunea că avea datoria de a mă proteja de efectele pe care astfel de lucruri de dreapta le-ar putea stârni.

Tot ce am scris despre Islam s-a dovedit a fi mult mai sensibil decât orice alt subiect despre care aș fi putut alege să scriu. Am schimbat câțiva termeni: învățam că în aceste cercuri extrem de civilizate conflictul îl tratezi într-o manieră foarte ipocrită și deghizată.

Când i-am spus lui Chris Rutenfrans că mai aveam o ciornă, mi-am amintit imediat că șeful meu mă sfătuisese să mă potolesc. El îl sunase pe Paul și au țipat unul la altul. În weekendul următor, a apărut articolul revizuit în *Trouw*, dar o săptămână mai târziu, Jaffe Vink, coeditorul lui Chris Rutenfrans de la suplimentul respectiv,

a scris un articol despre cearta celor doi. El a citat tot materialul pe care Paul mă pusese să-l scot cum ar fi, bunăoară, faptul că-l comparasem pe Job Cohen cu un ayatollah.

Două zile mai târziu, a avut loc o întâlnire a consiliului director la Institutul Wiardi Beckman împreună cu însuși Job Cohen, iar articolul meu – cel al lui Vink – din *Trouw* era pe ordinea de zi. Eu am tăcut.

– Ayaan doar a început. E tăioasă, dar nu ar fi mers atât de departe, a spus Paul Kalma în fața consiliului.

Cohen l-a întrebat:

– Descrierea asta a dezacordului tău din *Trouw* este adevărată?

Paul a răspuns:

– Sigur că nu aș fi vrut ca să existe un astfel de atac la persoană. Suntem membri ai aceleiași partid. Un conflict de opinie trebuie rezolvat în spatele ușilor închise, nu în presă.

Cohen a izbucnit:

– Dacă vrea să scrie așa ceva, să scrie. Nu-mi pasă câtuși de puțin că sunt numit ayatollah; ceea ce mă deranjează este cenzura. Apoi m-a privit și a zis: Am citit ce ai scris și vreau să am șansa de a spune că nu sunt de acord cu tine. Acesta este un institut de reflecție. Așa că, atâta vreme cât este bine argumentat, trebuie să poți să scrii ceea ce vrei.

M-a uimit cât era de deschis la minte.

Cohen a continuat să spună că Partidul Laburist avea nevoie de mai multe informații despre aceste subiecte. Fusese ministrul-adjunct pentru politici de imigrare și spunea că imigrația nu era o problemă atât de mare: acum oamenii trebuiau să se concentreze pe deficitul șocant în ce privește integrarea copiilor și a nepoților în societatea olandeză.

– Ayaan, de ce nu te ocupi de această chestiune pentru noi? mi-a propus.

În gând, îmi spuneam că este un erou.

Am început să citesc tot ce-mi cădea în mâini legat de imigrare și integrare. În esență, vedeam problema la fel ca pe cea a oamenilor

din *miyé* – regiunile sărace, rurale – care erau aduși la oraș. Societățile europene, cu tehnologia lor incitantă, cu banii câștigați ușor și luminile puternice erau decadente, tentante și de necucerit. Întrebarea era cum să se adapteze.

În februarie, am fost la o conferință care avea drept temă Islamul în Europa, organizată de partidele social-democrate europene în Granada, Spania. Toți cei prezenți păreau să creadă că avea să fie ușor să creeze niște instituții pentru un Islam european pașnic și armonios. Păreau să aibă, mai degrabă, mintea încetoșată de bune intenții decât să facă o analiză riguroasă. O comunitate mică de așa-zisi experți pe probleme de imigrare din Europa părea că se citează unul pe celălalt de decenii: împărtășeau o abordare care era în esență socio-economică. Credeam că avem nevoie și de o analiză culturală mai amănunțită a problemei integrării imigranților. În trecut, social-democrații olandezi blamaseră biserica catolică pentru faptul că ținuse poporul în sărăcie și ignoranță. Eu nu eram decât un cercetător începător, dar mă gândeam în sinea mea: „Când au de gând să privească spre Islam?”

Cu siguranță Islamul avea și el o influență în segregarea atâtor imigranți din Olanda. În timp ce continuam cu cercetarea, devenea dureros de evident că dintre toți imigranții neoccidentali din Olanda, cel mai puțin integrați sunt musulmanii. Dintre imigranți, cea mai mare rată a șomajului se întâlnește printre marocani și turci, care reprezintă cele mai mari grupuri de musulmani, deși nivelul lor mediu de calificare este aproape același cu al tuturor celorlalte populații migrante. Luați ca întreg, musulmanii din Olanda pretind în mod disproporțional ajutor social sau pentru handicap și sunt implicați în mod disproporțional în activități infracționale.

Dacă imigranții musulmani au rămas atât de mult în urma celorlalte grupuri de imigranți atunci nu era posibil ca unul dintre motive să fie Islamul? Islamul influențează fiecare aspect al vieții credincioșilor. Femeilor li se neagă drepturile sociale și economice în numele Islamului, iar femeile ignorante cresc copii ignoranți. Fiii care cresc văzându-și mamele bătute vor folosi și ei violența.

De ce era ceva rasist să pui această întrebare? De ce era discriminare să accepți atașamentul oamenilor față de vechile lor idei și să perpetuezi această suferință? Atitudinea pasivă *Insh'Allah*, atât de des întâlnită în Islam – „De-o vrea Dumnezeu“ – nu era ceva care se rostea și ca să afecteze energia oamenilor și dorința lor de a schimba și îmbunătăți lumea? Dacă vei crede că Allah predestinează totul, iar viața pe pământ nu este decât o simplă cameră de așteptare a vieții de apoi, atunci această credință nu are nici o legătură cu fatalismul care atât de des amplifică sărăcia?

Am recomandat ca think tank-ul să convoace un corp de experți care să analizeze mult mai profund dacă șomajul, criminalitatea și problemele sociale ale imigranților nu aveau drept cauze și probleme culturale – inclusiv Islamul. De îndată ce aveam să detectăm aceste cauze culturale ale sărăciei imigranților, puteam să încercăm să schimbăm această mentalitate prin dezbateri libere și educație adevărată.

Majoritatea femeilor din Olanda puteau merge singure pe străzi, puteau purta mai mult sau mai puțin ce le plăcea, puteau să muncească și să se bucure de salariile lor și să-și aleagă bărbatul cu care doreau să se căsătorească. Puteau frecventa cursuri universitare, călători și achiziționa proprietăți, dar majoritatea femeilor musulmane din Olanda pur și simplu nu puteau face asta. Cum se putea spune atunci că Islamul nu avea nimic de-a face cu această situație? Cum era posibil ca această situație să fie acceptată în vreun fel?

Când mi se spune că e greșit să vin cu astfel de argumente – că este ofensator și inoportun în momentul de față –, simțul meu de dreptate se revoltă. Când, mai exact, va fi momentul oportun? Părinții olandezi își cresc fiicele să fie independente; mulți, probabil majoritatea părinților musulmani și le cresc pe ale lor să fie docile și supuse. Drept urmare, copiii și nepoții imigranților nu se comportă în același fel cu cei ai olandezilor.

Mă gândeam la Johanna și la cum le explica ea diverse lucruri copiilor, cum le explica felul în care să ia deciziile cele mai bune și să-și apere drepturile. Soțul ei se implica și el în creșterea lor;

Johanna era o femeie independentă care își alesese partenerul de viață și hotărâse câți copii să aibă și când. Era clar că ea era un alt gen de mamă, față de o somaleză de douăzeci de ani dintr-un complex de locuințe sociale. De ce nu ni se permitea să aflăm impactul pe care îi aveau acești factori asupra copiilor?

Guvernul olandez trebuia să înceteze urgent să mai finanțeze școlile coranice, mă gândeam eu. Școlile musulmane respingeau valorile Declarației Universale a drepturilor omului. Nu toți oamenii sunt egali într-o școală musulmană. Mai mult decât atât, acolo nu poate exista libertate de exprimare sau libertate a conștiinței. Aceste școli nu dezvoltă creativitatea – arta, teatrul, muzica – și suprimă gândirea critică, pentru ca elevii să nu ajungă să-și pună întrebări legate de credință. Ei evită subiectele care intră în conflict cu învățăturile islamice, precum evoluția și sexualitatea. Ei îi învață pe de rost, nu să problematizeze, și le inculcă fetelor obediența. De asemenea, îi împiedică pe copii să socializeze în comunități mai largi.

Toate acestea conduceau la o dilemă. Constituția Olandei permitea existența școlilor confesionale, în articolul 23. Dacă autoritățile urmau să închidă numai școlile musulmane, permițând altor tipuri de școli private să continue, asta ar fi însemnat discriminare. Olanda a devenit o țară de imigranți, cu cetățeni din toate tipurile de descendențe neoccidentale: hinduși, budiști, musulmani. Probabil că toată lumea, chiar copiii de origine olandeză, trebuie să învețe să înțeleagă și să crească alături de copii din toate celelalte medii. Poate că articolul 23 din Constituție trebuie să fie abolit. Fondurile guvernamentale ar fi mai bine să fie folosite pentru crearea de școli care sunt neutre din punct de vedere ideologic și care îi încurajează pe copii să gândească și să respecte pluralismul.

Îl enervam pe Paul Kalma cu ideile mele despre educație. Nu i se mai părea că sunt de dreapta, ci mai degrabă comunistă.

– Îți dai seama ce înseamnă articolul 23 din Constituție pentru Olanda și pentru sentimentele olandezului mediu? m-a întrebat el. Tu nu cunoști istoria conflictului care l-a precedat. Chiar îți

imaginezi că articolul va fi modificat pur și simplu din cauza problemei integrării?

– Ok, așadar, nu mai suntem un grup de reflecție? am zis eu. Nu ar mai trebui să analizăm lucrurile? Sosirea imigranților în țara acesta va afecta inima societății olandeze și a venit vremea să recunoaștem asta.

Îmi lipsesc zilele acelea – acele discuții tăioase, dar prietenești.

În mai 2002, eu și Ellen am hotărât să mergem în vacanță. Poate că Abshir avusese dreptate, îmi spuneam eu, poate chiar aveam nevoie de o pauză. Am plecat în Corfu și am luat cu mine o cărțuție maro, *Manifestul Ateului*, pe care Marco mi-a dat-o într-o zi, când ne certam.

Când mi-a dăruit-o Marco, m-am simțit ca și cum mi-ar fi dat cartea lui sfântă sau ca și când eu i-aș fi impus lui Coranul, și asta m-a făcut să o resping. Dar acum, voiam să o citesc și să mă gândesc la aceste lucruri. Întrebările mele erau tabu. Potrivit educației mele, dacă nu credeai în Dumnezeu, atunci făceai jocul Satanei. Nu puteam să găsesc răspunsuri la problemele Olandei când eu încă aveam întrebări legate de propria convingere religioasă. Înainte să plecăm, i-am spus lui Ellen:

– Am mari îndoieli în legătură cu existența lui Dumnezeu și a vieții de apoi. Mi-am propus să citesc această carte cât suntem plecate și să mă gândesc la asta. Te deranjează?

Ellen a tăcut și apoi a spus:

– Nu mă deranjează, te înțeleg foarte bine. O să-ți fiu aproape, așa cum și tu mi-ai fost mie când îmi puneam aceste întrebări.

Am citit cartea, minunându-mă de curajul autorului, de luciditatea lui. Dar nu trebuia să fac asta. Doar privind-o, doar vrând să o citesc deja însemna că mă îndoiesc, iar eu știam asta. Înainte de a citi patru pagini, știam deja răspunsul. Îl lăsasem pe Dumnezeu în urmă cu ani de zile. Eram atee.

Nu aveam pe nimeni cu care să vorbesc despre asta. Într-o noapte, în hotelul acela din Grecia, m-am privit în oglindă și mi-am

spus cu voce tare: „Nu cred în Dumnezeu“. Am spus-o încet, pronunțând cuvintele răspicat, cu atenție, în somaleză. Și m-am simțit ușurată.

Mă simțeam bine. Nu era durere, ci o adevărată limpezire. Lungul proces de observare a fisurilor din structura credinței mele și furișarea, în vârful degetelor, în jurul marginilor ei șubrede erau distruse, bucată cu bucată – asta fusese tot. Îngerii priveau de pe umerii mei; tensiunea mentală legată de faptul că făceam sex fără să fiu căsătorită, faptul că am băut alcool și am ignorat obligațiile religioase – toate erau uitate acum. Perspectiva omniprezentă a focului iadului dispăruse, iar orizontul meu părea mai larg. Dumnezeu, Satana, îngerii: toate erau aspecte ale imaginației umane. De acum înainte puteam pași ferm pe pământul de sub picioarele mele și să mă călăuzesc după propria mea judecată și după propriul meu respect de sine. Busola mea morală era înlăuntrul meu, nu în paginile unei cărți sacre.

Când ne-am întors din Corfu, am început să mă duc la muzee. Aveam nevoie să văd ruine și mumii, și bătrâni morți, să privesc realitatea oaselor și să mă obișnuiesc cu ideea că atunci când voi muri nu voi deveni decât o mână de oase. Eram într-o misiune psihologică de a accepta viața fără Dumnezeu, ceea ce însemna că îi dădeam vieții mele propriul sens. Căutam un înțeles mai profund al moralității. În Islam ești sclavul lui Allah: te supui și astfel, în mod ideal, ești golit de voință personală. Nu ești un individ liber. Te porți bine pentru că te temi de iad; nu ai etică personală. Dacă Dumnezeu însemna doar ce este bine, iar Satana ce este rău, atunci îi aveam pe amândoi în mine. Voiam să dezvolt partea bună din mine – disciplina, generozitatea, dragostea – și să suprim răul: mânia, invidia, lenea, cruzimea.

Nu mai voiam alte ghiduri imaginare care să-mi spună ce să fac, dar aveam nevoie să cred că încă eram o ființă morală. Acum, citeam operele marilor gânditori ai Iluminismului – Spinoza, Locke, Kant, Mill, Voltaire – și ale celor moderni – Russell și Popper – cu toată atenția, nu doar ca o temă pentru la școală. Toată viața este

o problemă de rezolvat, spune Popper. Nu există valori absolute; progresul vine prin gândire critică. Popper i-a admirat pe Kant și Spinoza, dar i-a criticat atunci când a simțit că argumentele lor erau slabe. Îmi doream să fiu ca Popper: eliberată de constrângeri, capabilă să recunosc măreția, dar fără teamă în a recunoaște defectele.

Cu trei sute cincizeci de ani în urmă, când Europa încă era adâncită în dogme religioase, iar gânditorii ei persecutați – exact așa cum sunt astăzi în lumea musulmană –, Spinoza avea o limpezime a spiritului și un curaj deosebit. El a fost primul european modern care a afirmat clar că lumea nu este comandată de un Dumnezeu anume. Natura s-a creat singură, spunea Spinoza. Rațiunea, și nu obediența, trebuie să ne ghideze viețile. Deși a fost nevoie de secole ca să se destrame, toată colivia osificată a ierarhiei sociale moderne – de la regi la șerbi, și cea dintre bărbați și femei, toate susținute de biserica catolică – a fost distrusă de această gândire.

Acum, desigur, venise rândul Islamului să fie pus la încercare.

Oamenii înșiși sunt sursa binelui și răului, îmi spuneam eu. Trebuie să gândim pentru noi înșine; suntem responsabili pentru propria moralitate. Am ajuns la concluzia că nu puteam să fiu corectă cu ceilalți dacă nu eram cinstită cu mine însămi. Voiam să respect obiectivele religiei, acelea de a fi o persoană mai bună și mai generoasă, fără a-mi suprima voința și fără a mă forța să respect reguli inumane. Nu voiam să mai mint niciodată, nici pe mine și nici pe alții. Mîntisem destul. Nu-mi mai era teamă de viața de apoi.

CAPITOLUL 15

Amenințări

În martie 2002, Pim Fortuyn a câștigat o mare victorie în alegerile locale din Rotterdam. Aproape un nou-venit pe scena politică, el a scos de la putere Partidul Laburist în cel mai mare oraș al Olandei și cel mai mare port al lumii, pentru prima dată de la Al Doilea Război Mondial. Alegerile naționale urmau să aibă loc în mai, iar laburiștii au intrat în panică.

Personal, nu eram surprinsă sau înfricoșată din cauza popularității lui Pim Fortuyn. Pentru mine, el părea o voce proaspătă, iar unele lucruri pe care le spunea erau purul adevăr. El putea să fie iritant, desigur, dar mie nu mi se părea deloc rasist. Era un homosexual care își apăra dreptul de a fi homosexual în țara sa, unde homosexualii aveau drepturi. Era un provocator, ceea ce este foarte specific spiritului olandez. Oamenii îl numeau un extremist de dreapta, dar mie, multe dintre politicile lui Fortuyn mi se păreau mai mult ca fiind socialist-liberal. Deși nu l-aș fi votat niciodată, îl vedeam pe Fortuyn foarte atașat de idealurile de dreptate și libertate ale unei societăți seculare.

Pim Fortuyn era un simptom al eșecului Partidului Laburist și al altor partide cu tradiție în politică de a aborda deschis situația

socială a imigranților. Deși nu eram mereu de acord cu unele dintre ideile lui, de fapt, eram recunoscătoare că Fortuyn era cel care vorbea despre aceste probleme, și nu vreun adevărat rasist.

Nu era clar încă, dar apărea o ruptură în interiorul stângii olandeze și printre partidele de stânga de peste tot în Europa. Foști politicieni de stânga – precum Paul Scheffer, Arie van der Zwan și Pim Fortuyn – au început să critice relativismul moral și cultural al partidelor de stânga. Paul Cliteur, unul dintre profesorii mei de la Leiden, un om foarte rațional și un orator abil, a îndrăznit cu mult mai devreme să critice atât multiculturalismul, cât și Islamul. Mass-media l-a catalogat drept un conservator de dreapta, ceea ce, desigur, nu era adevărat.

Politica olandeză devenea tot mai haotică. Cetățenii, în general, simțeau că politicienii cu vechime nu le ascultau nevoile reale, adică un sistem de sănătate mai bine pus la punct, mai puțină birocrație și un răspuns la problemele sociale ale imigranților. Guvernul olandez de atunci trimisese trupe să se alăture forțelor de menținere a păcii ale Națiunilor Unite în fosta Iugoslavie, trupe care asistaseră neputincioase la masacrele sârbilor, de la Srebrenitsa. Cu toate acestea, nici măcar un politician nu a demisionat ulterior. Ce însemna responsabilitatea politică, dacă nimeni nu suferea din cauza unei decizii care a dus la pierderea a mii de vieți? Cum puteau politicienii să fie surprinși că oamenii nu mai votau partidele care acționau astfel?

În mai, Fortuyn a declarat că va acorda azil politic celor care au trăit în Olanda suficient cât să rămână în țară, chiar dacă solicitările lor fuseseră respinse. Era o știre care ocupa prima pagină a ziarelor, iar eu am îmbrățișat-o. Eu și Paul Kalma insistaserăm pe lângă Partidul Laburist să fie de acord cu o astfel de amnistiere.

În timp ce stăteam într-o cafenea în Berlin, după un simpozion despre Europa și imigrare, am strigat la Paul:

– De ce Partidul Laburist nu pune problema asta? Pim Fortuyn spune simpatizanților de dreapta ce vor să audă, că politice actuale

nu sunt în stare să rezolve problema integrării imigranților, iar celor de stânga că amnistierea este inevitabilă și umană.

Alegerile urmau să aibă loc peste nouă zile, iar Fortuyn stătea atât de bine în sondaje, încât aproape că putea să devină prim-ministru. Cu toate acestea, simțeam că, și dacă ar fi preluat guvernul, nu ar fi durat mult; nu avea experiența necesară pentru a face față acestei poziții. Partidul politic din care făcea parte era un dezastru nici măcar nu avea un nume potrivit –, iar eu învățasem la Leiden că, în sistemele de partide, astfel de candidaturi, care se bazează pe un singur om, de obicei sunt doar un foc de paie.

Două zile mai târziu, Fortuyn a fost împușcat mortal într-o parcare din curtea celui mai mare studio de radio și televiziune. Toată lumea a fost șocată. Un astfel de lucru nu se mai întâmplase în Olanda de când frații de Witt fuseseră linșați pe o stradă din Haga, în 1672. În timpurile moderne, toți politicienii olandezi circulau cu bicicleta sau cu trenul ori își conduceau propria mașină la serviciu, ca oricine altcineva. Uciderea unui lider politic pentru opiniile sale era pur și simplu de neimaginat, iar reacția emoțională a țării a fost pe măsură.

În clipa în care am auzit că Fortuyn a fost asasinat, m-am trezit gândindu-mă din nou: „Oh, Allah, te rog, nu lăsa ca un musulman să fi făcut asta“. Nu eram singura. Era o credință generală aceea că, dacă asasinul lui Fortuyn era musulman, lucruri groaznice s-ar fi putut întâmpla în replică: ucideri, incendii. Când am auzit că un activist alb pentru drepturile animalelor părea să fie responsabil pentru crimă, întreaga țară a răsuflat ușurată. Wim Kok a hotărât ca alegerile să aibă loc, indiferent de cele întâmplate, iar partidul lui Pim Fortuyn a intrat în Parlament cu douăzeci și șase de locuri. Laburiștii au pierdut foarte mult.

După aceea, Kok, liderul laburist pentru care am votat și pe care îl admiram, a părăsit scena politică. Transformase partidul dintr-unul risipitor, dogmatic, aproape comunist într-un partid de mână a treia, ca Partidul Laburist al lui Tony Blair, în Marea Britanie. Era un adevărat promotor al coalițiilor: găsea modalități de a

răspunde tuturor genurilor de comunități și se pricepea să facă toate partidele aflate în opoziție fericite. (Acesta nu este un lucru ușor de făcut, iar mie deseori mi-a eșuat așa ceva.) Simțeam că plecarea lui Kok era o lovitură pentru țară și că atunci când a părăsit scena politică olandeză, împreună cu liderul liberal, Frits Bolkestein, un tip de abilitate de a conduce și de înțelepciune matură a plecat odată cu ei. Arena politică devenise populată de oameni de o statură mai modestă și se reducea la certuri personale și lupte de culise cum nu se mai întâlneau până atunci.

Cu câteva săptămâni înainte ca Fortuyn să fie ucis, o femeie, regizor de documentare, Karin Schagen, m-a întrebat dacă poate să facă un film despre viața mea ca refugiat în Olanda. În cursul acelei veri, m-a condus peste tot prin birourile din Zeewolde, unde am cerut pentru prima dată azil și în locurile unde locuisem. Tre-cuseră zece ani de când venisem pentru prima dată în Olanda și am însoțit-o bucuroasă.

Într-o noapte, Karin l-a sunat pe tata. El era în vizită la mama mea vitregă, Maryan, la Londra, unde Maryan primise statut de refugiat. Tata i-a spus lui Karin că primea amenințări la viața mea. Somalezii din Italia, din Scandinavia și din Olanda îl sunau și îl avertizau: „Hirsi, dacă nu faci repede ceva ca să o potolești pe fiica ta, o să fie ucisă“.

La început, Karin nu mi-a pomenit nimic despre această conversație. Mai târziu, când m-a anunțat, în cele din urmă, nu am luat-o în serios. Cine s-ar deranja să mă omoare pe mine?

La începutul lui august, am fost invitată să apar la o emisiune olandeză televizată, care avea drept temă situația femeii în Islam. Existau câteva cazuri în Olanda de fete care scăpaseră de abuzul părinților și de fete care aleseseră să umble acoperite cu vâl, chiar dacă trăiau în Olanda.

Când mi s-a cerut părerea, am explicat că Islamul era ca o cușcă mentală. La început, când le deschideai ușa, păsările închise

rămâneau în interior, speriate, pentru că își incorporau ideea de închisoare. E nevoie de timp ca să scapi, chiar și după ce cineva ți-a deschis ușile cuștii.

La o săptămână după ce a fost difuzată emisiunea, mi-a sunat telefonul: era tata.

– Ce naiba se întâmplă, copilă? Plouă cu telefoane. În numai o săptămână m-au sunat douăzeci de persoane. Ce e toată povestea asta despre care aud? Ce ai spus despre Islam?

– Abeh, sunt atât de multe femei musulmane care au fost bătute în adăposturile de aici. Bărbații care le bat spun că aceste femei trebuie să se supună, pentru că Islamul o cere. Eu expun această relație dintre credința noastră și comportamentul bărbaților noștri.

– Islamul nu spune că femeile trebuie să fie bătute, a zis tata. Islamul este o religie a libertății și păcii. Poți să te împotrivești opri-mării femeilor, Ayaan, dar nu trebuie să corelezi asta cu Islamul.

Nu am avut puterea să-i spun direct că nu mai credeam că are dreptate.

– Nu, nu e așa, am răbufnit, dar tata nu m-a ascultat.

Mi-a spus că se roagă pentru mine și mă îndemna să mă rog și eu; apoi a închis.

O lună mai târziu, la prima aniversare a atacurilor din 11 septembrie, am fost invitată la cel mai popular talk-show de la televiziunea olandeză pe vremea aceea, un program *live* care se difuza la 10.15 seara. În dimineața aceea devreme, a sunat cineva la ușă, și doi bărbați imenși mi-au spus că realizatorii show-ului îi trimisese să mă însoțească la serviciu și la toate întâlnirile pe care le aveam programate în ziua respectivă. Mi-au spus că este un gest de curtoazie.

Nu mă duceam decât la Amsterdam. Gara era chiar după colț; era ca o navetă. Le-am mulțumit bărbaților și le-am spus că nu aveam nevoie de serviciile lor, dar Karin, care încă mă filma și avea mulțime de camere de luat vederi, a fost bucuroasă că eram condusă, așa că am acceptat.

În mașină, privind tot acel echipament de comunicații, ușile acelea blindate și spatele imens al celor doi bărbați, Karin a amuțit. Apoi a spus încet:

– Ayaan, asta nu e procedura-standard. Uită-te și tu la statura acestor oameni. Sunt gârzi de corp. Ceva nu e în regulă.

Înainte să mergem la televiziune, ne-au însoțit la casa de conferințe Felix Meritis din Amsterdam, unde fusesem invitată să particip la o dezbatere pe tema integrării tineretului marocan. Mai vorbea cineva din Partidul Liberal și o marocană dintr-un cartier al Amsterdamului, membră în consiliul local. Pe măsură ce dezbaterea se desfășura și noi discutam despre apatia și ostilitatea multor imigranți, devenea clar faptul că eu și marocana nu eram mai deloc de acord, în vreme ce părerile mele și ale liberalului în esență coincideau.

Deseori, mi se părea că asta era problema. În special în public, liderii musulmani de opinie negau vehement spusele mele, cu toate acestea, în particular, unele femei musulmane îmi dădeau dreptate. În ce-i privește pe olandezi, laburiștii de obicei nu se simțeau în largul lor când îi criticam pentru toleranța multiculturală față de practicile islamice, însă liberalii erau deseori entuziasmați de accentul pe care-l puneam pe drepturile individului.

După întrunire, cei doi însoțitori ai mei ne-au dus la Utrecht pentru o altă rundă de discuții despre Islam și multiculturalism. Această discuție a avut loc într-o cafenea plină de tineri marocani. Când am intrat eu, m-au huiduit zgomotos. Am fost surprinsă. Oare oamenii aceștia mă cunoșteau? De fiecare dată când deschideam gura, strigau. Apoi restul auditoriului striga la rândul său. O linie de demarcație părea să despartă camera între olandezii nativi, care erau de acord cu opiniile mele, și musulmani. Unul după celălalt, tinerii marocani se ridicau, bărbați și femei, și-mi spuneau:

– Ești o trădătoare. Discursul tău seamănă cu al lui Pim Fortuyn. Nu știi nimic despre Islam. Ne stigmatizezi.

Atmosfera era încărcată de insulte personale și resentimente, dar trebuia să plec la studioul de televiziune. În mașină, am spus:

– Karin, ce se întâmplă cu toți oamenii ăștia?

– Nu-ți dai seama cât de mică e țara asta și cât de exploziv este ceea ce spui tu? m-a întrebat ea.

„Exploziv?“ Într-o țară în care prostituția și drogurile ușoare sunt legalizate, în care se practică eutanasierea și avortul, în care bărbații plâng la televizor și oameni dezbrăcați se plimbă pe plajă, iar pe seama Papei se fac glume la posturile naționale de televiziune?

Țara în care renumitul autor Gerard Reve este cunoscut pentru faptul că s-a imaginat făcând dragoste cu un măgar, un animal pe care el îl folosea ca pe o metaforă pentru Dumnezeu? Cu siguranță, nimic din ce aveam eu de spus nu ar fi putut fi considerat nici pe departe „exploziv“ într-un astfel de context.

– Acești oameni locuiesc aici de ani de zile, i-am spus eu. Aceste fete purtau toate pantaloni mulați și tricouri – sunt occidentalizați. Participă la dezbateri. Sunt obișnuiți cu critica.

– Greșești, mi-a spus Karin. Dacă numele tău nu ar fi fost pe afișe, nu ar fi venit. E altceva când discută cu tine. Nu participă la aceste dezbateri în mod frecvent – au auzit despre tine la televizor. Nu cred că sunt obișnuiți cu acest gen de critică – nu din partea cuiva care este musulman, cum ești tu.

Am ajuns cu puțin înainte de ora de difuzare. Frits Barend și Henk Van Dorp, moderatorii și gazdele emisiunii, mi-au spus că primiseră o amenințare telefonică legată de apariția mea, iar poliția a luat-o în serios. Am tresărit, dar nu aveam acum vreme să procesez această informație: era timpul să intru în direct.

După ce m-a prezentat succint, Frits Barend m-a întrebat:

– Așadar, ai venit în Olanda în 1992 și ai cerut azil. Ai mințit, la fel ca toți ceilalți?

Am răspuns că da, mințisem în legătură cu numele și cu povestea mea și am și explicat de ce: îmi era teamă să nu fiu trimisă înapoi la clanul meu. Păreau că acceptă asta, iar după mai multe întrebări, au pus marea întrebare a acelei zile:

– Ești de acord cu Pim Fortuyn că Islamul este înapoiat?

Am fost șocată, dar am răspuns:

– Conform raportului Națiunilor Unite asupra dezvoltării umane în țările arabe în funcție de trei factori – libertate politică, educație și statutul femeilor – atunci ceea ce a spus Pim Fortuyn nu este o opinie, ci o realitate. Credeam că fusesem foarte inspirată. De fapt, nu repetasem ceea ce a afirmat, atât de controversat, Fortuyn, dar fusesem clară și, credeam eu, corectă. Anumite aspecte ale Islamului chiar încetineau dezvoltarea societății islamice, limitând gândirea critică și emanciparea femeilor.

După aceasta, am fost întrebată:

– Dar ești încă musulmană?

Acum chiar simțeam că sunt încolțită. Și încă o dată am evitat o respingere directă a Islamului.

– Sunt secularizată.

Nu mă simțeam îndeajuns de puternică să fac față la ce s-ar fi putut întâmpla dacă rosteam cu voce tare că nu mai credeam. Pentru un musulman, să renunți la religia ta este cel mai rău lucru posibil. Creștinii pot înceta să mai creadă în Dumnezeu; asta este o chestiune personală care afectează doar sufletul individului, dar pentru un musulman, dacă încetează să mai creadă în Allah, aceasta este o ofensă letală. Cei care renunță la religia lor își merită moartea: Coranul și *hadith* sunt foarte clare. Dacă o femeie musulmană se leapădă de credință, aceasta este cea mai gravă formă de nesupunere față de Dumnezeu, pentru că vine din cel mai josnic, cel mai impur element al societății. Cere pedeapsa lui Dumnezeu.

În ziua următoare, am fost invitată la o altă dezbatere. Chiar era vorba despre o discuție publică a acestor subiecte, mă gândeam eu când acceptam orice invitație de a vorbi; părea că toată țara se ocupa de dezbateri. Din nou, această dezbatere era televizată, de data aceasta cu mai mulți musulmani prezenți, bărbați și femei. În cele din urmă, îmi spuneam eu, televiziunea olandeză invită musulmani care să participe la discuții.

Stăteam alături de Naema Tahir, o frumoasă pakistaneză căreia tatăl îi aranjase căsătoria. Naema respinsese acea căsătorie și s-a dus la școală ca să aibă o diplomă de master în drept. Amândouă

purtam bluze bleu, ca școlărițele, și simțeam că semănăm foarte mult. Peste tot în jurul nostru erau bărbați și, pe măsură ce emisiunea continua, începuseră să latre la noi, țipând și strigând. Apoi, un bărbat a urlat:

– Dar tu nu ești musulmană! Ai spus că nu ești musulmană și că Islamul este înapoiat! Mînți!

M-am ridicat și am spus:

– Este și religia mea, iar dacă vreau să o consider înapoiată, așa o să o consider. Da, Islamul este înapoiat.

A izbucnit haosul. Pe măsură ce atmosfera se încingea la dezbateri, mi-am dat seama că mă simțeam din ce în ce mai încordată. Bărbații strigau la mine amenințător; unul dintre ei s-a năpustit asupra mea. Mi-am amintit ce îmi spusese Frits Barend cu o noapte înainte, însă acum nu mai aveam gărzi de corp în jurul meu.

După emisiune, moderatorul mi-a spus:

– Nu ești în siguranță să ieși singură de aici. Mi-a spus că emisiunea plătea pentru un taxi care să mă ducă înapoi la Leiden.

Când am ajuns acasă, a sunat telefonul: erau Johanna și Maarten. Se uitaseră și ei la emisiune și erau îngrijorați; se temeau că mi s-ar fi putut întâmpla ceva după emisiune și erau ușurați că ajunseseam acasă. Dar Maarten era și foarte furios. M-a sfătuit să fiu mai atentă.

– Ceea ce faci nu e bine pentru tine, mi-a zis el. Îți periclitezi situația. Încearcă să găsești altceva despre care să vorbești.

Ziua următoare era o zi de vineri, o zi obișnuită de lucru. M-am trezit și am luat trenul, ca de obicei, spre serviciu. Era zi, nu îmi era teamă. Cu toate acestea, eram foarte hotărâtă să înaintez o propunere ca institutul nostru să investească bani într-un proiect detaliat despre situația femeilor musulmane din Olanda și tocmai începusem să fac o schiță. Când am intrat în biroul lui Paul Kalma, acesta m-a abordat.

– Am văzut emisiunea azi-noapte. Trebuie să fi atentă, Ayaan. Te-aș sfătui să nu mai faci astfel de lucruri. Televiziunea este prea

senzațională. Până la urmă, mai bine ți-ai exprima în scris părerile. Nu poate fi atât de rău.

Toată lumea părea să fie de acord că situația nu era deloc roz și că eu eram cam naivă să ies la rampă. Începusem să mă simt puțin intimidată. Unul dintre prietenii mei a venit la birou ca să mă conducă acasă în seara aceea și, în timp ce ne vorbeam, mă uitam neliniștită în jur: M-a recunoscut cineva? Eram urmărită? Dar nu, totul părea să fie normal: oamenii mergeau cu bicicletele, vorbeau la telefon și nu-mi dădeau nici un fel de atenție mie, în special.

În seara aceea, Ellen s-a așezat lângă mine să vorbim. Mi-a spus franc că îmi pierdusem mințile. Cumpărasem locuința împreună cu ea cu paisprezece luni înainte și abia dacă stăteam pe acasă. Munceam tot timpul, încercând să devin replica feminină a lui Bin Laden și, ca urmare, îmi ruinam sănătatea și prietenia noastră.

În ziua următoare, sâmbătă, a venit Karin. L-am sunat din nou pe tata. Din nou, el i-a spus lui Karin că existau amenințări la adresa mea și că se temea că niște oameni plănuiau să fiu ucisă. Karin a luat notițe pe durata convorbirii. Dar când am vorbit eu cu el, nu mi-a mai repetat acele lucruri. Cred că tata voia să mă protejeze să nu-mi fie frică.

– Fii foarte atentă m-a sfătuit.

– Atentă la ce? l-am întrebat. Primesc amenințări de peste tot.

– Nu mai spune nimic despre Islam, a zis tata.

Când am închis, Karin mi-a mărturisit:

– Tatăl tău vrea să am grijă de tine. Crede că vei fi asasinată.

– Pentru Dumnezeu! am izbucnit. Tata a crescut foarte departe, cu mult timp în urmă. Fii serioasă, ce am făcut eu? Sunt doar o amărâtă care câștigă o mie șase sute de euro pe lună. Nu ucizi oameni pentru că au ridicat puțin vocea într-o țară mică.

Apoi a sunat Marco. Voia să mă vadă. I-am spus că sunt de acord și că o să ajung cu bicicleta la el imediat.

– Nu face asta, m-a rugat el. Nu poți ieși de una singură.

I-am spus că era absurd, dar a venit cu mașina lui și m-a dus într-un orașel drăguț, numit Roelofsarendsveen, unde șansa de a întâlni un musulman radical furios era aproape nulă.

– Ayaan, ți s-ar putea întâmpla ceva. Trebuie să fii atentă.

În timp ce vorbeam, mi-a sunat telefonul. Era Leon de Winter, un cunoscut scriitor olandez.

– Oh, o să-mi spui să fiu atentă? am început eu, pentru că toate aceste prelegeri din partea prietenilor și colegilor începeau să mă calce pe nervi.

– Nu, voiam doar să-ți spun cât de mult te admir. Te-am văzut la televizor în ultimele două seri și chiar cred că ceea ce faci tu pentru noi este minunat. M-a invitat călduros la cină săptămâna următoare, ceea ce era ca și cum un american ar fi primit o invitație de la Philip Roth, cu excepția faptului că în Olanda toată lumea îl cunoștea pe Leon de Winter. Am acceptat, desigur, dar i-am spus:

– Mi-e puțin jenă, pentru că nu am citit nici una dintre cărțile tale.

– Nu-i nimic, am citit eu articolele tale, a răspuns el.

Telefonul a sunat din nou. Era Jaffe Vink de la *Trouw*.

– Vreau să vorbești cu acest agent special care lucrează pentru Serviciul Secret Olandez, mi-a zis el, deoarece ceva rău e pe cale să se întâmple. Cred că amenințările împotriva ta sunt reale. Poți să te întâlnești cu el luni?

Am fost de acord să fac asta.

Am petrecut weekendul acela acasă, cu Ellen, făcând treburi și încercând să repar prietenia care se șubrezea. Luni dimineață, m-am dus să mă întâlnesc cu acest agent special. Biroul lui era ca o închisoare: gratii și iar gratii, iar fiecare ușă avea încuietori elaborate și camere de luat vederi.

– Nu știu ce am spus sau am făcut, am zis eu, dar tata se teme că voi fi asasinată și mulți alți oameni par să fie extrem de îngrijorați din cauza mea. Nu am primit nici o amenințare în mod direct, așa că mă simt puțin cam caraghioasă, dar chestia asta începe să mă sperie.

– Ești cam caraghioasă, pentru că aceste amenințări sunt foarte reale, m-a anunțat el. Am auzit și noi unele dintre ele. Vei avea nevoie de protecție. Mergi la secția de poliție din Leiden și fă o plângere. Și spune-le despre toate lucrurile de pe internet.

– Există ceva despre mine pe internet? m-am mirat eu.

El a oftat și a spus:

– Foarte multe lucruri; și devin din ce în ce mai multe, iar noi le monitorizăm.

Bărbatul acesta era tipic olandez, foarte de treabă și protector și m-a îndemnat să nu mă mai consider un nimeni invizibil. Declanșasem ceva care era de foarte mare amploare și foarte periculos.

M-am dus la secția de poliție din Leiden, pe care o cunoșteam bine, datorită muncii mele de traducător. Un ofițer de poliție care auzise deja despre mine – și care părea, de fapt, să știe cu mult mai multe despre situația mea decât mine – spunea că poliția urma să evalueze cât de sigură era casa mea și că eu și Ellen trebuia să schimbăm încuietorile.

– Câte persoane credeți că vă cunosc adresa? m-a întrebat.

I-am arătat una dintre cărțile mele de vizită de la serviciu: adresa mea de acasă era tipărită pe ea. Dădusem acele cărți persoanelor prezente la dezbateri peste tot prin țară. Munca în rețea era parte din slujba mea. Mai mult decât atât, eu și Ellen aveam numele trecute în cartea de telefon. El a mormăit nemulțumit.

La o altă întâlnire a consiliului de la Institutul Wiardi Beckman din noaptea aceea, mă aflam din nou pe ordinea de zi, dar nimeni nu m-a învinuit pentru nimic. Din nou, Job Cohen a fost minunat spunând:

– Dacă sunt de acord sau nu cu Ayaan este un lucru irelevant. Orice amenințare la adresa ei pentru faptul că își exprimă o simplă opinie este complet inacceptabilă pentru noi toți.

Mă gândeam: „De ce naiba nu este Cohen liderul Partidului Laburist?“ Era atât de inteligent, avea autoritate, înțelegea legile de drept mai bine decât oricine altcineva pe care îl cunoșteam eu. Mă simțeam ușor rușinată că îi menționasem numele într-unul

dintre articolele mele. După întâlnire, Cohen s-a apropiat de mine și mi-a spus:

– Ayaan, pari extenuată. Vreau să te gândești bine dacă dorești să accepți această provocare. Poate fi ceva de durată. Vrei să trăiești așa? Du-te și mănâncă ceva, odihnește-te și gândește-te la asta.

Părea limpede pentru toată lumea că nu trebuia să iau trenul ca să mă duc la muncă din nou. Mie nu-mi era foarte clar de ce credeau ei că trebuia să fiu protejată, dar toți erau convinși că până și o întâlnire întâmplătoare ar putea declanșa orice gen de violență. Așa că, în noaptea aceea, Karin m-a condus acasă, iar în dimineața următoare a venit împreună cu echipa ei și m-au dus la serviciu. În ziua următoare, Paul Kalma i-a sunat pe moderatorii emisunii TV la care fusesem invitată și a luat numele serviciului privat de gărzi de corp pe care îl folosiseră ei ca să mă protejeze. Hotărâse să-i angajeze ca să mă ducă și să mă aducă la serviciu.

Viața mea de zi cu zi devenise incredibil de complicată. Când eram la serviciu, în Amsterdam, poliția de acolo era responsabilă de siguranța mea. Dar de îndată ce ajungeam în Leiden, la distanță de cincizeci de kilometri, trebuia să sun la poliția din Leiden ca să-i anunț că ajunsesem acasă, pentru că, din clipa aceea, deveneam responsabilitatea lor. Mai mult decât atât, serviciul de gărzi de corp era scump, iar Partidul Laburist, după ce pierduse un anumit număr de voturi, pur și simplu redusese fondurile pentru think tank-ul nostru. Paul Kalma m-a întrebat dacă puteam să găesc o adresă în Amsterdam pentru o vreme, astfel ca poliția din Amsterdam să mă poată conduce acasă în fiecare seară.

Un reporter m-a sunat ca să stea de vorbă cu mine.

– Nu pot, i-am zis. Tocmai am depus o plângere și nu o să mai vorbesc cu mass-media.

A scris asta în ziar; devenise titlu de știre faptul că eram obligată să mă ascund. Am primit genți întregi de scrisori și o mulțime de oferte de la oameni care doreau să mă ascundă în casele lor. Una dintre aceste persoane era un fost profesor de-al meu care predă Metode de Cercetare Socială. Locuia lângă biroul Partidului

Laburist, iar apartamentul lui duplex includea o cameră cu o mică bucătărie, care era liberă.

Am hotărât că ar fi bine să mă mut acolo temporar, dar după weekend. Când i-am spus lui Ellen, am simțit cum mă dezaproba. Ne-am certat; m-a acuzat că îmi abandonez partea mea de treburi casnice și prietenia. I-am spus că nu mă sprijinea atunci când aveam nevoie de ea. Era o situație neplăcută, iar gărzile de corp mă claxonau impacientate. Am plecat.

În seara aceea, trebuia să iau cina la Hilton, în Amsterdam, cu Jaffe Vink, Leon de Winter și soția lui. Abia începuserăm aperitivul, când, brusc, au apărut cele două gărzi de corp, m-au luat de mâini, m-au acoperit cu corpurile lor și au spus: „Plecăm“. Abia am avut timp să las furculița pe masă.

M-au scos pe ușile din spate. Nu am văzut nimic, dar în timp ce mergeam cu mașina, mi-au spus că începuseră să sosească vehicule, unul după celălalt, pline cu bărbați care păreau să fie nord-africani. Lăsau anumite persoane în parcare hotelului și apoi plecau să aducă alte persoane. Probabil că mă văzuse cineva intrând în hotel și apoi și-a sunat prietenii pe celular. Gărzile spuneau că nu erau echipate să facă față unui număr atât de mare. Eu nu văzusem nimic, dar începusem să fiu îngrozită.

Am ajuns la secția de poliție din Leiden unde un ofițer mi-a spus că făcuseră și ei propriile cercetări și erau siguri că este foarte neînțelept din partea mea să continui să dorm acasă la mine, în Leiden. Adresa mea era mult prea cunoscută peste tot; nu exista nici o cale ca ei să mă poată proteja.

– Spuneți că ar trebui să-mi vând casa?

Polițistul a zis:

– Nu vă putem spune să faceți așa ceva, dar vă putem spune că aici nu mai sunteți în siguranță.

L-am sunat pe tata. Când a ridicat telefonul, i-am spus:

– Alo, Abeh, sunt eu, Ayaan. S-a auzit un foșnet și un clic. Asta s-a întâmplat de câteva ori. Insultasem ceea ce lui îi era cel mai drag. Relația noastră nu mai putea fi reparată niciodată.

*

Când a fost clar că situația în care mă aflam nu mai putea continua așa, Leon de Winter mi-a propus să merg la o casă de odihnă a scriitorilor din California și să fac o pauză. Puteam să mă întorc atunci când lucrurile se mai calmaser în Olanda. Nu aveam banii pentru o asemenea călătorie, dar Paul Scheffer a sugerat ca Institutul să înființeze o fundație nonprofit și să strângă fonduri.

Ajunsesem să reprezint o situație care începuse să fie conștientizată în Olanda și din cauza căreia lumea era șocată. Această țară pașnică, despre care se crede că atinsese culmea civilizației și nu mai avea nimic pentru care să-și facă griji, cu excepția, poate, a digurilor care se puteau rupe într-o bună zi, se confruntau cu coșmarul de a avea printre ei cetățeni care dezaprobaau complet valorile fundamentale precum libertatea de expresie – cu realitățile atacurilor aeriene, cu politicieni asasinați și amenințări cu moartea. Vestea că o tânără putea să fie amenințată cu moartea doar pentru că spunea adevărul, așa cum îl vedea ea, la televizor le părea multora un simbol important.

Oamenii au făcut o petiție pentru dreptul meu la exprimare liberă. Mi-au trimis flori. Părerile mele deveniseră subiect de dezbateră. Unii pretindeau că toate amenințările împotriva mea nu erau decât minciuni și reclamă excesivă, dar mulți alții, pe care nici măcar nu-i cunoșteam, păreau să se străduiască acum să adune suporteri pentru mine. Leon de Winter, Geert Mak, Harry van den Berg și Paul Scheffer, toți scriitorii olandezi foarte cunoscuți; Job Cohen, Felix Rottenberg, fost lider al Partidului Laburist, și Paul Kalma, șeful meu; Tilly Hermans, acum editorul meu olandez, și Cisca Dresselhuys, o feministă proeminentă – figuri extrem de marcante și importante –, erau implicați în cazul meu. Voiau să mă pot întoarce în Olanda în siguranță și sub protecția forțelor de elită ale poliției, care protejează politicieni bine-cunoscuți și familia regală, nu doar sub protecția poliției locale.

În octombrie 2002, am zburat spre California. Era pentru prima dată când mergeam în Statele Unite și mi-am dat seama, aproape

imediat, că prejudecățile mele legate de America erau nefondate. Mă așteptam la mitocani și obezi, la o grămadă de arme, la o poliție foarte agresivă și la un rasism evident – o caricatură a unei caricaturi. În realitate, desigur, am văzut oameni care trăiau vieți perfect ordonate, care făceau jogging și care beau cafea.

Iubeam magazinele imense cu cărți și petreceam ore în șir în Barnes & Noble din Santa Monica, acolo unde stăteam, cumpărând teancuri imense de cărți. Era o ușurare să am timp să mă gândesc și să citesc.

Pe 16 octombrie 2002, cabinetul a căzut, după mai puțin de trei luni la putere. Grupul parlamentar al lui Pim Fortuyn nu era capabil să facă față unei coaliții cu liberalii și creștin-democrații. Micul univers al politicii olandeze era nerăbdător: țara se confrunta cu perspectiva unor alegeri anticipate, programate în ianuarie 2003.

Neelie Kroes, o membră marcantă a Partidului Liberal, cunoscut în Olanda drept VVD, este o femeie puternică, foarte demnă și hotărâtă. Deși nu ne întâlniserăm niciodată, Neelie era revoltată că cineva în poziția mea a trebuit să părăsească țara ca să fie în siguranță. Ea le-a îndemnat pe toate femeile politician de la toate partidele din Olanda să facă o declarație în sprijinul dreptului meu de a vorbi liber, în siguranță.

Neelie credea că Parlamentul olandez avea nevoie de mai multe femei puternice și inteligente. Când a căzut cabinetul și s-au anunțat alte alegeri, s-a gândit la mine, chiar dacă nu eram decât un cercetător începător care lucra pentru Partidul Laburist, iar ea era din partea VVD, aripa de dreapta. Neelie l-a sunat pe Leon de Winter și i-a spus că voia ca eu să candidez pentru Parlament din partea partidului ei.

Departa, în America, m-am gândit la asta. Nu eram îngrozită de ideea de a deveni de dreapta, așa cum erau mulți alții. În Olanda, toate partidele politice sunt în favoarea unei intervenții guvernamentale active, aproape invazive, în domeniul comerțului, taxe mari și redistribuirea bunăstării. În termeni economici, Partidul

Liberal pledează pentru o intervenție mai mică din partea guvernului și taxe mai reduse, iar lucrul acesta mă liniștea. Cât despre principiile lor, liberalii erau de secole atenți să fie neutri în ceea ce privește religia. Ei pledau pentru dreptul la avort, pentru drepturile homosexualilor – pentru emanciparea individului.

Mai mult decât atât, mă simțeam dezamăgită de Partidul Laburist. La început, mă alăturasem lor pentru că, în mintea mea, social-democrații sprijineau reforma. Ei căutau să îmbunătățească viața oamenilor, le păsa de suferința lor, ceea ce, credeam eu, însemna că le pasă de suferința femeilor musulmane. În realitate însă Partidul Laburist din Olanda părea să fie orbit de multiculturalism, copleșit de imperativul de a fi *sensibil* și plin de *respect* față de cultura imigranților, apărându-i pe relativiștii morali. Când am afirmat că statutul femeilor musulmane trebuia să se schimbe – și să se schimbe acum –, oamenii îmi spuneam mereu să aștept sau îmi reproșau că aș fi de dreapta. Asta era ceea ce le spuneau minerilor în secolul al nouăsprezecelea când luptau pentru drepturile muncitorilor.

Neelie planificase o călătorie pentru a-și vizita fiul care locuia în San Francisco și acolo ne-am întâlnit de fapt. I-am spus că eu consideram că, odată cu mutarea în Statele Unite, aș vrea să încep un doctorat. Vorbeam despre politică. Mă asculta în timp ce turuiam despre Iluminism, John Stuart Mill și despre cușca represivității femeilor, după care m-a privit cu un aer hotărât și mi-a spus:

– Tu nu ești socialistă, ești una dintre noi.

Neelie spunea că visurile mele despre lumea academică erau o fundătură; nu aveau să mă ducă nicăieri. Nu avea importanță cât de minunată avea să fie teza de doctorat, ea avea să sfârșească într-un sertar. Nu avea cum să schimbe viețile femeilor musulmane nici măcar cât negru sub unghie. Cel mai important lucru pe care îl puteam face cu viața mea era să expun realitatea vieții unor astfel de femei celor de la putere și să mă asigur că există legi care cer ca egalitatea între sexe să fie aplicată. Să pot să fac ceva, nu doar să am idei. Trebuia să candidez pentru Parlament, unde chiar puteam

să fac ceva pentru emanciparea femeilor musulmane și integrarea imigranților.

În noaptea aceea, m-am gândit la ce a spus Neelie. Ce încercam eu să realizez? Trei lucruri: în primul rând, voiam ca Olanda să se trezească și să înceteze să mai tolereze opresiunea femeilor musulmane în plină ascensiune; guvernul trebuia să ia atitudine ca să le protejeze și să îi pedepsească pe opresorii lor; în al doilea rând, voiam să inițiez o dezbatere printre musulmani, cu privire la aspectele reformatoare ale Islamului, astfel încât oamenii să poată începe să-și pună întrebări și să dezaprobe propriile lor convingeri. Asta nu se putea întâmpla decât în Occident, unde oamenii pot vorbi deschis; în nici o țară musulmană nu pot exista discuții libere despre acest subiect.

În al treilea rând, voiam ca femeile musulmane să devină mai conștiente cât de gravă, cât de inacceptabilă devenise suferința lor. Voiam să le ajut să-și dezvolte vocabularul de rezistență. Eram inspirată de către Mary Wollstonecraft, pioniera gândirii feministe care le spunea femeilor că au aceeași abilitate de gândire ca și bărbații și că meritau aceleași drepturi. Chiar după ce a publicat *O recunoaștere a drepturilor femeilor*, a trebuit mai mult de un secol înainte ca sufragetele să mărșăluiească pentru a vota. Știam și că eliberarea femeilor musulmane din cuștile lor mentale urma să necesite timp. Nu mă așteptam la valuri imediate de sprijin organizat printre femeile musulmane. Oamenii care sunt condiționați de supunere aproape până la punctul în care nu mai gândesc cu mintea lor din păcate nu au abilitatea de a se organiza sau dorința de a-și exprima opinia.

Când munceam pentru think tank-ul Partidului Laburist și încercam să vorbesc despre aceste probleme, mi se reproșa mereu că nu reușesc să îmi susțin argumentele cu date, însă cifrele dure-roase erau complet indisponibile. Când încercam să aflu despre „crimele de onoare“, de exemplu câte fete erau ucise în fiecare an în Olanda de către tații sau frații lor pentru onoarea prețioasă a familiilor lor, funcționarii de la Ministerul de Justiție îmi spuneau:

„Nu înregistrăm crimele care se bazează pe o astfel de motivație. Asta ar stigmatiza un anumit grup social“. Guvernul olandez înregistra numărul de crime cauzate de droguri și de accidentele rutiere în fiecare an, dar nu și numărul „crimelor de onoare“, deoarece nici un oficial olandez nu voia să recunoască faptul că acest gen de crimă se întâmpla în mod frecvent.

Nici măcar Amnesty International nu păstra statistici despre cât de multe femei de peste tot în lume erau victime ale acestui gen de crimă. Îți puteau spune câți bărbați erau luați prizonieri și torturați, dar nu puteau ține evidența asupra numărului de femei care erau biciuite în public că au făcut sex în afara căsătoriei sau executate pentru adulter. Asta nu-i interesa pe ei.

Am hotărât că, dacă ar fi urmat să devin membră în Parlamentul Olandei, ar deveni misiunea mea sfântă ca aceste statistici să existe. Voiam ca, undeva, cineva să observe de fiecare dată când un bărbat din Olanda își ucidea copila, pur și simplu din cauză că avea un prieten. Voiam ca să înregistreze cineva violența domestică – și abuzul sexual, și incestul – și să investigheze și numărul circumciziilor fetițelor, care aveau loc în fiecare an pe mesele din bucătăriile olandeze. Odată ce aceste cifre erau clare, faptele însele urmau să șocheze țara. Cu puțin noroc, ele ar elimina atitudinea de complzență a relativiştilor morali care pretindeau că toate culturile sunt egale. Scuză că nimeni nu știa avea să dispară.

Dacă intram în Parlament, aș fi putut încerca să dau curs convingerilor mele, nu doar să le trâmbițez. Neelie avea dreptate: deși Partidul Laburist mi se păruse un partid potrivit pentru mine și deși îi eram cu adevărat loială lui Paul Kalma și lui Job Cohen, multe lucruri care țineau de mine nu se pliaseră niciodată pe ideile Partidului Laburist. Democrația socială are mai mult în vedere drepturile grupurilor de oameni, nu ale indivizilor. Partidul Liberal e posibil să nu fie la fel de grijuliu precum cel Laburist, însă filosofia lui izvora din valorile libertății personale și ideile mele erau în largul lor aici.

Eram un politician fixat pe o problemă, mă hotărâsem. Încă mai sunt. Sunt, de asemenea, convinsă că aceasta este cea mai mare, cea mai importantă problemă cu care societatea și planeta noastră se vor confrunta în acest secol. Orice societate care se află încă în strânsoarea rigidă a Islamului le oprimă pe femei și le încetinește dezvoltarea. Majoritatea acestor societăți sunt sărace; multe sunt în plin conflict și război. Societățile care respectă drepturile și libertățile femeilor sunt bogate și pașnice.

Hotărâsem să merg oriunde aveam cea mai mare șansă de a favoriza schimbarea. Dacă Partidul Liberal îmi oferea o platformă pe care să mă bazez, atunci așa avea să fie.

L-am sunat pe Paul Kalma și l-am anunțat că o să părăsesc atât Partidul Laburist, cât și slujba. Mi-a spus că el credea că e mare păcat că schimbăm partidul.

– O să-ți urmezi idealurile, iar eu o să te susțin, a încheiat el apoi mi-a urat succes.

Neelie Kroes și liderii Partidului Liberal, Frits Bolkestein și Gerrit Zalm, voiau să mi se dea o poziție eligibilă pe lista candidaților liberali. Politica olandeză nu funcționează pe baza circumscripțiilor electorale locale. Fiecare votează pentru o listă de candidați valabilă în toată țara, iar locurile în Parlament sunt distribuite numelor din vârful fiecărei liste, în funcție de procentajul numărului de voturi pe care l-a primit fiecare listă. Partidele politice olandeze sunt toate grupate în grupuri locale puternice, care își dispută pozițiile de pe liste.

Eram o intrusă. Dacă voiam să fiu aleasă în Parlament, trebuia să-mi pledez cazul mai-marilor partidului. Dar Neelie și Zalm voiau ca participarea mea la alegeri să rămână confidențială până la Congresul Partidului Liberal din 30 noiembrie. Timp de o săptămână, am călătorit peste tot în Olanda cât mai discret posibil, într-un permanent du-te-vino de la un potentat liberal local la altul.

Mai-marii partidului au fost majoritatea ostili la început, deși unii erau curioși în ce mă privea.

– Ești din Africa și ai fost amenințată din cauza remarcilor pe care le-ai făcut despre Islam, ești femeie și membră a Partidului Laburist, iar acum vrei să fii cu noi, liberalii? Noi suntem antreprenori. Ce știi tu despre afaceri? Măcar ești interesată de noi și de ceea ce facem? m-a întreat un bătrân.

– Asta depinde de ce înseamnă *noi*, am răspuns.

Am spus că voiam să abordez problema femeilor imigrante, în special musulmane, și am explicat cum credeam eu că asta afectează afacerile. Oamenii de afaceri aveau un motiv puternic să le elibereze pe femeile musulmane pentru ca ele să poată participa pe deplin la viața societății. Dacă fetele și femeile sunt needucate, oprimate și înjosite, atunci copiii lor sunt cu toții debili din cauza ignoranței lor. Dacă femeile sunt bine educate și îngrijite, ele și copiii lor vor fi niște cetățeni independenți și responsabili și o forță de muncă productivă.

– Cunoașteți istoria ideilor liberale. Oprimarea femeilor în Olanda este contrară filosofiei partidului dumneavoastră. Pentru a susține valorile partidului dumneavoastră trebuie să-mi sprijiniți cererea de a-i deveni membru, deoarece eu apăr valorile dumneavoastră, am adăugat eu.

Aceste întâlniri erau adevărate interogatorii. Unii dintre liderii partidului mă găseau directă; alții erau clar ostili. Majoritatea mi-au spus: „Cauza dumneavoastră este una curajoasă și justă, dar nu aparțineți partidului nostru“. O femeie, cu o poziție importantă printre liberalii din Leiden, m-a descusut timp de o oră și apoi a spus:

– Cred că o să te iubesc foarte mult. Ai o anumită autenticitate, și asta este ceva foarte specific partidului nostru.

Tuturor celor care mă întrebau le-am explicat clar că atunci când am ajuns pentru prima dată în Olanda mi-am schimbat povestea când am făcut cererea pentru azil: mi-am dat un alt nume și nu am spus tot adevărul. Am spus asta și la radio, și la televiziune, la interviurile din presa scrisă și am recunoscut și în fața conducerii VVD când m-au întreat dacă există ceva în trecutul meu care m-ar

fi putut împiedica să funcționez corect ca politician. Pur și simplu, nu fusese niciodată o problemă acest lucru.

În cele din urmă, Gerrit Zalm a primit suficient sprijin de la liderii partidului pentru a mă include pe lista VVD pe poziția 16. Asta însemna că era aproape sigur că voi fi aleasă.

În săptămâna aceea, la BBC, am auzit la știri despre revoltele care izbucniseră în Nigeria. O tânără jurnalistă prezentă acolo pentru concursul Miss World a scris: „Musulmanii credeau că e imoral să aduci nouăzeci și două de femei în Nigeria ca să le ceri să se distreze cu trufie. Ce ar crede Profetul Mahomed?... Probabil și-ar alege o soție dintre ele“.

Mai mult de două sute de oameni au fost uciși în acele revolte. Sediul ziarului ei a fost incendiat, iar ei i s-a cerut să părăsească țara. Acum o ascultam pe englezoaica sclifosită care organizase spectacolul. În loc să critice violența bărbaților care dăduseră foc la imobile și uciseseră oameni nevinovați, ea o acuza pe tânăra reporteră care făcuse „remarci nefericite“.

Eram revoltată de această justificare a fanatismului. Jurnalista aceea nu scrisese nimic greșit. Avea dreptate: Profetul se căsătorește cu majoritatea nevestelor lui pentru că ele îi atrăseseră atenția într-un fel sau altul. În gest de solidaritate cu acea jurnalistă, am hotărât ca, atunci când voi avea șansa, să spun public ceea ce credeam eu că era de fapt Profetul Mahomed.

Acel moment a venit chiar peste câteva zile, când Arjan Visser, un jurnalist olandez de la *Throuw* mi-a cerut să particip la o serie de interviuri pe care le făcea el, folosind cele zece porunci ca pe un cadru de discuție despre rolul religiei în viața oamenilor. La interviu, i-am spus care credeam eu că este adevărata natură a Profetului. Interviul nu s-a difuzat în următoarele câteva săptămâni, iar eu am și uitat de el.

Pe 30 noiembrie, în ziua Congresului Partidului Liberal, am intrat într-o încăpere imensă, plină de bodyguarzi. O mulțime de

aparate de fotografiat era îndreptată spre mine. Trebuia să stau împreună cu ceilalți candidați pe o platformă cu un microfon și să ne prezentăm, unul câte unul, însă eu am înghețat și tremuram la ușă. Nu mă puteam mișca. În fața mea, erau toate camerele acelea, iar în spatele meu, gărzile de corp. Mă simțeam hăituită, prinsă în capcană. Tremuram. Cu foarte mare blândețe, Garrit Zalm mi-a spus să fiu calmă, să respir și să nu-mi fac griji.

Unul după celălalt, candidații au luat cuvântul, iar în timpul discursurilor lor publicul era doar pe jumătate atent. Candidatul de pe poziția paisprezece, apoi poziția cincisprezece. Era rândul meu. Pregătisem un mic discurs cu ajutorul lui Neelie și al soțului ei, politicianul Bram Peper, dar din nou am intrat în panică, pentru că atunci când m-am ridicat toți cei din public au încetat să mai vorbească. Sute de oameni au devenit tăcuți, apoi toate obiectivele aparatelor de fotografiat s-au îndreptat din nou spre mine. Am înghețat pe scările platformei. Frits Huffnagel, care-i prezenta pe candidați, a văzut că tremuram; mi-a dat mâna și mi-a spus:

– Ușurel.

Am reușit cumva să mă controlez ca să-mi pot citi discursul. După aceea, în timp ce coboram, am fost asaltată de media. Fotografii chiar m-au urmărit până la toaletă. Un membru liberal al Parlamentului, fostă campioană olimpică la înot, Erika Terpstra, a hotărât să mă protejeze; m-a înconjurat cu brațele și îi dădea pe oameni la o parte.

De atunci, nu am mai putut avea o relație normală cu jurnaliștii. Nu puteam să spun pur și simplu ce credeam, ca o persoană obișnuită. Acum eram politician: media, ca orice sursă de informație, era un instrument pe care trebuia să învăț să-l folosesc. Departamentul de relații publice al Partidului Liberal îmi verifica acum convorbirile și solicitările pentru interviuri. Mi-au dat o scurtă biografie a fiecărui jurnalist și mi-au spus ce era probabil să mă întrebe fiecare. Mi s-a făcut și o scurtă prezentare a priorităților Partidului Liberal: programul alegerilor, agricultură, taxe imobiliare și așa mai departe. Deoarece eram un candidat al Partidului Liberal, era

normal ca ceea ce spuneam presei să corespundă, în mare parte, cu platforma partidului.

Majoritatea mediei considera că schimbând partidul politic mă transformasem într-o oportunistă și mă urmăreau să vadă dacă o dau în bară. Primul meu interviu trebuia să fie o poveste umană de interes, dar am fost întrebată dacă încă mai voiam să interzic școlile confesionale. Era cea mai sensibilă problemă în Olanda la vremea aceea. Dacă ar fi câștigat alegerile, liberalii aveau de gând să guverneze împreună cu Partidul Democrat-Creștin, iar pentru creștinii democrați, școlile confesionale erau tabu. Am spus că eu mă opuneam acestei forme de educație. Am explicat cât sunt de periculoase aceste școli musulmane pentru educație. Asta a declanșat un fel de furtună în legătură cu faptul că nu respectam linia principiilor Partidului Liberal și că nu aveam cum să am succes la alegeri.

Gerrit Zalm, liderul Partidului Liberal, a fost foarte hotărât de-a lungul candidaturii mele și a carierei mele politice. Ca politician cu experiență, era rafinat și eficient, un adevărat exemplu, iar din punct de vedere uman, s-a dovedit a fi foarte clar și foarte direct. Nu mă sprijinea doar pentru că le puteam face publicitate liberalilor și-i puteam ajuta să câștige alegerile; niciodată nu a afișat nici un semn că ar dori să mă arunce în vreun colț de îndată ce alegerile aveau să se încheie, ci a riscat pentru mine în nenumărate rânduri. De-a lungul carierei mele politice, Zalm s-a zbatut să-mi sprijine cauza, de la violența domestică la circumcizie.

După acel prim interviu, Zalm nu s-a eschivat nici măcar o clipă. Nu a spus: „Tânăra aceasta abia a ajuns în Olanda și nu înțelege importanța acestor instituții în societatea noastră.“ A spus: „Eu sunt liberal și există argumente solide pentru abolirea școlilor bazate pe credință, însă nu putem face asta imediat, deoarece trebuie să formăm un guvern cu creștinii democrați“.

Pentru mine, cea mai sensibilă problemă era amnistierea generală a solicitanților de azil care depășiseră dreptul legal de ședere în Olanda. Când lucram la Partidul Laburist, întâlnirea preelectorală laburistă din Parlament s-a opus, iar liberalii s-au opus și mai tare.

Când reporterii m-au întrebat despre asta, eu am exprimat clar ceea ce credeam. I-am spus lui Gerrit Zalm:

– Știi, nu pot fi de acord cu absolut tot ce spun liberalii. Zalm mi-a spus că era perfect în regulă și că nu trebuia decât să fiu eu însămi. Atâta timp cât eram fidelă propriului meu portofoliu, care se referea la imigrare, și atâta vreme cât am votat cu partidul o dată, de vreme ce eram în Parlament, puteam să spun ceea ce credeam.

În timpul celor două luni de campanie, am mers de la un post de televiziune la altul, ținând discurs după discurs. Am vândut mandarine în piața din Leiden; am dat mâna cu oamenii la colț de stradă. Am întâlnit mulți cetățeni care m-au surprins cu sprijinul lor aparent necondiționat arătat ideilor mele și o mulțime de votanți laburiști care spuneau: „Deplângem alegerea pe care ați făcut-o în ce privește partidul, dar lucrul pentru care luptați este atât de important, încât vă vom vota, indiferent de partidul din care faceți parte“. M-am întâlnit cu Frits Bolkenstein, leul Partidului Liberal; era ceremonios, dar în același timp foarte blând, paternal și firesc. Mi-a luat ideile în serios, mi-a dat sfaturi bune și a insistat să-l sun de fiecare dată când aveam nevoie de ajutor. Căpătasem un deosebit respect pentru el.

Desigur, am întâlnit și reacții ostile în timpul campaniei. Oamenii mă insultau și chiar mă scuipau; am primit mai multe amenințări. Cele mai remarcabile persoane pentru mine erau cei care se pare că erau de acord cu tot ce spuneam, dar totuși nu puteau concepe să voteze cu Partidul Liberal. Asta îmi amintea de Somalia: nu se vota în afara clanului.

Acum, că eram un politician național care primea amenințări cu moartea, eram protejată de Serviciile de Protecție Regale și Diplomatie, așa-numitul DKDB. Oriunde mergeam eram sub protecția lor, într-un convoi de mașini și bărbați înarmați. La început, m-au speriat puțin acești străini, cu stațiile lor radio și armele lor. Unii dintre ei stăteau foarte aproape și voiau să știe orice detaliu despre de ce urma să fac în ziua următoare. Nu mă puteam abate de la program; fiecare loc trebuia să fie verificat înainte. Era ciudat să-mi

trăiesc propria viață fiind verificată atât de amănunțit. Gărzile trebuiau să meargă în jurul meu prin supermarket când îmi făceam cumpărăturile. Într-o după-amiază, în timp ce încercam să cumpăr cratițe și ghivece, chiar m-am simțit prost, ca și când încercam să-i impresionez pe oamenii aceia cu alegerea mea.

Uneori, cei de la DKDB mă informau în legătură cu o anumită amenințare cu moartea, deși, de cele mai multe ori, nu o făceau. Considerau că nu trebuia să fac o obsesie din pericolul în care mă aflam. Ei se aflau acolo ca să mă protejeze, asta era tot ce trebuia să știu eu. Într-o oarecare măsură, eram de acord cu ei. Nu e un mod de a trăi să te gândești tot timpul că ești amenințat cu moartea.

Neelie Kroes mi-a găsit un loc unde să stau în Haga, un apartament drăguț, care era al unei prietene de-ale sale, dar, după ce am locuit acolo două săptămâni, ziarul local a aflat de la oamenii din cartier și mi-au publicat adresa. În ziua aceea, cam pe la prânz, una dintre gărzile mele de corp mi-a spus:

– Îmi pare rău, dar nu vă mai puteți întoarce la apartament. Diseară, vă vom duce la hotel, însă va trebui să vă căutați un alt loc unde să stați.

Nici măcar nu am apucat să merg să-mi împachetez; au trimis ei ofițeri de poliție care să caute prin sertare și să-mi împacheteze lucrurile și cărțile.

Neelie a căutat în inepuizabilul ei Rolodex mental și a aranjat să locuiesc pentru câteva săptămâni într-un apartament de la ultimul etaj al clădirii companiei de telefoane din Haga, unde dormea directorul companiei când lucra până târziu. Totuși, nici aici nu puteam rămâne prea mult. După două luni, s-a convenit că puteam închiria, pentru un an, una dintre casele care se aflau pe terenul companiei, până găseam un loc al meu. Era minunată, cu șemineu și grădină și îmi puteam permite chiria; credeam că, în sfârșit, voi putea să mă stabilesc și eu din nou undeva. Îmi propusesem să mă mut în ultimul weekeend din ianuarie.

Pe 22 ianuarie, erau alegerile. Partidul Liberal a închiriat o sală cu un ecran mare în Utrecht; toată lumea se felicita în fața

aparatorilor de filmat când s-au aflat rezultatele. Cu toate acestea, în realitate, câștigurile partidului au fost destul de modeste. Creștin-democrații și laburiștii erau marii câștigători și părea probabil să formeze împreună o coaliție guvernamentală. (În Olanda, guvernele sunt mereu coaliții.) Liberalii au câștigat doar 18 procente din numărul de voturi, ceea ce nu era suficient, în principiu, pentru a pretinde dreptul la guvernare. Cu toate acestea, am avut douăzeci și șapte de locuri în Parlament, ceea ce însemna că, fiind pe poziția șaisprezece, fusesem aleasă.

În Olanda, alegătorii care votează pentru o anumită listă, pot, dacă doresc, să specifice o preferință pentru anumiți candidați. Asta determină un calcul complicat, deoarece, dacă mai mulți votanți optează să sprijine un candidat, acea persoană poate avansa pe lista electorală. Eram a șaisprezecea pe listă, dar a șasea în ce privește preferința individuală a candidaților – un scor mare pentru un nou-venit. Ca să fiu mai exactă, 37 058 de votanți m-au ales să-i repezint. Am simțit un val de putere datorită acestui sprijin pentru ideile mele. Lupta mea era îndreptățită. Puteam să schimb ceva. Simțeam greutatea adevăratei responsabilități.

CAPITOLUL 16

Politică

În ultima săptămână din ianuarie 2003, Johanna și Maarten au venit să mă ajute să mă mut în noua mea casă. Noul Parlament își relua activitatea pe 30 ianuarie, iar eu voiam, într-un anumit sens, să mă stabilesc înainte de începerea ceremoniei. În dimineața aceea, nici măcar nu am dat drumul la radio, ci pur și simplu mă pregăteam să desfac cutiile.

Dar Johanna și Maarten fuseseră treziți de știri: „Hirsi Ali îl numește pe Profetul Mahomed un pervers“. *Trouw* tocmai difuzase interviul cu temă religioasă pe care îl dădusem cu câteva săptămâni înainte. În interviu vorbeam despre cele zece porunci din Coran, versiunea celor zece porunci, transmisă musulmanilor de către Profetul Mahomed. Îl descriam ca pe un bărbat crud care pretindea puterea absolută și care îngredea creativitatea limitând imaginația doar la ceea ce era permis. În mod convenabil, Allah l-ar fi ajutat pe Muhammad, spunându-i să se însoare cu soția fiului său adoptat, Zayd. De asemenea, a mai permis Profetului să se căsătorească și cu fiica de șase ani a prietenului său, Abu Bakr, iar căsătoria să se consume când fata, Aisha, nu avea decât nouă ani. Descrierea scenei de către Aisha este chiar patetică; se dădea în leagănul din grădină când a chemat-o mama ei

și a așezat-o în poala Profetului, care avea cincizeci și patru de ani. Am spus: „Judecând după standardele occidentale, Mohamed este un pervers și un tiran“.

Recunosc, m-am lăsat dusă de val în acel interviu. Acum, după câteva săptămâni, a fost publicat, iar Maarten și Johanna erau îngroziți. Eu nu știam încă, dar sute de oameni deja se îndreptau către secțiile de poliție de peste tot din țară ca să ceară să fiu pedepsită pentru ceea ce am spus. Țara clocotea, iar eu nici măcar nu depusesem jurământul.

Ellen m-a sunat și mi-a spus că primise un mesaj plin de furie pe robotul de acasă. Un bărbat cu accent spunea: „Asta este ultima picătură“, și a amenințat să arunce casa în aer. Poliția din Leiden a înregistrat plângerea și au început să păzească locuința. Toată lumea era agitată.

După ce am mutat toate cutiile, i-am invitat la cină pe Johanna și pe Maarten, ca să le mulțumesc că m-au ajutat. În timp ce mâncam, au apărut bodyguardzi.

– Situația aceasta este prea periculoasă. O luăm pe Ayaan de aici.

Le-au spus Johannei și lui Maarten să mergă singuri acasă, apoi m-au scos prin bucătărie și m-au dus repede în apartamentul companiei de telefonie. Când am ajuns acolo, clădirea era plină de agenți de pază, cred că erau vreo douăzeci de polițiști, și în uniforme, și civil. Mi-am dat seama că situația era, într-adevăr, gravă.

Am dormit în apartament, care era aproape gol. În ziua următoare, a venit un grup considerabil de gărzi de corp, bărbați care aveau rang superior în ierarhia a trei agenții diferite de poliție și securitate din Ministerul de Justiție și de Interne și un bărbat de la Departamentul de Securitate al Parlamentului. Am plecat către casa unde îmi propusesem să mă mut. Bărbatul de la agenția care evalua riscurile legate de securitate, ABB, a anunțat că nivelul de risc în ceea ce mă privea, este *maxim*. (Sunt trei nivele de risc, maxim, mediu și minim.) Bărbatul de la agenție care se ocupa cu protecția propriu-zisă, de la DKDB s-a uitat în jur și a făcut o listă cu toate modificările și întăririle care ar trebui să fie făcute

la casă pentru a face față solicitărilor de securitate maximă. Geamuri antiglonț, camere de luat vederi – spunea el că ar costa mai mult de un milion de euro.

Eu eram membră a Parlamentului, așa că Parlamentul trebuia să plătească: așa erau regulile. Bărbatul de la Departamentul de securitate al Parlamentului s-a întors către mine și m-a întrebat:

– Cât timp intenționați să locuiți în această nouă casă?

I-am spus că aveam contract de închiriere pentru un an.

– Îmi pare rău, dar nu putem să facem asta. Parlamentul nu va investi un milion de euro doar pentru un an. Va trebui să căutați un alt loc.

Când a sosit vremea ceremoniei de depunere a jurământului pentru noii membrii, pe 30 ianuarie, eu locuiam într-un hotel. Săptămâni întregi m-am tot mutat. Din două în două zile, oamenii din hotel aflau cine sunt, iar cei de la securitate mă mutau din nou. Am tot căutat case, dar atunci când am găsit casa perfectă, nu au fost de acord cei de la securitate: era o casă cu grădină înconjurată de o întregă stradă cu grădini. Am mai găsit o casă care mi-a plăcut, dar căreia, sub nici o formă, nu aveam cum să-i plătesc chiria și această situație de instabilitate a tot continuat.

La ceremonie am fost agitată, desigur, și mi-a părut enorm de rău că tata nu era acolo. Ar fi fost mândru. Pentru el, eram o rene-gată, dar, cu toate acestea, călcam pe urmele lui, determinată să muncesc pentru binele altora, exact așa cum făcuse el mereu. M-a durut când l-am sunat și mi-a închis. Dar acum mă năpădise și un fel de speranță. Aveam o misiune. Urma să trec situația femeilor musulmane pe agenda țării mele.

La prima întâlnire a întrunirii liberalilor în Parlament, toată lumea citise articolul din *Trouw* și era furioasă. În dimineața aceea, Frank de Grave, un bărbat manierat care mă luase sub aripa sa, a intrat în biroul care îmi fusese dat în clădirea vechiului Parlament și m-a instruit:

– Când va începe întâlnirea, vei vedea că oamenii te vor ataca. Vreau ca tu să taci. Când îți vine rândul să vorbești, trebuie să spui:

„Acest interviu a avut loc cu mult timp în urmă, înainte să fiu aleasă. Îmi dau seama că nu așa stau lucrurile și îmi cer scuze pentru că am generat asemenea agitație. De acum înainte voi consulta partidul înainte să declar astfel de lucruri“.

Când unii dintre colegii mei liberali din Parlament au început să spună lucruri urâte – și nu erau niște oarecare –, am tăcut. Dar apoi un bărbat s-a uitat la Gerrit Zalm și a întrebat:

– Nu crezi că ar trebui să o protejăm de ea însăși?

Am văzut roșu în fața ochilor și am zis:

– Ceea ce mă surprinde este că nici măcar o persoană din sala asta nu s-a întrebat: „E adevărat?“ Dacă Profetul Mahomed s-a culcat cu o fetiță de nouă ani, atunci, conform legii olandeze, el este un pedofil. Dacă te uiți la cum a domnit Profetul Mahomed, vezi că a domnit singur, că era un autocrat, iar asta înseamnă tiranie. Cât despre a fi protejată de mine însămi, este condescendent și inacceptabil.

În cele din urmă, Zalm a calmat vocile care formau un vacarm. El, Johan Remkes, Mark Rutte și Henk Kamp m-au sprijinit pe considerentul libertății de expresie. Au mai spus și că amenințările împotriva mea erau inacceptabile; să fie nevoie să trăiești cu gărzi de corp era ceva de care nu se mai auzise în Olanda. După întâlnire, Frank de Grave a venit la mine și mi-a spus:

– Ce ai făcut? De ce ai spus așa ceva?

– Pentru că e adevărat. Nu am de gând să-mi cer scuze, pentru că asta e adevărul.

Parlamentul își începea greu activitatea; partidele câștigătoare încă nu căzuseră de acord pentru a forma un guvern. Creștin-democrații se împotmoliseră în negocierile cu laburiștii. Săptămânile treceau. Noul Parlament a fost numit, dar vechiul guvern care condusesse înainte de alegeri era încă la locul lui, dar nu elabora legi noi, ci ținea țara într-o guvernare minimală în timp ce toată lumea aștepta ca noul cabinet să fie numit.

Situația era cumva suprarrealistă. Miniștrii lui Pim Fortuyn, dintre care unii fuseseră scoși decisiv din Parlament, încă mai conduceau țara. Bietul Zalm, când nu conducea întâlnirile liberale îi dădăcea pe miniștrii lui Pim Fortuyn, care se purtau de parcă erau la grădiniță. Mi-am promis să încerc să nu-i creez și eu probleme.

Noi, liberalii, părea să fie clar că rămâneam fără putere. Asta mi-a permis să încerc să schimb percepția partidului despre problemele mele fără nevoia de a forma coaliții și să caut sprijin la alte partide. Mai întâi, voiam ca Partidul Liberal să sprijine o inițiativă a laburiștilor de a acorda acte de rezidență independentă femeilor care veneau în Olanda ca să se mărite cu imigranți legali.

Acest lucru s-a realizat, în cele din urmă, cu ajutorul Partidului Laburist. Frank de Grave și Gerrit Zalm m-au ajutat să le-o prezint și liberalilor, ceea ce nu a fost ușor, pentru că liberalii voiau să împiedice noii imigranți și considerau că nu este înțelept să mai acorde permise de reședință. Dar eu vorbeam despre femeile aduse în Olanda de către bărbați pe care abia dacă îi cunoșteau, în urma unor căsătorii aranjate, bătute până ajungeau la spital, dar care nu puteau intenta divorț pentru că, dacă o făceau, trebuiau să părăsească Olanda și să se întoarcă la familiile lor, unde urmau să fie pedepsite. Moțiunea a trecut cu o majoritate a partidelor din Parlament, deși a trebuit să facem asta fără votul creștin-democraților. (Totul din dragoste frățească).

Trebuiau mai mulți bani pentru adăposturile destinate femeilor. Zalm era membru al cabinetului care încă mai conducea țara. Imediat după ce am vorbit cu el despre asta, ministrul de Finanțe, Hans Hoogervorst, mi-a spus că va aloca o sumă inițială de 30 de milioane de euro, ceea ce era departe de a fi suficient, însă mai bine decât nimic.

În mai, Partidul Laburist a anunțat brusc că nu va participa la guvernare. După patru luni, discuțiile lor cu creștin-democrații se deterioraseră. Acum creștin-democrații trebuiau să se îndrepte către liberali pentru guvernare, într-o coaliție pe care au încropit-o imediat împreună. Un alt partid mai mic, D-66, care pierduse foarte

mult, timp de trei sesiuni de alegeri la rând, a consimțit și el să se alătore coaliției. Asta oferea noului guvern o majoritate nesemnificativă, de doar trei locuri în Parlament.

La sfârșitul lui februarie, am găsit un loc permanent în care să locuiesc în Haga: o casuță din cărămidă, chiar în curtea din spatele ambasadei Israelului, vizavi de piața publică din Binnenhof, unde se afla Parlamentul. Chiria era mare, dar locația era deja foarte bine păzită, foarte convenabil să ajung la Parlament și foarte convenabil și pentru cei care îmi ofereau securitatea.

Eram bucuroasă că am un loc al meu. De îndată ce m-am mutat, am scăpat de gărzile de corp care montau camere de luat vederi portabile și alarme pe holurile hotelurilor și erau atenți la fiecare mișcare din jurul meu. Puteam să închid ușa, să le spun la revedere și să stau pe canapeaua mea într-un tricou oribil în timp ce citeam sau mâncam.

Într-o seară de martie, eu și Neelie ne-am întâlnit pentru cină și stăteam de vorbă în grădina ei despre motivele pentru care noul tip de Islam fundamentalist avea atâta succes și atât de convingător. Eu credeam că este, într-o oarecare măsură, din cauza predicatorilor care foloseau diferite tipuri de media: casete video cu martiri, casete audio cu predici foarte însuflețitoare și website-uri care promovau mesajul. Noul Islam este prezentat în imagini, iar tehnologia sa este foarte simplă și obișnuită.

E vremea ca persoanele care vor să reformeze Islamul să încerce aceleași tehnici. Discursurile politice sunt în regulă, dar a venit timpul pentru satiră, artă, filme și cărți. Oamenii creativi cu un mesaj disident trebuie să ajungă în spatele blocajului mental care îi împiedică să trateze religia ca pe orice alt subiect – și să trateze Islamul ca pe orice altă religie. Trebuie să-și transmită propriul mesaj cu ajutorul imaginilor, nu doar prin cuvinte, celor care nu vorbesc limba acestui popor, fie literar, fie metaforic.

I-am spus lui Neelie că mă tot gândisem să fac un fel de expoziție de artă pentru a aprinde interesul discuțiilor despre poziția

femeilor în Islam, probabil sub forma unei camere pline cu niște reproduceri din ghips sau modele din ceară. Ar fi expusă o femeie biciuită din cauză că a comis adulter, o altă femeie bătută în mod sistematic, una sechestrată în propria casă. Una dintre ele ar purta *hidjab transparent*, iar fiecare ar avea scris pe corp cuvinte din Coran. Alături de fiecare statuie ar fi un afiș care traduce versurile din Coran și estimează câte femei de peste tot din lume suferă din cauza aceluia verdict al Coranului. Expoziția ar ilustra prin imagini simple suferința pe care o îndură femeile în numele lui Allah.

Mulți olandezi bine intenționați mi-au spus cu toată sinceritatea că nimic nu incită abuzul femeilor în cultura islamică și că asta nu este decât o mare neînțelegere. Eram informată în mod constant că bărbați de peste tot din lume își bat femeile. În realitate, acești occidentali sunt cei care nu înțeleg corect Islamul. Coranul comandă aceste pedepse. El dă un drept legitim abuzurilor, astfel încât cei care execută nu simt nici un fel de rușine și nu-i bântuie conștiința sau comunitatea în care trăiesc. Voiam ca expoziția mea de artă să-i facă pe oameni să se simtă prost dacă nu dădeau atenție acestei probleme. Voiam ca oamenii care nu aveau nici o legătură cu religia, cei care nu erau musulmani să înceteze a se mai păcăli cu ideea că „Islamul înseamnă pace și toleranță“.

Știam că o astfel de expoziție era greu să fie acceptată de către foarte mulți musulmani. Când ai fost crescut să crezi că o religie și o carte sfântă sunt absolute, e dificil să accepți că nu toată lumea crede la fel și că nici o carte nu este complet sfântă. Dar asta era ce voiam eu să dovedesc: musulmanii trebuiau să se gândească la credințele lor și la cum îi afectau ele pe oameni în realitate.

Neelie m-a pus în legătură cu Wim van der Krimpen, care conducea Muzeul Orașenesc din Haga și părea să fie deschis la ideea mea pentru expoziție, pe care voiam să o intitulez *Supunere*. Mi-a spus că paza pentru o astfel de expoziție nu va fi o problemă, așa cum credeam eu; muzeul lui era deja foarte bine păzit. Totuși, m-a avertizat că achiziționarea manechinelor era scumpă.

Trebuia să redactez propunerea mea, iar el urma să discute cu consiliul despre ea.

Credeam că nu va ieși nimic din asta. Un membru al Parlamentului care scria versuri din Coran pe manechine? Ideea era sortită eșecului, credeam eu, așa că am lăsat-o baltă.

Jozias van Aartsen m-a rugat să scriu o declarație care să rezume ideile și propunerile mele clare legate de imigrarea și de emanciparea femeilor musulmane. Urma să fie discutate de către Partidul Liberal în septembrie, la întâlnirea anuală de stabilire a direcțiilor politice. Acum eram la putere, așa că miza era mare. Orice voiam să spun trebuia să apară în acea hârtie. L-am implicat și pe Arie van der Zwan, un economist a cărui muncă era admirată, și pe Paul Scheffer, criticul. Am lucrat la asta toată vara și am terminat printr-o propunere de douăsprezece pagini, care era foarte detaliată.

În septembrie, când Partidul Liberal s-a întâlnit să discute strategia politică, eram agitată. Declarația propunea ca liberalii să fie de acord cu închiderea școlilor musulmane deja existente și să refuze finanțarea altora noi și mai propuneam și faptul ca partidul să favorizeze abolirea Articolului 23 din Constituția olandeză, care le permite părinților să-și înființeze propriile școli religioase. Asta ar fi o mișcare foarte curajoasă, în termeni politici, în special pentru un partid care, cel puțin în termeni olandezi, este de dreapta. Am propus, de asemenea, și reducerea dramatică a facilităților pentru șomaj și desființarea venitului minim. Din propria mea experiență ca translator al cazurilor legate de ajutorul social, știam că accesul ușor la ajutor de șomaj generos duce la o capcană a sărăciei: oamenii din Olanda fac deseori mai mulți bani din ajutorul de șomaj decât dacă ar munci. Toată lumea îmi spunea că ideile mele sunt mult prea de dreapta – că vor conduce la o societate polarizată între sărăcie și bogăție, plină de cerșetori și de oameni foarte bogați, plină de violență și exploatare.

Alte persoane s-au înfuriat la întâlnire din cauza aspectelor din prezentarea mea, dar membrii alpha și-au declarat sprijinul, așa că

majoritatea membrilor beta doar au mormăit a nemulțumire. Van Aartsen a încheiat discuția propunând ca subiectul integrării să fie reprogramat pentru o întâlnire a grupului parlamentar, unde mai mulți dintre seniorii care mă sprijineau nu erau prezenți.

Până în martie, când raportul mult mai revizuit avea să fie, în cele din urmă, lansat, anumite lucruri deja se întâmplau în țară. Cererea de a înceta sprijinirea școlilor religioase era într-o dezbarere acerbă și se acorda mult mai multă atenție femeilor musulmane. Apăreau articole în ziare care-i citau pe profesorii și asistenții sociali despre fetițele din grădinițele olandeze care fuseseră circumcise. Intelectualii care nu erau religioși și gândeau liber se criticau reciproc în articole nesfârșite în care își exprimau opinia despre virtuțile și viciile Profetului Mahomed. Am strecurat fragmente din documentul meu politic și am folosit aspecte în alte dezbateri, construind treptat o coaliție. I-am dat părți din ea și lui Gerrit Zalm, care acum era ministru de Finanțe, și Ritei Verdonk, ministrul Integrării, pentru a o folosi, în propriile documente politice. Alți politicieni, din alte partide, au început să devină și ei interesați de aceste probleme.

Voiam ca Parlamentul să dea o moțiune care să solicite poliției să înregistreze câte „crime de onoare“ aveau loc în Olanda în fiecare an. După săptămâni întregi de strădanii și insistențe în diverse birouri, ministrul Justiției, Piet Donner, chiar a fost de acord cu moțiunea pe care o scrisesem împreună cu Partidul Laburist, dar a spus că mai întâi vrea să o probeze, sub forma unui „proiect-pilot“ doar în două secții de poliție. Peste câteva luni, când s-au anunțat rezultatele, Parlamentul a fost șocat, iar eu am simțit o imensă creștere a sprijinului peste tot în țară. Între octombrie 2004 și mai 2005, șapte fete musulmane au fost ucise de către familiile lor numai în cele două regiuni (sunt douăzeci și cinci de astfel de regiuni în Olanda). După aceasta, oamenii nu mi-au mai spus că exageram.

Majoritatea scrisorilor pe care le-am primit și care își exprimau sprijinul erau din partea olandezilor albi. Am primit chiar și câteva scrisori de sprijin din partea unei femei musulmane. Mult

mai multe măcar ascultau la ceea ce spuneam eu. După cum chiar eu însămi știu prea bine, îți trebuie mult timp ca să rupi barele unei cuști mentale. Aproape toate scrisorile pe care le-am primit și care își manifestau furia erau de la femei musulmane. Oamenii îmi spuneau Unchiul Tom, alb pe interior, trădător față de oamenii pe care îi reprezintă. Toate aceste atacuri *ad hominem* erau în esență distrageri de la problema adevărată, care nu eram eu – nu avea importanță cine eram eu. Ceea ce conta era abuzul și cum acesta era ancorat într-o religie care le neagă femeilor drepturile omului. Ceea ce contează era faptul că în Europa aveau loc atrocități împotriva femeilor și copiilor. Ceea ce conta era că guvernele și societățile trebuiau să înceteze să se ascundă după o falsă pretenție de toleranță astfel încât să poată recunoaște problemele și să le facă față.

Când citeam scrisorile acelea pline de furie, îi înțelegeam pe cei care le scriau. La un moment dat, și eu aș fi putut scrie astfel de scrisori. Când crezi că ceva este sfânt și special și apoi ți se spune că nu e așa, dacă nu ești pregătit pentru genul ăsta de informații și mai ales dacă provii dintr-un mediu care pune accent pe onoare, te simți ofensat. Pe aceste persoane, luate individual, le înțelegeam, dar eram furioasă pe atitudinea ostilă și revoltată a organizațiilor musulmane finanțate de către guvern ca să vegheze comunitatea.

Aceste organizații musulmane din Olanda trebuie să acționeze ca o punte de legătură între musulmani și guvernele locale și naționale, însă cei care le conduc nu reprezintă pe nimeni. Ei nu sunt aleși, ci stau confortabil pe baza subvențiilor, fără să producă, efectiv, nici un fel de program real. Bărbații care conduc aceste grupuri musulmane se presupune că le reprezintă pe femeile musulmane. Ei știu despre ce este vorba, dar pur și simplu nu li se adresează niciodată. M-au numit pe mine trădătoare, dar ei sunt cei care-i trădează pe musulmani: pe copiii și pe femeile musulmane.

Într-o noapte, în mai 2004, m-a sunat tata. Îi dăduse cineva numărul meu de telefon și totul a fost ca și când nu se petrecuse nimic între noi.

– Abeh, sunt atât de fericită și recunoscătoare că m-ai sunat!

– Ayaan, oamenii spun lucruri atât de urâte despre tine, mi-a spus el, cu o voce care părea bătrână și obosită. Mă rog pentru tine. Tu te rogi?

L-am întrebat dacă își amintea o povestire pe care ne-o spunea când locuiam împreună, în Etiopia, când stăteam în sediul opoziției somaleze, despre un camarad pe care tata îl invitase să se roage. Bărbatul acesta a spus: „Hirsi, tu vezi capul unui taur mare atârând în mijlocul camerei?” și tata a spus că nu. Camaradul i-a răspuns că Dumnezeu era exact ca și capul aceluia taur invizibil: el nu-l putea vedea.

– Abeh, eu sunt ca omul acela, i-am spus tatei. Tu îmi spui să mă rog, dar atunci când stau pe covoraș pentru rugăciune, camera este goală.

– Omul acela s-a căit, a spus tata. Tocmai s-a întors dintr-un pelerinaj de la Mecca. M-am rugat pentru el și mă voi ruga și pentru tine. Și tu vei reveni la calea cea dreaptă.

– Abeh, dacă voi reveni vreodată la credință, tu vei fi prima persoană care va ști asta, i-am spus eu.

Tata a tăcut.

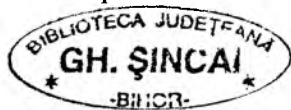
– Ayaan, dacă te va întreba cineva dacă tu crezi în Dumnezeu, nu răspunde. Spune-le că este o întrebare foarte nepoliticoasă.

După o conversație care a durat cam o oră, ne-am luat la revedere. De atunci nu ne-am mai vorbit.

În februarie 2003, l-am întâlnit pentru prima dată pe Theo van Gogh. Eram acasă la Theodor Holman, un jurnalist, când a sunat la ușă; un bărbat zgomotos, neîngrijit s-a repezit către mine și m-a îmbrățișat foarte hotărât.

– Sunt Theo van Gogh și te-am votat, mi-a spus, apoi m-a asaltat cu sfaturi despre cum să supraviețuiesc în politică. A stat puțin de vorbă cu noi, apoi a plecat, la fel de abrupt cum a și năvălit.

Știam câte ceva despre van Gogh, una dintre acele personalități din Amsterdam care apărea mereu la televizor sau în ziare.

Theo avea un păr blond, nepieptănat, era gras, fuma foarte mult și vorbea întruna. Un bine-cunoscut regizor de film, Theo avea un fel de imbold compulsiv de a-i scoate din sărite și de a-i insulta chiar și pe cei mai buni prieteni, de preferință în direct la televiziune. Mulți păreau să-l urască.

Nu l-am mai văzut pe van Gogh timp de mai bine de un an; nu aveam motive. Dar într-o după-amiază de mai, în 2004, eram la nunta unei prietene, în Statele Unite, când Theo m-a sunat pe celular. Nu ținusem legătura de la prima noastră scurtă întâlnire, dar avea numărul meu de la un prieten comun. Nu a existat nici un „Ce mai faci?” sau altceva de genul acesta – pur și simplu a spus: „Da, van Gogh”, și a început să povestească indignat despre un conflict pe care îl avusese cu un bărbat libanez din Belgia, Abu Jahjah.

Abu Jahjah conducea o grupare de tineri arabi din Belgia, căreia el îi spunea Liga Europeană Arabă, și fusese invitat la o dezbatere importantă în Amsterdam, la clubul Happy Chaos Debating. Lui Theo i se ceruse să prezideze dezbatererea, dar Abu Jahjah a refuzat să participe dacă Theo avea să prezideze. După ce câțiva dintre teroriștii lui Abu Jahjah l-au amenințat, Theo l-a numit pe Abu Jahjah „peștele Profetului” și așa s-a dezlănțuit iadul.

Habar nu aveam ce credea Theo că aș putea face eu. Mă aflam într-un taxi, în New York, pe bancheta din spate, șoferul era în mod sigur musulman și nu aveam gardă de corp; nu era un moment potrivit pentru o discuție mai detaliată. I-am spus:

– Theo, nu pot vorbi acum; o să vin să te văd săptămâna viitoare, când mă întorc.

Pe vremea aceea, la mine acasă se adăpostea o fată din Maroc, Rashida, care mă contactase în vara lui 2003; avea nevoie de ajutor ca să scape de tatăl și frații ei, care o băteau pentru că avea un prieten olandez. La douăzeci și doi de ani, voia să devină actriță și găseam că avea ceva trist – probabil îmi amintea de mine cea de demult. Voiam să o ajut, dar nu aveam nici o idee cum ar putea cineva să înceapă o carieră în actorie; acum mi se părea că aș fi

putut să o iau cu mine să-l întâlnescă pe Theo van Gogh, renumitul regizor din Amsterdam.

Cel mai recent film al lui Theo era *Najib and Julia*, avea drept subiect relația dintre o fată născută în Olanda și un băiat din Maroc. Theo avea o oarecare sensibilitate, un fel de antenă ce capta semnalele de tristețe când majoritatea olandezilor voiau să creadă că totul este drăguț și călduț. El credea că sunt prea multe lucruri pe care oamenii nu îndrăznesc să le spună de teamă să nu ofenseze. Se vedea ca pe un personaj al lui Fassbinder. Casa lui era un haos, dar se concentra intens pe munca sa. Era un amalgam de contradicții, un bărbat imposibil, iar din anumite puncte de vedere, un geniu.

Acea primă întâlnire la care a luat parte și Rashida a durat cam o oră. Theo i-a promis Rashidei că, dacă va termina școala de actorie, o să o cheme să dea o probă. Am discutat despre incidentul cu Abu Jahjah.

– De ce te superi? Ești regizor. De ce nu faci un film despre asta? l-am întrebat.

În treacăt, am pomenit și despre ideea mea de a face o expoziție de artă despre femeile musulmane.

– Fă-o, pur și simplu, în format video m-a îndemnat Theo. Scrie un scenariu. Orice idiot poate scrie un scenariu. Tot ce trebuie să faci este să scrii: „Exterior, ziua“ și „Interior, noaptea“.

Vorbea serios. Theo se oferea să facă *Submission* sub forma unui film de scurtmetraj. La început, nu l-am luat în serios, dar în următoarele zile m-a tot sunat, îndemnându-mă să mă apuc să scriu scenariul. Puteam să fac asta după pauza parlamentară, îmi spunea el. Puteam să filmăm pe perioada verii. I-am spus lui Theo că voi încerca.

Câteva zile mai târziu, întâlnindu-mă cu un grup de producători de la o televiziune olandeză, și aceștia m-au invitat să particip la emisiunea *Summer Guests* la sfârșitul lui august. În această emisiune, oamenii vorbesc preț de trei ore despre ei înșiși și selectează secvențe din programe TV vechi, semnificative pentru ei din punct de vedere personal. Unii prezintă sitcom-uri vechi; alții

evenimente sportive istorice, un fragment dintr-un documentar sau o emisiune pentru copii. Cei care privesc sunt fascinați de plăcerea de a-și aminti toate aceste experiențe olandeze pe care le-au împărtășit împreună. Din moment ce eu nu aveam o experiență olandeză pe care să o împart cu telespectatorii, i-am întrebat pe producători dacă acceptă un film la care lucram împreună cu Theo van Gogh. Am spus că ar putea fi gata până pe 29 august, când se difuza emisunea. Le-am arătat o schiță a scenariului. Au spus că va fi ceva neobișnuit, dar au fost de acord.

L-am sunat pe Theo și am hotărât să încercăm.

Filmul pe care l-am făcut cu Theo, *Submission: Part One*, este în primul și în primul rând despre relația individului cu Allah. În Islam, spre deosebire de creștinism și iudaism, relația individului cu Dumnezeu este una de totală supunere, ca între sclav și stăpânul său. Pentru musulmani, venerația față de Dumnezeu înseamnă supunere totală față de legile lui Allah și abținerea totală de la gândurile și faptele pe care El le-a declarat interzise în Coran. Pentru a moderniza Islamul și a-l adapta la idealurile contemporane ar fi nevoie de un dialog cu Dumnezeu, chiar de un dezacord cu regulile lui Dumnezeu; dar, așa cum este conceput Islamul, orice tip de dezacord cu Allah înseamnă insolență, pentru că ar presupune egalitatea cu El.

Coranul are o poveste interesantă cum Satana a fost izgonită de pe tărâmul îngerilor după ce Allah l-a creat pe Adam. Allah le-a ordonat tuturor îngerilor să se închine lui Adam, dar Satana a refuzat să se supună. I-a răspuns cu obrăznicie lui Allah: De ce trebuie ca el, un înger atât de elevat, să se închine unei creaturi făcute din lut? Allah l-a izgonit pe Satana din paradis, și de atunci, Satana a încercat să-l ademenească pe Adam și pe toți descendenții lui de la calea cea dreaptă. Dacă o ființă umană se îndoiește de regulile lui Allah, asta înseamnă că va cădea în capcana Satanei.

Probabil că fiecărui musulman i se spune povestea aceasta și, copil fiind, deseori m-am gândit la ea. Acum, când sunt adult, am

simțit că eliberarea femeilor musulmane trebuie să fie precedată de libertatea de gândire față de această obediență rigidă, dogmatică, față de dictoanele lui Allah. În mod constant, în Coran, se face referire la Allah ca la „cel Milos, Milostiv“; de asemenea, de câteva ori se spune și că El ne-a dat o voință a noastră, proprie. În orice caz, mă întreb eu, de ce l-ar deranja o mică dezbateră?

Când m-am așezat să scriu scenariul pentru filmul nostru, am hotărât să folosesc formatul unei rugăciuni sub forma unui dialog cu Allah. Mi-am imaginat o femeie stând în mijlocul unei camere. În cele patru colțuri ale camerei, patru femei dezvăluie versuri restrictive din Coran. Femeia din mijlocul camerei este acoperită de văl, dar vălul ei este transparent în față și opac la spate. Transparența este necesară, pentru că ea îl provoacă pe Allah să privească ceea ce El a creat: corpul femeii. Pe spate, are scris versetul de deschidere din Coran, „Sura Fatiha“, pe care fiecare musulman trebuie să-l recite la începutul fiecărei rugăciuni:

În numele lui Dumnezeu, cel Milos, cel Milostiv,
Slavă lui Dumnezeu, Domnul lumilor,
Milosul, Milostivul,
Stăpânul Zilei Judecâții!
Ție ne închinăm, Ție îți cerem ajutorul.
Călăuzește-ne pe Calea cea Dreaptă, calea celor binecuvântați de
Tine, și nu a celor care Te-au supărat, și nici a celor rătăciți.

Femeia respectă întocmai regulile rugăciunii: capul îi este plecat și privirea îi este ațintită pe covorașul din fața ei, unde își așază capul când se apleacă pentru a-și exprima supunerea absolută. Dar, după ce recită Sura Fatiha, ea face ceva neobișnuit: își ridică fața. Aparatul de filmat se mișcă încet către prima femeie, care îi spune lui Allah că a respectat toate poruncile lui, dar că acum zace într-un colț, sângerând. Se îndrăgostise și din cauza aceasta, a fost biciuită. Ea încheie, foarte simplu, cu propoziția: „S-ar putea să nu mă mai supun“.

O altă femeie simte repulsie față de mirosul soțului ei. A fost obligată să se mărite cu el, iar acum este obligată să i se supună sexual, căci Coranul spune: „Atunci când [soțiile] sunt curate, duceți-vă la ele precum v-a poruncit Dumnezeu“. O a treia femeie este bătută de către soțul ei cel puțin o dată pe săptămână: „Dojeniți-le pe cele de a căror neascultare vă este teamă! Părăsiți-le în așternuturi! Loviți-le“. Cea de-a patra este o tânără care stă închisă în propria casă. A fost violată de către unchiul ei, și acum este însărcinată; urmează să fie pedepsită că a făcut sex în afara căsătoriei.

Am numit filmul *Submission, Part One*, deoarece supunerea față de Islam generează multe alte feluri de suferință. L-am conceput ca fiind primul dintr-o serie de filme care să trateze relația stăpân - sclav a lui Dumnezeu cu individul. Mesajul meu era acela că sfântul Coran este cuvântul unui bărbat, nu al lui Dumnezeu, și că ar trebui să fim liberi să-l interpretăm; ar trebui să ni se permită să-l aplicăm epocii moderne într-un mod diferit, în loc să suportăm contorsiuni chinuitoare în încercarea de a recrea circumstanțele unui trecut îngrozitor de îndepărtat. Intenția mea era aceea de a elibera mințile musulmane astfel încât femeile musulmane și bărbații musulmani deopotrivă să poată fi mai liberi. Și bărbații sunt obligați să suporte reguli inumane.

Era un film ușor de făcut. Theo nu era interesat să scrie propunerii pentru granturi și subvenții: spunea că trebuie să facem un scurtmetraj de zece minute și apoi să vedem ce se întâmplă. Am terminat scenariul la sfârșitul lui iulie. Theo a închiriat un studio și a angajat o actriță, o machieuză și câteva obiecte de recuzită.

Nu am discutat despre pericolul de a face un film cu un astfel de mesaj. După ce am vorbit deja public despre Islam, știam cât este de periculos. L-am avertizat pe Theo; voiam să-și țină numele departe de acest proiect. Dar Theo a ripostat: „Nu trage nimeni în prostul satului“. El credea că eu voi fi cea care va fi atacată și că nimeni nu se va deranja să-i facă lui vreun rău.

Nu prea avansam. Am filmat luni, pe 26 iulie. Theo voia ca eu să scurtez scenariul și să-l fac doar de cinci minute; eu am insistat să rămână de zece. Și-a pierdut cumpătul și a țipat la mine:

– Nu sunt aici doar ca să te ajut să-ți rezolvi traumele din copilărie! M-am uitat fix la el și apoi am plecat. Și-a cerut scuze.

De fapt, probabil că Theo avea dreptate: cinci minute ar fi fost mult mai eficiente. L-am sunat peste câteva săptămâni ca să-i spun asta și el a zis.

– Nu, filmul este perfect. Sunt mândru de ce am făcut.

Înainte ca *Submission* să fie difuzat la televizor, m-am gândit că ar fi bine să-l arăt liderilor Partidului Liberal. Voiam și să-i conving să-i ofere lui Theo mai multă pază, pentru că el insistase să-i apară numele pe generic.

Cu toții au reacționat diferit. Frits Bolkestein, bătrânul înțelept al liberalilor, care avea aproape șaptezeci de ani, se plimba în sus și în jos prin biroul lui, îngrijorat.

– Dumnezeuule, Ayaan, ești în pericol.

M-am simțit groaznic. Mă gândeam: „Nu trebuia să i-l arăt, l-am îngrijorat pe bătrânel“. Acum, privind în urmă, Bolkestein chiar a înțeles ce urma să se întâmple, la fel și Neelie. Am încercat să-i reasigur pe amândoi: nu avea să mi se întâmple nimic, deoarece DKDB mă proteja; trebuia să ne facem griji doar pentru Theo.

Gerrit Zalm a rămas mut. Pur și simplu, m-a întrebat dacă toate acele lucruri chiar se regăseau în Coran; și cum se regăseau, a concluzionat că nu exista nici un motiv pentru care să nu le folosesc, deși considera că era păcat că actrița era pe jumătate goală. Johan Remkes, ministrul de Interne, pur și simplu a spus:

– Nu puteai găsi o puicuță care să arate mai bine? Remkes credea că e doar un film de amatori; habar nu avea de ce fac eu atâta caz de protecție.

– Vrei să te asiguri că Theo van Gogh e în siguranță? l-am rugat.

– Ayaan, dacă acest lucru devine necesar, sigur că da.

Apoi i-am arătat *Submission* ministrului Apărării, Henk Kamp. Din punct de vedere emoțional a fost foarte impresionat de film.

– În ce lume crudă trăim! a constatat el.

M-am bucurat să-l văd atât de mișcat de film.

– În ce privește securitatea?

– Musulmanii au avut multe de îndurat anul ăsta. S-au călit – nu vor reacționa la asta, a fost el de părere.

Și părea să fie adevărat. *Submission* a fost difuzat pe 29 august și nu a avut loc nici un fel de reacție majoră. Părea să fie liniște.

CAPITOLUL 17

Uciderea lui Theo van Gogh

La începutul lui septembrie 2004, un marocan a fost arestat de poliție după ce a postat adresa mea pe internet. Făcea apel la toți adeptii lui Allah Unul să se bucure, deoarece, după ce mi-a urmărit toate mișcărilor, în cele din urmă au reușit, cu ajutorul lui Dumnezeu, să facă rost de adresa mea, care era în curtea din spatele Ambasadei Israelului. Mesajul lui era însoțit de două fotografii cu mine și cu Theo și afirmă că amândoi trebuie să murim.

Am aflat despre asta de la reporteri, care au început să mă sune. Câteva zile mai târziu, doi polițiști au venit să mă vadă și mi-au cerut să înaintez o plângere formală împotriva bărbatului pe care îl arestaseră. Am făcut ce mi-au cerut și le-am spus – și tuturor celorlalți cărora puteam să le spun – că Theo trebuia protejat.

După ce am făcut *Submission*, eu și Theo nu ne-am mai întâlnit, dar ne sunam unul pe celălalt din când în când. Ignora rugămintele mele de a accepta protecție și chiar glumea despre asta.

– Ayaan, habar nu ai tu. Am fost amenințat timp de cincisprezece ani. Toată lumea m-a amenințat: evreii, creștinii, social-democrații, musulmanii – ei au făcut-o cel mai mult – și nu mi s-a întâmplat nimic niciodată. Nu mi se va întâmpla nici de acum înainte.

Până atunci fusesem protejată de gărzi de corp mai bine de doi ani de zile. Theo nu voia o echipă de pază, cum aveam eu. Mă îngrijoram că într-o noapte ar putea fi prins pe o alee în drum spre casă și bătut sau că i s-ar fi putut arunca cu pietre în geamurile locuinței, ceva de genul acesta. Nu mă așteptam să fie măcelărit ziua în amiaza mare – să fie împușcat, să i se taie gâtul și să i se înfigă un cuțit în piept.

Au trecut săptămâni întregi și nu s-a întâmplat nimic demn de luat în seamă în ce mă privește pe mine sau pe Theo. Nu uitaserăm de *Submission*. Vorbeam despre asta ori de câte ori eram contactată de către presa străină care voia să vadă filmul, însă în toamna aceea viața părea să fie pașnică, în timp ce-mi începeam a doua sesiune parlamentară.

Aveam o casă, o slujbă care însemna foarte mult pentru mine și un număr de prieteni. Treptat, deveneam tot mai acceptată în politică. Aveam un sentiment – destul de nou mie de când intrasem în politica olandeză – de satisfacție.

Ca să mă pot bucura mai bine de această liniște nou-descoperită, am hotărât să-mi gestionez mai bine timpul. Întârziam în mod constant cu fiecare termen-limită pe care îl aveam: asta trebuia să înceteze. Trebuia să învăț să-mi trasez obiective și să inițiez doar proiecte care să vină în întâmpinarea lor. Am angajat un trainer, pe nume Rik, iar luni, pe 1 noiembrie, Iris, asistenta mea de la biroul parlamentar, împreună cu mine am schițat un nou plan de acțiune care presupunea să vin la timp, să fac o listă a priorităților și să ignor telefonul celular în timpul ședințelor formale săptămânale pe care juram solemn să le programăm.

În dimineața următoare, marți, pe 2 noiembrie, eram în birou dis-de-diminează, conform noilor mele decizii, cu o cafea și un teanc de hârtii de discutat. Eu și Iris o așteptam să sosească pe Ingrid, secretarul de presă al Partidului Liberal. Telefonul a început să sune și a apărut un număr pe ecran: era Hugo, fostul meu asistent, un tânăr care acum lucra pentru consilierii municipali liberali din Amsterdam. Hotărâsem să fiu disciplinată: nu

trebuia să răspund mereu la telefon. Acest nou telefon m-a făcut să apăs butonul ocupat al telefonului.

Și un alt apel: tot Hugo. Ce se întâmpla? Apoi iarăși. Îi tot închi-deam. Chiar voiam să demonstrez cât eram de devotată acestul nou program al nostru. Apoi m-a sunat Ingrid, despre care credeam că sună pentru a-și cere scuze că a întârziat.

– Hugo a tot încercat să dea de tine, a zis ea. Spune că i s-a întâmplat ceva groaznic lui Theo van Gogh. A fost atacat.

Am sărit în picioare și am alergat pe hol spre biroul secretarei grupului liberal. Artha avea un birou mult mai mare, cu un televizor pe care îl ținea toată ziua pe teletext. M-am năpustit înăuntru.

– I s-a întâmplat ceva lui Theo van Gogh, nu e bine – nu știam ce spun.

S-a uitat la știri. Textul spunea doar că avusese loc un incident soldat cu focuri de armă în Amsterdam.

– Probabil că nu e nimic grav, am zis, dar tremuram.

– Sună-ți oamenii de la securitate, ei trebuie să știe dacă s-a întâmplat ceva, m-a sfătuit Artha.

Gărzile mele de corp mă lăsaseră la ușa Parlamentului – nu era nevoie să stea la ușa biroului meu –, dar în timp ce mă apucasem să-l sun pe Bram, garda de serviciu, a apărut lângă mine, parcă din pământ.

– Am auzit că i s-a întâmplat ceva lui Theo van Gogh, am zis.

– Pot să vă confirm acest lucru, a spus Bram.

– E în regulă?

– Nu. Theo van Gogh e mort, a răspuns Bram.

Am început să plâng. Am alergat din nou în biroul lui Iris, am închis ușa și am încercat să respir. Mă simțeam atât de neajutorată și de șocată, atât de îngrozită. A intrat și Ingrid în grabă, însoțită de gărzile de corp.

– Acum trebuie să plecăm, mi-au spus.

– Îmi cer scuze, dar vă rog, lăsați-mă singură. O să stau aici.

– Ayaan, trebuie să ieși, a zis Ingrid.

Bram a fost foarte tăios.

– Trebuie să vă mutăm.

Iris plângea. Și-a pus brațele în jurul meu și îmi șoptea ca și când ar fi liniștit un copil:

– Ayaan, hai să mergem.

Iris îl cunoscuse pe Theo; de când începuserăm să lucrăm la *Submission*, ei au glumit foarte mult la telefon – o făcea să râdă. Bram mi-a adus haina, mi-a pus-o pe umeri.

– Plecăm.

Bram și celelalte gărzi m-au înconjurat. În timp ce ieșeam din Parlament în curtea cu cărămidă roșie, și mai multe gărzi ne-au înconjurat, pe Ingrid, pe Iris și pe mine. Nu erau relaxați, așa cum păreau de obicei. Deveniseră severi și purtau veste antiglonț și am observat că lăsau să li se vadă în mod deliberat puțin din arme. Acesta era un tip de securitate care trebuia observată. Era înfricoșător.

Cei cincisprezece metri către casa mea i-am făcut pe jos, traversând imensa piață publică din fața Parlamentului. Oriunde mă uitam, vedeam agenți de securitate: poliție în uniformă, ofițeri îmbrăcați civil, mașini și arme.

Ce i se întâmplase lui Theo? Am dat drumul la știri; telefoanele au început să sune. Eram confuză, șocată – șocată mai presus de toate – că Theo fusese ucis: era ceva de necrezut. Numai ideea că așa ceva se putea întâmpla mintea mea refuza să accepte. Pur și simplu, speram că nu era adevărat. La televizor, era doar o repetare a aceleiași știri: o împușcătură, imaginea unei siluete sub un cearșaf alb, Theo van Gogh ucis. Nu puteam să-mi spun: „Theo zace sub cearșaful acela alb”: pur și simplu, nu părea posibil. Pe măsură ce trecea dimineața, detaliile începeau să apară. Un bărbat fusese arestat. Existaseră cincizeci de martori la crimă. O femeie anunța în engleză – probabil că era la BBC – „un bărbat cu barbă, cu o robă musulmană”. Am început din nou să mă mișc înainte și înapoi în scaunul meu. Așadar, era musulman, și asta se întâmplase din cauză că am făcut *Submission*. Dacă nu am fi făcut

scurtmetrajul, Theo ar fi fost încă în viață. Mă simțeam responsabilă pentru moartea lui.

Nu aveam cum să fac să dispară *Submission*, dar ar fi trebuit să-l fac doar cu numele meu pe el, singură.

M-am gândit la amenințarea care ne fusese adresată amândurora pe internet, în septembrie. Theo ar fi putut să fie protejat ca să nu i se întâmple asta. Totul era atât de stupid; atât de ușor putea fi prevenit. Eram nebună de furie, de groază și de durere.

Apoi Ingrid a aflat de la un reporter că nu era vorba doar despre împușcătură. Fusese și înjunghiat, lui Theo i se tăiasse gâtul, spunea ea; apoi ucigașul a lăsat un bilet.

– Ingrid, lucrurile sunt deja foarte grave. Asta e isterie – oamenii fabrică povești! i-am zis eu.

Eram amorțită. Șocul părea să-mi fi șters partea de creier care mă ajuta să gândesc. Nu puteam decât să mă uit compulsiv la știri. Ingrid, Iris și oamenii de la pază au rămas în casă cu mine toată ziua. Job Cohen a sunat să mă întrebe ce fac. Apoi, în calitate de primar al Amsterdamului, a solicitat public o demonstrație în seara aceea, la Dam, piața imensă din fața Palatului regal. El a numit-o o „demonstrație zgomotoasă“, pentru că Theo era zgomotos; ar fi fost stupid să fie un marș tăcut în memoria lui Theo, spunea Job.

Am vrut să particip și eu la marș, dar Bram primise instrucțiuni de la superiorii săi că trebuia să stau în casă, deoarece, într-o situație atât de volatilă, amenințarea era prea mare. Participarea la demonstrație nu făcea decât să crească riscurile, atât pentru mine, cât și pentru alte persoane. Simțeam că deja eram responsabilă pentru o moarte: făcusem destul rău. Am rămas acasă.

Priveam la televizor cum mii de oameni se adunaseră în Amsterdam ca să demonstreze în noaptea aceea, când Bram a spus că trebuia să părăsim locuința. Avea ordin să-mi găsească un alt loc în care să stau peste noapte. Ingrid a sugerat să mergem acasă la ea. Am stat cu toții în sufrageria ei și ne-am uitat la talk show-rile legate de crimă până târziu. Eram înfășurată în palton și cu o

mulțime de eșarfe, paralizată de frig. Oamenii care apăreau la televizor erau indignați. Toată țara era într-o stare de șoc din cauza faptului că cineva a putut fi astfel ucis – în Olanda, dintre toate locurile posibile – doar din cauza unui film.

Apoi Bram a primit un alt telefon de la superiorii săi de la DKDB, care spuneau că e prea periculos să stau acasă la Ingrid. Cea mai bună idee părea să fie aceea de a mă duce înapoi la casa din spatele ambasadei Israelului, în toial noapții.

Cei de la serviciul de pază au stat în casă toată noaptea, supraveghind. Așa au început să-mi pună gărzi la ușa dormitorului în fiecare noapte. Pe la patru dimineța, soneria de la ușă a sunat insistent. Eram încă trează. M-am ridicat și am întreat-o pe femeia care era de serviciu jos:

– Ce e?

Camera de luat vederi arăta un bărbat care, după trăsături, părea arab. Suna la ușile tuturor celorlalte case din curtea respectivă. Câteva zile mai târziu, când l-a ridicat poliția, pretindea că ar fi căutat o prostituată pe care o vizitase cândva; în cele din urmă, l-au eliberat. Dar asta mi-a amintit de postarea adresei mele pe internet. Cineva mă localizase în curtea asta.

După acest incident, era clar că nu mai puteam petrece și noaptea următoare în casa mea. Dar nu puteam sta nici la hotel, așa hotărâseră cei de la DKDB. Poza și numele meu erau tot timpul la televizor; cineva m-ar fi recunoscut. Nu puteam fi în siguranță în nici un hotel din Olanda.

Am întreat dacă puteam locui în casa unei prietene. Undeva la țară, înconjurată de păduri? Superiorii de la DKDB au considerat că era prea periculos.

– Nimic nu rămâne secret în Olanda, mi s-a spus. Oamenii vor vorbi. Casele care par ascunse nu-ți vor da decât o falsă senzație de securitate.

În cele din urmă, nu s-a luat nici o decizie și am petrecut noaptea de miercuri în patul meu.

Noaptea, singură, nu puteam să nu mă gândesc. De fiecare dată când închideam ochii, vedeam crima, îl auzeam pe Theo pledând pentru viața sa. „Nu putem să discutăm despre asta?” îmi imaginam că îl întreba el pe ucigașul său. Era atât de olandez, atât de dulce și atât de inocent. Theo probabil s-a gândit că a fost vreun fel de neînțelegere care putea fi rezolvată. Nu putea pricepe că ucigașul lui era captiv unei cu totul alte viziuni. Nimic din ce i-ar fi putut spune Theo nu ar fi schimbat lucrurile absolut deloc.

M-am gândit la fiul de doisprezece ani al lui Theo, pe care îl întâlnisem o dată, și care acum rămăsese fără tată din cauza mea. Când eram trează, numai la asta mă puteam gândi, iar când adormeam, aveam coșmaruri. Un bărbat într-o tunică tradițională musulmană, cu o barbă și o sabie curbată, venea acasă la mine pe poarta principală ca să mă atace; când încercam să sar pe fereastră, și acolo era o mulțime de bărbați care strigau. Mă trezeam panicată și îmi era imposibil să adorm din nou. Încă mai am aceste vise groaznice.

În dimineața următoare, oamenii de la serviciul de pază mi-au spus că aveau ordin să mă evacueze din casă imediat. M-au îngheșuit într-un convoi de mașini și m-au dus într-un loc pe care nu l-am recunoscut, un fel de bază aeriană. De acum înainte, locația mea trebuia să fie complet secretă, m-au avertizat ei. Mi-au dat un număr de telefon pe care să i-l dau lui Iris, în cazul în care trebuia să mă sune, dar m-au sfătuit să nu folosesc telefonul. Din motive de securitate, nu mi se putea permite nici măcar să știu unde mă aflam.

În drum spre baza aeriană, ne-am oprit la biroul ministrului de Interne, Johan Remkes. Rita Verdonk, ministrul Integrării, era acolo și avea ochii în lacrimi. Rita e puternică, dar cu mine mereu a fost bună, iar când m-a îmbrățișat, nu m-am putut abține și am plâns din nou. După o vreme, Johan a spus:

– Trebuie să-ți arăt ceva, dar ești pregătită pentru asta?

– Sunt șocată, sunt tristă, sunt furioasă – pe tine, pentru că nu l-ai protejat pe Theo mai mult –, dar mintea mi-e limpede.

Johan mi-a înmănat o fotocopie a scrisorii. Nu mi-a spus că fusese înfiptă în pieptul lui Theo de către ucigaș, mi-a dat doar câteva pagini scrise în arabă și olandeză.

Le-am citit. Scrisoarea era foarte precis structurată, precum o *fatwa*, un decret religios. Începea cu *În numele lui Allah, cel Milos și Milostiv*, urmată de un citat din Profetul Mahomed, cel cu sabia. Apoi era un rezumat al tuturor „actelor criminale“ pe care le comisese împotriva Islamului. Urma apoi un verset din Coran și o provocare din partea celui care scria, pe baza aceluși verset, în care mă întreba dacă eram pregătită să mor pentru convingerile mele, așa cum era el, autorul scrisorii. Continua blestemând Statele Unite, Europa, Olanda și pe mine și semna cu numele „Sabia credinței“.

– Cine a semnat asta? am întrebat. Respiram greu. Țasta era diavolul. Nu avea față. Dacă scrisoarea fusese scrisă de către cineva puternic, din exteriorul Olandei, cineva ale cărui cuvinte comandau legiuni, atunci aveam motive foarte mari să mă tem. Remkes mi-a spus că scrisoarea a fost găsită pe trupul lui Theo împreună cu o poezie de martiriu.

Am petrecut noaptea aceea și următoarea în baza aeriană, dormind într-o cameră cu podeaua goală, ca de baracă. Era prăfuită; mai erau două paturi subțiri, din metal, cu păaturi din lână, la care sunt alergică. Ferestre minuscule dădeau în coridorul unde gărzile stăteau toată noaptea. Locul era plin de soldați. Mi s-a spus să țin draperia trasă: nu trebuia să știe nimeni de prezența mea acolo, nici măcar personalul bazei aeriene.

În noaptea aceea, o moschee din Utrecht aflată în construcție a ars din temelii. Țara era în fierbere; în termeni de istorie a Olandei, acest eveniment era seismic. Emoțiile erau înfiorător de mari. Dar eu eram amorțită. De când murise Theo, mă simțeam împietrită. Parcă avusese loc un scurtcircuit; o parte din mine murise.

Nu făceam decât ceea ce mi se spunea. Făceam lucruri pe care în mod obișnuit nu le făceam. Am petrecut următoarele două luni și jumătate singură cu gărzile de corp. Nu am avut aproape nici un

contact cu prietenii și nici măcar cu colegii de la Parlament. Păream calmă. Eram de acord cu tot. Era ca și când îmi pierdusem voința.

Puteam fi ucisă; asta era dovada clară. Eram îngrozită. Nu voiam să mor. Și mai eram și foarte recunoscătoare acestor oameni care mă protejau, căci nu era puțin lucru ce făceau ei. Chiar dacă eram furioasă că nu-l protejase nimeni pe Theo, voiam să fac ce-mi spuneau oamenii aceștia, deoarece părea să știe ce aveau de făcut și era posibil să-mi salveze viața.

Cu toate acestea, dacă mintea mea ar fi funcționat corect atunci, aș fi văzut că, după uciderea lui Theo, serviciile de securitate au intrat într-un fel de surmenaj. Văzuseră pe internet amenințări la adresa lui Theo, dar nu se străduiseră suficient pentru a-l convinge să accepte o echipă de pază deoarece credeau că, dacă făceau asta, ar fi trebuit să protejeze „pe oricine“. Serviciul DKDB avea ordin să-i protejeze doar pe membrii familiei regale, diplomați și membri ai Parlamentului. Ministrul de Justiție, Piet Hein Donner afirmase la știri: „Nu se poate ca jumătate a populației să protejeze cealaltă jumătate“.

Acum Theo era mort, iar țara era într-o criză profundă. Serviciile de securitate vedeau amenințări peste tot. Atunci nimeni nu știa nimic despre dimensiunea conspirației care a dus la asasinarea lui Theo. Dacă aș fi fost ucisă în zilele imediat următoare, probabil că Olanda s-ar fi aprins în timp ce cetățenii ar fi pus mâna pe arme unul împotriva celuilalt – lucru de care toate guvernele se tem că s-ar putea întâmpla. Așa că bănuiesc că ordinul a fost dat cam sub următoarea formă: „Țineți-o în siguranță, orice s-ar întâmpla“.

Funeraliile lui Theo urmau să aibă loc la o săptămână după ce a fost ucis. Oamenii care mă protejau mi-au spus că, dacă insistam să merg, ei aveau să facă aranjamentele pentru asta, dar credeau că asta ar pune alte vieți în pericol. Am decis că nu era posibil să merg. Trebuia să trăiesc cu vina că Theo murise pentru că făcuse *Submission* împreună cu mine; nu puteam să periclitez și alte vieți.

Dar voiam să-l pot vedea cumva pe Theo și să-mi iau adio de la el. Gărzile au fost de acord să mă ducă la morga spitalului din Amsterdam, cu o mulțime de mașini și de bărbați înarmați. Cel mai bun prieten al lui Theo, Theodor Holman, și producătorul lui, Gijs van Westerlaken, erau în camera în care se afla trupul lui Theo când am ajuns eu acolo. Nu era nici o urmă de violență. Theo era îmbrăcat ca de obicei, într-un pulover pe gât și cu pantaloni largi. Mă uitam după vreun semn de cruzime, dar fața lui era intactă; nu era nici măcar o vânătaie sau un coș. Avea un mic surâs sardonice pe buzele închise. Părea liniștit, singura dată când l-am văzut tăcut. I-am atins umărul și l-am sărutat pe frunte, apoi i-am spus: „Îmi pare atât de rău pentru ce am făcut!“

Theodor Holman a zis:

– Nu, Ayaan. Dacă ar trăi, Theo ar suferi să te audă spunând asta. Nu ar fi vrut să moară în patul lui. El se simțea ca un cavaler pe cal când venea vorba despre *Submission*. A murit într-o luptă pentru libertatea de exprimare și pentru asta a trăit el. Ar fi fost mult mai rău dacă ar fi fost răpus de cancer sau într-un stupid accident de mașină. A fost prietenul *meu* și nu vreau să-ți pară rău că Theo a murit astfel.

Era frumos din partea lui Theodor să încerce să mă facă să mă simt mai bine. Mi-am luat la revedere de la Theo. El însuși nu credea în viața de apoi. Nici eu nu mai credeam. Așa că mi-am spus că asta era tot: acesta era sfârșitul.

După asta, am băut o cafea cu Theodor și cu Gijs în sala de așteptare a spitalului. Ei glumeau, încercând să mă înveselească; aveau propriul lor mod de a face față pierderii dragului și excentricului lor prieten. Mi-au spus că ei împreună cu alți prieteni ai lui Theo încercaseră să mă contacteze, dar probabil că Iris le-a dat un număr greșit, spuneau ei, pentru că mereu răspundea robotul cu „Baza forțelor aeriene Woensdrecht“.

„Deci acolo mă țin,“ m-am gândit eu. Baza forțelor aeriene Woensdrecht de lângă granița cu Belgia. În timp ce ne pregăteam să plecăm, i-am spus gărzii de corp:

– Știu unde mergem. La Woensdrecht.

Nu a făcut decât să se holbeze la mine.

– Nu mai mergem acolo. A fost furios când a aflat că Theodor avea numărul meu de telefon. Cine v-a dat permisiunea să divulgați această informație?

De atunci înainte, nimeni nu a mai avut voie să aibă un număr de telefon de-al meu.

În noaptea care a urmat vizitei mele la morgă ca să văd trupul lui Theo, am fost dusă la un centru de instruire al poliției din Hoogerheide, lângă Woensdrecht. Am dormit în una dintre camerele pentru studenți, cu coșmarurile mele și cu păturile din lână care mă făceau să lăcrimez și să mi se umfle capul. Luni dimineața trebuia să mă mut din nou; recruții secției de poliție trebuiau să sosească pentru instructaj și ar fi putut să mă vadă. Începusem să am ameteți de la toate mutările astea și de la faptul că nu puteam dormi și i-am rugat să mă lase să rămân.

– Nu. Nu putem avea încredere în toți recruții ăștia. Nu sunt încă polițiști, mi-a explicat una dintre gărzile de corp.

Luni, dimineața devreme, gărzile m-au mutat la Ministerul Afacerilor Străine. Jozias van Aartsen, liderul adunării preelectorale liberale, fusese ministrul Afacerilor Externe, așa că a aranjat să stau într-un birou, care era sigur și departe de ochii presei. Asistentei mele, Iris, i s-a permis să vină să mă vadă; mai mult decât atât, mi s-a permis să am telefon și televizor.

Mi-au spus să nu trimit e-mailuri, pentru că aș fi putut fi localizată. (Câteva zile mai târziu, mi-au luat telefonul celular – spuneau ei că și acesta putea fi localizat.) Mi-am asumat curiozitatea de a întreba:

– Sunteți siguri că acești oameni sunt în stare să facă genul acesta de lucruri? Radicalii islamiști din Olanda mie mi se păreau a fi niște tineri imigranți ostili, mai degrabă slab pregătiți din punct de vedere tehnologic, și, mă gândeam eu, trebuia să fii destul de

organizat ca să cumperi echipamentul pentru a localiza un telefon celular. Dar gărzile au spus:

– Nu putem să facem excepție de la așa ceva. Devenise un fel de mantra. Nu putem risca nimic.

Stăteam în biroul acela, citind fiecare articol din toate ziarele, uitându-mă la televizor, încercând să accesez căsuța cu mesaje. Opt bărbați nord-africani fuseseră arestați în Amsterdam; se vorbea despre o celulă teroristă. Patru moschei arseseră în weekend și alte două biserici. O școală primară musulmană din Uden, aproape de Eindhoven, fusese incendiată și arsese din temelii duminică noaptea.

Theo urma să fie incinerat în ziua următoare, și asta era singurul lucru la care mă puteam gândi.

În seara aceea, am fost dusă în biroul ministrului adjunct al Afacerilor Europene, care se afla la un alt etaj din clădirea Ministerului de Externe. În spatele biroului, era un mic dormitor, cu o baie și un pat îngust. Adjunctul plecase – era foarte politicos –, iar gărzile stăteau afară. Urma să dorm aici. I-am rugat să mă lase să dorm în casa mea – era chiar după colț –, dar gărzile au spus că nu aș fi în siguranță.

Comportamentul gărzilor față de mine se schimbase complet. În aer plutea ceva urgent, foarte serios. Și eu simțeam asta. Credeau că nu trebuie să știu prea multe despre situația mea. Miza mă depășea până și pe mine.

Zăceam trează toată noaptea, strănutând de la păturile din lână, cu o senzație de iritare în gură, limbă și gât. Îmi treceau prin cap toate posibilitățile cumplite: gărzile, chiar lângă ușa mea; teama; moscheile arzând; Theo mort.

În ziua următoare, marți, am urmărit la televizor, live, funeraliile lui Theo. A fost foarte impresionant. Bram Peper, fostul ministru al Afacerilor Interne și fostul soț al lui Neelie Kroes, a vorbit foarte frumos. A spus că moartea lui Theo șocase mai mult decât un asasinat politic, deoarece fusese ucis cineva fără ambiții politice, care niciodată nu și-a dorit o funcție. Tatăl lui

Theo era smerit, dar demn în suferința lui. Mama lui Theo părea să facă față mai bine situației. În discursul ei, a spus că nu aveam motive să mă simt vinovată din cauza uciderii lui Theo: fusese amenințat timp de cincisprezece ani. Mi-a spus pe nume și mi s-a adresat direct. A adăugat că trebuia să-mi continui misiunea. Am fost impresionată că s-a gândit la mine într-un astfel de moment. Îmi părea atât de rău pentru ea și pentru tatăl lui Theo, care izbucnise în lacrimi, dar cel mai mult îmi părea rău pentru fiul lor de doisprezece ani care trebuia să trăiască fără tatăl lui, ucis cu atâta cruzime.

Câteva zile mai târziu, i-am scris o scrisoare familiei lui Theo. Cei care mă păzeau au citit scrisoarea înainte să o trimită, căutând indicii care ar fi putut atesta împrejurările în care mă aflam.

Miercuri dimineață, știrile începeau cu poliția asediind un apartament din Haga, foarte aproape de locul unde mă aflam eu. Cineva din interiorul apartamentului aruncase o grenadă de mână către polițiști și-i rănisese pe câțiva ofițeri. Cartierul era evacuat. Spațiul aerian al întregului oraș a fost închis pentru zborurile civile cât timp intrau forțele speciale. Nimeni nu știa ce se întâmplă; parcă Haga era sub asediu.

Timp de câteva zile, Neelie Kroes și Jozias van Aartsen vorbisera cu numeroase persoane de la securitate despre ceea ce îmi rămânea de făcut mai departe. Hotărâseră că, la fel ca în 2002, când am început să primesc amenințări cu moartea, trebuia să fac o excursie într-o țară străină. Puteam să mă odihnesc, să-mi permit să jelesc și să stau ascunsă până se liniștesc apele – până atunci se presupunea că toate agențiile vor fi ajuns la un anumit nivel de acord despre cât erau de periculoase amenințările și cum trebuiau abordate mai exact.

Acum, cât asediul apartamentului din Haga era încă în desfășurare, gârziile mi-au spus că urma să plec în Statele Unite. M-au condus acasă cu mașina; aveam trei ore la dispoziție ca să împachetez.

Nu știam ce să iau cu mine; gărzile mi-au spus că urma să plec în Statele Unite. Era cald sau frig acolo? Minte pur și simplu nu-mi mai funcționa. Am înghesuit la întâmplare în geamantane toate hainele pe care le aveam și zeci de cărți, iar când nu am mai avut genți, în saci imenși din plastic. Toată povestea era complet irațională, dar nu era nimeni acolo să-mi spună asta. Gărzile nu au făcut decât să înghesuie bagajele, fără să spună vreun cuvânt, în mașinile lor blindate.

M-au condus la baza aeriană de la Valkenburg, de lângă Haga, unde am parcat pe pistă. În fața noastră, era un transport militar și un avion de survolaj, un Orion. În timp ce mă îmbarcam, mi-am spus, așa cum face un profesor: „Ai grijă! Asta este o experiență unică“. Mă simțeam ciudat de aeriană, complet calmă. Au fost trase toate jaluzelele la ferestre și mi s-a spus să nu mă apropii de ele sau de uși. Avionul era plin de soldați în uniforme; două gărzi DKDB mă însoțeau. Cel în grija căruia mă aflam era Pete, pe care îl cerusem eu și căruia îi fusesem încredințată.

Piloții m-au invitat în carlingă să privesc cum decolăm. Mi-au explicat cum procedau și ceva din tehnologia avionului; din poli-tețe am pus și eu câteva întrebări. Era foarte frig. Au spus că pot să mă întind pe unul dintre cele două paturi pliante care erau atât de sus prinse de perete, că nu puteam să mă întorc fără ca genunchii și umerii să nu atingă tavanul. Stăteam întinsă acolo, gândindu-mă la Theo și la sentimentul apăsător de vinovăție pe care aveam să îl simt pentru totdeauna.

Am aterizat la baza aeriană din Portland, Maine. Doi polițiști olandezi, care de obicei se ocupau de criminali în cadrul Programului de Protecție al Martorilor Olandezi, au venit să ne aștepte. Personal, nu m-au tratat ca pe un infractor; eram un membru al Parlamentului, aflat sub protecție, nu un traficant de droguri. Dar au tratat situația cu autoritate, așa cum erau obișnuiți – doar erau experți. Ei au hotărât ce puteam și ce nu puteam face.

Încă eram îngrozită – mă uitam în jur și tresăream la cel mai mic zgomot –, așa că au încercat să mă liniștească. Mai întâi m-au

dus la un motel de nedescris de pe autostradă, unde am făcut un duș și am încercat să dorm în timp ce două gărzii mi-au luat pașaportul ca să rezolve formalitățile vamale.

Apoi m-au condus la Andover, Massachusetts. Din nou au luat camere în același gen de motel sumbru, înconjurat de autostrăzi, într-o zonă industrială, unde abia dacă se zărea vreo ființă. Era cumplit de frig. Gărzile de corp hotărâseră că trebuie să devin complet anonimă în acest loc tipic american, unde nici un olandez nu avea cum să mă recunoască. Până la urmă, am rămas acolo săptămâni întregi.

Tot ce voiam să fac era să urmăresc știrile din Olanda. Voiam să știu ce s-a întâmplat cu familia lui Theo, cu fiul lui, ce e la Parlament; cum s-a încheiat asediul poliției din Haga. Dar în America nu erau știri despre Olanda, iar gărzile îmi scosese telefonul din camera de hotel. Poate că nu mă tratau ca pe un infractor, dar foarte probabil mă tratau ca pe un copil, ca și când nu eram conștientă de pericolul în care mă aflam. M-am certat cu Koos, bărbatul de la Protecția Martorilor. Voiam să sun. Voiam să vorbesc cu prietenii mei, dar el îmi răspundea că este responsabil de siguranța mea și că toate astea se întâmplau pentru protecția mea. Nu eram lăsată nici să accesez internetul; și astfel puteam fi localizată. Eu credeam că nu mă putea localiza nimeni dacă intram doar pe site-urile cu știri, dar se pare că existau reguli: fără internet.

Din fericire, garda mea, Pete, era de la DKDB, nu de la Protecția Martorilor; lucra în poliție de mai bine de douăzeci de ani și știa să facă diferența dintre ce însemna amenințarea cu moartea și ce nu. Pete a insistat să verifice cineva biblioteca din Boston și să vadă dacă mă puteam conecta la internet de acolo. „Suntem responsabili pentru siguranța ei, dar nu ajută pe nimeni dacă face o cădere nervoasă,” a fost el de părere.

Cât timp Koos a fost plecat la Boston, Pete mi-a dat telefonul lui și mi-a zis să am grijă ce spun. S-a dus în celălalt capăt al camerei cât timp i-am sunat eu pe Johanna, pe Iris, pe prietenul meu Geeske. I-am informat că aveam să lipsesc o vreme. Mi-au dat ultimele

vești din Olanda; asediul din Haga se terminase. Șapte oameni din toată țara fuseseră arestați, suspecți că aveau legătură cu un anumit grup terorist.

Când s-a întors Koos, ne-a anunțat:

– Nu e de bine. Bostonul e plin de olandezi și de tot felul de europeni. Nu putem risca. Nu mergem nicăieri.

În ziua următoare, gărzile au hotărât să mă ducă la un mall ca să cumpăr ochelari de vedere. Dar americanii sunt atât de curioși; îți pun tot felul de întrebări, chiar și când cumperi nimicuri din magazin. Gărzile m-au instruit: „Spuneți-le doar că numele dumneavoastră este Jill Steele și că sunteți din Africa de Sud.“

Eram o negresă cu o șapcă de baseball, cu patru bărbați puternici în jurul ei, vrând să cumpere ochelari fără rețetă de la medic și cu o poveste ridicolă despre Africa de Sud. Îi simțeam pe toți din mall-ul acela cum mă analizează.

În ziua următoare, împlineam treizeci și cinci de ani. În Olanda, planificasem să fac o petrecere, cu zeci de prieteni. Acum, doar câțiva dintre prietenii mei cei mai apropiați urmau să se întâlnească fără mine și să discute despre ce urma să fac mai departe. Între timp, eu nu aveam nimic de făcut. Aveam la mine un laptop, dar nu puteam scrie. Aveam cărți, dar mi se părea că nu pot asimila nimic.

Pete spunea că lucrurile nu sunt în ordine cu mine. Odată a spus:

– După felul în care își închipuie ei că ar trebui să te țină în siguranță, am putea foarte bine să te încuiem într-un buncăr din Al Doilea Război Mondial, de pe o plajă și să-ți dăm farfuriile cu mâncare pe ușă.

– Asta ar fi o îmbunătățire, am zis eu. Aș fi pe o plajă în Olanda și mi-aș putea invita prietenii la ceai.

Soluția lui Pete era exercițiul fizic. Epuizarea fizică era singurul remediu pentru insomnie, teamă și grijă, spunea el. M-a condus cu mașina la un imens centru sportiv și m-a pus să lucrez la aparatele acelea. Avea dreptate; m-au ajutat.

În Olanda, lumea se întreba unde mă aflam. După ce Theo fusese ucis, dispărusem, mai mult sau mai puțin, de pe fața pământului. Prietenilor mei li se spunea că voiam să fiu singură, dar ei nu credeau asta; știau că într-o astfel de situație aș vrea să fiu cu ei sau măcar să-i sun. În absența oricărei informații, au apărut tot felul de teorii conspiraționale. Unii spuneau că fusesem asasinată, și acest lucru era trecut sub tăcere de către autorități.

La vreo zece zile de când sosisem în Statele Unite, i s-a permis lui Neelie Kroes să mă sune. Ea și cu Jozias van Aartsen încercau să facă aranjamente să mă vadă, dar până în acel moment cei care erau responsabili de securitatea mea le-au spus că era imposibil. Mi-am dat seama că ea și Jozias habar nu aveau cât de departe mă aflam.

Henk Kamp, ministrul Apărării, m-a sunat și el.

– O să vin să te văd și o să facem o plimbare în pădurea Zutphen mi-a zis.

– Henk, nu știi că nu sunt nici pe departe lângă pădurea Zutphen? am explicat. Era ca și când eu eram femeia „stare de urgență”; nici măcar ministrul Apărării nu știa unde sunt.

Câteva luni mai târziu, când l-am revăzut pe Henk și totul revenise la normal, l-am întrebat cum de a fost posibil să nu fie informat în legătură cu locul unde mă aflam.

– Doar ministrul Justiției trebuia să știe unde te afli, mi-a explicat. Piet Hein Donner a spus întregului cabinet:

– Vă rog, nu întrebați unde se află, așa că nu am întrebat.

Piet Hein Donner nu este un om rău. Nu este un lider puternic, dar este o persoană foarte decentă – numai că e dintr-o altă epocă și nu-i coordonează prea bine pe subordonați. Presupun că a dat un ordin de genul: „Aveți grijă să fie teafără” și i-a lăsat pe funcționarii publici să se ocupe de asta. Bărbații aceia nu mai fuseseră niciodată confrunțați cu genul acesta de situație, dar slujbele lor erau în joc, așa că au avut grijă să rămân într-adevăr teafără. Sunt convinsă că au avut intenții bune.

După ce au trecut săptămâni mult prea lungi și prea goale, Neelie m-a sunat din nou la sfârșitul lui noiembrie. Mi-a spus că mi se va permite să mă întorc în Olanda pentru câteva zile ca să vorbesc cu câteva persoane despre situația mea și să văd când va fi posibil să mă întorc definitiv. Eram atât de ușurată!

Pe 27 noiembrie, după douăzeci și cinci de zile de stat ascunsă, ne-am îndreptat către aeroportul din Portland, Maine, pe o ploaie torențială.

Am aterizat la baza aeriană din Eindhoven și apoi am fost condusă timp de ore întregi într-un convoi. Mașinile s-au oprit toate pe marginea autostrăzii și m-au mutat într-o mașină incredibil de mică. Koos, cel de la Programul de Protecție al Martorilor, m-a dus la o casă de la țară, undeva lângă Zelhem.

Când a sosit vremea să mă întâlnesc cu Neelie și cu van Aartsen la cină, am fost condusă într-un Volkswagen mic; din nou am schimbat și am intrat într-un convoi cu un BMW, într-un luminiș de țară. Era întuneric. În cele din urmă, am ajuns la o clădire din cărămidă, undeva în mijlocul pădurii. Toate luminile erau stinse. La intrare, duhnea a urină. Una dintre gărzi mi-a spus că era mirosul vechilor celule; era o secție de poliție dezafectată. Nu exista electricitate, doar niște suporturi pentru lumânări. Ferestrele fuseseră astupate cu hârtie. Masa era acoperită cu o față de masă din hârtie, cu câteva sandviciuri și două sticle: una de apă și una de suc.

Eram în Olanda, a cincisprezecea sau a șaisprezecea economie a lumii, iar eu aveam întâlnire cu un comisar al Uniunii Europene și cu liderul unui partid de guvernare de aici, furișându-ne în această aventură ciudată ca niște cercetași. Sunt recunoscătoare că am fost protejată, recunoscătoare că sunt în viață, dar era ceva exagerat legat de toată această securitate.

Neelie și van Aartsen sosiseră și au fost vârați repede înăuntru. Când am îmbrățișat-o pe Neelie, mi-a venit din nou să plâng. Jozias părea hărțuit. Era în toiul pregătirilor pentru congresul partidului de a doua zi și primise și el amenințări cu moartea; și el locuia cu

gărzi acum. Ne-am așezat, unul cu fața la celălalt, în camera care fusese pregătită; Neelie și-a ridicat sprâncenele și a exclamat:

– Dumnezeu!

Din tonul ei puteam deduce că ea credea că tot acest mister era absolut ridicol.

– Deci aici e în siguranță? De ce nu ne-am putut întâlni la mine acasă? a vrut să știe.

După ce gărziile au închis ușa, Jozias a întrebat unde fusesem. I-am spus: la un motel într-o zonă industrială din Statele Unite, între autostrăzi; fără contact cu prietenii, vorbeam doar cu gărziile. Neelie era lividă.

– Dacă va trebui să merg acolo pentru mai multă vreme, vreau măcar o cale de comunicare, un loc de unde să aflu niște știri și să-i pot contacta pe oameni prin e-mail. Am nevoie să petrec mai mult timp printre oameni.

Doi bărbați de la Ministerul de Justiție trebuiau să se întâlnească cu noi după cină, șeful departamentului antiterorism și șeful secției de pază și protecție. Neelie și Jozias i-au luat la întrebări. Voiau să știe motivul pentru care trebuia să trăiesc astfel, într-o izolare totală, atât de departe și la ce fel de atac se așteptau ei mai exact.

În cele din urmă, după săptămâni de acceptare pasivă, ceva din mine s-a trezit la viață.

– O să mă supun hotărârii voastre cu privire la momentul în care mă pot întoarce definitiv, pentru că asta este slujba voastră, dar nu mă mai întorc la motelul acela, i-am anunțat. Nu m-a recunoscut nimeni în America. Cer permisiunea să merg la universitate. Vreau să scriu, să citesc, să fac ceva cu mine înșămi. Nu mai pot privi autostrada aia mai mult de câteva zile.

Neelie i-a fixat cu privirea, apoi a închis ușa. Mi-a spus că prietenii mei din Olanda s-au agitat să afle ce era cu mine. Oamenii voiau să știe unde mă aflam. Ziarele puneau la îndoială nevoia unei astfel de protecții. O parte a motivului aducerii mele în Olanda a fost acela de a liniști genul acesta de zvonuri și să le arate oamenilor că aveam dreptate. Am căzut de acord că înainte de a mă întoarce

în America trebuia să mă întâlnesc cu un prieten foarte bun de-al meu, Herman, și cu un reporter de la cotidianul *NRC Handelsblad*. Jozias a sugerat că ar fi bine să scriu și o declarație ca să dovedesc faptul că aveam dreptate și pe care urma să o citească la întrunirea membrilor partidului din ziua următoare.

Acea următoare zi mi-am petrecut-o acasă, la Zelhem, așteptând să se ia decizii. În cele din urmă, mi s-a spus că urma să mă întâlnesc cu Neelie, să iau cina cu Herman și apoi să-l primesc pe Frank Vermeulen de la *NRC* pentru un interviu. Nu voiau să-mi spună unde urma să mă ducă, deși era ușor de recunoscut clădirea Ministerului de Finanțe în care am intrat. Mi-au spus să mă așez într-un birou mare și gol, apoi a venit Neelie cu o sticlă de șampanie. Ne-am apucat să scriem un text pe care Jozias să-l citească la întrunirea liberalilor. Apoi a intrat Herman și l-am rugat să găsească o universitate în America unde aş putea merge și care le-ar conveni și celor de la Ministerul de Justiție.

Era plăcut să-i văd și să stau de vorbă cu ei. Eram copleșită: doi prieteni deodată, după atâta amar de vreme de stat singură, mi se părea aproape prea mult.

Când s-a terminat șampania lui Neelie, Herman a mai cerut un pahar. M-am dus la garda de la ușă și l-am rugat:

– Ați putea să ne aduceți o sticlă de vin?

– Dar după cină aveți un interviu cu un reporter! Nu puteți bea vin! a ripostat el.

– Dumnezeuule, ce înseamnă asta? s-a mirat el. Nu-i venea să creadă cum trăiesc și cum sunt tratată. Cred că eu mă obișnuisem deja, dar acum, când m-am întors în Olanda, începea să mi se pară ciudat până și mie.

La interviul cu reporterul *NRC*, unul dintre civilii responsabili de protecția mea, Tjeerd, a insistat să participe și el ca să „evalueze“ dacă spuneau ceva care ar fi putut să-mi periclitizeze siguranța. Când a intrat, Frank Vermeulen și-a ridicat ambele sprâncene la auzul acestei convenții.

La sfârșitul interviului, l-am rugat pe Tjeerd să plece și am rămas pur și simplu să vorbesc cu Frank ca între prieteni. Când s-a închis ușa, Frank a întrebat:

– Cât va dura asta? Nu te pot ține în afara țării la infinit. Asta e nebunie. Ești membră a Parlamentului și nu ai făcut nimic greșit, ba chiar ai fost ascultătoare – e ca în vechea Uniune Sovietică.

– Nu înțeleg nici jumătate din ce se întâmplă. Uneori, e ca și când nu au încredere în mine, deși chiar viața mea e în joc, am zis eu.

În ziua următoare, mi s-a spus:

– Veți merge într-o zonă rurală înapoi în Massachusetts.

Garda se schimbase – se roteau din opt în opt zile – și nu cunoșteam pe nici una dintre aceste persoane; nu voiau să-mi spună mai mult de atât. Am mers cu mașina și am trecut granița mult în Germania, într-un hotel sordid, împutit, dintr-un orașel numit Meckenheim, deși atunci nu știam acest lucru.

Acolo, am decis că nu mai puteam suporta. Trebuia să-mi apăr drepturile. Am ieșit. Pur și simplu, am ieșit din hotel, ca să-mi iau o cafea și să respir aer curat.

Un ofițer începător de la DKDB, Robert, era de gardă pe coridor. S-a uitat la mine de parcă eram chinuită de o psihoză acută, a alergat după mine și m-a întrebat:

– Ce credeți că faceți?

– Îmi iau o cafea, am răspuns și am continuat să merg.

Robert era un ofițer de poliție instruit să mă păzească, așa că a alergat după mine. Când am ieșit din hotel, drumul era pustiu; era foarte frig. Am văzut un semn și am spus:

– Bine, suntem în Meckenheim și asta e în Germania. Acum urmărim semnele spre centrul orașului.

Cu câțiva pași în urma mea, Robert vorbea la telefon cu Hendrik; era înarmat, dar foarte agitat. Eu nu. Aerul era proaspăt și curat, iar mie îmi făcea bine plimbarea. Dar era o dimineață de duminică și majoritatea localurilor din Meckenheim erau închise.

Am zărit un bar, mi-am vârât capul și am întrebat: „Cafea?“ Nici eu și nici Robert nu vorbeam germană. Barmanul a dat din cap că da.

Era turc; era o cafenea turcească. Robert părea paralizat din cauza șocului. Recunosc faptul că și eu m-am simțit puțin speriată, dar m-am așezat și m-am prefăcut că era cea mai delicioasă cafea pe care o gustasem vreodată. În străfundul inimii mele, aș fi vrut să o șterg cât mai repede posibil, dar demnitatea mea era mai importantă. Trebuia să-mi revendic viața.

Așadar, am băut foarte încet cafeaua aceea și am mai comandat o ceașcă. Pe măsură ce intrau mai mulți muncitori turci, Robert își ducea mâna la telefon; nu voia să lupt de unul singur, dar i-am spus:

– Aceștia sunt oameni nevinovați. Au de condus o afacere. Nu vor trage în clienții lor.

În cele din urmă, m-am ridicat, am spus „danke“ și am ieșit. Cam după cinci metri, amândoi am izbucnit în râs. Am spus:

– Te simți ușurat, nu-i așa?

Robert a răspuns că da.

– Și eu.

– Vedeți? Pericolul poate exista oriunde, a comentat el.

– Nu, nu ne-au făcut nimic, doar ne-au vândut cafea. Hai să mergem. Doar n-o să stăm în morga aia de hotel.

Când ne-am întors, mi-a atras atenția o stațiune balneoclimaterică luxoasă pentru bătrânii bogați, dar nici asta nu îmi doream. Nu ceream lux, pur și simplu nu voiam să dorm într-o cameră care mirosea.

M-au dus din nou în Massachusetts, înapoi la motelul oribil de la ieșirea din Andover. Am decis să-i trimit fiului lui Theo un cadou cu ocazia Sinter-klas, Moș Crăciunul olandez, care aduce daruri pe 5 decembrie. Două săptămâni mai târziu, pachetul s-a întors, fără să fi fost desfăcut. Fiul lui Theo nu voia nimic de la mine, și asta mă făcea să mă simt prost.

Din nou eram foarte tristă. Zilele treceau greu, fără nici o veste. despre nici un transfer. Noile mele gărzi nu voiau să mă lase să

părăsesc hotelul, nici măcar să mă duc la sala de gimnastică. Îi imploram în mod constant să mă lase să vorbesc la telefon: singurul lucru pe care îl puteam face era să discut cu prietenii, singurul lucru care mă ajuta să-mi păstrez mintea întreagă. Dar mai apăruse o regulă: nu aveam voie să folosesc telefonul dacă gărzile nu erau de față, ca să asculte ce vorbesc. M-am retras și mai mult în mine și am început să-mi petrec cea mai mare parte a timpului singură, în camera mea.

În cele din urmă, au sosit veștile: urma să fiu transferată la San Diego. Nu puteam folosi deocamdată biblioteca; încă mai așteptam clarificări. Dar aici era călduț, iar Pete se întorsese în echipa mea de protecție. Mă conducea pe plajă și timp de ore întregi ne cățaram pe dune, în briza tăioasă a mării. Îmi dădea voie să folosesc telefonul lui și stătea la distanță, ca să nu audă ce vorbeam.

Începusem să-mi revin și să dorm cum trebuie, pur și simplu din cauza oboselii fizice, pentru prima dată de când murise Theo. În ziua dinainte de Crăciun, a sunat Neelie. Am convenit că mă voi întoarce în Olanda pe 10 ianuarie.

Când a sosit ziua respectivă, zburam spre Frankfurt, Germania, chiar dacă eu voiam să fiu în Olanda – voiam să fiu acasă, să pregătesc conferința de presă pe care programasem să o țin pe 18 ianuarie la Haga. Dar, din anumite motive, nu mi s-a permis să fac asta. Am mers la un hotel german, apoi la altul. De ce? Nimeni nu mi-a explicat niciodată; era pur și simplu din motive de securitate. Cel de-al doilea hotel avea computer și conexiune la internet. M-am apucat să scriu declarațiile pe care urma să le rostesc când mă întorceam acasă. Le-am rugat pe gărzi să mă însoțească la recepție și am întrebat dacă le puteam trimite prin e-mail de acolo.

Bărbatul de la recepție era turc. M-a privit și a spus:

– Hei, nu sunteți cumva femeia aceea somaleză care este membră în Parlamentul Olandei și al cărei prieten a fost ucis?

La atâtea luni de când murise Theo nu am văzut decât câțiva oameni care să mă recunoască din când în când – vedeam

surpriza pe fețele lor –, dar asta era prima dată când mă confruntam cu cineva.

– Poftim? am făcut eu mirată.

– Dumneavoastră *sunteți*. Era o scrisoare de amenințare pe trupul lui, femeia a dispărut, dar dumneavoastră *sunteți*, nu-i așa? a turuit el.

Am zâmbit prosteste și am spus:

– Oh, nu. Mulți oameni fac greșeala asta, dar nu e vorba despre mine.

Asta chiar era o amenințare la adresa siguranței mele. Omul acesta îmi era complet necunoscut și-mi știa numărul camerei. I-am întrebat pe cei care mă păzeau:

– Sunteți siguri că e înțelept să rămân aici?

Dar Case, garda de corp, a spus:

– Mâine o să sun la birou. Cu toate aceste mutări – nu vă puteți odihni cum trebuie.

Îți venea și să râzi. Numai viața mea era pusă în joc. M-am dus în camera mea și am blocat ușa cu mobilă și geamantane, apoi am așezat cu grijă aparatul de făcut cafea, câteva cești și farfurii în vârf, în cazul în care aș fi adormit, ca să aud dacă cineva încerca să intre. Mi-am petrecut noaptea trează, așteptând zgomote și un bărbat cu un cuțit și cu o armă. În dimineața următoare, Case a primit ordinul să mă transfere la un hotel din Aachen, împreună cu muștrarea de a nu mă fi mutat imediat.

Ne apropiam tot mai mult de Haga. Nu trebuia să părăsesc camera de hotel acum, deoarece de-acum oricine mă putea recunoaște. Voiam să iau legătura cu părinții lui Theo înainte să mă întorc în Olanda, așa că l-am rugat pe Case să aranjeze să-i pot suna, dar el mi-a spus:

– Am vorbit cu persoana lor de contact din poliție și nu vor să ia legătura cu dumneavoastră. Când vor fi pregătiți pentru asta, vă vor căuta.

Mai târziu, am aflat că nu era adevărat; părinții lui Theo au fost foarte calzi și primitivi cu mine. Nu spusese nimănui, niciodată,

așa ceva. Cred că cineva de la Ministerul de Justiție nu se putuse deranja să dea un telefon.

Am întrebat dacă puteam să mă întâlnesc cu prietenul meu, Paul Scheffer, criticul, ca să mă ajute cu textul, care era prea lung și prea emoțional. Voiam să fie ceva profesionist, în care să vorbesc despre munca mea, dar mai voiam și – aveam nevoie chiar – să spun că eram tristă din cauza lui Theo, că mă simțeam vinovată că el murise și voiam să transmit că eu și Olanda trebuia să ne continuăm drumul și să nu ne înclinăm în fața terorii.

Am ajuns în Olanda pe 15 ianuarie. Eu și Paul ne-am întâlnit într-o secție de poliție din Dreiberg și el a propus un text mult mai scurt. Mi-am petrecut noaptea într-o bază militară pentru elicoptere din Soesterberg. Acum, nu mai conta; eram aproape de casă. Gândul că mă întorsesem în Olanda mă făcea să mă simt bine.

A doua zi era duminică, iar eu am fost dusă acasă la Leon de Winter. Abia puteam să-mi stăpânesc ușurarea și fericirea. Leon se afla acolo împreună cu soția lui, Jessica, și cu Afshin Ellian, profesorul iranian de drept pe care îl întâlnisem pentru prima dată la Balie, precum și Jaffe Vink și Chris Rutenfrans de la *Trouw*. Eram copleșită de nevoia de a-i atinge, de a-i îmbrățișa pe toți.

Martți dimineață, m-am întors la Parlament. Când am coborât din mașină în curtea pavată cu piatră, în fața mea a apărut o masă imensă de camere de filmat. De fiecare dată când pășeam, ele pășeau înapoi, în formație. Președintele Parlamentului m-a întâmpinat oficial, în biroul lui, iar eu m-am dus să-l văd pe Jozias van Aartsen, care m-a salutat călduros. Am intrat la întrunirea grupului liberal, întrunire care are loc în fiecare joi dimineață. Aproape fiecare membru liberal al Parlamentului a venit și m-a sărutat. Toată invidia și resentimentele păreau să fi dispărut.

Ședința a continuat cu o discuție interminabilă despre locul unde să se țină întâlnirile comitetului: într-o sală de ședințe de la Parlament sau la birourile Partidului Liberal. Era ca și când nu fusesem niciodată plecată. M-am scuzat și mi-am petrecut dimineața în

biroul meu, lucrând la textul discursului și dând telefoane, fără să fiu stânjenită de persoane care să audă ce vorbesc.

La ora două după-amiaza, am intrat în sala Camerei inferioare a Parlamentului. Era plină de reporteri și membri ai Parlamentului. Toți stăteau în picioare și m-au aplaudat, chiar și cei care nu-mi împărtășeau opiniile. Președintele a ținut un discurs scurt, iar ministrul Apărării, Henk Kamp, s-a apropiat, mi-a strâns mâna și mi-a urat bun-venit acasă, cu niște ochi plini de căldură.

La ora patru după-amiază, am plecat către centrul de presă pentru conferința de presă. E puțin de mers, dar fotografiile și cameramanii se îmbulzeau unul într-altul, filmând fiecare pas pe care îl făceam. Camera era înșesată de reporteri. Am respirat adânc și am început să-mi citesc discursul. Lipsisem șaptezeci și cinci de zile, dar acum eram acasă.

EPILOG

Litera legii

Trecuseră șaisprezece luni – era luni seara, 5 mai 2006 – când Gerrit Zalm, ministrul de Finanțe, a venit la apartamentul meu din Haga. Împreună cu el era și Willibrord van Beek, noul lider al grupului liberal. Amândoi păreau triști. Aveau un mesaj pentru mine.

Apartamentul meu era plin de oameni și singurul loc în care puteam vorbi în liniște a fost printre mormanele de lenjerie care se uscau în camera de oaspeți.

– Spune-mi mai întâi veștile proaste, l-am îndemnat.

Privindu-mă fix în ochi, mi-a spus că ministrul Integrării, Rita Verdonk, intenționa să-mi anuleze cetățenia olandeză. Urma să primesc scrisoarea oficială de la Ministerul de Justiție cam într-o jumătate de oră. Rita îl asigurase că nu va face știrea publică până a doua zi, când urma să anunț că demisionez din Parlament.

M-am străduit să nu mă arăt afectată, dar lui van Beek aproape că-i venea să plângă.

– Nu vom lăsa să se întâmple așa ceva, m-a asigurat.

Supărat, Gerrit a adăugat că era o farsă și că trebuia să-mi iau un avocat bun, iar când au plecat, părea atât de supărat, încât m-am simțit nevoită să-l liniștesc.

– Nu-ți face griji, i-am spus eu. Totul va fi bine.

Mi-am stăpânit lacrimile până au plecat.

La cinci minute după ce a plecat Gerrit, m-a sunat Rita. Conversația noastră a fost scurtă și rece. Mi-a spus că decizia ei nu avea nimic personal cu mine. Susținea că nu a avut ce să facă și că avea mâinile legate. Fusesse obligată să decidă că cetățenia mea olandeză nu era valabilă. Din cauza faptului că declarasem numele și data de naștere false când am cerut naționalitate olandeză, în 1997, de fapt cetățenia nici nu-mi fusese acordată.

Zece minute mai târziu după ce eu și Rita ne-am luat grăbit la revedere, cineva a sunat la ușă. Era una dintre gărzile de la DKDB, un bărbat prietenos care de obicei avea un rânjel prostesc, numai că acum nu zâmbea. Avea în mână un plic alb, inscripționat cu sigla Ministerului de Justiție.

Stimată doamnă, începea scrisoarea, prin prezenta vă informez că, după evaluarea mea, nu ați primit cetățenia olandeză, din cauza folosirii incorecte a datelor personale pe durata procesului de naturalizare. Decretul prin care ați fost naturalizată este neavenit. Aveți la dispoziție șase săptămâni pentru a răspunde la această acuzație.

Abia terminasem de citit scrisoarea, când știrile TV se deschideau cu un raport în care Rita Verdonk declarase că nu fusesem niciodată cetățean olandez.

Nu mai eram olandeză.

Această întorsătură ciudată a evenimentelor începuse de fapt cu săptămâni înainte, pe 27 aprilie, în ultima joi care preceda vacanța parlamentară de primăvară. Avusesem toată săptămâna un program foarte încărcat și eram puțin cam agitată din cauza asta. Totuși, urma să am o întâlnire pe care abia o așteptam. Un producător de documentare de la emisiunea *Zembla* venea la Parlament să discute

cu mine despre locurile în care am crescut în Kenya și Somalia și să-mi arate câteva filmări neprelucrate pe care le făcuse acolo.

Am instalat un VCR. Încă o dată, am revăzut școala ale cărei cursuri le frecventasem și casa din Kariokor unde am locuit prima dată, după ce ne-a părăsit Abeh. Era și fratele meu, Mahad, slab și agitat, ascuns după ochelarii de soare. Eram surprinsă că acest reporter se deranjase atât, dar eram cuprinsă de o caldă nostalgie, după cum eram șocată și de numărul mare de capete acoperite cu eșarfe islamice, care se vedeau acum pe străzile din Nairobi. Când eram la școala primară din Juja Road, directorul nu-i permisese mamei să ne trimită la școală cu eșarfe; acum părea că ele sunt pe toate coridoarele.

După ce a oprit filmul, reporterul de la *Zembla* m-a tot întrebat despre trecutul meu, pe un ton vădit ostil. Am fost foarte surprinsă și m-am străduit să rămân amabilă când mi-a mărturisit că Mahad i-a spus că nu fusesem niciodată circumcisă – că el pretindea că familia noastră era mult prea progresistă ca să mutilizeze organele genitale ale copiilor ei. Am încercat să-i explic că Mahad încerca să salveze aparențele: nu voia să recunoască în fața cuiva din afară că familia lui practica tradiții care occidentalilor li se păreau barbare. Fratele meu putea spune orice voia el, dar asta nu însemna că era adevărat.

Reporterul a continuat: era adevărat că atunci când am intrat pentru prima dată în Olanda am mințit când am aplicat pentru dreptul de azil? Aici erau pe teren solid; vorbisem deseori despre asta. De îndată ce am intrat în politica olandeză, am recunoscut de bunăvoie faptul că în cererea mea de azil ascunsesem anumite informații și ulterior, ori de câte ori eram întrebată despre asta, în particular sau în public, recunoșteam că minșisem și explicam de ce. Așadar, încă o dată, i-am spus acestui producător de la *Zembla* că, atunci când am completat cererea de acordare a statutului de refugiat, în 1992, nu spusesem tot adevărul.

Reporterul mai avea câteva întrebări, toate pe același tot ostil, dar asistenta mea parlamentară, Iris, a bătut la ușă. Șeful echipei de protecție și pază de la Ministerul de Justiție tocmai sosise la mine la birou împreună cu adjunctul său: trebuia să plec. Încă fierbând mocnit din cauza interviului, am intrat să vorbesc cu Arjan Jonge Vos, de la minister, care m-a privit cu neobișnuit cu multă compasiune, deși în mod normal era foarte reținut.

– Luați loc, a spus el. Vă rog, un pahar cu apă dacă aveți nevoie.

Jonge Vos mi-a înmănat un teanc de hârtii oficiale. Vecinii mei dădeau în judecată guvernul ca să mă evacueze din apartament, pretinzând că toate măsurile de securitate care se luau pentru a fi protejată îi privau pe ei de intimitate, iar prezența mea le periclita siguranța. Asta se întâmpla de luni de zile, dar nu mi-am permis niciodată să-mi imaginez la modul serios că aș putea să pierd cazul. Jonge Vos mi-a spus că hârtiile conțineau decizia Curții de apel care trata cazul vecinilor mei. Tocmai fusesem evacuată. Aveam patru luni la dispoziție ca să plec, până pe 27 august, m-a informat cu bunăvoință Jonge Vos. Se deranjase să se ocupe de acest lucru.

Eram consternată. Unde puteam să mă duc? La un hotel? La o bază aeriană? Într-o colibă camuflată din pădure? Unde aș fi putut să locuiesc – unde în Olanda, puteam să găsesc un loc în care să nu am vecini? Olanda este o țară mică, dens populată. Cum puteam să-mi fac treaba dacă tot trebuia să mă mut dintr-un loc în altul? Era o lovitură. Putea să sune trivial, dar când am primit vestea de la Jonge Vos, am simțit ceva vecin cu disperarea. Oare toată această mutare și hoinăreală nu avea să înceteze niciodată?

Câteva zile mai târziu, la începutul lui mai, aveam rezervare la un zbor către Statele Unite, urmând să plec într-un turneu de promovare a volumului meu de eseuri *Fecioara încătușată*. Dar intenționeam să mă întâlnesc și cu Christopher DeMmuth, președintele Institutului American pentru Inițiative, un think tank din Washington, care era interesat să-mi ofere o slujbă. După doi ani și jumătate de când eram membră a Parlamentului mă simțeam dezarmată

și voiam să părăsesc politica olandeză. Cu câteva luni înainte, îl informasem pe Gerrit Zalm că nu intenționez să fug din nou. Erau lucruri care îmi plăceau, precum anumite dezbateri, confruntările dintre tabere. Un adevărat Parlament în acțiune poate fi un lucru deosebit. Dar procesul legislativ este lent și frustrant. Nu voiam să fac ce mi se cere și să mă afund și mai mult în înțelegerea Politicii Agricole Comune a Uniunii Europene și a sistemului de transport din orașul Rotterdam. Nu voiam să irosec cantități ridicol de mari de energie construind alianții cu oameni care acceptau ideile mele, dar care nu votau cu mine pentru că făceam parte din Partidul Liberal. Freneticele campanii media care izbucneau constant la fiecare comentariu sau la fiecare pas greșit făceau ca totul să fie dificil. Deși atenția mediei îmi oferise, desigur, o platformă, ea a și intensificat animozitatea pe care atât de mulți parlamentari era clar că o simțeau față de mine și inițiativele mele politice.

De asemenea, mi se părea că realizasem deja o mare parte din ceea ce îmi planificasem. Îmi dorisem ca Islamul să fie parte a dezbaterii politice, așa cum devenise. Tot felul de formatori de opinie spuneau acum că era iresponsabil și chiar greșit din punct de vedere moral să ne amăgim că liniștea liderilor musulmani avea să conducă în mod magic la armonie socială. Societatea olandeză căuta să afle care era cea mai bună modalitate de integrare a musulmanilor, iar musulmanii din Olanda păreau, de asemenea, să fie foarte conștienți acum că trebuiau să aleagă între valorile occidentale și vechile lor tradiții. Mai presus de toate, femeile musulmane erau tot mai prezente pe agenda țării.

Când mi s-a propus o slujbă într-un think tank din Statele Unite, m-am gândit că probabil asta ar oferi ideilor mele o platformă mult mai largă și mi-ar acorda mai mult timp ca să o dezvolt. Iar acum știam că voiam să fac asta mai repede decât mă așteptam eu.

Când emisiunea *Zembla* a fost difuzată în Olanda, joi, pe 11 mai, cu titlul „Sfânta Ayaan“, eu eram încă în Statele Unite, dar un jur-

nalist olandez care locuia în New York a aranjat să o pot vedea în studio. Tonul era neplăcut și era clar că se premeditase asasinarea unui personaj. Dar prietenii care m-au sunat nu păreau să creadă că mi-ar fi dăunat cu adevărat, în nici un fel. Se pare că reporterul dăduse de Osman Moussa, care locuia tot în Canada și care pretinsese că mă căsătorisem cu el de bunăvoie. Dar, așa cum mi-a spus cineva: „Cine ar recunoaște că s-a căsătorit cu o fată care nu îl voia?“ Părea foarte clar că reporterul se dusese în Kenya și Somalia ca să încerce să descopere lucruri urâte despre mine; dacă asta era tot ce putea să găsească despre mine, îmi spuneam eu, atunci totul era în regulă.

Dar tobele au continuat să bată, fiindcă ministrul Integrării, Rita Verdonk, dispusese să fie deportați din Olanda acei imigranți care mințiseră în cererile de acordare a reședinței. A doua zi după difuzarea „Sfintei Ayaan“, Rita s-a confruntat cu o situație paradoxală: trebuia să o deporteze și pe Ayaan Hirsi Ali, așa cum făcuse și cu alți imigranți care mințiseră.

Rita era prietena mea. Cunoscută altora drept Rita cea de Fier, era percepută ca o persoană rigidă și deseori ironizată din cauza profesiei ei anterioare, aceea de director de închisoare. Cu toate acestea, eu mereu am considerat-o caldă, chiar maternă. Deși aveam păreri politice divergente, mi-a fost de multe ori aliat în partid și în Parlament; făceam schimb de idei și uneori chiar a ținut cont de propunerile mele. De asemenea, am intervenit pe lângă ea frecvent în numele unor solicitanți de azil pe care intenționa să-i deporteze. Rita era unul dintre oamenii care mă încurajase după moartea lui Theo. Într-o întrunire în care aveam doar câțiva prieteni, a trecut prin multe pentru mine.

Iar Rita știa foarte bine că mințisem la început. Chiar dacă nu ar fi citit interviurile mele pe tema aceasta (și de ce ar fi făcut-o), discutaserăm despre asta de câteva ori, cel mai recent, cu câteva săptămâni înainte, după ce hotărâse să deporteze o fată de optsprezece ani din Kosovo, Taida Pasic, deși urma să-și dea examenele

de absolvire a liceului. Am sunat-o pe Rita de acasă de la Leon de Winter, unde luam cina, și am rugat-o să se mai gândească, dar ea a fost de neînduplecat.

– A mințit, mi-a spus atunci Rita. Am mâinile legate.

– Dar, Rita, și eu am mințit! am spus eu, și Leon m-a auzit.

– Dacă aș fi fost ministru când ai solicitat azil, atunci te-aș fi deportat și pe tine, au fost cuvintele Ritei.

Vineri, în ziua de după difuzarea documentarului, Rita a anunțat public că nu aveam de ce să mă tem de ea. Dar Rita se străduia din răspuțeri să fie aleasă șefă a Partidului Liberal. Votul era programat pe 30 mai. Nu-și putea permite să pară slabă. „Regulile sunt reguli“ era sloganul ei și era hotărâtă să nu facă nici o excepție. Și astfel, sâmbătă dimineață – în ziua în care au început să curgă telefoanele care cereau să fiu considerată „solicitant de azil mincinos“ –, Rita a anunțat clar că îmi verifica dosarul de imigrare.

Brusc m-am simțit ca nomadul acela prostuț și încrezător din poveștile pe care bunica obișnuia să mi le spună când eram copil.

Dar duminică am auzit zvonuri că Rita intenționa să-mi retragă cetățenia. Așa auziseră toți, din toată țara: era scris în ziar. Pașaportul îmi putea fi retras. Dacă nu mai eram olandeză, nu puteam vota; devenea de la sine înțeles că nu mai eram nici membră a Parlamentului. Măcar mi se dădea voie să rămân în țară? Fără pașaport puteam să călătoresc? Dacă nu mai eram membră a Parlamentului, mai aveam gărzi de corp? Era incredibil. Chiar și atunci când Gerrit Zalm a intrat în apartamentul meu în noaptea aceea de luni și mi-a spus ce se întâmpla de fapt, iar eu am primit scrisoarea de la minister – chiar și atunci totul părea complet ireal.

Când m-am trezit, marți dimineață, robotul era plin cu mesaje. Aveam sute de e-mailuri. Având programată o conferință de presă în după-amiaza aceea, am început să mă gândesc la ce urma să spun. Paginile volumului meu de memorii erau împrăștiate pe

imprimantă. Am ridicat una. „Sunt Ayaan, fiica lui Hirsi, fiul lui Magan“, am citit eu.

Cum de se putea întâmpla una ca asta, când am spus de atât de multe ori adevărul despre trecutul meu? Da, ar fi trebuit să spun tot adevărul în 1992 când am sosit în Olanda, chiar dacă mă temeam să fiu trimisă acasă. Cu timpul, pe măsură ce am învățat să nu-mi mai fie frică, am învățat că a nu spune adevărul era un lucru greșit.

Acum, că nu mai ascundeam nimic, habar nu aveam ce mai însemna cetățenia sau dacă puteam rămâne în Olanda. Singurul lucru care îmi era clar era că trebuie să demisionez din Parlament mai devreme decât îmi propusesem.

În după-amiaza aceea, am intrat la centrul de presă de la Parlament și am înfruntat din nou camerele de filmat. Am anunțat că părăseam scena politică și că urma să părăsesc Olanda. Am mulțumit multor oameni care m-au sprijinit și am încercat să rezum ceea ce reușisem să realizez. Îmi tremurau mâinile și mi se uscaseră gâtul. Câteva ore mai târziu, Christopher DeMuth m-a sunat de la Institutul American pentru Inițiative și mi-a confirmat că din septembrie voi avea o slujbă acolo.

Conferința de presă din ziua aceea era programată marți la 2; la 4.45, Rita Verdonk era la Parlament pentru a răspunde întrebărilor colegilor mei furioși. Mai bine de trei ani muncisem alături de acești bărbați și aceste femei – mâncasem cu ei, socializasem, făcusem alianțe, schimbasem voturi. Acum, după o anchetă internă care durase doar patru zile, nu mai eram cetățean olandez și, drept urmare, îmi fusese anulată poziția pe care o ocupam alături de ei. Mulți membri ai Parlamentului erau revoltați și nu făceau un secret din asta.

În noaptea aceea, pe la 11, după un tir greu de întrebări în Parlament, Rita s-a împotmolit. A spus că nu fusesem niciodată olandeză. Apoi a pretins că abia acum eram olandeză, după o perioadă de așteptare de șase săptămâni, chiar dacă la început nu am fost

niciodată olandeză. A susținut că habar nu avusese că mințisem în cererea mea de azil. Că nu auzise niciodată că eu am folosit un alt nume, în ciuda faptului că erau zeci de exemple de situații în care făcusem asta. Fie că apăruse în presă, în publicațiile mai vechi sau în simple fragmente din viața mea (precum adresa mea de e-mail de la Parlament, care era magan@tweedekamer.nl – echivalentul olandez al Parlament punct olanda), nu făcusem un secret din faptul că în tinerețe numele meu de familie fusese Hirsi Magan.

Sprijinul Ritei din camera inferioară a Parlamentului începuse să scadă. Calculul interesului personal care freamăta chiar sub imediata suprafață a politicii era acum în acțiune, dar asta nu mai avea nimic de-a face cu mine. Rita Verdonk ar fi fost un lider puternic al VVD, așa că oponenții VVD voiau să o distrugă. Și în cadrul Partidului nostru Liberal existau oameni care erau pregătiți, chiar încântați, să o sacrifice, fie sub acest pretext, fie sub altul.

Până atunci, milioane de olandezi urmăriseră dezbaterile televizate ale Parlamentului. Văzuseră cum Rita era încet-încet făcută praf în arenă. Liderii coaliției guvernamentale au început să se retragă de pe podium, de lângă ea. Au fost înaintate două moțiuni care îi cereau să-mi analizeze din nou cazul. La un moment dat, pe la 2.30 dimineața, președintele Parlamentului i-a trimis un bilet prin care o avertiza că trebuie să accepte următoarea moțiune, dacă nu, va fi obligată să demisioneze din guvern. Brusc, pe la 3 dimineața, ea a fost de acord să-mi redeschidă cazul și să-mi reevalueze naturalizarea. Urma să primesc o hotărâre în următoarele șase săptămâni.

Din acest moment, totul s-a transformat într-o farsă. Mi-am găsit o avocată, care mi-a spus că din cauză că am folosit numele Ali, care era numele de naștere al bunicului, cunoscut și sub numele de Magan, nu completasem, de fapt, în mod fraudulos nici un formular. Tot avocata a mai înaintat un document în care analiza legea somaleză, conform căreia aveam dreptul să folosesc oricare nume din lunga listă de nume a strămoșilor mei de sex masculin. (Nici eu

nu știusem asta). Din cauză că nu puteam să fac rost de un certificat de naștere al bunicului meu, al tatei și al mamei, așa cum se cerea, am obținut o declarație de la fratele meu care confirma că bunicul Magan se numea la naștere Ali. Apoi am început așteptarea.

Pe măsură ce treceau săptămânile, auzeam zvonuri, la fel ca toată lumea: Jan Peter Balkenende, prim-ministrul, voia ca Rita să-și retragă decizia și să mă reinstaleze cetățean olandez de onoare, dar Rita nu voia să se dea bătută. În cele din urmă, doar cu două zile înainte ca Parlamentul să intre în vacanța de vară, Balkenende a programat o întâlnire cu ea târziu, luni noaptea, pe 26 iunie, și a insistat ca ea să informeze Parlamentul în legătură cu faptul că-și retrăgea decizia și mă numea din nou cetățean olandez.

Când am auzit despre această întâlnire, chiar înainte să aibă loc, eu eram la Washington, în biroul avocatului care mă ajuta să întocmesc actele de imigrare în Statele Unite. Telefonul mi-a sunat pe la 3 după-amiază. Era avocata olandeză care îmi spunea că trebuia să trimit urgent prin fax o declarație conform căreia de acum înainte urma să folosesc numele de Ali, și nu un alt nume, precum Magan. De îndată ce făceam asta, totul urma să fie în regulă cu cetățenia mea olandeză. Trebuia să găsesc un birou FedEx în Washington ca să o trimit imediat – era prea urgent ca să mai aștept.

Câteva ore mai târziu, un agent imobiliar îmi arăta un apartament de închiriat în Washington, când a sunat telefonul. Mai era o declarație pe care trebuia să o semnez înainte ca totul să se încheie. Trebuia să declar că eu eram vinovată pentru toată povestea, deoarece le spusese reporterilor că mințisem că mă cheamă Ali, când, de fapt, nu mințisem – mi se permitea prin lege să folosesc acest nume.

Voiam să las în urmă toată povestea asta. Nu mai aveam un cămin în Olanda. Dar fără cetățenia olandeză mi-ar fi fost foarte greu să obțin viza de Statele Unite. Nesemnarea acestei declarații putea să însemne ani întregi de insecuritate și procese. Avocații mei, care erau în permanență în contact cu Haga, mi-au spus că nu

aveam voie să schimb nici un cuvânt din declarație – trebuia să-i dau curs sau nu. Cu toate acestea, am reușit totuși să fac o schimbare. Am scos „Îmi pare rău“ și l-am înlocuit cu „Regret“ (Se pare că prim-ministrul Balkenende i-a cerut Ritei să promită că nu va mai spune niciodată „Regulile sunt reguli“.)

În ziua următoare, marți, eram în biroul Institutului American pentru Inițiative când au început să sosească reporteri olandezi cu echipament de filmare. Nu primisem încă nici o notificare, dar ei auziseră că Rita fusese de acord să-mi redea cetățenia olandeză. Pur și simplu, am spus că eram bucuroasă. Asta a fost tot; nu voiam decât ca acest subiect să fie închis. Dar reporterii mi-au spus că deja fusese programată o dezbatere în Parlament pentru miercuri seara, chiar înaintea vacanței de vară a Parlamentului. În Haga, se credea că fusesem șantajată să scriu scrisoarea de recunoaștere a vinovăției și că Rita Verdonk se comportase rușinos.

Nu fusese nici un șantaj, și am spus asta reporterilor. Nu a fost vorba decât despre presiunea timpului. Voiam să se termine ca să pot lăsa totul în urma mea.

Când s-a deschis ședința Parlamentului la ora 8, miercuri noaptea, pe 28 iunie, Rita Verdonk și prim-ministrul Balkenende s-au atacat imediat. Rita îl anunțase pe Balkenende într-un mesaj vocal telefonic în legătură cu prima ei decizie de a-mi anula naturalizarea și apoi niciodată nu a mai vorbit cu el înainte să facă anunțul. Ce fel de conducere era asta? Era, de asemenea, evident faptul că mulți membri ai Parlamentului simțeau că guvernul le insulta inteligența pretinzând că toată povestea era în esență din vina mea.

La primele ore ale dimineții, Balkenende era întrebat în Parlament dacă fusesem obligată să semnez un document prin care îmi asumam vinovăția întregii povești – dacă asta fusese o condiție ca eu să-mi recapăt cetățenia. El a spus că da, a fost o condiție: Rita insistase că trebuie să semnez declarația, dacă nu, ea nu era de acord. Sunetul pașilor care se grăbeau spre microfon a erupt în sala Parlamentului.

La 4.30 dimineața, Partidul Ecologist înainta o moțiune de neîncredere pentru Rita Verdonk. Mulți oameni de peste tot din țară nu se culcaseră și priveau încă la televizor. Când s-au numărat voturile, șaiszeci și șase de membri au fost de acord și șaptezeci și nouă împotriva, ceea ce însemna că D-66, un mic partid dintre cele trei din coaliția de guvernare, votase că nu avea încredere în ministru. Rita fie trebuia să-și dea demisia, fie nu mai exista o coaliție, și guvernul cădea.

De acum era 29 iunie, ultima zi a sesiunii Parlamentare. La nouă dimineața, a avut loc o întâlnire de urgență a cabinetului. Prim-ministrul a apărut după prânz și a declarat presei că Rita urma să rămână ministru; depindea de D-66 să hotărască ce era de făcut. Cei șase membri ai lor au renunțat la coaliție în seara aceea.

Guvernul lui Balkenende căzuse. În toamnă, trebuia să se organizeze alte alegeri.

Pe măsură ce această dramă se desfășura, eu eram ținută la curent prin mesaje scrise. Prieteni de-ai mei din Parlament, precum și foști colegi îmi trimiteau sute de mesaje. Când guvernul a căzut, am primit mai mult de cincizeci de mesaje simultan.

Atunci eram în Aspen, Colorado, unde fusesem invitatată să particip la o conferință a Institutului Aspen, alături de o constelație de politicieni americani și șefi de corporație. Am fost luată prin surprindere de cât de mulți oameni continuau să vină să-mi spună cât erau de furioși pe guvernul olandez. Eram nevoită să le explic că Olanda nu era o țară xenofobă și că nu mă izgoniseră brusc.

Am încercat să le spun oamenilor cât de mult regretam căderea cabinetului lui Belkenende, fiindcă guvernul nu trebuia să se destrame de la o chestiune minoră. Asta ducea la cinism din partea celor care votau: oamenii își aleg lideri ca aceștia ca să ia decizii importante, cu greutate, iar asta era una neînsemnată. Mai mult decât atât, le ziceam că Olanda este o țară pașnică, deschisă, tolerantă și liberă. În Olanda, eu am devenit liberă ca individ și eu sunt

olandeză – din nou complet olandeză, și eram foarte bucuroasă să fie așa.

Oricare ar fi sentimentele voastre despre acest subiect, Statele Unite reprezintă liderul lumii libere. Ducându-mi ideile în Statele Unite, nu simt sub nici o formă că le vând. La Institutul American pentru Inițiative din Washington voi avea mai mult timp să mă gândesc decât când eram membră în Parlament, la Haga, încercând să trag sfori pentru programele din procesul legislativ. Cu riscul de a mă repeta, nu părăsesc Olanda din cauza poveștii cu cetățenia mea olandeză: este o decizie complet personală, luată cu mult înainte să înceapă această saga legată de cetățenie.

Cu ani în urmă, după terminarea studiilor la Leiden, credeam că politica este într-adevăr ceva nobil de urmat și că instituțiile democrației sunt mijloacele prin care se poate ajunge la o lume mai bună. Încă mai cred că e adevărat acest lucru. Dar nu am învățat că, la fel ca orice alt tip de aspirație umană, politica poate fi un joc urât: clan împotriva clanului, partid împotriva partidului, candidat contra candidat, cu guverne care cad din cauza unor lucruri triviale. Să analizezi dorința de putere sper că este mai plăcut decât să o practici.

Libertatea de expresie pe care am găsit-o în Olanda – libertatea de a gândi – este necunoscută acolo de unde vin eu. Este un drept și o practică pe care mereu am visat să le am. Oricare ar fi defecțele ei, nici o națiune nu înțelege principiul libertății de expresie mai bine decât olandezii. Provine din străfundul culturii olandeze faptul că Olanda a ales să mă protejeze de amenințările cu moartea, chiar dacă existau mulți membri ai guvernului care mi-au arătat deseori cât de mult dezaprobă ideile mele. Trebuie să spun cât sunt de recunoscătoare: sunt norocoasă și privilegiată să fiu olandeză.

Muhammad Bouyeri, ucigașul lui Theo, și alții ca el nu-și dau seama cât de profund sunt occidentalii devotați ideii unei societăți deschise. Chiar dacă societatea deschisă este vulnerabilă, ea este și

încăpățânată. Este locul către care alerg pentru siguranță și libertate și pe care aș vrea să-l păstrez așa: sigur și liber.

Oamenii mă întrebă mereu cum este să trăiești primind amenințări cu moartea. E ca și când ai fi diagnosticat cu o boală cronică. Se poate amplifica și te poate omorî sau nu. Se poate întâmpla într-o săptămână sau nu se poate întâmpla timp de decenii.

Oamenii care mă întrebă acest lucru sunt de obicei dintre aceia care au crescut în țări bogate din Europa de Vest sau din America, după cel de-Al Doilea Război Mondial. Ei cred că viața li se cuvine oricum. Acolo unde am crescut eu moartea este un vizitator permanent. Un virus, o bacterie, un parazit, seceta și foamea, soldați și torționari o pot aduce oricând, oricui. Moartea vine galopând pe stropii de ploaie care se transformă în inundații. Cuprinde imaginația bărbaților aflați în poziții de autoritate care ordonă subordonaților să vâneze, să tortureze și să-i ucidă pe oamenii despre care ei își imaginează că le sunt dușmani. Moartea îi ademenește pe mulți alții și-i face să-și ia propriile vieți ca să scape de realitatea crudă. Pentru multe femei, din cauza percepției onoarei pierdute, moartea survine cu ajutorul tatălui, fratelui sau soțului. Moartea vine la fetele tinere dând viață și lăsându-l pe cel abia născut orfan în mâinile unor străini.

Pentru cei care trăiesc în anarhie și război civil, ca în țara mea natală, Somalia, moartea este peste tot.

Când m-am născut, la început, mama s-a gândit că murisem, dar nu era așa. Când am făcut malarie și pneumonie, mi-am revenit. Când mi s-au circumcis organele genitale, rana s-a vindecat. Când un bandit a ținut un cuțit la gâtul meu, a hotărât să nu mi-l taie. Când profesorul meu de Coran mi-a fracturat craniul, doctorul care m-a tratat i-a făcut în ciudă morții.

Chiar și cu gărzile de corp și amenințările cu moartea, m-am simțit privilegiată să fiu în viață și liberă. Când am luat trenul spre Amsterdam, cu treisprezece ani în urmă, mi-am asumat o viață în

libertate, o viață în care urma să fiu liberă de legăturile cu cineva pe care nu-l alesesem de bunăvoie și prin care nici mintea mea nu putea să fie liberă.

M-am confruntat prima dată cu puterea deplină a Islamului în Arabia Saudită, pe când eram copil. Era foarte diferit față de religia diluată a bunicii mele, care era amestecată cu practici magice și credințe preislamice. Arabia Saudită este sursa și chintesența Islamului. Este locul unde religia musulmană se practică în forma ei cea mai pură și este sursa celei mai mari părți a viziunii fundamentaliste care s-a răspândit, pe parcursul vieții mele, mult peste granițele ei. În Arabia Saudită, fiecare suflare, fiecare pas pe care îl făceam avea legătură cu ideea de puritate, de păcat și de teamă. Dorința unei toleranțe pașnice a Islamului nu poate îndepărta această realitate: mâinile încă se mai taie, femeile sunt încă omorâte prin lapidare și înrobite, exact așa cum Profetul Mahomed a hotărât cu secole în urmă.

Genul de gândire pe care l-am întâlnit în Arabia Saudită și la adunările Fraților Musulmani din Kenya și Somalia este incompatibil cu drepturile omului și valorile liberale. El păstrează un tipar medieval al minții bazat pe conceptele tribale ale onoarei și rușinii. Se bazează pe autoamăgire, ipocrizie și pe standarde duble. Se mai bazează și pe progresul tehnologic din Occident în timp ce pretinde să ignore că-și are originile în gândirea occidentală. Acest tipar de gândire face ca tranziția spre modernitate să fie foarte dureroasă pentru toți musulmanii.

Mereu este dificil să faci tranziția către o lume modernă. A fost dificil pentru bunica și pentru toate rudele mele din *miyé*. A fost dificil și pentru mine. M-am mutat din lumea circumciziei și a mari-ajului forțat în lumea emancipării sexuale. După ce am terminat călătoria, știu că una dintre acele lumi este pur și simplu mai bună decât cealaltă. Nu datorită echipamentelor sale luminoase, ci, în esență, datorită valorilor sale.

Mesajul aceste cărți, dacă trebuie să aibă un mesaj, este acela că noi, cei din Occident, am greși dacă am prelungi durerea tranziției în mod inutil, ridicând culturi pline de bigotism și ură față de femei la statutul de moduri de viață alternative și respectabile.

Oamenii mă acuză că mi-am interiorizat un sentiment de inferioritate rasială, astfel încât mi-am atacat propria cultură din ură față de mine, pentru că vreau să fiu albă. Acesta este un argument obositor. Spuneți-mi, atunci, libertatea există doar pentru oamenii albi? Este vorba despre respect de sine dacă aderi la tradițiile străbunilor și îți mutilezi fiicele? Să fiu de acord cu cei umili și lipsiți de putere? Să privesc pasiv în timp ce cetățenii din țara mea își abuzează femeile și se măcelăresc unii pe alții în dispute lipsite de sens? Când am cunoscut o nouă cultură, în care am văzut pentru prima dată că relațiile umane pot fi diferite, aș fi dat dovadă de dragoste de sine să văd asta ca pe un cult străin, care musulmanilor le este interzis să-l practice?

Viața este mai bună în Europa decât în lumea musulmană, pentru că relațiile dintre oameni sunt mai bune și un motivul este că în Occident viața pe pământ este evaluată aici și acum, iar indivizii se bucură de drepturi și libertăți care sunt recunoscute și protejate de către stat. Să accepți subordonare și abuz pentru că Allah a vrut-o – asta este, pentru mine, ură de sine.

Decizia de a scrie această carte nu am luat-o ușor. De ce aș expune lumii amintiri atât de intime? Nu vreau ca argumentele mele să fie considerate sacrosancte, deoarece am avut experiențe oribile; nu am avut. În realitate, viața mea a fost marcată de un noroc imens. Câte fete născute la spitalul Digfeer din Mogadiscio în noiembrie 1969 sunt astăzi în viață? Și cât de multe se fac auzite?

De asemenea, nu vreau ca perspectiva mea să fie interpretată ca lamentările bizare ale cuiva care a fost afectat de anumite experiențe și care critică. Oamenii deseori sugerează că sunt furioasă pentru că am fost circumcisă sau pentru că tatăl meu m-a obligat

să mă căsătoresc. Nu uită niciodată să adauge că asemenea lucruri sunt rare în lumea musulmană modernă. Adevărul este că sute de milioane de femei de peste tot din lume trăiesc în mariaje forțate, iar șase mii de fetițe sunt circumcise în fiecare zi. Circumcizia mea nu mi-a afectat în nici un fel capacitățile mentale; și mi-ar plăcea să fiu judecată după seriozitatea argumentelor mele, și nu ca pe o victimă.

Ceea ce mă preocupă și mă motivează cel mai mult este faptul că femeile din Islam sunt oprimate. Această oprimare a femeilor face ca femeile și bărbații musulmani să rămână în urmă față de Occident. Creează o cultură care generează și mai multă înapoiere, cu fiecare generație. Ar fi mai bine pentru toată lumea – pentru musulmani mai presus de toate – dacă această situație ar putea fi schimbată.

Când oamenii spun că valorile Islamului sunt compasiunea, toleranța și libertatea, eu privesc realitatea, mă uit la culturile și guvernele reale și văd că pur și simplu nu este așa. Oamenii din Occident cred genul acesta de lucruri, pentru că ei au fost învățați să nu examineze religiile și culturile minorităților prea critic, de teamă să nu fie considerați rasiști, și sunt fascinați că eu nu mă tem să fac asta.

În martie 2005, revista *Time* m-a informat că urma să fiu nominalizată printre cele „o sută cele mai influente personalități contemporane“. M-am dus direct la chioșc ca să cumpăr un exemplar al revistei, desigur, dar era cu câteva săptămâni prea devreme; numărul nu avea să apară decât pe la mijlocul lui aprilie. Așa că revista pe care o cumpărasem nu era despre mine, ci despre sărăcia din Africa. Femeia de pe copertă era tânără și slabă și avea trei copii mici. Era înfășurată în același gen de pânză cum purta și bunica, iar în ochii ei se citea lipsa de speranță.

M-a dus cu gândul înapoi la Somalia, la Kenya, la sărăcie, boală și teamă. M-am gândit la femeia din fotografia aceea și la milioanele de femei care trebuie să trăiască așa cum trăiește ea. *Time*

tocmai mă numise la categoria pe care ei o intitulaseră „Lideri și revoluționari“. Ce faci cu o astfel de responsabilitate?

Poate ar trebui să încep să le spun oamenilor că valorile con-tează. Valorile lumii părinților mei creează și perpetuează sărăcia și tirania, bunăoară, oprimându-le pe femei. O privire clară asupra lumii acesteia ar fi mai mult decât benefică. Mai simplu spus, pentru aceia dintre noi care am fost crescuți în religia isla-mică, dacă înfruntăm teribila realitate în care ne aflăm, ne putem schimba destinul.

De ce nu sunt în Kenya, stând ghemuită în fața unei sobe prepa-rând *angellos*? De ce, în schimb, am fost membru în Parlamentul olandez și am făcut legi? Am avut noroc, și nu multe femei au noroc în locurile de unde vin eu. Într-un anumit sens, le datorez ceva. La fel ca femeia din Galla pentru care am tradus cândva în Schalkhaar, am nevoie să o caut pe cealaltă femeie ținută captivă în complexul de iraționalitate și superstiție și să le conving să-și ia viața în propriile mâini.

Sora Aziza obișnuia să ne avertizeze în legătură cu decadența din Occident: țările corupte, imorale, pervertite, idolatre, mercan-tile și lipsite de suflet ale Europei. Dar, după părerea mea, corupția morală e mai dăunătoare în țările islamice. În acele societăți cru-zimea este implacabilă, iar inegalitatea este legea pământului. Disidenții sunt torturați. Femeile sunt controlate atât de către stat, cât și de către familiile lor, cărora statul le oferă puterea de a le conduce viața.

În ultimii cincizeci de ani, lumea musulmană a fost catapultată în modernitate. De la bunica la mine este o călătorie de doar două generații, dar realitatea aceluia voiaj este de milenii. Chiar și astăzi poți să iei un camion ca să treci granița în Somalia și să descoperi că te-ai întors în timp mii de ani.

Oamenii se adaptează. Oamenii care niciodată nu au stat pe scaune înainte pot învăța să conducă vehicule și să opereze mași-nării complicate; ei stăpânesc aceste deprinderi foarte repede. În

mod similar, musulmanilor nu le trebuie sute de ani ca să reconsidere felul în care privesc egalitatea și drepturile individului.

Când l-am abordat pe Theo ca să mă ajute să realizez *Submission*, aveam trei mesaje de transmis. În primul rând, bărbații, și chiar femeile pot privi în sus și vorbi cu Allah: credincioșii pot să aibă un dialog cu Dumnezeu și să-l cerceteze îndeaproape. În al doilea rând, interpretarea rigidă a Coranului în Islamul de astăzi provoacă nefericire intolerabilă în rândul femeilor. Datorită globalizării, tot mai mulți oameni care gândesc astfel călătoresc în Europa cu femeile pe care le posedă efectiv și le brutalizează, și nu mai este permis ca europenii și alți occidentali să pretindă că încălcările severe ale drepturilor omului se întâmplă doar în țări îndepărtate. Cel de-al treilea mesaj este fraza de final a filmului: „E posibil să nu mă mai supun“. E posibil ca să se elibereze cineva – să-și adapteze credința, să o analizeze la modul critic și să se gândească în ce măsură acesta se află la rădăcina răului.

Mi se spune că *Submission* este un film prea agresiv. Critica la adresa Islamului pare să fie prea dureroasă pentru ca musulmanii să o poată suporta. Spuneți-mi, cât de dureros este să fii în locul acestor femei, prinse în acea cușcă?

Mulțumiri

M-am născut într-o țară distrusă de războaie și am crescut într-un continent cunoscut în mare parte pentru ceea ce nu funcționează decât pentru ceea ce merge. Având în vedere standardele Somaliei și Africii, e un privilegiu că trăiesc și că mă dezvolt, un privilegiu pe care niciodată nu voi considera că-l merit necondiționat. Căci, fără ajutorul și sacrificiul familiei, al tutorilor și prietenilor, nu aș fi fost deloc diferită de cei ca mine, care se zbat să supraviețuiască.

Aș vrea să încep cu mama mea, care m-a ținut aproape și a refuzat să creadă că o să mor pentru că m-am născut prea devreme și sub greutatea normală. Bunicii mele, care m-a învățat arta supraviețuirii. Tatălui meu, care a insistat să merg la școală. Surorii mele, pentru prietenia, râsul și simțul aventurii. Fratelui meu, pentru o inepuizabilă atitudine optimistă.

Vreau să mulțumesc profesorilor mei din Juja Road care, pe lângă programa propriu-zisă, s-au străduit să ne inculce disciplină, și unor profesori de la Școala Musulmană de fete, precum doamna Mumtaz, doamna Kataka, doamna Owour, doamna Choundry și doamna Karim, care „au intuit ceva în mine“.

Mulțumiri speciale lui Jim'o Musse și doctorului italian de la spitalul din Nairobi, al cărui nume l-am uitat, dar al cărui chip nu îl voi uita niciodată – împreună mi-au salvat viața. Sunt recunoscătoare mamei mele vitrege, surorilor după tată, verilor, mătușilor și

unchilor care m-au primit în casele lor, m-au sfătuit și au avut grijă de mine timp de nouă luni, în Mogadiscio.

Nu aș fi devenit femeia care sunt acum fără deschiderea, ospitalitatea și oportunitatea pe care Olanda mi-a oferit-o ca națiune. Bunătatea și politețea cu care am fost primită în Olanda au fost profunde. M-am simțit ca acasă încă de la început. Oficialitățile INS, poliția, asistenții sociali de la centrele pentru refugiați, profesorii mei de limbă, voluntarii, proprietarii și mulți alții care m-au ajutat când am venit pentru prima dată în Olanda m-au impresionat profund arătându-mi cât de civilizată poate să fie o națiune. Cea mai mare recunoștință se îndreaptă către „familia mea olandeză” – Johanna, Maarten, Irene și Jan – care mi-au oferit un ade-vărat cămin în noua mea țară. De asemenea, m-au ajutat să învăț cum să devin un cetățean olandez independent și cum să-mi depășesc propriile prejudecăți culturale.

Maarten van Linde, primul meu profesor de la școala Hoge din Driebergen îmi va rămâne drag pentru devotamentul cu care încearcă să-i învețe să-și găsească vocația pe olandezii care nu sunt nativi. Fără Maarten nu aș fi dat acele examene de admitere, nemai-vorbind că nici nu le-aș fi luat.

Tutorilor mei de la Leiden care m-au făcut conștientă de abilitatea mea de a raționa. Mi-au plăcut în mod special cursurile ținute de profesorul Rudy Andeweg, profesorul Paul't Hart și profesorul Henk Dekker. Seminariile de istorie ale doctorului Henk Kern erau atât o provocare, cât și o plăcere. Profesorul Paul Cliteur a făcut ca Introducere în drept să pară un curs distractiv, iar eu îi sunt recunoscătoare că dumnealui împreună cu soția sa Carla mai târziu mi-au devenit foarte buni prieteni. De atunci mi-am dat seama că se pricepe mai bine la drept decât la gătit.

Pentru toate discuțiile contradictorii despre multiculturalism, islamism, integrare și religie, mi-l voi aminti pe Paul Kalma pentru onestitate și ajutor. M-a protejat de amenințările islamiștilor și de condeiul celor care voiau să mă calomnieze. Îi mulțumesc

lui Margo Trappenburg, lui Bart Tromp și în special lui Arie van der Zwan.

Vreau să mulțumesc liderelor feministe olandeze: Cisca Dresselhuys, lui Nahed Selim, Naema Tahir, Adelheid Roosen și lui Jeltje van Nieuwenhoven, care m-au primit ca pe una de-a lor și m-au inspirat în demersurile mele de a lupta pentru drepturile femeilor musulmane.

Mulți oameni mi-au luat apărarea când a venit vorba despre libertatea de exprimare. Mulțumiri speciale lui: Betsy Udink, Nelleke Noordervliet, lui Max Pam, Joost Zwagerman și lui Peter van Ingen pentru tot sprijinul lor.

Sunt recunoscătoare lui Gijs van de Westelaken și lui Theodor Holman, precum și tuturor celorlalți care au contribuit la *Submission, Partea I*.

Datorez profundă recunoștință lui Gerrit Zalm, lui Neelie Kroes, Jozias van Aartsen și lui Henk Kamp. Rolul lor a fost esențial în dezvoltarea și continuarea carierei mele politice. Au crezut în mine, mi-au luat apărarea și m-au consiliat în perioada în care am lucrat în Parlamentul olandez și continui să fac asta.

Frits Bolkestein a fost mentorul meu intelectual – el și soția sa, Femke Boersma, mi-au deschis ușa căminului lor și mi-au oferit liniște și sprijin în momentele când am avut nevoie de ele.

Mulțumiri speciale pentru:

De Herenclub – clubul Gents' – Chris, Chris, Hans, Herman, Jaffe, Leon, Paul, Sylvain: pentru ideile și discuțiile cu voi, care m-au inspirat atât de mult. M-ați învățat atât de multe și mereu ați avut curajul să mă criticați când ați considerat că greșesc.

Leon, Jessica, Mo și Mo: sunteți ancore de putere și niciodată nu vă voi putea mulțumi suficient.

Familiei van Gogh.

Celor două I – Iris și Ingrid – și lui Peter: fără îndrumarea și maturitatea voastră mi-aș fi pierdut mințile de multe ori în ultimii ani. Este extraordinar să vă am alături de mine.

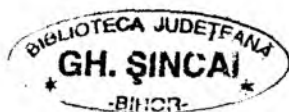
Editorilor mei de peste tot din lume, în special lui Tilly, pentru devotamentul și prietenia ta, lui Leslie și lui Chris pentru introspecția și sprijinul care m-au ajutat să duc la bun sfârșit această carte.

Ție, Ruth, pentru tot sprijinul în a scrie această carte. Răbdarea, mintea ta iscoditoare, sensibilitatea ta, toate au fost cruciale pentru a face ca această carte să apară. Știu că uneori fața ta drăguță s-a încruntat când am rămas în urmă cu scrisul. Știu că uneori îți venea să urli, să-ți smulgi părul tău minunat din cap, dar mereu ai avut o vorbă bună pentru mine. Și mereu ai întins mâna ca să mă încurajezi.

Susanna, agentul meu, prietena mea, sora mea – și uneori chiar mama mea evreică! Mulțumesc ție și echipei tale pentru calmul vostru desăvârșit, pentru caracterul vostru și pentru încredere.

Întregului personal de la DKDB, Serviciul Regal și Diplomatic de Pază și Protecție.

Annejet, Anne Louise, Britta, Corin, David, Evelyn și Rose, Evelyn, Frédérique, Frédérique, Geeske, Giovanni, Hans, Hein, Isabella, Joachim, Marco, Mirijam, Nina, Olivia, Olivier, Roeland, Ruben, Sebastian, Tamara... am fost atât de norocoasă de-a lungul anilor să am atât de mulți prieteni care m-au sprijinit la bine și la greu. Nu vă pot scrie numele tuturor și nu aș vrea să uit pe cineva, dar voi vă știți. Vă mulțumesc că m-ați înconjurat mereu cu căldură, dragoste și înțelegere!

Crescută într-o familie nomadă musulmană foarte strictă și într-un clan extins din Somalia, autoarea a supraviețuit războiului civil, mutilării genitale și bătăilor crunte.

A fost educată de către imami în Kenya și Arabia Saudită, a fugit din Africa în Europa pentru a scăpa de o căsătorie impusă, a cerut azil politic și și-a început studiile politice și mai apoi lupta pentru dreptul femeilor musulmane și reformarea Islamului.

Deși trăiește sub permanentă amenințare, renegată de propriul tată și de întreaga familie, ea refuză tăcerea.

Pornind de la povestea ei individuală, Ayaan Hirsi Ali creează o operă de dimensiuni universale; triburi, clanuri, familii, mutilare genitală, căsătorii aranjate, dezumanizare sunt doar câteva dintre problemele pe care autoarea ni le aduce la lumină.

Ayaan Hirsi Ali este una dintre cele mai controversate figuri politice și o țintă pentru teroriști, o personalitate notabilă și enigmatică, ale cărei critici vehemente asupra Islamului au făcut să fie îndrăgită de către conservatori și populară printre cei de stânga...

THE BOSTON GLOBE

editura rao

ISBN 978-606-8255-82-8

9 786068 255828

www.rao.ro
www.raobooks.com